ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1
VENDREDI
1er DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.048

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

76e ANNEE — N° 20.048

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 29 / 30)

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄԻՆՍԿ ԱՅՑԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 30-ին կը մեկնէր Մինսկ, ներկայ գտնուելու ՀԱՊ-ի երկիրներու ղեկավարներու խորհուրդին նիստին: Իրեն կ'ընկերանար պատուիրակութիւն մը որուն մաս կը կազմէին վարչապետը, ՀԱՊ-ի մարմիններուն մէջ Հայաստանի ներկայացուցիչ ու Բելառուսիոյ դեսպան Ս. Յարութիւնեան, Արտաքին գործերու նախարարի տեղակալ Լ. Մկրտչեան եւ այլ պաշտօնատարներ: Խորհուրդին նիստին օրակարգին վրայ էր միջազգային ահաբեկչութեան դէմ պայքարի ծրագիրը, առեւտուրի ազատ գօտիներ ստեղծելու նիւթը, եւայլն: Հայկական պատուիրակութիւնը Դեկտ. 1-ին կը վերադառնայ Երեւան:

***

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՃԱՆՉՆԱԼՈՒ ԲԱՆԱՁԵՒ ԻՐԱՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԻՆ

Իրանի Խորհրդարանին երկու հայ երեսփոխանները կը պատրաստուին օրէնքի բանաձեւ մը ներկայացնել որպէսզի ճանչցուի Հայերու ցեղասպանութիւնը: «Թուրքիոյ գործած ցեղասպանութիւնը անուրանալի իրականութիւն մըն է որ աշխարհի կարեւոր թիւով երկիրներուն կողմէ ճանաչուած է» ըսած է հայ երեսփոխաններէն Լեւոն Դաւիթեան, աւելցնելով՝ «կ'ուզենք որ իրանեան խորհրդարանին երեսփոխաններն ալ հետեւին անոնց օրինակին ու զօրակցին հայ գաղութին»:

Նման առաջարկի մը Իրանի Խորհրդարանին ներկայացումը կը կարծուի որ Իրանի ու Թուրքիոյ միջեւ լարուած կացութիւն կը ստեղծէ, երբ արդէն երկու երկիրներուն յարաբերութիւնները փայլուն չեն, Անգարայի ու Իսրայէլի մենաշնորհեալ կապերուն պատճառով:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՄԱՍԻՆ

Ադրբեջանի Արտաքին գործերու նախարարը Վ. Գուլիեւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Արտաքին գործերու նախարարներու խորհուրդին Վիեննայի նիստին խօսելով Ղարաբաղի մասին, ըսած է թէ Հայաստան պէտք չէ պատրանքներ ունենայ, թէ Ադրբեջան երբեք չի հաշտուիր իր նոյնիսկ մէկ թիզ հողին կորուստին հետ: Ան Հայաստանի կոչ ըրած է գրաւած տարածքները վերադարձնելու եւ բնականոնացնելու յարաբերութիւնները Ադրբեջանի հետ: Կրկնած է թէ Ղարաբաղը Ադրբեջանի կազմին մէջ ինքնակառավարման բարձրագոյն աստիճանը կ'ունենայ եւ հոն Հայերու եւ Ադրբեջանցիներուն միասին բնակութիւնը Հարաւային Կովկասի մէջ խաղաղութեան եւ կայունութեան ճամբան կը բանայ:

ԱՐԱ ԲԱԲԵԱՆ ԳԱՆԱՏԱՅԻ ՆՈՐ ԴԵՍՊԱՆԸ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Նոյեմբեր 28-ին ստորագրած հրամանագրով Գանատայի արտակարգ եւ լիազօր դեսպան նշանակած է Արա Բաբեանը. ան կը կատարէր Արտաքին գործերու նախարարութեան բանբերի պաշտօնը: Նախապէս պաշտօն վարած է նոյն նախարարութեան, ապա Հայաստանի Թեհրանի եւ Պուքրէշի դեսպանատուներուն մէջ: Ծնած է 1961-ին Երեւան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԼԻԲԱՆԱՆ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ՍՊԱՌՆԱԼԻՔԻ ՏԱԿ Է» Կ'ԸՍԷ ՍՖԷՅՐ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

«Լիբանան անհետանալու սպառնալիքին տակ է» կը յայտարարէ մարոնի պատրիարքը՝ Նասրալլահ Սֆէյր, «Լիպերասիոն»ի տուած հարցազրոյցի մը ընթացքին (Նոյեմբեր 30): Ինք, այլեւս գլուխն է քրիստոնեայ ընդդիմութեան Սուրիոյ գրաւման դէմ: Սեպտեմբեր 20-ին ալ արդէն, Եպիսկոպոսներու Խորհուրդը երկար ամբաստանագիր մը հրապարակած էր Սուրիոյ դէմ եւ պատրիարքն իսկ ազդարարութիւն մը ըրած էր Լիբանանի սպառնացող նոր «Անշլուսի» մը դէմ: Գերպ. Սֆէյր կ'ըսէ թէ կացութիւնը այլեւս անհանդուրժելի է, Լիբանան ոչ անկախ է, ոչ ալ ինքնիշխան, սուրիական զօրքի մուտքէն 24 տարի յետոյ: Որոշումի ոչ մէկ ազատութիւն ունի, ոչինչ կը կատարուի առանց Սուրիոյ հաւանութեան: Ամէն ինչ այնպէս կ'ընթանայ, ինչպէս պիտի ընթանար եթէ Լիբանան գոյութիւն չունենար: Ոչ միայն Սուրիա ինք կը նշանակէ իշխանութիւնը, այլեւ իր մարդիկը կը պարտադրէ հանրային պաշտօնատարութեան եւ արդարադատութեան մէջ: Երկիրը անհետացման վտանգի տակ է, սուրիական գինուորական ներկայութեան պատճառով:

Այն հարցումին որ կը վերաբերի նոր վարչապետին՝ Հարիրիի յայտարարութեան թէ սուրիական ներկայութիւնը «օրինաւոր եւ անհրաժեշտ է», պատրիարքը կը պատասխանէ. – «Սուրիական զօրքին ներկայութիւնը Պեքաայի հովիտէն դուրս ապօրինի դարձաւ 1992-ին: Այլեւս անհրաժեշտ չէ, քանի որ բանակ ունինք:

Լրագրողը դիտել կուտայ որ պատրիարքը կը մեղադրուի որ անիրաւ կերպով Սուրիան պատասխանատու կը նկատէ տնտեսական տագնապին, որովհետեւ սուրիացի շատ աշխատաւոր կայ: Ու պատրիարքը կ'առարկէ՝ Թող հակառակը փաստեն: Սուրիական հովանաւորութիւնը լայնօրէն օժանդակեց տնտեսական անմախիթարութեան տագնապին: Լիբանանցիներու կէսը աղքատութեան սահմանագիծէն վար կ'ապրի: Պատրիարքը կ'աւելցնէ թէ Պաշար էլ – Ասատի իշխանութեան գլուխ անցնելէն ի վեր, նշմարելի փոփոխութիւն չկայ որ յոյս ներշնչէ: Լրագրողը կը յիշեցնէ պատրիարքին որ սիւննի եւ շիի կրօնաւորները դատապարտած են իր հարցազրոյցը, բացի Վալիտ Ճումպլաթէ, մահմետական ոչ մէկ պարագլուխ, քաղաքական թէ կրօնական, նոյն լեզուն կը գործածէ: Պատրիարքը կ'ընդունի որ միաձայնութիւն չկայ սուրիական զօրքին քաշուելուն վերաբերեալ: Սուրիան հո՛ս իր մարդիկն ունի եւ ճնշումի միջոցները, բայց, եթէ նոյնիսկ հրապարակուած չէ, ժողովրդական մակարդակի վրայ, քրիստոնեայ – մահմետական համաձայնութիւն մը կայ: Բոլոր յարանուանութիւններէ Լիբանանցիներ ցած ձայնով կ'ըսեն, ինչ որ ես բարձրաձայն կ'ըսեմ: Մեզի դէմ են միայն անոնք, որոնք իրենց պաշտօնը Դամասկոսի կը պարտին: Գալով սուրիական այն պատճառաբանութեան որ իր զօրքին ներկայութիւնն է միայն խաղաղութեան երաշխիքը, անհիմն է: Լիբանանցիները զիրար կը սպաննեն միայն, երբ իրենց միջեւ պառակտում սերմանեն, ինչպէս եղաւ պատերազմին: Պատրիարքը նաեւ դեսպանի փոխանակութիւն կ'ուզէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի միջեւ, մինչ երբեք դիւանագիտական յարաբերութիւն գոյութիւն չէ ունեցած երկու երկիրներուն միջեւ, դիտել կուտայ լրագրողը ու պատրիարքը կը պատասխանէ. – Սուրիա հինէն նկրտումներ ունի Լիբանանի նկատմամբ:

***

ՖՐԱՆՍԱ ԱԼԻՒՐ ՆՈՒԻՐԱԾ Է ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ

Ֆրանսայի կառավարութիւնը անմիջապէս պատասխանելով Հայաստանի իշխանութիւններուն դիմումին, 6.150 թոն ալիւր նուիրած են Հայաստանի: Երկու միլիոն տոլարի արժէքով այդ ալիւրը պիտի բաշխուի ժողովուրդին ամենակարօտ շերտին: Նկատի կ'առնուի յատկապէս Գիւմրիի բնակչութիւնը որուն մասին Ֆրանսայի դեսպանը Մ. Լըկրա ըսած է թէ ինք ականատես եղած է ծայր աստիճան դժուարին կացութեան:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՖՈՒԹՊՈԼԻՍՏԸ

Արթիւր Պետրոսեան Հայաստանի ֆութպոլի լաւագոյն մարզիկը ընտրուած է Ֆութպոլ – Փլիւս օրաթերթին կողմէ: Գիւմրիի «Շիրակ»ին խմբապետը այդ տիտղոսին արժանացած էր 1996-ին եւս:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

2002-ի ընտրութիւններու ժամանակացոյցը սուր բանավէճի բնոյթ ստացած է Շիրաքի եւ Ժոսփէնի միջեւ, աւելին՝ ճակատում մըն է այլեւս: Շիրաք, առայժմ, նոյն դիրքի վրայ է, այսինքն փոփոխութիւն չուզեր, պէտք է յարգուի ներկայ ժամանակացոյցը՝ նախ երեսփոխանական, յետոյ՝ նախագահական: Իւ-Տէ – էՖ շատ տարակարծիք է այս հարցին նկատմամբ: Անոնք որոնք դէմ են փոփոխութեան – այսինքն Ժոսփէնի ծրագրին – դաւաճան կը նկատեն կողմնակիցները: Ձախն ալ միաձայն չէ:

ՊՐԻՒՍԷԼԻ Եւրոպական Յանձնախումբը, հետեւելով Ֆրանսայի օրինակին, բացարձակապէս արգիլեց անասնական ալիւրներու գործածութիւնը: Որոշեց նաեւ սպառումի համար արտօնել միայն այն կենդանիները որոնք քննութենէ անցած ըլլան եւ ստուգուած ըլլայ որ առողջ են:

ԼՈՒԻԶ – ԻՎՈՆՆ ԳԱՁԵԹԱ, որ էՌ – Փէ – էՌ-ի դրամական թաքուն գործառնութեանց համար ազատ արձակուած էր Նոյեմբեր 28-ին Նանթէրի դատարանին կողմէ, յաջորդ օրը ձերբակալուեցաւ, եւ Նոյեմբեր 30-ին ալ դիպահ կը մնար, այս անգամ Իլ – Տը – Ֆրանսի շրջանին լիսէներու շուկաներու կապակցութեամբ: Ըստ «Գանար – Անշէնէ»ի (Նոյեմբեր 29) Համագործակցութեան նախկին նախարարը՝ Միշէլ Ռուսէն (էՌ – Փէ – էՌ) մեղադրուած է Քրիսթին Լորի կողմէ (նախկին խորհրդական Շրջանային Խորհուրդի նախագահին): Այս վերջինը քննութեան տակ առնուած Նոյ. 23-ին, յայտնած է որ Մ. Ռուսէն, առենին Ժ. Շիրաքի դրասենեակի պետ, ըսած էր իրեն որ 2%-ի տոկոս մը վերցուի լիսէներու շուկաներուն վրայէն ի նպաստ շրջանային ժողովներու քաղաքական գլխաւոր կուսակցութեանց:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ կը յուսայ, այս տարի, քարիւղի եկամուտներու մրցանիշը կոտրել հասնելով 21.5 միլիառ տոլարի, շնորհիւ գիներու յաւելումին: Կեդրոնական դրամատան կառավարիչը յայտարարած է. «15.6 միլիառ տոլար շահեցանք շնորհիւ քարիւղի վաճառքին 2000-ին, Մարտէն Հոկտեմբերի վերջ, եւ եթէ այսպէս երթայ, մեր եկամուտները կրնան 21.5 միլիառ տոլարի հասնիլ»: Կառավարութիւնը 11.8 միլիառ տոլար նախատեսած է 2000 Մարտէն 2001 Մարտ:

Ի՞ՆՉՊԷՍ ՀԻՄՆՈՒԵՑԱՒ ԼԱՉԻՆԻ ՔՐՏԱԿԱՆ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Քրտական «Էօզկիւր փոլիթիքա» օրաթերթը քիւրտ ժողովուրդին ժամանակակից պատմութեան նուիրուած յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել Նոյեմբեր 27-ի թիւէն: Շարքին հեղինակը Մէհմէթ Աքթաշ Նոյեմբեր 30-ի թիւին մէջ կը պատմէ 1992 Մայիս 20-ին Լաչինի քրտական հանրապետութեան հռչակումին պարագաները որոնք սերտօրէն առնչուած են նոյն ժամանակի Երեւանի քաղաքական զարգացումներուն:

Մ. Աքթաշ կը գրէ թէ Կովկասի մէջ քրտական պետութեան մը հռչակումին առաջարկը ըրած է Հայաստանի վարչապետին (որ Գագիկ Յարութիւնեան էր - ԽՄԲ.) օգնականը. առաջին շփումը տեղի ունեցած է քիւրտ մտաւորականներու հետ: Անոնցմէ փրոֆ. Խչիրեան կ'ըսէ թէ առաջին ժողով մը ունեցած են Լեւոն Տէր-Պետրոսեանի խորհրդականներէն Մ. Յակոբեանի հետ որ ըսած է թէ հայկական ուժերը Լաչինն ու շրջանը Ադրբեջանցիներէ կը մաքրեն, իսկ այդ հողերուն վրայ Քիւրտերը պատմական իրաւունքներ ունին: Հրաւիրած է զանոնք հոն իրենց պետութիւնը հռչակելու, որպէսզի աշխարհը չըսէ թէ «Հայերը ադրբեջանական հողերը գրաւեցին»: Կը խոստանայ զինամթերքի օժանդակութիւն ընել, որպէսզի Քիւրտերը իրենք պաշտպանեն իրենց պետութիւնը ու նախկին խորհրդային բոլոր հանրապետութիւններէն իրենց ազգակիցները հոն կեդրոնացնեն:

Քիւրտ մտաւորականներուն մէկ մասը դէմ է Երեւանի դրդումով ու առանց Մոսկուայի երաշխիքին «Կարմիր Քիւրտիստան»ի մը հիմնումին: Անոնք Երեւանի դրդումին մէջ քաղաքական խաղ մը կը նշմարեն, ըսելով որ Հայերը կ'ուզեն Քիւրտերը գործածել Ադրբեջանցիներուն դէմ եւ թէ երբեք պիտի չհրաժարին Ադրբեջանի հակակշռէն զէնքի զօրութեամբ դուրս բերուած այդ հողերէն: Նոյն առեն քիւրտ մտաւորականութիւնը պառակտուած է. երկու խումբեր զիրար կ'ամբաստանեն որպէս Հայերու եւ Ադրբեջանցիներու լրտես:

Հայաստանի առաջարկին արձագանգող քիւրտ մտաւորականներէն առաջինը կ'ըլլայ Վէքիլ Մուսթաֆա որ Երեւան երթալով աշխատանքի կը ձեռնարկէ:

1922 Մայիս 20-ին, մինչ հայկական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«COURRIER INTERNATIONAL»

(30 Novembre / 6 Décembre)

R. KOTCHARIAN PRESIDENT DE L'ARMENIE Confiant

Շաբաթաթերթը կ'արձագանգէ «Մոսկովսկիէ Նովոստի»ի տուած հետեւեալ լուրին, առանց մեկնաբանութեան:

«Աշխարհը փոխուած է: Վերջին տարիներու ընթացքին, յաճախ ականատես եղանք թէ միջազգային հաւաքականութիւնը կը պատժէ անոնք որոնք կը փորձեն գործածել այն մեթոտները զորս Թուրքիա գործածեց դարուս սկիզբը» յայտարարած է Հայաստանի պետութեան ղեկավարը ազգ. հեռատեսիլէն, Թուրք կառավարութեան առնելիք փոխ վրէժի միջոցներուն մասին Ֆրանսական Ծերակոյտին Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման առթիւ:

ՀԵՐՈՍ ՇԻՆԵԼՈՒ ԵՒ ՔԱՆԴԵԼՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԸ

Բ.

Ինչ կը վերաբերի Ա. Վարդանեան երեւոյթին, հակառակ ամէն անկարելիութեան «հերոս» երեւելու եւ ներկայացնելու ջանքերուն քով, կան — բարեբախտաբար — աւելի լուրջ մօտեցում ցուցաբերողներ. աւելորդ է ըսել որ այս երկրորդներուն խումբը մեծարելու, հիանալու բան չի գտներ նոյն անձին քով. զայն կը դիտէ որպէս Հայաստանի քաղաքական ծանօթ զարգացումներէն ծնած մը որուն առնչուած բազմաթիւ հարցականներ պատասխանի կը սպասեն:

Նման էջ մը ունի «Իրաւունք»ը, Նոյեմբեր 3 – 9 թիւին մէջ. խորագրուած է «Ցիմա՞ր, թէ ավիկար»: Հարցումը թիրախ ունի Հայաստանի ղեկավարները որոնք ըստ Յովհաննէս Գալաջեանի դատումին, սխալ ընթացք բռնած են խնդրին մէջ:

Ան Ա. Վարդանեանը «անհասկանալի նպատակներ հետապնդող եւ ակնյայտօրէն մէկ ուրիշի համար ճամբայ հարթող անձնաւորութիւն» կը նկատէ: Թէեւ, ցոյցերու նկարագրականներէն, հոն հնչած պահանջներէն բաւական յայտնի են անոր նպատակները որոնք կ'ամփոփուին նախագահը հրաժարելու մղելու արարքով: Հետաքրքրական է անոր անձին մէջ «մէկ ուրիշի համար ճամբայ հարթող» մը նշմարելու կեցուածքը: Այս սահմանումը շատ բնական կերպով կ'առնչուի բողոքի ցոյցերու Բ. թեւին որոնք նոյն ժամանակաշրջանին տեղի ունեցան Աշոտ Մանուչարեանի կոչով: Իսկ այս վերջինին մասին գրեթէ անծանօթ բաներ չկան Հայաստանի բազմութիւններուն համար: Ան Ղարաբաղեան ցոյցերու առաջին օրերէն ժողովուրդին համակրանքը շահած դէմք էր, առանց դովերգութեան էջերով գրքոյկներու եւ անոնց տրամադրուած պիտակներին: Հետաքրքրական է նաեւ երեւոյթը որ Ա. Վարդանեանի ձերբակալումէն առդին, դադրած են Մանուչարեանի կազմակերպած ցոյցերն ալ:

Ց. Գալաջեան վախնալիք ոչինչ կը տեսնէ Ա. Վարդանեանի հրաւէրով նախագահին հաշտոյցներու հազար հոգինոց խումբին մօտ. առաջինը այն պատճառով որ «նրանց առաջնորդի կողքին չկար ճիշդ — շատից որեւէ յայտնի մարդ, իսկ քաղաքական կշիռ ունեցող կուսակցութիւններից ոչ մէկը նրան չէր աջակցում ու աջակցելու մտադրութիւն չունէր»: Բան մը կը նշանակէ՞ հազար հոգիի հաշտոյանքը ցոյցի հրապարակէն, կամ նախագահին դրասենեակը տանող ճամբաներէն, երբ «նախագահին եւ ընդհանրապէս բոլոր իշխանաւորներին հայհոյում են եւ անհամեմատ աւելի թունդ, ամէն օր, հարիւր հազարաւոր հայկական օջախներում»: Պէ՞տք է մեղադրել բազմութիւնը որ Ա. Վարդանեանի կոչով հաւաքուած է հրապարակին վրայ, նոյնիսկ համակրանք ցոյց տալով «քաղաքական որեւէ կենսագրութիւն չունեցող եւ ըստ էութեան, ոչ մի ծրագիր չներկայացնող այդ անհատին»: Ատիկա բնական է երկրի մը մէջ ուր բնակչութիւն — իշխանութիւն կապը ամբողջութեամբ փշրուած է, վերջիններուն անտարբերութեան պատճառով: Վիճակը բաւական պատկերաւոր կերպով կուտայ Ց. Գալաջեան, գրելով. «Արդէն տասը տարի շարունակուող այդ մօտեցումների հետեւանքով 10–ից 9–ը ասում են ոչ թէ «մեր երկիրը», «մեր պետութիւնը», այլ՝ «այս երկիրը», "այս պետութիւնը"»: Այս հոգեբանութեան տէր մարդոց քով ան բնական կը նկատէ անփութութիւնը «թէ ո՛վ է ստանձնել հակաիշխանական շարժման առաջնորդի դերը», ապա նոյն նախագահութեան մէջ առանց անուն տալու կը թուէ այդ «առաջնորդ»ին յատկանիշերը. «թող նա թէկուզ հարիւր անգամ պանդոկապան, այլ երկրի քաղաքացի ու յանցաւոր անցեալ ունեցող լինի»...:

Ց. Գալաջեան արդարօրէն ամբողջութեամբ սխալ կը նկատէ Ա. Վարդանեանը չէզոքացնելու գործողութիւնները. ձերբակալութիւն, տան կարասին ջարդ ու փշուր ընել, դատարանի գիշերուան փութկոտ նիստ, բանտարկուածներու թիւի անորոշութիւն, եւ այլն: «Կարճ ասած՝ իշխանութիւնները արել են ամէն ինչ, որպէսզի Ա. Վարդանեանը 10 օրից բանտից դուրս գայ հերոսի եւ տառապեալի լուսապսակով, թէեւ նման պատուին նա ամենեւին էլ արժանի չէ» կը գրէ յօդուածագիրը: Սխալ ու իրենց իսկ համար վտանգաւոր այս ընթացքը իրեն մտածել կուտայ իշխանութեան ապիկարութեան, կամ յիմարութեան մասին: Կը թուէ ուրիշ տարբերակ մըն ալ. արդեօ՞ք, ղեկավարները տեղեկութիւն ունին որ «Ա. Վարդանեանի թիկունքում կանգնած են շատ հզօր արտաքին ուժեր եւ այդ պատճառով նրան համարում են շատ վտանգաւոր»: Ատիկա տկար հաւանականութիւն կը նկատէ լրագրողը, հետեւեալ տրամաբանութեամբ. մեծ տէրութիւնները (ԱՄՆ, կամ Ռուսաստան) եթէ առընչուած ըլլային, դժուարութիւն պիտի չունենային առաջնորդի դերին համար գտնելու մէկը «որի կենսագրութեան մէջ ֆրէական բծեր չկան»: Աւելի հաւանական կը գտնէ որ Ա. Վարդանեան հրապարակ ելած, կամ հանուած է ճամբայ հարթելու համար ուրիշներու որոնք «կենսականօրէն շահագրգռուած են Ռ. Քոչարեանի դիրքերի թուլացմամբ»: Հոս եւս, Ա. Վարդանեան հետաքրքրութեան բուն առարկան ըլլալէ կը դադրի ու Ա. Մանուչարեանի հրաւիրած զուգահեռ ցոյցերը կրկին մտքերու կը կառչին:

Ի վերջոյ, դժուար չէ Ա. Վարդանեանի նման մէկը գտնել որ քիչ մը դրամ ու բաւարար փառատենչութիւն ունենայ Հայաստանի նման երկրի մը մէջ քանի մը շաբթուան ընթացքին քաղաքական մթնոլորտի փոփոխութիւն յառաջ բերելու: Նման զարգացումներու արդիւք ըլլալու քայլերը Ց. Գալաջեան կ'ակնկալէ իշխանութիւններէն. անոնք պէտք է դիմեն համակարգային փոփոխութիւններու եւ «ասպարէզը տրամադրեն կուսակցութիւններին, այլ ոչ թէ կիսամաֆիոզ կլաններին»: Յապաղումը ներելի չէ, քանի որ «լուրջ կուսակցութիւններից մէկի կամ մի քանիսի համբերութիւնը կարող է սպառուել»: ... Եթէ անոնցմէ մէկը որոշէ Ա. Վարդանեանի մեթոտներով գործել, հանդէս գայ իշխանութեան փոփոխութեան կոչով, «Ազատութեան հրապարակում կը յայտնուեն արդէն 100 հազարաւորներ: Եւ այդպիսի շարժման դէմ պայքարելը կը լինի արդէն անհամեմատ աւելի դժուար, քան՝ մոսկուահայ պանդոկապետի»:

Ց. Գալաջեանի վերլուծումին մէջ շատ տրամաբանական են Ա. Վարդանեան երեւոյթին, անոր դէմ իշխանութեան առած քայլերուն մասին ըսուածները. սակայն, այնքան համոզիչ չէ Խորհրդարանի կուսակցութիւններէն մէկուն նոյն դերով յայտնուելու, նոյն մեթոտներով գործելու հաւանականութիւնը, քանի որ մինչեւ այսօր անոնք առաւելաբար աթոռ չկորսնցնելու մտահոգութիւն, կամ անհասկնալի չէզոքութիւն ցոյց տուին: Եթէ վաղը, միւս օր անոնցմէ գտնուի մէկը որ կրկնէ Ա. Վարդանեանի ընթացքը, կրնա՞յ համոզել երկրին, ժողովուրդին շահերէն մեկնող անկեղծութեան. ո՛վ գիտէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՕՂԱԿՆԵՐԷՆ ՄԷԿԸ
ԿԱՄ
ՎԱՂԱՐՇ Ա. ԹԱԳԱՒՈՐ ՀԱՅՈՑ
Պատմական վիպակ

ՇԱՔԷ ՏԷՐ – ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ – ՄԻՆԱՍԵԱՆ

Հրատարակութիւն Գէորգ Մելիտինեցի գրական մրցանակի թիւ 41
Անթիլիաս, Լիբանան 2000

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ 25-ԱՄԵԱԿԸ

Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (UMAF) իր 25–ամեակը կը տօնէր, Շաբաթ, Նոյեմբեր 25–ին, նախ դասախօսական բաժինով մը, ապա՝ երեկոյեան ճաշ – պարահանդէսով մը, Փարիզի Մերիտիէն պանդոկի սրահներուն մէջ:

Առաւօտեան նիստը զուտ գիտական բընոյթ ունէր, այսինքն մասնագէտ բժիշկներ կ'արտայայտուէին զանազան նիւթերու շուրջ: Այս բաժնին ընթացքին, ելոյթ կ'ունենային փրոֆ. Պերնար Անդրէասեան, տոքթ. Ժան – Լուի Սապլէյրոլ, տոքթոր Փաթրիք Թոսնեան, փրոֆ. Արթիւր Հաճեան, փրոֆ. Ժիլպէր Գրիգորեան, փրոֆ. Նոէլ Կարապետեան, տոքթ. Գէորգ Քէփէնէկեան, փրոֆ. Լեւոն Տուրսունեան, փրոֆ. Ռոպէր Աստուրեան, փրոֆ. Նորման Նիկողոսեան:

Կէսօրէ ետք, աւելի ստուար բազմութիւն մը եկած էր ունկնդրելու շահեկան դասախօսութիւններու շարք մը, որ մատչելի էր բոլորին, քանի ընտրուած նիւթերը աւելի ընդհանուր բնոյթ ունէին, կը կը շօշափէին զանազան հարցեր, որոնք չէին կրնար չհետաքրքրել շատեր: Այս բաժնին ներկայ եղան նաեւ Գիտ Արք. Նազգաշեան, Գրիգոր Եպիսկոպոս Կապրոյեան, Հայաստանի դեսպանատան կողմէ Համլէթ Գասպարեան, Ֆրանսահայ կազմակերպութեանց, միութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչներ:

Բացումը կատարելով, տոքթոր Ժագ Պալեան ողջունեց ներկայ անձնաւորութիւնները, ի մասնաւորի Հայաստանի Առողջապահութեան նախարարը՝ Արարատ Մկրտչեանը, յիշեց որ 1975 Մայիսին է որ տոքթոր Սերժ Սիմոնեան եւ Միշէլ Տէրվիշեան հիմը կը դնէին Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան նոր կառոյցի մը եւ անկէ ի վեր, ամէն երեք տարի, հինգ նախագահներ իրարու յաջորդած են: Նշեց թէ 1983–էն կը ստեղծուէին նաեւ Մարսէյլի շրջանի եւ Լիոնի շրջանի ճիւղերը փրոֆէսօր Աստուրեանի եւ տոքթոր Քէփէնէկեանի նախաձեռնութեամբ: 1985–ին տեղի կ'ունենար Բ. համագումարը, կը հիմնուէր Միութեան պարբերականը, կը յաջորդէին 6 համագումարներ, Վենետիկ, Երեւան, Պէյրութ, վերջինը՝ անցեալ ամիս Ուզբեկիստան, յաջորդը՝ Թորոնթօ: Կը կարդար դեսպան Նալպանտեանի շնորհաւորական նամակը: Առողջապահութեան նախարար՝ Ա. Մկրտչեան կը բերէր ողջոյնի իր խօսքը եւ կը շեշտէր այն անգնահատելի աւանդը, զոր ԻՒՄԱՖը բերած էր Հայաստանի երկրաշարժէն ի վեր:

Խօսք կ'առնէր Յարութիւն Գէորգեան, որու նիւթն էր տոքթոր Վ. Թորգոմեան, ծանրանալով անոր կենսագրականին եւ բերած նպաստին Օսմանեան շրջանէն ըսկսեալ: Հիմնած էր Պոլսոյ մէջ, Հայ Բժիշկներու Միութիւնը եւ մեծ դեր խաղացած հայ համայնքին մէջ: Ծնած 1852–ին, մեռած էր Փարիզ 1942–ին եւ թաղուած Պանթէօնի հայ մտաւորականներու դամբարանը:

Տոքթոր Միշէլ Տէրվիշեան բծախնդրութեամբ պատրաստած էր հակիրճ պատմութիւնը Հայ Բժիշկներու Միութիւններու սկիզբէն (ԻՒՄԱ) մինչեւ Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը (ԻՒՄԱՖ): Ան կ'երկարէր 80 տարիներու վրայ: Ա. աշխարհամարտի վաղորդայնին, 1919–ին կը հիմնուէր Փարիզի Հայ Բժիշկներու Միութիւնը նախաձեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ տոքթոր Պօղոս Գօլըլեանի, անոնց թիւը նախ 30 էր 1923–ին եւ 80՝ 1939–ին: Կը գումարուէին ժողովներ, կը կատարուէին ձրի դարմանումներ Կարմիր Խաչի ծիրին մէջ: 1949-ին, կը հրատարակուէր հայ բժիշկներու տեղեկատու մը: Նախագահութեան կը յաջորդէին տոքթոր Արամ Ճինճեան (ատամնաբոյժ), տոքթոր Աղաճանեան, տոքթոր Ինճիճեան: 1965-էն ետք, շրջան մը ամայութիւն կը տիրէր, մինչեւ Պէյրութի Համաշխարհային առաջին համագումարը: 1975–ին ծնունդ կ'առնէր Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութիւնը, որ զարկ կուտայ համաշխարհային համագումարներու: 1980–ին, Վենետիկի համագումարը տեղի կ'ունենայ Մխիթարեան Հայրերու օժանդակութեամբ: Տոքթոր Մ. Տէրվիշեան, յաջորդաբար թուեց բժշկական միութիւնները, ԺԶ. դարէն սկսեալ մինչեւ 1915: Շրջանին արդէն կարեւոր հայ գաղութ մը կայ Վենետիկ, ուսանողներ կուգան Ջուփայէն դէպի Փատովա, Փարիզ: 1921-էն արդէն 123 վկայեալ բժիշկներ կան Փարիզի համալսարանէն:

Տոքթ. Գէորգ Քէփէնէկեան անդրադարձաւ Սփիւռքի կացութեան վերջին տասնամեակին, այսինքն 1990-էն մինչ այսօր: Յիշել է ետք Համլէթի խօսքը՝ թէ անցեալը նախաբան մըն է, հակիրճ կերպով անդրադարձաւ Սփիւռքի կազմութեան՝ Ֆրանսայէն դուրս, այլ երկիրներու մէջ, ինչպէս Եգիպտոս, Լիբանան, Միացեալ–Նահանգներ, Գանատա, գաղութներու դիմագրաւած համակարգի դժուարութիւններուն 1920–էն 65, ապա 1975 – 85 Հայ Դատի վերածնունդի շրջանին՝ ահաբեկչական արարքներով, ցեղասպանութեան յաջորդական ճանաչումներուն, Ղարաբաղի հարցին ծագումին 1987-էն սկսեալ, Սումգայիթի, երկրաշարժին, որու յաջորդեց օժանդակութեան, նուիրումի շարժում մը դէպի Հայաստան: Շեշտեց տարբերութիւնները, լեզուի դժուարութիւնները: Պէտք է, ըսաւ, հաշտուինք Սփիւռքի մէջ, ինչո՞ւ, որովհետեւ յոռետեսութիւնը տրամադրութեան հարց է, լաւատեսութիւնը՝ կամաւոր է (Ալէն), պէտք է դուրս ելլենք զգացականէն, իմաստ մը տանք քաղաքականին: Սփիւռքը հոյակապ ցանց մըն է, պէտք է զայն ապրեցնել, ոչ միայն Հայաստանի նկատմամբ: Նկարագրեց իր վերջին այցելութիւնը հոգեբոյժներու խումբի մը հետ, Վարդենիս, ուր կան մտային հիւանդութենէ տառապող մանուկներ, սարսափելի պատկերներ պարզուած են իր աչքին, բայց եւ այնպէս, բոլորը կ'աշխատին, ջանք կը թափեն: Դրամագլուխ մը ունինք, որու վրայ պէտք է կերտենք ապագան:

Տոքթ. Սերժ Սիմոնեան, որու նիւթն էր Սփիւռքի հայ բժշկական միութիւնները, անոնց նպատակն ու ապագան, նախ բացատրեց թէ ինչո՞ւ հիմնուած են անոնք: Հարկ էր համախմբել համայնքները, զարկ տուողը եղաւ Պէյրութի Ա. համագումարը, որու յաջորդեցին ուրիշներ: Կազմուեցաւ ԱՄԻՖ–ը, որ միջազգային կոմիտէն է բժշկական միութեանց. ԻՒՄԱՖ–ի Բ. յօդուածը կը մատնանշէ անոր բարեկամական, գիտական, մշակութային եւ համայնական նկարագիրը: Նախատեսուած եօթը նպատակներէն չէ իրագործուած միայն 7–րդը՝ ֆրանքեւհայկական վերաբուժական հիմնարկի մը ստեղծումը: Ըլլալով սփիւռքեան կազմակերպութիւն, անոր գլխաւոր դերն ալ սփիւռքեան է, միշտ շարունակելով Հայաստանի օժանդակութիւնը: Թըւեց զանազան երկիրներու պարզած պատկերը, Լիբանանի մէջ տիրող դժուարութիւնները, Իրանը, ուրկէ ոչ մէկ լուր կայ, Միացեալ–Նահանգները ուր աշխատանքը առաւելաբար անհատական բնոյթ ունի եւլն. եւլն.: ԻՒՄԱՖ նաեւ կրթական թոշակներ կու տայ ուսանողներու, օգնութիւններ կը կատարէ, երբեմն եւ իր գլխաւոր նպաստը կը բերէ Միքայէլեան հիւանդանոցին: Այս միութիւնները ապագա՞յ ունին հարցումին տոքթ. Ս. Սիմոնեան կը պատասխանէ որ անոնք պէտք է մնան սփիւռքեան, ապաքաղաքական եւ քարոզեն բժշկական գաղափարական մը, Հայաստանի հետ գործակցութեան, եղբայրութեան եւ անկեղծութեան մթնոլորտի մը մէջ: Յայտնեց որ նախորդ օրը (Նոյ. 24) պայմանագիր (փրոթոքոլ) մը ստորագրուած էր այդ ուղղութեամբ, Հայաստանի հետ, որպէսզի օժանդակութիւնները ներդաշնակուին:

Այս շահեկան չորս դասախօսութիւններուն յաջորդեց վիճարկում մը: Հուսկ, տոքթ. Յ. Պալեան հաւաքոյթը փակեց ժամը 17.30–ին, ժամանակ տալով անոնց որոնք պէտք է պատրաստուէին երեկոյեան ճաշ–պարահանդէսին:

Կը մնայ մեզի անկեղծօրէն գնահատել Ֆրանսահայ Բժիշկներու Միութեան քառորդ դարու անխոնջ աշխատանքը, նուիրումը եւ մաղթել որ նոյն ոգիով շարունակէ իր առաքելութիւնը:

Ա. Մ.

«ԽԵՆԹ ԿՈՎՈՒ» ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԵԱՆ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ՏԵՍԱԿԸ ԲԺԻՇԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ ԱՆԾԱՆՕԹ ԿԸ ՄՆԱՅ

Բրիտանացի գիտնականներու կողմէ «խենթ կովու» հիւանդութեան եւ անոր մարդկային տարբերակին միջեւ կապ մը գտնուելէ աւելի քան 4 տարի ետք, բժիշկներ տակաւին չեն հասկնար այս հիւանդութիւնը:

Անոնք չեն գիտեր, թէ հիւանդութիւնը որքա՞ն կը մնայ մարմնին մէջ առանց ախտանշաններ ցոյց տալու, եւ ի՞նչ պայմաններու մէջ մարդ այս հիւանդութիւնը կը դիմագրաւէ: Մէկ խօսքով, անոնք չեն գիտեր, թէ ո՛վ պիտի տառապի անկէ:

Ըստ բրիտանացի մասնագէտ տօքթոր Սթիվ Տիլըրի, կովերուն ոչխարի մնացորդներ կերցնելու քայլը սկսած է Բ. աշխարհամարտին, երբ Բրիտանիա ճընշումի տակ կը գտնուէր իր սահմանափակ հողերուն վրայ արտադրութեան թափ տալու համար:

Տիլըր եւ համդստեան կոչուած անասնաբոյժ Ռէյ Պրէտլի կ'ըսեն, թէ Քրէօյցֆելթ _ Ժաքօպ հիւանդութեան նոր տարբերակէն տառապող հիւանդները վարակուած են նախքան կառավարութեան որոշումը՝ արգիլելու կովերուն այլ անասուններու մնացորդներ կերցնելը:

Տիլըր կասկած չունի, թէ մարդոց մօտ հիւանդութիւնը «խենթ կովու» հիւանդութիւն է, սակայն «թէ ի՛նչպէս վարակուած ենք անկէ այլ պատմութիւն մըն է: Անիկա բաւական լաւ կը յարմարի որդեգրուած սննդականոնին, այսուհանդերձ չենք գիտեր, թէ ինչո՛ւ աւելի երիտասարդ մարդիկ եւ ոչ տարեցներ այս հիւանդութենէն կը տառապին: Յստակ չէ, թէ փոխանցումի միջոցը ճշգրտօրէն ի՞նչ է», կ'ըսէ մասնագէտը:

Կովերու եւ մարդոց մօտ հիւանդութեան պատճառը ուղեղային այլասերած փրոթէիններ են՝ փրիօնները:

Հիւանդութիւնը կը զարգանայ, երբ փրոթէինները անբնական ձեւով մը կը ծալուին: Անոնք կը բազմապատկուին, կը խմբուին եւ պատճառ կը դառնան, որ ուղեղը սպունգային դառնայ ու դադրի բանելէ:

Հիւանդները շփոթի կը մատնուին, համակարգումի իրենց կարողութիւնը կը կորսնցնեն, եւ անոնց վիճակը դանդաղօրէն կը վատթարանայ ու անոնք կը մեռնին:

Քրէօյցֆելթ _ Ժաքօպի պարագաները կը հաստատուին մահէն ետք քննութիւններու միջոցով:

«Դարմանում, բուժում, քննութիւն չկան» կ'ըսէ Տիլըր՝ աւելցնելով, որ ներկայիս գիտնականներ կը փորձեն ախտաճանաչում կատարող արեան քննութիւն մը գտնել:

Սակայն, կը յայտնէ ան, նոյնիսկ եթէ նման քննութիւն մը մշակուի, անիկա բարոյական հարցերու դուռ պիտի բանայ, որովհետեւ ախտաճանաչումը անխուսափելի կերպով մահ պիտի նշանակէ:

ԱՐԻՒՆԸ ԿՐՆԱՅ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆԸ ՓՈԽԱՆՑԵԼ

«Խենթ կովու» հիւանդութիւնը եւ անոր մարդկային տարբերակը կրնան արեան փոխ - ներարկման ճամբով փոխանցուիլ, կ'ըսէին սկովտացի գիտնականներ Սեպտեմբերին:

Անոնք ոչխարներ վարակած են «խենթ կովու» հիւանդութեամբ՝ օգտագործելով արիւնը հիւանդութիւնը կրող այլ ոչխարի մը, որ սակայն ախտանշանները չէր ցուցաբերեր:

Թէեւ արեան միջոցով հիւանդութեան մարդկային փոխանցումի պարագաներ չեն նշուած, սակայն գիտնականներ կ'ըսեն, որ իրենց հետազօտութիւնը կը փաստէ, թէ անիկա կարելի է:

Գիտնականներ նախապէս կասկածներ արտայայտած են, թէ վարակուած արիւնը կրնայ հիւանդութիւնը տարածել. սկովտացի գիտնականներու նախնական յայտնաբերումները կը հաստատեն անոնց մտավախութիւնները:

Բրիտանիա արդէն իսկ արեան հայթայթումներու գծով ապահովութեան միջոցառումներ որդեգրած է: Անիկա իր ամբողջ փլասման եւ փլասմայի կապուած արտադրութիւնները կը ներածէ «խենթ կովու» հիւանդութենէն զերծ երկիրներէ:

Նախազգուշական միջոցառումները հիմնուած են այն ենթադրութեան վրայ, թէ արիւնը կրնայ վարակիչ ըլլալ, նոյնիսկ երբ ախտանշաններ չցուցաբերող անձէ մը առնուած ըլլայ, այն տրամադրութեամբ, որ անձը կրնայ արդէն վարակուած ըլլալ:

Միացեալ – Նահանգներ եւ Գանատա Սեպտեմբերին արգիլած էին «խենթ կովու» հիւանդութեան ծայր տալէն ետք Բրիտանիա վեց ամիս կամ աւելի մնացած մարդոց, որ արիւն տան:

Պատրաստեց՝
Ս. Ա. ՊՕՅԱՃԵԱՆ
(Աղբիւր՝ «ՌՈՅԹԸՐԶ»)

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՆՇԱՆ ՓԱԼԱՆՃԵԱՆ ՃԵՄԱՐԱՆԻ 70–ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Ամպրոզիա» ճաշարանին մէջ, Նոյեմբեր 10-ին, նշուած է Պէյրութի Նշան Փալանճեան Ճեմարանի հիմնադրութեան 70–ամեակը, կազմակերպութեամբ Ճեմարանականներու Ընկերակցութեան, որուն ատենապետը՝ տօքթոր Մհեր Պապեան, իր բացման խօսքով վեր առած է Ճեմարանին դերը Սփիւռքի հայկական կեանքին մէջ: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Ցուցադրուած է Ճեմարանի գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը: Խանդավառ մթնոլորտի մէջ եղած նուէրներով եւ վարչութեան վեցամսեայ աշխատանքին շնորհիւ գոյացած է 50 հազար տոլար, ի նպաստ Ճեմարանին:

⁂

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՏԱՐԱԶՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Լոս - Անճըլըսի «Արարատ» Հանգստեան Տան սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 29–ին, տեղի ունեցած է Համազգայինի կազմակերպած հայկական տարազներու ցուցահանդէսը: Ձեռնարկը վարած է Անի Ցովհաննէսեան: 73 հոգի, մեծ թէ փոքր, տողանցելով ցուցադրած են ուրարտական ժամանակաշրջանէն մինչեւ ԺԹ. դար երկարող հայկական տարազներ, առընթեր տեղեկութիւններ տալով իւրաքանչիւր տարազի պատմութեան, Հայաստանի ո՞ր շրջանին պատկանելուն մասին: Ձեռնարկի ընթացքին Համազգայինի Կեդր. Վարչութեան կողմէ շքանշան մը յանձնուած է տօքթոր Եղիկ Գոնեալեանին, ի գնահատութիւն տասնամեակներու իր ծառայութեան Համազգայինին:

⁂

ՀԱՆԴԻՍԱՒՈՐ ԲԱՑՈՒՄ «ՓՈՔՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՏԱՐԱԾՔԻ

Հոլիվուտի Ս. Կարապետ Եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է բացման հանդիսութիւն մը՝ Սանթա Մոնիքա, Հոլիվուտ եւ Վէրմոնթ փողոցներու միջեւ գտնուող տարածքը, Լոս _ Անճըլըսի քաղաքապետարանին որոշումով «Փոքր Հայաստան» կոչուելուն առթիւ: Հանդիսութեան բացումը կատարած է Գարօ Խաճեան: Խօսք առած են Թաղապետական Խորհուրդի անդամ Ճէքի Կոլտպըրկ, Վիգէն Քհնյ. Վասիլեան եւ Գալիֆորնիոյ Ներկայացուցիչներու Տան անդամ Սքաթ Ուայտմէն: Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեան իր խօսքին մէջ նշած է թէ «Հայերը, որ ապրում են այստեղ, որ այսուհետեւ կոչուելու է «Փոքր Հայաստան», պատասխանատու են նաև այդ անունը բարձր և մաքուր պահելու համար»:

ԼՐԱՏՈՒ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ
ԾԻԾԱՂ

Մի մարդու դատում են բնակարանային գողութիւնների համար: Դատաւորը հարցընում է.

– Մեղադրեալ, ինչով կը բացատրէք, որ դուք վերցրել էք տան ողջ փողը, բայց թանկարժէք իրերին ու ոսկեղէնին ձեռք չէք տուել:

Մեղադրեալը հոգոց է հանում.

– Ահա, խնդրեմ, հերիք չէր, որ կինս էր նոյն հարցով ինձ տանջում, հիմա էլ՝ դուք...

⁂

Ապարանցին երթեւեկում է տրամուայով: Վարորդը յայտարարում է.

– Յաջորդ կանգառը «Նոյեմբերի 7»:

Ապարանցին տագնապած սկսում է դէսուդէն ընկնել եւ հարցնում վարորդին.

– Իսկ աւելի շուտ չի՞ կարելի իջնել...

⁂

Ադամը ուշ է գալիս տուն, եւ Եւան խանդի տեսարան է սարքում:

– Դու հօ չե՞ս ցնդել, – գոռում է Ադամը, – ախր մեզանից բացի աշխարհի վըրայ ուրիշ մարդ չկայ:

– Դէ որ այդպէս է, – չի հանդստանում Եւան, – թոյլ տուր կողերդ հաշւեմ...

⁂

Հարկային տեսչութիւնում հարցաքըննում են «Նոր հայրին».

– Ինչպէս էք համարձակւում խաբել պետութեանը եւ թաքցնել ձեր եկամուտները, չէ՞ որ դրա համար քրէական յօդուած կայ:

– Իսկ ես ի՞նչ մեղք ունեմ, որ ձեր տըւած փաստաթղթերի մէջ «Եկամուտներ» սիւնակն այնքան փոքր է, որ բոլոր գրոները չեն տեղաւորւում...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Բ.

– Ի՞նչ է ուրեմն ժամ մըն է մեզի անօգուտ տեղը կը զբաղեցունես, գոչեց ոստիկանը բորբոքած, քանի որ դուն ես էֆէնտին, ուրեմն տանտէրն ալ դո՛ւն ես...

– Ո՛չ, պայմանագրութիւնը անոր վրայ է, էֆէնտի:

–Մենք այդ տեսակ խաղեր ա՛լ չենք կլլեր... շուտ ըսէ՛ տեսնենք, վարձու սենեակ կուտա՞ք:

– Այո՛, էֆէնտի... այսինքն մատամ Քաթինան. կինս վարձու սենեակ կուտայ, ես միայն սպասաւորութիւն կ'ընեմ:

– Քանի՞ վարձակալ ունիք:

– Երեք հոգի են ամէնքը, մէկը յոյն է, միւսը իտալացի... մէկ ալ այս օրերս եկած է, լաւ մը չենք ճանչնար... դեռ նոր եկաւ, հազիւ երկու շաբաթ կայ:

– Ի՞նչ ազգ է:

– Հայ է:

– Անունը ի՞նչ է:

– Սմբատ:

– Աղէ՛կ, մեզի իր սենեակը տա՛ր նայիմ:

– Հրամմեցէ՛ք, էֆէնտի, պատասխանեց Կարապետ:

Եւ ոստիկաններուն գլխաւորը, որուն ընկերացան նաեւ մէկ քանի լրտեսներ, առաջնորդեց սանդուխներէն վեր:

Երեք հոգի վարը, բակին մէջ մնացին, հաւանօրէն արգիլելու համար որեւէ փախուստ:

Երբ ոստիկանը իր հետեւորդներով մըտաւ Սմբատի սենեակը, Քաթինա տակաւին հոն էր եւ մտովի կ'աղօթէր, անընդհատ խաչ հանելով:

_ Ի՞նչ է աս, մարդ չկայ հոս, գոչեց ոստիկանը որ կը յուսար թէ յեղափոխականներու ամբողջ խմբակը ծուղակը ձըգած էր:

– Էֆէնտի՛, կմկմաց Կարապետ, կ'աղաչեմ մի՛ նեղանար. ես յանցանք չունիմ, կեցի՛ր ամէն եղածը ճիշդ ու ճիշդ բացատրեմ ու պիտի տեսնաս որ բոլորովին անմեղ եմ:

Եւ մանրամասնօրէն պատմեց ինչ որ մեր ընթերցողները արդէն գիտեն:

Ոստիկանը տեսնելով որ իր յոյսը ի դերեւ ելած էր եւ յեղափոխականները յաջողած էին գուցէ իր ձեռքէն պրծիլ, կըրակ ու բոց կտրեցաւ.

– Այդ ամէնքը ձեր կողմէ փորձուած խաղ մըն է, պոռաց. ես հիմակ երկուքդ ալ պիտի ձերբակալեմ եւ ոստիկանատուն տանիմ, եթէ անմիջապէս ցոյց չտաք թէ ո՛ւր պահուըտած են այդ արիկները:

Ցետոյ իր մարդոցը դառնալով, շարունակեց.

_ Տանը ամէն կողմը, ծակը – ծուկը լաւ մը խուզարկեցէ՛ք, տակաւին հոս ըլլալու են... հա՛ ձեզ նայիմ, պտուղին լաւ պախչիշ մը պիտի տամ:

Խուզարկութիւնը երկար չտեւեց. քիչ յետոյ լրտեսները սենեակ վերադարձան եւ լուր բերին թէ իրենց փնտռած մարդիկը պարտէզին կողմէն փախած էին՝ ինչպէս կ'երեւար պատին տակ դրուած սեղանէն եւ դիմացի տան խոհանոցին խորտակուած դռնէն:

Ոստիկաններու պետը սոսկալի հայհոյանք մը արձակեց եւ հրամայեց որ Կարապետն ու Քաթինան ձերբակալելով Կալաթա – Սէրայի ոստիկանատունը տանին եւ միանգամայն հաւաքեն ինչ թուղթ ու գիրք որ կայ Սմբատի սենեակը:

Գ.

Մեր պատմած յուզումնալից դէպքերուն հետեւեալ առտուն՝ Արամ առանձին նստած էր Քուլէ – Քափու, անգլիացի ընտանիքի մը կողմէ վարձուած տան մը հիւրասրահը:

Արամ որ իր յանդուգն գործունէութեան կը միացնէր նաեւ ծայրայեղ զգուշաւորութիւն մը, այսպէս ձեռքի տակ պատրաստ ապահով ապաստարաններ ունէր զորս կը գործածէր վտանգի պահուն:

Տանտիրուհին՝ Միսըս Տիք՝ Իռլանտացի պառաւ մըն էր որ իր մանչ զաւկին եւ երկու աղջիկներուն հետ վարձած էր այդ տունը, հայրենակից ամուրիներու սենեակ տալու համար: Արամ պատահաբար ծանօթացած էր Միսըս Տիքի զաւկին՝ Ջարլսի հետ եւ կամաց կամաց այնքան մտերմացած էին իրարու, որ յեղափոխականը յաջողած էր անգլիացի երիտասարդը օգտակարապէս գործածել իր ձեռնարկներուն:

Ջարլս, ազնիւ եւ միամիտ, հայերու գոհունակութիւն մը կը զգար մտածելով թէ դժբախտ ու հալածական ազգի մը ազատութեան կ'աշխատի, ու երբեք չէր խուսափեր այն ծառայութիւններէն զոր հայ երիտասարդը ատեն ատեն կը պահանջէր իրմէ: Նոյնիսկ առաջարկած էր Արամին որ գայ ու իրենց տունը հաստատուի իբրեւ անգլիական հովանաւորութեան տակ գտնուող անբռնաբարելի ապաստարան մը, սակայն այս վերջինը լաւագոյն համարած էր իր պատճառաւ չվրդովել ազնիւ ընտանիքի մը հանգիստը եւ առժամապէս ու միայն գերագոյն վայրկեաններուն օգուտ քաղել իրեն ընծայուած ասպնջականութենէն:

Հիմա, այդ վայրկեաններէն մին էր, եւ ինք չէր վարանած երէկի փոթորիկէն ազատելով, գալ այդ անքոյթ նաւահանգիստը ապաստանիլ պահ մը:

Պարսկական գորգով մը ծածկուած կակուղ բազմոցին վրայ երկնցած՝ Արամ կը մտածէր քանիչորս ժամէ ի վեր անցած դէպքերուն վրայ:

Իրենց փախուստը Սմբատի տունէն՝ բաւական արկածալից եւ վտանգաւոր եղած էր: Դրացի տունը, ուր խոհանոցի դուռը խորտակելով մտած էին, թէեւ վարձակալ չունէր, սակայն պահապան մը ելած էր դէմերնին, զոր հարկ եղած էր բէքովկէրներու սպառնալիքին տակ լըռեցնել՝ մինչեւ որ փողոցի դռնէն մէկիկ մէկիկ եւ զանազան կողմեր ուղղուելով դուրս ելլեն փախստականները: Ի վերջոյ, Արամ եւ Սմբատ, խեղճ պահապանը, որ Հայ մըն էր, բանտարկած էին սենեակի մը մէջ, վրայէն դուռը կղպելով, եւ իրենք ալ աներեւոյթ եղած անգլիական դեսպանատան ետեւի փողոցներուն մէջ:

(Շար. 8)

(Շար. Ա. էջէն)

ուժեր Ղարաբաղի մէջ գերակայութիւն հաստատած են, Երեւանի քաղաքապետարանին տրամադրած հանրակառքերով շուրջ 70 քիւրտ մտաւորական ու երիտասարդ մեծ խանդավառութեամբ կը հասնին Լաչին: Իրենց ուղեկից են քանի մը հայ դէտեր: Նոյն օրը կը հռչակուի «Լաչինի քրտական հանրապետութիւն»ը: Ծառեր կը խօսուին, դհոլի ու զուռնայի նուագով շուրջպարեր կը պարեն, յետոյ Վէքիլ Մուսթաֆա վարչապետ կը յայտարարուի, նաեւ կը ճշդուին անոր կառավարութեան քանի մը անդամները:

Յօդուածագիրը կը շարունակէ. «Քիւրտերու խումբը որ Լաչինի քրտական հանրապետութիւնը հռչակած էր, անմարդաբնակ հողերու վրայ քրտական դրօշը պարզելէ ետք, վերադարձաւ Երեւան: Քիւրտ զինեալ երիտասարդներու 20 հոգինոց խումբն ալ, քանի մը օր հոն մնալէ ետք, վերադարձաւ»:

Քանի մը օր ետք, Մ. Աքթաշ Երեւանի մէջ հանդիպում կ'ունենայ Կարմիր Քիւրտիստանի վարչապետ Վ. Մուսթաֆայի հետ որ Հայաստանէն մեկնելու կը պատրաստուի: Այս վերջինը իրեն կ'ըսէ թէ Խորհրդային Միութեան քայքայումէն առաջ, Քիւրտերը իրենց նպատակին հասնելու կարելիութիւն ունէին: Լաչինի Քիւրտերը տակաւին Ազրպէյճան գաղթած չէին, ոչ ալ Հայերը այդ հողերը գրաւած: «Քրտական դատին մեծագոյն խոչընդոտը քիւրտ մտաւորականները հանդիսացան. անոնք որոնք դիրքի տիրանալու մարմաջով կը շարժէին: Ես վճռակամ եմ մեր դատը մինչեւ վերջ տանելու» կ'ըսէ ան:

Լաչինի բնակիչ շուրջ 6 հազար Քիւրտեր, ըստ յօդուածագրին, շրջանի Ազրպէյճանցիներուն հետ ապաստանած են Ազրպէյճան, խոյս տալով հայկական յարձակումներէն: Ու Կարմիր Քիւրտիստանը մնացած է անմարդաբնակ, առանց Քիւրտի: Նման պայմաններու մէջ ինչո՞ւ պետութիւն հռչակած են, հարցումին պատասխանելով Վ. Մուսթաֆա կ'ըսէ. «Հայերը ըսին թէ մեզի զէնք պիտի տան, նիւթական օժանդակութիւն ընեն: Մենք ալ պիտի ջանայինք նախկին խորհրդային իրենց հանրապետութեան Քիւրտերը հոն կեդրոնացնել: Երկուքն ալ չեղան: Պետութեան հռչակումին համար հազիւ կրցանք երկու հանրակառք լեցնելիք մարդ հաւաքել: Հայերն ալ չօժանդակեցին: Մեր մտաւորականները որոնք պէտք է առաջնորդէին մեր ժողովուրդը, իրենք զիրենք ծախեցին: Տեւականօրէն իրար մատնեցին ու մեր գործը խոչընդոտեցին: Սա պահուս ոչ մէկ յոյս կը նշմարեմ: Այդ պատճառով, այս տետրակը առայժմ կը փակեմ»:

1922 Մարտ 20-ին հռչակուած քրտական պետութեան կողմնակիցներէն մտաւորական է. Սէրտար 1997-ին հեռատեսիլի յայտագրի մը առթիւ կ'ըսէ թէ իրենք շատ լաւ գիտէին թէ ոչ Հայերը այդ հողերը իրենց պիտի ձգեն, ոչ ալ իրենք պիտի յաջողին Քիւրտերը համոզել ու բնակութեան տանիլ այդ հողերուն վրայ: «Այսուհանդերձ, պատմութեան մէջ նշում մը կատարած ըլլալու համար գացինք Լաչին պետութիւն հռչակելու: Տեսագրեցինք, լուսանկարեցինք: Այս դատը վերջացած չէ: Օր մը երբ այս հարցը կրկին սեղան գայ, մենք մեր փաստաթուղթերը կ'ունենանք» աւելցուցած է քիւրտ մտաւորականը:

Յօդուածաշարքին հեղինակը Նոյեմբեր 30-ի էջը կը փակէ գրելով որ քրտական հանրապետութիւն հռչակուած հողերուն վրայ յետագային փոխանակ Քիւրտերու Հայեր բնակութիւն հաստատեցին, իսկ այդ հանրապետութեան վարչապետ Վ. Մուսթաֆ ժամանակ մը Ռուսաստանի Կրասնոտար շրջանին մէջ ապրելէ ետք, 1999-ին գնաց Իտալիա ու քաղաքական ապաստան խնդրեց:

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

21 Janvier à 14 heures 30

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

UGAB

1910 - 2000

ՀԲԸՄ

à l'occasion de son 90ème anniversaire
et au profit de «Femmes Courage d'Arménie»
et de la reconstruction du «Village de Norachen»
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
de Marseille
organise
sous le haut patronage de
Monsieur JEAN-CLAUDE GAUDIN
Sénateur-Maire de Marseille
UN

Dîner de Bienfaisance

le Samedi 9 Décembre à 20 heures 30
au 327, boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

en présence des anciens Présidents de l'UGAB—Marseille
M. Robert Sissakian — M. Roger Kouyoumdjian
M. Jean Mellian — M. Jean Melkonian

Partie artistique
Naïra GHAZARIAN (mezzo-soprano) Satenik KOURDOYAN (piano)
Marie-France ARAKELIAN (piano)
et des musiciens du groupe KERAM
(orchestre de musique traditionnelle arménienne)

Participation aux frais: 300 F — 180 F étudiants
Nombre de places limité: réservation indispensable **avant le 2 décembre :**
☎ 04.91.22.10.45

GRANDE BRADERIE DE NOEL

POUR VOS CADEAUX DE FIN D'ANNEE

LES SAMEDI ET DIMANCHE 2 ET 3 DECEMBRE
de 10 heures à 20 heures sans interruption

Artisanat d'Arménie:
Poterie — Objets de bois sculptés — Bijoux — Broderie — Tapisserie — Instruments de musique — Khatchars — etc.

Livres, Philatélie arménienne
Brocante, Antiquités
Epicerie fine arménienne
Vêtements, Cadeaux, etc...

- BAR
- RESTAURANT
- TOMBOLA

AINSI VOUS PARTICIPEZ A LA RECONSTRUCTION DES VILLAGES EN ARMENIE ET AU KARABAGH

CHENE

au Collège SAMUEL - MOORAT
26, rue Troyon - 92310 SEVRES — Métro: Pont de Sèvres / — Parking gratuit assuré —

Pour tous renseignements, ☎ **01. 46. 63. 48. 74**

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h
Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

VERNISSAGE
le vendredi 1er décembre à 19 heures

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2.

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ Առաջին Լուսաւորչացն մերոց՝ ԹԱԴԷՈՍԻ և ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԷՍ Ծ. ՎՐԴ. ՊԱՊՈՒՃԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2:

Տօն է Սրբոց Առաքելոցն եւ առաջին Լուսաւորչացն մերոց ԹԱԴԷՈՍԻ եւ ԲԱՐԹՈՒՂԻՄԷՈՍԻ Առաքեալներուն:

Այս առթիւ Լիոնի Սուրբ Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍԷՆ-ԼՈՒ — Ս. ԳէՈՐԳ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Սէն Լու Ս. Գէորգ Եկեղեցւոյ Թաղական Խորհուրդը առ ի երախտագիտութիւն յաւէտ բաժնուած նախկին առաջնորդ Հայրերու, եկեղեցւոյ շինութեան նիւթապէս ու բարոյապէս ծառայած բոլոր թաղական անդամներուն, հոգեւոր հովիւներուն եւ համայն թաղեցիներուն ննջեցեալներուն յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ, Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
Հոգեւոր Հովիւ
ՇԱՀԱՆ Ա. ՔՀՆՅ. ՏԷՏԷԵԱՆ

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS

☎ **01. 43. 26. 88. 65**

ԹՈՒՂԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէռի «Ակնունի» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը, Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20.45-ին

Centre Administratif d'Asnières:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան Վարչութիւնը Նոյեմբեր 19-ի հոգեճաշին առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Տիգրան Շահմիրեանէ 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

LOTO

le Dimanche 3 décembre à 15 heures
LOTO ANNUEL
de la Section **«NAIRI»** de Marseille-Beaumont, dans la salle des fêtes de l'église arménienne de Beaumont — 8, impasse des Monts, 13012 Marseille

ՇԱԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 2
SAMEDI
2 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6.00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – Թիւ 20.049 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.049

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊԱՐԱՔ ջանք կը թափէ որպէսզի երեսփոխանական պարման ընտրութիւններէն առաջ, խաղաղութեան յանգի Արաֆաթի հետ : Այդ առընչութեամբ, Նոյ. 30-ին, վերջ տալու ճակատումին եւ մասնակի համաձայնութիւն մը առաջարկեց Արաֆաթի, որ անմիջապէս մերժեց : Իսրայէլի առաջարկը կը նախատեսէ պաղեստինեան Պետութեան մը ճանաչումը, Այսըրյորդանանէ 10% յաւելեալ հողամաս տրամադրել Պաղեստինցիներուն, ապահովելու համար հողամասի շարունակականութիւնը, որպէսզի այլեւս պարտաւոր չըլլան քննութեան բազմաթիւ կէտերէ անցնելու : Նման համաձայնագրի մը մէջ, Երուսաղէմի հարցը եւ գաղթականներու վերադարձը մէկ, երկու կամ երեք տարիով կը յետաձգուէին : Արաֆաթ վճռապէս դէմ է այս «փուլ առ փուլ» ծրագրին, կը պահանջէ՝ ամբողջական կարգադրութիւն մը : Անոր խորհրդականը կը հաստէ. – «Դէմ ենք որեւէ մասնակի կամ ժամանակաւոր լուծումի : Պէտք է լուծում մը ըլլայ բոլոր հարցերուն համար, որոնք կը վերաբերին ինքնավար հողամասերու մնայուն կարգավիճակին եւ մանաւանդ Երուսաղէմի եւ գաղթականներու հարցերուն» : Նոյն օրը, Նոյեմբեր 30-ին, Իսրայէլցիք երկու Պաղեստինցի եւս սպաննեցին, մէկը՝ 17-ամեայ ուսանող մը : Ցայսօր, պաղեստինցի մեռեալներու թիւը 290-ի հասած է, այն օրէն երբ Շարոնի դրդիչ այցելութիւնը պատճառ եղաւ բախումներու վերսկսումին :

ՇԻՐԱՔ կը շարունակէ եւրոպական իր շրջապտոյտը ի պատրաստութիւն Դեկտ. 6-ի եւրոպական վեհաժողովին, Նիսի մէջ, որու օրակարգն է նաեւ հասարակապետութեան բարենորոգումը : Տարակարծութիւնները շատ են Եւրոպական Միութեան մէջ : Շիրաք կը մերժէ որ Ֆրանսա նուազ «կշռէ» քան Գերմանիան Միութեան ծոցը, մինչ ժոսփէն կը ջանայ նուազագոյնի իջեցնել ֆրանքօ-գերմանական դժուարութիւնները : Նոյեմբեր 29-ին, Շիրաք Մատրիտ էր, ուր տեսնուեցաւ վարչապետ Ազնարի հետ քննելու համար անհամաձայնութեան այն կէտերը, որոնք կրնան մղել Սպանիան արգելք հանդիսանալու Հասարակապետութեան բարենորոգման : Երկու ղեկավարները մտերիմ են, «դու»ով կը խօսին իրարու հետ, աջի հաղուագիւտ պարագլուխներն են Սոսիալ – Դեմոկրատ Եւրոպայի մը մէջ եւ Ֆրանսա, հինէն ի վեր, Սպանիան կը նկատէ որպէս լատին գինակից մը Միութեան ծոցը : Այս բոլորը պատճառ են որ որոշ յոռետեսութիւն տիրէ Նիսի ժողովին նկատմամբ եւ Եւրոպական Յանձնախումբին նախագահն ալ՝ Ռոմանօ Փրոտի յայտարարած է. – «Ձախողութեան մը վտանգը փոքր չէ» :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ նախագահը՝ զօր. Լահուտ Դեկտեմբեր 29-ի կառավարական նիստին յայտարարեց թէ պէտք է լուծում մը գտնուի հայ երկրորդ նախարարի մը նշանակումին համար : Թաէֆի նախատեսութեանց համաձայն, հայ համայնքը մէկ նախարար կ'ունենայ 14 հոգինոց դահլիճի մը մէջ եւ երբ 30 է, ինչպէս այսօր, 2 նախարարի իրաւունք ունի : Այս հարցին կապակցութեամբ Մարմնամարզի եւ Երիտասարդութեան նախարարը՝ Սեպուհ Յովնանեան (Հ.Յ.Դ.) տեսակցութիւն մը ունեցած է նախագահ Լահուտի հետ, բայց, չէ ուզած յայտնել հանդիպումին մանրամասնութիւնները, թէեւ չէ ծածկած որ լաւատես է :

ՍԻՏԱՅԻ «Համաշխարհային Օր»ուան առթիւ, Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 1-ին ցոյց մըն ալ տեղի ունեցաւ Փարիզի մէջ, կազմակերպուած Աէք Ըփ-ի կողմէ : 1980-էն ի վեր 22 միլիոն հոգի մեռած է սիտայէն եւ վարակումները հսկայ համեմատութիւններու հասած են 2000-ին : Ներկայիս սիտայէ վարակուած են աւելի քան 35 միլիոն հոգի, Ափրիկէէն զատ, հիւանդութիւնը տարածուած է նաեւ լատին Ամերիկա, Քարայիպ եւ այլուր : Ամէնէն ծանր վիճակը կը տիրէ Եթովպիա, ուր ժողովուրդին 10%-ը վարակուած է :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ Արքեպիսկոպոսը՝ գերպ. Լութֆի Լահամ, Նոյեմբեր 29-ին, Անտիոքի եւ ամբողջ Արեւելքի յոյն կաթողիկէ (Մելքիթ) պատրիարք ընտրուած է : Ծաղումով սուրիացի, կը յաջորդէ գերպ. Մաքսիմոս Ե. Հաքիմի (94 տարեկան) որ հրաժարած էր առողջական պատճառներով :

ՄԻՇԷԼ ՌՈՒՍԷՆ ղեկավար կը մնար Դեկտեմբեր 1-ին Փարիզի լիսէներու շուկաներու գործառնութեանց կապակցութեամբ : Շիրաքի գրասենեակին նախկին պետը, երբ նախագահը Փարիզի քաղաքապետ էր, 5 միլիոն հնչուն ֆրանք ստացած կ'ըլլայ Մերիէն, Շիրաքի ներկայութեան, ինչպէս Մերի կը պատմէ յետ մահու հրապարակուած իր յայտարարութիւններուն մէջ : Քրիսթին Լոր ալ յայտարարած էր դատաւորներուն որ Մ. Ռուսէն հաստատած էր որ լիսէներու մէջ կատարուած աշխատանքներու գրամին «բաշխումի սիսթեմ մը» կայ քաղաքական զանազան կուսակցութեանց : Այդ սիսթեմը թոյլ տուած է որ քանի մը հարիւր միլիոն բաշխուի, հանրային շուկաներու 28 միլիառ ֆրանքէն առնուած : Քննութեան տակ առնուեցաւ, նոյն հարցին կապակցութեամբ եւ մեղսակցութեան մեղադրանքով, Լուիզ – Իվոնն Գազեթա, ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի «գանձապահ», որ ազատ ձգուեցաւ սակայն երաշխաւորագինի մը վճարումէն ետք :

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ ծագած ֆինանսական փոթորիկը մեծ համեմատութիւններ առած է եւ կը վնասէ արեւելեան Եւրոպայի տնտեսութիւններուն : Մասնագէտները անհրաժեշտ կը գտնեն որ ԷՖ – ԷՄ – Ի-ն (Միջազգային Դրամական Հիմնարկ) միջամտէ : Թրքական Կեդրոնական Դրամատան սահմանափակիչ քաղաքականութիւնը, որ ամրապնդած է տնտեսական տագնապը, պատճառ եղած է դրամագլուխներու մեծաքանակ «փախուստին». այդ փախուստը օրական 500 միլիոնէն 1 միլիառ տոլար կը գնահատուի : Ըստ ոմանց սակայն, Թուրքիոյ ամէնէն յոռի սենարիոն իսկ մտահոգիչ պէտք չէ ըլլայ եւ պէտք չէ կացութիւնը բաղդատել 1998-ի Արժանթինի կացութեան կամ ռուսական դրամական քայքայումին հետ : Կարելի է տիրապետել Թուրքիոյ, որ դարկ տուած է տնտեսական աճին (տարեկան 6%) եւ ունի մեծաքանակ արտածում :

18-ԱՄԵԱՅ ՀՆԴԿՈՒՀԻ մըն է, որ, երկրորդ տարին ըլլալով, աշխարհի գեղեցկուհին ընտրուեցաւ, Լոնտոնի մէջ, Նոյեմբեր 30-ին :

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ – ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (265) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ .–

Բալէխտոսֆոփ
Արուեստասէրի մը օրագրէն
ԳՐ. ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Կոստան Զարեանի
հայաստանեան ոդիսականի էջերէն
Վ. ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Maman les p'tits bateaux
CH. MATOSSIAN

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Նոյեմբեր 30 / Դեկտեմբեր 1)

ՀԱՊ-Ի ՄԻՆՍԿԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ ԵՒ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ – Հ. ԱԼԻԵՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Լ. ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ ՇՈՒՐՋ

Նոյեմբեր 30-ին, Բելառուսիոյ մայրաքաղաք Մինսկի մէջ գումարուած է ՀԱՊ-ի անդամ երկիրներու կառավարութեան պետերու խորհուրդի նիստը : Ժողովին բացումը կատարած է Բելառուսիոյ վարչապետ Վլ. Երմոշին, որմէ ետք օրակարգը ներկայացուցած է ՀԱՊ-ի գործադիր քարտուղար Եուրի Եարով : Օրակարգի նիւթ եղած են առեւտուրի, ահաբեկչութեան դէմ պայքարի եւ ՀԱՊ-ի մարմիններու պիւտճէի հարցեր : Նիստէն ետք տեղի ունեցած է կառավարութեան ղեկավարներու մամուլի ասուլիսը, ուր ամփոփ կերպով ներկայացուցած են նիստին արդիւնքները : Վարչապետ Ա. Մարգարեան ըսած է թէ ժողովին որոշումներուն մասին Հայաստան դրական կարծիք արտայայտած է եւ զանոնք ստորագրած :

***

Նոյ. 29-ի ուշ գիշերին, առանձին հանդիպում մը ունեցած են Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ որոնք Մինսկ եկած էին այս վեհաժողովին մասնակցելու համար : Հանդիպումի աւարտին, Ատրպէյճանի նախագահը լրագրողներուն յայտնած է թէ տեսակցութիւնը միայն արձանագրութեան համար չէր, այլեւ Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտութեան կարգաւորման լուծումի նոր փորձ մըն էր : Ռ. Քոչարեան եւս յայտնած է նոյնը, նշելով որ նպատակը պարզապէս իրարու հանդիպիլ չէր եւ համաձայնութիւն ձեռք ձգած են բանակցութիւններու այլ չափանիշի մասին, որ առաւել շփումներ կ'ենթադրէ : Ան աւելցուցած է թէ հարկ է նկատի առնել երկու երկիրներու ներքին ապագայ զարգացումները, ինչպէս 2003-ի Հայաստանի նախագահական ընտրութիւնները, ինչ որ Ատրպէյճանի եւս պարագան է : Հայաստանի նախագահը շեշտած է թէ անհրաժեշտ է մինչեւ այդ թուականը որոշ արդիւնքի յանգիլ, եթէ ոչ հարցը կրնայ ներքին քաղաքական շահարկումներու ծառայել ընտրապայքարի ընթացքին, ինչ որ անթոյլատրելի է : Երկու նախագահներուն կարծիքով 2001 տարին պիտի ըլլայ վճռական :

Նոյեմբեր 30-ին ալ, ՀԱՊ-ի վեհաժողովի շրջանակին մէջ Պուտին եւ Ալիեւ հանդիպում մը ունեցած են, այլ հարցերու կարգին անդրադառնալով նաեւ Արցախի խնդրին : Անոնք քննարկած են նաեւ տնտեսական համագործակցութեան հեռանկարները, ուժանիւթի, Կասպից ծովու աւազանի, ռուս-ատրպէյճանական քաղաքական յետագայ երկխօսութեան հարցեր, սակայն տեսակցութեան գլխաւոր նիւթը եղած է Պուտինի Բաքու այցելութիւնը, որ նախատեսուած է 2001 Յունուար 9-10-ին :

***

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Յունաստանի կառավարութիւնը ամրան երաշտին հետեւանքները դարմանելու համար Հայաստանին կը տրամադրէ 250 հազար տոլար : Այդ գումարէն 150 հազարով սերմնացու եւ անասնակեր պիտի գնուի, 100 հազարով ալ անդամթերք :

***

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒՄԻ ԱՌԱՋԱՐԿ

Ազգային ժողովի պետաիրաւական յանձնաժողովը կը պատրաստուի դիմել նախագահին, որպէսզի 1700-ամեակին եւ ԻԱ. դար մուտքին առթիւ ընդհանուր ներում յայտարարուի : Յանձնաժողովին նախագահը Վ. Դալլաքեան ըսած է թէ ներումը պիտի վերաբերի երկրին 6500 բանտարկեալներէն 2 – 3000-ին :

***

ՀԱԶԱՐԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒՇԱԴՐԱՄ

Կեդրոնական դրամատունը Դեկտեմբեր 1-ին շրջանառութեան մէջ դրած է «Նոր հազարամեակ» արծաթէ յուշադրամը : Ութանկիւն առաջին դրամանիշն է ան որմէ պատրաստուած է 30 հազար հատ : Մէկ երեսին վրայ կայ Հայաստանի զինանշանը, միւսին՝ վիշապաքաղ Ս. Գէորգը :

***

ՊԱՆԴՈԿԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ԸՆԴԴԻՄՈՒԹԵԱՆ ԿԸ ԲԱԽԻ

Կարգ մը հանրային կազմակերպութիւններ բաց նամակով մը դիմած են նախագահին, վարչապետին, գլխաւոր դատախազին, Երեւանի քաղաքապետին, յայտնելու համար թէ ապօրինի կը նկատեն Յաղթանակի զբօսայգիին մէջ «Կոլտըն Փալաս» պանդոկի համալիրին շինութիւնը : Ողջունելով հանդերձ 1700-ամեակի պատրաստութիւնը, այդ առիթով նոր պանդոկներու շինարարութիւնը, անոնք շեշտած են թէ տարկա միայն պէտք է ըլլայ օրէնքներու շրջանակին մէջ : Պահանջած են անմիջապէս դադրեցնել շինարարութիւնը :

***

ՀԱՅ ԿՌՓԱՄԱՐՏԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Ռուսաստանի կռփամարտի ախոյենութեան մրցումներուն հայազգի մարզիկներ Ալեքսանդր Նալբանդեան (Սոչի, 48 քկ.) եւ Զօհրապ Ենոքեան (Վոլգոգրադ, 91 քկ.), Սամարայի մէջ, պրոնզէ մետալներու արժանացած են :

ԱԴՐԲԵՋԱՆ ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՏԵՂԻ Կ'ՈՒՆԵՆԱՆ

Եւրոպայի Խորհուրդը, նախքան անդամ արձանագրելը, Ատրպէյճանի պայման դրած էր չեղեալ յայտարարել այն բոլոր շրջաններու ընտրութիւններու արդիւնքները, ուր Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի դէտերը խախտումներ արձանագրած էին : Երկար առեն ընդդիմանալէ ետք նախագահ Ալիեւ որոշած է 11 ընտրշրջաններու արդիւնքները չեղեալ համարել եւ Յունուար 4-ին նոր ընտրութիւններ կազմակերպել : Ատրպէյճանի Խորհրդարանը կը կազմուի մեծամասնութեան 100 եւ համեմատական 25 ընտրակարգով : Վերընտրութիւնները կը վերաբերին մեծամասնութեան ընտրաշրջաններու 12 տեղերուն :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(1er Décembre)
LES REVERIES D'UN COLLECTIONNEUR PASSIONNE
JEAN-PIERRE KIBARIAN

Հնատիպ գիրքի 8-րդ սալոնին* առթիւ Ֆիկառօ յօդուած մը նուիրած է Ժան-Փիէր Քիպարեանի, որու այցելութիւն մը տուած է լրագրողը՝ Ափոլին տը Մալհերպ եւ կը նկարագրէ սենեակը ուր կ'ընդունուի եւ ուր մեծ գրադարան մը չըկայ, գիրքերը չեն պահուած, բայց պէտք է Քիպարեանի վստահութիւնը շահած ըլլալ, որպէսզի յայտնաբերուին : Եթէ չի ցուցադրեր, հաւաքորդը կը սիրէ անոնց մասին խօսիլ : «Հմայուած եմ, կ'ըսէ, դրուագէն, բայց շատ մարդկային յարա–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՄԱԿԱՐԴԱԿԻՆ

Օգեւորող անակնկալ էր Լեւոն Միրիջանեանի «Առաջին պետական մարմնի լուրջ վերաբերմունքը» Բաց նամակը, որն օրերս լոյս տեսաւ «Յառաջ»ի էջերին (2000, Նոյեմբեր 22)։

Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին առընթեր, Մարդու իրաւունքի պաշտպանութեան յանձնաժողովը քննարկել է մեսրոպեան դասական ուղղագրութեան նկատմամբ կատարուած բոլշեւիկեան կամայականութիւնը՝ որպէս հայ մարդու արժանապատուութիւնը պայմանաւորող իրաւունքների կոպիտ ոտնահարութիւն։

Լեւոն Միրիջանեանը նոյն հրապարակման մէջ յայտնել էր այն կարծիքը, թէ «այսօր արտերկրում ապրող խորհրդային ուղղագրութեամբ դաստիարակուած մեր հայրենակիցները ձայնակից են Հայաստանի աբեղեանականներին»։

Բայց ո՛չ բոլորը։

Սովետական եւ ապազգային ուղղագրութեամբ դաստիարակուած ՈՉ ԲՈԼՈՐ երբեմնի հայաստանաբնակներն են, որ համամիտ են «աբեղեանականներին»։

Ես ինքս երբեմնի հայաստանաբնակ եմ, հայերէնի գրագիտութիւնը ուսանել եմ ապազգային ուղղագրութեամբ։ Սակայն տարագրութեան մէջ հնարաւորութիւն ունէի կարդալու վիթխարի գրականութիւն, որն անմատչելի էր ինձ Հայաստանում։ Ուղղագրութիւնը բնաւ խոչընդոտ չեղաւ ինձ համար։ Ընդհակառակն, մեր դասական ուղղագրութեան շնորհիւ բացայայտուեցին Հայոց լեզուի հարստութեան նորանոր շերտեր։ Եւ, քանի որ գործիս բերումով (ես ճանապարհաշինարար նախագծող մասնագէտ եմ) կապուած էի ամէնօրեայ գրագրութիւնների հետ, ապա սիրով սկսեցի իւրացնել դասական ուղղագրութեան կանոնները։

Այս առումով, ես, անշուշտ, միակ «Հայաստանցի»ն չեմ։

Եւ, որքան նկատել եմ, բոլոր այն նախկին հայաստանաբնակները, ովքեր «գլուխ չունեն» գիր ու գրականութեան հետ, այսինքն, նրանք, որոնց համար ազգային մեր մշակոյթը հոգեւոր արժէք չի ներկայացնում, իրենց գրագիտութիւնը փորձում են երաշխաւորուած ներկայացնել սովետական անգրագիտութեամբ։ Սա բնական է ու հասկանալի։ Այդ մարդկանց զաւակները ծնուելուն պէս դառնում են օտարախօս եւ ճիշդ այնպէս, ինչպէս Հայաստանում օտարախօս էին դառնում նրանց ծնողները։ Զմոռանանք, սակայն, որ այդ օտարախօսները չեն, որ պէտք է որոշեն մայրենի լեզուի ճակատագիրը։ Եւ ոչ ամերիկաներում, ոչ Ֆրանսաներում, ոչ հոլանտաներում, ոչ էլ որեւէ մէկ այլ երկրում նրանց հաւատարմութիւնը սովետական ուղղագրութեան նկատմամբ որեւէ արժէք չի կարող ունենալ։

Լեզուի եւ ուղղագրութեան ճակատագիրը միշտ էլ եղել է հայաստանեան հասկացողութեամբ՝ մտաւորական (Հայաստանում ասում են՝ ինտելիգենտ) մարդկանց ձեռքին։ Մենք, վերջապէս, պէտք է բարձրաձայն ասենք՝ ամէն խնդիր չէ, որ թոյլատրելի է լուծել «ձայների մեծամասնութեամբ», ինչին այսօր փորձում են ապաւինել սովետական ուղղագրութեան պաշտպանները։ Եւ պէտք է նաեւ բարձրաձայն ասել, որ այդ պաշտպանները իրականութեան մէջ փորձում են պաշտպանել ռուսական մշակութային ներխուժումը, այլ կերպ ասած՝ ռուսականացնելով ձուլելու մեծապետական եւ գաղութարարական քաղաքականութիւնը, որ գրեթէ երկու հարիւր տարի վարում են հայ ժողովրդի նկատմամբ՝ Հայաստանի մէջ։

Իմ եւ իմ բարեկամների անունից ամենայն վճռականութեամբ ուզում եմ յայտարարած լինել, որ երբեմնի հայաստանաբնակ մտաւորականները նոյնպէս պահանջում են դատապարտել 1922 թ. Մարտ 4–ի որոշումը որպէս հայ ժողովրդի մշակոյթի նկատմամբ կիրառուած բոլշեւիկեան բռնութեան աղաղակող մի երեւոյթ եւ վերականգնել Հայոց լեզուի դասական կամ մեսրոպեան ուղղագրութիւնը։

ՌՈՒԲԷՆ ՅՈՎԱԿԻՄԵԱՆ

ՓՐԿԵԼ ՅՈՒՇԸ ՔԱՆԻ ԴԵՌ (ՇԱՏ) ՈՒՇ ՉԷ

Ֆրանսական Ծերակոյտին կողմէ _ վերջապէս _ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումին առթիւ, լրասփիւռները մէջբերեցին բազմաթիւ քաղաքական դէմքերու արտայայտութիւնները, այդ ճանաչումով Եղեռնի մէկ ու կէս միլիոն զոհերուն հանդէպ յիշողութեան պարտականութիւնով մը անոնց բարոյական գերեզման մը պարգեւելու անհրաժեշտութեան մասին։ Լրասփիւռները ընդգծեցին նաեւ Մարսէյլի ծերակուտական – քաղաքապետ՝ Ժան-Գլօտ Կոտէնի վճռական դերը այդ գործընթացին մէջ։ Իր ճառին մէջ ան (տես՝ «Յառաջ», Նոյեմբեր 16) կը շեշտէր Ֆրանսահայ համայնքին կատարեալ համարկումը եւ ամէն մարզի մէջ բերած մեծ նպաստը, անձնապէս յիշելով Հանրի Վէրնէօյը որպէս անոր լաւագոյն օրինակներէն մին։ Ճառին ընթերցումէն անմիջապէս ետք, աչքիս առջեւ եկաւ նոյնինքն Աշոտ Մալաքեանի «Մայրիկ» ֆիլմի սկիզբի տեսարանը, երբ Եղեռնէն փրկուած հայու բեկորներ զիրենք Ֆրանսա բերող նաւէն իջնելով՝ ոտք կը կոխեն Մարսէյլի նաւահանգիստին քարափը։ 1922–ին յաջորդող տարիներուն տասնեակ հազարաւոր գաղթականներ, հոգեպէս թէ ֆիզիքապէս հիւծուած, ամէն ամիս իջան այդ քարափը։ Անոնցմէ շուրջ 30 հազար գնահատուած պատկառելի թիւ մը կայք հաստատեց Մարսէյլ եւ շրջակայքը։ 75 եւ աւելի տարիներ անցեր են ուրեմն այդ դժուար օրերէն, երբ մեր հայրերն ու մայրերը զինուած՝ միմիայն վերապրելու եւ վերընձիւղելու անկոտրում կամքով եւ Նանսէնի անձագրով մը, իրենց քրտինքով եւ անհուն զրկանքներով շէնցուցին Մարսէյլի խուլ արուարձանները եւ «շամլըխները»։ Եօթը հայկական թաղամասեր հիմնեցին իրենց փոքրիկ եկեղեցի - դպրոցով, որոնք դարձան մէկ - մէկ Նոր Կիլիկիա, Նոր Խարբերդ կամ Սեբաստիա։ 30 հազարնոց ժողովուրդ, այդ օրերուն ամբողջութեամբ հայ իր լեզուով, բարքերով ու ապրումներով։ Այդ պատկերը գրեթէ անաղարտ մնաց ամբողջ քառորդ դար, ընդհուպ մինչեւ Երկրորդ աշխարհամարտի վերջ։ Շատ խօսուած է այդ օրերու Մարսէյլի «հայաբոյր ազգային կեանքին մասին, իր եկեղեցական, քաղաքական, մշակութային, մարզական, հայրենակցական թէ այլ երեսակներով։ Տասնամեակներու ընթացքին, նախ սերունդներու անխուսափելի հերթափոխութեամբ, նաեւ յարգելի քաղաքապետին յիշած համարկումով, բնականաբար շատ բան պիտի փոխուէր այդ առաջին պատկերէն։ Այսօր 2000 թուականին Մարսէյլի քարափը ոտք կոխողներէն քանի՞ հոգի մնացած է արդեօք, որ կարենայ յստակ յիշել ու պատմել 60 – 70 տարի առաջուան անցքերն ու դէպքերը։ Վստահաբար շատ քիչ։ Սովոր ենք արդէն այս թերթի էջերուն մէջ կարդալ «տխրունի» կամ «այսինչի յիշատակին» խորագրուած սիւնակներ, որոնք յաճախ ալ կը վերջանան «տարիքի բերմամբ կամ վատառողջութեան պատճառով շատոնց քաշուած էր հանրային կեանքէն» ախոսանքով մը։ Իւրաքանչիւր շաբաթ կամ ամիս անոնցմէ մի քանին կ՚առնէ կը տանի, ինչպէս աշնան քամին դեղնած ու չորցած տերեւները։

Ցեղասպանութեան ճանաչումով ոչ Հայեր իրենց յիշողութեան պարտականութիւնը կատարեցին մեր զոհերուն հանդէպ։ Կը մտածեմ _ եւ վստահաբար ուրիշներ ալ ինծի պէս - որ մենք Հայերս ալ ունինք պարտականութիւն մը մեր հայրերուն եւ մեծ հայրերուն հանդէպ. ատիկա ոչ միայն անոնց գերեզմաններուն վրայ գեղեցիկ դամբարաններ կառուցանելով կը կատարուի. այլեւ, հաւաքական պարտականութիւն մըն է բոլոր անոնց հանդէպ որոնք ձեւացուցին հայկական Մարսէյլը եւ զայն ապրեցուցին մինչեւ իրենց վերջին շունչը։

Մարսէյլի գաղութին հիմնադրութեան 75-ամեակը անցաւ գրեթէ աննշմար, թերեւս այն պատճառով որ շատերու ուշադրութիւնը եւ ջանքերը ուղղուած էին ցեղասպանութեան ճանաչումի գործին։ Եթէ քանի մը տարի առաջ Լիոնի հայութիւնը իր երեք քառորդ դարու պատմութիւնը հրատարակեց մեծադիր հատորով մը, Մարսէյլի հայութիւնը չունի տակաւին իր պատմութեան գիրքը։ (Փարիզի մէջ ալ Կրօնական ընկերակցութիւնը աւելի փոքր հատորով մը հանրութեան մատչելի դարձուց եկեղեցական երեսակը, Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ 90-ամեակին առթիւ)։ Ժամանակը չէ՞ արդեօք ձեռնարկելու Մարսէյլի հայութեան պատմութիւնը գրելու եւ հրատարակելու, եւ համագաղութային ջանքերով. մէկդի դնելով եսերը եւ կողմնակի հաշիւները այն նոյն միասնականութեամբ ինչպէս եղաւ ցեղասպանութեան ճանաչումի գործը, քանի դեռ շատ ուշ չէ, քանի անողոք ժամանակը դեռ ամէն ինչ չէ ծածկած մոռացութեան թանձր փոշիով։

Կ՚ուզեմ հանրութեան հետ բաժնել նաեւ այլ մտածում մը։ Հայկական որեւէ հաստատութեան, մշակութային տունի մը կամ սրահի մը անկիւնը չէ՞նք կրնար ստեղծել Մարսէյլի հայութեան փոքրիկ թանգարան մը։ Երեք - չորս տարի առաջ, – զուտ տեղական նախաձեռնութեամբ մը - Սէն Ժերոմի թաղամասի քանի մը ազգայիններ իրենց թաղին անցեալը պատկերացնող լուսանկարներու ցուցադրութիւն մը կազմակերպեցին Ընդհանուր Խորհուրդի սրահին մէջ։ Այդ ցուցադրութիւնը իր գտած յաջողութիւնով կրկնուեցաւ երկու ուրիշ տեղեր եւս։ Անցեալին այդ թաղին ազգանական կապերով առընչուած ըլլալով, չկրցայ 30 - 35 տարիներ վերջ կարգ մը նկարներու դէմքերուն տակ յստակ անուն մը դնել, այնքա՜ն մոռացութիւնը աւեր կը գործէ մարդուս յիշողութեան մէջ։ Այսօր Մարսէյլի շատ մը ընտանիքներու ժառանգորդ երկրորդ կամ երրորդ սերունդներու մօտ կան համայնքի անցեալին մասին վկայող լուսանկարներ, ազդեր, թռուցիկներ կամ իրեղէններ որոնց վրայ անտարբերութեան կամ մոռացութեան փոշին նստած է արդէն. եւ որոնք անհրաժեշտ է ի մի բերել փրկելու համար անդառնալի կորուստէ։ Արդարեւ երկարաշունչ, բայց որքա՜ն կարեւոր գործ։

Տողերս ստորագրողը որ դեռ մօտիկ անցեալին իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է համայնքային կեանքին, պատրաստ է իր (համեստ բայց անսակարկ) մասնակցութիւնը բերելու այս խիստ շնորհակալ գործին, ո՛վ որ ալ ըլլայ անոր նախաձեռնողը։ Օն, ուրեմն հայրենակիցներ, ջանանք փրկել Մարսէյլի Հայուն յիշողութիւնը քանի դեռ շատ ուշ չէ։

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ
Նոյեմբեր 26, 2000

Ն. ՍԱՐԱՖԵԱՆԻ «ԼՈՅՍԻ ՑԱՒԵՐ»Ը ԳՐ. ՊԸԼՏԵԱՆԻ ԵՒ Ժ. ԶՈԼԱՔԵԱՆԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՈՎ

«Մաշթոց» մատենաշարին կողմէ Նիկողոս Սարաֆեանի վերջերս լոյս տեսած «Լոյսի ցաւեր» հատորին յատկացուած ցերեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 26, Կիրակի, Փարիզի Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Մշակոյթի Կեդրոնի Ա. Մանուկեան սրահին մէջ, կազմակերպութեամբ Ֆրանսահայ գրողներու ընկերակցութեան։

Նախ ճաշակ մը տալու համար նոյն հատորին մէջ ընդգրկուած երեք արձակներէն, անոնց երկրորդէն՝ «Լոյսի ցաւեր կամ Մեծն Տիգրան եւ ամլութեան սատանան» հատուածի մը ընթերցումը ըրաւ Ժիրայր Զոլաքեան, ապա օրուան դասախօսը Գրիգոր Պըլտեան հետաքրքրական վերլուծումով մը նոյն կտորին վրայ կեդրոնանալով խօսեցաւ ստեղծագործութեան եւ ամլութեան նիւթին վրայ։

Սարաֆեանի այդ արձակով որ լոյս տեսած է 1953–ին Պէյրութի «Ակօս» պարբերականին մէջ, կը ներկայացնէ Տիգրան Ժիրայրեան անուն տիպար մը որ վաճառականութեան մէջ յաջողած մէկն է եւ մտասեւեռումը ունի Հայոց արքայ Մեծն Տիգրանի մասին աշխատանք մը գրի առնելու, սրբագրելու համար պատմութեան արձանագրած թիւր կարծիքը։ Մեծն Տիգրան իրեն համար ծունկի չեկող մէկուն խորհրդանիշն է. մասեր կը կարդայ իր անաւարտ գրութենէն որ յուսախաբութիւն կը պատճառէ իր հրաւիրեալ Նիկոլին։ Բարդ տիպար մըն է Տ. Ժիրայրեան որ կը ջանայ առաւելութիւն նկատել իր ամլութիւնը։ Նիկոլ որ գրող մըն է իր կարգին եւ որուն անունը անկարելի է չնոյնացնել հեղինակին՝ Նիկողոս Սարաֆեանի անունին հետ, կը փորձէ մօտեցում մը ունենալ Տիգրանին ամլութեան. բան մը որուն փորձառութիւնը ինք ալ ունեցած է։

«Սարաֆեանը մեզի պատմած է ստեղծումին պատմութիւնը կամ աւելի ճիշդ բեմադրած է ստեղծագործական աշխատանքին երկու ձայները կամ երկու երեսները· ամլութիւնն ու ստեղծումը, ոչ թէ իբրեւ երկու տարբեր, իրարմէ անջատ դէմքեր ու ձայներ, այլ մէկ ու միակ արկածախնդրութեան ներքին երկու դիմակները» ըսաւ Գր. Պըլտեան որպէս եզրակացութիւն Ն. Սարաֆեանի այդ գործին նուիրուած իր վերլուծումին։ (Այս դասախօսութիւն ամբողջութիւնը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ»ի Յունուար 2001–ի թիւով)։

Դասախօսութիւնը ընդմիջուեցաւ Ժ. Զոլաքեանի կողմէ նոյն արձակէն երկրորդ հատուածի մը ընթերցումով. ապա բացուեցաւ հարցումներու բաժինը որ առիթ տուաւ Սարաֆեանի գործին, «Մաշթոց» մատենաշարին, անոր հրատարակչական կազմին մասին աւելի լայն տեղեկութիւններ ունենալու։ Այս առումով օգտակար մասնակցութիւն բերաւ Գառնիկ Քհնյ. Գույումճեան որ մէկն է այդ մարմնին անուններէն, Մարուշի ու Իշխանի հետ. ըսաւ թէ հատորին մէջ ժամանակագրական տարբեր շարքով տեղ գտած երեք կտորները իրենք ամբողջութիւն մը նկատած էին։ Եթէ միջոցները ըլլային, «Հայ մամուլ» կոչուած շատ ընդարձակ շտեմարանը քանի՛ քանի նման հատորներ կազմելու առատ կրնար տրամադրել։ Շնորհակալութիւն յայտնեց «Լոյսի ցաւեր»ուն հրատարակութեան օժանդակած անձերու – Գրիգոր Շահինեան, Գեղարդ, Կ. Սիմոնեան եւ Գրիգոր Պըլտեան–։ Խօսելով հրատարակչական կազմին մասին, ըսաւ թէ Մարուշը Մ. Երամեան բանաստեղծուհին է որ Հալէպ կ՚ապրի, Իշխանը՝ Ի. Ջիփթճեանը որ ներկայիս Գերմանիա աստուածաբանութիւն կ՚ուսանի, իսկ Գառնը՝ ինքը, որ «Փարիզի մէջ տէր պապա մըն է»։ Երեքը միասին հաղորդակցութեան մէջ ըլլալով իրարու հետ, նոր հրատարակութիւններու գաղափարներ կը յղանան, կը վիճարկեն, կ՚որոշեն ու կ՚անցնին աշխատանքի։ Հրատարակութեան նիւթականը կա՛մ նման գործունէութիւն գնահատելու կարող մեկենասէ մը կը տրամադրուի, ինչպէս եղած է Ժագ եւ Անի Գայսէրլեանի պարագան «Լոյսի ցաւեր»ուն համար, կա՛մ նախորդ հրատարակութիւններու վաճառքին հասոյթին վրայ իրենք անհրաժեշտ գումարը կ՚աւելցնեն։

Ներկայի հատորը հինգերորդն է այս կազմին հիմնած մատենաշարին, նախորդները ըլլալով՝ Ա. Ալիքեանի «Ծղրիթը» (Պէյրութ, 1993), Վ. Օշականի «Հատընտիր» մը (Պէյրութ, 1994) եւ Գրիգոր Պըլտեանի երկու հատորները՝ «Սեմեր» (1997), «Հարուածը» (1998)։ Հրատարակչական այս նոյն կազմը 1999–ին ալ հրատարակած է «Բանաստեղծութիւն» խորագիրով «Առաջին գիրք» մը (Հալէպ) ուր ժամանակակից հայ բանաստեղծներէ էջերու հետ տեղ տրուած է թարգմանական գործերու, բանաստեղծութեան մասին գրոյցի, եւ այլն։

Նոյեմբեր 26-ի ցերեկոյթին Ն. Սարաֆեանի հատորներէն ու «Մաշթոց»ի հրատարակածներէն վաճառքի դրուածներ գրեթէ ամբողջութեամբ սպառեցան, անկախ՝ ձեռնարկէն, հերքումին փաստը տալով յաճախակի պնդումին, թէ Հայը գիրք չի գներ։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԻՐԱՔԻ ՇՐՋԱՊԱՏՈՒՄԸ ՄԻԱՅՆ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՉԷ

Յորդանանեան կարեւոր պատուիրակութեան մը որ վերջերս Պաղտատ հասած է, մաս կազմած է Յորդանանի տեղեկատուութեան Նախարարն ալ. ան անմիջապէս յայտնած է թէ կ'ուզէ կարելիութիւնը ունենալ հետեւելու շրջանային եւ միջազգային այժմէականութեան: Մինչդեռ, իրաքեան լրատուութեան երկու գլխաւոր աղբիւրները հեռատեսիլի պաշտօնական երկու կայաններն են որոնք ընդհանրապէս յապաղումով կուտան լուրերը: Այդ պատճառով ալ Իրաքցիները միջազգային եւ նաեւ ազգային լուրերուն կը հետեւին օտար աղբիւրներէ, ինչպէս՝ Բի – Բի – Սի-ն, Ռատիօ Մոնթէ Գարլօն, Ամերիկայի ձայնը: Իսկ իրաքեան ղեկավարութիւնը տակաւին չէ յաջողած խժաձայնութեամբ «աշխարհակալական» այդ հեռասփռումները խանգարել: Ուստի յորդանանցի Նախարարին բսուած է Իրաքցիներու կողմէ որ եթէ կ'ուզէ լրջօրէն տեղեկատուութիւն ստանալ, պէտք է փոխնախագահ Ռամատանի տունը երթայ ուր հակառակ երկրին մէջ տիրող արգելքին, գոգաւոր անթէն մը զետեղուած է. կամ երթայ Մշակոյթի ու տեղեկատուութեան նախարարութեան պատկանելի կեդրոնատեղին:

Այս անէքթոտը լաւագոյնս կը բացատրէ իրաքեան լրասփիւռներու կացութիւնը: Տարիներէ ի վեր իրաքցի ժողովուրդը վերին խաւերէ տրուած յաջորդական խոստումներ կը լսէ արգելքներու ջնջումին մասին: Նոյն ատեն երկրին կացութիւնը ամենայն մանրամասնութեամբ կը նկարագրուի արաբական եւ միջազգային արբանեակային սփռումներով: Հաղորդակցութեան այդ կարգի միջոցները իրաքցի վարչարարներուն կողմէ աշխարհակալական դաւի գործիքներ կը նկատուին որոնց նպատակն է մինչեւ այսօր տեղական մաքուր արտադրութեան շնորհիւ անաղարտ պահուած հոգիները ապականել:

Տարի մը առաջ Նախարարներու Խորհուրդի նիստի մը նիւթ եղած է գոգաւոր անթէններով օտար կայաններ դիտելու կարելիութիւնը: Քննիչ յանձնախումբ մը կազմած է այդ փշոտ հարցը ուսումնասիրելու համար: Քանի մը օր ետք հաղորդուած է թէ կարելի պիտի ըլլայ որոշ կայաններ ստանալ: Սակայն, անկէ ի վեր, այնպէս կը թուի որ այդ կայաններուն յայտագիրները իրաքցի պատասխանատուները մղած են յետաձգելու իրենց որոշումին կիրարկութիւնը:

Նման արգելք մըն ալ համացանցին դրուածն է. Պաղտատի մէջ միայն երեք կեդրոն կայ անոր նուիրուած, անոնք ալ ենթակայ են ապահովութեան սպասարկութիւններու հսկողութեան:

Իրաքցիներու համար տեղեկատուութեան միակ աղբիւրը ազգային հեռատեսիլի կայանն է որ լուրերու բաժինը կը սկսի Նախագահին ուղղուած շնորհաւորութիւններով, զօրակցութեան արտայայտութիւններով ու կ'աւարտի օդերեւութաբանական լուրերով:

ՔԱՂՀԱՆ

— ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ —

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 21-ին նշուած է պատրիարքին գահակալութեան Բ. տարեդարձը: Պատարագի աւարտին, գըլխաւորութեամբ Մեսրոպ պատրիարքի եւ մասնակցութեամբ Շահան Արք.-ի, արեղայ հայրերու եւ քահանայից դասուն, թափօր կազմուած է եւ հոգեւորականները բոլորուած են եկեղեցւոյ շրջափակին մէջ գտնուող հոգեւոր տիրոջ գերեզմանին շուրջ, ուր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Գալֆայեան Ուխտի միաբանութեան հանգուցեալ մայրերուն եւ քոյրերուն հոգիներուն եւ երջանկայիշատակ Յակոբ Ջուղայեցի Կաթողիկոսի հոգւոյն ի հանգիստ: Արարողութեան աւարտին ներկաները մէկտեղուած են եկեղեցւոյ յարակից «Նարեկեան» սրահին մէջ, Թաղային Խորհուրդի կողմէ սարքուած Սիրոյ սեղաններու շուրջ: Բացման խօսքը արտասանած է Պէյօղլուի քարտուղար՝ Վարդրշակ Զիլճեան եւ յայտնած թէ այս հաւաքոյթը սարքուած էր Պատրիարքին գահակալութեան Բ. տարեդարձին առիթով: Խօսք առած է Շահան Արք. բարեմաղթութիւնները փոխանցելով Մեսրոպ Պատրիարքին: Հուսկ Բանը արտասանած է Մեսրոպ Արք. եւ շնորհակալութիւն յայտնած:

***

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ Մատաղօրհնութեան օրը նշուած է Նոյեմբեր 19-ին, կրօնական թէ աշխարհիկ հանդիսութիւններով: Սիրոյ սեղանը սարքուած էր Մէրամէթճեան վարժարանի ի նպաստ: Կրօնական արարողութիւններուն Նախագահած է Մեսրոպ Պատրիարք, որ նաեւ քարոզած է: Կրօնական բաժնին յաջորդած է Սիրոյ սեղան մը եկեղեցւոյ «Շիրինօղլու» սրահին մէջ, որու Նախագահած է Պատրիարքը: Հաւաքոյթին բացման խօսքը արտասանած է Թաղային Խորհուրդի ատենապետ՝ Էրօլ Սէհէրըլտըզ, բեմ հրաւիրուած է Թաղային Խորհուրդին ատենադպիրը՝ Պր. Կարպիս Տէլկի, որ բացատրութիւններ տուած է վարժարանին եւ եկեղեցւոյ տարեկան պիւտճէին մասին: Յայտնած է որ տնօրէնուհիի մը եւ փոխ - տնօրէնուհիի մը հսկողութեան ներքեւ, վարժարանին մէջ կը պաշտօնավարէ 30 հոգիէ բաղկացած անձնակազմ մը որ ուսում կը բաշխէ 284 աշակերտներու: Օրուան խօսնակն էր Պ. Նալպանտ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը: Ելոյթներ ունեցած են Շիշլիի քաղաքապետ՝ Մուսթաֆա Սարըկիւլ եւ Մեսրոպ Պատրիարք:

***

ՊՈԼՍՈՅ Մխիթարեան Սանուց Միութիւնը իր երդիքին տակ, Շաբաթ, Նոյեմբեր 18-ին, կազմակերպած էր իր աւանդական «Գիրքի Օր»ը: Յատուկ սեղաններու վրայ ներկայացուած են Խրախունիի, Հատտէճեանի, «Արաս» հրատարակչատան, Վարդ Շիկահէրի, Երուանդ Կոպէլեանի գիրքերը, ինչպէս նաեւ Ս. Խաչ Դպրեվանքի Սանուց Միութեան կողմէ հրատարակուած կամ Պատրիարքարանի կողմէ տրամադրուած գիրքեր:

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Մուայյէր Գարաճա Թատերասրահին մէջ, Նոյեմբեր 20-ին, երեք կրօնքներու միասնութեան ոգին ցոլացնող համերգ մը տրուած է, որու հայկական բաժնին մասնակցած են Պէյօղլուի Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ երաժշտապետ եւ ուսուցիչ՝ Նշան Զալըճեանի ղեկավարութեան ներքեւ Ս. Երրորդութիւն երգչախումբէն հինգ անդամներ: Անոնք ներկայացուցած են Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ 11 շարականները, ինչպէս նաեւ «Գոհութիւն» եւ «Տէր Ողորմեա'» հոգեւոր երգերը:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գլօտ Շամփանեը սրահին մէջ, շուրջ 800 հոգիի ներկայութեան, Գանատայի առաջնորդական փոխանորդութեամբ եւ Համազգայինի տեղի ունեցած է սրբազան համերգ մը 50 հոգինոց քառաձայն երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Հրայր Քհնյ. Նիկոլեանի, Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին առթիւ: «Շարակնոցը» բաղկացած էր 15 գործերէ: Օրիորդ Արմիկ Եաղճեանի բացման խօսքէն ետք, ունկնդրուած են դանատական, հայկական եւ Կիլիկիոյ Կաթողիկոսարանի փառերգները:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՎԱՅՈՑ ՁՈՐԻ ՄԷՋ ՀՐԷԱԿԱՆ ՄԻՋՆԱԴԱՐԵԱՆ ԳԵՐԵԶՄԱՆՆՈՑ

Երուսաղէմի համալսարանին հայագիտական ամպիոնին ղեկավար Մ. Սթոնի գլխաւորութեամբ խումբ մը Հոկտեմբերի ընթացքին պեղումներ կատարած է Վայոց Ձորին մէջ ու հետաքրքրական յայտնաբերումի մը առիթ տուած: Պեղումներու ընթացքին երեւան հանուած է 40 տապանաքարով հրէական միջնադարեան գերեզմաննոց մը. տապանաքարերէն 16-ը ունին եբրայերէն եւ արամէերէն արձանագրութիւններ որոնք ըստ պեղումները կատարողներուն կու գան ԺԳ. եւ ԺԴ. դարերէն:

Հրեայ մասնագէտները յայտնաբերումը համարած են աննախընթաց եւ շատ կարեւոր, մանաւանդ որ այդ ժամանակաշրջանին Սիւնեաց աշխարհը հռչակ կը վայելէր որպէս գիտական կեդրոն, Գլաձորի, Տաթեւի եւ այլ համալսարաններով: Հրէական այդ գերեզմաննոցին յետագայ ուսումնասիրութեան համար գործակցութեան պայմանագիր կնքուած է Երուսաղէմի եբրայական համալսարանին, Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիային հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկին եւ Սիւնեաց թեմին առաջնորդարանին միջեւ:

« Ա զ գ »
(Նոյեմբեր 22)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Դատաւորը դիմում է վկային.
– Վկայ, գիտէ՞ք, թէ ձեզ ինչ է սպասում կեղծ ցուցմունքներ տալու դէպքում:
– Այո, գիտեմ. երկու սենեականոց բնակարան եւ հինգ հազար տոլար...

***

– Ինչո՞ւ էր երէկ հարեւանդ գոռում իր կնոջ վրայ:
– Կինը չէր ուզում ասել, թէ ինչի վրայ է ծախսել փողերը:
– Իսկ ինչո՞ւ է նա այսօր աւելի բարձր գոռում:
– Կինն այսօր արդէն ասել է...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Գ.

Արամ կը վերյիշէր բոլոր ասոնք՝ վայելելով այն գերագոյն հաճոյքը զոր մարդ կը զգայ մեծ փորձանքէ մը ազատած պահուն: Եւ սակայն բան մը կար որ առջի իրիկուընէ ի վեր իր միտքը կը ճնշէր ու կը չարչարէր եւ հակառակ իր սեւեռուն մտածութեանց՝ անկարելի կ'ըլլար լուծելու:

– Ինչպէ՞ս ոստիկանութիւնը կրցած էր գիտնալ Սմբատի տունը եւ իրենց հո՛ն գտնուած միջոցին գալ խուզարկութիւն կատարելու:

Ահա՛ այն հարցը որուն լուծումը մութ կը մնար յեղափոխականին համար եւ որուն վրայ չէր դադրեր մտածելէ:

Արդարեւ, Սմբատ դեռ նոր փոխադրուած էր Քաթինայի բնակարանը եւ բացի ընկերներէն ո՛չ ոք գիտէր այդ տեղը եւ ընկերներն ալ առաջին անգամ ըլլալով առջի օրը հաւաքուած էին հոն:

– Այդ պարուչ ոստիկանները ինչպէ՞ս այդքան աչքբացութիւն կրնան ունենալ, կը խորհէր Արամ:

Եւ անխուսափելիօրէն, ճակատագրապէս կը հասնէր սա եզրակացութեան.

– Մէկը մատնած ըլլալու է մեզի...

Ի զո՛ւր իր մտքին մէջը կը փնտռէր մէկը որու վրայ կարելի ըլլար կասկածիլ: Քաթինա եւ Կարապետ նոյն օրը տեսած էին զիրենք եւ բաց ասկէ՝ նոյն իսկ ժամանակ չէին ունեցած դուրս ելլելու եւ մէկի մը միջոցաւ լուր տալու ոստիկանութեան:

Եւ Արամ ակամայ սա՛ ահռելի հաւանականութեան կը հասնէր.

– Արդեօք մե՞ր մէջը մատնիչ մը կայ...

– Մե՛ր ... այսինքն իր գործակիցներուն, իր ընկերներուն մէջ:

Ու այս մտածումը զոր կը փորձէր վանել մտքէն, անողոքաբար կուգար ցցուիլ մղձաւանջային դժնէ ցուցանքի մը պէս: Մէկիկ մէկիկ, մտովի կը քննէր իր ընկերներն ու ընկերուհիները, ամէնուն գործունէութիւնը, անձնուիրութիւնը, նկարագիրը, վարքն ու բարքը աչքի առջեւ կը բերէր, կը վերլուծէր ու անկարելի կ'ըլլար իրեն մատնիչի սոսկալի դերը տալ անոնցմէ մէկուն:

– Եւ սակայն, կը խորհէր յուսահատօրէն, ոստիկանութիւնը երբեք պիտի չկրնար գիտնալ Սմբատի տունը եւ մեր հաւաքման ժամանակը՝ ինքն իր գլխուն, կամ իր ողորմելի լրտեսներուն օգնութեամբ...:

Եւ մտասոյզ կը շարունակէր միտքը չարչարել այս անթափանցելի գաղտնիքը լուսաբանելու համար:

Սենեակին դուռը զարկին.

– Մտէ՛ք, ըսաւ Արամ, ոտքի ելլելով բազմոցին վրայէն՝ ուր ընկողմանած էր:

Դուռը բացուեցաւ եւ դեռատի, խարտեաշ աղջիկ մը, ժպտուն երեսով, ներս մտաւ.

– Կը ներէ՛ք, պարոն Արա՛մ, ըսաւ ֆըրանսերէն լեզուով մը որ անգլիական հընչումը կը մատնէր. երիտասարդ մը եկած է եւ ձեզ տեսնել կ'ուզէ. մայրս չուզեց որ վեր ելլէ առանց ձեզի իմաց տալու:

Օրիորդ Ալիսն էր, տանտիրուհիին կրտսեր աղջիկը, որ քիչ շատ տեղեակ ըլլալով իրենց հիւրին կացութեան, տեսակ մը յուզումով եկած էր լուրը տալու, կասկածելով թէ մի գուցէ վտանգ մը ըսպառնայ յեղափոխական երիտասարդին:

– Կը խնդրեմ, վեր հրամցուցէք զինքը, եկողը բարեկամ մըն է, պատասխանեց Արամ որ նշմարած էր օրիորդին մտատանջ ու շուարուն վիճակը.

Երբ օրիորդը դուրս ելաւ՝

– Խեւուկը ըլլալու է, մտածեց Արամ, որովհետեւ ի՛նք գիտէ այս տեղը, եւ այսօրուան համար հոս ժամադիր եղած էի իրեն:

Ենթադրութիւնը ճիշդ էր, վայրկեան մը ետք պատանին ներս մտաւ, անհոգ, զուարթ, ինքնավստահ դէմքով մը:

– Ի՞նչ լուր, հարցուց Արամ, որ կարծես բնազդաբար գոյժի մը կը սպասէր:

– Աղէկ լուր, ըսաւ Խեւուկ. մեր ընկերները ամէնքն ալ ապահով տեղեր են եւ ձերբակալութիւն չէ եղած:

– Նարդիկը եւ Զարուհի՞ն:

– Իրենց տուներն են:

– Ինչէ՞ն գիտես:

– Հոս գալէ առաջ գացի զիրենք տեսայ...

– Գացիր տեսա՛ր, ի՜նչ անխոհեմութիւն:

– Ան կողմերը բնաւ հսկողութիւն չկայ, պատասխանեց պատանին խնդալով. ոստիկանութիւնը իր բոլոր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Սմբատի եւ մեր միւսած դրացի տուներուն շուրջը... ապուշները կ'երեւայ թէ կը սպասեն որ նորէն հոն երթանք... չմոռնամ ըսելու որ Քաթինան եւ Կարապետը բանտն են, ինչպէս նաեւ միւս տան պահապանը, զոր սենեակին մէջ բանտարկեցինք:

– Իմ տունս հանդիպեցա՞ր:

– Այո՛, քեզի հարցնող փնտռող չէ եղեր...

– Տիրա՞նը...

– Եանիի գարեջրատունը տեսայ. գիշերը գացեր հանգիստ տեղը պառկեր է:

– Իսկ Սմբա՞տը...

– Ան ալ տեսայ, այս առտու կանուխ. Սըլանտիտը թէյ կը խմէր կոր, ըսաւ թէ վախնալիք բան մը չկայ:

Հակառակ բոլոր այս ապահովիչ լուրերուն՝ Արամ հետզհետէ մտատանջ երեւոյթ մը առաւ եւ սկսաւ ժուռ գալ սենեակին մէջ:

Խեւուկը որ իր տարիքին յատուկ անյողդողդ լաւատեսութիւն մը ունէր, անբացատրելի կը գտնէր Արամի մտախոհ կերպարանքը, ինք որ մանաւանդ կը կարծէր թէ բերած ապահովիչ լուրերը ուրախութեամբ պիտի ընդունուէին իր պետին կողմէ:

Արամ կանգ առաւ սենեակին մէջ:

(Շար. 9)

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Պր. Անդրէ Եռիգարտաշեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին Տիկին Անի Գոխարեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղիկի:

le Centre Culturel SAINT-MESROB
vous invite
à une

CONFERENCE
avec projection de diapositives
du
Dr JEAN-MICHEL THIERRY

Sur le thème :

«La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»

le jeudi 14 décembre à 20 heures 45

au Centre Culturel St-Mesrob,
10 bis, rue Thouin — Paris V^e

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge

—Entrée libre • Cocktail —

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ _ ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13–ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էմլէն Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Մախքերու մասնակցութիւն:

(Շար. Ա. էջէն)

բերութիւն մըն է, կը գնեմ եթէ գնահատեմ գրավաճառը: Կը սիրեմ գիրք ծախող մարդոց պատմութիւնը: Արտակարգ աշխարհ մըն է»: Լրագրողը կը պատմէ Քիպարեանի կորած ճամբան. ինչպէս սկսած է գիրք գնել, հաւաքածոյ կազմել: Ֆրանսա ծնած Հայ, ան կը խօսի անշուշտ հայութեան մասին ու կ'ըսէ. — «Գիրքերուս միջոցաւ երեւակայական աշխարհ մը ստեղծեցի ինծի համար, Արեւելքի երեւակայականը»: Յօդուածին, ուր դեռ այլ չահեկան տողեր կան, կ'ընկերանայ նկարը Ժան-Փիէր Քիպարեանի, որ կը կազմակերպէ հնատիպ գիրքի սալոնը:

* **Salon du Livre Ancien;**
1-2-3 Décembre, Hall de la Maison de Radio-France, 116, avenue du Président Kennedy, 11h à 19h, dimanche 11h à 18h.

***

«LIBERATION»

(1er Décembre)

L'ART DES GIANIKIAN *

Լրագրողը յիշեցնէ նաք, թէ աւելի քան 20 տարի առաջ, ճարտարապետութեան նախկին ուսանող մը՝ Երուանդ Ճանիքեան եւ Օսքար Քոքոշքայի նախկին աշակերտուհի մը՝ Անճելա Ռիչչի, չարժարուեստի բեմադիրներ կը դառնային, յայտնաբերելով Գոմերիոյի (իտալացի Փաշիստ բեմադիր մը) հաւաքածոյին դիւանը, կը խօսի անոնց տարած աշխատանքին մասին անկէ ի վեր: «Վերլուծական» գամերայի մը կախարդանքին միջոցաւ, անոնք կրկին կը նկարահանեն, գոյն կու տան, կը դանդաղեցնեն Փիլմերը, նոր դիմագիծ տալով անոնց:

* **Cinémathèque française;**
42, boulevard de Bonne-Nouvelle,
75010 Paris.
Jusqu'au 10 décembre.

UGAB

1910 - 2000

ՀԲԸՄ

à l'occasion de son 90ème anniversaire
et au profit de «Femmes Courage d'Arménie»
et de la reconstruction du «Village de Norachen»
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
de Marseille
organise
sous le haut patronage de
Monsieur JEAN-CLAUDE GAUDIN
Sénateur-Maire de Marseille
UN

Dîner de Bienfaisance

le Samedi 9 Décembre à 20 heures 30
au 327, boulevard Michelet — 13009 MARSEILLE

— • —

en présence des anciens Présidents de l'UGAB—Marseille
M. Robert Sissakian — M. Roger Kouyoumdjian
M. Jean Mellian — M. Jean Melkonian

— • —

Partie artistique
Naïra GHAZARIAN (mezzo-soprano) Satenik KOURDOYAN (piano)
Marie-France ARAKELIAN (piano)
et des musiciens du groupe KERAM
(orchestre de musique traditionnelle arménienne)

— • —

Participation aux frais: 300 F — 180 F étudiants
Nombre de places limité: réservation indispensable **avant le 2 décembre :**
☎ 04.91.22.10.45

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie,

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

ԹԷՆԻՍ

— • —

ԼԻԶՊՈՆԻ ԲԱԺԱԿ

Լիզպոն տեղի ունեցող Թէնիսի Մասթըրս Գըփի 3–րդ օրը (Նոյ. 30) Աղասի պարտութեան մատնեց Կաֆելնիկովը՝ 6–1, 6–4 եւ որակուեցաւ կէս աւարտականին համար:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ԵՐԳԻ ԴԱՍԵՐ

Մկրտիչ Մկրտչեան, Հայաստանի Ազգ. Օփերայի, Ազգ. Ձայնասփիւռի «Օհան Դուրեան» սիմֆոնիք նուագախումբի մենակատար եւ պետական Փիլհարմոնիայի «Նարեկ» արական երգչախումբի գեղարուեստական ղեկավար և խմբավար, այժմ Փարիզ DEA անցընելու նպատակով, պատրաստ է երգի (վոքալ) դասեր տալու:
Հեռաձայնել. – 01·44·16·11·32:

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան

կարգադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20·45–ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը
15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS

ԲՒՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

կ'երգէ

Մատթէոս ԶԱՐԻՖԵԱՆ, Սիլվա ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ, Ռուբէն ՍԵՒԱԿ, Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ, Աւետիք ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Վարազ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ, Գառնիկ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑ, Բիւզանդ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ:

Քաղուածք իր վերջին խօսակէն:

— Մուտքը ազատ է—

ԾՈՒՇԱԾԵՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէսի «Ակնունի» մասնաճիւղի ընդհանուր անդամական ժողովը, Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 4, ժամը 20·45–ին

Centre Administratif d'Asnières.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55835

ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE
3 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ
Թիւ 265

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.050 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.050

ԲԱԼԷՏՈՍՔՈՓ

առուեստասէրի մը օրագիրը

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Հոկտեմբեր 17,
Թէաթր տէ Շան զ'էլիզէ

ՆԻՔՈԼԱ ՏԷՄԻՏԷՆՔՕ

Նոյնքան գեղեցիկ լուսաճաճանչ թէ խրոխտ նախադասութիւններով հիւսուած ըլլալով հանդերձ, Ռախմանինոֆի երրորդ դաշնակի քոնչերթոն նուազ հանրածանօթ է քան երկրորդը: Ուժեղ ու թարմ շունչ մը կը բխի իր երեք հոգեպարար վիպական մասերէն: Կատակասէր էր կ'երեւի երաժշտահանը. ըստ կ'ըլլայ անոր առաջին ունկնդրութեան վաղորդայնին, իր իսկ մեկնաբանութեամբ Նիւ-Եորք, 1909-ին՝ «լաւ որ յօրինեցի սա՛ մէկը, աւելի դիւրին է քան երկրորդս»: Մինչ անոր կատարողական դժուարութիւնը մանաւանդ, առհասարակ անչափելի կը մնայ բոլոր դաշնակահարներուն համար:

Պատմականօրէն կան ու կը մնան, դուցէ անգերազանցելի, երեք տարբեր ձայնագրութիւնները Վլատիմիր Հորովիցի: Նաեւ իրը՝ հեղինակինը: Աւելի եօթ էմիլ կիլելս եւս բերած է իր նշմարելի կնիքը: Այսուհանդերձ, Տէմիտէնքոյի մօտեցումը այս ուժեղ գործին, նկատողութեան առնուելու արժանի կրնայ ըլլալ: Վառ ու երազային մխանդամայն չեշտերով կրցաւ տալ այս վիթխարի գործը, առանց չափ ծանրանալու անոր վիպական հեչտասէր բնութեան վրայ, որ երբեմն կրրնայ դայն զրկել իսկ, մանաւանդ միջին մասին մէջ, իր լուրթ գոյներէն: Պարզ, զգայուն, բարձրաթռիչ նուագ մըն էր իրը որ վերակենդանացուց գործը:

Առաջին իր այս երեւումով, Փարիզի մէջ, Տէմիտէնքօ կրցաւ սրահին յոտընկայս գնահատանքին արժանանալ: Յաջող ընկերակցութիւնը Լոնտոնի Ռուայալ ֆիլհարմոնիքին մեծապէս օգնեց մենակատարին, Թէմիրքանովի ղեկավարութեամբ: Ու դադարէն ետք ալ Եուրի Թէմիրքանով տուաւ խիստ յաջող կերպով Շոսթաքովիչի տասներորդ համանուագը: Երբ այսպէս մեկնաբանուած է ան, մերթ վառ երեւակայութեամբ, մերթ սրամըտութեամբ տողորուն, Շոսթաքովիչ կը հասնի երաժշտական բարձր կատարներու:

Ճկուն, ճշգրիտ, զգայուն եւ միանդամայն ուժեղ անհատականութիւնը ղեկավարին, փայլ տուաւ յաղթական գործին:

Հոկտեմբեր 19,
Թէաթր տէ Շան զ'էլիզէ

ՍԻՓՐԻԷՆ ԳԱՑԱՐԻՍ

Եօթանասունական տարիներէն է որ ծանօթացած էինք այս միջին սերունդին պատկանող դաշնակահարին, որ մօտէն ճանչցանք Քաթրայի համար տուած իր գեղեցիկ մենահամերգով: Աճպարար՝ իր տեղնաշարային արուեստով, Գացարիս հրճեցաւ այդ թուականէն ի վեր գրեթէ ամբողջ աշխարհը, նաեւ նուագելով հրաչակւոր ղեկավարներու ճպոտին տակ: Բազմաթիւ ձայնապնակներով չահեցաւ ժողովրդականութիւն: Յայտագիրը այս գիշերուան յատկացուցած էր ան ամբողջութեամբ Պախի: Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար ըսել՝ Պախի շուրջ կազմուած: Քանի երեք մասերէն առաջինը միայն խսկապէս յատկացուած էր բուն գործերուն, երկրորդը ըլլալով Պախի ժամանակակից երգահաններուն գործերուն վրայ Պախի աշխատանքին, իսկ երրորդ մասն ալ բոլորովին նուիրուած Գացարիսի ներշնչման պտուղ, Պախի գործերուն ընդմէջէն ընտրուած մեղեդիներու վերամշակման:

Այս բոլորը կու տային յայտագրին հոտավէտ փունջի մը հրապոյրը: Պարկեշտօրէն բերուած էր նոր շունչ, բարձր արհեստավարժութեամբ: Երբ գերիշխող պատգամը կայ, դժուար թէ բաժնուիս Պախի լուսատու ուղիէն: Մնացի առաջին մասին տպաւորութեան տակ: Տաղանդաւոր Գացարիս ունի նաեւ բեմական շնորհը՝ սրահը մագնիսացնող: Գոհունակ բաժնուեցանք:

Հոկտեմբեր 22,
Օրսէյի Թանգարան

ՄԱՆԷԻ ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ՍԵՒԵՐԸ

Շլացուցիչ է տեսքը ութսունմէկ մեռեալ բնութիւններուն՝ շարուած գինուորական կարգապահութեամբ: Թանգարանային շղթայաձեւ շարուածք որուն մէջ քիչ է դերը երեւակայութեան: Դարձեալ հոս է, ահա՛ «Կեռաս ուտող տղան», իր մանկական ժպիտով եւ հիանալի կարմիր գլխանոցով, որ ղրկուած է Կիւլպէնկեան հաւաքածոյէն, եւ անկէ մըն է պահուըտած: Բայց այս փոքր չափով գլուխ-գործոցները մեզ յուզելու համար մեկնողական յատուկ լոյսերու պէտք չունին, ո՛ւր որ ալ զետեղես, կիսախաւար լոյսով իսկ, մեր նկարչական զգայնութիւնը պիտի գրգռեն:

Աչքառու են հոս, պարզութիւնը, գոյներու կշիռը, նոյնատարր գիծերը, շուքերու բաշխումը, եւ մանաւանդ ամէնուրեք ինքնուրոյն սեւերը Մանէի որ ծանրութիւն տալէ աւելի կը հակակշռեն գոյներու բաշխումը: Ու այդ բոլորը այնպիսի թերթակերպ վրձնահարուածներով որոնք ճարտարապետական ամբողջութեան մը կը վերածեն պաստառը, հաւասարակշռիչ դրոշմ մը տալով նկարին: Էտուար Մանէ որ եղաւ իր բնապաշտ նկարչական ուղիով գուցէ առաջին տպաւորապաշտը, եւ այդպէսով արդի նկարչութեան յառաջադոյն դէմքերէն մին:

Կ'արժէ տակաւին տեսնելէ ետք այս գեղեցիկ ցուցահանդէսը, երրորդ յարկ բարձրանալ վայելելու համար Մանէի ծանօթ միւս գործերը, նաեւ տպաւորապաշտ իր ընկերները:

Ուրախաբեր այս ցուցահանդէսը բաց կը մնայ մինչեւ Յունուար:

Հոկտեմբեր 28,
Վէրսայլի Դուռը

ՖԻԱՔ՝ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌ

Ծակատագիրն է այս կարգի տօնավաճառներուն՝ ծիծաղելիին պիտի ընկերանայ ուժեղ լաւագոյն գործը:

ՖԻԱՔ-ը կը պատկերացնէ սակայն ոչ չափով Փարիզի նկարչական աշխարհին մէկ երեսակը: Այլազան, բայց ոչ վստահելի իր մակարդակով:

Այս տարի ալ նոյնն էր կացութիւնը, բայց զգալի տարբերութեամբ մը, ուր տաղտկութիւն պատճառող գործերը նըւազած էին: Աչքդ ու միտքդ չարչրկող տեսարաններ չկային: Նոյնն էր տեսարանը ի Նիւ-Եորք քանի մը ամիսներ առաջ:

Ո՛չ մէկ նորութիւն սակայն, դիտուած նկարչական տեսանկիւնէն: Հին վարպետներ, մեծերը՝ միշտ ներկայ: Հապա՞ նոր ուժերը: Շարունակելի՞ է արդեօք նկարչութիւնը, կը խորհիս երբ երեք ժամուան այցելութիւնդ կ'աւարտի:

Անձնական նախընտրութիւնս պիտի երթար այս տարի չորս տաղաւարներու: Երկու նկարիչներ՝ Մօրիս Էսթէվ ու Ռընէ Մակրիթ որոնք լաւ ներկայացուած էին. եւ երկու արձանագործներ՝ Կառլալօ ու Գութիւրիէ: Այս վերջինը մասնաւորաբար, Մայոլի աշակերտ, կարծես բոլորովին գտած ըլլալ կը թուի անձնական իր նուրբ ոճը, հեռանալով վարպետին փարթամ մարմիններէն:

Միջոցին մէջ զանազան անկիւններով զարձզարձող ծաւալներ էին Գութիւրիէի վերջին տարիներու այս աշխատութիւնները: Սոյն գործերը կը հաստատեն ուժեղ դիմագիծը ապրող լաւագոյն քանդակագործներէն մէկուն:

Ռոպէր Գութիւրիէ բացակայ էր: Հեռաձայնեցի: Ձեմ գիտեր ինչու յոգնութիւն մը կը զգամ սա օրերուն. ի՞նչպէս էր, հարցուց: Վստահեցուցի՝ լաւագոյն տաղաւարներէն մին էր ձերը: Խնդաց: Գիտեմ ինչո՞ւ. որովհետեւ աշխարհահռչակ ըլլալու յոյս չունի իր կենդանութեան: Տարիքն է իննսունվեց:

Նոյեմբեր 4

ՋԵՂԵԱԼ ՏՐԱԳԻՐ

Երկար խօսակցած էինք քանի մը ժամ առաջ: Ձայնը տկար էր նախ, բայց երբ հեռաձայնէն ուղղած վերջին խօսքը եղաւ «ի՛նչու չէ՛», յուսալքուած չէի: Նիւթը յառաջիկայ Մայիս ամսուան ընթացքին նախատեսուած յետահայեաց յաջորդական երեք ցուցահանդէսներու շուրջ էր: Մին Փարիզ, երկուքը արտասահման:

Երէկ գիշեր, Ժորժ Ռոհնէր, ութսունութ տարեկան, անդարձ կը բաժնուէր կեանքէն:

Տօնած էինք ամիսներ առաջ մեր անշեղ գործակցութեան ու քառասուն տարուան բարեկամութեան տարեդարձը: Շեշտած էր ծիծաղով՝ կ'ուզե՞ս որ երկարենք, քան տարիներով եւս:

Անխօս փոխադարձ խոստում՝ աչքերու արտայայտութեամբ:

Ջեղեալ է ծրագիրը:

Կրնամ միշտ յիշել խոստումս:

Հակառակ սպասելի վախճանին՝ զարմանալի՞ է որ չհամակերպիմ: Գործերը դիմացս՝ հրաւէր անմահութեան: Խականը սակայն, ինչպէս կ'ըսէր քննադատ Լիտի Հարամպուր Պրեթանիյի վերջին ցուցահանդէսի բացման հանդիսութեան, «իր սերունդին իրապաշտ ամենավաւեր ինքնեկ նկարիչներէն վերջինը» կը դադրի նկարելէ ու ֆրանսական դպրոցը կը կորսնցնէ նկարիչ մը: Վերջին տասնամեակին գրեթէ առօրեայ էր մեր հանդիպումը: Կ'անհետանայ յետմիջօրէի խորհրդակից դէմքը, որուն ջերմ խօսքը կազդուրիչ, պիտի չլսենք այլեւս:

Ցուցասրահն ալ կը կորսնցնէ իր աջ բազուկը:

Նոյեմբեր 10
Լիւքսանպուրկի Թանգարան

ՖՐԱ ԱՆՃԵԼԻՔՈՅԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՊՕՆԱՐ

Ոչ հաւաքածոն է այս մէկը զոր Լիւքսանպուրկի Թանգարանը կը ցուցադրէ օրերս մինչեւ Յունուար: Մեծամասնութեամբ գլուխ-գործոցներ, ի մասնաւորի իտալական ու ֆրանսական դպրոցներուն պատկանող: Հո՛ս է Ֆրա Անճելիքոյի «Սէն Միշէլ»ը: Շուրջը կան նուազ ծանօթ նկարիչներու գործերը, ինչպէս Պարի Թէ Լուինի, ազդուած Լէոնարտօ տա Վինչիէ: Գործեր սակայն հրապուրիչ: Վենետիկի դպրոցէն Գանալէթոյի Ս. Մարկոսի հրապարակը իր անցուդարձով ու յատուկ հմայիչ լոյսերով: Նոյնպէս ֆրանսական դպրոցը ներկայ՝ մասնաւորապէս Լա Թուրի ու Ֆիլիփ տը Շամփէնյի խռովիչ կենդանագիր պատկերներով: Նաեւ տպաւորապաշտներ: Պուտէնի աննման մէկ արեւամուտը: Մատիսանկար մը Տըկայէ. բնանկար մը Սէզանէ, շրջապատուած վեց զգայուն Մոնէներով: Անոնց կը հետեւին Օտիլոն Ռըտոն ու Տըլաքրուա ու կ'երկարի ցանկը այս խստապահանջ ճաշակով ու հասկացողութեամբ սարքուած պատկառելի հաւաքածոյին հոսքը Ժավլենսքիի, բերելով նոր ժամանակներու դրոշմը:

Երազել տուող պաստառներ:

Կարելի՞ է չնշմարել կէտ մը: Այս հրաշալիքներուն նիւթեղէն տկունութեան չափանիշը: Ոմանց վրայ կայ երբեմն դարերու բեռն ու փոշին: Անաղարտ են մնացեր, գրեթէ անբիծ: Մինչ ուրիշներ՝ ժամանակակից, հազիւ քանի մը տասնըեակ տարիներ ետք արդէն թափթփած երեւոյթ կ'ունենան: Գաղտնի՞քը: Նկարչութեան սէրը կ'երեւի անմահ այս հին վարպետները մղեր է արուեստագէտ ըլլալէ ալ առաջ լաւ գործաւորներ ըլլալու:

Նոյեմբեր 15,
Ծերակոյտի "Պոֆրան" սրահը

ՌՈՒԲԷՆ ԷԼՊԱԳԵԱՆ

Ձինքը առաջին անգամ լսած էինք "Ալֆրէտ Գոռթօ" սրահը, որուն լսատեսողական պայմանները թոյլատու են մօտէն հետեւելու երգիչին ամենայետին շեշտերուն: Բոլորաձեւ այդ փոքր սրահը երաժշտական ունկնդրութեան շատ յարմար է: Այդ գիշեր խսկ լաւ էր մեր տպաւորութիւնը: Ռուբէն Էլպագեանի տրամադրուած էր այս անգամ Ծերակոյտի "Պոֆրան" սրահը: Գեղեցիկ, առաւել լուսաւոր: Տեսանելի է իր մօտ նախ, ձայներու զետեղումը առանց ճիգի: Նաեւ մեծատարած է ձայնը: Ինչպէս մարզիկը, երգիչն ալ կը քաղէ պտուղը իր հաստիչ աշխատութեան, ու հո՛դ դաղտնիք չէ իր ուսուցիչներուն դերը անոր արուեստին կազմութեան մէջ: Անխրաւ պիտի ըլլար ուրեմն չյիշել երկու անուններ՝ Գոհար Գասպարեան ու Հերմինէ Երիցեանց: Երեւանէն մեզի հասնող երիտասարդ այս դրամատիկ թէնորը, ազգային Օփերայի մեներգիչ, ունի նաեւ ձայնային ցայտուն կարողութիւններ ու օժտուած է բեմային շնորհով:

Գիշերուան յայտագիրը ճոխ էր, ուր կլլէք, Ռոսինի թէ Գարխիմի առիթ տըւին Էլպագեանի արտացոլացնել իր զգացական ներաշխարհը: Գունաւոր եւ կուռ է ձայնը: Խորհրդաւոր էր երկրորդ մասի սկիզբը ա գափելա երգուած հոգեւոր

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՈԴԻՍԱԿԱՆԻ ԼՔԵՐԷՆ

Գրեց՝

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Իր կենդանութեան, Կոստան Զարեան հայերէն չորս հատոր հրատարակած է, մինչ իր արտադրութեան հիմնական մասը պարբերական մամուլին կամ իր արխիւներուն մէջ մնացած է: Հայաստան վերադառնալէն ետք, իրմէ որեւէ նոր գիրք լոյս չէ տեսած մինչեւ իր մահը (1969): Յաջորդող երկու տասնամեակներուն, վիճակը փոխուած չէր. ինչպէս յայտնի է, անտիպ թէ մամուլի մէջ ցրուած երկերու բոլոր հրատարակութիւնները կատարուած էին Սփիւռքի մէջ: Արմէն Զարեանի պատկերաւոր խօսքով, «Կոստան Զարեանն իր երկրում պատժըւած գրող է[ր]»(1) Հոն, մամուլի մէջ յետմահու լոյս տեսած քանի մը բանաստեղծութիւններէ զատ, անտիպները անտիպ մնացած էին, արտասահման տըպուած նիւթերը փականքի տակ պահուած էին, իսկ հրատարակչատուները արդէն ծանօթ բաներ լոյս աշխարհ բերած էին. յոբելենական 1985 թուականը միայն պարգեւած էր 1963–1965-ի երկու հատորներուն վերատպումը մէկ կողքի տակ(2): Պարբերաբար, կենսա-մատենագիտական ու վերլուծական նոյն համապատկերը կրկնուած էր, արտօնեալ միեւնոյն երկերու («Երեք երգեր», «Տատրագոմի հարսը», «Նաւը» եւ «Գիրք դիւցազներգութեանց») նկարագրութեամբ:

Վիճակը փոխուելու վրայ է. 1998 – 1999-ին լոյս տեսան «Նաւատոմար»ը՝ մամուլի մէջ ցանուցիր յօդուածներու ժողովածու մը, եւ «Երկիրներ եւ աստուածներ»ու առաջին մասը՝ «Սպանիա»ն, երկուքն ալ Եուրի Խաչատրեանի խմբագրութեամբ: Նոյնպէս լոյս տեսաւ հայաստանեան առաջին մենագրութիւնը՝ Արծրուն Աւագեանի «Կոստան Զարեան. կեանքը եւ գործը»:

Գրական այս թաղումին պատմութեան վերականգնումը հետաքրքրութենէ զուրկ չէ:

1962-ին, Զարեան վերջնականօրէն հաստատուած էր Հայաստան: Տարի մը ետք, լոյս կը տեսնէր «Նաւը լերան վրայ»ի երեւանեան հրատարակութիւնը, որ գայթակղութեան քար կը դառնար հոն կատարուած փոփոխութիւններուն բերումով: Իր հօր ներդաշնութին անդրադառնալով, Արմէն Զարեան երեսուն տարի ետք նշած է.–

«Զարեանը խորապէս համոզուած էր, որ գալով իր երկիրը, այստեղ, Հայաստանում, պիտի կարողանար հրատարակել իր ամբողջ գործերը, ու չէր կարող երեւակայել, որ այստեղ գրականութիւնը օգտագործւում է որպէս քաղաքական գործիք, ինչպէս վարուեցան "Նաւը լերան վրայ" վէպի հետ»(3):

Նման տրամադրութիւն խոր միամըտութիւն կը ցոլացնէր գրագէտի մը կողմէ, որ 1922–24-ին զգացած էր վարչակարգի սեղմումները, եւ իր վերադարձի ժամանակ տիրող բարքերուն (1958–1959-ին Պաստեռնակի «Տոքթոր Ժիվակօ»յի հրատարակութեան առիթով ծագած իրարանցումը) պէտք է ծանօթ ըլլար՝ բարիք չակնկալելու համար խնդրայարոյց երկի մը վերհրատարակութենէն(4):

Եղած են պնդողներ, որ Զարեան կատարած է «Նաւը լերան վրայ»ի «մաքրաջրում»ի աշխատանքը յարմարողական իր խառնուածքին բերումով: Այս տեսութիւնը, թէեւ երեւութապէս հիմնաւոր կէտեր կրնայ ունենալ, չի բացատրեր թէ ինչո՞ւ իր կենդանութեան օրօք գրեթէ ոչինչ հրատարակուած է իրմէ: Երեւան տպուած վերջին գիրքը «Տատրագոմի հարսը»ն էր (1965), որ ներառած է «Գիրք դիւցազներգութեանց»էն քաղուած երկու վիպերգ(5): 1960-ին, Հիւսիսային Ամերիկա իր այցելութեան ընթացքին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Վազգէն Ա. հանդիպած էր գրագէտին եւ թելադրած՝ Հայաստան վերադառնալ, «Գիրք դիւցազներգութեանց»ը հրատարակել տալու խոստումով(6): Կաթողիկոսին խոստումը մնացած է կիսկատար. իր միջամըտութեամբ, գիրքը լոյս տեսած է հեղինակին մահէն ութ տարի ետք, բայց ո՛չ Հայաստան, այլ՝ Երուսաղէմ(7):

1965-ին, Զարեան Մոսկուայի «Soviet Literature»ի խմբագիրներէն մէկուն կը յայտարարէր.– «"Տատրագոմի հարսը" վիպերգս լոյս կը տեսնէ Երեւանի մէջ, գրախօսուած երկհատորեակ մը լոյս պիտի տեսնէ շուտով, եւ կը պատրաստուի երկերուս վեցհատորեայ հաւաքածոյ մը: "Նաւը լերան վրայ" վէպը ռուսերէն կը հրատարակուի Մոսկուայի մէջ: Դիւցազներգութիւններու գիրք մը կը գրեմ: Պիտի պարունակէ վիպերգներ՝ Հայոց պատմութեան մասին եւ բանաստեղծութիւններ՝ ժամանակակից Երեւանի մասին, երիտասարդ եւ գեղեցիկ քաղաք մը ուր ամէն ամիս եւ ամէն օր նորութիւններ կան»(8): Իսկ 1966-ին, «Սովետական գրականութիւն» ամսագրի թղթակիցին կ'ըսէր.– «Այս տարի լոյս է տեսնելու "Օրերի պսակը" բանաստեղծութիւնների ժողովածուն: "Հայաստան" հրատարակչութիւնը մտադիր է հրատարակութեան պատրաստել իմ ամբողջական գործերի վեցհատորեակը, որի մէջ մտնելու են "Երկիրներ եւ աստուածներ" էսսէն, բանաստեղծութիւնների շարքը, դիւցազներգութիւնները վաղ հայկական անցեալից, պատմուածքները, ինչպէս նաեւ "Նաւը լերան վրայ" վէպի իմ մշակած տարբերակը, որը ի դէպ լոյս է տեսնելու նաեւ Մոսկուայում»(9):

Միւս կողմէ, 1967-ին, ձեռնարկի մը թղթակցութիւնը կ'ազդարարէր.– «Այժմ հերթի է դրուած նրա ճանապարհորդային տպաւորութիւնների գիրքը ("Երկրներ եւ աստուածներ"), որն արդիւնք է Իսպանիայում, Ամերիկայում, Իտալիայում, Հոլանտիայում ունեցած նրա բազմաթիւ հանդիպումներին: Դրան կը հետեւեն տարբեր տարիներում գրուած բանաստեղծութիւնների երկու հատորները, բանաստեղծութիւններ, որոնցից իւրաքանչիւրը պատիւ կը բերէր իւրաքանչիւր պոէտի»(10): Նոյն շրջանին, Գէորգ Էմին կը ճշդէր, թէ «շուտով հայ ընթերցողի սեղանին կը դրուեն նաեւ նրա իսպանական ու ամերիկեան ուղեգրութիւնների գրքերը, որոնց վրայ նա աշխատում է դըրողների Ծաղկաձորի ստեղծագործական տանը...»(11):

Սակայն, այդ բոլոր յիշեալներէն ո՛չ մէկը հրատարակուած է, բացառելով «Նաւը...»ի ռուսերէն թարգմանութիւնը (Մոսկուա, 1969 եւ 1974), որմէ հանուած է երեւանեան տպագրութեան «վերջարան»ը, ինչ որ կրնայ կատարուած փոփոխութիւններու անյարիր բնոյթին լըռելեայն ցուցանիշ նկատուիլ(12):

Կղզիացումի վերջին տարիներուն, Զարեան ստեղծագործելէ դադրած չէր: Մերթ ընդ մերթ հրատարակած է մանր նիւթեր: Գրած է բազմաթիւ քերթուածներ, «Տեսիլք» թատերախաղը –որ պիտի բեմադրուէր «Սունդուկեան» թատրոնի կողմէ–(13) եւ այլ գործեր:

Ինչո՞ւ այս յայտարարութիւնները իրագործուած չեն:

Խորհրդահայ մամուլի հետեւողներուն համար, նկատելի էր, որ հրատարակչական «պլան»ները իրենց լրումին չէին հասներ հարկ եղած ժամանակին: Ասիկա միշտ քննադատութիւններու եւ դըժգոհութիւններու առիթ տուած է: Պատճառներու մասին շատ չէր խօսուեր, բացի հատուկենտ պարագաներէ (օրինակ՝ Պարոյր Սեւակի «Եղիցի լոյս»ի հետ կապուած հանրայայտ պատմութիւնը): 1988-էն ետք միայն, սկսաւ բացայայտուիլ, երբեմն՝ մանրամասն ու փաստացի տըւեալներով, գիրքեր մերժելու կամ բազմիցս խմբագրելու, չարուածքներ ցրելու, տպաքանակներ արգիլելու, մատնութիւններ ու բողոքագիրներ սարքելու երկարապատում շղթայ մը, որուն շատ մը ծալքերուն տակաւին ծանօթ չենք:

1992-ին, «Հայաստան» հրատարակչատան երբեմնի տնօրէն (1967 – 1970) Խիկար Բարսեղեան Պ. Սեւակի «Եղիցի լոյս»ի առիթով մանրամասներ տուած է, որոնք կ'օգնեն խորհրդահայ հրատարակչական բարքերուն վրայ լոյս սփռելու: Մեծ Եղեռնի յիսնամեակին զարթօնքը, որուն հետեւանքներէն եղաւ նաեւ ազգային գրականութեան վերարծարծումը, մըտահոգած է ո՛չ միայն Հայաստանի ուղղափառ համայնավարները, այլեւ՝ Մոսկուան: Երբ Դեկտեմբեր 1967-ին Բարսեղեան Հրատարակչատան տնօրէն նշանակուած է, Հրատարակչատան վիճակը բաւական դժուար էր.–

«— Հրատարակչութիւնը քաշքշուքների է հասցուել— ասաց Ստեփան Պետական Կոմիտէում.— Հարկաւոր է այդ գործը բերել այդ վիճակից: Դրութիւնն այնքան տագնապալից է, որ միութենական Մամուլի Պետական Կոմիտէի նախագահ Նիկոլայ Միհայլովին անձամբ է եկել մեզ մօտ՝ Երեւան, գործերը չոլելու:

Ենթադրելի է, որ դա, իրօք, այդպէս է: Ն. Միհայլովը եւ նրան ուղեկցող կոմիտէականները դատարկ ձեռքերով չէին եկել: Ինչպէս հետ բերել էին կենտրոնում ստացուած "նիւթեր", "աղանդներ", "գիրքեր", որոնք կրում էին "գաղտնի", "խիստ գաղտնի" գրիֆները: Դա նորութիւն չէր: Ամէն տարի ԽՄԿԿ կենտկոմից, ԽՄԿԿ կենտկոմի Կուսվերահսկողութեան Կոմիտէից, միութենական "Գլաւլիտ"ից եւ այլ սարսափազդու կազմակերպութիւններից մէկ-երկու բրիգադ էր գալիս, իր հետ բերելով նման կարգի "նիւթեր", տեղում "թափահարում մեղաւորներին" եւ գնում՝ նորից վերադառնալու պատրաստակամութեամբ: Այս "նիւթեր"ը կենտրոնական արխիւներ չէին յանձնւում, պահւում էին ԽՄԿԿ կենտկոմի քաղբիւրոյի ընթացիկ արխիւում՝ "ծառայական օգտագործման" համար: Այս անգամ կըրակի տակ էին վերցուել հանրապետութեան հրատարակչութիւնները, մանաւորապէս "Հայաստան"ը:

(...) Այսպիսին էր մթնոլորտը: Վերջնական լուծում չէին ստացել եւ մշուշապատ էին Ն. Զարեանի "Յարդագողի ճամբան" (որի ձեռագիրը հրատարակչութիւն էր յանձնուել 1963-ին), Անահիտ Սահինեանի "Կարօտ", Սիլվա Կապուտիկեանի "Կարաւանները դեռ քայլում են" (1964-ի նոր, լրացուած տարբերակ), Գուրգէն Մահարու "Ծաղկած փշալարեր", Մկրտիչ Արմէնի "Պատուիրեցին յանձնել ձեզ", Կոստան Զարեանի երկերի ժողովածուի, Սուրէն Ղազարեանի "Ո՞վ է մեղաւոր" եւ բազմաթիւ գեղարուեստական այլ գործերի հրատարակման ճակատագրերը: Կանգնեցուել էր Գ. Վերմիշեւի "Ամիրսպասալար" վէպի հայերէն թարգմանութեան տպագրութիւնը, ցրուել էին Լեւոն Շանթի "Հատընտիր" ժողովածուի եւ նոյնիսկ կիրովականցի սկսնակ բանաստեղծ Հրաչեայ Սարուխանի "Առաջին գիրք" մատենաշարով մէկ մամուլ ծաւալով "Խոստովանութիւն" խորագրով ստեղծագործութիւնների երախայրիքը»(14):

Տարաբնոյթ գիրքերու այս յիշատակումին մէջ, ուշագրաւ է Կոստան Զարեանի երկերու ժողովածուն. որուն հըրատարակութիւնը Խ. Բարսեղեանի պաշտօնավարութեան ժամանակ իրագործըւած չէ, ո՛չ ալ յետագային: Ան յաւելեալ լուսաբանութիւններ տուած չէ, բացի անկէ, որ կացութեան պատասխանատուներու շարքին մեղադրած է Կենտկոմի քարտուղարութեան բաժնի վարիչ Ստեփան Վարդանեանը.–

«Գաղափարախօսական ընագաւառում այդ տարիներին նորից ամրացւում էին պատուատակները: Գաղափարական ոլորտում յայտնուած Ս. Վարդանեանը ջանում էր գնացքից յետ չմնալ: Ի՞նչ է, նա մոռացե՞լ է մամուլի, գրքահրատարակչութեան եւ մշակոյթի ընագաւառներում կատարած իր աւերածութիւնները: Չի՞ յիշում, թէ այդ մեծ դրամայում ի՞նչ դեր էր խաղում, քանի՛, քանի՛ գրքեր է կործանել, ինչպիսի՛ տառապանքների մատնել հայ մտաւորականութեանը՝ Կոստան Զարեանին եւ Գուրգէն Մահարուն ("Այրուող այգեստաններ", "Ծաղկած փշալարեր"), Յովհաննէս Շիրազին ("Հայոց Դանթէականը", "Անի"ն եւայլն) եւ Մկրտիչ Արմէնին ("Պատուիրեցին յանձնել ձեզ"), Սիլվա Կապուտիկեանին ("Կարաւանները դեռ քայլում են") եւ Ալազանին ("Ճամբարային յուշերս"), Սերօ Խանզադեանին եւ Համօ Սահեանին, Հրանտ Մաթեւոսեանին եւ Անահիտ Սահինեանին... Չի՞ յիշում ինչպէս է արգելել "Զօրավար Անդրանիկ" վաւերագրերի ժողովածուի, Վերմիշեւի "Ամիրսպալասար" վէպի հայերէն թարգմանութեան տպագրութիւնները, ցրուել Լեւոն Շանթի "Հատընտիր"ը, ... էին չարուածքը, իսկ երկրորդը "Կռունկը"»(15):

Ըստ Բարսեղեանի, 1969 – 71-ի ծրագրուած համաձայն, «1970-ից պէտք է լոյս տեսնէին Ստ. Զօրեանի, Ա. Խանդեանի, Կոստան Զարեանի, Վահրամ Փափազեանի, Ազատ Վշտունու, Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլոց Երկերի հատորներ»(16): Զօրեանը սկսած է 1977-ին, Խանդեանի երկերը՝ 1973-ին, Փափազեանը՝ 1976, Կապուտիկեանի՝ 1973-ին: Ա. Վշտունի «Երկերի ժողովածու»ն մնացած է ծրագիր մը վրայ: Նոյնը պատահեցաւ Զարեանին:

Այնպէս գրագէտի հայաստանեան 1962 – 69 տարիներու մասին ... նմոյշներ պետական դիւանատուներու մէջ ալ պէտք է պահպանուած ըլլան: Անոր հրատարակչական ոդիսականէն գոնէ մէկ փաստաթուղթ յայտնի է մեզի. անթուակիր դիմում մը, ուղղուած՝ Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Ա. քարտուղար Անտոն Քոչինեանին (1966–1974): Ձեռագիր է, հաւանաբար՝ վերջնական մեքենագրուած բնագրին սեւագրութիւնը: Թէեւ անթուակիր, գրուած է 1967-ին (Զարեան կը յիշէ իր տարիքը՝ 82): Անոր բովանդակութեան հակիրճ անդրադարձ մը կատարած է Ա. Աւագեան(17):

Ստորեւ կը հրատարկենք խորհրդահայ հրատարակչական սարքերու այս պերճախօս փաստաթուղթը, որ թէեւ որեւէ հետեւանք ունեցած չէ, օղակ մըն է 1965-էն ետք Կոստան Զարեանի ատրճանական մոռացումի շղթային: Բնագիրը խորհրդահայ ուղղագրութեամբ է: Կը հրատարակենք զայն վերածելով դասականի, կարգ մը լեզուական ուղղումներով:

Պուէնոս-Այրէս Նիւ-Ճըրզի

ԱՆՏՈՆ ԵՐՈՒԱՆԴՈՎԻՉ
ՔՈՉԻՆԵԱՆԻՆ(18),
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԿՈՄ. ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ԿԵՆՏՐՈՆԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ
ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ

Մեծայարգոյ ընկեր,

Սրանից գրեթէ երկու տարի առաջ ընկ. Զարոբեանի նախաձեռնութեամբ որոշուել էր իմ գլխաւոր գործերիս մի մասը հրատարակել 6–7 հատորով: Այդ մասին նա իմ առջեւս հեռախօսել էր Գրողների Միութեան քարտուղար Թոփչեանին(19) Միութեան համաձայնութիւնը առնելու համար եւ ընկ. Թոփչեանը, իր ասելով, այդ նամակը գրել էր: Երբ դիմեցի ուր որ պէտք է այդ որոշումը ի գործ դնելու, ինձ պատասխանեցին, որ նամակը կորած է եւ որ իրենք կը դիմեն ընկ. Թոփչեանին որպէս զի մի նոր նամակ գրեն: Ահա երկու տարի է որ ինքը նոր նամակ է գըրել: Ես ժամանակին դիմեցի այդ հարցի մասին ընկ. Նաղուշ Յարութ[իւն]եանին(20), որի ջանքերը մնացի[ն] ապարդիւն:

Հիմա, շատ ընկերների խորհրդով ըստիպուած եմ դիմել ձեզ որպէս զի վճռական միջոցներ առնէք այդ հարցը լուծելու համար: Աւելացնեմ նաեւ որ ուրիշ մի գիրք ահա երկու տարի է «Պետական Հրատարակչական»[ի] մօտ է «Երկիրներ եւ աստուածներ» անունով եւ որի մասին ժամանակին ես խօսեցի ընկ. Ռոպէր Խաչատրեանի(21) հետ, եւ նա էլ մի կողմ է դրուած, չգիտեմ ինչ պատճառով:

Ես լինելով 82 տարեկան չեմ կարող տարիներ սպասել գոնէ գլխաւոր գործերս տպուած տեսնելու:

Աւելացնեմ, որ գործերիս տպագրութեան այդ հարցով մտահոգուած է նաեւ արտասահմանի հայութիւնը: Երուսաղէմի Պատրիարք Տէրտէրեանը(22) իր վերջին այցելութեան ժամանակ առաջարկեց իմ ամբողջական գործերս հրատարակել, ես նրան պատասխանեցի որ լինելով սովետական քաղաքացի չէի կարող այդ առաջարկութիւնը ընդունել: Նրանից յետոյ եկաւ Շահէ Աճէմեան սրբազանը(23) եւ նոյնպէս աշխատեց ինձ համոզելու՝ ես նրան տուի նոյն պատասխանը:

Ասեմ նաեւ, որ այդ առաջարկով ինձ մօտենում են արտասահմանից եկող շատ անձնաւորութիւններ բայց ես ամէնքին էլ մերժել եմ չուզելով ոչ մի քայլ անել որ կարող է հակառակ լինել մեր սովետական օրէնքներին:

Մինչեւ հիմա չեմ ուզել ձեզ դիմել, մըտածելով որ դուք աւելի կարեւոր հարցերով էք զբաղուած եւ ես իրաւունք չունեմ անձնական հարցերով պետութեան պատկանող ձեր ժամանակը վատնել:

Maman les p'tits bateaux...

Gabriel Matzneff,

Mamma, li Turchi !, (roman),

Paris, La table ronde, 2000

"Mamma, li Turchi" est le titre du roman de Matzneff mais aussi celui d'un film dont le scénario s'élabore au long du livre et qui ne peut voir le jour qu'à travers l'écrit, le livre. Le va et vient entre le livre et le script du film, le devenir livresque d'un film in-montable et in-montrable, irréalisable, la lutte entre le personnage du livre (Mathilde) et le rôle du film (une" beurette", Zouleikha), ce jeu au sein de la fiction entre deux fictions, l'une réalisée dans le livre et l'autre irréalisable par le réalisateur et réalisée par le livre, demeurent l'aspect le plus intéressant, sinon le seul, de l'ouvrage comme roman.

Matzneff et le réalisateur de cinéma, Raoul Dolet, personnage central du roman (puisque les trois autres le connaissent par ses films), se partagent un titre, une expression italienne souvent plus ironique que sérieuse désignant l'apparition d'une chose qui fait peur : -"Mamma, li Turchi". Qu'est-ce qui fait peur et qui a peur ? Via l'histoire de ces personnages, Matzneff dénonce le rôle des média, de la langue de bois et du politiquement ou moralement correct pour affirmer d'une part, le rôle de la chrétienté orthodoxe en Europe et la nécessité de la soutenir au lieu de ramper à la traîne des Américains pour la gloire du panturquisme, et, d'autre part, la liberté de l'artiste dans la création de sa fiction et donc le droit de laisser libre cours à la pédophilie qu'il distingue de la pédophobie. Matzneff rebaptise les pédophiles en "philopèdes" et ceux-ci n'ont rien à voir avec les monstres du genre de Marc Dutroux nommés "pédophobes" (p. 102). Mais c'est à cause des pédophobes que les artistes subissent l'agressivité de l'opinion menée par les média, ravis de saboter la création, la fiction par la réalité fictive qu'ils inventent.

L'expression "Mamma, li Turchi" opère la jointure entre la dernière ligne du livre et le titre, la dernière page et la couverture, formant ou reformant un cercle narcissique dans lequel se complaît Raoul et qui ne s'ouvre que par l'amour (Mamma, la langue italienne) ou la force (li Turchi). Seul l'amour peut déranger la vie du célibataire invétéré

par
Chaké MATOSSIAN
Docteur en philosophie et théorie de la communication
Professeur à l'Université Nouvelle de Lisbonne

que Raoul incarne. Sa passion amoureuse, au moment du roman, s'appelle Mathilde, jeune arménienne de parents divorcés (de mère française de "souche") de père communiste. Raoul l'a séduite lorsqu'elle avait seize ans. Au moment de la narration, elle en a vingt et lui soixante et un. Deux autres personnages occupent une place de choix dans l'histoire : Nathalie, dont la mère, une noble italienne, a été déportée au camp de Drancy sans que l'on sût pour quoi (personne ne soupçonnant la présence de "sang juif" dans ses veines) (p. 12) et qui se découvre lesbienne assez tôt, dans les bras de Poucette. "Mamma, li Turchi", commence donc par cette mère-là et la Gestapo, dessinant le destin de Nathalie qui finit par croiser celui de Raoul dans le secteur de la philopédie et dans celui du cinéma, puisqu'elle a vu le film qui vaudra le lynchage médiatico-moral du cinéaste. **L'amour est un enfant nu.** L'autre personnage, le père Guérassime, anciennement appelé Georges Mendoza, converti à l'orthodoxie et baptisé à saint Barnasuphe connaît aussi Raoul par un film, sur l'Orthodoxie cette fois, **Le Chapeau pointu,** basé sur le texte de Kolycheff, auteur que le père aime citer dans ses sermons, à l'instar de "Tintin et Milou" (ce qui indiquerait une tendance pédophilique sublimée? Matzneff abomine les "psy"). Chargé d'aider les Bénédictins à se convertir à l'orthodoxie sans choquer Rome, le père Guérassime est envoyé en Italie. Ainsi donc, Nathalie (qui habite Venise, suite à un héritage), Raoul et Mathilde, Guérassime, se retrouvent-ils à Venise, puis à Naples, pour apprendre l'italien et le choix du lieu (le rôle historico-diplomatique de l'Italie dans la question de l'Orient et l'invasion ottomane) n'est évidemment pas indifférent relativement à ce que Matzneff, par la bouche de Guérassime, nous dit sur la propagande américaine et le proturquisme (p. 128), propos renforcés par Raoul lorsqu'il déclare : "Et, pour triste que soit la situation, je rigole en pensant à la tête qu'avant un an feront les zozos qui en Europe se sont efforcés à noircir les Serbes et à blanchir les soi-disant "Kosovars", lorsque, le nez dans leur caca, ils verront qu'ils ont livré le Kosovo, berceau de la Serbie, à une bande de mafieux albanais à comparaison desquels nos **camorristi** sont des enfants de chœur" (pp. 211-212).

On ne peut que donner raison à Matzneff lorsqu'il récuse la soumission de l'œuvre au jugement moral, la mise en place de la censure, et dénonce le contresens qui consiste à trouver dans une œuvre la "cause" des perversions et des crimes d'une époque. Lewis Caroll, Gide et Byron risqueraient d'être rejetés aujourd'hui par cette sorte d'amalgame. Umberto Eco avait du reste bien mis en relief cette forme de contresens pour montrer que si un texte ou une œuvre sont interprétables cela ne signifie pas que toutes les interprétations soient recevables. Le contresens existe et il consiste notamment à confondre l'interprétation et l'utilisation. Si Jack l'Eventreur venait nous dire que ses actes étaient guidés par une inspiration reçue en lisant l'Evangile, nous serions enclins à penser qu'il a lu le Nouveau Testament d'une manière plutôt inhabituelle. Et je crois que même les partisans les plus indulgents du principe selon lequel, pour lire, everything goes et l'on fait feu de tout bois, partageraient cet avis. Nous dirions qu'il a utilisé les Evangiles à sa façon, peut-être dirions-nous (diraient-ils) que nous devons respecter sa lecture — même si, vu les résultats de son **misreading,** je préférerais qu'il ne lise plus du tout. Mais nous ne dirons jamais que Jack l'Eventreur est un modèle à proposer aux enfants d'une école pour leur dire ce que l'on peut faire d'un texte"(1).

Cependant, alors même qu'il dénonce l'amalgame, Matzneff y recourt en associant tous les persécutés dans un système d'équivalence extrêmement douteux. Plus d'une fois, il rapproche, sous prétexte de persécution, les pédophiles des Juifs et des orthodoxes, l'attribut "pédophile" devenant l'identique à l'étoile jaune (p. 105, p. 114, p. 181) et aux Serbes (p. 264), tous dans le même "bateau". Plusieurs types de bateaux flottent dans le roman de Matzneff : le "sujet bateau" (p. 53), les "culottes petit bateau" (p. 25), le bateau sur lequel Mathilde garde quand même les "pieds sur terre" (p. 73). Matzneff emprunte à son tour ces différentes embarcations. Présenter les pédophiles comme des génocidés ou des résistants "à l'ordre bourgeois" (p. 105) revient à faire de la résistance à bon marché (tout pédophile devient ipso facto un résistant à l'ordre établi), à ramener le seuil du pensable en quoi consiste le génocide à des comportements sexuels qui ne touchent l'impensable que dans l'horreur (Dutroux) et se révèlent donc bien plus proches des comportements des génocidaires plutôt que de l'attitude des génocidés. L'amalgame effectué par Matzneff ramène l'engagement politique à la fesse, il réduit les notions de peuples et de culture à la sexualité des individus (pourquoi n'a-t-il pas choisi plutôt la persécution des homosexuels par le fascisme?). Il compare l'incomparable, il insulte, —car il s'agit bien d'insulte pour, entre autres, les Indiens, les Arméniens (le génocide est rappelé p. 183), les Juifs et les Tutsis— et l'insulte ne saurait constituer une provocation à dimension artistique ou politique. Alors que Matzneff, par la bouche de Nathalie, tient à établir une hiérarchie des génocides dans laquelle la Shoah occupe une place à part, sujet bateau et thème de propagande, il monte sur le deuxième sujet-bateau en adoptant, même s'il s'oppose au puritanisme, la logique du "political correctness" américain identifiant "racisme" et "sexisme", amalgame made in U.S.A., pure "souche". La pédophilie de Socrate n'aura été que le prétexte de sa condamnation dont la vraie raison réside dans le pouvoir perturbateur de son discours, de son "logos" envoûtant, plus puissant que la flûte du satyre Marsyas. Avec Matzneff, tout artiste pédophile revêt d'emblée le manteau d'un Socrate.

Sexiste, Matzneff l'est. Nous n'adopterons pas ici la perspective politico-morale qui nous semble inappropriée pour la critique d'un roman mais bien le point de vue de la narration en nous basant sur ce que Matzneff critique lui-même, chez d'autres. Vitupérant la langue de bois et les "expressions consacrées", Matzneff se cramponne aux poncifs. Raoul ne supporte pas la vie à deux, à la différence de Mathilde qui "elle, comme toute jeune fille amoureuse, eût souhaité dormir plus souvent avec Raoul, 'se réveiller dans ses bras' (selon l'expression consacrée" (p. 60). Il ne supporte pas davantage les phrases "sossottes" qui fondent la pensée des femmes (à supposer qu'elles puissent penser dans le monde de Matzneff. Notons que seule la mère de Mathilde a droit au qualificatif "intelligente" (p. 55), résultant du critère suivant : elle accepte la relation de sa fille avec Raoul). Ainsi, p. 69 : "S'aimer, c'est regarder ensemble dans la même direction' est une de ces phrases sossottes qu'affectionnent les chrétiens (surtout ceux qui étant, grâce à leurs vœux, certains de demeurer célibataires, n'en

---

Բայց այլեւս ուրիշ ելք չունիմ և խնդրում եմ ձեզ իմ դիմումս ընդունել բարեացակամ ներողամտութիւնով եւ կարգադրել որ այդ հարցը լուծուի:

Կ. Զ.

(1) *Մտքի յաւերժական ճամբորդը*, հարցազրոյց Արմէն Զարեանի հետ, «Գրական Թերթ», 8 Փետր. 1991, 2: Խօսուն փաստ է, որ մահէն ետք, իր շէնքին առջեւ, հոն ապրած ըլլալու իրողութիւնը ցոյց տուող որեւէ յուշարձան զետեղուած չէ, ինչ որ ծանօթ ու անծանօթ ամէն դէմքի պարագային «պարտադիր» ծէս մըն էր: Կացութիւնը մինչեւ օրս անփոփոխ կը մնայ:

(2) Կոստան Զարեան: *Երկեր*, Երեւան, 1985:

(3) *Մտքի յաւերժական ճամբորդը*... 2:

(4) «Նաւը լերան վրայ»ի երեւանեան հրատարակութեան մասին, տե՛ս. Վարդան Մատթէոսեան, *Կոստան Զարեանի Շուրջ*, Անթիլիաս, 1998, 434-440:

(5) Կոստան Զարեան, *Տատրագոմի հարսը*, Երեւան, 1965: Հայաստան տըպուած ըլլալը բաւարար եղած չէ դիւրացընելու 1979-ին վիպերգի պատկերասփիւռային ներկայացումը, որ իրագործուած է կողմնակի միջոցներով (տե՛ս. Մարիֆոզ Աբուսէֆեան, *Անհանգիստ անցորդն ու իր ճամբան (Կոստան Զարեանի ծննդեան 110-ամեակի առիթով)*, «Հորիզոն - Գրական Յաւելուած», Յունուար 1996, 10):

(6) Տե՛ս. Ara Baliozian, *Talking to Puzant Granian, "Ararat"*, Autumn 1980: հմմտ. Ara Baliozian, *The Greek Poetess and Other Writings*, Kitchener, 1988, 240-241), Թորոս Թորանեան, *Կոստան Զարեան (կեանքը եւ գործը)*, «Նայիրի», 15 Մարտ 1970, 5: Վերջերս լոյս տեսած է այս հանդիպումին վերաբերող Զարեանի կարեւոր նամակ մը, գրուած՝ Արմէն Զարեանին (տե՛ս. Կոստան Զարեան, *Նաւատոմար*, Երեւան, 1999, 641): Վազգէն Ա. Օծըլըւտ այցելած է 18 Յուլիս 1960-ին (*Տ. Տ. Վազգէն Ա. Հայրապետի երկրորդ ուղեւորութիւնը*, Ս. Էջմիածին, 1963. 190) եւ ո՛չ՝ 1961-ին (Աբուսէֆեան, *նշ. աշխ.*, 4):

(7) Կոստան Զարեան, *Գիրք դիւցազներգութեանց*, Երուսաղէմ, 1977: Տե՛ս. *Մտքի յաւերժական*..., 2:

(8) Nina Kuprianova, *In the Land of Our Fathers (Interview with Kostan Zaryan)*, "Soviet Literature", 3, 1966, 198.

(9) «Սովետական գրականութիւն», 4, 1966, 143:

(10) Աշոտ Սահրադեան, *Մեծարում են Կոստան Զարեանին*, «Երեկոյեան Երեւան», 10 Մարտ 1967, 4: «Երկիրներ եւ աստուածներ»ը այդ տարի հրատարակելու մասին կը յիշուի տեսակցութեան մը ընթացքին (Գրիգոր Չիկինեան *"Խորհըրդային քաղաքի եմ"*, *կ'ըսէ Կոստան Զարեան*, «Արարատ», 25 Օգոստոս 1967, 3):

(11) Գ. Էմին, *Նրա կեանքի իմաստն ու խորհուրդը*, «Զարթօնք», 21 Փետրուար 1967, 3 (արտատպուած՝ «Գրական Թերթ»էն):

(12) Կոստան Զարեան, *Նաւը լերան վրայ* (ռուսերէն), Մոսկուա, 1969, 414:

(13) Չիկինեան, *նշ. աշխ.*, 3: Անտիպ այս թատերախաղին մասին, տե՛ս. Արբի Յովհաննիսեան, *Կոստան Զարեանի Տեսիլքը*, «Յառաջ – Միտք եւ Արուեստ», Յուլիս 1995:

(14) Խիկար Բարսեղեան, *Պարոյր Սեւակի "Եղիցի լոյս"ի ոդիսականը եւ ոչ միայն*..., Երեւան, 1992, 24, 26: Նայիրի Զարեանի գիրքը լոյս տեսած է 1968-ին («Սպասում եմ քեզ»), Ա. Սահինեանի վէպը՝ 1974-ին, Ս. Կապուտիկեանի ուղեգրութեան վերամշակումը՝ 1973-ին, Գ. Մահարիի սփիւռեան յուշագրութիւնը՝ 1992-ին (1972-ին Պէյրութի «Նայիրի» շաբաթաթերթին մէջ տպուելէ ետք), Լ. Շանթի թատերական հատընտիրը՝ 1968-ին: Ս. Ղազարեանի եւ Գ. Վերմիշեւի գործերը մեզի յայտնի չեն. Մ. Արմէնի վէպը հրատարակուած էր 1964-ին (թերեւս շփոթուած է «Ժիրայր Գլենց»ի հետ, լոյս տեսած՝ 1967-ի թուագրութեամբ), իսկ Հ. Սարուխանի առաջին գիրքը («Եզրագծեր»)՝ 1977-ին:

(15) *Անդ*, 147: Յ. Շիրազի «Հայոց Դանթէականը» լոյս տեսած էր Պէյրութ (1965), «Անի» վիպերգը՝ «Նորք» ամսագրին մէջ (1990), Գ. Մահարիի «Այրուող այգեստաններ»ը՝ 1966-ին, վերամշակուած՝ 1979-ին, Վահրամ Ալազանի «Ճամբարային յուշերս»՝ 1989-ին («Գարուն» ամսագիր): «Զօրավար Անդրանիկ» ժողովածուն լոյս տեսած չէ:

(16) *Անդ*, 35:

(17) Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարան, Կոստան Զարեանի ֆոնտ, թիւ 122: Տե՛ս. Արծրուն Աւագեան, *Եռակի վտարանդին (Կոստան Զարեանի կեանքի տարեգրութիւնը)*, «Լրաբեր հասարակական գիտութիւնների», 1, 1997, 64 (հմմտ. Արծրուն Աւագեան, *Կոստան Զարեան. կեանքը եւ գործը*, Երեւան, 1998, 50-51):

(18) Բնագրին մէջ՝ «Քոչունեան»:

(19) Էդուարդ Թոփչեան՝ Հայաստանի Գրողներու Միութեան առաջին քարտուղար (1954-1975):

(20) Նագուշ Յարութիւնեան՝ Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութեան նախագահ (1962-1975):

(21) Ռոպէր Խաչատրեան՝ Հայաստանի Համայնավար Կուսակցութեան Կեդրոնական Կոմիտէի քարտուղար եւ Բիւրոյի անդամ (1966-1973):

(22) Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան՝ Երուսաղէմի Պատրիարք (1960-1990):

(23) Շահէ Արք. Աճէմեան՝ Երուսաղէմի միաբանութեան անդամներէն, այժմ՝ Երեւանի պետական համալսարանի աստուածաբանական ճիւղի տեսուչ: Գուցէ Շահէ Սրբազան կարենայ յաւելեալ մանրամասնութիւններ հաղորդել այս դէպքի մասին:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

sont que plus enthousiastes à l'idée de marier les autres) et qui hérissaient Raoul, tant elles étaient aux antipodes de son hédonisme de l'instant. Qu'elles fussent chrétiennes ou qu'elles ne le fussent pas, les jeunes femmes adhéraient à cette conception dynamique de l'amour" etc. Une interview aux **Cahiers du Cinéma,** donne à Raoul l'occasion "d'expliquer que pour lui le champ du cinématographe commençait là où s'arrêtait celui de la littérature, de rentrer dans le chou des cinéastes écrivains ratés qui nous assomaient avec leurs enculades de mouches à la Marivaux". Il n'est pas sûr que Matzneff échappe à cela-même qui l'assome (y a-t-il encore quelqu'un qui dise "cinématographe"?!).

Dans la dénonciation de la phrase consacrée ou sossotte, Matzneff introduit une idée non moins consacrée, l'idiotie de la femme forcément inverse du génie de l'homme. Les hebdomadaires féminins s'avèrent nécessairement crétins (à moins que ce ne soit le contraire), p. 52 : "Une nouvelle fois, Raoul observait que les psychiatres, selon lesquels une adolescente qui aime un homme plus âgé est à la recherche d'un père, se fourrent le doigt dans l'œil jusqu'au coude... Les théories de ces psychiatres à la noix étaient juste ce qu'il fallait aux hebdomadaires féminins ('A la recherche inconsciente du père qu'elle n'a pas eu, le petit rat de l'Opéra s'enfuit avec le maître de ballet, un Russe blanc octogénaire')...". Matzneff confond les magazines "people"et les hebdomadaires féminins. Ce n'est pas grave, mais, comme dirait Mathilde "ça me gave".

Mathilde, parlons-en. Alors là, nous entrons dans le sossotisme matznevien pathétique et illogique. D'une part, Raoul/Matzneff la présente comme une jeune fille intelligente, une élève sérieuse, une bonne étudiante en lettres. Nous apprenons qu'elle manie un vocabulaire "savant", ainsi, p. 59 : "Etudiante en lettres, Mathilde jonglait avec les figures de style, et la catachrèse, l'hyperbate, le trope et l'anacoluthe n'avaient pas de secrets pour elle". Elle utilise des termes tels que "éponyme", p. 234 : "L'étudiante en lettres ayant utilisé le savant 'éponyme', le moine se sentait autorisé à employer le non moins savant 'tautologie'. "Le séjour de Mathilde à Naples est assuré par le programme "Erasmus" lui permettant de s'inscrire "à la Federico Secondo, une des meilleures universités de Naples" (p. 241), là elle doit plancher pendant quatre heures sur une phrase de Starobinski (p. 236) que Raoul, lui, comprend et synthétise en un tour de phrase: "Ce sera toi, et ce ne sera pas toi. Starobinski, dans ton sujet de devoir, l'explique très bien. En art, la réalité est toujours stylisée. Quand tu liras mon scénario, tu reconnaîtras des détails qui nous appartiennent" (p. 238). Nous voyons avec le mot "devoir" que Raoul/Matzneff a du mal à faire sortir son héroïne de l'école. Il préfère la lycéenne à l'étudiante. C'est peut-être ce qui explique l'étrangeté de cette phrase illogique, p. 60 : "A présent, la jeune fille n'avait pas, sortant du lycée, un long trajet en métro pour le rejoindre; elle était inscrite à la Sorbonne et, après ses cours, venait chez lui à pied...".

Bien qu' "étudiante en lettres de vingt ans", Mathilde ne sait rien, c'est à peine si elle arrive à parler. Lorsqu'elle trouve quelque chose ou s'approche de la culture, soit ce n'est pas bon, soit elle le tient d'un homme. Ainsi, outre le fait qu'elle "planche" sur Starobinski alors que Raoul comprend tout de suite, nous constaterons que ses propositions pour un épisode du film ou pour un titre s'avèrent irrecevables (p. 51). Le schéma du scénario raoulien ne dévie pas : l'homme détient le savoir et la richesse ("un professeur d'université" dont la thèse de doctorat est devenue "un best-seller en librairie"), la femme elle, n'a que ce que la nature lui donne, jeunesse, exotisme et beauté (hésitations entre une lycéenne "beurette" ou arménienne) (p. 52).

Prétendant signaler le dynamisme de Mathilde, Matzneff ne fait que dénier chez elle toute activité pour la circonscrire à l'agitation et à la passivité. En tant que lycéenne, bonne élève, elle obéit à l'homme, partout et surtout au lit où elle se montre "une élève obéissante, impudique, audacieuse, espiègle, lascive et à l'imagination érotique sans cesse en éveil : elle faisait tout, se laissait faire tout, avec enthousiasme et gaieté — cette dernière qualité n'étant pas la moindre, car les hommes au tempérament saturnien, mélancolique tels que Raoul ont besoin plus que quiconque d'une jeune maîtresse rieuse, folâtre, qui sache par ses folâtreries et ses rires dissiper les nuages qui assombrissent leur âme" (p. 54). En s'attribuant un tempérament mélancolique, Raoul s'inscrit dans la famille des génies, des philosophes et des artistes, qui, depuis Aristote (Problème XXX) sont nés sous le signe de Saturne. A l'âme sombre s'oppose le rire qui n'a rien à voir avec le discours et laisse assurément Mathilde dans le champ réactionnel. Passivité (se laisser tout faire, obéir) et réaction (rire), nous voilà bien dans le contraire de l'activité ou de l'action.

Bien que l'idée d'un séjour en Italie vienne de Mathilde, il revient à Raoul de l'initier à Canova, son sculpteur préféré (p. 51). Progressant dans les études, Mathilde n'en devient que plus soumise et passive, Raoul la dépropriant de toute possibilité d'écriture. Ainsi, à Côme, sur le pont du bateau, l'étudiante en lettres a-t-elle de quoi écrire : "Mathilde avait sorti son carnet, son stylo, prenait des notes" (p. 66). Plus tard, à Naples, racontant à Nathalie et au père Guérassime sa visite au Pio Monte della Misericordia où se trouvent les œuvres de la miséricorde du Caravage qu'elle tenait à voir, Mathilde doit passer par Raoul pour écrire : "Mathilde s'écria : - j'ai tout noté sur le carnet de Raoul. Gabbibo ! passe-moi ton carnet s'il te plaît. Le cinéaste sortit un carnet noir de la poche-poitrine de sa veste, le lui tendit. Elle l'ouvrit à la bonne page et lut de sa voix argentine et appliquée" (p. 260). Le carnet de Raoul et celui de Mathilde sont incomparables, le premier détient une place et une couleur, l'autre disparaît comme il est apparu, de nulle part, achrome. Si Mathilde, avec Raoul, parvient à dire quelque chose qui dépasse l'évidence descriptive, elle ne peut que le devoir à Raoul. Ainsi, lors de leur visite à la "Villa Carlota", les phrases qui viennent de son cerveau se maintiennent au niveau de la description pour aveugle et dans le champ, disons, pour aller vite, de la "nature" : "regarde ces bassins de nénuphars, ces orangers, ces citronniers, ces fleurs...". Une remarque d'ordre culturel suit : "le jardin n'était pas plus beau du temps où la villa s'appelait villa Sommariva. D'ailleurs le guide précise". Mathilde parle alors en répétant le guide et ce guide, c'est Raoul qui le lui a offert : "Raoul avait offert à Mathilde un guide Joanne de l'Italie, édition de 1883..." (p. 68). Rien de tel qu'un vieux guide.

La dimension perroquet de Mathilde, en présence de Raoul, se remarque dans certains dialogues qui réduisent parfois la capacité langagière de l' "étudiante en lettres" au simple bruit (le bruitage du film?) (elle "babille comme un pinson", p. 70; elle parle d'une voix précipitée, p. 259; elle sautille et roucoule, p. 269) et témoignent en tout cas du haut niveau intellectuel que lui confère Matzneff. Je cite, p. 73, Mathilde à Raoul : "Tu te souviens des **melanzane alla parmigiana** et de la **bistecca alla fiorentina** que nous avons mangées le soir de notre arrivée à Cernobbio ? Et de l'Amarone 88 que nous avons bu ? Je me lèche les babines rien qu'en y pensant. Ce soir, on ne dînera pas trop tard, hein?". Je cite, p. 198, Mathilde au père Guérassime : "En tout cas vous, mon père, s'écria Mathilde, on ne vous a pas coupé les cheveux! Ils sont plus longs que les miens!". Je cite, p. 102, Mathilde à une "jeune Noire" qui a reconnu dans le bus le Raoul pédophile : "Je t'emmerde, espèce de conne! J'ai vingt ans, je l'aime depuis que j'en ai seize, nous sommes très heureux, et toi, occupe-toi de ton cul!". On sait que le niveau des facs a baissé, mais quand même... Par ailleurs, Matzneff qui adore les concordances de temps recherchées et l'imparfait du subjonctif, produit des mélanges d'académisme et d'argot de lycée qui nous semblent plus irréalistes que drôles. Mathilde à Raoul, p. 53 : "Il y a dix ans, oui, ta Zouleikha eût été un personnage original, mais aujourd'hui tu aurais l'air d'un suiveur (...) Les beurs, ça commence à être franchement ringard. En tout cas, moi, ça me gave".

Un autre grand sujet bateau, le super poncif chez Matzneff, consiste à affirmer que les hommes , bien que mortels, ne sont jamais vieux, ou pas vraiment, au contraire des femmes qui, au même âge, le sont.

Raoul, du même âge que Nathalie, 61 ans, n'est cependant pas vieux, pas encore. Il est "vieillissant" (p. 62), il "serait bientôt un vieux monsieur" (p. 64), ce qui signifie qu'il ne l'est pas encore, au contraire de Nathalie que, (61 ans 4+57, p. 12 et 220) est "devenue une vieille femme" (p. 97), une "riche sexagénaire" (dos de couverture), "la vieille dame" (p. 227), "Elle vieillit" (p. 98). Bien qu'il ait 61 ans (57+4, cf. p. 50) et picole (p. 268) non seulement il ne fait pas son âge, mais il ne l'a pas, ou pas vraiment : "A près de soixante ans, Raoul ne portait pas son âge. Grand, mince, il échappait à cet épaississement du cou et de la taille qui, plus que les rides, est chez un homme le signe du vieillissement" (p. 109). Nathalie, "la vieille dame" (p. 11), "ses cheveux blonds grisonnèrent" (p. 98).

Je terminerai par deux points relatifs à l'écriture, au style. Le premier concerne la mise en place de ce qu'Umberto Eco appelle le "lecteur idéal" et dont Matzneff esquisse rapidement la définition en écrivant, p. 111 : "...je ne vous le répéterai jamais assez, jeunes lecteurs, jolies lectrices" (no comment).

Le deuxième point se rapporte au style et m'invite à penser que si Raoul aime Agatha Christie, Matzneff adule peut-être Barbara Cartland. Voici la description de Mathilde, p. 67, du roman de gare, "pure souche" : "Ses joues roses, ses beaux yeux sombres brillant de mille feux, ses dents si blanches, son joli sourire, la flamme dansante qui animait son visage, sa voix, Mathilde en cet instant était l'image du bonheur". Là, j'arrête, parce que franchement, "ça me gave".

Chaké MATOSSIAN

---

(1) Umberto Eco, **Les limites de l'interprétation,** Paris, Grasset, 1992, p. 67.

ՔԱԼԷԻՏՈՍՔՈՓ

(Շար. Ա. էջէն)

երգը, ինչպէս նաեւ Սրբնտխարովի ու Կոմիտասի ծանօթ մեղեդիները։

Նոյնպէս խռովիչ մեկնաբանութեամբ երգուեցաւ Չայքովսքիի Տօն Ժուանի սերենատը, որուն յաջորդեցին Շթրաուս ու Տէպիւսի։ Ելպագեան վերջացուց իր մենահամերգը ծափողջոյններու տեղատարափի տակ իտալական երգացանկին քաղցրանուագ մեղեդիներով։ Ի՞նչ մաղթել։ Մագլցիլ խստօրէն աշխարհի ծանօթ բեմերուն ցից սանդխամատերէն։

Նոյեմբեր 16

ԿՈՄԻՏԱՍ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

Պրպտումի կարօտ աշխատանքներ կան որոնց կարեւորութիւնը ծանր կը կշռէ երբ յայտնուին անոնք աւելի ետք իբրեւ նմոյշ օգտակար հրատարակութեան։

Մտածումս աս պահուն երաժշտական հաւաքոյթի մը վրայ կը կեդրոնանայ որուն նախօրինակը ստացայ։ "Թօքաթաներ" վերնագիրը կը կրէ։ Յուսամ մօտօրէն լոյս կը տեսնէ։ Գնահատելի բանուածք որ կը վկայէ Կոմիտաս Գէորգեանի երաժշտական ճաշակին ու հասկացողութեան որակը։ Իր առաջին ստեղծագործութիւնը չէ արդէն ա՛յս հայ երաժշտական մարզէն ներս, ուր գիտէ նախ փնտռել ու գտնել։ Եւ յետոյ արթնցնել հետաքրքրութիւնը նիւթերու շուրջ որոնք կը կարօտին պրպտումի ու երեւակայութեան։ Այս անգամ մէկտեղած է ան հայ երգահաններուն յօրինած Թօքաթաները։ Երաժշտական այն սեռը զոր հարստացուցած են Պախ, Շուման, Փրոքոֆիէվ թէ Խաչատրեանի նման երգահաններ։ Ցարդ սակայն, միւսներուն կողքին այս վերջինին ստեղծագործութիւնը միայն կը վայելէր նմաններուն համբաւը։

Ներկայ հաւաքածոն կը մէկտեղէ ութեմն հայ հեղինակներուն յօրինած զանազան Թօքաթաներու գեղեցիկ փունջը։ Հոն ներկայ են ԺԹ. դարու պատկանողներ՝ ինչպէս Տիգրան Չուխաճեան կամ աւելի մօտիկ մեզի՝ սիրելի ուսուցիչս Էտկար Մանաս։

Դաշնակահարներուն համար որքան ուրախալի ու օգտակար է գտնել այդ առինքնող Թօքաթաները մէկտեղուած, Բաբաջանեանի, Յարութիւնեանի, Միրզոյեանի, Ալիսիա Թերզեանի կողքին, զարգացնելով մեկնաբանին երաժշտական յուշատետրը կշռութաւոր սրտայոյզ մեղեդիներով։

Նոյեմբեր 16

ԱՌԱՐԿԱՅԻՆ ՉԱՓԱԶԱՆՑԵԱԼ ԻՐԱՑՈՒՄԸ

Ըսին՝ Թանգարան մ'եւս կայ։ Առարկային Թանգարանը։ Նոր է հիմնուած։ Չհաւատացի։

Բայց օրերս հրաւիրագիր ստացայ։

Ստոյգ էր պատմութիւնը։ Հիմնուած էր արուեստի առարկաներու յատկացուած Թանգարան։ Նկարչութիւնը վերջացած է խորհողներուն յենարա՞նն է արդեօք այս մէկը։ Անուանի քննադատներ կան այդպէս խորհող։

Գուցէ կարելի կ'ըլլայ հաստատել զանազան կարգերը արուեստի արտայայտութեան միջոցներուն։ Հասա՞ծ ենք արդէն շրջանցման կէտի մը ուր ժամանակակից կոչուած արուեստը իր յաջորդ նոր շրջանին վաղորդայնը ապրելու կը պատրաստուի։ Ու այդ նոր Թանգարանը ստիպողաբար կը մտնի գլխաւորելու անցնող շրջանի մը պատկանող առարկաները։ Թանգարանային արժէքի վերածելով զանոնք։ Արդէն իսկ բացման հանդիսութեան հրաւիրագրին վրայ՝ «Բոլոր ճաշակները մշակոյթին կը ծառայեն» էր դրոշմուած, եղծուած բնաբանի մը օգնութեան դիմելով։

Հաւանակա՞ն է սակայն որ դարաւոր արուեստը նկարչութեան, գոյաւոր ճընշումի ենթակայ, հետեւի առարկային լոկ տեղափոխութեան կրթնող արուեստի մը, տալ ջանալով անոր ժամանակակից ընկերային ըմբռնումի մը յառաջդիմական ցոլքը։

Առարկային փոփոխեալ տեղն ու տեսիլքը, մինչեւ իսկ գունադեղ լոյսերով, իրաւին չափազանցութիւնն է միայն։

Առանց երազանքի։

Գուցէ խորհրդածել տուող։

Մինչ գեղարուեստը յուզման չափազանցութեան է կարօտ։ Առարկային չափազանցեալ իրացումը երազելու չառաջնորդեր դիտող աչքը, քանի կարող չէ երեւակայութիւնը գրգռելու, գեղարուեստին ծարաւը արթնցնելու։ Բանտարկըւած՝ իր իսկ միջոցին մէջ, առարկան մընալով առարկայ, գաղափարի մը գերին կը դառնայ։ Թանգարանը Ֆրանսայի միւս ծայրն են հիմներ։ Կ'արժէ՞ ճամբորդել։

ԳՐԻԳՈՐ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Փարիզ, Նոյեմբեր 17

Imprimé sur les Presses du Journal «Haratch» — 83, rue d'Hauteville - 75010 Paris — Commission Paritaire No 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.051
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.051

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇԻՐԱՔ ՆԵՂ ԿԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԱՏՆՈՒԱԾ

ՄԻՇԷԼ ՌՈՒՍԷՆ ԱՌԺԱՄԵԱՅ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՄԱՆ ՄԷՋ

Շիրաք վերջացուց եւրոպական մայրաքաղաքներու իր շրջապտոյտը 25 հազար քիլոմեթր կտրելով շարժում մը ընթացքին եւ Փարիզ վերադարձաւ, մինչ նոյն օրը քննութեան տակ առնուելէ ետք, առժամեայ կերպով կը բանտարկուէր իր գրասենեակի նախկին պետը՝ Միշէլ Ռուսէն, երբ ինք Փարիզի քաղաքապետ էր:

ԻՒՌՊԱ. Հարցին նախկին դատաւորը՝ Թիէրի Ժան - Փիէր յայտարարեց այս առընչութեամբ («Ֆիկառօ», Դեկտ. 4) որ այս զանգուածային իւրացումներուն բոլոր պատասխանատուները պէտք է հետապնդուին, ներառեալ, եթէ իրենց պատասխանատուութեան փաստը կայ, կուսակցութեանց պետերը:

Ինչպէս ծանօթ է, հարցը կը վերաբերի «Իլ - տը - Ֆրանս»ի լիսէներու շուկաններու գործառնութեանց: Այս հարցով կը փաստուի նաեւ որ 1988-էն 1995, օրինաւոր ֆինանսաւորումը եւ հանրային նպաստները չէին բաւեր կուսակցութեանց: Պետութիւնը իրենց կուտայ 526 միլիոն ֆրանք, բաշխուած ըստ ամէն մէկուն ստացած ձայներու համեմատութեան երեսփոխանական ընտրութեան Ա. շրջանին:

Միշէլ Ռուսէն որեւէ բան չէ ըսած ոստիկաններուն եւ մերժած է նաեւ որեւէ բան ըսել դատաւորներուն: Իբրեւ պատճառաբանութիւն, առարկած է որ երկու դատաւորներէն մէկը՝ Մարք Պրիւէ - Ֆուքօ Գրեթէյլի դատախազին ներկայացուցիչն էր, ԱՇ - ԷԼ - ԷՄ-ներու հարցին կապակցութեամբ, ինչ որ պատճառ եղած էր որ քննութեան տակ առնուի 1994-ին:

Կը պարզուի որ կուսակցութիւններու ֆինանսաւորման դրութիւն մը կազմակերպուած էր Փարիզի քաղաքապետարանը, լիսէներու շուկաներու շնորհիւ, որ դրամ կը հայթայթէր ոչ միայն Էռ-Փէ-Էռ-ին, այլեւ Ընկերվարական կուսակցութեան եւ Հանրապետական կուսակցութեան: Ուրեմն, հաւանական էր, Դեկտեմբեր 4-ին, որ Ռուսէնէն ետք, կուսակցական այլ պատասխանատուներ քննութեան տակ առնուին: Միշէլ Ռուսէն կը մեղադրուի «կաշառակերութեան մեղսակցութեան» համար:

Փարիզեան շրջանի լիսէներու վերանորոգման կամ շինութեան շուկաներու գումարներուն վրայ 2% կ'առնուէր որպէս թաքուն նպաստներ կուսակցութեանց: Տիկին Գազեթա, Էռ - Փէ - Էռ-ի գանձապահը, կ'ըսէ թէ Ժագ Շիրաք տեղեակ էր ձեռնարկութիւններու նուէրներու, բայց ոչ 2%-ի միջնորդչէքերուն, այսինքն գիտէր թէ գումարներ կը յանձնուէին, բայց, ծանօթ չէր թէ ի՞նչ ձեւով կուգան այդ գումարները: Այս ամբողջ յայտնութիւնները կը հաստատեն որ յետ մահու հրապարակուած Ժ. Գ. Մերիի խոստովանութիւնները ճիշդ էին:

Շիրաք կը փորձէ անգիտանալ այս բոլորը, բայց եւ այնպէս դժուար թէ կարենայ տեւականօրէն խուսափիլ արտայայտուելէ: Ի վերջոյ, գոնէ ունկնդրութեան պիտի կանչուի որպէս վկայ:

Հաստատուած սխեմին շնորհիւ կուսակցութիւններուն 600 միլիոն ֆրանքի գումար մը բաշխուած է, որուն 160 միլիոնը Ընկերվարական կուսակցութեան:

Այժմ, կուսակցութեանց գանձապահները կրնան հետապնդուիլ: Էռ-Փէ-Էֆ-ի մէջ, հաւանական կը նկատուէր որ արդարադատութեան կողմէ կանչուի Միշէլ Ժիրօ, Պալատիւրի նախկին նախարար, որ քանիցս քօղարկած է իրեն ծանօթ սխեմ մը: Ընկերվարականներու մօտ, քանի մը անձնաւորութիւններ կրնան կանչուիլ, որպէսզի հաշիւ տան: Հաւանական չի նկատուիր որ Փ. Մոսքովիչիի, Ալէն Քլէյսի, Փիէր Էմմանիւէլլի նման անձնաւորութիւններ տեղեակ չըլլային 2%-ի սխեմին: Հանրապետականներու նախկին կուսակցութեան (Փէ - Էռ) մօտ ալ գանձապահը՝ Ժան - Փիէր Թոմա խնդրոյ առարկայ կ'ընէ նախկին նախագահը՝ Ժերար Լոնկէ, որ չէր կրնար սխեմը անգիտանալ:

* * *

Ինչ կը վերաբերի Շիրաքի, Սահմանադրութեան 68-րդ յօդուածին համաձայն.- «Հանրապետութեան նախագահը պատասխանատու է իր պաշտօնին ատեն գործուած արարքներուն, միայն բարձր դաւաճանութեան պարագային: Կրնայ ամբաստանուիլ միայն երկու ժողովներուն կողմէ: Կը դատուի Արդարութեան Բարձրագոյն Ատեանին կողմէ»: Ամէն պարագայի մէջ, ոչ մէկ արգելք կայ որ Շիրաք ունկնդրութեան կանչուի որպէս վկայ:

Նախագահին շրջապատին համար, այս ամբողջը խաղ մըն է նախագահին դէմ, զինք ապակայունացնելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՒ-ՏԻ-ԷՖ-Ի համագումարը տեղի ունեցաւ շաբաթավերջին Անժէ եւ 3000 շարքայիններ պահանջեցին որ իրենց ղեկավարը՝ Ֆր. Պայրու նախագահական թեկնածու ըլլայ 2002-ին: Պայրու յաջողեցաւ նաեւ համոզել որ ժամանակացոյցը փոխուի: Արդարեւ ջախջախիչ մեծամասնութիւն մը համաձայնեցաւ որ նախագահական ընտրութիւնը կանխէ երեսփոխանական ընտրութիւնը: Պայրուի համար մեծ յաղթանակ մըն է մրցակցին՝ Ֆիլիփ Տուսթ - Պլազիի վրայ:

ՖՐ. ՀՈԼԱՆՏ ձայներու 97%-ով վերընտրուեցաւ Ընկերվարական կուսակցութեան Ա. քարտուղար: Ճիշդ է միակ թեկնածուն էր: Այս առթիւ ներկայացուց իր նոր դիւանը որ 24 անդամէն 39-ի բարձրացած է, ինչ որ պատճառ եղած է որ ընկերվարականները զայն մկրտեն զանազան անուանումներով, ինչպէս՝ «Մեքսիքական բանակն է» կամ՝ «Պոլիտ Բիւրօն է»:

ՓԻՆՈՇԷ մեղադրանքի տակ առնուեցաւ Դեկտեմբեր 1-ին եւ դատաւորը՝ Խուան Կուզման պարտադիր բնակութեան դատապարտեց Չիլիի նախկին ղեկավարը: Ան կ'ամբաստանուի որպէս «մտաւորական հեղինակը» "մահուան կարաւանին" որ 70 հոգի սպաննեց: Փինոշէի փաստաբանները վճիռին ջնջումը պահանջեցին:

ԿՐԸՆՈՊԼԻ հարաւը, Վիլըրնէօվ թաղամասին մէջ յայտնաբերուեցաւ 15-ամեայ Սոֆիանի դիակը եւ քանի մը ժամ ետք ալ ձերբակալուեցան երկու պատանիներ 16 եւ 17 տարեկան որոնք խոստովանեցան թէ դաշունահարած էին տղեկը, վրէժառութեան մը ընթացքին: Մթնոլորտը շատ լարուած կը մնար թաղին մէջ, ուր Դեկտեմբեր 3-էն 4 լուսնալիք գիշերն ալ 15 կառքեր կրակի տրուած էին:

ՄԱՐՈՔԻ վարչապետը գրաւել տուաւ երեք շաբաթաթերթեր. «Լը Ժուռնալ», «Տըմէն» (ֆրանսերէն) եւ «Ասահիֆա» (արաբերէն) եւ վերջնապէս արգիլեց անոնց հրատարակութիւնը: Ամբաստանուած են որ կը սպառնան դէպի ժողովրդավարութեան անցքին: Անոնք ակնարկած էին որ վարչապետ Եուսուֆի կրնայ մաս ունեցած ըլլալ Հասան Բ. Թագաւորին երկրորդ մահափորձին մէջ:

Կ. ԶԻՈՒԳԱՆՈՎ վերընտրուեցաւ Համայնավար կուսակցութեան նախագահական աթոռին, 7-րդ համագումարի ատենին:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 2 / 4)

ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 27-Ի ԹՂԹԱԾՐԱՐԸ ԴԱՏԱՐԱՆ ՅԱՆՁՆՈՒԱԾ

Անցեալ տարուան Հոկտեմբեր 27-ին Ազգային Ժողովին մէջ գործուած զինեալ արարքին պատասխանատուները՝ Նայիրի ու Կարէն Յունանեան, Վռամ Գալստեան, Եդուարդ Գրիգորեան, Դերենիկ Բէջանեանի եւ միւս ութ ամբաստանեալներուն 43 հատորնոց թղթածրարը Դեկտեմբեր 1-ին յանձնուած է Երեւանի Կեդրոն եւ Նորք - Մարաշ համայնքներու առաջին դատարանը: Ամբաստանեալներէն Ն. եւ Կ. Յունանեան, Ս. Ղլեչեան եւ Վ. Գալստեան մերժած են պաշտպան փաստաբան ունենալ:

* * *

Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԻՆ ՀԵՏ

ԼՂՀ նախագահ Արկադի Ղուկասեան Դեկտեմբեր 1-ին ընդունած է Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը.-ի հերթական նախագահին անձնական ներկայացուցիչը՝ Անճէյ Կասպշիկը: ԼՂՀ Նախագահի մամուլի կեդրոնը այս մասին յայտնած է թէ տեղեկարեր դեսպանը Ա. Ղուկասեանին փոխանցած է հրադադարի դիտարկումներուն արդիւնքները: Խօսակիցները անդրադարձած են նաեւ վերջերս Վիեննա տեղի ունեցած Օ.ԷՍ.ՍԷ.Ը. անդամ երկիրներու Արտաքին գործոց նախարարներու ժողովի արդիւնքներուն եւ յատկապէս կազմակերպութեան նախագահ Պէնիթա Ֆէռերօ-Ուալթնէրի եզրափակիչ յայտարարութեան մէջ ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման առնչուող կէտերուն:

* * *

1700-ԱՄԵԱԿԻ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱԿԱՆ ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԹԵՄԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

1700-ամեակի գրասենեակի վարիչ-քարտուղար Յովնան Արք. Տէրտէրեանի նախագահութեամբ եւ ուխտագնացութեան եւրոպական յանձնաժողովի ատենապետ Զաւէն Վրդ. Աւետիքեանի մասնակցութեամբ Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ գումարուած է երիտասարդական ուխտագնացութեան երրորդ միջթեմական ժողովը: Քննարկուած են տօնական միջոցներու, անոնց նախապատրաստութեան աշխատանքներուն Սփիւռքի երիտասարդութեան ներգրաւման հարցեր, ինչպէս նաեւ «Ուխտաւորի ուղեցոյց-գրքոյկ»ի պատրաստութեան ընթացքը: Երեւանի մէջ սկսած է գործել ուխտագնացութեան գրասենեակը, Ա. Թադեւոսեանի պատասխանատուութեան ներքեւ:

* * *

48 ՄԻԼԻԱՌ ՆԵՐՔԻՆ ՊԱՐՏՔ

Ֆինանսներու եւ Տնտեսութեան նախարար Վարդան Խաչատրեան Դեկտ. 2-ին Ազգ. Ժողովի յանձնաժողովներուն 2001ի պետական պիւտճէի նախագիծը ներկայացնելով որպէս առաջնակարգ նպատակ նշած է նոր պարտքերէ խուսափումը եւ կուտակուած պարտքերու վճարումը: Նախարարին բացատրութեամբ, կառավարութիւնը 1999-ին 29 միլիառ ներքին պարտքին 9 միլիառը վճարած է, իսկ ընթացիկ տարուան պարտքը կը կազմէ 28 միլիառ դրամ. այս տարի կառավարութիւնը յաջողած է 22 միլիառ պարտք վճարել:

ՌՈՒՄԲԻ ԱՀԱԶԱՆԳ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՕԴԱՆԱՒԻՆ ՄԱՍԻՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեանի Աշխաբադէն Երեւան վերադարձէն անմիջապէս առաջ անծանօթ մը տեղեկացուցած է թէ ռումբ մը զետեղուած է անոր օդանաւին մէջ: Լուրը հաղորդուած է երկու նախագահներուն ալ որոնք մասնաւոր հակազդեցութիւն ցոյց չեն տուած: Հայկական պատուիրակութիւնը մտած է օդանաւ ու ողջ-առողջ հասած Երեւան: Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ նման կատակներ չեն կրնար խանգարել հայ եւ թիւրքմէն ժողովուրդներու բարեկամութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Թուրքիա սակարանի ու դրամատան լուրջ տագնապի մը մատնուած է. պատճառը այն է որ երկրին Կեդրոնական դրամատունը առաջքը առնելու համար տարադրամի մեծցող պահանջին, որոշած է սահմանափակել հրապարակ հանուած դրամին քանակութիւնը: Ատոր հետեւանքը այն եղած է որ տոկոսներու, բաժնեթուղթերու շուկան տակնուվրայ ըլլայ ու Թուրքիա օժանդակութիւն խնդրէ Միջազգային դրամական հիմնարկէն:

Հիմնարկը Դեկտեմբեր 3-ին Եւրոպայի բաժնին պատասխանատու Մ. Տէֆիլէրի գլխաւորութեամբ պատուիրակութիւն մը ղրկած է Թուրքիա, որպէսզի կացութիւնը քննէ եւ ելքի ճամբայ մը առաջարկէ: Թուրքիոյ դրամական շրջանները կ'ակնկալեն որ Միջազգային հիմնարկը 3 միլիառ տոլարի բացառիկ վարկ մը տայ, որպէսզի կարելի ըլլայ տագնապէն ելք գտնել:

Պատուիրակութեան Անգարա հասնելու նախօրեակին հիմնարկին նախագահը՝ Հ. Քէօհլէր ըսած է թէ բացառիկ վարկի մը փոխարէն Թուրքիայէն կը պահանջուի դրամական գետնի վրայ կարգ մը քայլեր առնել, ինչպէս՝ 2001 թուականին աշխատավարձքերու յաւելումը առաւելագոյն 10%-ով սահմանափակել, ելեկտրականութեան ու հեղուկ վառելանիւթի գիները աւելցնել, բարձրացնել տուրքերու եկամուտները, եւ այլն:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՐԳԻ - ՊԱՐԻ ՀԱՄՈՅԹԸ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ ՄԵԾ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆ ԱՐՁԱՆԱԳՐԱԾ

Հայաստանի երգի - պարի պետական համոյթը որ հայեւթուրք գործի մարդոց յանձնախումբին կողմէ հրաւիրուած է Պոլիս, մեծ խանդավառութիւն ստեղծած ու գնահատանքի արժանացած է նոյնիսկ թրքական շրջանակներու կողմէ: Շաբաթավերջի Թուրք մամուլը անդրադառնալով խումբին ելոյթներուն, կը գրէ թէ մինչ քաղաքական մարզի մարդիկը ցեղասպանութեան պնդումներով թշնամութիւն կը սերմանեն, արուեստագէտները կը ջանան բարեկամութեան կամուրջներ հաստատել երկու ժողովուրդներուն միջեւ:

Թուրք լրագրողուհի մը մեծ գովեստով արտայայտուելէ ետք 50 հոգինոց հայկական խումբին անթերի կատարումին մասին, զարմանք կը յայտնէ որ ներկայաց-

(Շար.ը Դ. էջ)

ՆԵՐՈՒՄԻ ԽՆԴՐԱՆՔՈՎ ԲԱՆՏԱՐԿԵԱԼՆԵՐՈՒ ԴԻՄՈՒՄԸ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ.Ի

Ինչպէս շատ մը այլ մարզերու, կրօնականին մէջ ալ Հայաստանի ներկան հակասութիւններու լման պատկեր մը կու տայ: Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին մեծադղորդ պատրաստութեան քով, մամուլէն անպակաս է աղանդներու գործունէութեան, անոնց վնասներուն, պատճառած դժգոհութիւններուն նիւթը: Այնքա՛ն չէչոտուած ներկայութիւն են անոնք որ սկսած են նաեւ հատորներ լոյս տեսնել աղանդներու հարցին մասին:

Երեւոյթը երկու գլխաւոր տուեալ կը մատնէ. առաջինը այն է որ ընկերա-տնտեսական մակարդակը իջած է աստիճանի մը ուր նիւթականին միջոցով կարելի կ՚ըլլայ մարդոց հոգիները գնել: Հակառակ պարագային, նոյնիսկ համայնավարութեան տասնամեակներու պտուղ հաւաքականութիւն մը եթէ դէպի երկինք ճամբայ կը փնտռէ, ինչո՞ւ օտարամուտ աղանդներու սայլին լծուի, երբ ունի ազգային եկեղեցի, հաւատքի կեդրոն որոնք աշխարհի հնագոյնները ըլլալու յատկանիշը կը կրկնեն ամէն առիթով:

Աղանդներու այսօրուան ոսկեդարով մատնուած Բ. տուեալն ալ կը վերաբերի եկեղեցի - ժողովուրդ կապին տկարութեան որմէ երեւութապէս ո՛չ առաջինը, ո՛չ ալ երկրորդը ցաւ կը զգայ: Եթէ տարբեր ըլլար իրականութիւնը, 1700-ամեակի նման պատմական բացառիկ նշանակութեան տէր հանգրուան մը ազգային եկեղեցիին վերադարձի իսկակա՛ն շարժում կը ստեղծէր եւ ոչ թէ փառատենչութեան մղումով եկեղեցաշինութեան արշաւ. ան ալ երկրի մը մէջ որուն համար իր իսկ մամուլը աւելի յաճախ սկսած է գործածել «սովահար» որակումը եւ ուր միլիոնաւոր տոլարներ կը յատկացուի անիմաստ տաճարի մը շինութեան: Անիմաստ՝ քանի որ ոչ ոք կը մտահոգուի «միջուկ»ին մասին որ արդէն տասը տարիէ ի վեր կեր դարձած է աղանդներուն. անիմաստ՝ նաեւ այն պատճառով որ այդ կառոյցը ո՛չ մէկ յատկանիշ ունի որպէս քրիստոնեայ առաջին պետութիւն եւ որպէս եկեղեցական ճարտարապետութեան մէջ ուշագրաւ անցեալի տէր ժողովուրդի մը ԻԱ. դարու արուեստին նկատմամբ միջազգային հետաքրքրութիւն արթնցնելու: Սակայն, յայտնի է որ նման մանրուքներով չի ղեկավարուիր 1700-ամեակի ընթացքը որմէ ծրագրողներն ալ, վճարողներն ալ եւ անշուշտ վճարուողներն ալ գոհ են: Ողջ ըլլայ քարոզ - պատգամ - լոզունգ երրորդութիւնը որ հայրենասիրականին, աւանդականին ջնարակով օգնութեան կը հասնի ամէն անգամ որ հարկը ներկայանայ:

Պարզուած ու արդէն մաշուած այս պատկերին մէջ, հաւատքի փարումի զարմացնող ապացոյց մըն է բանտարկեալներու խումբէ մը Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ.ի յղուած դիմումը («Հայկական ժամանակ», Նոյեմբեր 21): Երեւանի թիւ 1 քննիչ մեկուսարանին կալանաւորներէն 100 ստորագրութեամբ ներկայացուած դիմումով նախ անդրադարձ մը կայ 1700-ամեակի տօնակատարութիւններու պատրաստութեան. ապա կ՚ըսուի թէ դժուար է «ազգային միասնութեան ու վերածննդի այս բացառիկ հնարաւորութեանը հետեւել կալանատուն - գաղութների ճաղավանդակների ու պարիսպների ետեւից, կտրուած՝ ընտանիքներից ու ընկերներից»: Ո՞վ կրնար մտածել որ 1700-ամեակի նշումները այնքա՛ն զգացական ազդում կրնան պատճառել բախտէն հալածուած մարդոց: Անոնք տակաւին կ՚ըսեն թէ կրած ըլլալով իրենց պատիժը, իրենք զիրենք որպէս Աստուծոյ ստեղծած էակ, պատասխանատու կը նկատեն իրենց խղճին ու Տիրոջ առջեւ: Կ՚ուզեն որ այս նշանակալից հանգրուանին Հայաստանի բարձրագոյն իշխանութիւնները «քրիստոնէական ներողամտութեան արդարադատութիւնը» ունենան առիթ տալու ամէն մէկուն «իր գործած մեղքը Աստուծոյ շնորհի ազատութեան մէջ քաւելու, անձի կրած անարդարացի հետապնդումը ազատութեան պարգեւով մոռացութեան տալու»: Հայցելով «Քրիստոնէական ներողամտութիւն, գթասրտութիւն ու խաղաղութիւն», կալանաւորները կը խնդրեն որ Գարեգին Բ. միջնորդէ Հայաստանի Նախագահին ու Ազգային Ժողովին, ընդհանուր ներումի որոշում կայացնելու:

Թերթին խմբագրութիւնը կ՚աւելցնէ թէ մեկուսարանէն անընդհատ նամակներ կը ստանայ, որոնցմով հարց կու տան թէ ե՞րբ ընդհ. ներում կը հռչակուի Հայաստանի մէջ: Անիկա, այնպէս կ՚երեւի որ ակնկալուած որոշում է, ոչ միայն բանտը գտնուողներուն կողմէ: Խմբագրական ծանօթութեան մէջ կ՚ըսուի նաեւ թէ «իր ժողովրդին հաց եւ աշխատանք տալու անընդունակ պետութիւնը շօշափելի գործողութիւն անելու իսկական հնարաւորութիւն ունի՝ ներում շնորհել իր սայթաքած ու սխալուած քաղաքացիներին»: Այսպէսով նոր դարը մարդասիրական քայլով կը սկսի, ինչ որ պետութեան առողջութեան ու հեռատեսութեան նշան կը նկատուի:

Քիչ մը եւս համբերել պէտք է տեսնելու համար որ իշխանութիւնները, գլխաւորաբար Նախագահն ու Ազգային Ժողովը, ի՞նչ կը մտածեն այս մասին: Կը բաժնե՞ն «քրիստոնէական ներողամտութիւն» կոչուած արդարադատութենէն կալանաւորներուն ալ բաժին հանելու տրամադրութիւնը. մանաւանդ որ տակաւին 1700-ամեակի մթնոլորտին յարիր բարենիշով մը կ՚օժտէ ղեկավարները: Թերեւս նաեւ գտնուին մարդիկ որոնք գօտեպնդուին, բանտարկեալներու խումբի մը քով քրիստոնէական ա՛յդ աստիճան խորունկ հաւատք նշմարելով, անհաւատութեան, այլասերման տարածուն այս շրջանին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՓՇՐԱՆՔԻՆ ՎԱՅԵԼՔԸ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԴԻՒՑԱԶՆԵՐԳՈՒԹԻՒՆԸ

«Սասունցի Դաւիթ կամ Մհերի Դուռ», «Դաւիթ եւ Մհեր», «Սասմանց Տուն», «Սասունցի Դաւիթ», «Թլոլ Դաւիթ», «Սանասայ Ծռեր» ... ահաւասիկ այն անունները, որոնց շարքը դեռ երկար է, որով ճանչցուած է, պատմուած, յիշուած ու մեզի հասած Սանասայ Ծռեր ժողովրդական դիւցազնավէպը: Իսկ, թիւը մեծ է բոլոր այն գրողներուն, արուեստագէտներուն եւ երաժիշտներուն որոնց ստեղծագործական կորովը գրաւած է Սասունի տիպարը, թէ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ, ինչպէս՝ Թումանեան, Զարեան, Սարաֆեան, Քոչար, Սպենդիարեան, Է. Յովհաննիսեան, Կ. Աւրիկեան. իբր թատերախաղ, նիւթը մշակած են՝ Լ. Մանուէլեան, Թոթովենց, Յ. Օշական, Վ. Վաղարշեան, Ահարոն...

Դարերով անյայտ մնացած ՍԱՍՈՒՆՑԻ ԴԱՒԻԹ, աւելի լայն առումով, ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ հայ ժողովրդական դիւցազներգութիւնը, Գարեգին Եպիսկ. Սրուանձտեանցի առաջին գրառումին շնորհիւ երեւան կուգայ եւ անկէ սկսեալ, բազմաթիւ բանահաւաքներ՝ Մանուկ Աբեղեան, Գ. Յովսէփեան, Բ. Խալաթեան, Ե. Լալայեան, Ս. Լիսիցեան, Տ. Զիթունի, Հայկունի, ... մինչեւ Տիկին Արուսեակ Սահակեան, շարունակած են այդ աշխատանքը: Կ՚ըսուի թէ մինչ օրս, երկու հարիւր պատումներ գրառուած են, որոնք բանասիրական ուսումնասիրութեան կարեւոր ու հիմնական նիւթ են:

Մկնիկ Կրթական Ընկերակցութիւնը, իր կազմակերպած մանկավարժական բանախօսութիւններու ծիրէն ներս, հրաւիրած էր Տիկին Արուսեակ Սահակեանը, ՀԱՅՈՑ ԴԻՒՑԱԶՆԱՎԷՊ, ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ-ու մասին բանախօսելու, Հայ Ուսանողական Տան մէջ, Զորեքշաբթի, Նոյեմբեր 22-ին:

Տիկին Սահակեան Երեւանի «Կոմիտաս» Երաժշտանոցի դասախօս է, Գիտութեան եւ Արուեստի Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ Ազգագրութեան Ինստիտուտի աւագ գիտաշխատող: Ան ժողովրդական բանահիւսութիւնը նորովի մը-շակութային ու կրթական շրջանակներու մէջ շրջանառութեան մէջ մտցնելու առաքեալներէն եղած է: Դասաւանդած է Բանահիւսութիւն եւ Ազգագրութիւն նիւթը, հայագիտական թեքումով Երկրորդական դպրոցներու մէջ: Հիմնադիրն է ՆԱՐՈՅ ժողովրդական երգ ու պարի խումբին, որ 1980-ական թուականներուն, Հայրիկ Մուրատեանի ԱԿՈՒՆՔի եւ այլ խումբերու հետ, նոր շունչ բերին հայկական երգարուեստին ու պարարուեստին ժողովրդական բանահիւսական, ծիսական ու պարային վաւերականութեան վերադառնալով, հակառակ՝ տարիներէ ի վեր բեմերուն վրայ տարածուած Հայաստանի Երգի ու Պարի Պետական Անսամբլի պաճուճաւորուած, շաքարոտ, արհեստական գեղարուեստական հոսանքին:

Ան, Սարգիս Յարութիւնեանին հետ, ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ - Գ. եւ Դ. ժողովածու հատորներու (Երեւան, 1979, 1999) կազմողն է: «ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ» ժողովրդական վէպի Պատումների Համեմատական Քննութիւն - (Երեւան 1975) հատորի հեղինակն է: Ալինա Փահլեւանեանի հետ հրատարակած է՝ ԹԱԼԻՆ - Հայկական ժողովրդական Երգեր եւ նուագներ - ժողովածուն (Երեւան, 1984), ինչպէս նաեւ՝ «ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ» Դիւցազնավէպ, Առասպելական ընդերք, Վիպական Կառոյց, Վիպասանական Եղանակ (ԱՄՆ - Փասատինա, 1996):

Տիկին Սահակեան, իր բեմական ներկայութեամբ, առեղծախօսական տաղանդով, երբ բանահաւաք՝ դիւցազնավէպը անցեալի, տարեց, աւանդութեան տէր, պատմողներէն քաղած ըլլալով, անոնցմով խորապէս տպաւորուած, ոգեւորութեամբ ու ինքնամոռացութեամբ բանախօսեց, վերլուծեց, համառօտեց ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ դիւցազներգութիւնը: Ներկաները հմայուած՝ երկուք ու կէս ժամ ունկնդրեցին բանախօսը: Դիւցազներգութեան երգըւած բաժիններէն երեքը, Անահիտ Հալէպլիի կատարումով, ձայներիզով տրուեցան:

Բանախօսը ներկայացուց դիւցազնավէպին չորս գլխաւոր ճիւղերը, բնութագրեց անոնց հիմնական թէմաները՝ թշնամիին դէմ կռիւ, չինարարութիւն, ամուսնութիւն, դիւցազուն ժառանգորդ ունենալու խնդիր: Բացայայտեց կարգ մը տիպարներու, անցքերու խորհրդանշական իմաստը: Խօսեցաւ ձեռք բերուած տարբերակներուն մասին, անոնց ծննդավայրին մասին: Յիշեց պատմողները, անոնց հաւատքը՝ Սասունցի Դաւիթի եւ դիւցազնավէպին միւս տիպարներուն ճշմարտացիութեան հանդէպ: Նկատելով Տիկին Սահակեանի բանասիրական խանդավառութիւնը, դիւցազներգութեան հանդէպ անոր տածած պաշտամունքային սէրը, անոր բեմական կարողութիւններն ու անցեալի աւանդապահ պատմողներու շունչով պատումը լսած ըլլալու եզակի բախտաւորութիւնը, ներկաներէն շատերու մէջ խորին ցանկութիւնը առաջացաւ Դիւցազնավէպին բնօրինակը ունկնդրելու եւ Տիկին Սահակեան կարող էր այդ դերը ստանձնել:

Մտածեցէք որ աւելի տասը տարի առաջ, թերեւս, դեռ կարելի ըլլար դիւցազներգութիւնը ամբողջութեամբ լսել, իր պատմողական արուեստի լիարժէք աւանդումով, սասունցի կամ մշեցի կամ մոկացի ծերունիի մը բերնէն: Այնուհետեւ, այսօր մեզի կը մնայ գոհանալ ու գմայլիլ դիւցազներգութեան մասին տրուած բանախօսութեամբ: Պէտք է խոստովանիլ որքան որ այս երեկոյթէն ստացուած գոհունակութիւնը մեծ էր, նոյնքան ալ ափսոսանքը մեծ էր:

Թէեւ, Տիկին Սահակեան այս ուղղութեամբ քայլ մը առած է 1996-ին, երբ Լոս-Անճըլըսի մէջ, Անահիտ Հալէպլիի կատարումին համար, դիւցազնավէպէն կարգ մը դրուագներ միաւորած է, հիմնականին մէջ երգային բաժինները, զանոնք ներկայացուցած հանդիսատեսին, միջանկեալ՝ իր տուած լրացուցիչ բացատրութիւններով: Նոյն ելոյթը ներկայացուած է նաեւ Երեւան, Գրողներու Տան մէջ: Անահիտ Հալէպլիի ելոյթը տպաւորիչ է, տրամախօսական հատուածները աւելի, քան՝ երգուած բաժինները, որով երգչուհիին ձայնը արեւմտեան դասական երգերու համար մարզուած ըլլալով, անյարիր է ժողովրդական դիւցազներգութեան լեզուին ու ոգիին: Այս վերականգնումի փորձին համայնքն իսկ փաստ է, հերոսապատումը ամբողջութեամբ վերստեղծելու աշխատանքը անյապաղ կատարելու:

Ինչպէս Կոմիտաս Վարդապետը կը նշէ իր գրութիւններէն մէկուն մէջ, ժողովրդական մէկ երգ, տասը դասախօսութիւն արժէ, որով ժողովրդական երգը ժամանակի խորքէն մեզի հասած է բիւրեղացած, անկեղծ զգացումով յագեցած, որ ուղղակի մեր սրտին կը խօսի, իսկ դասախօսութիւնը ուղեղի միջոցով պէտք է ըմբռնուի ու մարսուի մինչեւ որ իր հոգեկան ազդեցութիւնը ունենայ: Որքան ալ մեծ ըլլայ գիտական ուսումնասիրութեան արժէքն ու կարեւորութիւնը, ան ոչինչով կրնայ փոխարինել գեղարուեստականին վայելքն ու արժէքը:

Խորքին մէջ, բանասէր - բանահաւաք գիտնականները իրենց պաշտօնին բերումով, նկատելով դիւցազներգութեան մըշակութային ու գեղարուեստական արժէքը, պէտք էր, որ առեւնին զգաստացընէին մտաւորականները, մշակութային պատասխանատուներն ու հանրութիւնը որ նեցուկ հանդիսանային մշակութային այս անգնահատելի ժառանգութիւնը փրկելու, զայն պահպանելու, պաշտպանելու, տարածելու, տէր կանգնելու անոր: Ինչ որ Տիկին Սահակեանին ու իր համախոհներուն աշխատանքը եղած է, ժողովրդական երգին ու պարին ուղղութեամբ:

Ինչո՞վ աւելի նուազ կարեւոր է արուեստի այս բնագաւառը, մատեաններէն, եկեղեցիներու ու ճարտարապետական յուշակոթողներէն կամ անցեալի այլ ժառանգութեան պահպանումէն:

Դարեր շարունակ ՍԱՍՆԱՅ ԾՌԵՐ-ը իր մէջ ընկալած է, արձանագրած է, պատկերաւոր լեզուով, բանաստեղծական շունչով, վիպասանական արուեստի բոլոր արտայայտչամիջոցները օգտագործելով՝ արձակ ու չափածոյ խօսք, թուերգութիւն, երգ, օրհնանք, ողորմի, գովք, անէծք, տրամախօսութիւն ... ան կրողն է հայ ժողովուրդին հաւատալիքներուն, բնութեան տարրերուն ու տիեզերական ուժերուն, աստուածութիւններուն գործունէութեան, անոր հոգեկան նուաճումներուն, հերոսական մաքառումներուն անոր հոգեւոր պատկերին, ամէնօրեայ կենսափորձին:

Սանասայ Ծռերը, ինչպէս ուեւէ ժողովուրդի դիւցազներգութիւն, տեւական արժէք կը ներկայացնէ անժամանակի այս առումով, ան նաեւ այժմէական է ու կը մնայ: Անցեալի պատկերները, նոր հագուստ հագած կը վերակենդանանան, ինչպէս՝ այսօր, Երեւանի մայր փողոցներուն վրայ, ուրեւէ պառաւ մամիկ, մուրացկանութեան դատապարտուած, կըրնայ, նման դիւցազնավէպին Կորեկարտ Մամիկին որ կը յանդիմանէր Մանուկ Դաւիթը, ուրեւէ իշխանաւորի ըսել «Գրող մահը տարնի քեզ, ի՛նչ եկեր ես ճնճղուկի մը համար արտիս ցանքը կը կոխկռտես, ամբողջ տարուան մը ապրուստս կը փճացնես...: Ա՛ռ նետ ու աղեղդ, ելիր գնա՛ քու հօրդ սարը, թէ որս կ՚ուզես, հոն որսն է շատ»:

Սանասայ Ծռեր դիւցազներգութիւնը հայ ժողովրդական բանահիւսութեան պարտէզին մէջ առանձնակի ինքնուրոյն կոթող մըն է, առասպելներու, հէքեաթներու, աւանդութիւններու, գեղջուկ երգերու, առակներու, հաւատալիքներու, գրոյցներու, ասացուածքներու կողքին: Ան այս բոլոր տեսակները իր մէջ ներառած՝ կուռ կերտուածք մըն է:

Եւ ահա, հոս է հայ բանասէրներու, մշակութային գործիչներու, մտաւորականներու, Հայաստանի Ազգագրական Բանասիրական Արուեստի Ինստիտուտներուն եւ Ակադեմիային գլխաւոր թերութիւնն ու ձախողութիւնը, որոնք գերադասած են գրառումը եւ համեմատական ուսումնասիրութիւնը, ի հեճուկս բանաւոր ապրող հարազատ արուեստին: Եւ կորուստը մեծ է հայ թատերական ու բեմական արուեստին համար, որ անհաղորդ մնացած է այս բանաւոր արուեստին ինքնուրոյն արտայայտչաձեւերուն ու օտարացած:

Նման թերացում, կը մատնէ բանահիւսական մտածողութեան լճացումը, անոր վերանորոգուելու անհրաժեշտութիւնը կը հնչեցնէ: Արդարեւ, Մանուկ Աբեղեանէն ի վեր այս բնագաւառը տեղ քայլի մէջ է: Այս նիւթին վերաբերող հրատարակութիւնները կը կրկնեն Աբեղեանական դպրոցի պատմա - համեմատական քննարկումը, որմէ բացակայ են հոգեբանական, հոգեվերլուծական, կառուցապաշտական, էաբանական ընթերցումները, որոնք պիտի ընդլայնէին ազգային-րութեան ու առասպելաբանութեան մտահորիզոնները:

Սասունցի Դաւիթի ու Մսրայ Մելիքի մարտը, օտար բռնաւորի մը կամ արտաքին թշնամիին դէմ ճակատելու պատկերը չէ միայն, այլ նաեւ ու հիմնականապէս ներքին մարտնչումի մը խորհըրդանիշը: Այսօրուան Հայաստանի ու Սփիւռքի հայերուն ներքին հակասութիւններուն, հակամարտութիւններուն հայելին: Դաւիթ ու Մելիք կը կենակցին նոյն անձին մէջ: Ի՞նչպէս կարելի է ձեռք բերել այն բացառիկ ուժն ու կարողութիւնը, կայծակէ Թուրի մէկ հարուածով երկու քի կիսելու համար մեր մէջ նստած Մելիքը:

ԺԻՐԱՅՐ ՋՈՒԼԱՔԵԱՆ

ՊՏՈՅՏ ՄԸ ՊՈԼՍՈՅ ԹԱՂԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

ՂԱԼԱԹԻԱ

Ղալաթիոյ սահմանն է – Հարաւէն քըսակահատներ, արեւելքէն գինովներ, հիւսիսէն ոճրագործներ եւ արեւմուտքէն երգիչ աղջիկներ:

Դրամի կողմէն սահման չունի. մոլութիւններու մասին անսահման է:

Դաշտի վրայ շինուած ըլլալով՝ ամառը գրեթէ միշտ ցամաք է. իսկ ձմեռը՝ Թաղիս երեք քառորդը ծով կը դառնայ եւ մէկ քառորդը ցամաք կը մնայ: Այս Թաղը երկու տեղագրութիւն ունի, մին ամառուան եւ միւսը ձմեռուան. ամառուան տեղագրութիւնն առաջնորդ բռնելով եթէ ձմեռն այս Թաղին մէջ պտըտիլ ուզես՝ ջուրերու մէջ կը խեղդուիս. իսկ եթէ ձմեռուանովն ամառ ատեն հոս շրջագայիս՝ նաւդ ցամաքը կը նստի: Արդ մեծ զգուշութեամբ քալելու ես այս Թաղին մէջ, որպէսզի վտանգի մը մէջ չիյնաս:

Գլխաւոր լեռն է Ղալաթիոյ աշտարակը, որ Բաբելոնի աշտարակ ալ կրնայ կոչուիլ՝ երբ քաղաքական տեսակէտով նայուի հոն: Հրդեհի նշանը կը տրուի միշտ այս լեռնէն, որուն գագաթը ձիւն չի գտնուիր, այլ միայն կրակ, եւ ասոր համար Հրաբուխ լեռ ալ կը կոչուի:

Ջերմուկներն են գինետուններն, որոնց մէջ մարդ չափէն աւելի կը քրտնի: Հանքային ջուրերն են. ապսենթ, մաստիքա, քօնեաք եւ այլն: Գլխաւոր ջերմուկն է Քոմիսիօն խանը, ուր քօնսօլիտի վրայ գործ կը լինի: Ամէնէն աւելի քրտնեցնող ջերմուկն է այս, որուն մէջ շատերը կը մտնեն ուժ առնելու համար, եւ ուժաթափ դուրս կ'ելլեն անկէ:

Թաղիս ամէնէն մեծ ճամբան այն է, որ ուղղակի մինչեւ Միջագիւղ կը տանի, եթէ թրանվէյի կառքերուն մէկուն տակը չմընայ մարդ:

Կրօնքը շատ է. գործածականը յայտնի չէ:

Բնակիչն է խաղամոլութիւն. թիւն որոշ չգիտցուիր:

Թաղիս օդը բնաւ կարեւորութիւն չունի. ամէնքը կը յարգեն Քոմիսիօն խանին օդը, որ շատերուն կը վնասէ սակայն ամէնուն ալ սիրելի է:

Թաղիս մէջ ըլլալ հազիւ քսանըհինգ կամ երեսուն տուն կայ Հայու: Պանդուխտ եղբայրներն, որք ստորերկրեայ տեղեր կը բնակին հոս՝ ամէն Կիրակի օրեր Թաղին եկեղեցին կ'երթան եւ գանձանակներուն սասակ կը ձգեն: Եթէ Թաղեցիներուն մնար՝ շատոնց ծախուած էր եկեղեցին, որ այսօր շատ եկամուտներ ունի:

Այս եկեղեցւոյն Թաղական խորհրդարանին մէջն էր ժամանակաւ Ղալաթիոյ օճախը: Այս եկեղեցւոյն մէջ կ'ըլլան ազգային Երեսփոխանական ժողովոյ նիստերն, որք ամէն արժանիք ունին Ղալաթիոյ աշտարակին մէջ տեղի ունենալու:

Հոս բարձրացած է Կեդրոնական վարժարանն, որ դեռ բացուած չէ:

Ղալաթիացին տասներկու տարիներէ ի վեր կը փափաքէր վար առնելու իւր Թաղականն, որ ազգային շահերուն ջերմ պաշտպան ըլլալով՝ չէր թողուր, որ քիչ մը ատեն ալ ուրիշները Թաղականութիւն ընեն եւ խնդան. իսկ այս տարին Թաղեցին յաջողեցաւ հրաժարեցնել իր Թաղականն, որ լալով հեռացաւ խորհրդարանէն: Ընտրուեցաւ ուրիշ Թաղական խորհուրդ մը, որուն անդամներուն մէջ անշահասէր մարդիկ կը գտնուին, սակայն ասոնք ալ դասատուներու փոփոխութիւնը շատ կը սիրեն եւ գրեթէ շաբաթ չանցնիր, որ առանց պատճառի դասատու չփոխեն:

Հոս է կեդրոնական Թանգարանն, որ ըստ ծանուցման՝ շաբաթն երեք օր բաց է եւ ըստ իրողութեան՝ շաբաթը ժամ մը միայն բաց է՝ սիկառա խմել ուզողներուն:

Այս Թաղն է Միացեալ ընկերութեանց դրասենեակն, որ երկու ամսուան մէջ երկու գործադիր ժողով տեսնելու պատիւն ունեցաւ: Աստուած երրորդէն պահէ:

Վերջապէս այս Թաղն կեդրոնական ըլլալով՝ շատ դիւրութիւններ կու տայ մեզի՝ հոն երթալու եւ շաբաթը քանի մը անգամ ազգային խնդիրներու վրայ կռիւներ յարուցանելու:

Յ. ՊԱՐՈՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾՈՑ ՆԱԽԱՐԱՐ Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆ ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Պէրլինի մէջ, 1918-էն մինչեւ 1922, ՀՀ դիւանագիտական ներկայացուցիչ եղած է իրանահայ իրաւաբան եւ ազգային գործիչ՝ Տոքթոր Ջեմս Գրինֆիլտը: Ծընած էր Թաւրիզի մէջ, մկրտուած էր Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մէջ, հայրը ծագումով անգլիաբնակ գերմանացի, մայրը Հռիփսիմէ Բժշկեան Թաւրիզահայ: Երբ Հայաստանի մէջ խորհրդային կարգեր հաստատուեցան ալ ազատ եւ անկախ Հայաստանի դեսպանութիւնը ընելիք չունէր, դեսպանութիւնը դարձաւ «Հայկական Վստահութեան Վայր»:

Անցեալ տարի Գերմանիոյ ՀՀ դեսպանութիւնը Պոնէն Պէրլին փոխադրուեցաւ, բոլոր միւս երկիրներու դեսպանութիւններու հետ միասին:

77 երկար տարիներէ ետք, Պատմական կարելի է որակել յիշատակելի այն օրը, զոր ապրեցաւ Պէրլինի փոքրաթիւ հայ գաղութը, Հայաստանի Առաջին Հանրապետութեան հռչակման օրը՝ 2000 Մայիս 28ին, երբ Գերմանիոյ Հանրապետութեան մայրաքաղաք Պէրլինի մէջ պաշտօնապէս բացումը կատարուեցաւ Հայաստանի Ազատ եւ Անկախ Հանրապետութեան նորահաստատ դեսպանատան:

Դեսպանատան ընտրուած շէնքը առանձնատուն մըն է՝ 270 քմ. տարածքով եւ 770 քմ. կանաչ հողամասով: Շէնքը գնուեցաւ 1.300.000 գերմանական մարքի, այս գումարին 350.000 մարքը կը ստանձնէ Հայաստանի կառավարութիւնը: Մընացած գումարին հիմնական մասը՝ դըրամատունէն փոխառութիւն է, որ ժամանակի ընթացքին պէտք է փակուի դեսպանատան կողմէ եւ մուրջ 300.000 մարքը պէտք է գերմանահայ համայնքներէն հաւաքուի:

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 23-ի երեկոյեան, Հայաստանի Հանրապետութեան Գերմանիոյ դեսպան տոքթոր Աշոտ Ոսկանեան Պէրլինի երկու համայնքներու անդամներու հանդիպում մը կազմակերպած էր Գերման Աւետարանական Եկեղեցւոյ համայնքի մեծ սրահին մէջ, ՀՀ Արտաքին գործոց նախարար՝ Վարդան Օսկանեանի հետ: Ներկայ էին եւս Հայաստանի դեսպանութեան աշխատակիցները՝ Պր. Եղիշէ Սարգսեան, Պր. Աշոտ Ալեքսանեան, Պր. Արսէն Պալեան, Տիկին Ցամիկ Սահակեան, Պր. Աշոտ Սըմբատեան եւ Պր. Գարիկ Խալաֆեան:

Դեսպան տոքթոր Աշոտ Ոսկանեան ողջունելով նախարարը, ըսաւ՝ այսօր մի յատուկ խորհուրդ կայ, «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամի կողմէ կազմակերպուած է դրամահաւաքի արշաւին համար, այդ իսկ պատճառով, ես կը խնդրեմ իւրաքանչիւր պէրլինահայու, ազգային գիտակցութեամբ մասնակցելու դրամահաւաքի այս արշաւին. որպէսզի Արցախի հիւսիս – հարաւ ճանապարհի կառուցման մէջ պէրլինահայութեան մասնակցութեան բաժինը ըլլայ, եւ «Աղէտի Գօտի»ի մէջ հնարաւոր դառնայ ամբողջացնել ծրագրուած վերակառուցման աշխատանք մը: Առ այդ կոչ կ'ուղղեմ Պէրլինի երկու համայնքներու անդամներուն, որ այսօր հեռաձայնով կապ հաստատեն յայտարարուած թիւով, եւ կատարեն իրենց խոստումը:

Բեմ հրաւիրուեցան՝ Սերովբէ Վարդապետ Իսախանեան Հայ Եկեղեցւոյ Պէրլինի համայնքի կողմէ եւ Պր. Սամուէլ Յովասափեան Պէրլինի Հայ Համայնքին կողմէ Պր. Վարդան Օսկանեանին ողջոյնի եւ բարի գալուստի մաղթանքներ յայտնելէ ետք, Պր. Նախարարը յայտնեց իր շնորհակալութիւնը եւ ողջունելով ներկաները, ներկայացուց Հայաստանի ներկայ իրավիճակը, մանրամասն անդրադարձաւ եւ լուսաբանեց Արցախի հարցի կարգաւորման շուրջ եղած վերջին զարգացումները, տեղի ունեցած Միջազգային վեհաժողովներուն մէջ:

Պր. Նախարարը իր խօսքին մէջ ըսաւ,– այսօր չկայ պատերազմ, երկրաշարժի հետեւանքները համարեա թէ վերացած են, ուժանիւթի ճգնաժամը լուծուած է, տնտեսական յառաջընթացքը ուժեղ հիմքերու վրայ դրուած է, սեփականաշնորհումը գրեթէ իր աւարտին է հասած, այսօր մենք ազատ շուկայական պայմաններուն մէջ կ'ապրինք:

2001 Թուականին մենք երբ կը մտնենք մեր անկախութեան տասնամեակին եւ մենք կը տօնենք նաեւ 1700-ամեակը մեր քրիստոնէութեան, ես կը կարծեմ այս երկուքը մեզ նոր խթան մը պէտք է տան, որ մենք կարողանանք մեր հաւատքով, մեր սեփական ուժերու նկատմամբ, Հայաստանի նկատմամբ կարողանանք իսկապէս անիւը դարձնել դէպի լաւը:

Այս վերջին երկու տարիներու ընթացքին մեր տնտեսութիւնը այդքան կարողութիւն կուտակեց որ անպայման իր դըրական արտացոլումը եւ արտայայտութիւնը պիտի ունենայ 2001 Թուականին, եթէ մենք կարողանանք իսկապէս ժողովուրդի մօտ վերականգնել այդ հաւատքը: Ինչքան ալ մենք ճիշդ որոշում ներկայացնենք, ինչքան ալ լաւ ծրագիրներ ունենանք տնտեսութեան մէջ, եթէ չըլլայ ժողովուրդի վստահութիւնը եւ հաւատքը ապագայի նկատմամբ եւ նաեւ իշխանութիւններու նկատմամբ մենք այդ բոլոր արդիւնքը չենք կրնար յաջողցընել:

Մեր արտաքին քաղաքականութեան հիմնական խնդիրները հետեւեալներն են.– Առաջին, ապահովել մեր ժողովուրդի անվտանգութիւնը, ապահով սահմաններով եւ խաղաղութիւնով: Երկրորդ՝ հասցնել ժողովրդական հասարակութեան ուր կը գերակայէ օրէնքը եւ վերջապէս հասցնել տնտեսապէս բարգաւաճ պետութեան:

Արցախի մասին Պր. Նախարարը ըսաւ, ռազմական գործողութիւններ տեղի չեն ունենար, միայն երկու երկիրներու փոխադարձ զիջողութեամբ կարելի է լուծումի մը հասնիլ, եւ յաջորդ ամիսներուն Պր. Նախագահը կրկին պիտի հանդիպի նախագահ Ալիեւին:

Պր. Վ. Օսկանեան յիշեց Գ. Գրիգորեանի 165 միլիոն տոլարի ներդրումը ուրկէ մաս մը պիտի ստանան փոքր եւ միջին գործարարները, երկրաշարժի գօտիին, Ապարանի մայրուղիին եւ զբօսաշրջութեան՝ Ծաղկաձորի, Սեւանի եւ Երեւանի համար: Այս տարի 30 հազար նոր գործատեղի բացուեցաւ, եւ նոյնպէս յաջորդ տարի նախատեսուած է դեռ աւելի գործատեղիներ ստեղծել: Այս տարի տնտեսութիւնը աճած է հինգ տոկոսով, յաջորդ տարուան աճը մենք կը նախատեսենք մինչեւ տասներկու տոկոս:

Բանախօսութիւնը վերջ գտաւ ներկաներուն կողմէ քանի մը հարցումներով: Երկու օր ետք Պր. Նախարարը եղաւ Պէրլինի Հայ համայնքի նոր «Հայ Տուն»ի բացման արարողութեան եւ ըսաւ իր ողջոյնի խօսքը:

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՍՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Գ.

- Ոստիկանութեան անգործութիւնը տարօրինակ կ'երեւայ ինծի, ըսաւ ինքնիրեն խօսելու պէս. այդչափ լաւ ծուղակ մը լարելէ ետք եւ ամէնքս մէկանց բռնելու բոպէին, այսպէս յանկարծ հետապնդումէ եւ խուզարկութիւններէ ետ կենալ՝ բնական չէ. մանաւանդ որ հակառակ մեր փախուստին՝ բաւական որոշ հետքեր ձգեցինք մեր ետեւ… ես կը սպասէի որ ոստիկանութիւնը ամենախիստ միջոցներ ձեռք առնէր, ամբողջ Բերան տակնուվըրայ դարձնէր, աջ ու ձախ ձերբակալութիւններ ընէր եւ ո՛չ թէ այսպէս քուն ըլլար, եթէ երբեք խաղ մը չէ այդ առերեւոյթ անշարժութիւնը:

Խեւուկ ուշադիր մտիկ ըրաւ իր մեծին խօսքերը, որոնց միշտ չափազանց կարեւորութիւն կ'ընծայէր, գիտնալով Արամի անժխտելի հեղինակութիւնը Թուրք ոստիկանական խնդիրներու մասին. ու արդարացի գտնելով եղած դիտողութիւնները, ինքն ալ կը սկսէր կամաց կամաց կորսնցնել իր լաւատեսութիւնը եւ տարտամ, անորոշ երկիւղով մը համակուիլ:

– Ինչ որ է, շարունակեց Արամ, մենք զգուշութիւնը ձեռքէ չձգենք ու այնպէս վարուինք ինչպէս պիտի վարուէինք եթէ ոստիկանութիւնը մեր հետքերը գտած եւ մեր ետեւէն ինկած ըլլար… Տիրանը եւ Սմբատը շատ անխոհեմութիւն ըրած են մէջտեղ ելլել պտըտելով. լրտեսները կրնան Կարապետի հետ խուզարկութիւն մը ընել սրճարանները եւ զիրենք ձերբակալել… այդքան բանը չկրցան մտածել…:

– Եթէ կ'ուզես, հիմա երթամ զիրենք գտնեմ եւ ըսեմ որ քանի մը օր մէջտեղ չելլեն:

– Հիմա՞… կարելի է արդէն ուշ է:

Բոլոր այս չարաշուք ենթադրութիւնները առած տարած էին խե՛ղճ Խեւուկի զուարթամտութիւնը, եւ մտատանջ երեւոյթով ան իր բարեկամին երեսը կը նայէր՝ օգնութիւն հայցելու դէմքով մը:

– Նախազգացում մը ունիմ թէ, ըսաւ Արամ որ կարծես կրկնապատկել կ'ուզէր իր պատանի ընկերոջ յուզումը, Նախազգացում մը ունիմ թէ՝ ոստիկանութիւնը այս բոպէիս, հարիւրին հարիւր, գիտէ իմ այս տան մէջ գտնուիլս եւ գուցէ տունը հսկողութեան տակ առնուած է…

Խեւուկ ա՛լ չկրցաւ համբերել:

– Բայց ի՛նչ կ'ըսես, գոչեց. այս տեղը դուն եւ ես միայն գիտենք եւ եթէ ոստիկանութիւնը տեղեկութիւն ունի, ինչպէս որ կ'ենթադրես, ըսել է որ ինծ իմացած է… արդեօք կը կասկածի՞ս կոր վրաս:

Արամ պատանիին ուսին վրայ դրաւ ձեռքը ու մեղմ, փաղաքշական ձայնով մը յարեց.

– Ջէ՛, չէ՛, Խեւուկ, քենէ կասկած չունիմ բնաւ… երբեք, երբեք կասկած չունիմ քենէ… բայց…:

Յանկարծ լռեց:

– Հոգիդ սիրես, շարունակէ՛, խօսքդ լմնցուր, ըսէ՛ բոլոր մտքէդ անցածը, աղերսեց Խեւուկ որ ծայրայեղ յուզումի մը մատնուած էր իր բարեկամին տարօրինակ կասկածանքները լսելով:

Բայց Արամ զգաց որ չափէն աւելի խօսած էր:

– Ոչինչ, վրայ բերաւ, այսօր զարմանալի տրամադրութեան մը մէջ եմ… բայց մեր գործերուն նայինք եւ մանաւանդ ջանանք ժամանակ չկորսնցնել:

Պատանին անխօսուկ սպասեց, գիտնալով որ անկարելի էր խօսեցնել տալ Արամը հակառակ իր կամքին:

– Հիմա անմիջապէս գնա՛ Ջարլըը գտի՛ր, պատուիրեց յեղափոխականը, եւ ըսէ՛ իրեն որ շուտով դայ զիս գտնէ. յետոյ, եթէ կարելի է Տիրանն ու Սմբատը տե՛ս եւ ըսէ՛ իրենց որ ծածկուած մընան մի քանի օր:

– Քեզ ո՞ւր կրնամ տեսնել նորէն:

– Ես լուր կը ղրկեմ:

Երկու ընկերները իրարու ձեռք սեղմեցին եւ Խեւուկ դուրս ելաւ սենեակէն:

Արամ տենդոտ քայլերով սկսաւ մանգալ սենեակին մէջ. սեղանին վրայ անդլիական պատկերազարդ հանդէս մը կար, առաւ ու մեքենաբար սկսաւ թղթատել, բայց հակառակ իր ջանքերուն կարող չէր ըլլար հանդարտութիւնը գտնել եւ չարաշուք մտածումներ միտքը կը լլկէին:

– Իցի՛ւ թէ նախազգացումներս այս անգամ զիս խաբէին, մտածեց ձեռքը ճակտին տանելով:

Սենեակին դուռը զարկին:

– Մտէ՛ք, ըսաւ:

Տանը աղջիկն էր, Օր. Ալիսը՝ այլայլած, յուզումէն գունաթափ:

– Պարոն Արամ, ըսաւ հեւ ի հեւ, ձեր բարեկամը որ հիմա դուրս ելաւ, փողոցին անկիւնը դարձած միջոցին ձերբակալեցին… դուռը կեցած՝ ետեւէն կը նայէի եւ տեսայ… երեք հոգի էին… խե՛ղճ տղան իմ՛ս թէ դուրս չելլար:

Արամ որ վտանգի պահուն միշտ իր պաղարիւնութիւնը կը գտնէր, անայլայլ ու բնական ձայնով մը պատասխանեց.

– Կը խնդրեմ, օրիորդ, մի՛ յուզուիք. այդ ձերբակալութիւնը բնա՛ւ կարեւորութիւն չունի. բարեկամս երբեք յեղափոխական գործերու չէ մասնակցած եւ անշուշտ թիւրիմացութիւն մը կայ գործին մէջ, բայց բարեբախտաբար Թուրք ոստիկանութիւնը կարծուածին չափ տըխմար կամ անիրաւ չէ, եւ սխալմունքը հասկցուելուն պէս զինքը ազատ կը ձըգեն…

Ու երիտասարդը ամենայն հանդարտութեամբ սիկարէթ մը հանեց գրպանէն եւ վառեց:

Օր. Ալիս որ կը սպասէր թէ իր բերած լուրը բոլորովին տարբեր ազդեցութիւն մը պիտի ընէ՝ իր խօսակցին հանդարտ կերպարանքը տեսնելով ինքն ալ սիրտ առաւ:

(Շար. 10)

ՎՐԻՊԱԿ

Դեկտ. 1-ի մեր թիւին Ա. Էջի «Ի՛նչպէս հիմնուեցաւ Լաչինի քրտական հանրապետութիւնը» գրութեան մէջ երկու տեղ (Ա. էջ վերջին տող եւ Դ. էջ վերջընթեր պարբերութիւն՝ Ա. տող) նոյն հանրապետութեան հիմնումի թուականը, ինչպէս մեր ընթերցողները պէտք է կռահած ըլլան, 1992 պէտք է ըլլար եւ ոչ թէ 1922:

LES RENCONTRES de NAREG

LE GRAND «BRUNCH»

Dimanche 10 décembre à 13 heures

Salle Paroissiale de Saint-Gratien,
Boulevard de la République
à Saint-Gratien

Projection de films sur le Karabagh, présentation des élèves et distribution des cadeaux de Noël aux enfants sages du **Cours Nareg** et à leur invités.

100 F pour les adultes,
50 F pour les scolaires.

Bulletin de réservation nécessaire
22, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
ou par téléphone au : 01.34.12.84.45

Nom : ....
..................×100 F = ...
..................×50 F = ...
Total = ...

Chèques à l'ordre de l'**Association Culturelle NAREG.**

le Centre Culturel SAINT-MESROB
vous invite
à une

CONFERENCE

avec projection de diapositives
du
Dr JEAN-MICHEL THIERRY

Sur le thème :

«La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»

le jeudi 14 décembre à 20 heures 45

au Centre Culturel St-Mesrob,
10 bis, rue Thouin — Paris Ve

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge

—Entrée libre • Cocktail —

(Շար. Ա. էջէն)

ւած երաժշտութիւնը իրենց շատ օտար չէ, իսկ Պոլսոյ քաղաքապետարանին մէկ պատասխանատու խումբին պարերը շատ նման գտած է Կարսի, Արդուինի պարերուն...։

Խումբին ղեկավարը Ս. Զանչուրեան Երեւան հրաւիրած է Թուրք արուեստագէտներ։ Լրագրողուհին կը հաւատայ որ արուեստի ճամբով կարելի կ'ըլլայ յաղթահարել հոն ուր քաղաքական մարդիկը ձախողեցան մինչեւ այսօր։

ԹԷՆԻՍ

— • —

ԱՂԱՍԻ ՊԱՐՏՈՒԵՑԱՒ

Լիգպոնի Մասթըրս Գրփի կէս աւարտականին յաղթելէ ետք քանամեայ Մարաթ Սաֆինի՝ 6/3, 6/3, Աղասի Կիրակի, Դեկտեմբեր 3-ին պարտուեցաւ պրազիլցի Կուսթաւօ Քուէրթէնէ։ Երկու ժամուան մէջ, Պրազիլցին 6/4, 6/4, 6/4 յաղթեց Աղասիի, որ խոստովանեցաւ՝ «Ոչինչ կրցայ ընել։ Ընդհանրապէս աւելի լաւ կը խաղամ, բայց թոյլ չտըւաւ։ Ամէն անգամ որ դժուարութեան մատնուած էր, անհաւատալի ելքեր կը գտնէր։ Կը շնորհաւորեմ զինքը, ոչ միայն այսօրուան խաղին համար, այլեւ անոր համար, որ ամբողջ տարուան երկայնքին ախոյեանի նման խաղաց»։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ ՎԱՍՆ ԳԻՒՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 7, Գիւմրիի ահաւոր երկրաշարժին 12-րդ տարին է։

Այդ օր, առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 6, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարը բաց կը մնայ եւ ժամը 12.30-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի։

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը այդ օր՝ գէթ պահ մը՝ երկիւղածութեամբ Եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ աղօթքով հաղորդութեան մէջ ըլլալ երկրաշարժի բազմահազար անմեղ զոհերուն հետ ու բոլորանուէր սրտակցութեամբ նկրտիլ՝ աղէտէն վերապրած մեր հայրենակիցներուն բեկեալ սրտերն ուրախութեամբ մխիթարել։

***

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
Յղութիւն Սրբոյ Կուսին
Մարիամու՝ յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

ցուցահանդէս

ՎԱՐԴԱՆ

Վարդանի (Թովմասեան) գործերը կը ներկայացուին Դեկտեմբեր 4-էն 10

GALERIE YVART,
92-92bis, rue Blomet — 75015 Paris
du lundi au samedi, de 13h à 19h.

Նկարիչը ծնած է Երեւան 1948-ին, 1985-էն անդամ է Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան։ 1976-էն ի վեր ցուցահանդէսներ ունեցած է Երեւան, Պէյրութ, Նիս, Փարիզ եւ այլն։

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ
Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան

կազմակերպութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.45-ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը
15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS

ԲԻՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

կ'երգէ

Մատթէոս ԶԱՐԻՖԵԱՆ, Սիլվա ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ, Ռուբէն ՍԵՒԱԿ, Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ, Աւետիք ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Վարազ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ, Գառնիկ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑ, Բիւզանդ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ։

Քաղուածք իր վերջին խտասալէն։

— Մուտքը ազատ է—

UGAB-Marseille

COURS DE SOUTIEN SCOLAIRE

L'UGAB—Marseille organise des **cours de soutien scolaire** pour tout niveau d'études.

Ces cours sont dispensés par de jeunes étudiants arméniens, au siège de l'UGAB, 327, Bd Michelet.

Forfait: 100 F 3 séances d'une heure et demie.

Renseignements au : 04.91.22.10.45 ou auprès de Jean-Marc Meguerditchian au 06.20.85.12.77.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes informations complémentaires.

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թադէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 15, սովորական հաւաքատեղին։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ Սէն - Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Ս. Սահակ-Մեսրոպ Եկեղեցիի Սէն Ժերոմ 500 Ֆր., ԷՍ-Ա-ԷՌ-ԷԼ Եոնևա 200 Ֆր., Տիկին Պերճուհի Խաքիճեան, Պր. ժան Պարոնեան, Տիկին Երանուհի Տէր-Կարապետեան 100-ական Ֆր., Տիկին Իվօնն Մեժան Լօթէրպօրն 500 Ֆր., Տիկին ժան Սիմոնեան, Տէր եւ Տիկին ժեկին Շալճեան 200-ական Ֆր., Տիկին Աննա Քինաճեան 250 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Պօյաճեան 150 Ֆր., Պր. ժիլպէր Մէրտինեան 100 Ֆր., Պր. Կրէկուար Դաւիթեան 200 Ֆր., Պր. Դաւիթ Պանտիկեան 500 ֆրանք, Պր. Աւտոյեան 100 Ֆր., Պր. Բագրատ Թագւորեան 500 Ֆր.։

(Շար.)

***

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Նոյեմբեր 19-ի հոգեճաշի առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութենէն 1000 Ֆր.։

10ème Anniversaire de SPFA

SOLIDARITE PROTESTANTE FRANCE-ARMENIE

vous invite

1) à un magnifique concert J.-S. BACH

par l'Ensemble Instrumental et Chœur Arthur Honneger de Fresnes;
le dimanche 10 décembre à 16 heures
au Temple de l'Oratoire du Louvre
145, rue Saint-Honoré — Paris 1er

Prix des places : 120 F
(Concert au profit des actions de SPFA en Arménie);

2) à un voyage culturel et œcuménique en Arménie
Du 9 au 16 Avril 2001

(Pâques à Etchmiadzine, pour le 1700ème anniversaire de la christianisation de l'Arménie !).

Prix : 6 500 F

Accompagnateur : **Pasteur Samuel Sahagian**

Programme détaillé sur demande à :
S P F A : 1, rue Cabanis — 75014 PARIS — ☎ 01.47.35.30.23.

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 6
MERCREDI
6 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·052 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.052

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԱՌԿԱԽՈՒԱԾ

Ազգային Ժողովրդավարական Միութեան Համագումարը, երկօրեայ փոթորկալից նիստերէ ետք, Կիրակի, Դեկտ. 3-ին, երկու շաբթուան համար առկախուած է: Արդարեւ, ներկայ իշխանութիւններուն նկատմամբ ճշդուելիք դիրքը բուռն վէճերու տուն տուած է: Վազգէն Մանուկեանի գլխաւորած այս կուսակցութեան թեւերէն մէկը կ'ուզէ գործակցիլ Նախագահ Քոչարեանի հետ, միւս թեւը դէմ է, յիշեցնելով որ վեց ամիս առաջ իրենց պարագլուխը Ռ. Քոչարեանի հրաժարականը կը պահանջէր: Ի վերջոյ որոշուած է համագումարը երկու շաբաթ առկախել, համաձայնութեան եզր մը գտնելու համար: Հարկ է նաեւ յիշել որ ԱԺՄ կառավարութեան մէջ նախարար ունի, յանձին՝ Դաւիթ Վարդանեանի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 4/5)

ՎԱՐՉԱՊԵՏ Ա. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ՄԵԿՆԱԾ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեանի գլխաւորութեամբ կառավարական պատուիրակութիւն մը Դեկտ. 3-ին Չինաստան մեկնած է. մեկնողներու կազմին մէջ են Արդիւնաբերութեան եւ Առեւտուրի նախարար Կարէն Ճշմարիտեան, Արտաքին գործերու նախարարի տեղակալ Թաթուլ Մարգարեան, երեսփոխան Գագիկ Խաչատրեան, պաշտօնատար այլ անձեր: Օդակայանը, մեկնումէն առաջ, լրագրողներու հետ կարճ զրոյցին վարչապետը ըսած է թէ այցը կը կատարուի Չինաստանի Պետական Խորհուրդի նախագահին հրաւէրով ու ինք եւ իր գլխաւորած պատուիրակութիւնը հանդիպումներ կ'ունենան Չինաստանի նախագահ Ցեան Ցզեմինի, Պետական Խորհուրդի նախագահ Ժոնգծիի եւ Շանկհայի քաղաքապետին հետ:

***

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ

Դեկտ. 4-ին, Արտաքին գործերու նախարար Վարդան Օսկանեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը պաշտօնական այցելութեան մը համար Հնդկաստան գացած է: Նոյն օրը նախարարը հանդիպում ունեցած է Հնդկաստանի վարչապետ Ատալ Պիհարի Վաճպայի հետ: Կողմերը գոհունակութիւն յայտնած են երկու երկիրներու քաղաքական գործակցութեան բարձր մակարդակին համար եւ ընդգծած են նաեւ տնտեսական յարաբերութիւններու սերտացման եւ ընդլայնման կարեւորութիւնը: Ապա Վ. Օսկանեան տեսակցած է Հաղորդակցութեան ճարտարագիտութեանց եւ խորհրդարանի հարցերու նախարար Մահաճանի հետ: Նոյն օրը, աւելի ուշ նախարարը Հնդկաստանի արդիւնաբերութեան առաջնակարգ դէմքերուն հետ հանդիպում ունեցած է, իսկ օրուան աւարտին ալ՝ լրատու միջոցներու ներկայացուցիչներուն հետ:

***

ԵՐԵՔ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ԽԵՂԴՈՒԱԾ ԵՆ ՍԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 2-ի գիշերը ծովագիւղցի երեք երիտասարդներ որոնցմէ երկուքը եղբայրներ են, նաւարկելու ելած են լիճին վրայ ու խեղդուած: Երկուքին դիակը ջուրէն հանուած է:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ՄԵՂՄԱՑՈՒՄ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԴՐՈՒԱԾ ՆԱԽԱՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՒ

Եւրոպական Միութեան վեհաժողովը որ կը բացուի Նիսի մէջ, Դեկտեմբեր 6-ին, պէտք է յաջողցնէ բարենորոգում մը, որ անհրաժեշտ է ընդլայնման համար: Արտաքին 15 նախարարները համաձայնութեան մը յանգեցան Դեկտեմբեր 5-ին, ինչ կը վերաբերի ընդլայնումի ռազմավարութեան, ներառեալ Թուրքիոյ համար, առանց ճշդելու անդամակցութեան ճշգրիտ թուական մը, վեհաժողովին կը մասնակցին 15-էն զատ, 13 թեկնածուներ, բայց, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու համար գտնուած կարգադրութիւնը թոյլ կուտայ որ նոր տագնապի մը առաջքն առնուի Եւրոպական Միութեան եւ Թուրքիոյ միջեւ: «Անդամակցութեան գործընկերութիւնը» Թուրքիոյ հետ թոյլ պիտի տայ նաեւ Անգարայի որ նիւթական 785 միլիոն եւրոյի նպաստ մը ստանայ: Անգարա, սակայն, այլ յաւակնութիւններ ալ ունի, գլխաւորաբար զինուորական գետնի վրայ: Արդարեւ, ռազմական համարկում ալ կ'ուզէ: Նոյեմբեր 23-ին, վարչապետը բարկութեամբ ըսած է «Եւրոպական պաշտպանութեան որոշումները առանց մեզի պիտի տրուին: Անընդունելի է»: Անգարա առաջարկած էր 5000 զինուորական եւ բաւական զինամթերք մասնակցելու համար Եւրոպական Միութեան արագ հակազդեցութեան նոր ուժին, բայց, Պաշտպանութեան նախարարը ճշդած էր թէ այդ օժանդակութիւնը համեմատական կ'ըլլայ իրենց ակնկալութեանց եւ այդ ակնկալութիւնները փոքր չեն: «Անդամակցութեան գործընկերութեան» համար Եւրոպական Միութիւնը կը պահանջէ որ Թուրքիա նուազեցնէ Ազգային Ապահովութեան Խորհուրդի դերը: Այս խորհուրդին, ուր կը տիրապետեն զինուորականները, դիրքերը «գործնականին մէջ կը սահմանափակեն կառավարութեան խաղացած դերը»: Ծանօթ է որ 1997-ին այդ Խորհուրդը վարչապետին հրաժարականը ձեռք ձգած էր: Միւս կողմէ, սակայն Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան գործընկերութեան համար պատրաստուած նախնական պայմանագիրը ԱՄՆ-ու նախագահ Պ. Գլինթընի ճնշումներուն շնորհիւ Անգարայի համար ընդունելի ձեւի մը բերուած է: Այդ անդամակցութեան համար գլխաւոր խոչընդոտը կը ներկայանար Կիպրոսի խնդիրը որուն Թուրքիա պէտք է լուծում բերէր մինչեւ 2001-ի աւարտը. այդ նիւթը զետեղուած է «քաղաքական երկխօսութեան շրջանակ»ին մէջ: Նոյնը եղած է Եգէականի հարցով թուրքեւյոյն վէճերուն առընչութեամբ: Այս նիւթն ալ անյապաղ կարգադրելի կէտերու բաժինէն փոխադրուած է աւելի երկար ժամանակի ընթացքին կարգադրուելիք նիւթերու շարքին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ՇԷՆ"Ի ՏՕՆԱՎԱՃԱՌՆ ՈՒ "ԽԵՆԹ"ԵՐՆ ՈՒ "ԽԵԼՕՔ"ՆԵՐԸ

«Շէն»ի տարեվերջի տօնավաճառը այլեւս մնայուն տեղը ունի Փարիզի հայկական օրացոյցին մէջ: Ան կը կազմակերպուի ընդհանրապէս Դեկտեմբերի սկիզբի շաբաթավերջ մը, Սեւրի Սամուէլ Մուրատեան նախկին վարժարանին շէնքին մէջ: Վաճառքի դրուած մեծ մասով հայաստանեան ապրանքները – ծիրանի չիրէն մինչեւ մանրակերտ խաչքարներ, զարդեղէններ, գիրքեր, պաստառներ, եւայլն – նախ կը շեշտեն ձեռնարկին տնտեսական կողմը. բնական է որ Հայաստանի ու Ղարաբաղի անօգ բազմութիւններուն նեցուկ տալու գործին մէջ «Շէն»ի տարեկան պիւտճէին համար կարեւոր է այդ հասոյթը: Սակայն, առնել – տալու տարեկան այդ յարաբերութեան մէջ թերեւս աւելի նշանակալից է միջին հաշուով 5 – 600 այցելուներու տուած բարոյական զօրակցութեան փաստը: *«Մենք հոս ենք, ձեզի հետ»* ըսելու ձեւ մըն է ան, որ վստահաբար նիւթականին չափ արժէք կը ներկայացնէ «Շէն»ցիներուն:

Այս տարի այս երկրորդ յատկանիշը մասնաւորաբար կարեւոր էր, քանի որ կազմակերպութիւնը վերջերս (*«Յառաջ»*, Հոկտեմբեր 6) թիրախ եղած էր Հայաստանի եկամուտներու նախարարութեան վերջին ծայր անարդար ու տգեղ վերագրումներուն («փոխանակ շնորհակալութեան...» մտածեցին շատեր). այդ նախարարութիւնը *«մաքսային զննման արգիլքում»* յայտնաբերած էր որ դրկուած 24·5 թոն դեղօրայքին մէջ առանց ցանկի տեղ գտած 10 քիլոկրամնոց մաս մը կար որ կը բաղկանար թմրեցնող յատկանիշով դեղերէ: Ծովուն մէջի այդ կաթիլը պատճառ եղած էր որ հայաստանեան պաշտօնական լրատուներ (*«Հայաստանի Հանրապետութիւն»*, հեռատեսիլ) ամէնէն անվայել մօտեցումով սփռեն նախարարութեան այդ «գիւտ»ին լուրը: Ծանրագոյն ամբաստանութիւններ հնչեցին «Շէն»ի հասցէին, որպէս *«մաքսային հսկողութիւնից թաքցնելով թմրադեղեր»* ներածել փորձող...:

Այս տարուան տօնավաճառին (Դեկտեմբեր 2 – 3) այցելուներէն շատեր վստահաբար մոռցած չէին տակաւին երկու ամիս առաջուան այդ միջադէպը, որ գտնուեցան այդ մօտիկ անցեալին ակնարկողներ. զարմացողներ կային որ «Շէն»ցիները հակառակ ատոր կը շարունակեն Հայաստանի ի նպաստ իրենց գործունէութիւնը. *«իրաւ որ խենթ են այս մարդիկը»* բառ մէկը. ուրիշ մը աւելի իմաստուն էր հաւանօրէն որ դիտել տուաւ թէ նախարար – մախարար կ'անցնին (ինչպէս «անցած» է այսօր, եկամուտներու այդ նախարարն ալ), բայց գործը կը մնայ:

Սակայն, որպէս շօշափելի զօրակցութեան փաստ, շատ աւելի պերճախօս է կազմակերպութեան շարքերէն մէկուն հարիւր հազար տոլարի նուէրը. գումար որ արդէն փոխանցուած է Արցախ ու յատկացուած պատերազմի զոհ մարտիկներու ընտանիքներուն, անոնց զաւակներուն ի նպաստ նախաձեռնութիւններու: Զօրակցութեան երեւոյթ էր նաեւ տօնավաճառի ընթրիքին (Դեկտեմբեր 2) շուրջ 200 հոգիի մասնակցութիւնը որուն եկամուտը եւս անշուշտ պիտի օգնէ փակելու «Շէն»ի առջեւ բացուած հայաստանեան, կամ ղարաբաղեան բազմաթիւ «ծակ»երէն մէկը:

Կազմակերպութիւնը յառաջիկայ օրերուն, ինչպէս միշտ, կը տեղեկացնէ տօնավաճառին հասոյթը, իր գործունէութեան ներկայի փուլերը, եւ այլն: Մինչ այդ, Դեկտեմբերի առաջին շաբաթավերջին անհրաժեշտը տրուեցաւ վստահութեամբ ըսելու համար որ խենթ չեն այդ մարդիկը, այլ՝ պարզապէս իրենք իրենց յարգանք, իսկ իրենց ըրած գործին նկատմամբ հաւատք ունեցողներ:

Մարդկային տեսակ մը որ սպառելու մօտ է մեր իրականութեան, յատկապէս հայաստանեան շրջանակին մէջ ուր «խելօք»ը հոմանիշ դարձած է որեւէ միջոցով գրպանները, տոպրակները լեցնելու վարպետութիւնը ունեցողներու:

Թ. ԱՐՓԻ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ նախագահական ընտրութեան թնճուկը դեռ չէ քակուած, քանի Դաշնակցային Գերագոյն Ատեանի որոշումը քիչ մը աւելի բարդացուց բաւական բարդ կացութիւն մը: Արդարեւ, մինչ կը սպասուէր որ Դեկտեմբեր 4-ին, ԱՄՆ-ու Գերագոյն Ատեանը վերջնական վճիռ մը տայ, բեկանեց Ֆլորիտայի Ատեանի վճիռը եւ իր դատաւորները Ֆլորիտայի այդ Ատեանէն պահանջեցին պատճառաբանել մանրամասնօրէն Նոյեմբեր 21-ի իր որոշումը: Ալ Կորի համար հարուածը ծանր է: Պուշ ապահով է որ ԱՄՆ-ու 43-րդ նախագահը ինք է, 930 յաւելեալ քուէներու շնորհիւ եւ արդէն իսկ կը կազմէ իր կառավարութիւնը: Դեռ այլ հարուած մը աւելի ծանր է Ալ Կորի համար: Այդ հարուածը եկաւ Ֆլորիտայի Թալահասիի մէկ դատարանէն եւ ցարդ անծանօթ դատաւորէ մը: Ան, Սանտըրս Սաուլս, շատ յստակ կերպով յայտարարած է. – «Ֆլորիտայի մէջ, ապօրինութեան, անպարկեշտութեան, կոպիտ անփութութեան, պարտադրութեան կամ խարդախութեան որեւէ փաստ չկայ Նոյ. 7-ի ընտրութեան կամ քուէներու հաշուարկումին մէջ: Ոչինչ թոյլ կուտայ խորհիլ որ արդիւնքը կրնայ տարբեր ըլլալ այն արդիւնքէն որ հռչակուեցաւ: Բողոքողը՝ Ալ Կոր, իր ամբաստանութիւններուն փաստը չբերաւ»: Ալ Կոր աւելի դիւրին համակերպած էր Գերագոյն Ատեանի վճիռին քան այս մէկուն: Այլեւս չի կրնար խնդրոյ առարկայ ընել ընտրութիւնը: Իրաւունք չունի նոր հաշուարկում մը պահանջելու:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Հողագործութեան 15 նախարարները, երկար վարանումներէ ետք, որոշեցին, առ այժմ 6 ամսուան համար արգիլել անասնական ալիւրներու գործածութիւնը ագարակի կենդանիներու սննդառութեան համար:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, Դեկտեմբեր 2-ին, 10 հոգի եւս սպաննուած են իսլամական զինեալ խումբերու կողմէ: Ասոնց մէջ 5 զինուորականներ կային, որոնք հանրակառքով կը ճամբորդէին, տեղն ու տեղը մորթուած են:

ՊԱՊԸ, որ Յունիս 21-էն 24 Ուկրանիա պիտի երթայ, կ'ուզէ մինչ այդ որ կարգաւորուած ըլլայ ունիաթ կաթողիկէներու եւ օրթոտոքսներու կռուախնձորը, որ կը թունաւորէ էքիւմէնիք յարաբերութիւնները: Դեկտեմբեր 1-ին, դիմած է Ուկրանիոյ Յոյն – Կաթողիկէ Եկեղեցիին եպիսկոպոսներուն, որ խուսափին «Օրթոտոքսներու հետ ամուլ վէճերէ», մասնաւորաբար, ինչ կը վերաբերի աղօթավայրերուն (բռնութեամբ, Օրթոտոքս եկեղեցւոյ տրուած Սթալինի կողմէ): Հակառակ անցեալի «հալածանքներու», կ'ուզէ որ Ուկրանիոյ յոյն կաթողիկէները նախապատուութիւն տան «այն եղբայրական ոգիին որ պէտք է յատկանշէ Քրիստոսի ոեւէ հաւատացեալ» եւ աշխատին «Օրթոտոքս քոյրերուն եւ եղբայրներուն» համար: Խորհրդային Միութեան քայքայումէն ի վեր, երկու համայնքները կը վիճին բազմաթիւ տաճարներու հակակշռին համար, վէճեր որոնք կռիւներու վերածուած են:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ իշխանութիւնները ձերբակալման միջազգային հրամանագիր մը հանած են Դեկտեմբեր 4-ին Մետիա Մոստ մամուլի անկախ խումբին տիրոջ՝ Վլատիմիր Գուսինսկիի դէմ, որ չէր պատասխանած արդարադատութեան մէկ հրաւէրին Նոյեմբերին եւ երկրէն հեռացած: Այժմ կը շրջագայի սպանական թէ լոնտոնեան իր կալուածներուն միջեւ: Անցեալ շաբաթ, զուիցերական «Լը Թան» օրաթերթին յայտարարած էր թէ կ'ուզէ պահպանել, ցորչափ մնած կամ բանտը չէ մամուլի իր խումբին տիրապետութիւ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՆՈՒԹԸ

Թէեւ Պոլսոյ 200.000–է աւելի բնակչութեան մը համար 45–է աւելի Թաղային եւ անձնական տարրական վարժարաններ կային բազմահազար երկսեռ աշակերտութեամբ, 159 վարժապետներով եւ 19 վարժուհիներով, որոնց վրայ աւելցած էին միջնակարգ Գումգաբուի Մայր վարժարանը, Խասգիւղի Ներսէսեանը, Սկիւտար Ճեմարանը, նոյնպէս Սկիւտարի Պէրպէրեանը, ուր պիտի յաճախէին Մարտիրոս Նալպանտեան, Վահան Թէքէեան, Գեղամ Գավաֆեան, Կեդրոնականի ապագայ տնօրէնները, միջազգային չափանիշով հայ կրթարանները ցամաքներէ եւ ծովերէ անդին կը գտնուէին, ինչպէս՝ Մոսկուայի Լազարեան Ճեմարանը, Կալկաթայի Մարդասիրական Ճեմարանը, Վենետիկի եւ Վիէննայի Մխիթարեանց բազմաթիւ կրթական հաստատութիւնները:

Խաչատուր Աբովեանի կոչը որպէսզի Հայերը «զայրմ մնան իրենց մայրենի լեզուին ու հաւատքին» մեծ արձագանգ մը չէր գտած Թուրքիոյ մէջ, քանի որ Պոլսոյ պանդուխտ «աղբարները» եւ Ասիոյ Հայերը «մայրենի լեզուին կրթութենէն զրկեալ են բատ մեծի մասին, իրենց բնակակից ազգաց լեզուն փոխ առնելով, նոյնիսկ նոցա սովորութիւնները, երգերը, պատմութիւնները, առածները, եւ սոցա հետ բնաւորութիւններն անգամ» (Վարդ Կեսարիոյ):

Ուրիշ վկայ մը «ցաւալի կը գտնէ որ քանի մը քաղաքաց բնակիչք դեռ մինչեւ ցայսօր Հայերէն բառ մը արտասանելու անկարող վիճակի մէջ են ինչպէս Կեսարացիք, Պրուսացիք, Ատանացիք, Էնկիւրիցիք, Պանտրմացիք, Էսկիշէհիրցիք, իսկ Մարաստանի Հայերէն մաս մը քիւրտերէն կը խօսին, առանց Հայերէն բառ մը գիտնալու, կէս մաս մի Հայերէնէ եւ քիւրտերէնէ բաղադրեալ այլ - տարազ լեզու մը կազմած են» (մամուլ):

Թէեւ գարնան ծաղիկի պէս տասնեակներով թերթեր եւ պարբերականներ լոյս կը տեսնեն Պոլիս, անոնց շրջանառութեան ընդհանուր թիւը 1000-ը չանցնիր, տիրող անգրագիտութեան եւ վճարող ընթերցողներու սակաւութեան պատճառաւ:

Այսուամենայնիւ, ձմրան ցուրտին կը յաջորդէ գարնան «սիրուն սոխակը»: Ղալաթիոյ Սեբաստացիներու շրջափակին մէջ – ինչպէս Մխիթար աբբայի օրով – գաւառացի եղբայրներուն համար Վարագդաեան եւ Անձնանուէր ընկերութիւնները կը հաստատուին, որոնք Կիրակի օրերը գիր, գրականութիւն, հաշիւ կը դասաւանդեն. առոնցմէ շատեր, երկիր վերադառնալով իրենց կարգին վարժարաններ կը բանան ու կը դասաւանդեն:

Յարատեւ լուսաւորութեան իրենց բաժինը կը բերեն Կիլիկեան ընկերութիւնը, Դպրոցասիրաց Արեւելեան ընկերութիւնը, Արարատեան ընկերութիւնը, որոնք միանալով կը կազմեն Միացեալ Ընկերութիւն Հայոց ուժեղ կազմակերպութիւնը, որ գաւառի մութ անկիւններն իսկ լուսաւորութիւնը կը տարածէ, բարոյական եւ նիւթական օգնութեամբ ուսուցչական կազմին հետ գրենական նիւթ հայթայթելով:

Այս ընդհանուր շարժման պիտի մասնակցէր Կեդրոնական վարժարանի մը հաստատումը, որուն մղիչ ուժը կ'ըլլար Ներսէս Վարժապետեան պատրիարքը: Թէեւ հողը պատրաստ է տասը տարիէ ի վեր, երկար խորհրդակցութիւններէ ետք բացումը կը կատարուի 1886 Օգոստոս – Սեպտեմբերին: Խնամակալութեան արձանագրութեան կոչին պատասխանած էին 117 թեկնածուներ, որոնցմէ 96 հոգի պատասխանած էր քննութեան, 62 հոգի ընդունուած, 43 Պոլսէն ու շրջականերէն, 19 գաւառներէն, 28 Թոշակաւոր եւ 34 ձրիավարժ:

Ս. Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյն մէջ կրօնական արարողութենէ մը ետք Թաղին քարոզիչ Յովսէփ Ծ. Վրդ. Այվազեան յաւուր պատշաճի քարոզ մը խօսած էր: Առաջին կարգին ա. դասախօսը Յակոբ Պօյաճեան, ուսողութեամբ կը սկսի ընդհանուր ակնարկ մը նետելով:

Գրագէտ եւ երկար փորձառութեամբ օժտուած Մինաս Չերազի տնօրէնութիւնը երկար չի տեւեր: Գումգաբուի եւ Պանք Օթօմանի ցոյցերէն ետք Կեդրոնականը ոստիկանական հսկողութեան տակ կ'առնուի, քանի մը աշակերտներ եւ ուսուցիչներ կը ձերբակալուին, վարժարանը կը խուզարկուի:

Կեդրոնականը կառավարութեան աչքի փուշին կը վերածուի: Արդարեւ վարժարանին գաղափարը յղացող Վարժապետեան 1878 ռուս եւ Թուրք պատերազմին աւարտին «Պարութճիպաշի» Տատեանի բնակարանը երթալով Նիքոլա մեծ - դուքսին ներկայացած էր, որպէս յաղթական զօրաբանակին սպարապետը եւ յաջողած էր Սան – Սթեֆանոյի հաշտութեան դաշնագրին մէջ հայանպաստ քանի մը տող աւելցնել իբր 16-րդ յօդուած, իսկ Մինաս Չերազ վերոյիշեալ յօդուածը վերաքննելու նպատակով Պէրլինի խաղաղութեան ժողովին ներկայ Խրիմեանի պատուիրակութեան մաս կազմած էր որպէս թարգման: Այս պատերազմը Թուրքիոյ չարաչար պարտութեամբ վերջացած էր, եւ Կովկասեան ճակատին վրայ ռուսական բանակին կարգ մը հայ զօրավարներու ներկայութիւնը չափազանց գրգռած էր կայսրութեան աւագանին հայութեան դէմ:

Խոհուն խնամակալութեան եւ անձնուէր ուսուցիչներու գործակցութեամբ վարժարանը վերաբացուած էր եւ առաջին հունձքը տուած 1901-ին, 18 վկայեալներով, որոնց մէջ Արշակ Չօպանեան, պսակաւոր դպրութեանց, Պոլսեցի, հրապարակագիր եւ այցելու ուսուցիչ Յարութիւն Մոստիչեանի օրով:

1906-ին հինգ հոգի կ'աւարտեն. Հայկ Պէրպէրեան, Վահրամ Ղազիկեան, Պօղոս Սուքիասեան, Գրիգոր Համբիկեան, Միհրան Արզեան: Վկայականներու բաշխման հանդէսը տեղի կ'ունենայ Ղալաթիոյ խորհրդարանին սրահին մէջ: Հայկ Պէրպէրեան, Պոլսեցի, պսակաւոր փիլիսոփայութեանց եւ դպրութեանց, մեծ գովեստով, նոյնպէս Վահրամ Ղազիկեան, Պարտիզակցի: Ձայնագրութեան ուսուցիչ Լեւոն Չիլինկիրեանի Համիտէի մարշին կ'ընկերանայ Յ. Սինանեան երգչախումբ Յակոբ Էֆէնտի Խայեան տարուան տեղեկագիրը կը կարդայ, Պօղոս Սուքիասեան Թուրքերէն ճառ մը կարդայ եւ Ս. Կուրտիկեանէ Զօն առ կայսեր ոտանաւոր մը կ'արտասանէ: Յետոյ ընթերցաւարտներէն Հայկ Պէրպէրեան ճառ մը կը կարդայ, «Օգտակարութիւն հին հայ լեզուի», որուն վերնագիրը կը բացատրէ ամէն բան եւ որ պահ մը կը խանդավառէ դէմքերը բոլոր անոնց որոնք մեր գրաբարին հուրքը վառ կը պահեն մեր մէջ, Հայկ Պէրպէրեան ֆրանսերէն խնամուած լեզուով կը խօսի «Ծանօթութեան» հարցին մասին: Վահրամ Ղազիկեան, անգլերէն, «Ուսուցչին նպատակին» մասին կը ճառէ: Գրիգոր Համբիկեան հրաժեշտի ճառը կը կարդայ, Պատրիարք Հայրը հանդէսը կը փակէ:

Յարակից սրահներուն մէջ պատկերահանդէսի մը կը մասնակցին Արամ Կէօքճեան, Ռաֆայէլ Շիշմանեան:

1908–ի Սահմանադրութենէն անմիջապէս ետք է որ կը հաստատուի Կեդրոնական Վարժարանի Շրջանաւարտներու Միութիւնը, զոր կը վարեն. –

Օննիկ Չիֆթէ – Սարաֆ, որպէս (Ա. ատենապետ),
Ռուտոլֆ Սամբիկեան, որպէս (Բ. ատենապետ),
Հայկ Պէրպէրեան, որպէս (Ա. ատենադպիր),
Արշակ Ալպօյաճեան, որպէս (Բ. ատենադպիր):

(Սուրհանդակ, 1908, Յուլիս 31):

Կեդրոնականի մասին հրատարակութիւնները վարժարանին սկնադարդ մուտքը ներկայացուցած ատեննին կարգ մը շրջանաւարտներ կը ներկայացնեն առանց անոնց անունները տալու: Ասոնք են Միութեան հիմնադիրները:

ԼԵՒՈՆ Թ. ԽԱՉԻԿԵԱՆ

ՀԱՅ ԳՆՉՈՒՆԵՐԸ՝ ԲՈՇԱՆԵՐԸ

Պոլսոյ «Ակօս» շաբաթաթերթին խմբագիրներէն Սարգիս Սերոբեանի աշխատասիրութեամբ, «Պատմութիւն եւ ընկերութիւն» ամսաթերթին Հոկտեմբերի թիւին մէջ ուսումնասիրութիւն մը լոյս տեսած է «Հայ բոշաներ» խորագրով: Հեղինակին նոյն ուսումնասիրութիւնը ամփոփ ձեւով հրատարակուած է նաեւ «Ակօս»ի Նոյեմբեր 24-ի թիւին մէջ, ուրկէ թարգմանաբար կը քաղենք գրեթէ ամբողջութեամբ անտեսուած այս հատուածին մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները:

Հնդեւրոպական ցեղին ամէնէն նախնական ներկայացուցիչներն են գնչուները որոնք աշխարհի գրեթէ բոլոր անկիւններուն մէջ կ'ապրին առանց կրօնքի, հայրենիքի եւ նոյն իսկ առանց օրէնքի: Հայերը զանոնք «բոշայ», նոյնիսկ «Հայ բոշայ» կոչած են: Անոնք ժամանակի ընթացքին հայացած են: Իրենց տրուած անուանումին մասին Հ. Ներսէս Սարգիսեան կ'ըսէ թէ սերած են Թոնդրակեցիներէն, կամ Արեւորդիներէն: Քաղկեդոնի տիեզերական ժողովին պատճառով Հայաստանեայց Եկեղեցիէն անջատուած այն Հայերն ալ որոնք բնակիչ եղած են Սեւ Ծովու, Գասթամոնուէն Սինոփ երկարող շրջանին, նոյն անուանումով յիշուած են:

Գնչուները ընդհանուր առմամբ կը յարգեն իրենց ապրած երկրին կրօնքը, նոյնիսկ երբ չեն իւրացներ անոր ազգային ինքնութիւնը: Գէշ – աղէկ կը խօսին տեղական լեզուն, մնալով միշտ գնչու, միշտ թափառական: Այսուհանդերձ, անոնց հայկական թեւը՝ Բոշաները, յաջողած են փոխել այդ յատկանիշը: Անոնք տարբերելով Եւրոպայի ու Ասիոյ իրենց եղբայրներէն, անցած են նստակեաց կեանքի ու աշխատանքով իրենց հացը ապահովելու:

Հաւանական կը նկատուի որ գնչուներու այս հատուածը Ը. դարուն խառնուած է Հայերուն, ժամանակի ընթացքին իւրացուցած հայերէնը, Հայերու կրօնքը, աւանդութիւնները: Անոնք մինչեւ ԺԹ. դարու կէսը շարունակած են իրենց աւանդական ապրելակերպը, Ի. դարու սկիզբը իրենց ցեղային անուանումը պահպանած որպէս հեռաւոր յուշ մը:

Դժուարութեամբ, բայց վերջապէս լուծուած է գաղտնիքը թէ Բոշաները ինչպէս իրենց գաղթերուն, թափառումներուն ընթացքին ամենայն հանգստութեամբ ու ապահովութեամբ տեղափոխուած, դիւրութեամբ դանդաղած են բարեկամ կամ թշնամի հաւաքականութիւնները: Անոնք իրենց ճամբուն վրայ պատերու, ծառերու բուներուն, միայն իրենց ցեղակիցներու ծանօթ յատուկ նշաններ ձգած են. անոնցմով հասկցուցած են թէ ո՛ր ճամբան կարելի է առնել, ո՛ր մէկը վտանգաւոր է, եւ այլն:

Ձմրան մօտ բոշաները մօտակայ գիւղերը կամ քաղաքները կ'ապաստանին, հիւղակներ վարձելով իրարու մօտ կ'ապրին: Գիւղական տուներուն մէջ անպայման թոնիրով գոմ մը կը գտնուի ուր կ'ապրի էշը որ ընտանիքին մէկ անդամը կը նկատուի: Թոնիրը կը ծառայէ թէ՛ հաց եփելու, եւ թէ որպէս վառարան: Տունը ունի «սանթօ» կոչուած օճախ մըն ալ ուր Յունուարին շաբաթը անգամ մը ընտանիքին նախնեաներուն յիշատակին խունկ կը ծխուի:

Բոշաները կը սիրեն ուտել: Իրենց նախասիրածը խմորով ու իւղով պատրաստուած, խաւիծը յիշեցնող ուտելիք մըն է, նաեւ եղինձը: Առաջինը կը պատրաստեն խմորը եռացած ջուրը նետելով ու եփելէն ետք վրան իւղ աւելցնելով: Ջիրով եղինձ ու ձուաձեղ խնճոյքներու յատուկ ճաշեր են:

Բոշաները շատ պատուաւոր են դրամական առեւտուրին ու մեծ կարեւորութիւն կուտան մէկու մը խօսքին: Պարտք կ'առնեն ու կուտան միայն տրուած խօսքին վստահելով. ծանօթ չեն տոկոսի գաղափարին: Ո՛չ տոկոս կը պահանջեն, ոչ ալ կուտան:

Հայ բոշաները ընդհանրապէս հայերէն կը խօսին, սակայն իրենց միջեւ գաղտնի խօսակցութիւն մը ընել ուզելու պարագային բոշաներու լեզուին կը դիմեն: Այդ լեզուն աստիճանաբար յետադիմելով տեղը ձգած է Հայերէնի քերականութեան, բայական խոնարհումի ձեւերուն:

Բոշաներու կիները իրենց համարձակութեամբ, քաջութեամբ, ընտանիքը նիւթապէս ու բարոյապէս ղեկավարելու կարողութեամբ, արժանապատուութիւնը ամէն բանէ վեր դասելու նախանձախնդրութեամբ, մարմնական նրբութեամբ ու շատ մը այլ կողմերով հակասական պատկեր մը կուտան բոշայ տղամարդուն հետ: Բոշաներուն երախաները իրենց մօր անուններով կը յիշուին: Ամէնէն գործածական արական անուններն են Սեդրոս, Թորոս, Գիոր (փոխանակ Գրիգորի), Խաչօ, եւ այլն: Իգականները՝ Շուշան, Մարօ, Վարդեր, Սրբուն, Անթառ, Մայամ (Մարիամ), Մարինոս, եւ այլն:

Բոշաներու այրերը ամառ – ձմեռ հնամաշ, պատռած - պատռտած զգեստներով պտըտելուն փոխարէն կիները կը սիրեն կարմիր հագուիլ: Նոր հարսերը արծաթէ կամ պրոնզէ ապարանջաններ ու աչքառու մատանիներ կը կրեն. ամէնէն հարուստներն անգամ ոսկեայ զարդեղէններէ կը խուսափին, չեն սիրեր զարդարուիլ, գնչուներուն նման իրենց աչքերը չեն ներկեր, օղ չեն գործածեր ու Քրտուհիներու, Թրքուհիներու, կարգ մը Հայուհիներու նման իրենց ձեռքերն ու ոտքերը չեն հինայեր:

Բոշաները տոկուն առողջութեան տէր կ'ըլլան: Ամէնէն աւելի ջերմէ կը տառապին. տաքը որպէս դարման, իշու կաթին մէջ «էշու կաթնուկ» կոչուած բոյսին վերջին ծայր լեղի հիւթը կը կաթեցնեն ու կը խմեն: Երբ իրենցմէ հիւանդ մը չապաքինիր ու պարագան անյոյս կը նկատուի, քահանայ մը կը կանչեն որպէսզի հաղորդութիւն տայ. յետոյ կը նստին ու առանց ողբ ու կոծի մահուան կը սպասեն: Երբ ենթական մահանայ, շուտով կը պատանքեն ու անմիջապէս եկեղեցի, կամ գերեզման կը տանին: Յուղարկաւորութեան օրը տան բոլոր կրակները կը մարեն, ճաշ չեն եփեր, դրացիներ ու ազգականներ ձուաձեղ կը տանին յուղարկաւորութեան տէր ընտանիքին: Ոչ սուգ կը պահեն, ոչ ալ սեւ կը հագուին: Մահացողին հանդէպ մնացողներուն պարտականութիւնը յուղարկաւորութեան օրն իսկ կ'աւարտի: Այրիացող կինը եթէ յարմար թեկնածու մը ըլլայ, կրնայ շուտով վերամուսնանալ: Մեռնողին յիշատակը կ'ոգեկոչուի շաբաթը անգամ մը օճախին մէջ վառուած կրակով:

Մեռնողին ժառանգութիւնը ամբողջութեամբ կը մնայ անոր այրիին. եղբայրներուն բաժին չիյնար: Եթէ մահը տեղի ունեցած է գաղթի ընթացքին, մօտակայ գիւղ մը կը տարուի թաղելու համար, իսկ եթէ գիւղ չկայ մօտերը, առանց արգելքի ու ծէսի կը թաղեն տեղւոյն վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԵՂՈՒՄ ԿԱՏԱՐՈՒՄՆ Է

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՄԻԿՈՆԵԱՆԸ 11 ՏԱՐԻ ԱՌԱՋ ՄԵԿՆԵՑ ՖՐԱՆՍԻԱ: 90 ԹՈՒԻՆ ՍԷՆ–ԺԵՐՄԷՆՈՒՄ ՄԱՍՆԱԿՑԵՑ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՄՐՑՈՅԹԻՆ, ՍՏԱՑԱՒ ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿԸ, ՈՐԻՑ ՅԵՏՈՅ ՆՐԱ ՀԵՏ ԿՆՔՈՒԵՑԻՆ ՄԻ ՇԱՐՔ ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐ:

Ապա նա Մոնթէ–Գառլոյում շահեց «World Music masters» մրցոյթը: Այդպիսով նա հաստատուեց Փարիզում եւ շատ դռներ բացուեցին նրա առջեւ: Համերգներով հանդէս է եկել աշխարհի տարբեր ծայրերում: Երեւանեան մենահամերգից յետոյ զրուցեցի նրա հետ:

– Ինչպէ՞ս մուտք գործեցիք երաժշտական մեծ շրջապատ:

– Առաջին քայլերն ի հարկէ շատ դժուար էին, բայց քանի որ երկու շատ կարեւոր մրցոյթներ շահեցի, ինձ այդ հնարաւորութիւնը տուեց՝ նուագել լաւ նուագախմբերի հետ, հանդէս գալ մեծ արուեստագէտների հետ մեծ բեմերում:

– Խորհրդային շրջանում մեր երաժշտական կրթութիւնը աւելի բարձր մակարդակի էր, քան դրսում եւ այդ մասին վկայում են Հայաստանից մեկնած շատ երաժիշտներ:

– Մինչեւ Ֆրանսիա գնալը սովորել եմ Մոսկուայում, իսկ մինչ այդ 8 տարի Սպենդիարեանի անուան երաժշտական դպրոցում՝ Արդուհի Յարութիւնեանի դա-

ստրանում, ապա սովորել եմ Մոսկուայի կենտրոնական երաժշտական դպրոցում: Յետոյ սովորել եմ Մոսկուայի կոնսերվատորիայում, մեկնել Ֆրանսիա եւ կից սովորում էի դաշնամուրային իտալական ակադեմիայում՝ Լազար Պերմանի մօտ, որ հռչակաւոր դաշնակահար է: Մեծ երաժիշտների մօտ եմ սովորել, որոնք ինձ շատ օգնեցին: Բայց կարող եմ ասել, որ մեր խորհրդային ժամանակներում մենք շատ մեծ հնարաւորութիւններ ունէինք, ու շատ աւելի լուրջ էր դրուած ուսումը: Օրինակ, արտասահմանում եթէ երեխաները երաժշտական դպրոցում սովորում են եւ դասատուին տեսնում են շաբաթը մէկ անգամ 40 րոպէով, այստեղ երկու անգամ են տեսնում եւ ոչ թէ 40 րոպէ, այլ կարող է 2 ժամ էլ տեւել:

– Հիմնականում դասակա՞ն հեղինակների ստեղծագործութիւններ էք կատարում:

– Ի հարկէ ժամանակակից երաժշտութիւն շատ եմ նուագում, եւ շատ եմ ուզում մօտակայ ժամանակ ձայնագրել նոր ձայնապնակ՝ Տիգրան Մանսուրեանի գործերով:

– Եւրոպայում արուեստում՝ դաշնամուրային ասպարէզում ինչպիսի՞ զարգացումներ են նկատւում:

– Կատարումը միշտ պէտք է լինի բարձր մակարդակի, բայց, ի հարկէ, մեծ քաղաքներում, ինչպէս Լոնտոնն է, Նիւ-Եորքը, Փարիզը կամ Միւնխը, սպասում են ծրագրի մէջ ինչ-որ նորութեան: Այդ նորութիւնը կարող է լինել ինչ-որ ծանօթ կամ ժամանակակից երաժշտութիւն, կարող է լինել անսովոր մի գործ, կամ անսովոր մօտեցում դէպի այդ գործերը: Ես շատ հաւատում եմ, որ մեր ժամանակներում շատ կարեւոր է մասնակցել նաեւ այն տեխնոլոգիական նորութիւններին, որոնք նոր դռներ են բացում դէպի երիտասարդութիւնը:

– Որո՞նք են դրանք:

– Առաջին հերթին ինթերնէթն է, որը յետագայում կարող է մեծ դեր ունենալ դասական երաժշտութեան պոպուլարիզացիայի մէջ: Համերգները կարող են լինել ինթերնէթով: Արդէն ռատիոծրագրեր կան, որոնք հաղորդում են համերգներ, բայց դա աւելի ռոքի եւ ճազի հետ է կապուած: Երիտասարդները Եւրոպայում հիմա, ցաւօք, աւելի քիչ են հետաքրքրւում դասական երաժշտութեամբ: Յոյս ունեմ, որ այդ նոր տեխնոլոգիան իրենց աւելի կը հետաքրքրի եւ կը բերի դէպի սրահը: Ի վերջոյ, մեր վերջին նպատակն է, որ երիտասարդը գայ սրահ, ոչ թէ նստի համակարգչի առջեւ:

– Եւրոպայում Ձեր հանդիսատեսն ո՞վ է:

– Յաճախ մի քիչ տրամադրութիւնս ընկնում է, երբ նուագում եմ կարեւոր համերգներում, որոնց տոմսերն, ի հարկէ, թանկ են, բայց տեսնում եմ այն սերընդին, որոնք իմ ծնողների սերնդից են: Դա ինձ մի քիչ վախեցնում է, մտածում եմ՝ ինչ կը լինի 20 տարի յետոյ, եթէ այսօր չկարողանանք հետաքրքրել երիտասարդ ունկնդրին եւ նրան չվարժեցընենք դասական երաժշտութեանը: Ուրախացայ, երբ այստեղ իմ համերգին տեսայ շատ երիտասարդների: Դա նաեւ արդիւնքն է նրա, որ յաճախ այստեղ հեռուստատեսութեամբ կարող ենք լսել դասական երաժշտութիւն: Եւրոպայում, օրինակ, յաճախ նուագել եմ Ֆրանսիայի կամ Գերմանիայի հեռուստատեսային երաժշտական ծրագրերում, բայց այդ ծրագրերը միշտ ուշ գիշերն են ցոյց տալիս, որը նայում եւ ձայնագրում են զուտ մելոմանները:

– Դրա դէմ պայքար տարւո՞ւմ է:

– Փորձում են պայքարել, բայց դա աւելի կապիտալիզմի հետ է կապուած: Այսինքն, մտածում են՝ ինչը որ դրամ է բերում՝ լաւ է: Օրինակ, կէս տարի է, ինչ Փարիզի մեծ դահլիճներում կիրակի օրերին փորձում են կազմակերպել դասական երաժշտութեան համերգներ՝ էժան տոմսերով, դրանով հաւաքել եւ հետաքրքրել երիտասարդութիւնը: Ամերիկան՝ Եւրոպայի համեմատ, պատանի երկիր է եւ այնտեղ յատկապէս օփերայի հանդէպ մեծ հետաքրքրութիւն կայ, եւ ես յաճախ եմ տեսնում երիտասարդներին համերգներում:

– Գուցէ նրանից է, որ դասական արուեստը ժամանակակից ձեւերով են մատուցում, իսկ Եւրոպայում աւելի աւանդապաշտ են:

– Դէ, ընդհանրապէս Եւրոպան աւելի կոնսերվատիւ է, իրենց անցեալն իրենց քաշում է, իսկ Ամերիկան աւելի ազատ է: Իրենք անցեալ չունեն, այդ անցեալն իրենց չի խանգարում եւ աւելի ճկուն են մտածում այդ իմաստով: Ի հարկէ, զարմանալի է, որ Նիւ-Եորքում, մի երեկոյի ընթացքում, 4-5 համերգ է լինում ամենամեծ սրահներում, որոնք 2000 տեղանոց են, եւ բոլորն էլ լիքն են լինում:

– Փաստօրէն, 10 տարուց աւելի Հայաստանում չէք եւ այդ երկարատեւ բացակայութիւնից յետոյ առաջին անգամ հանդէս եկաք ծրագրով, Ինչպիսի՞ն է Հայաստանը, մարդիկ շա՞տ են փոխուել:

– Որ այստեղ եմ, ինձ թւում է, որ այդ 10 տարին չի էլ եղել: Ի հարկէ, շատերը մեկնել են, բայց այն մարդիկ, որոնց տեսնում եմ՝ շատ չեն փոխուել:

ՍԱԹԻԿ ՍԷՖՐԱՆԵԱՆ

Յ. Գ. Վ. Մամիկոնեանը համերգից առաջ տխրել էր... Ֆիլհարմոնիք նուագախմբի դաշնամուրի պատճառով. գործիքի հնչողութիւնը նրան չէր գոհացրել: Համերգի կազմակերպիչները խնդրել էին կամերային նուագախմբի դաշնամուրից օգտուել, բայց, ցաւօք, նուագախմբի տնօրէնը կտրականապէս մերժել էր:

«Առաւօտ», Նոյեմբեր 22

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

– Վերջերս կարդացի, որ գոյութիւն ունի մի հիւանդութիւն, որը կարելի է բուժել միայն օղիով:

– Ցաւդ տանեմ, գրած չէ՞ր, թէ որտեղ կարելի է վարակուել:

***

Նորաձեւութեան ամսագիր կարդացող գողին մէկ ուրիշ գող հարցնում է:

– Դու հետաքրքրւո՞ւմ ես մօդայով:

– Բա ո՞նց, բա չիմանա՞մ, թէ հիմա գրպանները որտեղ են կարում:

***

Մի տատիկ բանկում փող պիտի ստանայ, բայց չգիտի, թէ ինչպէս ստորագրի չեկը:

– Ստորագրէք այնպէս, ինչպէս սովորաբար ստորագրում էք նամակները:

Տատիկը ստորագրում է. «Համբուրում եմ բոլորիդ, ձեր տատիկ»:

***

– Բժիշկ, ամուսնուս աջ ոտքը ձախից կարճ է: Ի՞նչ կարող է նա անել:

– Միայն կաղալ:

ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ԿՈՆԷՍԻ ՀԱՆԳՍՏԵԱՆ ՏՈՒՆ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարի Տիկնանց Յանձնախումբը Հինգշաբթի Նոյեմբեր 23, կէսօրէ ետք ժամը 14-ին առաջնորդութեամբ Աւետիս Աւագ քահանայ Պալըգեանի այցելեց փարիզեան շրջանի մէջ գտնուող Կոնէսի Հանգստեան Տունը:

Շէնքի մուտքին բարի գալուստ մաղթեցին պատուոյ Նախագահ Ռաուլ Գազանճեան, Նախագահ Անտրէ Եախգարտաշեան, Դր. Գալճեան և տնօրէն Արսէն Կարապետեան: Առաջին առիթով Տիկնանցի անդամուհիները ընդհանուր պատասխանատու Մարօ Պարութճեանի օժանդակութեամբ, այցելեցին պատսպարեալներու սենեակները, ստեղծելով իրենց շուրջ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտ, որմէ ետք վերջին հանդիպումը եղաւ ճաշասրահին մէջ, որոշեալ ժամէն առաջ բոլորը հաւաքուած էին մօտէն ճանչնալու համար իրենց այցի եկող յանձնախումբը: Շուտով բոլորին բաժնուեցան փոքրիկ ծրարներ, ապա տնօրէնութիւնը հիւրասիրութեամբ պատուեց ներկաները, մինչ Անտրէ Եախգարտաշեան յանուն հանգստեան տան պատասխանատու մարմիններուն բարի գալուստի խօսքը արտասանեց ողջունելով Տիկնանց յանձնախումբը, յիշելով որ կարճ միջոցի մէջ այս երկրորդ այցելութիւնն է, քանի Սեպտեմբեր 21-ին առաջինը տրուած էր Մոնմորանսիի Հանգըստեան տունը:

Հուսկ Աւետիս Քահանայ ելոյթ ունեցաւ քաջալերական խօսքեր արտասանելով, յիշեց ինչպէս անցեալին, այսօր ալ եկեղեցւոյ շուրջ համախմբուած անձնուէր կիները իրենց վստահուած առաքելութեան մէջ, հովիւին հետ միասին այցելութեան կ'երթան մեր ազգային հաստատութիւնները, բոլորանուէր ծառայութիւնը բերելով ի պայծառութիւն մեր Սուրբ Եկեղեցւոյ:

Ապա Անահիտ Սվաճեան, տոհմիկ եւ ազգային երգերու մեկնաբանութեամբ տօնական խանդավառ տրամադրութիւն ստեղծեց: Ներկաները ունկնդրեցին Յովհաննէս Շիրազի «Խօսք Հայաստանի լեռներ» եւ «Կոմիտաս» բանաստեղծութիւնները:

Ժամը 17-ին Տիկնանց յանձնախումբը հոգեկան գոհունակութեամբ հրաժեշտ առնելով Կոնէսի Հանգստեան Տունէն վերադարձաւ Փարիզ, յաջորդ տարի դարձեալ նոյն յարկի տակ զիրար ողջունելու յոյսով:

ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Գ.

– Շատ ուրախ եմ ուրեմն, ըսաւ, քանի որ վտանգ մը չի սպառնար ձեր բարեկամին. որովհետեւ շատ պիտի ցաւէի եթէ մեր տունէն ելած միջոցին գլխուն փորձանք մը գար:

– Բոլորովին անհոգ եղէ՛ք, շարունակեց Արամ, նոյնիսկ եթէ ձերբակալեցին՝ ապահովաբար մէկ քանի ժամէն կ'ազատի:

Աղջիկը իրենց հիւրին խօսքերէն ապահովուած՝ ուրախ սրտով դուրս ելաւ սենեակէն: Իսկ երիտասարդը բազմոցին վրայ ինկաւ մրմնջելով:

– Այս անգամ կարծեմ մատնիչը գըտայ... ափսո՜ս:

Դ.

Նարդիկ բուռն յուզման մը տակ հասած էր իր տունը ուր ժամէ ժամ կը սպասէր ոստիկանական այցելութեան մը՝ որուն հետեւանքը պիտի ըլլար հաւանօրէն իր ձերբակալումը: Սակայն գիշերը կը յառաջանար եւ ոչ ոք կու գար տան դուռը բախելու, թէեւ փողոցէն լսուող ամէն ոտնաձայն նորանոր սրտադողերու կը մատնէր հէ՜գ աղջիկը որ հիմա կը մտածէր թէ յեղափոխական գործունէութեան մէջ նետուելով իր կորովին ու քաջութեան վրայ չափազանց վստահած էր: Սիմոնի բացակայութիւնը եւ բանտարկութիւնը մանաւանդ շատ ընկճած էր զինքը: Անոր մօտ գտնուած միջոցին, անընկճելի ուժ մը զգացած էր իր մէջը, անձնուիրութեան ոգի մը, Ս. Գործին համար ամէն զոհողութեան պատրաստակամութիւն մը:

Սիմոնի հրաշունչ ու խանդավառ խօսքերովը գինովցած՝ կարծեր էր թէ ինքն ալ նոյնքան աննկուն կամքով մը պիտի կրնար դիմագրաւել յեղափոխական կեանքի բոլոր անակնկալ վտանգներուն:

Անկողնին մէջ անքուն՝ Նարդիկ կը ջանար ինքզինքը սրտապնդել Սիմոնի յիշատակովը. միտք կը բերէր անոր խօսքերը, յեղափոխական կեանքի պատմութիւնները, վտանգներն ու արկածները որոնցմէ անցած էր անիկա, եւ որոնք փոխանակ զայն ընկճելու եւ յուսահատեցընելու՝ կրկնապատկած էին անոր քաջասրտութիւնն ու յանդգնութիւնը: Յետոյ կը յիշէր Սիմոնի ձերբակալութեան եւ բանտարկութեան պարագաները ու բանտէն գաղտագողի իրեն ուղղած երկտողները որոնցմով ինք՝ բանտարկեալը՝ սիրտ կու տար իր նշանածին ու կը խրատէր անվախ ու անյողդողդ ըլլալ:

– Ի՛նչ պիտի մտածէ իմ մասիս, կը խորհէր խեղճ աղջիկը, եթէ գիտնայ թէ այսքան վախկոտ եմ եղեր. գուցէ նոյնիսկ արհամարհէ զիս ու չսիրէ...

Ու այս գաղափարը կը տագնապեցնէր իր ամբողջ էութիւնը, ա՛յն աստիճան որ ա՛լ սկսաւ բաղձալ վտանգին, փափաքեցաւ որ գային հանէին անկողնէն ու տանէին բանտարկէին՝ զինքն ալ վիճակակից ընելով Սիմոնին ու մատնելով անոր կրած տառապանքներուն: Կը մտածէր թէ Սիմոնին սէրն ու համակրանքը որքա՜ն պիտի աւելնային երբ փորձով տեսնէր թէ իր նշանածն ալ իրեն չափ սրտոտ է եւ պատրաստ անձնազոհութեան:

– Իցի՛ւ թէ վաղը առտու գան զիս բռնելու, խորհեցաւ Նարդիկ ու այդ յոյսով քնացաւ:

Հետեւեալ առտու կանուխ, Խեւուկը եկաւ զինքը տեսնելու՝ Արամին քով երթալէ առաջ: Զուարթ ու անհոգ պատանիին շատախօսութիւնները եւ վստահեցուցիչ հաւաստումները բոլորովին ցրուեցին նախորդ օրուան տպաւորութիւնները ու Նարդիկ սկսաւ ինքն իր վախկոտութեան վրայ խնդալ:

Ցերեկին նոր հիւր մը եկաւ զինքը տեսնելու, Երկայն Մարտիկը, իրենց ընկերներէն մին:

– Աչքդ լոյս, ըսաւ ուրախ դէմքով մը Նարդիկի ձեռքը սեղմելով:

– Ի՞նչ կայ, հարցուց աղջիկը որ նոյն միջոցին աղէկ լուրի մը յոյսը չունէր:

– Նշանածդ, Սիմոնը, մէկ երկու օրէն կ'ազատի կոր:

Նարդիկ՝ ափիբերան՝ աչքերուն մէջ ուրախութեան յանկարծական փայլով մը, իր խօսակիցին երեսը նայեցաւ:

– Այո՛, շարունակեց Երկայն Մարտիկ, հիմա Զապթիէէն կու գամ կոր, Սարք պէյը տեսայ, ըսաւ որ հոգ մի՛ ընէք, Սիմոնը այսօր վաղը թող պիտի տանք, իրեն հետ ուրիշ եօթը հոգի ալ պիտի արձակուէին եղեր, բայց անոնց անունները չըսաւ:

Եւ Երկայն Մարտիկ՝ իր աւետաբեր հըրեշտակի դերէն գոհ՝ աթոռի մը վրայ բազմեցաւ եւ ժպտելով ըսաւ.

– Հիմա քեզ նայիմ, այս լուրիս վրայ աղուոր խահուէ մը եփէ. դեռ ուրիշ լուրեր ալ ունիմ տալիք, բայց առաջ սա խահուէն խմենք:

– Գլխուս վրայ, պոռաց Նարդիկ ուրախութեամբ եւ սենեակէն դուրս ելաւ սուրճը պատրաստելու համար:

Երկայնահասակ, փառաւոր մօրուքով, թուխ ու չոր մարդ մըն էր Մարտիկ, որուն տարիքը դժուար էր որոշել, եւ որ սակայն ապահովաբար քառասունհինգը անցուցած էր, թէեւ տակաւին մօրուքին ու մազերուն մէջ սպիտակ թել մը չունէր:

Ի՞նչ բան ունէր այս տարիքը առած մարդը երիտասարդներէ ու պատանիներէ բաղկացած յեղափոխական խմբակի մը մէջ: Ի՞նչպէս եկած յարած էր գործի մը՝ որ ընդհանրապէս իր տարեկիցներուն կողմէ վտանգաւոր «յիմարութիւն» մը կը համարուէր: Ո՛չ իր ապրած միջավայրը, ո՛չ ալ իր մտային զարգացումը կարող էին բացատրել Մարտիկ աղային յեղափոխականութիւնը:

Ժառանգական մանուածապատ դատի մը հետեւանքով՝ տարիներէ ի վեր իր կեանքը անցուցած էր դատարաններու մէջ ու փաստաբաններու գրասենեակները, ծախսելով իր ամէն ունեցածը եւ ի վերջոյ վաճառելով նաեւ խուրտավաթի խանութը որ իր ապրուստին բարգաւաճ աղբիւրը եղած էր:

Հիմա, քանի մը տարիէ ի վեր, բան գործ չունէր եւ հազիւ օրը օրին կրնար ապրիլ ունեւոր ազգականներու օգնութեամբը:

(Շար. 11)

(Շար. Ա. էջէն)

նը, որ Պետութեան ձեռքն անցնելու ըսպառնալիքին տակն է:

ՍՈՒՐԻՈՅ իշխանութեան գլուխ գտնըւող Պաաս կուսակցութիւնը, հաւաքուած Պաշար էլ Ասատի նախագահութեան տակ, Դեկտեմբեր 2-ին արտօնութիւն տուաւ որ անհատական դրամատուներ ստեղծուին, ընկերութեան ձեւի տակ, անհատական կամ խառն բաժնեթուղթերով: Պաաս հրահանգ տուած է նաեւ, որ օրէնքներ հուչակուին դրամատնային գաղտնիքի վերաբերեալ եւ արժէքներու սակարան մը:

ՓԱՐԻԶԻ Գրիյոն պանդոկին մէջ, ձերբակալուած են Ֆրանսացի մը, Կապոնցի մը եւ Գամրունցի մը որոնք «մոգական ապրանք» մը ծախած են երանելիներու, որ թոյլ կու տայ եռապատկել թուղթէ դրամները: Զոհերէն մէկը չինացի ճաշարանապետ մը անդրադարձեր է խաբերայութեան, քանի մը անգամէն 150 հազար ֆրանք յանձնելէ ետք:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(3/4 Décembre)

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷԿ ԳՈՂՈՔԻ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

«Լը Մոնտ» (Դեկտեմբեր 3/4) արձագանգ կը հանդիսանար, Միշէլ Սամսոնի թղթակցութեամբ այն լարուած մթնոլորտին որ կը տիրէր Մարսէյլ, անցեալ շաբթուան ընթացքին «Ալժերական պատերազմի յիշողութիւններ՝ Ալժերիոյ պատերազմը Ֆրանսայի մէջ» նիւթին շուրջ կազմակերպուած գոլոքի մը առթիւ: Այս հաւաքոյթը յետաձգուած է երկու անգամ, որովհետեւ սրահներ մերժուած են: Ի վերջոյ, կարելի եղած է սրահ մը գտնել, 13 – 14-րդ թաղամասերու ձախ քաղաքապետարանին պատկանող մէկ սրահին մէջ: Նոյեմբեր 30-ին, ամէն բան իր տեղն էր, որպէսզի Ալժերիոյ պատերազմին դէմ եղած զինուորեալները եւ պատմաբաններ կարենան ժողովը գումարել Մարսէյլի այդ ժողովրդական թաղամասին մէջ: Չորեքշաբթի օր, շրջանի ընկերվարական ընտրեալը՝ Թահար Ռահմանի բանակցութիւն վարած էր կազմակերպիչներուն հետ: Գացած էր տեղւոյն վըրայ, ոստիկանութեան ընկերակցութեամբ պատրաստելու համար պաշտպանութիւնը, քանի որ ծայրայեղ աջը եւ վերադարձածներու կազմակերպութիւններ եւ Ազատական ժողովրդավարութեան կարգ մը ընտրեալներ վճռած էին արգիլել: Ամէն բան կարգադրելու համար, քաղաքապետը՝ Կարօ Յովսէփեան ժողով մը առաջարկած էր ձախի իր ընկերներուն: Բայց, կէսօրէ յետոյ, քաղաքապետը յանկարծ կը մերժէր սրահը տրամադրել եւ զեկոյցով մը կը բացատրէր. – «Թաղապետական շրջանը ողբերգական դէպք մը ապրեցաւ երիտասարդ Սալիմ Անուարի սպանութեամբ (...): Պարտականութիւնս է, ամէն բան ընել հանդարտեցնելու համար մեր բնակչութեան տարբեր բաղկացուցիչներու միջեւ լարուածութիւնը: Ալժերիոյ պատերազմը բաց վէրք մը կը մընայ մեր երկրին յիշողութեան մէջ, մասնաւորաբար Մարսէյլ, ուր կ'ապրին թէ վերադարձածներ եւ թէ ալժերական ծագումով կարեւոր համայնք մը»:

«Լը Մոնտ»ի թղթակիցը կը շարունակէ. – Զայրացած, համայնավար կցորդը՝ Ռիւտի Վիժիէ «անհասկնալի» կը գտնէր նահանջել ծայրայեղ աջի սպառնալիքներուն տակ: Կ'աւելցնէր թէ Սոլանժ Մոլ (Ազատական ժողովրդավարութիւն), թաղապետական խորհրդական, խօսելով, կ'ըսէր, յանուն Ժան – Գլօտ Կոտէնի, պնդած էր Կարօ Յովսէփեանի, որպէսզի սրահը չտրամադրուի: Ռ. Վիժիէ կ'ըսէր նաեւ թէ քաղաքապետը բացատրած է իր մերժումը իր իսկ կուսակցական ընկերներու ճնշումներով, ինչ որ Սիլվի Անտրիէօ – Պաքէ (երեսփոխան, ընկերվարական ցանկի գլուխը շրջանին մէջ) կը հերքէր: Ի վերջոյ, իրիկուան մօտ, Տիկին Անտրիէօ – Պաքէ կ'ըսէր թէ գոլոքը, կրնայ տեղի ունենալ: Շաբաթ առտու, քանի մը տասնեակ ցուցարարներ համախմբուած էին գոլոքի մուտքին: Պաստառի մը քով՝ «150 հազար սպաննուած եւ ջարդուած հարքիներ», կը նախատէին հասնող մասնակցողներ:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան

Է.ԷՍ.ՍԷ. 15-րդ – ՀՄԸՄ Ֆրանս	3 – 1
Ա.ԷՍ.Օ. Արմէնիէն (Իսի) – Շուազի լը Ռուա	2 – 1
Թորսի – Իի.Ժի.Ա. Ալֆորվիլ	2 – 2

Լիոնի Շրջան

Շ. Սէրֆլը – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին	1 – 1

Իզէրի Շրջան

Գոմիւնէ Ա.ԷՍ. – ՀՄԸՄ Վիէն	4 – 2

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Մոնթուազոն – ՀՄԸՄ Վալանս	1 – 0

Պուշ-տիւ-Ռոնի Շրջան

Ա.Ժի.ԷՍ Պէտոնի – ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ	1 – 2

A l'occasion du 1700ème anniversaire de l'adoption officielle du christianisme en Arménie

Divine Liturgie en rite arménien

Présidée par Sa Sainteté JEAN-PAUL II
et célébrée par Sa Béatitude NERSES BEDROS XIX
et tous les évêques de l'Eglise Arménienne Catholique

le dimanche 18 février

en l'Archibasilique Saint-Pierre de Rome.

VOYAGE ORGANISÉ A ROME

à cette occasion, du jeudi 15 au lundi 19 février

Le nombre de places étant limité, les personnes intéressées sont priées de prendre contact avec l'Eparchie en téléphonant au No **01 40 51 11 90.** Les inscriptions seront closes le **15 décembre.**

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՓԱՐԻԶ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7

ՅԻՇԱՏԱԿԻ ԵՒ ԱՂՕԹՔԻ ՕՐ ՎԱՍՆ ԳԻՒՄՐԻԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 7, Գիւմրիի ահաւոր երկրաշարժին 12-րդ տարին է:

Այդ օր, առաւօտեան ժամը 9-էն մինչեւ երեկոյեան ժամը 6, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարը բաց կը մնայ եւ ժամը 12.30-ին հոգեհանգիստ կը կատարուի:

Կը հրաւիրուի մեր ժողովուրդը այդ օր՝ գէթ պահ մը՝ երկիւղածութեամբ Եկեղեցի երթալ, մոմ մը վառել եւ աղօթքով հաղորդութեան մէջ ըլլալ երկրաշարժի բազմահազար անմեղ զոհերուն հետ ու բոլորանուէր սրտակցութեամբ նկրտիլ՝ աղէտէն վերապրած մեր հայրենակիցներուն բեկեալ սրտերն ուրախութեամբ մխիթարել:

***

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
Յղութիւն Սրբոյ Կուսին Մարիամու՝ յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

NAREG
AU MARCHE DE NOEL D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle N A R E G informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

ՑՈՒՑԱՏԵՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 15, սովորական հաւաքատեղին:

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13-ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Ծախքերու մասնակցութիւն:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

le Centre Culturel
SAINT-MESROB
vous invite
à une

CONFERENCE

avec projection de diapositives
du
Dr JEAN-MICHEL THIERRY

Sur le thème :

«La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»

le jeudi 14 décembre à 20 heures 45

au Centre Culturel St-Mesrob,
10 bis, rue Thouin — Paris V[e]

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge

—Entrée libre • Cocktail —

Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութեան

կարգադրութեամբ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԻ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 8, ժամը 20.45-ին

Մայր Եկեղեցւոյ «Նուրհան Ֆրէնկեան» սրահը
15, rue Jean-Goujon — 75008 PARIS

ԲԻՒԶԱՆԴ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ

կ'երգէ

Մատթէոս ԶԱՐԻՖԵԱՆ, Սիլվա ԿԱՊՈՒՏԻԿԵԱՆ, Ռուբէն ՍԵՒԱԿ, Յովհաննէս ՇԻՐԱԶ, Աւետիք ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ, Վարազ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ, Գառնիկ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, Եղիշէ ՉԱՐԵՆՑ, Բիւզանդ ՖԸՆՏԸԳԵԱՆ:

Քաղուածք իր վերջին խտասալէն:

— Մուտքը ազատ է—

LES RENCONTRES de NAREG

LE GRAND «BRUNCH»

Dimanche 10 décembre à 13 heures

Salle Paroissiale de Saint-Gratien,
Boulevard de la République
à Saint-Gratien

Projection de films sur le Karabagh, représentation des élèves et distribution des cadeaux de Noël aux enfants sages du **Cours Nareg** et à leur invités.

100 F pour les adultes,
50 F pour les scolaires.

Bulletin de réservation nécessaire
22, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
ou par téléphone au : 01.34.12.84.45

Nom : ....
..........X100 F = ...
..........X50 F = ...
Total = ...

Chèques à l'ordre de l'**Association Culturelle NAREG.**

UGAB-Marseille

COURS DE SOUTIEN SCOLAIRE

L'UGAB—Marseille organise des **cours de soutien scolaire** pour tout niveau d'études.

Ces cours sont dispensés par de jeunes étudiants arméniens, au siège de l'UGAB, 327, Bd Michelet.

Forfait: 100 F 3 séances d'une heure et demie.

Renseignements au : 04.91.22.10.45 ou auprès de Jean-Marc Meguerditchian au 06.20.85.12.77.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TÉL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Անհերթ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·053 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.053

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 5 / 6)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան Դեկտեմբեր 5-ին հանդիպում մը ունեցած է Չինաստանի նախագահ Ձ. Ձեմինի հետ : Ա. Մարգարեան նշած է թէ հայեւչինական յարաբերութիւնները տեւական վերելք կ'արձանագրեն եւ բարձր մակարդակ ունի երկու երկիրներու երկխօսութիւնը : Հանդիպումին աւարտին հրապարակուած է միասնական հաղորդագրութիւն մը : Նոյն օրը Հայաստանի վարչապետը տեսակցած է նաեւ չինացի իր պաշտօնակիցին հետ :

***

ՑՈՒԼԸ ՍՊԱՆՆԱԾ Է ԻՐ ՏԷՐԸ

Դեկտեմբեր 3-ին երեք երիտասարդներու Սեւանի մէջ խեղդամահ ըլլալէն ետք, Ծովագիւղի մէջ նոր ողբերգութիւն պատահած է : 78-ամեայ Ա. Գրիգորեան գոհը եղած է իր խնամած ցուլին. անասունը անծանօթ պատճառներով կատղած ու յարձակած է շուրջի մարդոց վրայ եւ երբ տէրը փորձած է զսպել զայն, եղջիւրը խրած է անոր կոկորդին : Մահը անմիջական եղած է :

***

ԳԻՒՄՐԻԻ ՄԷՋ «ԵՐԱԽՏԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ՏԱՃԱՐ» ԿԸ ԿԱՌՈՒՑՈՒԻ

Գիւմրի քաղաքապետարանը 6 հեկտար հող յատկացնելու որոշում տուած է կառուցանելու համար «Երախտագիտութեան տաճար» մը, ի յիշատակ 1988-ի երկրաշարժին ու այդ շրջանին օգնութեան փութացողներու : Թանգարանին մէջ կը ցուցադրուին երկրաշարժի զոհերուն, աւերին մասին նիւթեր, օգնութեան հասած երկիրներու քարտէսները, դրօշները :

***

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ ԴԵՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ԲԱՑՈՒՄԸ

Պուէնոս – Այրէսի մէջ Նոյեմբեր 29-ին բացումը կատարուած է արժանթինահայ բարերարներ Եդուարդ եւ Աորինէ Սէֆէրեանի նուիրած նոր շէնքին : Ելոյթ ունեցած է դեսպան Արա Այվազեան որ նաեւ շքանշաններով պարգեւատրած է բարերարները :

***

ԵԿԵՂԵՑԻԻ ՀԻՄՆԱՐԿԷՔ

Դեկտեմբեր 1-ին տեղի ունեցած է Մասիսի Մարմարաշէն գիւղի Ս. Գէորգ Եկեղեցիին հիմնարկէքը : Նախապէս նոյն գիւղին մէջ գործած է Ս. Սարգիս եկեղեցին որ խորհրդային շրջանին քանդուած է : Այդ եկեղեցիէն պահպանուած 16 քար ջուր ու գինիով լուալէ ետք միւռոնով օծուած ու դրուած է նոր եկեղեցիին հիմերուն մէջ : Եկեղեցիին բարերարն է Մոսկուայէն հայ գործի մարդ Սերգէյ Ղազարեան : Արարողութիւնը կատարուած է Արարատեան Թեմի առաջնորդի փոխանորդ Նաւասարդ Եպիսկոպոս Կճոյեանի կողմէ :

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ
ՔԱՐԱԹԷԻ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒՆ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Հունգարիոյ մէջ տեղի ունեցած է քարաթէի համաշխարհային բաժակը որմէ Հայաստանի մարզիկները վերադարձած են 17 մետալով : Մասնակցած են 38 երկրէ 1900 մարզիկներ : Մէյմէկ ոսկիէ ու արծաթէ մետալի տիրացած են Արմէն Մալխասեան (8 տարեկան), Նազանի Աւագեան (19), Մարիամ Գրիգորեան (16) : Տաթեւիկ Գրիգորեան (15) շահած է 1 ոսկիէ, 1 պրոնզէ պարգեւ : Արծաթէ եւ պրոնզէ մետալներ ունեցած են նաեւ Գէորգ Գրիգորեան, Արամ Աթոյեան, Կարէն Ապիկեան, Նորիկ Մխիթարեան, Գրիգոր Ապիկեան եւ Գէորգ Աճէմեան : Գ. Գրիգորեան եւ Ն. Մխիթարեան անհատական մրցումներուն արժանացած են արծաթէ եւ պրոնզէ, իսկ Ա. Ղարիբեան պրոնզէ մետալի :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿԸ ԱՄՆ-ու մեծ ճնշումին տակ որոշած է 10 միլիառ տոլար յատկացնել Թուրքիոյ, որպէսզի կարենայ դրամական տագնապէն փրկուիլ : Հիմնարկը առոր փոխարէն կարգ մը պահանջներ ներկայացուցած է Անգարայի, ինչպէս դրամատնային համակարգին հզօրացումը, պաշտպանութեան պիւտճէին կրճատումը, եւ այլն :

ԺՈՍՓԷՆ, չատ հաւանաբար, յաջողի ձեռք ձգել 2002-ի ժամանակացոյցի փոփոխութիւնը (նախ՝ նախագահական, ապա՝ երեսփոխանական ընտրութիւն), շնորհիւ կեդրոնի երեսփոխաններուն, որոնց զոհացում տուաւ, համաձայնելով որ վիճարկում մը ըլլայ հիմնարկութեանց շուրջ : Դեկտեմբեր 5-ին, ապահով կը թուէր որ մեծամասնութիւն ձեռք ձգէ :

ՄԻՇԷԼ ՌՈՒՍԷՆ, ժագ Շիրաքի աջ բազուկը, երբ քաղաքապետ էր, բանտէն ելաւ Դեկտեմբեր 6-ին, 300 հազար ֆրանքի երաշխաւորագինի վճարման փոխարէն, ըստ Փարիզի վերաքննիչ ատեանի ամբաստանութեան սենեակին որոշումին :

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԷՋ, պաղեստինցի բանակցողը՝ Սայէպ Էրեքաթ, յայտարարած է Դեկտեմբեր 5-ին. – «Ինթիֆատան ոչ ոքի կողմէ հռչակուեցաւ, ոչ ոքի կողմէ կը դադրեցուի : Հոս, չենք կրնար կեանք : Հիւանդ ենք եւ յոգնած իսրայէլեան գրաւումէն : Պարաք կ'ըսէ թէ խաղաղութեան համաձայնագիր մը կ'ուզէ ընտրութիւններէն առաջ : Շատ դիւրին է, կը բաւէ իրեն վերջ տալ գրաւումին եւ մինչեւ սահմանագլուխը քաշել իր զօրքերը» : Արաֆաթի այս բառերէն համար, ճշմարտութեան ժամը հնչած է Իսրայէլացիներուն եւ Պաղեստինցիներուն համար, ափարթհէյտի ամէնէն գէշ օրերուն, սեւամորթները երբեք չեն կրած ինչ որ կը կրենք մեր գիւղերուն մէջ, կ'աւելցնէ : Ըստ երեւոյթին, բանակցութիւններ կան կողմերու միջեւ :

ՊՈՒՏԻՆ կ'ուզէ որ Խորհրդային Միութեան շրջանի փառերգը օգտագործուի կրկին : Իր այդ փափաքը կ'արդարացնէ ըսելով. – «Եթէ համաձայն ենք ըսելու համար որ պէտք չէ օգտագործել անցեալ շրջաններու խորհրդանիշները, այն ատեն պէտք է ընդունինք որ մեր մայրերն ու հայրերը պարապ տեղը ապրեցան : Չեմ կրնար համաձայն ըլլալ ձեզի հետ, ո՛չ մտքով, ո՛չ սրտով» :

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Լ. Կուչմա կ'ամբաստանէ Արեւմուտքը, որ տէրը չէ իր խոստումներուն եւ չի յանձներ խոստացած օգնութիւնը փակելու համար Չեռնոբիլի հիւլէակայանը Դեկտեմբեր 15-ին : Այդ առընչութեամբ, 2,3 միլիառ տոլար պիտի վճարուէր միջազգային հաւաքականութեան կողմէ :

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ Մոլիւքներու արշիպեղագոսին մէկ կղզիին վրայ 93 քրիստոնեաներ ջարդուած են, որովհետեւ մերժած են իսլամանալ :

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(6 Décembre)

ARMENIE :

Un militant «antinationaliste» jugé à Erévan

Սոֆի Շիհապ, երկրորդ անգամ ըլլալով, յօդուածով մը կ'անդրադառնայ Աշոտ Բլէեանի պարագային : Կը գրէ թէ Աշոտ Բլէեանի զօրավիգ կոմիտէն Մոնտի ուշադրութիւնը հրաւիրած է, մէկուկէս տարիէ ի վեր բանտարկուած, Հայաստանի Կրթական նախկին նախարար Աշոտ Բլէեանի անմիջական վճիռին վրայ, Յունուար 10-ին սկսած խեղկատակ դատավարութեան մը աւարտին : Ամբաստանութիւնը բոլորովին քայքայուած ըլլալով Հոկտեմբեր 5-ի դռնփակ նիստի մը ընթացքին, ի բացակայութեան ամբաստանեալին եւ իր փաստաբանին որոնք չէին կրցած ներկայ ըլլալ : Բլէեանի դէմ ութ տարի բանտարկութիւն պահանջուած էր, 6 եւ 3 ալ երկու կին դատաւորներու : Կ'ըսուի թէ այս յամառ հալածանքը կը բացատրուի Բլէեանի քաղաքական դիրքով, մասնաւորաբար իր քաջ այցելութեամբ Բաքու 1992-ին, հայ – ազրպէյճանական պատերազմի օրերուն եւ որ գայթակղութիւն ստեղծած էր : Իր հիմնած կուսակցութիւնը, կ'ըսէ Սոֆի Շիհապ, հազուագիւտներէն է որ համամիտ է միջազգային մարմիններու առաջարկած կարգաւորման Ղարաբաղի համար : Պատրաստութեամբ բնագէտ, փորձառական դպրոցներու համալիրի մը տնօրէն դարձած (Մխիթար Սեբաստացի), ապա երեսփոխան, Ա. Բլէեան կ'ամբաստանուի իշխանութեան չարաշահման եւ հանրային դրամներու իւրացմամբ : Բայց, ունկնդրուած բոլոր «տուժող կողմերը» բացի մէկ հատէ, որոնք կապ ունէին Ա. Բլէեանի հետ, եկան բացատրելու, առաջին ունկնդրութիւններուն, թէ ի՛նչ պայմաններու մէջ, երբեմն ողբերգական, խլուած էին իրենց առաջին վկայութիւնները՝ «ճնշումներով, սպառնալիքներով եւ երբեմն չանթժումով» : Այս է եզրակացութիւնը տեղեկագրի մը շարադրուած Մարտին Հայ Իրաւագէտներու եւ Փաստաբաններու Ֆրանսական Միութեան կողմէ : Այս տեղեկագիրը կը բացայայտէ նաեւ հետապնդումներու կապակցութեան բացակայութիւնը : Հակառակ անոր հրապարակումին, դատարանը ալ աւելի խստացուց իր դիրքը ունկնդրութենէն արտաքսելով ամբաստանեալն ու փաստաբանը, այն առարկութեամբ որ կը խանգարեն նիստին ընթացքը, ապահովութեան ուժեր համախմբելով, ապա, վերջին ունկնդրութիւնները տեղափոխելով բանտէն ներս իսկ :

***

«LIBERATION»

(5 Décembre)

HISTOIRE D'UN SIECLE DERAISONNABLE
(«L'Apatrie», Jean Kéhayan, Ed. Parenthèses)

Ժան – Լիւք Ալուշ չատ յաջող գրախօսական մը ստորագրած է Ժան Քեհայեանի վերջին հատորին մասին : Ան, առաջին տողերէն կը սահմանէ «անհայրենիք» մարդուն իրավիճակը. – Ո՞ր վայրէն, անհայրենիք մը կը քաշէ իր ծագումը : Բոլորին մէջ ճանաչելի եւ բոլորին մէջ ցաւոտ երկրէ մը, որ կրնայ «(չ)հայրենիք» կոչուիլ : Խորագիրն է Ժան Քեհայեանի հատորին, մտերիմ պատում եւ միաժամանակ քաղաքական փորձագրութիւն իր մարմնին մէջ մխրճուած վէրքին՝ Հայաստանի, Եւրոպայի այդ Թիփնթին մասին : Աքսորի մասին Պրէխթի խօսքը կը յիշեցնէ թէ ան վըտանգաւոր ուղի մըն է, հեղինակին ծընողքին՝ Սեդրակի եւ Կիւլտէնէի անցած ճամբան : Մարսէյլ ապաստանածներ են անոնք, փրկուածներ 1915-ի, դարուն Ա. ցեղասպանութենէն ու «չեն կրնար իրենց երկիրը վերադառնալ» : Մահէն խլուածներ են երկուքն ալ, մէկը ականատես իր հարազատներուն խողխողումին, միւսը՝ Տէր Զօրէն փրկուած, Քիւրտերու կողմէ որդեգրուած, ապա որբանոց յանձնուած :

Սեդրակին համար կեանքի փիլիսոփայութիւն է Ս. Գիրքին տուեալը. «ոչ դեկավար, ոչ քննիչ, ոչ տէր» : Կիւլտէնէ ամբողջ կեանքին ընթացքին չէ կորսնցուցած փոքր բաներով երջանկանալու կարողութիւնը :

Պատումը կ'ընդգրկէ ներգաղթին փուլը որ յաջորդեց համայնավարական քարոզչութեան որուն հաւատացողները չորս օրէն հասան Հայաստան, քառասուն տարի անցընելու համար եւ դարձի ջանքով : Կը յիշուի «Յառաջ»ն ալ, «Եւրոպայի հայերէն առաջին օրաթերթը» :

Գրախօսականը կ'աւարտի հեղինակին հօր կտակով որ վերջին շունչին Հայէն կը ձգէ քրիստոնեան. «ատելութիւնը լաւ ոչինչ ստեղծած է : Ներէ Թուրքին, որպէսզի արքայութեան արժանանալու ապահովութիւնը ունենամ» : Ժանին վերջին պարտականութիւնը կ'ըլլայ հօրը աճիւնը փոխադրել Թուրքիա, սիրելի ու անիծեալ այդ հողին մէջ ամփոփելու :

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ՕՐԷՆՔԻ ԱՌԱՋԱՐԿԸ ԿՐՆԱՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՆԵՐԿԱՅԱՆԱԼ ՅՈՒՆՈՒԱՐ 18-ԻՆ

Ազգային Ժողովի Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 5-ի նիստին, ֆրանքեւհայկական բարեկամական խումբի փոխ - նախագահը՝ Ֆրանսուա Ռոշըպլուան, հայկական ցեղասպանութեան օրէնքի առաջարկը օրակարգի բերելու հարցը արծարծած է եւ դիմած կառավարութեան որ թոյլ տայ անոր արձանագրութիւնը օրակարգի վըրայ եւ քուէարկուի վերջնապէս, որպէսզի օրէնքի բնոյթ առնէ եւ չմնայ բարոյական ճանաչման դետնի վրայ, ինչպէս յայտարարած էր ընկերվարական խումբին նախագահը :

Ֆ. Ռոշըպլուան վճռած է Յունուար 18-ին, օրակարգի բերել հարցը, օգտագործելով, ինչպէս եղած էր 1998 Մայիսին «Նիշ»ի դրութիւնը, որ թոյլ կուտայ, նիստին աւարտին երբ օրակարգը սպառած է, հարց մը դնել :

Յիշենք որ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման օրէնքի առաջարկը, Ազգային Ժողովին կողմէ, միաձայնութեամբ քուէարկուեցաւ 1998 Մայիս 29-ին, երկար ձգձգումներէ ետք 2000 Նոյեմբեր 8-ին ալ քուէարկուեցաւ Ծերակոյտի կողմէ եւ բանաձեւը նոյնը ըլլալով հանդերձ խորքին մէջ, կը տարբերի իրաւական դետնի վրայ, հարկ է Գուրթըլին մը գտնել որպէսզի բացատրէ այս նրբութիւնները, օրէնքի առաջարկի մը համար, որու այնքան տժգոյն եւ չէզոք նկարագիրն իսկ («Ֆրանսա հրապարակաւ կը ճանչնայ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը») բաւարար չեղաւ որ հարցը արագօրէն լուծուի :

ԻՍԿԱՊԷՍ ՅԱՆՑԱՒՈ՞Ր Է ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

Հարցումը կ'արծարծուի Ղարաբաղի անկախութեան շրջանին ամէնէն ծանրակշիռ պատահարին· անոր որ Մարտ 22-ին թիրախ առաւ նախագահին կեանքը ու թիւ մէկ ամբաստանեալը վերածեց հանրապետութեան հզօրագոյն դէմքերէն Պաշտպանութեան նախկին նախարար, բանակի նախկին հրամանատար Ս. Բաբայեանը: Այսօր, այդ արարքէն 8-9 ամիս ետք, առաջինը [illegible] մարմնական հետքերը, երկրորդը բանտարկուած է ու մամուլը պարբերաբար արձագանգ կու տայ ընթացող դատավարութեան:

Այդ դատավարութիւնը հակասական կարծիքով տեղ գտաւ [illegible] մամուլի մէջ: [illegible] 1999 Հոկտեմբեր 27-ի ահաբեկչական արարքին աւելի քան տարին մը ի վեր քաշքշուող հետաքննութեան, [illegible] էր Մարտ 22-ի թղթածրարով բացուող դատավարութեան սկիզբը: Սակայն, [illegible] դատական ընթացքին մէջ [illegible], ամէնէն կարեւոր Ս. Բաբայեանի կողմէ [illegible] Ղարաբաղի [illegible] հակառակ [illegible] Մարտ 22-ի արարքին համար [illegible] «Հերոսը մարդասպան ահաբեկի՞չ կը՞լլայ» [illegible] թերահաւատութիւնը յայտնելով ու կասկածէ գերծ իրական տուեալ ուղելով Ղարաբաղի Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեանի հետ հանդիպումի մը ընթացքին: Տրուած պատասխանը լայնօրէն պարագայական էր անշուշտ: Դատավարութիւնը սկսած էր ու արդարադատութեան կը վերաբերէր վերջին խօսքը [illegible] տալ այդ մասին. պէտք էր սպասել որ Ատեանը վճիռը արձակէր, որպէսզի փարատէին թերահաւատութիւնները, կասկածները: Սակայն եւ այնպէս, քանի որ «պէտք է»ներ, «պիտի»ներ մինչեւ այսօր ոչ մէկ հարցի մէջ համոզիչ ազդակի դեր կրցած են կատարել, հրապարակը բաց կը մնայ որքան սպասումներու, նոյնքան ալ «արդեօ՞ք»ներու առջեւ: Ու այդ հրապարակին վրայ որուն առաջնային դերքը կը գրաւէ մամուլը, պարբերաբար տեղ կը գտնեն էջեր որոնք կը զօրացնեն կասկածները:

Այդ կարգի էջ մըն է «Իրաւունք»ի Նոյեմբեր 24 – 30-ի թիւին մէջ Ա. Քալանթարեանի զրոյցը «Ղարաբաղեան շարժման պատրիարքը» անուանուած Գրիգոր Աֆանասեանի հետ: Այս վերջինը կը ներկայացուի որպէս «Արցախի ժողովրդական ճակատի առաջամարտիկ, Ղարաբաղեան շարժման ակտիւիստ»: Կ'ըսուի թէ 1989-ին, Ստեփանակերտի մանկավարժական հիմնարկին այս դասախօսը Խորհրդային Միութիւնը կը հրէր, Արցախի դատը ներկայացնելու «պատուաբեր ու ծանր առաքելութեամբ»: Նախորդ տարուան փետրուարեան (13) հինգ հազարնոց առաջին ցոյցին առաջին ելոյթ ունեցողը եղած էր եւ առաջինը որ պահանջած էր Ադրբեջանի դրածոյ Գէորգովի հրաժարականը: Իսկ երբ կարգը հասած էր զէնքերուն, ան մասնակցած էր մարտական գործողութիւններուն: Ներկայիս ան դասախօս է համալսարանին մէջ եւ կը փորձէ կարգաւորել Երեւանի ոսկերչական գործատան մասնաճիւղին ղարաբաղեան գործունէութիւնը:

Ա. Քալանթարեանի անոր ուղղուած առաջին հարցումը Մարտ 22-ին պատճառներուն եւ «ստեղծուած անառողջ իրավիճակ»ին մեղաւորներուն մասին է: Գ. Աֆանասեան այդ թուականի ահաբեկչութիւնը Հայաստանի Հոկտեմբեր 27-ի արարքին շարունակութիւնը կը նկատէ: Ցանցանքը բոլորին կը պատկանի· քաղաքական ուժերը յանցաւոր են իրենց փոփոխական կեցուածքով, ժողովուրդը՝ իր անտարբերութեամբ ու կրաւորականութեամբ: Ան կ'ըսէ թէ ուրախացած է երբ նախագահ Ա. Ղուկասեան յայտարարած է թէ մտադրութիւն ունի օրինականութիւն հաստատելու ԼՂՀ-ի մէջ. սակայն, չուտով նշմարած է թէ ժողովրդավարութեան անյարիր պայմաններու մէջ այդ փորձին դիմել, միամտութիւն է: Ադրբեջանական ղեկավարման ձեւին ընդօրինակութեամբ կ'ամբաստանէ ներկայի իշխանութիւնները, ըսելով. «ոչ մի նախարարութիւն, ոչ մի հիմնարկ ի վիճակի չէ ինքնուրոյնաբար որեւէ խնդիր լուծել. բոլորը սպասում են թէ ինչ կ'ասի առաջին դէմքը»: Կ'աւելցնէ թէ նման կացութեան մէջ ցնցումները անխուսափելի կ'ըլլան:

Իրավիճակին մասին ընդհանուր այս արժեւորումէն ետք հարցումը կ'առընչուի ուղղակի Ս. Բաբայեանի պարագային. ի՞նչ է իր կարծիքը. Ս. Բաբայեան առընչութիւն ունի՞ ահաբեկչութեան հետ: Գ. Աֆանասեան կ'ըսէ. – «Ես Սամուէլ Բաբայեանին լաւ եմ ճանաչում: Արցախի համար ամենածանր տարիներին, երբ ոչ ոք ճգնաժամային պայմաններում պատասխանատուութիւն վերցնելու համարձակութիւն չունէր, նա է ստանձնել ԼՂՀ դիմադրական ուժերը համակարգողի դերը: Նախ Ս. Բաբայեանն էր կանգնած ԼՂՀ բանակի ստեղծման ակունքներում: Նրան է յաջողուել մի դրօշի տակ համախմբել տարանջատ գործող ու մինչ այդ ոչ մի կերպ չմիաբանուող ֆիդայական խայտաբղէտ ստորաբաժանումները: Իսկ դա յաղթանակի ամենալուրջ գրաւականն էր»: Ան Ս. Բաբայեանի «պատմական առաքելութիւն»ը կը նկատէ բոլոր կողմերը համախմբելու կարողութիւնը որ ամէն մարդու տրուած բան չէ: Կ'ըսէ թէ առանց այդ համախմբումին «մի նոր "Զէյթուն" կ'ունենայինք, որտեղ, կոպիտ ասած, շունը տիրոջը չէր ճանաչի»: Ու այդ բոլորէն ետք «ուրանալ այդ ամէնը, մոռացութեան մատնել նրա վաստակը, անհնար է»:

Գ. Աֆանասեան Ս. Բաբայեանի անաղարտ պատկեր մը չի տար, տեղեկա ըսելով. կ'ըսէ թէ եղած են չեղումներ, սխալներ, թերութիւններ: Նոր ծնած պետութեան համար պէտք է հանդուրժող, համբերատար ըլլալ. «սխալների համար նորածին մանուկին մեղադրելը առաւել եւս՝ դատելը, այնքան էլ բարոյական չէ, յատկապէս դարաւոր թշնամու դէմ հերոսամարտում յաղթանակած զօրավարին»:

Ինչ կը վերաբերի Ս. Բաբայեանի ուղղուած ամբաստանութեան, Գ. Աֆանասեան վստահ է, համոզուած. «Ս. Բաբայեանը առընչութիւն չունի մահափորձի հետ: Համոզուած եմ հարիւր տոկոսով: Դա նրան պէտք չէր»: Հրամանատարի աստիճանը, կոչումը մեծ հեղինակութիւն է, ան տէր էր առոր թէ՛ Արցախի, թէ՛ Հայաստանի եւ թէ Սփիւռքի մէջ: Հզօր բանակի ղեկավարն էր, ընտրութեան կը պատրաստուէր: Իր ընտրութեամբ ձգելէ ետք բանակի հրամանատարութիւնը, կը պատրաստուէր քաղաքական ասպարէզ անցնելու: Եղածը «հասարակութեան մէջ արհեստական լարուածութիւն» ստեղծելու արարք է, որմէ ետք մեղաւորներ կը փնտռուին: Այդ ընթացքը ան կը նմանցնէ 30-ական թուականներու ստալինեան օրերուն արձանագրուածին:

Զրուցավարին վերջին հարցումը կ'ուղէ ելքի ճամբան գտնել. ի՞նչպէս կ'աւարտի ստեղծուած ճգնաժամը: «Ինչքան արագ աւարտուի այս դատական գործընթացը, այնքան լաւ բոլորիս համար» կ'ըսէ Գ. Աֆանասեան: Ոչ մէկ կասկած ունի թէ Ս. Բաբայեան անպարտ կ'արձակուի, քանի որ անմեղ է: Հետաքրքրական է շեշտումը. «Դա ոչ միայն իմ կարծիքն է: Դա հազարաւոր Արցախցիների համոզմունքն է»:

Վերջին պարբերութիւնը անհրաժեշտ ըլլալիքներու թւում մըն է որ կրնայ նոյնութեամբ իմաստ ունենալ Հայաստանի պարագային համար եւս: Նախ կ'ըլլայ սեփական ժողովուրդին հետ «անկեղծ, աներեսպաշտ երկխօսութիւն» թելադրանքը: Այդ զանգուածը այսօր զրկուած է գաղափարէ, յոյսէ, հաւատքէ: Եւ կարելի չէ առանց հաւատքի ապրիլ: Պետութեան շինարարութեան ընթացքին կորսուած է նախ բարոյականութիւնը, ապա՝ ընկերային տարրական արդարադատութիւնը: Նման պետութիւններ դատապարտուած են կործանման: Կան խումբ մը բախտախնդիրներ որոնք կը կողոպտեն ժողովուրդը, կ'իւրացնեն Սփիւռքի, Հայաստանի, միջազգային կառոյցներու մարդասիրական օգնութիւնը: Ու վերջերս յաճախ կրկնուած տուեալով մը կ'եզրակացուի թէ արտասահմանեան ձեռներէցները, մեր սփիւռքահայ հայրենակիցները ներդրում ընելու չեն մօտենար, վտանգը աչք չառնելով: Իսկ այս կարգի զարգացումներ, որոնք իշխանութիւնը մտահոգած չեն յայտնապէս, կրնան օր մը ընկերային պայթումի առաջնորդել: Գ. Աֆանասեան գիտել կու տայ որ ժողովուրդը որ տակաւին անաւարտ պատերազմի մը պայմաններուն մէջ կ'ապրի, զինուած է: «Եթէ, Աստուած մի արասցէ, իրավիճակն էլ աւելի սրուի, արդէն մեղաւորներ չեն փնտռելու: Ընդհարումներ կը սկսին "բոլորը ընդդէմ բոլորի" սկզբունքով: Դրանից կ'օգտուին միայն դրսի ուժերը»:

Մարդ նոյն իսկ երբ առօրեայ հոգքին մէջ ուշադրութիւն չէ դարձուցած, այս հարցազրոյցը կարդալով կ'անդրադառնայ թէ առնէ մը ի վեր Ս. Բաբայեանի դատավարութիւնը ընդմիջուած է: Լրատուփիւնները օրական լուրեր չեն հաղորդեր դատական ատեանէն: Ատիկա յայտնի չէ թէ դատին ընթացքը՞ն ներշնչուած ընդմիջում է, թէ որոշ ազդակներու ազդեցութեան տակ ձգձգումի մարտավարութիւն մը կը գործադրուի: Մէկ բան ըստոյգ է որ դատը արագ աւարտելու Գ. Աֆանասեանի թելադրանքը առ այժմ տեղ հասած չէ, այդ մասին մտահոգութիւն չի գծուիր ղարաբաղեան հորիզոնին վրայ, առկէ բխող բոլոր արդար մտավախութիւններով որոնց համամիտ չըլլալ կարելի չէ:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՄԱՀԱԶԴ ԱՇՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Ա.

Մօտաւորապէս երկու շաբաթէ ի վեր բնակարանիս դիմացի պողոտան ծածկըւած է չորցած դեղին տերեւներով, որոնք դեռ երկու շաբաթ, երեք շաբաթ առաջ իրենց ճիւղերուն կառչած կը մնային եւ կանանչով կը ներկէին իմ տեսարանս: Դիմացի երեք կամ չորս ծառերու տասնեակ հազար տերեւները հիմա իրենց աշնան վերջալոյսը կ'ապրին, օրուան ամենաթեթեւ հովին հետ, կամ նոյնիսկ առանց այդ հովին, մի առ մի կ'իյնան իրենց ճիւղերէն ու կը քաշքշուին կըպրապատ ճամբուն վրայ: Ոմանք կուգան մինչեւ մեր տան սեմերը կամ մեր պատշգամները: Կարծես օգնութիւն մը կը խնդրեն մեզմէ, կարծես վերջին խնամք մը կը պահանջեն մեզմէ: Բայց ի զուր: Աշխարհի վրայ ո՛չ մէկ ուժ պիտի կարենայ զանոնք այլեւս վերականգնանացնել: Տաք թոն ջուր ալ տանք անոնց, անոնք անգամ մըն ալ կանանչ պիտի չդառնան, իրենց ճիւղերուն պիտի չվերադառնան: Ցուսահատօրէն եւ յաւերժական ճակատագրականութեամբ անոնք իրենց տեղերը պարպած են: Այդ տեղերը միջոցի մը համար պարապ պիտի մնան: Բայց երբ ժամանակը պիտի հասնի, անոնցմէ պարպուած տեղերուն վրայ նոր տերեւներ պիտի բուսնին: Ընելիք բան չկայ դեղնած ու ինկած տերեւներուն համար:

Ամէն աշնան նոյն յուզումն է որ սիրտս կը ճմլէ այս ինկած տերեւներուն դիմաց:

Ուրիշներ թերեւս շատ անտարբեր են այդ տերեւներուն դիմաց, բայց իմ սիրտս կը ճմլուի երբ անոնց կը նայիմ: Եւ գիտեմ թէ ինչու սիրտս կը ճմլուի երբ անոնց կը նայիմ: Որովհետեւ տերեւներուն ճակատագիրը որեւէ տարբերութիւն չունի մեր ճակատագրէն: Ինկած ամէն տերեւի մէջ ինկած մարդ մը կը տեսնեմ: Ինկած ամէն տերեւի մէջ կը տեսնեմ մեր ապագան: Մենք ալ մեր ճիւղերէն պիտի փըրթինք ու պիտի իյնանք: Դեղնած ու չորցած: Ամենօք որքան կանանչ ու առոյգ երեւոյթ ունէինք մեր ճիւղերուն վրայ, բայց այդ օրերը անցեալի մէջ պիտի մընան: Եթէ մարդ ենք, պիտի իյնանք մեր ճիւղերէն եւ կարճ միջոցի մը համար պարապ պիտի թողունք մեր ճիւղերը: Շատ քիչեր հոդ պիտի ընեն առոր համար, քիչեր միայն պիտի անդրադառնան որ հոն տերեւ մը կար եւ հիմա չկայ: Եւ շուտով արդէն նոր մը պիտի գայ մեզմէ պարպուած տեղը գրաւելու համար:

Ճիշդ է, ամէն աշնան յուզումով կը նայիմ թափած տերեւներուն եւ կարծես ներքին մղում մը ինձմէ կը պահանջէ որ մահազդ մը գրեմ այդ տերեւներուն համար: Ո՛չ ոք կրնայ երեւակայել թէ ինչպիսի մտածումներ ուղեղէս ներս կը խուժեն երբ կը մտածեմ տերեւներու համար մահազդ մը գրելու մասին: Եւ կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ ուրիշներ այնքան անտարբեր կը մնան սա տխուր տերեւաթափին դիմաց, որուն մասին կարելի է գիրքեր գրել:

Բայց տերեւաթափին տխուր տեսարանը չի դղեստներ գլխս, յուսահատութեան չի տանիր: Որքան ալ ինկած իւրաքանչիւր տերեւի մէջ մեր սեփական կեանքին նմանութիւնը տեսնեմ, չեմ յուսահատիր: Ընդհակառակն: Կարծես քիչ մը աւելի ուժգնօրէն կը փարիմ կեանքին: Եւ կ'ըսեմ. «Տխուր է, բայց գեղեցիկ»: Տխուր բայց գեղեցիկ: Շեշտը երկրորդին վրայ է, գեղեցիկին: Որովհետեւ վերջին խօսքը գեղեցկութեան մասին է: Որովհետեւ չկայ գեղեցկութիւն մը, որ գեղեցիկ չըլլայ պարզապէս տխուր ըլլալուն համար: Ես չեմ կրնար պատկերացնել ուրախ ու երջանիկ գեղեցկութիւն մը: Սընամէջ է ան, խաբկանք է, ապագային մասին գաղափար չունենալ է: Գեղեցիկը գիս իր գեղեցկութեամբ կը ցնցէ այն ատեն միայն երբ ան տխրօրէն կ'ըսէ ինծի. «Լաւ նայէ՛ ինծի, որովհետեւ ես հիմա գոյութիւն ունիմ, բայց քիչ վերջ պիտի անհետանամ: Լաւ նայէ՛ ինծի ու մտքիդ մէջ քանդակէ պատկերս. Որովհետեւ քիչ վերջ պիտի չկարենաս վայելել գիս: Պիտի մնամ միայն յիշողութեանդ մէջ եթէ գիս լաւ քանդակես մտքիդ մէջ»:

Հիմա ահաւասիկ դարձեալ պողոտային վրայ, դրացի պարտէզներուն մէջ կը քաշքշուէին ինկած դեղին տերեւները: Պողոտան ամբողջովին լեցուն էր անոնցմով: Փողոցին երկու կողմերը լքուած կառքերուն տանիքները ծածկուած էին տերեւներով: Դրացի շէնքերու դռնապանները ամէն առաւօտ, երբեմն նաեւ իրիկունները կ'աւլէին այդ տերեւները եւ կը կուտակէին մեր դիմացը կամ պատի մը տակ, որպէսզի աղբահաւաքները ժողվէին զանոնք: Բայց ամէնօրեայ աղբահաւաքներուն գործը չէր այդ: Ամէնօրեայ աղբահաւաքներուն միջոցներն ու ժամանակը չէր բաւեր այդ չորցած տերեւները վերցնելու ու տանելու: Քաղաքապետութիւնը յատուկ բեռնակառք մը պիտի ղրկէր, որպէսզի հոսկէ հոնկէ հաւաքէր այդ տերեւները: Եւ մինչեւ որ այդ բեռնակառքը գար, տերեւները հոն պիտի կուտակուէին ամէն օր քիչ մը աւելի լայն տեղ գրաւելով: Ես կը նայէի այդ կոյտերուն եւ միտքէս կը բարկանայի դռնապաններուն, որովհետեւ ես պիտի նախընտրէի որ տերեւները մնային պողոտային վրայ, գետինը հոս ու հոն ցրուած, նոյնիսկ ոտքի կոխան դարձած: Այդ տեսարանն ալ իր գեղեցկութիւնն ունէր ինծի համար: Իսկ որդիս, որ ամէն առտու կը նայէր այդ կոյտերուն, նմանապէս կը բարկանար դռնապաններուն, բայց տարբեր պատճառով.

– Ի՞նչ իրաւունք ունին ասոնք բոլոր տերեւները մեր դիմաց կուտակելու ու այս տգեղ տեսարանը ստեղծելու, կ'ըսէր:

Բայց դռնապանները գլուխ կրնայի՞ն ելլել բնութեան հետ: Անոնք կ'աւլէին, եւ մասմաքուր կը դարձնէին պողոտան, եւ հինգ վայրկեան վերջ պողոտան դարձեալ կ'ողողուէր տերեւներով:

Բ. Հ.

ՀԱՅ ԴԵՂԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

1835 թուականին, ռուսական պատերազմին առթիւ Կ. Պոլիս հրաւիրուած իտալացի եւ աւստրիացի դեղագործներէն է որ կը սկսի Կ. Պոլսոյ դեղագործութիւնը: Ասոնք հաստատուած էին Բերա ու Ղալաթիա, որոնց քով աշակերտած են Հայ-Կաթողիկէ եւ Յոյն Պոլսեցիներ՝ ինչպէս Թօղոս Հաննա (Շիւքրի), Անտոն Ասատուր (Օրմանեան), Վիչէն Փափազեան (Ծաննի), Անթուան Ռօզօլաթօ, Մաւէլլա, Սերհատ, Տէլլասուտա (Ֆահիք փաշայի հայրը), Սինապեան, Թօմազը, Կոմիտաս որոնք հաստատած են դեղագործական արհեստապետութիւն մը, ընդարձակելով իրենց միջավայրը մինչեւ Պաշճէ-Գաբու, Կոսկա ու Չըրչըքայքը, ուր հիմնած են, ըստ հին օրէնքի մենաշնորհի դեղարաններ:

1848-ին, Սուլթան Մէճիտի օրով, Կիւլհանէի մէջ կարդացուած Խաթթը Հիւմայունով (հրովարտակ) ներքին օրինաց կազմակերպութեան առեն հիմնուած է բժշկական բարձրագոյն համալսարան մը ի Խասգիւղ, Գումպարանէ անունով, ուր դասախօսելու հրաւիրուած են եւրոպացի մասնագէտներ, զինուորական բժիշկ եւ դեղագործ հասցնելու համար: Միեւնոյն առեն՝ արտօնուած էր՝ իբր ունկնդիր ոչ-զինուորականներ ալ ընդունիլ:

Իսկ վերոյիշեալ դեղարանները օրէնքի եւ կանոնի տրամադրութեան հաշտեցնելու համար, այդ վարժարանին վարչութիւնը՝ հրաւիրած է իրենց տէրերը ու անոնց մէկմէկ վաւերաթուղթեր յանձնելով, առանց քննութեան իբրեւ գործնական վարպետներ, պատասխանատու դեղագործներ ճանչցած է զիրենք, պահելով իրենց մենաշնորհը:

Այս արհեստապետներուն առաջին աշակերտներէն է որ կը սկսի բուն հայ դեղագործութիւնը: Այդ համալսարանին վարչութիւնը Կ. Պոլսոյ դեղագործութիւնը յառաջ տանելու եւ ընդարձակելու նպատակաւ այս առաջին կարգի աշակերտներուն մինչեւ վեց ամիս պայմանաժամ կու տայ, նոյնպէս զինուորական շրջանակի մէջ ծառայողներուն, ներկայանալ վարժարան, ուր գործնական (փրաթիք) քննութիւն անցընելէ վերջ, կ՚ընդունին իրենց վկայականները, որոնց մէջ՝ Գաբրիէլ Դերձակեան (Կոսկայի մէջ), Կարապետ Շաքարեան (Լանկայի մէջ), Ճիվան Պամպաճեան (Խասգիւղի մէջ), Մարգար Պէյլիկճեան (Պաշճէ-Գաբու), Թօղոս Ջէօմլէքճեան (Սկիւտարի մէջ) եւ Պարոնեան, որ մենաշնորհեալ դեղարան մը չգտնելուն, ըստ օրէնքի մայրաքաղաքէն դուրս Պէյքօզ հաստատուած է: Ասոնց մէջ կը գտնուէր նաեւ Վէնսան Գասապեան, որ քննութեան չմասնակցելով, ինքզինք տուած է վաճառականութեան: Հետզհետէ աւելի բարեկարգելու ու գործնականին հետ տեսականն ալ հաւասարեցընելու համար երեք տարուան աշակերտութիւնը պայման դրուելով ու յաջորդաբար երեք տարուան վարժարանական շրջանը լրացնելով ու դասաւանդութեան լեզուով քննութիւն անցընելով է որ կ՚ընդունէին դեղագործական վկայականը, որոնց մէջ էին Պետրոս եւ Համբարձում Քիւչիւքեան, Յ. Մէրհամէթճեան, Համբարձում Քափամաճեան, Գրիգոր Կարապետեան եւ այլք: Քիւչիւքեան եղբայրները ընդգրկած են նաեւ դեղօրէից վաճառականութեան ասպարէզը քան-երեսուն տարուան շրջանին մէջ մեծ յաջողութեամբ՝ պահելով իրենց դեղարանները, սակայն ցաւ ի սիրտ յիշատակ մը չեն թողած:

Այս միջոցին է որ ոչ-զինուորականներու համար ալ զատ համալսարան մը հիմնուած է թրքերէնի վերածելով դասաւանդութիւնները եւ դեղագործներու պահանջին վրայ, անոնց յատուկ կանոնագրութիւն մը պատրաստուած է, որով բոլոր այն Պոլսեցիները, որոնք վկայեալ էին, ազատ էին Թուրքիոյ մէջ իրենց ուզած դեղը դեղարան հաստատել՝ իսկ գաւառացին պարտաւոր էր կամ գաւառը հաստատուիլ եւ կամ Կ. Պոլիս հաստատուելու համար հարիւր ոսկի տուրք մը վճարել: Այսպէս կը շարունակուէր մինչեւ ազատութեան շրջանը, բայց տեսնուեցաւ որ այս թոյլտուութիւնը չափազանցութեան կը տարուէր ու գաւառացիներու մեծամասնութիւնը կ՚ուզէր Կ. Պոլիս հաստատուիլ, ուստի որոշուեցաւ անոնց չարտօնել բնաւ Կ. Պոլսոյ մէջ դեղարան ունենալ, այս կերպով պահելու համար մայրաքաղաքին դեղարաններուն չափաւորութիւնը, միեւնոյն առեն նկատի ունենալով նաեւ գաւառի զարգացումը: Այսպէս, յաջորդաբար՝ 1910-ական թուականներուն, Կ. Պոլսոյ մէջ գտնուած երեք հարիւր քան դեղարաններու տէրերը գրեթէ կիսովին Հայեր էին, որոնք պարտաւոր էին իրենց պատասխանատուութեան ստորագրութիւնը դնելով, խղճմտօրէն ու պատուաւորութեամբ յառաջ տանիլ իրենց արուեստը, նաեւ ի մտի ունենալ Հայ դեղագործութեան անունը բարձր պահել:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԵՐԵՔ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ 25-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 18-ին, նշուած է երեք հաստատութիւններու՝ Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ, «Շամլեան» վարժարանի եւ «Թիւֆէնքեան» մանկապարտէզի հիմնադրութեանց 25-ամեակը: Հանդիսութիւնը վարած է Ռիմա Պօղոսեան: Խօսք առած են Հոգաբարձութեան ատենապետ Ստեփան Գապատայեան, «Շամլեան» վարժարանի տնօրէն Վազգէն Մաունլեան եւ «Թիւֆէնքեան» մանկապարտէզ-մանկամսուրի տնօրէնուհի Արսինէ Աղազարեան, նշելով երեք հաստատութիւններու դերը գաղութի կեանքին մէջ: Գնահատանքի խօսք արտասանած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան:

⁂

ՔԱՀԱՆԱՅԻ ՕԾՈՒՄ

Օրէնճ Քաունթի Ս. Քառասնից Մանկանց Եկեղեցւոյ մէջ, Նոյեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է քահանայի ձեռնադրութեան եւ օծման արարողութիւն մը: Պատարագած եւ ձեռնադրութեան արարողութիւնը կատարած է առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան: Քահանայական օծում ստացած է Զաւէն Ա. Սրկ. Գամպուրեան, վերակոչուելով Աշոտ Քհնյ. ի յիշատակ ողբացեալ Աշոտ Քահանայ Գոչեանի, որ տարիներ ծառայած էր նոյն եկեղեցւոյ:

⁂

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Կլէնտէյլի «Հիլթըն» պանդոկին մէջ, Նոյեմբեր 11-ին, նշուած է Հայ Կրթական Հիմնարկութեան 50-ամեակը: Բացման խօսքը արտասանած է Մինաս Շիրվանեան, վեր առնելով հիմնարկութեան դերը եւ ծառայութիւնները հայաշատ գաղութներու, Հայաստանի եւ Արցախի մէջ, ի նպաստ դպրոցներու, ուսանողներու եւ կրթական ծրագիրներու: Հանդիսութիւնը վարած է Ուսումնական Խորհուրդի ատենապետ Կարօ Միրիկեան: Շնորհաւորական նամակներ ղրկած են ԱՄՆ-ու նախագահ Պիլ Գլինթըն, Հայաստանի եւ Արցախի նախագահները եւ Գալիֆորնիոյ կառավարիչը: Ողջոյնի իր խօսքի աւարտին առաջնորդ Մուշեղ Եպիսկոպոս Մարտիրոսեան կարդացած է Արամ Ա. Կաթողիկոսին օրհնութեան գիրը: Բանախօսած է Ալիս Պետրոսեան: Ցուցադրուած է հիմնարկութեան 50-ամեայ գործունէութիւնը ներկայացնող տեսերիզ մը, մեկնաբանութեամբ «Մեսրոպեան» վարժարանի տնօրէն Կարօ Մոմճեանի: Փակման խօսքը արտասանած է Հիմնարկութեան նախագահ Նշան Փիրումեան, ի մէջ այլոց նշելով, որ յիսնամեակի առիթով Հայ Կրթական Հիմնարկութիւնը ձեռնարկած էր Հայաստանի եւ Արցախի մէջ 50 դպրոցներու կառուցման եւ վերանորոգման: 49 դպրոցներու կառուցման եւ վերանորոգման աշխատանքները աւարտած են, իսկ 50-րդը մօտ ատենէն պատրաստ կ՚ըլլայ:

ԼՐԱՏՈՒ

ԱՆԳԼԵՐԷՆ՝ Ի ԳԻՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆԻ

Զուիցերիոյ գործառնութեանց գլխաւոր կեդրոնին՝ Ցիւրիխի մէջ կրթական ծրագիրը այսուհետեւ ֆրանսերէնի փոխարէն անգլերէնը կ՚որդեգրէ իբրեւ նախակրթարաններու մէջ պարտադիր երկրորդ լեզու:

Գերմանախօս Ցիւրիխի իշխանութիւններուն այս որոշումը շեղում մըն է ազգային աւանդութենէն, որ տարիներէ ի վեր կը քաջալերէր Զուիցերիոյ պաշտօնական չորս լեզուներէն մէկուն դասաւանդումը իբրեւ պարտադիր երկրորդ լեզու:

Անցեալ Սեպտեմբերին կայացած այս որոշումը հաւանական է, որ խորացնէ վիհը Ցիւրիխի ու Զուիցերիոյ ֆրանսախօս հաւաքականութիւններուն միջեւ: Ցիւրիխի նախակրթարաններուն մէջ անգլերէնի դասաւանդումը պիտի սկսի 3-րդ դասարանէն սկսեալ, իսկ ֆրանսերէն պիտի դասաւանդուի 5-րդ դասարանէն բարձր կարգերու:

«Զուիցերիոյ գերմանախօս շրջաններուն մէջ Շէյքսփիրի լեզուն ի գին ֆրանսերէնի դասաւանդելու համար բազմաթիւ ճնշումներ կան», կ՚ըսէ Զուիցերիոյ մէջ ֆրանքոֆոնիի ներկայացուցիչ մը:

Զուիցերիա բաժնուած է չորս լեզուներ խօսող հաւաքականութիւններու: Բնակչութեան 64 առ հարիւրը կը խօսի գերմաներէնի զուիցերական բարբառ մը, 19 առ հարիւրը կը խօսի ֆրանսերէն, 8 առ հարիւրը՝ իտալերէն եւ 0·6 առ հարիւրը՝ ռոմաներէն:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Դ.

Եւ սակայն դարձեալ կը շարունակէր իր համբաւաւոր ժառանգական գատը, որ տարիներու ընթացքին հետզհետէ աւելի կնճռոտած, նորանոր դատերով պատուաստուած, ճիւղաւորուած, ա՛լ անքակտելի թնճուկ մը եղած էր, ամէնէն վարպետորդի փաստաբանը անգամ յուսահատեցնելու աստիճան:

Մարտիկ աղա, շնորհիւ իր երկարամեայ դատավարութիւններուն, փաստաբանական անվերջանալի խորհրդակցութիւններու եւ կառավարական պաշտօնեաներու հետ անընդհատ խորհրդակցութեան, ո՛չ միայն տիրացած էր թրքերէն լեզուին՝ այլ վկայեալ փաստաբանի մը չափ հմտութիւն եւ փորձառութիւն ստացած էր օրէնսդրական կնճիռներու մասին, ճանչցած էր Ատլիէի ամբողջ պաշտօնէութիւնը, իրարու յաջորդող նախարարներէն սկսեալ մինչեւ ամենայետին քեաթիպն ու ղոնաղանը, ճչդած էր բոլոր դատաւորներուն խղճմտանքի սակագոյցը, եւ ուսումնասիրած՝ կաշառելու արուեստին բոլոր նրբութիւնները:

Ասոնք ամէնը սակայն, ուրիշ բանի չէին ծառայած այլ միայն զինքը հիմնովին փճացնելու եւ բոլորովին խառնաշփոթելու խնդիր մը որ գոնէ շատ դիւրաւ պիտի լուծուէր քիչ մը բարի կամեցողութեամբ:

Այս դատական անյաջողութիւնը որ իր կործանումին պատճառ եղած էր, կամաց կամաց իր մէջ արթնցուցած էր ըմբոստութեան, ընդվզումի զգացումը իշխանութեան եւ անոր ներկայացուցիչներուն դէմ: «Արդարութիւնը» որ տարիներով իր քիթին խնդացեր էր՝ հիմա անլուր կեղծաւոր մը, անպատկառ խաբեբայ մը կ՚երեւար իրեն:

— Կրակի տալու է, կրակի, կ՚ըսէր յաճախ Մարտիկ աղա երբ խօսք բացուէր Ատլիէի մասին, որուն սանդուխներէն երեսուն տարի ի զուր ելած իջած էր:

Եւ ջնջելու, կործանելու, քանդելու գաղափարը հետզհետէ բոյն կը դնէր այս մարդուն ուղեղին մէջ, որ իր կեանքին ասպարէզը սկսած էր իշխանութեանց հանդէպ սորկական երկիւղած պատկառանքով մը:

— Բոլոր դատաւորները գող են, բոլոր փաստաբանները խաբեբայ են, օրէնք, իրաւունք, արդարութիւն, կեղծ բաներ են, կը վարդապետէր Մարտիկ աղա յորմէհետէ իր դատը չէր կրցած շահիլ:

Եւ կը մտածէր բարեբար գերմարդկային զօրութեան մը վրայ որ կարենար ակնթարթի մը մէջ ջնջել, անհետացնել բոլոր դատարանները, օրինագրքերը, դրոշմաթուղթերը, պաշտօնատուները, փաստաբաններն ու իրենց պայուսակները, դրագիրները՝ իրենց մելանի անսպառ շիշերովն ու եղէգէ գրիչներով, նոյնիսկ խե՛ղճ ղոնաղանները որոնց վճարած բաղշիշի դրամներու գումարովը պիտի կրնար այսօր խանութ մը բանալ ու ապրիլ...:

Մահի այս տրամադրութեան մէջ, օր մը, Մարտիկ աղային ձեռքը յեղափոխական թերթ մը անցաւ, ռուսահայ բարբառով գրուած:

Նախ չուզեց կարդալ:

— Յեղափոխութիւնը փոր չի կշտացըներ, մտածեց, խենթի բաներ, չօճուխի բաներ են...:

Ինքն ալ, շատերու պէս յեղափոխութիւնը կ՚ըմբռնէր իբրեւ ազատ հայկական թագաւորութիւն մը հաստատելու գաղափարը եւ ասոր համար անիրագործելի ցնորք մը նկատած էր զայն:

Այսուհանդերձ թերթը գաղտնաբար տուած էր իրեն եւ արգիլուած բանի մը հրապոյրը ունէր:

— Անգամ մը կարդամ, նայինք ասոնք ի՛նչ խելքի կը ծառայեն կոր, վճռեց ու թերթը ձեռք առաւ:

Չէ՛, թագաւորութիւն հիմնելու խօսք չկար, անիրաւութեանց ու բռնութեանց դէմ կը խօսուէր, կաշառակեր պաշտօնեաներու զեղծումները ցոյց կը տրուէին, պէյերու եւ փաշաներու հարստահարութիւնները կը պատմուէին:

Մարտիկ աղա թերթը լափեց ծայրէ ծայր:

— Ի՛նչ աղուոր, ի՛նչ շիտակ գրեր են աս մարդիկը, գոչեց ինքնիրեն. արդեօք սա՞նց ալ սիրտը ժառանգական դատէ մը այրած է... աս խօսքերուն մէջ խենթ բան չկայ, մարդիկը թագաւորութիւն չեն ուզեր կոր եղեր, արդարութիւն կ՚ուզեն կոր... իրաւունք ունին:

Եւ Մարտիկ աղա որոշեց թերթին միւս թիւերն ալ ձեռք ձգել ու կարդալ:

Այս յեղափոխական ընթերցումները զինքը հետզհետէ խանդավառեցին. ընկերվարական սկզբունքներուն մէջ իր անիրաւուած շահերուն դարմանը գտաւ եւ յեղափոխական գործունէութիւնը թըւեցաւ վրէժխնդրութեան միակ միջոցը իրեն դէմ գործուած անիրաւութիւնը փոխարինող:

Մէկ քանի յեղափոխական ծանօթներ ունէր. անոնցմէ ամէնէն լրջախոհը ընտրեց եւ անոր դիմեց եւ առաջարկեց որ զինքն ալ ընդունին իրենց մէջ:

— Խելքի՞դ եկաւ, հարցուց բարեկամը խնդալով... Երկայն-Մարտիկ յեղափոխա՛ն ... աս էր պակաս ... արդեօք կը կարծես որ յեղափոխականներու ձեռքով ժառանգական դատդ կրնա՞ս վաստկիլ:

Բայց Մարտիկ կատակելու տրամադրութիւն չունէր. լուրջ առաջադրութեամբ եկած էր իր բարեկամը գտնելու, ուստի հանդիսաւոր շեշտով մը պատասխանեց.

— Ինծի նայէ՛, կատակը մէկդի, ես ա՛լ կործանած մարդ մըն եմ ու ասկէ ետքը ինծի օգուտ մը չունիմ, գոնէ ազգիս օգտակար ըլլամ...

Եւ Մարտիկ աղա երկարօրէն բացատրեց իր բարեկամին այն ծառայութիւնները զորս ինք կարող է ընել յեղափոխականներուն: Երեսուն տարիէ ի վեր Թուրքերուն մէջ ապրած էր, գիտէր անոնց հետ վարուելու ձեւը, հմուտ էր տաճկերէն լեզուին, իր դատերուն շնորհիւ հինաւուրց բարեկամութիւններ հաստատած էր ամէն կարգի պաշտօնեաներու հետ, ազատ համարձակ կը մտնէր կ՚ելլէր պաշտօնատուները, նոյն իսկ Զապթիէի մէջ ծանօթներ ունէր, վերջապէս կրնար հազար ու մէկ օգտակարութիւն ունենալ:

(Շար. 12)

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԴՊԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Հովուոր Հովիւը եւ Թաղականութիւնը, ուրախութեամբ կը ծանուցանեն, թէ այս տարուան Դեկտեմբեր 17-ին, Կիրակի օր, տեղի պիտի ունենայ, Դպիրներու եւ Կիսասարկաւագներու ձեռնադրութիւն, Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի ձեռամբ, նոյն եկեղեցւոյ մէջ:

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակի սեմին, այս խրախճանութիւնը կը դիտենք, ի շահ եկեղեցւոյ պայծառութեան, անոր նուիրապետական կարգի պահպանման եւ հաւատքի զօրացման որպէս նպաստաւոր քայլ:

Արարողութենէն աւարտին, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կողմէ պատրաստուած ճաշի հիւրասիրութիւն տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ:

Այս առթիւ կը տեղեկացնենք ուրախութեամբ, որ Դեկտեմբեր 20-ին, Չորեքշաբթի օր, նոյն սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Նոր Տարուան նուիրուած մեր դպրոցին Կաղանդի պերճանքը:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section SEVRAN-LIVRY

REVEILLON DU JOUR DE L'AN

A BELLEFONTAINE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section **«D. Missakian»** de Sevran-Livry vous invite à venir fêter le réveillon du jour de l'an à Bellefontaine.

Une ambiance chaleureuse et familiale vous y attend.

Deux formules de séjours à votre choix :

— du 26 décembre au 2 janvier, ou
— du 30 décembre au 2 janvier.

Un départ groupé en car est organisé.

Renseignements sur la région parisienne aux numéros de téléphone suivants :
01 42 36 33 73 dans la journée;
ou **01 46 58 03 17** le soir.

Renseignement sur la région Centre-France :
04 78 26 28 71.

N'hésitez pas à nous contacter dès à présent pour toutes **informations complémentaires.**

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

RECITAL DE CHANT

NAIRA ABRAHAMIAN
(Soprano,
Soliste de l'Opéra d'Erevan)

VARTOUHI ABRAHAMIAN
(Mezzo Soprano)

JULIETTE YILMAZIAN
(Piano)

Dimanche 17 Décembre à 17 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

Au programme :
Bach — Haendel — Puccini — Verdi — Saint-Saens — Dikranian — Alemshah — Romberg — Berberian — Ganatchian...

P.A.F. : 50 F

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Մարսէյլ Սէն – Ժերոմի Ջաւօ Շանթ մասնաճիւղը հոգեհանգստեան առթիւ շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Անայիս Աւետեան 100 Ֆր., Տիկին Մառլէն Պէտիքեան, Տիկին Անէթ Ասթիէ 200-ական Ֆր., Տիկին Զարուքեան 100 Ֆր., Օր. Տանիէլ Խաչատուրեան 250 Ֆրանք, Անթուան Սվազեան, Տէր եւ Տիկին Ազնիւ Հօթօթեան 200-ական Ֆրանք, Տիկին Սիմոնն Թոքաթլեան, Տիկին Անժէլ Պօտուրեան, Տիկին Ալիս Փանոսեան 150-ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Քոզեան, Պր. Ժաք Սիմոնեան 200-ական Ֆրանք, Պր. Կարպիս Արթին 100 Ֆրանք, Տիկին Ժան Քէչէեան 200 Ֆր., Տիկին Ալիս Պիւլկիւրեան 150 Ֆր., Տիկին Մօնիք տը Սիմոն 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆր. Խօրտէքեան 300 Ֆր.:

NAREG

AU MARCHE DE NOEL D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle N A R E G informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

Le soleil, la neige, l'air pur . . .
Des vacances d'hiver à la montagne,
c'est unique et irremplaçable !

Հ. Բ. Ը. Մ.
l'**Union Générale Arménienne de Bienfaisance**
organise un

séjour de ski

à Saint-Jean Montclar

du 10 au 17 février

pour les jeunes de 7 à 14 ans au prix de **1950 F** qui comprend :

- hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques + assurance
- la location du matériel
- les cours de ski avec moniteurs
- les activités
- le transport (Gap à Gap)

Nous vous proposons aussi en supplément :
Des cours de ski avec l'Ecole de Ski Française (ESF) pour 350 F

Renseignement et réservations : **U.G.A.B. au 06 20 35 26 92**

A très bientôt pour d'inoubliables vacances d'hiver avec l'UGAB !

Attention : nombre de places limité.

Coupon de réservation à renvoyer avec un chèque de **950 F.** d'acompte avant le **20 décembre** à :
l'U.G.A.B. - Séjour de ski — 11, Square Alboni, 75016 PARIS

COUPON DE RESERVATION

NOM, Prénom : .... Tél. : ....
Adresse : .... Age : ....
....
Réservation cours de ski (ESF) : ☐ oui ☐ non

---

le Centre Culturel SAINT-MESROB

vous invite
à une

CONFERENCE

avec projection de diapositives

du
Dr JEAN-MICHEL THIERRY

Sur le thème :

«La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»

le jeudi 14 décembre à 20 heures 45

au Centre Culturel St-Mesrob,
10 bis, rue Thouin — Paris V^e^

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge

—Entrée libre • Cocktail —

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 15, սովորական հասցէին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme — Marseille 13ème

super LOTO

Samedi 16 décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme —
13013 MARSEILLE

LES RENCONTRES de NAREG

LE GRAND «BRUNCH»

Dimanche 10 décembre à 13 heures

Salle Paroissiale de Saint-Gratien,
Boulevard de la République
à Saint-Gratien

Projection de films sur le Karabagh,
représentation des élèves
et distribution des cadeaux de Noël
aux enfants sages du **Cours Nareg**
et à leur invités.

100 F pour les adultes,
50 F pour les scolaires.

Bulletin de réservation nécessaire
22, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
ou par téléphone au : 01.34.12.84.45

Nom : ....
.... ×100 F = ...
.... ×50 F = ...
Total = ...

Chèques à l'ordre de l'**Association Culturelle NAREG.**

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9
Յղութիւն Սրբոյ Կուսին
Մարիամու՝ յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

AZNAVOUR POUR L'ARMENIE

76-78, avenue des Champs-Elysées,
75008 PARIS
Tél. : (33) 01.49.53.03.27
Fax : (33) 01.49.53.03.28

MES CHERS AMIS,

Trois années se sont écoulées depuis mon dernier concert au profit des Enfants d'Arménie.

Aujourd'hui, je suis fier de vous annoncer qu'en conjugant nos efforts, nous avons construit et réhabilité entièrement 40 collèges.

Désormais, 25 000 enfants pourront étudier dans des conditions normales.

Mais, ceci n'est qu'une première étape dans l'accomplissement de notre projet qui visait à réhabiliter une centaine d'établissements. Pour atteindre cet objectif ambitieux, je vous engage à nous adresser votre soutien financier et à assister au concert exceptionnel qui je donnerai au profit des enfants d'Arménie **le mercredi 13 décembre prochain, à 20h30, au Palais des Congrès de Paris.**

La Banque Mondiale et le Fonds Social Arménien (ASIF) seront une fois encore nos partenaires et doubleront le montant total des sommes collectées.

Ce concert sera placé sous la Présidence effective de Sa Sainteté Karékine II, Catholicos de tous les Arméniens et de Monsieur Robert Kotcharian, Président de la République d'Arménie.

Ces enfants d'Arménie comptent sur nous. Ne les abandonnons pas.

CHARLES AZNAVOUR

Paris, le 14 novembre

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
O F F R E Z
C E M A G N I F I Q U E
O U V R A G E
A V O S A M I S

Librairie Orientale
H. S A M U E L I A N
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

Centre Culturel SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE DE TAPIS ARMENIENS

CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.054 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.054

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 6 / 7)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՀՆԴԿԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան ու գլխաւորած պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 5-ին հանդիպումներ ունեցած են Հնդկաստանի Արտաքին գործոց եւ Առողջապահութեան նախարարներուն հետ։ Առաջինին հետ Վ. Օսկանեան անդրադարձած է քաղաքական եւ տնտեսական երկկողմ խնդիրներու, իսկ Առողջապահութեան նախարարին հետ նիւթ եղած են երկու երկիրներուն միջեւ բժշկական կրթութեան, դեղագործութեան, մասնագէտներու փոխանակումի հարցեր։ Հայաստանի պատուիրակութիւնը Դեկտեմբեր 6-ին, Երեւան վերադարձած է։

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՈՒՂԵՐՁԸ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վարչապետ Ա. Մարգարեան ուղերձով մը ցաւ յայտնած է որ 1988-ի երկրաշարժէն 12 տարի ետք տակաւին Հայաստան ունի Աղէտի գօտի ուր աւելի շեշտուած են երկրին կարեւորագոյն խնդիրները. ընկերային պայմաններ, գործազրկութիւն, եւ այլն։ Հաւաստած է որ կառավարութեան ջանքերը ուղղուած են այդ գօտիին վերաշինման գործին։

***

ՎԱԶԳԷՆԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԸ

Դեկտեմբեր 5-ին Գարեգին Բ. Կաթողիկոսին նախագահութեամբ Օփերայի սրահին մէջ նշուած է Սեւանի Վազգէնեան դպրոցին տասնամեակը։ Ան շարունակութիւնը կը նկատուի Մկրտիչ Խրիմեան Կաթողիկոսին 100 տարի առաջ Սեւանի մէջ բացած վանական դպրոցին որ փակուեցաւ խորհրդային իշխանութեան տարիներուն։ Ներկայի դպրոցին 50 շրջանաւարտներէն 34-ը մաս կը կազմեն Հայաստանեայց Եկեղեցիին կղերական դասուն։ Գարեգին Բ. երախտագիտութեամբ յիշած է դպրոցին բոլոր բարերարները, որոնցմէ Նազարեան զոյգին նուիրատուութեամբ այսօր կը կառուցուի ուսանողական նոր համալիրը եւ մատուռը։

***

ՈԼԻՄՊԻԱԿԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ԻՇԽԱՆ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայաստանի Ոլիմպիական Կոմիտէին նախագահը Բենուր Փաշայեան որ խումբին Աւստրալիայէն վերադարձին կարեւոր գումարներու իւրացումով ամբաստանուած էր, Դեկտեմբեր 6-ի արտակարգ համաժողովին հրաժարելու տրամադրութիւն յայտնած է, պատճառաբանելով առողջական վիճակը։ Իրեն յաջորդ ընտրուած է Մշակոյթի փոխ-նախարար Իշխան Զաքարեան։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՍԻ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ
ԵՐԿՈՒ ՎԻՐԱՒՈՐ

Դեկտեմբեր 6-ին, Նիսի փողոցներն ու հրապարակները լեցուած էին ցուցարարներով, եկած ամէն կողմէ, որոնք կը բողոքէին համաշխարհայնացման դէմ եւ կը պահանջէին ժողովրդավար եւ ընկերային Եւրոպա մը։ Տողանցքները կը գլխաւորէին սենտիքաներու պարագլուխները, Ֆրանսական բայց, նաեւ Միութեան միւս անդամ երկիրներէն եկած՝ Իտալիայէն, Սպանիայէն, Գերմանիայէն, Պելժիքայէն, եւ այլն, եւ այլն։

Ամբողջ օրը, ամէն ինչ հանդարտ կ'ընթանար, բայց, իրիկուան դէմ բուռն միջադէպեր պատահեցան կայարանին շուրջ, երբ լուր տարածուեցաւ թէ Իտալացիներ փոխադրող կառախումբ մը վար դրուած է Վէնթիմիլլի կայարանը եւ ցուցարարները չեն կրցած Նիս հասնիլ։ Հոս, բախումները սուր բնոյթ առացան եւ երկու ոստիկաններ վիրաւորուեցան։ Կարելի եղած էր 60 հազար ցուցարար հաւաքել, ինչ որ բաւական մեծ յաջողութիւն մըն է կազմակերպիչ սենտիքաներուն համար։ «Քաջ» ցուցարարներ չէին վարանած ծովը մտնել պաստառներով եւ Միջերկրականէն արտայայտել իրենց բողոքներն ու պահանջները։

***

Ամէն պարագայի մէջ, մեծ յոյսեր չկային այս վեհաժողովին յաջողութեան համար, որքան ալ կարգ մը ղեկավարներ համոզուած ըլլային որ անհրաժեշտ էր դրական որոշումներու յանգիլ։

Եւրոպական Միութեան բազմաթիւ անդամներ, շատ խիստ կերպով, քննադատած են Ե.Մ.-ի Ֆրանսական Նախագահութիւնը։ Գլխաւոր մեղադրանքը կը վերաբերի Ֆրանսայի աւանդական գոռոզութեան, մանաւանդ փոքր պետութեանց կողմէ։ Պելժիքացի նախկին պաշտօնատար մը կ'ըսէ թէ հերթական այդ նախագահութիւնը շատ յուսախաբ ըրած է, բոլոր հարցերու մասին, Ֆրանսացիք միայն իրենց շահերը պաշտպանեցին։ Անցեալին, կը փորձէին գոնէ հաւասարակշռել իրենց եւ Հասարակապետութեան շահերը։ Եւրոպական քննադատութիւնները կը վերաբերին գլխաւորաբար Ֆրանսայի եւ Գերմանիոյ անհամաձայնութեան Նիսի վեհաժողովի նախօրեակին։ Եւրոպացիք կը գտնեն որ Ֆրանսայի դժուարութիւնները կու գան Շիրաքի եւ Ժոսփէնի համակեցութենէն։

ՄԱՀ ԿԱՄՕ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Նոյեմբեր 28-ի թիւով կը տեղեկացնէ թէ մահացած է հայաստանեան մամուլի ծանօթ անուններէն Կ. Վարդանեան։ Ան ծնած է 1928-ին Երեւան։ Աւարտելէ ետք համալսարանի միջազգային յարաբերութիւններու բաժինը, գործունէութիւն ծաւալած է մշակութային-լրագրական ասպարէզին մէջ։ Ղեկավարի պաշտօններ վարած է Մշակոյթի նախարարութեան, «Հայաստան» հրատարակչութեան մէջ։ Եղած է «Խորհրդային Հայաստան» թերթին խմբագրապետի տեղակալ, «Հայրենիքի ձայն» շաբաթաթերթին, «Երեկոյեան Երեւան» թերթին խմբագրապետ։ Ղարաբաղեան շարժումին ու Հայաստանի անկախութեան առաջին օրէն բերած իր զօրակցութեան շնորհիւ, «Երեկոյեան Երեւան»ը 1988-1990 տարիներուն համաժողովրդական շարժումին տարեգրութեան վայրը դարձած էր։ 1990-ին Կ. Վարդանեան նախ խորհրդային շրջանի Գերագոյն Խորհուրդի, ապա Ազգային Ժողովի երեսփոխան ընտրուեցաւ։ Մամուլի ասպարէզին մէջ իր հասցուցած ուժերը այսօր արդիւնաւոր գործ կը կատարեն նոյն մարզին մէջ։

RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN A L'ASSEMBLEE NATIONALE

NDLR.- Suite à notre information d'hier concernant l'intervention de M. François Rochebloine à l'Assemblée nationale, nous publions ci-dessous les textes s'y rapportant.

***

COMMUNIQUE

A l'initiative de François ROCHEBLOINE, Vice-Président du Groupe d'amitié France-Arménie à l'Assemblée nationale et de son Président, Philippe DOUSTE BLAZY, le Groupe UDF a décidé de proposer, dans le cadre de sa fenêtre parlementaire, en Janvier 2001, l'inscription à l'Assemblée nationale de la proposition de loi présentée par les sénateurs Jacques PELLETIER, Jean-Claude GAUDIN, Jacques OUDIN, Michel MERCIER, Bernard PIRAS et Robert BRET, et tendant à "reconnaître publiquement le génocide arménien de 1915".

Ce texte a été adopté à une large majorité par le Sénat le 8 novembre dernier.

A noter que François ROCHEBLOINE a interogé, une nouvelle fois, le Gouvernement ce mardi 5 décembre sur ce thème, celui-ci a pris acte de la demande d'inscription formulée par le Groupe UDF.

François ROCHEBLOINE espère que les Députés confirmeront leur vote unanime du 29 mai 1998.

Paris, le 5 décembre

***

ASSEMBLEE NATIONALE

COMPTE RENDU ANALYTIQUE OFFICIEL

Session ordinaire de 2000-2001 — 37ème jour de séance, 84ème séance

2ème SEANCE DU MARDI 5 DECEMBRE 2000

Présidence de M. Raymond FORNI

QUESTIONS AU GOUVERNEMENT..........

RECONNAISSANCE DU GENOCIDE ARMENIEN

M. François Rochebloine.- Le 29 mai 1998, une proposition de loi du Groupe socialiste, tendant à la reconnaissance officielle par la France du génocide arménien, a été adoptée à l'unanimité par notre Assemblée. Le 8 novembre dernier, le Sénat a adopté à son tour à une forte majorité la proposition de loi présentée par six sénateurs représentant les six groupes du Sénat. On peut donc dire que le Parlement a approuvé massivement la reconnaissance du génocide arménien.

Reste, Monsieur le Premier ministre, à permettre au Parlement d'adopter définitivement ce texte pour qu'il devienne loi de la République. Le Gouvernement doit tirer les conséquences des votes qui sont intervenus; il en va du respect de la représentation nationale. Nous ne pouvons nous satisfaire d'un simple engagement moral, même si le président du Groupe socialiste semble s'en contenter. Oui ou non, le Gouvernement va-t-il faire le nécessaire? *(Applaudissements sur les bancs du Groupe UDF).*

M. Jean-Jack Queyranne, *ministre des relations avec le Parlement.-* Les textes adoptés par l'Assemblée nationale et le Sénat sont formellement distincts. J'avais eu l'occasion de répondre à Mme Jambu qu'une discussion à l'Assemblée nationale devrait, s'agissant d'une proposition de loi, résulter d'une initiative parlementaire. Votre groupe vient d'ailleurs d'annoncer en Conférence des présidents son intention de faire venir en discussion ce texte le 18 janvier, journée réservée à l'initiative parlementaire. Le Gouvernement s'expliquera à cette occasion. Vous savez notre attachement fort à la communauté d'origine arménienne qui vit dans notre pays, et vous savez aussi que nous devons veiller à ce que la paix, la stabilité et la démocratie progressent dans cette région. *(Applaudissements sur de nombreux bancs du Groupe socialiste).*

***

«**Le Monde**» (7 Décembre) se faisait l'écho de l'initiative du Groupe UDF.

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՎՐԱՍՏԱՆԻ միջեւ ծանր մթնոլորտ մը կը տիրէ Դեկտեմբեր 5-էն ի վեր, երբ Ռուսաստան մուտքի վիզայի դրութիւն մը հաստատեց Վրացիներուն համար, մինչ բացառութիւններ նախատեսուած են Աբխազներու եւ Օսէթներու համար։ ԱՄՆ մտահոգ են այս կացութենէն, որովհետեւ, կ'ըսէ Արտաքին նախարարութեան մէկ բանբերը, այդ կը նշանակէ ուրանալ Վրաստանի հողային ամբողջականութիւնը։ Շեւարնածէի համար, Ռուսերը փոխ-վրէժի դիմած են, որովհետեւ Վրաստան մերժած է գործակցիլ ռուս զօրքերուն հետ Չէչէնիա։ Ռուսաստան յայտարարած էր որ վիզայի դրութիւն պիտի հաստատէ նախկին Խորհրդային Միութեան իր բոլոր դրացիներուն հետ, բայց, միայն Վրաստանի համար գործադրութեան անցած է։ Թիֆլիս ալ կը սպառնայ փոխադարձել։

ՀԱՄԱՍԻ զինեալ ճիւղին մէկ պետը՝ Մոհամատ Տէյիֆ յաջողած է խոյս տալ պաղեստինեան բանտէ մը։ Իսրայէլի թիւ 1 թշնամին կը նկատուի եւ եօթը ամիս է Գազայի բանտն էր։ Ըստ Իսրայէլի, ազատ արձակուած է Արաֆաթի կողմէ, ոչ թէ յաջողած փախիլ։

ԹԻՖԼԻՍԷՆ ՊՈԼԻՍ մեկնող թրքական հանրակառք մը Վրաստանի արեւմտեան Լանչխուտի շրջանին մէջ չորս զինեալներու յարձակումին ենթարկուած է։ Վիրաւորուած են վարորդը, օգնականը եւ երկու Վրացիներ, երբ վարորդը կանգ առնելու հրահանգին չէ ենթարկուած եւ փորձած է ճեղքել զինեալներուն պատնէշը։ Այս վերջինները փախուստի դիմած են։

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահութիւնը զեկոյցով մը յայտնեց թէ Սուրիա արգելափակուած լիբանանցի բոլոր բանտարկեալները ազատ պիտի արձակուին գալիք օրերուն։ Ըստ Էմնըսթի Ինթէրնէշընըլի անոնց թիւը 228 է եւ գլխաւորաբար քրիստոնեաներ եւ հակասուրիացի խմբապետներ են։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ, 139 բանտարկեալներ կը շարունակեն հացադուլը որու ձեռնարկած են Հոկտեմբեր 20-էն ի վեր։ 13 բանտերու այս բանտարկեալներուն 48-ին վիճակը շատ ծանր է, ըստ իրենց ընտանեկան պարագաներուն Միութեան։ Անոնք կը բողոքեն իրենց տեղափոխման դէմ։ Արդարադատութեան նախարարութեան

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

ԽՄԲ. – Նոյեմբեր 30-ի մեր թիւին գաղութներու էջին մէջ արձագանգած էինք Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Պէյրութի Հայ երիտասարդաց ընկերութեան Անդրանիկ մշակութային մարմնին կազմակերպութեամբ տեղի ունեցած մանկապատանեկան գրականութեան երեկոյթին (Հոկտ. 28): «*Զարթօնք*»ի Նոյեմբեր 21-ի թիւէն կ'արտատպենք այդ երեկոյթին գլխաւոր դասախօս Խաչեր Գալուստեան մանկավարժական կեդրոնի վարիչ Գրիգոր Շահինեանի ելոյթը:

***

Այս դասախօսութիւնը ճշգիւ կը համապատասխանէ վերնագիրին. առարկայական հաստատումներ կը կազմեն անոր առաջին բաժինը եւ ենթակայական հարցադրումներ՝ երկրորդ բաժինը: Հաստատումները կը վերաբերին մանկապատանեկան գրականութեան ընդհանուր բնոյթին եւ մեր մէջ ունեցած իրավիճակին, հարցադրումներն ալ՝ անոնցմէ բխած խնդիրներուն:

ԲՆՈՅԹ

«Մանկապատանեկան» բառը ճշգրիտ չէ: Կան երախայական, մանկական եւ պատանեկան գրականութիւններ: Տարիքն է որ կը թելադրէ անունը: Երբ այսօրուան ձեռնարկին նման իրողութիւն մը բնորոշելու համար կը գործածենք զայն՝ ո՛չ մէկ անպատեհութիւն կը ստեղծէ ան եւ յարմար ընդհանրական բնորոշում կ'ընէ: Բայց երբեմն ան կը գործածուի ճշգրտութենէ խուսափելու համար եւ այդ պարագային ընդունելի չէ: Յստակ պէտք է ըլլայ թէ տուեալ գիրք մը որո՛ւն կ'ուղղուի. նոր կարդալ սորված երախայի՞ մը, նախակրթարանի տարիք ունեցող մանուկի՞ մը, թէ՞ արբունքի հասած պատանիի մը կամ պարմանուհիի մը:

Տարիքային այս երեք չերտերուն ուղղուած գրականութեան կրնանք ընդհանուր հետեւեալ սահմանումը տալ. պզտիկներու յարմար կամ անոնց համար մշակուած գրականութիւն: Ժողովրդային հեքիաթներ կան, որ պզտիկներու համար չեն գրուած յատկապէս, բայց յարմար են անոնց, կան նաեւ մասնաւոր կերպով անոնց համար ստեղծուած գրութիւններ, որոնք համապատասխան են պզտիկներու հոգեբանութեան ու մտաւոր կարողութիւններուն:

Մատաղ սերունդին սահմանուած գրականութեան առաջին յատկանիշը այս իրողութենէն կը բխի. ան մատչելի պէտք է ըլլայ եւ համապատասխան: Մատչելի՝ լեզուով, կառոյցով, համապատասխան՝ տարիքի ենթադրած հոգեկան եւ մտային մակարդակին:

Երկրորդ յատկանիշը հաճելիութիւնն է: Պզտիկը հաճոյք պէտք է զգայ իրեն ուղղուած գրականութեան ընթերցումէն կամ ունկնդրութենէն, հետաքրքրութեամբ պէտք է կապուի անոր: Այլապէս օգտակար չըլլար իրեն: Տեսողութիւնն ալ իր դերը ունի հաճոյքի ստեղծման մէջ. պզտիկին սահմանուած գիրքը հաճելի առարկայ մը պէտք է ըլլայ իր գոյներով, ձեւով, չափերով:

Երրորդ յատկանիշը կրնանք գաղափարախօսական որակել: Այս գրականութիւնը պէտք է փոխադրամիջոցը ըլլայ բարոյական արժէքներու եւ ազգային ժառանգութեան մը, որոնք բնականօրէն, առանց քարոզի պէտք է փոխանցուին փոքրիկ ընթերցողներուն: Պայման է սակայն որ ընկերային եւ ազգային այս արժէքները ընդհանրական ըլլան եւ չծառայեն կողմնակի կամ մասնակի շահերու:

Հոս կը դրուի լեզուի խնդիրը՝ սերտօրէն առնչուած ինքնութեան հարցին: Որոշ հէքեաթներ միջազգային բնոյթ ունին: Անոնց թարգմանութիւնը հայերէն լեզուի ճշդութեան եւ մատչելիութեան հարց մը կը դնէ միայն: Բայց կան նաեւ օտար գրութիւններ, որոնք ազգային գաղափարախօսութիւն մը կ'արտայայտեն ներհմաց կերպով կամ կը փոխանցեն բարոյական արժէքներ, որոնք համապատասխան չեն մեր ազգային – ընկերային արժէքներուն: Անոնց մեքենական փոխադրութիւնը հայերէնի չի գոհացներ գաղափարախօսական պահանջը, որ ունինք երախաներու սահմանուած գրականութենէն: Երբեմն չէզոք կարծուած նկարագրումը անգամ կրնայ ոչ ցանկալի ազդեցութեան մը գործիքը դառնալ. ան ներթափանց կամ բացայայտ կերպով կը փոխանցէ ընկերային եւ ազգային ըմբռնումներ, մթնոլորտ մը ամբողջ, որոնք հարազատ են հրատարակութեան տեղւոյն ազգին, բայց ո՛չ անպայման՝ հայ ընթերցողին:

Տարիքի հետ կապ ունեցող հարց մըն է գրականութեան տեսակը. հրատարակութիւնը կրնայ ըլլալ պատկերաւոր կամ ոչ՝ ըստ տարիքի: Կան երախաներուն ուղղուած ալպոմներ, ուր գրութիւնը նուազագոյն չափի իջած կ'ըլլայ, կան նաեւ պատանիներու սահմանուած գիրքեր, ուր նկարագրումը քիչ կամ անգոյ կրնայ ըլլալ: Երկու ծայրերուն միջեւ կարելի է երեւակայել հաւասարակշռութիւն մը, 10 տարեկանի շուրջ, ուր գրութիւն եւ նկար մօտաւորապէս նոյն կարեւորութիւնը կ'ունենան:

Նկարագրումը գունաւոր եթէ ըլլայ, աւելի լաւ է անշուշտ, բայց արժեգինի հարց մը կը ստեղծէ. գունաւոր տպագրութիւնը եռապատիկ աւելի սուղ է, քան սեւ – ճերմակը: Առիկա հարց չէ անոնց համար, որոնք հազարաւոր, միլիոնաւոր օրինակներով կը տպեն իրենց մանկական հրատարակութիւնները, բայց մեզի պէս փոքր եւ կոտորակուած ազգի մը համար շատ լուրջ խնդիր է: Մեր արդէն լաւ չծախուող գիրքերը կրնան բնաւ չծախուիլ, եթէ անոնց գինը շատ բարձր ըլլայ:

Գիրքերը կրնան նաեւ տպուած ըլլալ թուղթէն տարբեր նիւթի մը վրայ:

ԻՐԱՎԻՃԱԿ

Մանկապատանեկան մեր գրականութիւնը գէշ վիճակի մէջ է՝ Հայաստանի թէ՛ Սփիւռքի մէջ, մանաւա՛նդ Սփիւռքի մէջ:

Նախ կայ հեղինակներու թիւի հարց մը: Հայաստանի մէջ կան տակաւին մանկագիր հեղինակներ: Մեր մէջ գրեթէ անգոյ են անոնք: Կարելի է փնտռել երեւոյթին բացատրութիւնը: Առ այժմ կատարենք կարգ մը հաստատումներ:

Մեր մանկավարժ հեղինակներու ջախջախիչ մեծամասնութիւնը արեւելահայ է կամ Արեւելահայերու մէջ գործած է, Վրթանէս Փափազեանի եւ Լեւոն Շանթի պէս: Ղազարոս Աղայեանը, Ստեփան Լիսիցեանը, Յովհաննէս Թումանեանը, Խնկօ Ապերը եւ փաղանգը բոլոր միւսներուն, արեւելահայ են: Արեւելահայ են կամ Արեւելահայերու մէջ կը գործեն նաեւ անոնց յաջորդները՝ մինչեւ Կարէն Սիմոնեան եւ Վահագն Գրիգորեան:

Այս հոյլին դիմաց նոյն արժէքով երկու արեւմտահայ չենք կրնար թուել, ո՛չ Նախաեղեռնեան շրջանին, ոչ ալ անկէ ետք:

Ի՞նչ է պատճառը:

Արդեօք Արեւելահայերը աւելի մօ՞տ են հողին, պարզ մարդերու հոգեբանութեան, հետեւաբար նաեւ՝ մանուկներուն: Արդեօք, մենք՝ քաղաքի մարդիկս, կորսնցուցա՞ծ ենք ճաշակը նախնականութեան: Կրնայ ըլլալ: Փաստը այն է, որ հայաստանահայ գրողներու կարեւոր մէկ տոկոսը նաե՛ւ մանկական գրականութիւն մշակած է կամ կը մշակէ: Կը բաւէ յիշել թէ «Վարդանանք»ի պէս գործի մը հեղինակ Դերենիկ Դեմիրճեանը նաե՛ւ «Պուլ Պուղ Մկնիկ» գրած է: Այսօր Հայաստանի մէջ տասնեակով կրնանք հաշուել երախաներու համար ալ գրող հեղինակները, մինչ Սփիւռքի մէջ մէկ ձեռքի մատերը շատ կու գան հաշուելու բոլոր իսկական մանկագիրները:

Պատկերը նոյնն է հրատարակութիւններու պարագային: Հայաստանի մէջ կան մանկական ու պատանեկան գիրքեր ու պարբերականներ, ճիշդ է քիչ մը խեղճ արտաքին տեսքով, մինչ Սփիւռքի մէջ հազուագիւտ են անոնք եւ պատահական:

Մեր սովորութիւնը մանկապատանեկան էջ առանձնացնել է մամուլի մէջ, բայց այդ էջերու պատասխանատուները արհեստավարժ մանկագիրներ չեն եւ յաճախ մասնագիտական թերթերու թարգմանութիւններով կը լեցնեն իրենց պատրաստած սիւնակները:

Մանկական եւ պատանեկան գրականութեան պահանջը կայ, այդ պահանջին պատասխանը չկայ:

Յատկանշական օրինակ մը.

Ժամանակին, այս քաղաքին մէջ կը տպուէր «Մկոն Ու Ձալոն» պարբերականը: Իր թերութիւնները ունէր, բայց պահանջ մը կը գոհացնէր եւ փնտռուած էր երախաներուն կողմէ: Հիմա ալ կը փնտռուի: Անոր հին, շատ հին թիւերը այսօր կը կարդացուին, որովհետեւ փոխարինող չունին: Անցեալները մեր ուսանողուհիներէն մէկը հետաքրքրական դիտողութիւն մը կ'ընէր. իր հոգեբանութեան դասախօսուհին, այն ատեն դեռատի, նամակ գրած է պարբերականի խմբագրութեան, որ տպած է զայն: Այսօր պատչաճ գիրքի եւ պարբերականի պահանջ ունեցող աղջիկ ունի արդէն եւ «Մկոն Ու Ձալոն»ի թիւը, որուն մէջ իր նամակը տպըւած է, հրապարակի վրայ է տակաւին...:

Ուրիշ ի՞նչ ունինք հոս հրապարակի վրայ.

– «Պատանեկան Արձագանգ» պարբերաթերթը,

– Համազգայինի տասնեակ տարիներ առաջ հրատարակած 3 չարքերէն մնացած գրքոյկներ,

– «Էրեբունի» հրատարակչատան կարգ մը հատորները,

– «Շիրակ» հրատարակչական չարքը,

– «Աշակերտին Բարեկամ»ը չարքը,

– Մխիթարեաններու բարոյալից պատմութիւնները,

– Կիրակնօրեայ դպրոցներու քրիստոնէական հատորիկները,

– Յարութիւն Քիւրքճեանի յարակից ընթերցանութեան գիրքերը,

– Սարգիս Մահսերեճեանի պատչաճեցումը արեւելահայ գրողներու գործերուն,

– Խաչեր Գալուստեան կեդրոնի հրատարակութիւնները,

– Պատահական հատուկենտ ուրիշ գործեր:

Այսքանը խիստ անբաւարար է, եւ սակայն այս եղածն ալ իր նպատակին չի ծառայեր, որովհետեւ ցրուումի գործը շատ գէշ կազմակերպուած է:

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՀԱԶԴ ԱՇՆԱՆ ՏԵՐԵՒՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

Բ.

Եւ երէկ առաւօտ աղմուկ մը լսեցի պողոտային վրայ: Բեռնակառքի մը կրկոցը ու աշխատաւորներու պոռչտուքներ: Պատուհանին քով վազեցի փախնալով որ անախորժ դէպք մը պատահած է: Անախորժ ոչինչ կար, ըստ երեւոյթին: Քաղաքապետութեան բեռնակառքն էր որ վերջապէս եկած էր կուտակուած տերեւները հաւաքելու: Երեք աղբահաւաքներ գետնէն թիերով կը վերցնէին տերեւները ու կը նետէին բեռնակառքին մէջ: Այդ գործը կ'ընէին անօրինակ աճապարանքով ու եռանդով, աղմկալից խօսակցութիւններով ու պոռչտուքներով: Բեռնակառքին շարժավարը իր տեղը նստած էր, ծխիկ մը վառած էր եւ կը սպասէր որ աղբահաւաքները բոլորովին հաւաքէին երեք կամ չորս կէտերու վրայ կուտակուած տերեւները: Իսկ աղբահաւաքները կարծես մասնաւոր հաճոյք մը կը զգային ամէն անգամ որ թի մը լեցուն տերեւը բեռնակառքին մէջ կը նետէին: Բեռնակառքը որքա՜ն խոշոր էր: Քանի՜ թոնոց բեռնակառք մըն էր: Բայց տերեւները ի՞նչ ծանրութիւն կրնային ունենալ: Աղբահաւաքները եթէ նոյնիսկ ամբողջովին լեցնէին բեռնակառքը, այդ տերեւները որքա՜ն ծանրութիւն պիտի ունենային:

Պատուհանին քով սպասեցի ու նայեցայ այս տեսարանին: Երանի՜ թէ չտեսնէի: Երանի՜ թէ աղբահաւաքները այդ գործը ընէին իմ բացակայութեանս: Ես վայրենի բան մը կը տեսնէի այդ գործողութեան մէջ, հակառակ որ քաղաքակրթութեան դրսեւորումն էր այդ: Աղբահաւաքները մեծ խանդով կը հաւաքէին տերեւները: Անոնք պարբերաբար կը նայէին դէպի մերձակայ շէնքերուն պատուհանները, յուսալով որ տնեցիները գնահատանքով կը հետեւէին իրենց աշխատանքին, թերեւս նուէր մըն ալ կը ղրկէին անոնց: Անոնք ո՛վ գիտէ ինչպէս կը խնդային իմ վրաս, եթէ գիտնային որ ես սրտի ճմլումով կը հետեւէի իրենց աշխատանքին:

Այո՛, շատ միամիտ ու ծիծաղելի էի, բայց տեսէք թէ ինչ ըրի այդ պահուն: Նայեցայ դիմացի երկու այն ծառերուն, որոնցմէ թափած էին սա դեղին ու չորցած տերեւները: Նայեցայ այդ ծառերուն ու հարցուցի. «Այս ծառերը բան մը կը զգայի՞ն արդեօք երբ կը տեսնէին թէ իրենցմէ ինկած այդ հարազատ տերեւները կարծես մեռելաթաղերու կողմէ կը տարուէին մեռելակառքով մը»:

Ո՛չ: Ծառերը ոչի՛նչ կը զգային: Բնութիւնը որ այնքան գեղեցիկ է, նոյնքան անզգամ է: Ծառերը ոչի՛նչ կը զգան երբ կը բաժնուին իրենց հարազատ տերեւներէն: Հողը ոչի՛նչ կը զգայ երբ իր վրայ փռուած կը տեսնէ այն տերեւները որոնց իր աւիշով, իր կաթով կեանք տուաւ քանի մը ամիս առաջ: Հովը ոչի՛նչ կը զգայ երբ կ'անցնի ու անցնելու ընթացքին մի առ մի վար կ'առնէ չորցած տերեւները: Նոյնիսկ թռչունները, որոնք սիրտ ու գլուխ ունին, ոչի՛նչ կը զգան երբ կուգան ու կը թառին սա մերկ ճիւղերուն վրայ, որոնք երէկ տակաւին կանանչով ծածկուած էին: Բնութիւնը անզգամ է: Եւ կրնամ մտածել որ բնութեան կատարելութիւնը կուգայ իր անզգամութենէն: Բնութիւնը կրնա՞ր իր անփոփոխ օրէնքները այսքան անողոք կերպով գործադրել եթէ անզգամ չըլլար: Ո՞ւրկէ կուգայ մեր ձախողութիւնը, մեր զգայուն ու կարեկից մարդոց ձախողութիւնը: Մեր զգայնութենէն: Մենք անողոք չենք, մենք անզգամ չենք: Չենք կրնար նմանիլ բնութեան, որ անկողմնակալ ու անզգամ դատաւորի մը նման միայն օրէնքները կը գործադրէ: Չէ՛, բնութիւնը անկողմնակալ ու անզգամ դատաւոր մըն ալ չէ, որովհետեւ դատաւորը ի վերջոյ այն անձն է որ սեփական նախաձեռնութիւն մը ունի եւ ընտրութիւն մը կ'ընէ ճիշդին կամ սխալին, անմեղին ու մեղաւորին միջեւ: Բնութիւնը դատաւոր ալ չէ: Բնութիւնը թերեւս դահիճ մըն է, որ միայն մեքենաբար կը գործադրէ իրեն տրուած հրահանգները:

***

Այս տարուան տերեւաթափը իր վերջին օրերը կ'ապրի: Շուտով պողոտաները, պարտէզները պիտի մաքրուին, որովհետեւ ծառերը բոլորովին մերկացած պիտի ըլլան: Մենք ալ արդէն պիտի մոռնանք թէ եղանակ մը փոխուեցաւ բնութեան ու մեր կեանքին մէջ: Ձմեռնային եղանակը պաղ շունչ մը պիտի փչէ մեր սիրտերէն ներս: Եւ երբեմն պիտի մտածենք անցեալի գարուններուն եւ աշուններուն մասին: Կարօտներ պիտի զգանք: Կամ ապագայ գարուններու ու աշուններու նկատմամբ անհամբերութիւն մը: Ամէն ինչ լաւ է այսպէս: Աւելի ճիշդ՝ բանաստեղծական է: Ատով է որ կը զատորոշուինք բնութեան միւս տարրերէն: Բնութիւնը միայն մարդն է որ ստեղծած է որպէս բանաստեղծ: Եւ չենք ալ գիտեր թէ ինչո՞ւ ըրած է այդ բացառութիւնը: Բայց լաւ որ ըրած է: Կրնար այդքան ալ չընել: Բայց ըրած է: Թերեւս ալ ըրած է պարզապէս մեզ իբր վկայ դարձնելու համար իր գործադրութիւններուն: Չէ՞: Եթէ մենք ալ զրկուած ըլլայինք մտածելու ու զգալու կարելիութիւններէն, այս ահաւոր ու անսահման տիեզերքը ինչի՞ պիտի ծառայէր, ինչ բանի համար ստեղծուած պիտի ըլլար:

Ռ. Հ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԱՐՍԷՅԼ

ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒՄ ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ԱՆԴԱՄՆԵՐՈՒ

Նոյեմբեր 25, Շաբաթ գիշեր, Մարսէյլի 12-րդ թաղամասի քաղաքապետարանի շքեղ սրահին մէջ կազմակերպուած պարահանդէսի մը ընթացքին, պարգեւատրուեցան Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի կարգ մը անդամ-անդամուհիները, որոնք 10, 15 եւ 20 տարիներ շարունակ, հաւատարմօրէն ծառայած են երգչախումբէն ներս, պանծացնելով հայ երգը:

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ, Սահակ-Մեսրոպ մշակութային կեդրոնի յանձնախումբի անունով Փիէր Մաշոյեան կատարեց երեկոյթին բացումը եւ տուաւ երգչախումբի վերջին տարուան գործունէութիւնները ժամանակագրական կարգով: Շնորհաւորեց խումբին ղեկավարը եւ անդամ-անդամուհիները՝ Ֆրանսայի զանազան քաղաքներու եւ ի մասնաւորի Գերմանիոյ մէջ տուած համերգներով, իրենց արձանագրած բացառիկ յաջողութեան համար: Ապա խօսք առաւ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի ղեկավար՝ Խաչիկ Եըլմազեան: Ան յայտնեց իր երախտագիտութեան զգացումները՝ երգչախումբի հիմնադիրներուն եւ անդարձ հեռացած անդամ-անդամուհիներուն յիշատակին: Շնորհակալութեան խօսքը ուղղեց այն անդամներուն որոնք 23 տարիներ անդադար հոգի եւ շունչ տուին երգչախումբին, վառ պահելով հայ հոգեւոր եւ աշխարհիկ երգերը, հայ մշակոյթը: Ապա բեմ հրաւիրեց օրուան պարգեւատրեալները: Մենք ալ մեր կարգին, գնահատելու եւ շնորհաւորելու համար այդ անդամ-անդամուհիներու անձնուէր աշխատանքը, կը փափաքինք տալ իրենց անունները մի առ մի. –

Աւելի քան տասը տարի ծառայողները, մշակոյթի յանձնախումբի անդամ՝ Պր. Ֆ. Զամանթեանի կողմէ ստացան գնահատագիր-վկայական. – Տիկիններ՝ Մարի Եազըճեան, Պերճուհի Թաշճեան, Լուիզ Քուզէն, Ժոհաննա Փափալարդօ, Ալին Պուրունսուզեան, Պր. Ժիլպէր Մաշուլեան:

Աւելի քան տասնեւհինգ տարի ծառայողները, Մայր Եկեղեցւոյ ատենապետ Պր. Ռ. Ազնաւուրեանի կողմէ ստացան ոսկեայ զերբերը. – Տիկիններ՝ Յասմիկ Վանէսեան, Հիւգէթ Պալիկեան, Ժոէլ Սարաճեան, Մարթա Պասմաճեան, Սիլվի Պալիկեան, Պր. Մարսէլ Կարապետեան, Մուրատ Մէրէմէթճի:

Իսկ քսան տարիէ ի վեր ծառայող Պր. Նուպարիկ Տէր-Մինասեան ստացաւ երգչախումբի խորհրդանիշը կրող յուշապնակ մը, ձեռամբ՝ Հայաստանի Համալսարանէն Փրոֆ. Մարտիրոսեանի, որ այդ օրերուն Մարսէյլ գտնուելով, հրաւիրուած էր կազմակերպիչներուն կողմէ:

Շարաթ գիշեր սկսած պարահանդէսը, ջերմ եւ ուրախ մթնոլորտի մը մէջ, երգ ու պարով, կերուխումով վերջ գտաւ կիրակի առաւօտ:

ԱՆԻ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԵՐՈՒԱՆԴ ԱԿԻՇԵԱՆԻ 50-ԱՄԵԱՅ ՅՈԲԵԼԵԱՆԸ

Գանոկա Փարքի Հ. Բ. Ը. Մ. «Նազարեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին, նշուած է Երուանդ Ակիշեանի կրթական եւ հանրային գործունէութեան 50-ամեայ յոբելեանը: Բացումը կատարած եւ հանդիսութիւնը վարած է «Արշակ Տիգրանեան» վարժարանի տնօրէն Վարդգէս Գուրուեան: Երուանդ Ակիշեան դաստիարակը ներկայացուցած է «Նոր Օր»ի խմբագիր Վաչէ Սեմերճեան: Հալէպի Լազար Նաճարեան – Գ. Կիւլպէնկեան վարժարանի շրջանաւարտներու սրտի խօսքը փոխանցած է Վահէ Էքմէքճեան: Ակիշեան հանրային գործիչի մասին խօսած է Նուպար Յակոբեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են Թորոս Թորանեան, տոքթոր Լարի Քարէթոն եւ Գէորգ Յակոբեան: Ընտանիքի անդամներուն կողմէ խօսք առած է յոբելեարի որդին՝ իրաւաբան Արա Ակիշեան: Գնահատանքի իր խօսքին աւարտին, առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան յոբելեարին յանձնած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Հայրապետական կոնդակը եւ «Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ» շքանշանը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է յոբելեարը:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի «ՎԵՐԱՄԻԱՑՈՒՄ – 2000» ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Միշըն Հիլլի «Արարատ» հանգստեան տան «Տէօքմէճեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 3-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Լոս – Անճըլըսի մասնաճիւղի «Վերամիացում – 2000» ձեռնարկը, որուն ներկայ եղած են անցեալի եւ ներկայի շուրջ 600 անդամներ, որոնք անցնող 32 տարիներուն մաս կազմած են Միութեան Լոս – Անճըլըսի մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Մհեր Դաւիթեան: Հանդիսավարը՝ Սարգիս Արեւեան, անդրադարձած է մասնաճիւղի 32-ամեայ գործունէութեան: Ատենապետ Սթիւ Արթինեան երախտագիտութիւն յայտնած է մասնաճիւղի հիմնադիրներուն եւ շեշտած նոր կեդրոնով մը օժտուելու անհրաժեշտութիւնը:

***

ԲԻՒԶԱՆԴ ՄԷՅՄԱՐԵԱՆԻ ՔԱՆԴԱԿՆԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, Նոյեմբեր 18 – 19-ին, տեղի ունեցած է Բիւզանդ Մէյմարեանի քանդակներուն ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ՝ Համազգայինին: Քանդակները պատրաստուած են տախտակէ, կաւէ, մարմարէ, երկաթէ եւ անագապղինձէ:

***

ՓՐՈՖ. ՌԻՉԸՐՏ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Էնսինոյի Ֆերահեան Ազգային Վարժարանի «Աւետիսեան» սրահին մէջ, Հոկտեմբեր 28-ին, տեղի ունեցած է Համախարբերդի Հայրենակցական Միութեան տարեկան ձեռնարկը, որուն ընթացքին վարչութիւնը պատուած եւ պարգեւատրած է իր հայրենակիցներէն՝ փրոֆէսոր Ռիչըրտ Յովհաննիսեանը, հայ ժողովուրդի պատմութեան եւ Հայ դատին նուիրուած իր բեղուն աշխատանքին եւ ծառայութեան համար: Հանդիսութիւնը վարած է ատենապետ Գէորգ Պետիկեան եւ ներկայացուցած է մեծարեալին կեանքն ու գործունէութիւնը: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է փրոֆէսոր Յովհաննիսեան:

***

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ Ի ՊԱՏՈՒԻ

Կլէնտէյլի հանրային գրադարանին մէջ, Նոյեմբեր 26-ին, տեղի ունեցած է գրական հանդիսութիւն մը, նուիրուած՝ Թորոս Թորանեանի ազգային-գրական գործունէութեան 50-ամեակին: Հանդիսութիւնը վարած է Յարութ Տէր-Դաւիթեան: Ողջոյնի խօսք արտասանած է Թորգոմ Փոսթաճեան: «Նոր Կեանք» շաբաթաթերթի հրատարակութեամբ Թորանեանի լոյս ընծայած «Անդրանիկ Ծառուկեան արձակագիրն ու բանաստեղծը» հատորը ներկայացուցած է «Նոր Կեանք»ի խմբագիր Գրիգոր Շէնեան: Հեղինակին կենսագրականը տուած է Նուպար Յակոբեան: Գեղարուեստական յայտագրի աւարտին Թորոս Թորանեանին յանձնուած է Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին կողմէ ղրկուած Օրհնութեան Գիրը եւ «Ս. Սահակ-Ս. Մեսրոպ» շքանշանը: Շնորհակալութեան խօսքով հանդէս եկած է մեծարեալը:

***

ՔԻԼԻՍԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ 10-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիու Գոլէքշըն» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 18-ին, տօնուած է Քիլիսի Հայրենակցական Միութեան 10-ամեակը, հովանաւորութեամբ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանի: Բացումը կատարելով Միութեան ատենապետ Գրիգոր Շէնեան նշած է թէ իր հիմնադրութենէն ի վեր Միութիւնը 150 հազար տոլար կրթանպաստ տուած է հայկական վարժարաններու աշակերտներու: Վառուած են 10 մոմեր, 10 հայրենակիցներու կողմէ, որոնցմէ իւրաքանչիւրը 500 տոլար նուիրած է Միութեան, իսկ օրուան պատուոյ հիւրը՝ տիկին Աշխէն Փիլաւճեան 5 հազար տոլար նուիրած է:

ԼՐԱՏՈՒ

ԴՈՂԷՆ-ԴՈՂԷՆ

ԱԹԷՆՔԻ ՄԷՋ, Նոյեմբեր 5-ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 110-րդ տարեդարձը, Նէա Զմիւռնիի սրահին մէջ: Բանախօսելու հրաւիրուած էր Հայաստանէն Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ՝ Հրանտ Մարգարեան: Յանուն Յունաստանի Կեդրոնական Կոմիտէին, խօսք առած է Շահան Ֆարաճեան: Ողջոյնի խօսքով հանդէս եկած են Հայաստանի դեսպանը՝ Արմէն Պետրոսեան, Ազգային վարչութեան ատենապետ՝ Արմէն Տէտէեան, ՌԱԿ-ի կողմէ Տիգրան Քաչիկեան: Ձեռնարկին բացումը կատարած է Տիկին Լիզա Աւագեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Դ.

Բարեկամը տեսաւ որ Մարտիկ անկեղծօրէն դիմած էր իրեն եւ զգաց թէ ճշմարտապէս օգտակար պիտի ըլլար իրենց Մարտիկի պէս մէկու մը օժանդակութիւնը: Իր ծանօթութեանց շնորհիւ յաջողեցաւ միշտ յարաբերութիւններ մշակել բանտարկուած ընկերներու հետ եւ յաճախ, կաշառելու մէջ իր ունեցած փորձառութեամբը, ազատել զիրենք բանտէն.

– Ահա՛ սուրճդ, Մարտիկ աղա, ըսաւ Նարդիկ ներս մտնելով. հիմա պատմէ տեսնենք...:

– Վաղը Սիմոնը բանտէն կ'ելլէ, այս մասին վստահ եղի՛ր, պատասխանեց Մարտիկ աղա. Հիւանի պէտք թէեւ հակառակեր է ազատ ձգուելուն, բայց Նազըմ փաշան պնդեր է որ արձակուի... կ'երեւայ թէ զօրաւոր տեղէ մը պաշտպանութիւն կայ: Առջի օր Ֆրանսական դեսպանատան թարգմանը եկեր է Ջափթիէ, իր ներկայութեանը կրկին հարցաքններ են Սիմոնը եւ անկէ ետքը որոշեր է որ արձակուի... ահա՛ իմացածս եւ շատ վստահ տեղէ:

Մարտիկի լուրերը միշտ ստոյգ էին եւ Նարդիկ բնաւ պէտք չունէր տարակուսելու: Սիմոնի մօտալուտ ազատութեան աւետիսը, որ կատարեալ անակնկալ մըն էր, ուրախութեամբ ողողեց դեռատի աղջկան սիրտը:

– Բայց ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Տրդատի խոստովանութիւններէն ետքը այսպէս յանկարծ ազատ կ'արձակեն Սիմոնը, հարցուց իր բարեկամին, տարօրինակ բան չէ՞ ասիկա...

Մարտիկ աղա որ իրեն յատուկ փորձառական փիլիսոփայութիւն մը ունէր, պատասխանեց.

– Տարօրինակ բան չկայ տաճիկներուն հետ, անոնց ամէն տեսած գործերը բնականութեան, ուղիղ տրամաբանութեան հակառակ պէտք է որ ըլլան: Անմեղը իբրեւ յեղափոխական ցկեանս բանտարկութեան կը դատապարտեն, եւ բո՛ւն յեղափոխականը իբրեւ անմեղ ազատ թող կուտան. ա՛ս այսպէս եղած է ու այսպէս պիտի ըլլայ Տաճկաստանի մէջ, աղջիկս... յանցաւոր ըլլալը առաւելութիւն մըն է եւ օձիքը ազատելու լաւագոյն միջոցը... նայէ՛ որ անմեղ չըլլաս, այն ատեն բանդ բուրդ է:

Մարտիկ աղա այս տեսութիւնը պարզելէ ետք, ոտքի ելաւ եւ խորհրդաւոր ձեւով մը աղջկան մօտենալով, ականջին ի վար ըսաւ.

– Անգլիոյ Թղթատունը մեր հասցէին նամակներ եւ ծրար մը եկած է, պէտք է որ անմիջապէս երթաս առնես զանոնք եւ Պ. Զաւլսին տանիս, որպէսզի Արամին ձեռքը հասցնէ. շատ հիմա գնա՛, շատ կարեւոր է:

Նարդիկ որ Սիմոնի ազատման լուրովը ոգեւորուած էր, վճռաբար պատասխանեց.

– Հիմա՛ կ'երթամ, անհոգ եղի՛ր:

Նարդիկ անմիջապէս վեր ելաւ՝ հագուելու եւ երթալ իրեն յանձնուած պաշտօնը կատարելու համար:

Մարտիկ աղա պահ մը առանձին մնաց սենեակին մէջ եւ սկսաւ զանազան խորհուրդներ ծրագրել մտքին մէջ, իրենց գտնուած վտանգաւոր կացութենէն փրկուելու մասին, որովհետեւ հակառակ նոյն օրուան յուսալից լուրերուն՝ կը զգար որ ոստիկանական խառնութիւնները հետզհետէ կը սաստկանային եւ զիրենք պաշարող ցանցը կամաց կամաց կը նեղնար:

– Վախնամ այս անգամ օձիքնիս ձեռք պիտի տանք, կ'ըսէր ինքնիրեն, ոստիկանութիւնը ժամանակէ մը ի վեր զարմանալի հոտառութիւն մը ցոյց կուտայ եւ առաջուան պէս տխմարաբար չի գործեր...

Եւ Մարտիկ աղա սիկարէթ մը վառելով տունէն մեկնեցաւ, տարտամ երկիւղով մը համակուած:

Ճամբան աննպատակ թափառումներէ ետքը յանկարծ դէմ առ դէմ եկաւ Սեդրակի հետ զոր քանի մը օրէ ի վեր չէր տեսած:

– Բարեւ, գոչեց ուրախութեամբ, ես ալ ձենէ մէկը կը փնտռէի կոր հետը տեսակցելու համար:

– Եկո՛ւր նայինք, պատասխանեց Սեդրակ. առանձին ու ապահով տեղ մը երթանք որ գլուխ գլխի քիչ մը խօսինք:

Երկու ընկերները որոնք Բանկալթիի կողմը կը գտնուէին, ուղղուեցան Տօմա Պահչէ տանող պողոտային վրայ հաստատուած բացօթեայ սրճարաններէն մին:

– Խօսէ՛ նայինք, ի՞նչ նոր լուրեր ունիս, հարցուց երիտասարդը որ ապահով էր թէ Մարտիկ աղա միշտ թարմ բաներ կ'ունենար պատմելիք:

– Սիմոնը վաղը կ'արձակուի կոր...

– Սիմոնը կ'արձակուի՛ կոր, գոչեց Սեդրակ տարօրինակ շեշտով մը որ յայտնի չէր թէ ուրախութեա՞ն թէ զարմացումի արտայայտութիւն էր:

– Այո՛, կ'արձակուի կոր, ապահով տեղէ իմացայ, հաստատեց Մարտիկ աղա, եւ մի առ մի կրկնեց ինչ որ քիչ առաջ ըսած էր Նարդիկի:

Երիտասարդը ուշադիր մտիկ ըրաւ, աչքերը խոշոր խոշոր բացած, նայուածքը սեւեռուն իր խօսակցին վրայ:

– Բայց զարմանալի՛, տարօրինա՛կ, անհաւատալի բան է ասիկա, գոչեց երբ Մարտիկ աղա իր խօսքը աւարտեց:

– Իրողութիւնը այս է, Սիմոնը վաղը պիտի ազատի... ուրախ չե՞ս:

– Բայց հարկաւ ուրախ եմ, միթէ կարելի՞ է չուրախանալ... Սիմոնի պէս ընկե՛ր մը... միայն թէ տակաւին անհաւատալի կ'երեւի կոր ինծի... բոլորովին անհաւատալի...

Պահ մը լռութիւն տիրեց. յետոյ Սեդրակ հարցուց:

– Նարդիկին իմացուցի՞ր:

– Բնականաբար, հիմա հոնկէ կու գամ կոր:

– Շատ ուրախացա՞ւ...

– Խեղճ աղջիկը, անշուշտ շատ ուրախացաւ...

– Զափազա՞նց ուրախացաւ:

Երկան Մարտիկ զարմացական նայուածք մը ուղղեց երիտասարդին:

(Շար. 13)

(Շար. Ա. էջէն)

նոր բանտերու դրութիւնն է որ այս շարժումին պատճառ եղած է: Այդ բանտերուն խուցերը մէկ կամ երեք հոգիի համար են, մինչ ներկայիս 20-էն 200 հոգինոց են:

ՄԱԿ-ի Ապահովութեան Խորհուրդը միաձայնութեամբ քուէարկած է բանաձեւ մը, որ յաւելեալ դրամ կը նախատեսէ Իրաքի սահմանուած մարդասիրական ծրագրին համար, առանց սակայն ջնջելու պատժամիջոցները: 600 միլիոն եւրօ ալ կը շնորհուի Պաղտատի, վերականգնելու համար քարիւղի իր քայքայուած ճարտարարուեստը:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE FIGARO»

(7 Décembre)

LE CINEASTE A ETE RECU A L'ACADEMIE DES BEAUX-ARTS

Verneuil pour un cinéma populaire

Մարտ 29-ին էր որ Աշոտ Մալաքեան (Անրի Վէրնէօյլ) Գեղարուեստից Ակադեմիայի (Լուսանկարչական եւ Շարժանկարի ճիւղ) անդամ կ'ընտրուէր, ինչպէս գրած էինք ատենին («Յառաջ», Մարտ 31): Ընդունման պաշտօնական արարողութիւնը տեղի կ'ունենար Դեկտ. 6-ին եւ որու լայն արձագանգ կու տայ Ֆիկառօ, հրատարակելով նաեւ Աշոտ Մալաքեանի նկարը, ակադեմականի կանաչ զգեստով, հարցազրոյց մը բեմադիրին հետ եւ հատուած մը իր ճառէն:

Անրի Վէրնէօյլ ընտրուած է նկարիչ Իվ Պրայէրի աթոռին եւ որու գովքը հիւսած է, ըստ աւանդութեան: Թերթը կ'անդրադառնայ չորս տարեկան փոքրիկ Հայուն, որ ոտքը կը դնէր Մարսէյլ, Քէ տը լա Ժուլիէթ եւ որ 76 տարի ետք մուտք կը գործէր Քէ տը Գոնթի:

Հարցազրոյցի ընթացքին, Վէրնէօյլ չի ծածկեր իր նախընտրութիւնը ժողովրդական շարժանկարի նկատմամբ: Ակադեմական դառնալը վերջին էջը կը նկատէ ֆրանսական տեսակի համարկումի մը: ծառին մէջ ալ չեշտած է՝ «Հայ եմ, ինձմէ աւելի Ֆրանսացի՝ կը մեռնիմ»:

***

Հեռատեսիլն ալ իր լրատուութեան ընթացքին արձագանգեց Աշոտ Մալաքեանի ակադեմական ընդունուելու արարողութեան:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :

l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՇԱԲԱԹ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9

Յղութիւն Սրբոյ Կուսին Մարիամու՝ յԱննայէ

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ

le Centre Culturel SAINT-MESROB

vous invite à une

CONFERENCE

avec projection de diapositives du

Dr JEAN-MICHEL THIERRY

Sur le thème :

«La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»

le jeudi 14 décembre à 20 heures 45

au Centre Culturel St-Mesrob, 10 bis, rue Thouin — Paris V^{e}

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge

—Entrée libre • Cocktail —

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme — Marseille 13ème

super **LOTO**

Samedi 16 décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérome — 13013 MARSEILLE

LES RENCONTRES de NAREG

LE GRAND «BRUNCH»

Dimanche 10 décembre à 13 heures

Salle Paroissiale de Saint-Gratien, Boulevard de la République à Saint-Gratien

Projection de films sur le Karabagh, représentation des élèves et distribution des cadeaux de Noël aux enfants sages du **Cours Nareg** et à leur invités.

100 F pour les adultes,
50 F pour les scolaires.

Bulletin de réservation nécessaire
22, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
ou par téléphone au : 01.34.12.84.45

Nom : ....
..............×100 F = ...
..............×50 F = ...
Total = ...

Chèques à l'ordre de l'**Association Culturelle NAREG.**

NAREG AU MARCHE DE NOEL D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle NAREG informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

CENTRE CULTUREL SAHAK-MESROP

RECITAL DE CHANT

NAIRA ABRAHAMIAN (Soprano, Soliste de l'Opéra d'Erevan)
VARTOUHI ABRAHAMIAN (Mezzo Soprano)
JULIETTE YILMAZIAN (Piano)

Dimanche 17 Décembre à 17 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

Au programme :
Bach — Haendel — Puccini — Verdi — Saint-Saens — Dikranian — Alemshah — Romberg — Berberian — Ganatchian...

P.A.F. : 50 F

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour les amoureux de la musique arménienne
... et pour tous les jeunes pianistes
en avant-première

Garbis APRIKIAN

Auteur, compositeur et Chef de la Chorale Sipan-Komitas

présente

Six chants arméniens

transcrits pour piano

Fascicule I

Vendredi 15 Décembre à 20h45
à la M.C.A. d'Alfortville

Présentation et explications par l'auteur

Illustration musicale, **Raffi PAPAZYAN,** ancien élève de la M.C.A.

Introduction par **Ara KRIKORIAN,** l'éditeur

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ-ի Փարիզի Ա. Թաղէոսեան մասնաճիւղի ժողովը Շաբաթ, Դեկտեմբեր 9, ժամը 15, սովորական հաւաքատեղին:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

La Section «D. MISSAKIAN» de Sevran — Livry-Gargan vous invite à venir fêter

le passage au 21ème siècle dans son Centre de Bellefontaine

Un accueil familial et une ambiance arménienne vous seront réservés.
Soirée dansante pour le Réveillon.
Séjour du 30 décembre au 2 Janvier.
Date limite d'inscription : 10 DECEMBRE

Réservez au plus vite au N° de téléphone suivants :
01.42.36.33.73 (la journée);
01.46.58.03.17 (le soir).

***

La Section «D. MISSAKIAN»
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
ouvre les portes de la Maison de la Croix Bleue tous les vendredis après-midi de 14h30 à 18h30.

Au programme : jeux de société — Lecture de la presse arménienne — Musique — Recettes de cuisine.

Nous vous invitons tous à venir partager ces moments de détente et d'échange autour d'une tasse de thé.

Pour tous renseignements, contacter Madeleine Papazian :
☎ 01.43.83.87.68.

Extrait du relevé de conclusions du XVIIIe Congrès de l'UCFAF

NDLR.- *L'UCFAF nous a fait parvenir, en vue de sa publication, l'extrait suivant du relevé de conclusions de son 18e congrès.*

Résolutions
«Orientations et perspectives»

(...) Tout au cours de son histoire, l'UCFAF fut guidée par ce qui pouvait contribuer aux intérêts de l'Arménie et de notre communauté en France. A travers les échanges culturels et artistiques longtemps pratiqués qui nous valurent un indéniable crédit moral en France comme dans la mère-patrie, nous avons conscience d'avoir participé et enrichi l'amitié entre France et Arménie.

Persuadés de l'utilité et de la nécessité de ces échanges, le Congrès appelle à les réactiver et souhaite être entendu par les autorités compétentes d'Arménie afin qu'elles contribuent à les rendre accessibles et praticables. Dans ce même domaine de la culture, chaque région devra prendre des dispositions visant à developper le nombre et le rythme de ses actions.

Arménie

Notre association, qui toujours fut aux côtés de l'Arménie quelque soit le système politique que son peuple se donne librement, est aujourd'hui préoccupée par la dégradation économique et sociale qui y règne comme des graves conséquences qui en découlent au plan national et des familles.

La même passion nous animant nous continuerons dans la mesure de nos moyens, notre aide et notre soutien.

Nous souhaitons qu'au plus vite les instances gouvernementales d'Arménie, en partenariat avec la Diaspora, mettent sur pied un organisme indépendant de toute force politique, pour développer et animer les relations entre Arménie et Diaspora. A cet égard, nous nous en tenons toujours aux dispositions unitaires proposées au nom de la délégation de France lors de la Conférence Arménie - Diaspora en 1999, comme aux conclusions unanimes alors adoptées.

Reconaissance du génocide — Comité du 24 Avril

Le Congrès se félicite de la constitution du Comité unitaire du 24 Avril à l'avénement duquel nous avons largement contribué, comme des structures identiques dans toutes les régions. Partout, cette indispensable addition des forces s'est réalisée grâce à la volonté et à l'esprit de responsabilité des organisations qui y ont adhéré dès sa création ou l'ont rejoint ultérieurement. Ce Comité est aujourd'hui un moteur essentiel de la communauté des citoyens d'origine arménienne. Parce que son programme est la plate-forme qui les fondent sont justes et réalistes, nous les appuyons totalement et participons pleinement à ses actions. C'est grâce à tout ce qui précède que la «bataille» du Sénat vient d'être gagnée. Nous nous réjouissons que la France retrouve ainsi sa qualification de patrie des droits de l'homme et qu'elle soit appelée à servir de modèle pour d'autres Etats.

Cependant, le combat est loin d'être terminé et nous appelons nos membres et la communauté à ne pas relâcher leurs efforts, à rester vigilants et mobilisés.

Nous sommes favorables à l'éventuelle transformation de l'actuel Comité du 24 Avril en un organisme représentatif de la communauté tant auprès des pouvoirs publics français qu'auprès de ceux d'Arménie afin de lui donner un champ d'action plus large. L'esprit de consensus exigeant de ne traiter que les dispositions recueillant l'unanimité et excluant tout ce qui peut diviser, reste à nos yeux un principe prioritaire et fondamental. (...)

(extrait) Adopté à l'unanimité. 12.11. 2000.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1·500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 6,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·055 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.055

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 7 / 8)

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ 12-ՐԴ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

12 տարի առաջ Հայաստանի հիւսիսային շրջանը հարուածած երկրաշարժին օրը նախագահ Ռ. Քոչարեան այցելած է Գիւմրի ու ծաղկեպսակ դրած անծանօթ զոհերու յուշարձանին: Շիրակի թեմին առաջնորդ Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեանի հոգեհանգստեան աղօթքէն ետք վայրկեանի մը լռութեամբ յարգուած է զոհերուն յիշատակը. յետոյ նախագահն ու իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը ներկայ եղած են Գիւմրիի Շչեդրինի բնակելի շէնքերուն նորոգութեան աւարտը նշող հանդիսութեան: Սեփականաշնորհումներէն ստացուած գումարներով եւ «Հայաստան» հիմնադրամի միջոցներով կատարուած նորոգութենէն ետք հոն բնակութիւն պիտի հաստատէ 90 ընտանիք: Հիւրերը մասնակցած են Պ. Սեւակ նորակառոյց դպրոցին բացումին:

Նոյն օրը Էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ ալ 1988-ի զոհերուն յիշատակին հոգեհանգստեան արարողութիւն կատարուած է: Իսկ Վանաձորի մէջ անոնց յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարած է Գուգարաց թեմին առաջնորդը:

ԼՂՀ

Դեկտեմբեր 7-ին նախագահ Ա. Ղուկասեան, Ազգային Ժողովի նախագահ Օ. Եսայեան, վարչապետ Ա. Դանիէլեան, երեսփոխաններ, նախարարներ այցելած են Ստեփանակերտի յուշահամալիրը ու ծաղիկներ զետեղած երկրաշարժի զոհերուն յուշարձանին:

***

ԿԱՐԷՆ ԵՒ ՍԱՄՈՒԷԼ ԲԱԲԱՅԵԱՆ ԿՐՆԱՆ ՏԵՍԱԿՑԻԼ ԻՐԵՆՑ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

Հայաստանի նախագահին առընթեր մարդկային իրաւանց յանձնաժողովին Նոյ. 20-ին Շուշիի բանտ այցելութենէն ետք, Դեկտ. 7-ին յանձնաժողովի նախագահ Պ. Հայրիկեան յայտնած է թէ Սամուէլ եւ Կարէն Բաբայեան եղբայրներուն արդէն կ'արտօնուի տեսակցիլ իրենց հարազատներուն հետ, ստանալ թերթեր եւ սննդամթերք: «Սամուէլ Բաբայեանին աւելի շատ մտահոգում է իր վերաբերեալ քրէական գործը, նա յայտարարեց, որ ինքն անմեղ է» աւելցուցած է Պ. Հայրիկեան: Յանձնաժողովին նոյն օրուան նիստին, ուր վերոյիշեալ յայտարարութիւնները ըրած է Պ. Հայրիկեան, քննարկուած է նաեւ Դեկտ. 10-ի մարդկային իրաւանց միջազգային օրը նշելու հարցը: Առաջարկ եկած է որ այդ օրը Հանրապետութեան նախագահը ուղերձով դիմէ ժողովուրդին:

***

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՉԻՆԱՍՏԱՆ ԱՅՑԸ ԱՒԱՐՏԱԾ

Վարչապետ Անդրանիկ Մարգարեան աւարտած է Չինաստան իր այցելութեան շրջանակին մէջ երկրին բարձրաստիճան ղեկավարներուն հետ հանդիպումներու շարքը: Երկու կողմերն ալ բանակցութիւնները գնահատած են արդիւնաւէտ եւ վերջին շրջանին որոշ չափով տկարացած երկկողմանի յարաբերութիւնները սերտացնելու անհրաժեշտ քայլ: Դեկտ. 7-ին վարչապետը եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը այցելած են Շանկհայի ելեկտրոնիկ սարքաւորումներու արտադրութեան ձեռնարկութիւնը. կէսօրէ ետք վերադարձած են Փեքին, ուր վարչապետը այցելած է Հայաստանի դեսպանատունը: Հոն հաւաքուած սփիւռքահայ գործարարներու ալ ներկայութեան նշուած է Սպիտակի երկրաշարժի 12-րդ տարելիցը: Վարչապետը խօսք առնելով ընդգծած է Աղէտի գօտին վերականգնելու համար խրախուսիչներին վճակող պատասխանատուութեան բաժինը: Դեկտ. 8-ի իրիկունը, կառավարական պատուիրակութիւնը կը վերադառնար Երեւան:

***

Ա. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՆԵՐՈՒՆ ԲՈՂՈՔԸ ՄԵՐԺՈՒԱԾ

Քրէական եւ զինուորական գործերու վերաքննիչ դատարանը Դեկտեմբեր 7-ին մերժած է Ա. Վարդանեանի պաշտպան փաստաբաններուն Ռ. Ռշտունիի եւ Ս. Ջաղինեանի բողոքը որ կը վերաբերէր ենթակային երկու ամիս արգելափակման վճիռին: Ա. Վարդանեան ազգային ապահովութեան նախարարութեան կողմէ մեղադրուած էր երկրին պետական կարգը բռնութեամբ տապալելու կոչ ընելով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՈՒՌՆ ՑՈՅՑԵՐ ՆԻՍԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 7-ին, Նիսի փողոցները պատերազմական դաշտի վերածուած են, կառքեր կրակի տրուած, վաճառատուներ, դրամատան գրասենեակներ քարուքանդ եղած եւ բուռն բախումներ ալ տեղի ունեցած են ապահովութեան ուժերուն հետ:

Նախագահ Շիրաք, վարչապետ Ժոսփէն խիստ կերպով դատապարտեցին այս բիրտ արարքները, որոնք խոտոր կը համեմատին ժողովրդավարութեան սկզբունքներուն հետ: Համաշխարհայնացման հակառակորդներուն խառնուած են Պասքեր, Սպանացիներ, Գորսիքացիներ եւ քաղաքը վերածուած է Բաբելոնի աշտարակի մը: Թալանողներ ալ խառնուած ըլլալով, ցոյցին կազմակերպիչները ստիպուած եղած են վերջ տալ տողանցքին, մինչ ոստիկանութիւնը արտասուաբեր ձեռնառումբերով կը ջանար ցրուել խառնակիչներուն: Խումբ մը մինչեւ Մոնաքօ գացած է, պահանջելով որ «պետութիւնը վերջ տայ հարկային դրախտի» իր կարգավիճակին:

Այս ամբողջը արդէլք չեղաւ որ ժողովը գումարուի, եթէ նոյնիսկ մեծ յոյսեր չկային անոր յաջող ելքին մասին: Տարակարծութիւնները շատ են, Անգլիա շատ մը կէտերու չի համաձայնիր եւ Ժոսփէն անձնապէս միջամտած է, որպէսզի Թոնի Պլէր ընդունի գործադիրի իրաւունքի արձանագրութիւնը ուխտին մէջ: Եւ խորհիլ թէ, երբ այսքան բարդ է, չըսելու համար անկարելի է 15-երու համաձայնութիւնը, ինչ կրնայ ըլլալ պարզուած պատկերը յետագային, 2003-ին, երբ նոր անդամներ ընդունուին եւ թիւը հասնի 29-ի:

***

Եւրոպական Միութեան այս վեհաժողովին մասնակիցներուն շարքին է Թուրքիոյ վարչապետն ալ: Ան շնորհակալութիւն յայտնած է իր մասնակցութեան նեցուկ կանգնած Ժ. Շիրաքի ջանքերուն: Եւրոպական յանձնախումբին ընդլայնումի կողմին պատասխանատու Կ. Վէրհէօկէն ըսած է Պ. Էճէվիթի թէ իր երկրին անդամակցութեան թեկնածութեան հարցը կախում ունի մարդկային իրաւունքներու եւ ժողովրդավարութեան մարզերուն մէջ առնելիք քայլերէն: Ան շեշտած է մահապատիժը ջնջելու եւ բանտերու մէջ չարչարանքին վերջ տալու անհրաժեշտութիւնը, ըսելով որ նշուած մարզերուն մէջ շօշափելի յառաջդիմութիւն կ'ակնկալէն Անգարայէն: Էճէվիթ

ՏԳԻՏՈՒԹԻ՞ՒՆ ԹԷ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՃԱՊԿՈՒՄԻ ՓՈՐՁ

«ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԻԱԿ ՏԱՐԲԵՐՈՒԹԻՒՆԸ ԼԵԶՈՒՆ Է»

Կ'ԸՍԷ ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԻ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Որպէս հակազդեցութիւն զանազան երկիրներու մէջ Հայերու ցեղասպանութեան յաջորդական ճանաչումներուն, նիւթին քննարկումներուն, Անգարայի նոր մարտավարութիւնն է Երեւանը սիրաշահիլ ու եթէ կարելի ըլլայ «միացեալ ճակատ» մը ձեւացնել Սփիւռքին դէմ: Այս նպատակին մէջ բծախնդրութեամբ կը շեշտուի թէ «Երեւան» ըսելով պէտք է հասկնալ զանգուածը եւ ոչ թէ ղեկավարութիւնը, յատկապէս նախագահ Ռ. Քոչարեանը որ ի տարբերութիւն ամէն առիթով ափսոսանքով յիշուած Լ. Տէր-Պետրոսեանի, ջանք չի խնայեր գործի մղելու Սփիւռքը, միջազգային բեմին վրայ արծարծելու ցեղասպանութեան նիւթը: Բնականաբար, Անգարայի ջանքը արձագանգ տուող պիտի գտնէր Հայաստանի մէջ. կարելի չէ մտածել որ բոլորովին շինծու են Թուրքիոյ հետ բարեկամանալու, անցեալը մէկդի ձգելու Երեւանէն յայտնուած տրամադրութիւնները, իշխանութեան պատասխանատուներու կամ փողոցի մարդուն կողմէ, որոնց թարգման կ'ըլլան Թուրք լրագրողներ, ամէն անգամ որ Հայաստան երթուղարձ մը կ'ընեն:

Այս խումբէն ընտրուած մէկը պէտք է ըլլայ Հայեւթուրք գործի յանձնախումբին հայաստանցի նախագահը Արսէն Ղազարեան: Ան ընկերացած էր Հայաստանի երդի-պարի պետական խումբին որ նոյն յանձնախումբին կողմէ կազմակերպուած ելոյթներ ունեցաւ Դեկտեմբեր առաջին օրերուն Պոլսոյ մէջ:

Առիթէն օգտուելով, Թուրք մամուլի անուններ հարցազրոյցներ ունեցած են անոր հետ, յետոյ իրենց էջերէն մեծատառ յայտարարելու համար թէ Հայաստանցի նախագահը անհրաժեշտ կը նկատէ Անգարա – Երեւան երկխօսութիւնը, եւլն.: Այս թերթերէն է «Միլլիյէթ», որուն Դեկտ. 8-ի թիւին մէջ լայն տեղ տրուած է Արսէն Ղազարեանի հետ կատարուած զրոյցին:

Ան նախ կը դժգոհի որ Անգարա շատ խիստ կեցուածք ունեցած է Հայաստանի հանդէպ ու անպատասխան ձգած յարաբերութիւններ բնականոնացնելու անոր բոլոր ջանքերը: Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան նիւթին այժմէականացումին, անիկա Թուրքիոյ այդ ընթացքին դէմ Երեւանի հակազդեցութիւնը պէտք չէ նկատել. աշխարհի 9 միլիոն Հայերէն միայն 3,5 միլիոնը Հայաստանի մէջ կ'ապրի: Իսկ «Ադրբեջանը գրաւած» ըլլալու Անգարայի պաշտօնական տեսակէտին հակազդելու համար Ա. Ղազարեան կ'ըսէ. «Այո, Ադրբեջանի հողերը գրաւեցինք, բայց 6 տարիէ ի վեր բախումները դադրած են. խաղաղ պայմաններու մէջ բանակցութիւններ կը տարուին: Իսկ Թուրքիոյ կեցուածքին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն նշմարելի է: Այս պայմաններուն մէջ մարդիկ իրենց ծնողքին, մեծ-մօր, մեծ-մօր անցեալը կը յիշեն: Մեր կառավարութիւնը ուղղակի կապ չունի ցեղասպանութեան որոշումներուն հետ: Մենք աւելի առաջնային հարցեր ունինք»:

Ցեղասպանութեան մասին Արեւմուտքի մէջ տրուած որոշումներուն կացութիւնը արմատապէս կը փոխուի եթէ Թուրքիա Հայաստանի սահմանը բանայ, դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատէ: Ա. Ղազարեան ըսելէ ետք թէ ցեղասպանութեան հարցը պէտք է պատմաբաններու միջազգային անաչառ յանձնախումբի մը կողմէ քննարկուի, դիւանները ամբողջութեամբ բացուին, եւլն., պատասխանելով «Ի՞նչ ըսել կ'ուզէք Թուրք հանրային կարծիքին» հարցումին, կ'ըսէ. «Երկու ժողովուրդներուն պատմութիւնը, մշակոյթը, աւանդութիւնները եւ զգացումները նոյնն են: Երկու պետութիւններն ալ աշխարհավար են: Թուրքիան եւ Հայաստանը իրարմէ կը բաժնուին միայն իրենց լեզուով: Մենք ալ Անատոլուի ընտանիքին պատկանող ժողովուրդ ենք: Կ'ակնկալենք որ Թուրքիա որպէս զարմիկ մը մեզի մեծ եղբայրութիւն ընէ»:

ԻՏԱԼԻԱ

ՄԻՐԱ ՔԱՂԱՔԸ ԿԸ ՃԱՆՉՆԱՅ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Չորեքշաբթի, Նոյ. 6-ին երեկոյեան ժամը 20·30-ի բացառիկ նիստի մը ընթացքին Միրա քաղաքը (30·000 բնակիչ) Վենետիկի եւ Փատովայի միջեւ գտնուող, քուէներու մեծամասնութեամբ Հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւը որդեգրեց եւ ճանչցաւ աջակողմեաններու ձեռնպահութեամբ:

ապահովութիւն տուած է որ այս ուղղութեամբ իրենց ծրագիրը պատրաստ կ'ըլլայ շաբաթէ մը եւ կը յղուի Նախարարաց Խորհուրդին:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

ՎԵՐԱԿԱՌՈՒՑՄԱՆ ԵՒ ԶԱՐԳԱՑՄԱՆ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ (ՊԷՐՏ) կրնայ Հայաստանի ելեկտրական ցանցին 20%-ին տիրանալ, որոշուած ըլլալով սեփականացնել ցանցին 51%-ը: Պետութիւնը պիտի պահէ 20%-ը, 5%-ը պիտի ծախուի սակարանին մէջ, մնացեալը տրամադրելի է ուրիշ գնորդներու:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ կը շարունակուի քրտերէն հեռասփռումներու նիւթին վէճը: Գաղափարը բաւականաչափ կողմնակիցներ ունենալ կը թուի. նոյնիսկ, Թրքական զաղտնի սպասարկութեան բարձրաստիճան պաշտօնատար մը համամիտ գտնուած է հեռատեսիլի քրտերէն կայանի մը: Սակայն, Դեկտեմբեր 7-ին, Սպայակոյտի Նախագահութիւնը խիստ զեկոյցով մը հակադրած է այդ հակումին, դիտել տալով որ քրտերէն կայան մը նշան է ՓՔՔ-ի քաղաքականացման ջանքին եւ թէ միայն անոր հզօրացման կը ծառայէ:

ԹՈՒՐՔԻԱ յանձնառու եղած է ժամ առաջ իրագործելու Թիւրք Թելեքոմի, Թիւրքիշ Էրլայնզի եւ ելեկտրականութեան մարզի սեփականաշնորհումը, ինչպէս նաեւ բարենորոգելու դրամատնային ճիւղը: Այս յանձնառութիւնը պարտաւորուած էր առնել, ԷՖ-ԷՄ-Ի-ի (Միջազգային Դրամական Հիմնարկ) շնորհած 10 միլիառ տոլարի փոխարէն: Համաշխարհային Դրամատունն ալ կը նախատեսէ 5 միլիառ տոլարի օժանդակութիւն մը:

ԱԼՖՐԷՏ ՍԻՐՎԷՆ Էլֆի գլխաւոր դէմքը, որ ամէնէն փնտռուած անձն է եւ ըստ տեղեկութիւններու, երեք տարի է Փիլիպպեան կղզիները ապաստանած է, կը ճամբորդէ իրեն շնորհուած կեղծ անցագրով մը, զոր իրեն տուած է Փարիզի ընդհանուր ոստիկանութեան տնօրէնութեան 18-րդ թաղամասի ճիւղը: Էքսփրէս շաբաթաթերթն է, որ այս յայտնութիւնը կ'ընէ, ճշդելով թէ այդ անցագիրն ալ

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒՄՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՑԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Երախայական, մանկական եւ պատանեկան գրականութիւնները կենսական դեր մը կը խաղան նոր սերունդի կազմաւորումին մէջ՝ անհատական, ընկերային, ազգային եւ մարդկային տեսակէտէ: Անոնց պակասը մեր մէջ տագնապալի կացութիւն մը կը ստեղծէ: Անոր հասու ենք բոլորս, բայց քիչ բան կ'ընենք զայն դարմանելու համար: Անշուշտ ուրիշ տագնապներ ալ ունինք, բայց այս մէկը եւ հայկական դպրոցներու անմխիթար վիճակը առաջնահերթ են, պէ՛տք է ըլլան:

Խօսուն օրինակ մը պահանջքի գիտակցումին, բայց զայն գոհացնելու անկարելիութեան. երեք տարի առաջ Խաչեր Գալուստեան մանկավարժական կեդրոնը ծրագրեց մանկավարժական եռամսեայ հանդէս մը հրատարակել, թղթածրար մը պատրաստեց եւ ղրկեց կրթական մարմիններու եւ կրթանպաստ ֆոնտերու: Նախատեսած էինք խմբագրական կազմը, հաշուած՝ ծախքերը, մտադրած՝ բովանդակութիւնը: Մանկավարժական եւ հոգեբանական յօդուածներ պիտի ըլլային, հայագիտական նիւթերու նմուշ դասեր, վկայութիւններ մանկավարժական ուշագրաւ փորձերու մասին եւ իւրաքանչիւր թիւի՝ կէս կամ մէկ պրակ մանկական գրականութիւն: Տրամաբանական բաժնեգինով մը՝ 500 օրինակ պէտք է սպառէինք կարենալ գոյատեւելու համար: Կրթական մարմիններու հակազդեցութիւնը եղաւ գրական, բայց ո՛չ՝ քաջալերական: Աւելի ճիշդ կ'ըլլայ ըսել թէ քաջալերեցին մեզ, բայց միա՛յն խօսքով: Դպրոցական ցանցերու գլուխը գտնուող մարմիններ գովական նամակներ գրեցին մեզի եւ խոստացան իւրաքանչիւր դպրոցի համար 2 թիւի բաժանորդագրութիւն: Խոստացուած բաժանորդագրութիւններու գումարը 50-ի չհասաւ, երբ հարիւրներով ուսուցիչ ունինք մեր վարժարաններուն մէջ: Ո՛չ իսկ մէկ տասեակը անհրաժեշտ թիւին: Ծրագիրը թաղուեցաւ:

ԽՆԴԻՐ

Պարզ է որ լուրջ խնդիր մը կայ մեր առջեւ: Ինչպէ՞ս լուծել զայն: Հարցադրումը բազմաճիւղ է եւ բազմամակարդակ: Երեք մեծ հարցումներու մէջ խտացնենք զայն եւ փորձենք պատասխաններ գտնել այդ հարցումներուն.

– Ի՞նչ կրնանք ընել մանկագիր հեղինակներ ունենալու համար:

– Ինչպէ՞ս հրատարակենք ստեղծուած գործերը:

– Ինչպէ՞ս ապահովենք անոնց սպառումը:

Պարզ է որ տաղանդներու, նոյնիսկ պարզ շնորհներու ծնունդը մեզմէ կախում չունի: Բայց մենք կրնանք յարմար միջավայր ու մթնոլորտ ստեղծել անոնց փթթումին համար և անհրաժեշտ մաքուր հայերէնը եւ մանկական գրականութեան կանոնները սորվեցնել մեր աշակերտ – աշակերտուհիներուն եւ ապագայ ուսուցիչ – ուսուցչուհիներուն:

Հայկական զանազան դպրոցներէ 13 տարիէ ի վեր Խաչեր Գալուստեան կեդրոն եկող հարիւրաւոր աշակերտուհիներու կարողութիւնը ստուգելէ ետք կրնամ ամենայն տարկայականութեամբ ըսել, թէ հայ աշակերտութեան հայերէնագիտութեան մակարդակը ցած է դժբախտաբար: Պէտք է աշխատինք բարելաւել այս մակարդակը: Առիկա պարտքն է մեր բոլոր դպրոցներուն:

Պէտք է նաեւ մանկական գրականութեան վարժութիւններ ընել տանք եւ տեսական տեղեկութիւններ փոխանցենք: Առաջին աշխատանքը պէտք է կատարենք բոլոր դպրոցներուն մէջ, երկրորդը՝ մասնագիտական հաստատութիւններու մէջ: Մանկական գրականութիւնը մաս կը կազմէ արդէն ուսուցիչներու պատրաստութեան պետական ծրագիրին: Պէտք է պարզապէս շահագրգիռ ուշադրութիւն դարձնել անոր վրայ:

Մենք ունինք նաեւ նպատակայարմար նկարազարդումի հարց մը: Տաղանդաւոր նկարիչներ շատ ունինք, բայց մասնագէտ նկարազարդողներ գրեթէ չունինք Հայաստանէն դուրս: Նկարչութիւնը աղքատ ազգականն է մեր դպրոցներուն մէջ: Պետական նոր ծրագիրները յատուկ կարեւորութիւն կուտան անոր, բարեբախտաբար: Օգտագործե՛նք առիթը, փորձենք յայտնաբերե՛լ մեր պզտիկները, քաջալերե՛նք զանոնք եւ ի հարկին ուղղե՛նք դէպի մանկական գիրքերու նկարազարդում:

Բախտը եթէ ունենանք նոր սերունդին համար գրող հեղինակներ տեսնելու մեր մէջ, պէտք չէ գոհանանք քաջալերելով զանոնք, անոնց գործերը պէտք է տպենք ծրագրուած ձեւով, համապատասխան մանկական գրականութեան պահանջներուն, որոնց մասին խօսուեցաւ արդէն: Պէտք է նկատի ունենանք գրականութեան ու շուկայի ընդհանուր պահանջները, բայց նաեւ իւրաքանչիւր գաղութի յատուկ պայմանները: Լիբանանի հայ մանուկը եւ Ֆրանսայինը ազգային եւ մշակութային միեւնոյն մթնոլորտին մէջ չեն ապրիր, միեւնոյն ազդեցութիւններուն ենթակայ չեն, միեւնոյն գիտելիքները չունին: Գրականութիւնը նկատի պէտք է ունենայ այս իւրայատկութիւնները: Տրամաբանական չէ Լիբանանի մէջ գիրք մը հրատարակել եւ զայն հրամցնել Ֆրանսայի կամ Ամերիկայի հայ պզտիկին:

Ժամանակակից արհեստագիտութիւնը կրնայ օգնութեան հասնիլ մեզի:

Ներկայիս կարելի է, աշխարհի որեւէ մէկ անկիւն նստած, մինա՛կ նոյնիսկ, գիրք մը պատրաստել համակարգիչով, նկարազարդել զայն եւ համացանցի միջոցով ուղարկել աշխարհի ուրիշ որեւէ՛ անկիւնը: Կարելի է նաեւ համաձայնիլ որ այս ձեւով ստեղծուած գիրքի մը բնագիրն ու նկարները պատշաճեցուին տուեալ երկիրի պահանջներուն: Օրինակ մը տալու համար, յիշե՛նք Ռենսիի վարժարանի մանկապարտէզի ուսուցչուհիներէն մէկուն պատրաստած գիրքերը: Անհրաժեշտութեան պարագային ան կրնայ Պէյրութ ուղարկել իր գիրքին համակարգչային արձանագրութիւնը, արտօնել որ ան պատշաճեցուի Լիբանանի պայմաններուն եւ հրատարակուի այնտեղ՝ մտաւորական ինչքի յատուկ կանոնագրութեան տրամադրութիւններուն համաձայն:

Երազենք պահ մը թէ հեղինակներ ունեցանք, գիրքեր հրատարակեցինք եւ պիտի ծախենք զանոնք: Ցաւոտ հարց մըն ալ արհեստավարժ ցրումի պակասն է մեր մէջ: Մեր հաստատութիւններու պահեստները լեցուն են ո՛չ թէ հարիւրաւոր, հազարաւոր, այլ միլիոնաւոր գիրքերու ծրարներով:

Պահանջը կայ, կամ կարելի է ստեղծել, բայց համապատասխան կազմակերպումը չկայ: Այս ձեռնարկը եւ անոր նմանները, Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան հայ գիրքի ցուցահանդէսէն սկսած, կը վկայեն որ գիրքը կը գնուի, եթէ յարմար ձեւով մատուցուի: Այս ձե՛ւը պէտք է ստեղծել:

Յատկանշական օրինակ մը դարձեալ:

Խաչեր Գալուստեան մանկավարժական կեդրոնը, գործակցաբար Կիլիկիոյ կաթողիկոսութեան քրիստոնէական դաստիարակութեան բաժանմունքին հետ, երախայական, մանկական եւ պատանեկան գրականութեան հատորներ կը տպէ տասնամեակէ մը ի վեր, տարեկան երկու հատորի միջին հաշիւով: Այս գիրքերը կանոնաւոր կերպով կը ծախուին, բայց դանդաղ կը սպառին: Երկու անգամ մասնաւոր ձեւ մը փորձեցինք. այս գիրքերէն նմոյշներ ներկայացուեցան դպրոցներու պատասխանատուներուն, զեղչ տրուեցաւ դպրոցներուն եւ առաջարկող անձերուն եւ պատուէրներ առնուեցան: Գիրքերը տաք հացի պէս ծախուեցան:

Եթէ ընդհանրանայ այս ձեւը կամ որդեգրուի տրամաբանական որեւէ ուրիշ ձեւ արհեստավարժ ցրումի, մեր գիրքերը չեն հիննար պահեստներու մէջ եւ իրենց նպատակին աւելի լաւ կը ծառայեն:

Այս բոլորը խօսք կը մնան եւ հերթական քարոզի սահմաններուն մէջ կը փակուին, եթէ ծնունդ չտան գործի:

Տագնապ մը գոյութիւն ունի: Այս խօսքերը զայն դիմակալելու կերպ մը կը սահմանեն: Ուրիշ կերպեր ալ կան անշուշտ: Մտածենք անոնց մասին, խորհրդակցինք, բայց գործի՛ անցնինք մանաւանդ: Մանկապատանեկան գրականութեան ճակատագիրը ազգային մտահոգութիւն է եւ ազգային ինքնութեան հարց: Ուրիշ շատ հարցեր ունինք անշուշտ, բայց հիմա խօսքը ասո՛ր մասին է: Բոլորիս պարտականութիւնն է նպաստել անոր դրած խնդիրներու լուծումին: Անհատաբար՝ ի հարկին, հաւաքականօրէն՝ նախընտրաբա՛ր:

ԳՐԻԳՈՐ ՇԱՀԻՆԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐՈՒ ԵՐԿՐՈՐԴ ՈԴԻՍԱԿԱՆԸ

ՍՏԵՓԱՆ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ(*)

«Այրւող այգեստաններ...»

Այն, ինչ տեղի ունեցաւ գրքի աշխարհ գալուց անմիջապէս յետոյ, այսօրուայ ընթերցողը դժուար կարողանայ պատկերացնել:

Սիբիրեան ճամբարների գեհեններով անցած, առողջութիւնը «ծաղկող փշալարերի» ետեւում թողած վաստակաշատ գրողը, այս անգամ արդէն հայ մտաւորականութեան մի ստուար մասի կողմից դատապարտուեց նոր տաժանակրութեան, որի հետեւանքների մասին ընթերցողը կարող է պատկերացում ունենալ, ծանօթանալով տարբեր ժամանակներում ինձ հասցէագրուած նրա նամակներից:

Դիւրագրգիռ, միաժամանակ բազում փորձութիւնների բովով անցած անուղղելի օպտիմիստ էր Գուրգէն Մահարի մարդն ու ստեղծագործողը: Նոյնիսկ սանձարձակ հալածանքի պահին «դու»ով էր հումորի հետ:

«Համարիր ինձ ինչ կ'ուզես, ինչպէս կ'ուզես, – գրում էր ինձ հասցէագրուած վերջին նամակում, – բայց ոչ յոռետես: Ես եղել եմ, կամ ու կը լինեմ անուղղելի լաւատես»:

Արցունքն աչքերում՝ բարձրաձայն ծիծաղել գիտէր:

...Մահարու դէմ օրաւուր ահագնացող թշնամանքը (այո, այո, թշնամանքը) աներեւակայելի չափեր էր ընդունել: Զազրելի ամբոխավարութեանը տուրք էին տալիս ճանաչուած գրողն ու տիտղոսաւոր գիտնականը, գրականութեան հետ առնչութիւն ունեցողն ու չունեցողը:

Աստուած մի արասցէ, եթէ այդ ամբոխավարութեանը իր մասնակցութիւնը բերէին մամուլը, ռադիոն, հեռուստատեսութիւնը...

Այդ տարիներին ես, ի պաշտօնէ, մասսայական տեղեկատուութեան միջոցների նկատմամբ վերահսկողութեան իրաւունք ունէի:

Այդպիսին էին ժամանակները:

Օգտուելով այդ իրաւունքից եւ համոզուած լինելով, որ անուանի գրողի դէմ ահագնացող, մեղմ ասած, անհանդուրժողականութիւնը ժամանակաւոր բնոյթ է ունենալու, խորհուրդ տուեցի թերթերի եւ ամսագրերի խմբագիրներին, ռադիոյի եւ հեռուստատեսութեան ղեկավարներին առնուազն ձեռնպահ մնալ, չարձագանգել այն ամէնին, ինչն այդ առընչութեամբ տեղի էր ունենում Գրողների տանը, ակադեմիական ինստիտուտներում, առաջատար կրթօճախներում, այլուր:

Եւ, այնուամենայնիւ, մեր պայմանաւորուածութիւնը խախտուեց երեք անգամ:

– Ռադիոյով հնչեց յօդուած, որի մասին գրողն ակնարկում է նամակներից մէկում.

– «Գրական Թերթ»ում տպագրուեց Նայիրի Զարեանի «Ասք էութեան» պոէմը, որում չափածոյի վերածած կրկնւում էին Մահարու դէմ յօրինուած մեղադրանքները:

– Նոյն թերթի միջոցով աշխարհ եկաւ Գրողների միութեան քարտուղարութեան տխրահռչակ որոշումը «Այրւող այգեստաններ»ի վերաբերեալ:

Վերջին երկու «խախտում»ների մասին մանրամասները, կարծում եմ, կը հետաքրքրեն ընթերցողներին:

...Կէս գիշերն անց էր, երբ զանգահարեց Համօ Սահեանը:

«Գրական Թերթ»ի խմբագիրը, շարուածքը տպարան իջեցնելուց առաջ, որոշել էր, այնուամենայնիւ, խորհրդակցել ինձ հետ: Կարդաց Զարեանի պոէմի համապատասխան հատուածը: Զգացի՝ Մահարու բարեկամը ինքն իրենից դժգոհում է.

– Դրանից յետոյ ինչպէ՞ս եմ նայելու Գուրգէն խանի աչքերին:

– Խօսիր Նայիրիի հետ, – ասացի, – գուցէ համաձայնուի պոէմից հանել այդ հատուածը:

Պայմանաւորուեցինք, որ նա «բանակցութեան» արդիւնքների մասին յայտնելու է ինձ:

Կէս ժամ էլ չէր անցել, երբ այս անգամ արդէն դրան զանգը արթնացրեց ինձ: Շեմին Համօ Սահեանը եւ... Նայիրի Զարեանը: Համօն մեր տանը յաճախ էր լինում, Զարեանը առաջին անգամ: Դէ, ինչպէս չնչել: Բարեբախտաբար, Արտաշատից բերած գինի կար տանը: Պոէմի մասին՝ ոչ մի խօսք: Որոշ ժամանակ անց, նկատելով Սահեանի անհանգստութիւնը (շարուածքն այդպէս էլ տպարան չէր իջել) յանդիմանելու պէս խնդրեցի Զարեանին պոէմից հանել վերոյիշեալ հատուածը:

Մերժեց: Կամ պոէմն ամբողջութեամբ, կամ հանել համարից ընդհանրապէս:

– Թող լինի այդպէս, – ասացի, – թէեւ չեմ կասկածում, որ ի վերջոյ զղջալու ես եւ ստիպուած ես լինելու ներողութիւն խնդրել ինձնից:

– Բացառուած է, – եղաւ նրա պատասխանը:

Անցան ամիսներ: Եւ ահա մի օր հեռախօսազանգեց հրատարակչութեան խմբագիրներից մէկը: Ասաց, որ դա անում է Նայիրի Զարեանի խնդրանքով: Տպագրւում էր Նայիրի Զարեանի հերթական հատորը, որում տեղ էր գտել նաեւ «Ասքը»: Նայիրին պոէմից հանել էր նշուած հատուածը, յորդորելով խմբագրին կապուել ինձ հետ եւ իր անունից ներողութիւն խնդրել:

(Նայիրի Զարեանին վերջին անգամ հանդիպեցի Գուրգէն Մահարու տանը. տիկնոջ՝ Անժելա Ստեփանեանի հետ եկել էր հիւանդ Մահարուն տեսութեան: Նախախնամութիւնը անօրինել էր այնպէս, որ արտաքնապէս առողջ ու պինդ թուացող Նայիրին հեռանալու էր աշխարհից իր հիւծուած ու հիւանդ գրչընկերոջից ընդամէնը մի քանի օր առաջ):

Ինչ վերաբերում է Գրողների միութեան քարտուղարութեան որոշմանը (յետագայում նոյն քարտուղարութեան որոշմամբ այն բեկուեց), ապա տեղի էր ունեցել հետեւեալը, գրական անդաստանի ղեկավարներից երկուսը, շրջանցելով բաժինը, եղել էին Կենտկոմի քարտուղարի մօտ եւ որոշման հրապարակման հարցը համաձայնեցրել նրա հետ:

Գրողների միութեան ղեկավարութիւնը, տուրք տալով այսպէս կոչուած հասարակական կարծիքին, նման դիրքորոշմամբ, կամայ թէ ակամայ, պաշտօնական բնոյթ տուեց գրողի նկատմամբ ի-

(*) Ս. Վարդանեանը 1964–71 եղել է ՀԿԿ Կենտկոմի գաղափարական բաժնի վարիչ:

բականացուող ամբոխավարական հաշուեյարդարին:

Հակամաշարլիական արշաւը դժուար կարելի է տարերային համարել: Ես համոզուած չեմ, թէ այդ ամէնը տեղի էր ունենում հէնց այնպէս, դուտ «հայրենասիրական» մղումով:

Ամբոխավարութեան եռեւում զգացւում էր ինչ-որ կազմակերպիչ ձեռքի առկայութիւնը: Այդ տեսակէտից յատկանշական է հետեւեալ փաստը:

... Քաղաքում տարածուել էր, թէ ինչ-որ երիտասարդ թակել է Մահարու տան դուռը, գրողի ոտքերի տակ շպրտել «Այրուող այգեստանները», թքել ու հեռացել:

Հերթական հանդիպման ժամանակ հետաքրքրուեցի՝ եղե՞լ է, արդեօք, այդպիսի բան: Մահարին զարմացաւ. Ի՞նչ երիտասարդ, որտեղի՞ց...

Մի քանի օրից զանգեց.

– Ստեփա, եկաւ:

– Ո՞վ, Գուրգէն խան:

– Քո ասած տղան: Գիրքս մեկնեց, խնդրեց, որ մակագրեմ:

– Եւ ի՞նչ:

– Ասացի տղայ ջան, անունդ բաշխիր, սիրով կը մակագրեմ: Զրաշխեց, խեղճացած ժպտում էր: Հասկացայ: Անանուն մակագրեցի:

Թէ ինչպիսին էր Կենտկոմի վերաբերմունքը այդ հարցում, ընթերցողը կարող է կռահել, ծանօթանալով Մահարու՝ ինձ գրած նամակներին, որոնք առաջին անգամ են տպագրւում:

Եւս մի հանդամանք:

Հակամահարիական «խրախճանքի» ամենաթէժ օրերին Հայաստանի Կոմկուսի Կենտկոմի առաջին քարտուղար Անտոն Քոչինեանը, իմ ուղեկցութեամբ այցելեց հիւանդանոցում գտնուող գրողին, չեշտելու համար, որ հանրապետութեան ղեկավարութիւնը բարձր է գնահատում Գուրգէն Մահարու ծառայութիւնները հայ գրականութեան վերընթացի ճանապարհին:

... Մահարու մահուան լուրը Երեւան հասաւ, երբ ես անկողնային հիւանդ էի: Օրուայ երկրորդ կէսն էր: Զանգեցին: Կենտկոմի առաջին քարտուղարի յարկաբաժնից էր:

– Քոչինեանը խնդրում է կենտկոմ գալ: Հիւանդութեանդ մասին մոռացիր:

Անտոն Երուանդիչը մտահոգ էր:

– Լուրեր են պտըտւում, – ասաց, – թէ Մահարու այրին մտադիր է ամուսնուն թաղել լիտուական հողում: Աններելի սխալ կը լինի դա, վիրաւորական՝ մեր ժողովրդի համար: Ինձ ասացին, որ միայն դու կարող ես համոզել նրան ետ կանգնելու այդ մտքից:

Իմացայ, որ Մահարու թաղման կառավարական յանձնաժողով է ստեղծուել իմ ղեկավարութեամբ:

Յաջորդ առաւօտեան Վիլնիուս մեկնող պատուիրակութիւնը՝ Ստեփան Վարդանեան, Վարդան Աճէմեան (Մահարու հօրեղբօրորդին), Ժորա Յարութիւնեան (գրական ֆոնտ), օդանաւակայանում էր: Այստեղ էին նաեւ Համօ Սահեանը եւ Վահագն Դաւթեանը: Եկել էին մեզ ճանապարհելու:

Վերջին պահին երկուսն էլ ցանկացան միանալ մեզ:

Վիլնիուսում պարզուեց, որ Երեւանում տարածուած լուրերը անհիմն են եղել:

Մահարու այրին իմ յորդորների կարիքը չունէր:

«Գրական Թերթ»

ԽՄԲ. «ՅԱՌԱՋ»ի.– Ստ. Վարդանեանի Մահարիի ուղղած անտիպ նամակներէն կը հրատարակենք յետագային:

Հ. ՆԵՐՍԷՍ ԱՐՔ. ՏԷՐ-ՆԵՐՍԷՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Գիւմրիի մէջ, Նոյեմբեր 16-ին, Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդարանի կողմէ կազմակերպուած սիրուն հանդէսով տօնուած է համայնքի Առաջնորդի ծննդեան 80-րդ տարեդարձը, որ տօնականի խնդրանքով՝ չէ յայտարարուած որպէս «Յոբելեան»:

Շուրջ 45 վայրկեան տեւող երգահանդէսով եւ հայրենաշունչ բազում արտասանութիւններով, Տիկին Գոհար Շախուլեանի ղեկավարութեամբ ու նուագակցութեամբ, Առաջնորդարանի դպրուհիներու խումբը, 15 հոգի, խանդավառօրէն ողեկոչած են տարեդարձը: Բազմաթիւ ներկաներ, բարեկամներ, հաւատացեալներ, հանդէս եկած են բարեմաղթութիւններով, ծաղիկներով, նուէրներով: «Հայկական Քարիթաս»ի անունով, Ընդհանուր քարտուղար՝ Հ. Միքայէլ Վրդ. Մուրատեան, տօնական Արքեպիսկոպոսի կեանքի հանգրուաններն ու գրական – մըտաւորական գործունէութիւնն ոգեկոչելով՝ նուիրած է փայտեայ գեղաքանդակ խաչքար մը: Երեւանի Մխիթարեան կեդրոնի Հայրերը ընծայած են յիշատակի մանրանկար մը, Ռուսլինեան ներշնչումներով ընդօրինակուած, եղբայրական մաղթանքներով:

Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. օրհնաբեր շնորհաւորագրով յայտնած է խորին գնահատանք՝ նկատմամբ Արքեպիսկոպոսի գրական, դասախօսական ու վարչական ասպարէզներու մէջ կատարած բազմամեայ «անսակարկ եւ ամբողջանուէր» ծառայութեանց, նախ՝ ի սպաս Մխիթարեան Միաբանութեան, ու վերջերս նաեւ Հայաստանի մէջ, ի սպաս Հայ Կաթողիկէ Համայնքի, ղուղելով հայրապետական սրտագեղ ու ջերմ մաղթանքներ:

Առանձին նամակներով եղբայրական շնորհաւորանք ուղղած են Շիրակի Թեմի Առաջնորդական Տեղապահ՝ Հայր Միքայէլ Ծ. Վրդ. Աջապահեան եւ Հայ Աւետարանական Համայնքի Պետ՝ Վերապատուելի Ռուբէն Փահլեւանեան:

Անարատ Յղութեան Հայ Քոյրերը, իրենց «Տիրամայր Հայաստանի» որբանոցին Համալիրի յարկին տակ, առանձին հանդէսով, իրենց յարգալիր մաղթանքը մատուցած են, «Արեւ» պարանուագի երգախառն կատարումով, անոյշ եւ գողտրիկ զգացումներով օծուն, Համալիրի երախաներու ցնծագին երգերով:

Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակի առիթով, Երեւանի մէջ ՀՀ Գիտութեան Ակադեմիայի կողմէ կազմակերպուած եռօրեայ գիտաժողովի աւարտին, Ակադեմիկոսներն ու գիտական ղեկուցողները ջերմօրէն շնորհաւորած են Հ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Տէր – Ներսէսեանը՝ «կենաց» ուրախ բաժակներով, որպէս Մխիթարեան Միաբանութեան աւագ ու վաստակաւոր ներկայացուցիչ:

Հայաստանի ու Վրաստանի համար Վատիկանի դեսպան՝ Փիթըր Արքեպիսկոպոս Ցուրպրիկկէն, Թիֆլիսէն Գիւմրի ու Երեւան գալով, անձամբ եղբայրական բարեմաղթութիւններ մատուցած է Հ. Ներսէս Արքեպիսկոպոս Տէր – Ներսէսեանին, յանձնելով նաեւ շնորհաւորանքի պաշտօնական նամակ:

Մասնաւոր շնորհաւորանքով ուրախակցութիւն է յայտնած ՀՀ կառավարութեանն առընթեր Կրօնի Գործերու Պետական Խորհրդի նախագահ՝ Պր. Ռազմիկ Մարկոսեան:

ԴԻՒԱՆ
ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ
ԳԻՒՄՐԻ

ՊՈՒՏ'Մ ԺՊԻՏ

◆

Կեսարացիին տունէն ապուխտ կը գողնան:

– Աւանակը պաստուրման գողցաւ, չի գիտեր որ գանակը քովս է, – կը մտածէ կեսարացին:

***

Սասունցին երբ ծիրան կը տեսնէ ծառերուն վրայ, զարմացած կ'ըսէ.

Ղուրպան էղնիմ քեզ Աստուած, հալեր է հաւկթայ ճերմկուց, մնացեր է դեղնուց:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՌԱՖԻԿ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆԻ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐՉԱԿԱՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կլէնտէյլի Իրանահայ Միութեան սրահին մէջ, Նոյեմբեր 21 – 22-ին, տեղի ունեցած է Ռաֆիկ Համբարձումեանի լուսանկարչական ցուցահանդէսը, հովանաւորութեամբ Հայաստանի հիւպատոսութեան: Ցուցադրուած են Հայաստանի տեսարժան վայրերէ, ճարտարապետական կոթողներէ, խաչքարերէ, նորակառոյցներէ եւ մարդոց առօրեայ կեանքէն առնուած լուսանկարներ: Արուեստագէտին գործունէութեան մասին խօսած է Սարօ Գէօզալեան: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են գրողներ, արուեստաբաններ եւ լրագրողներ:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ԹԵԼԵԹՈՆ – 2000-Ը

Նոյեմբեր 23-ին, Ամերիկայի գոհաբանութեան օրը, տեղի ունեցած է «Հայաստան» հիմնադրամի կազմակերպած թելեթոնը, որուն եկամուտը այս տարի պիտի յատկացուէր Արցախի հիւսիս – հարաւ մայրուղիի կառուցման եւ Գիւմրի մէջ 4 դպրոցներու շինարարութեան: 11 ժամ տեւած թելեթոնի աւարտին արձանագրուած է 2 միլիոն 482 հազար 567 տոլարի խոստում մը: Գումար մը՝ որ գոյացած է բացի Միացեալ – Նահանգներու, նաեւ Հայաստանի, Եւրոպայի, ԱՊՀ-ի, Միջին – Արեւելքի եւ Պարսից Ծոցի մէջ ապրող Հայերու կատարած խոստումներէ: Թելեթոնի այս տարուան «յատկանշական» երեւոյթներէն մին այն եղած է, որ հեռատեսիլէն ուղղակի սփռումով հանդէս գալով հայ երիտասարդ մը, յայտնած է թէ «Ամերիկահայ կէյերու եւ լէզպիէններու Միութիւն»ը, իր չորս մասնաճիւղերով 3.500 տոլար կը նուիրէ «Հայաստան» հիմնադրամի թելեթոնին:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Դ.

– Ի՞նչ տարօրինակ հարցումներ կ'ընես, եղբա՛յր, ըսաւ, ինքզինքդ Նարդիկի տեղը դի՛ր, նշանած մը ունիս զոր կը սիրես եւ որ միանգամայն քու ընկերդ է, որ, ամիսէն աւելի է բանտարկուած կը գտնուի Զապթիէին՝ իբրեւ յեղափոխական, որ մէկ օրէն միւսը աքսորուելու վտանգին մէջն է եւ որուն ազատութեան աւետիսը կ'առնես յանկարծ, անյուսալի կերպով... դո՛ւն եթէ Նարդիկ ըլլաս՝ չէ՞ս ուրախանար:

– Իրաւունք ունիս, Մարտիկ աղա, բընական է որ ուրախ կ'ըլլամ, շատ ուրախ, չափազանց ուրախ... տուած լուրդ այնքա՛ն անակնկալ էր որ շփոթեցայ եւ յիմարական հարցումներ կ'ընեմ կոր... Սիմոնն ալ ճշմարիտը սիրուելու արժանի երիտասարդ մըն է, այնպէս չէ՞:

– Անշո՛ւշտ, մեր լաւագոյն ընկերներէն է, անձնուէր, եռանդուն, խելացի...

– Հարուստ եւ գեղեցիկ, ամբողջացուց Սեդրակ:

Մարտիկ երիտասարդին երեսը նայեցաւ: Այս վերջինը սկսաւ խնդալ:

– Կատակ կ'ընեմ, Մարտիկ աղա, ինչո՞ւ այդպէս յանդիմանական աչքերով ինծի կը նայիս... ուրախութեան վայրկեաններու մէջ ներելի չէ՞ քիչ մը կատակ ընել... ասկէ զատ միթէ ճշմարիտ չէ՞ ըսածս. Սիմոնը գեղեցիկ երիտասարդ մըն է եւ հարուստի զաւակ:

– Գեղեցիկ կամ ո՛չ, այդ մեզի համար կարեւորութիւն չունի, պատասխանեց Մարտիկ աղա որ յայտնապէս նեղացած կ'երեւէր խօսակցութեան առած ձեւէն. բաւ է որ Սիմոն ազնիւ ընկեր մըն է, արժանի մեր ամէնուս յարգանքին ու սիրոյն:

– Եւ ասոր համար ալ ամէնքս կը սիրենք ու կը յարգենք զինքը ու ես, իմ մասիս, այնքա՛ն գոհ եւ երջանիկ եմ իր ազատութեան աւետիսը լսելով՝ որ կ'ուզեմ անմիջապէս երթալ ուրախութիւնս յայտնել Նարդիկին:

– Դժբախտաբար այս միջոցիս տունը չէ, ըսաւ Մարտիկ աղա. հիմա դուրս ելած ըլլալու է, ես մեկնած միջոցիս կը հագուէր կոր:

– Ո՞ւր երթալու համար...

– Անգլիական Թղթատունը, մեր հասցէին եկած նամակները առնելու եւ որոշուած տեղը յանձնելու համար:

Երիտասարդը չպատասխանեց եւ սկսաւ սիկարէթ մը շինել մտածկոտ դէմքով մը:

Ծնշող լռութիւն մը կը տիրէր: Մարտիկ աղա ի զուր միտքը կը չարչրկէր մեկնութիւն մը տալու համար երիտասարդին քիչ մը տարօրինակ խօսքերուն:

– Քիչ մը ջղային է, մտածեց, վերջին օրերու յուզումները կ'երեւի որ ազդած են իր վրայ...

Սեդրակ ժամացոյցը նայեցաւ եւ մէկէն գոչեց աճապարանքով.

– Ժամադրութիւն մը ունէի, բոլորովին մոռցայ ... շատ կարեւոր է ... կը ներես, հիմա պէտք է որ երթամ, հազիւ քանի մը վայրկեան ունիմ, վաղը կը տեսնուինք եւ միասին կը տօնենք Սիմոնի ազատումը, առ այժմ ցտեսութիւն:

– Ցտեսութիւն, ըսաւ Մարտիկ աղա:

Երիտասարդը արագ քայլերով հեռացաւ:

Այսօրուան Սեդրակին ընթացքը հետըզհետէ տարօրինակ կը գտնեմ կոր, ըսաւ Մարտիկ աղա ինքնիրեն. այս տղան բան մը ունի. արդեօք հետեւի՞մ իրեն, թէեւ քիչ մը դժուար պիտի ըլլայ ինծի համար ... բայց ո՞ւր կրնայ երթալ այսպէս, ժամադրութիւնը շինծու էր կարծեմ եւ Նարդիկի Թղթատուն երթալու լուրէն անմիջապէս յետոյ հնարած ... Սեդրակ իր ժամադրութիւնները դիւրաւ մոռցող մարդ չէ ... գործ մը չունիմ, մէյ մը դէպի անգլիական Թղթատան կողմերը երթանք նայինք .. սատանան փորս մըտաւ:

Մարտիկ աղա ոտքի ելաւ, սուրճերուն դրամը վճարեց եւ մեկնեցաւ սրճարանէն:

Ե.

Սեդրակ Թաքսիմի պարտէզին առջեւէն անցնելով արագ արագ կ'ուղղուէր դէպի Բերայի Մեծ փողոցը, անուշադիր շուրջի անցուդարձին, ինքնիր մէջ ամփոփուած: Անընդհատ կը ծխէր, անսովոր յուզմունքի մը մատնուած մէկու մը պէս: Անցաւ Մեծ փողոցէն եւ Եիւքսէք Քալտըրըմի ճամբան բռնեց: Մարտիկ աղայի գուշակութիւնը ճիշդ էր, երիտասարդը Նարդիկի ետեւէն կ'երթար:

Գուլէ Գաբուի մօտերը նշմարեց Սիմոնի նշանածը որ, զուարթ ու անհոգ, կ'երթար իրեն յանձնուած վտանգալից պաշտօնը կատարելու:

– Օրիորդ Նարդի՛կ, ըսաւ ետեւէն ցած ձայնով, երբ լսելի ըլլալու չափ մօտեցաւ անոր:

Աղջիկը ետին դարձաւ:

– Դո՞ւն ես, Սեդրակ, գոչեց ժպտադէմ, ու յետոյ աւելցուց մանկական ուրախութեամբ մը... գիտե՞ս:

– Այո՛, իմացայ այդ լուրը, պատասխանեց երիտասարդը, Մարտիկը իմացուց ... իցի՛ւ թէ իրաւ ըլլար:

– Ինչպէ՞ս, կը կասկածիս թէ սո՞ւտ է, հարցուց աղջիկը գող ելած:

Երիտասարդը ձեռքի տարտամ շարժում մը ըրաւ, յետոյ, յուզուած շեշտով մը աւելցուց.

– Բայց փողոցին մէջ այսպէս չկենանք, վտանգաւոր է ... գիտեմ որ անգլիական Թղթատունը կ'երթաս մեր հասցէին նամակները առնելու համար ... չարունակէ՛ ճամբադ եւ նամակները առնելէդ պէս եկո՛ւր գիս գտիր Ժանին սրճարանը... կարեւոր բան մը ունիմ ըսելիք... անպատճառ գաս, կը սպասեմ:

Երիտասարդը բաժնուեցաւ Նարդիկէն եւ ետ դառնալով սկսաւ դէպի Բերա ելլել:

Թունէլին մօտերը, կողմնակի փողոցի մը մէջ, աչքէ հեռու ծածկուած սրճարան մըն էր Ժանի սրճարանը: Տէրը, պարոն Ժան, Ֆրանսացի էր, նախկին զինուորական մը, հուժկու եւ երկայնահասակ: Պոլիս հաստատուած էր երկար տարիներէ ի վեր: Իր յաճախորդները ոչ բոլորն անձեր էին, ընդհանրապէս Ֆրանսացի եւ Լեհ, որոնք հոն կուգային Թուղթ խաղալու կամ եւրոպական Թերթեր կարդալու համար:

(Շար. 14)

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ Դեկտեմբեր 16-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին :

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԽԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀէՔԻՄԵԱՆ

՝ Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ :

***

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Աւանդական մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 17, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար :

Ժամը 12.30-ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ : Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը :

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու այս վեհափառհուրդ արարողութեան :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30–ին :
Պատարագ ժամը 10–ին :
Քարոզ ժամը 11.15–ին :
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12–ին :

(Շար. Ա. էջէն)

Ռոպէր Լափիէրի մը անունով է, անձ մը որ մեռած է 1998 Սեպտեմբեր 21-ին :

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ԷՏՄՈՆՏ ՓՈՓ, որ 20 տարի բանտարկութեան դատապարտուեցաւ Ռուսաստան, լրտեսութեան ամբաստանութեամբ, նամակով մը Պուտինէն ներում կը խնդրէ : «Լաւ չեմ, բժշկական խնամքի կարիք ունիմ» կը գրէ ան, որու միակ յոյսը քաղաքական որոշում մըն է :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՆՑԱԳԻՐԵՐԸ այլեւս գործածելի պիտի ըլլան տասը տարի, փոխանակ հինգի : Այս որոշումը պիտի գործադրուի 2002, Մարտ 1-էն սկսեալ :

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ անակնկալ մուտք մը գործեց, Դեկտեմբեր 7-ին, վարչապետարանը, հարցի մը համար որ անցեալին կը պատկանէր : Արդարեւ, ոստիկանութիւնը փաստաթուղթեր կը փնտռէր արխիւներուն մէջ, 1996-ին կատարուած առուծախի մը մասին, որ բազմաթիւ մութ կէտեր ունի : Ժիւփէի վարչապետութեան օրով է, որ սեփականաշնորհուած Գոմփանեքի ժենեբալ մաբիթիմը 20 միլիոն Ֆրանքի կը ծախուի լիբանանցի գործարարի մը՝ Ժագ Սաատէ, մինչ Պետութիւնը քանի մը միլիառ ֆրանք յատկացուցած էր վերականգնելու համար ընկերութիւնը : Գործառնութեան սկիզբը երկու եղբայրներ էին Ժագ եւ Ճոնի, բայց, յետագային այս վերջինը ամբաստանութիւններ ըրած է եղբօրը դէմ եւ այդ ձեւով է որ հարցը մէջտեղ ելած է : Անընական է որ, երբ միլիառներ կը ծախսուին ձեռնարկ մը վերականգնելու համար, վաճառուի 20 միլիոնի մէկուն (Սաատէ) որ տրամադրելի 800 միլիոն ֆրանքի ունի իր գործին մէջ : 1998–ին արդէն, Սաատէ քննութեան տակ առնուած էր «ընկերային ինչքերու չարաշահման» մեղադրանքով : Ոստիկանութիւնը, երբ կ'ուզէր քննել Մաթինյոնի արխիւները, նպատակն էր յայտնաբերել քաղաքական դէմքերու խաղացած դերը այս գործառնութեան մէջ :

Ռ. ՊԱՌ կը խորհի որ, եթէ Շիրաք «քննութեան տակ առնուի դատական հարցի մը շրջագօտիին մէջ», իր հրաժարման հարցը կը դրուի : Նախկին վարչապետը այս յայտարարութիւնը ըրած է Լիոն Մակ՝ չաբաթաթերթին, հարցազրոյցի մը ընթացքին :

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՄԱՐՍԷՅԼ. – Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան կը նուիրեն 200 Ֆր. «Յառաջ»ի փարգաւաճման Լօրանի Տըվոսի մահուան առթիւ :

NAREG
AU MARCHE DE NOEL D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle N A R E G informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour les amoureux de la musique arménienne
... et pour tous les jeunes pianistes en avant-première
Garbis APRIKIAN
Auteur, compositeur
et Chef de la Chorale Sipan-Komitas
présente
Six chants arméniens
transcrits pour piano
Fascicule I

Vendredi 15 Décembre à 20h45
à la M.C.A. d'Alfortville

Présentation et explications
par l'auteur
Illustration musicale,
Raffi PAPAZYAN,
ancien élève de la M.C.A.
Introduction par **Ara KRIKORIAN,**
l'éditeur

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme — Marseille 13ème

super
LOTO
Samedi 16 décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme —
13013 MARSEILLE

***

La Section «D. MISSAKIAN»
17, rue Charles Péguy,
93190 LIVRY-GARGAN
ouvre les portes de la Maison de la Croix Bleue tous les vendredis après-midi de 14h30 à 18h30.

Au programme : jeux de société — Lecture de la presse arménienne — Musique — Recettes de cuisine.

Nous vous invitons tous à venir partager ces moments de détente et d'échange autour d'une tasse de thé.

Pour tous renseignements, contacter Madeleine Papazian :
☎ 01.43.83.87.68.

Centre Culturel
SAINT MESROB
10 bis, rue Thouin — Paris 5ème

EXPOSITION - VENTE
DE TAPIS ARMENIENS
CONTEMPORAINS DES ATELIERS HEMAG'S

Du vendredi 1er décembre au dimanche 10 décembre
tous les jours de 17h à 20h

Des œuvres d'artistes et d'artisans arméniens, réalisées en Arménie.

Métro : Cardinal Lemoine / Monge — **Entrée libre — Cocktail**

PORTES OUVERTES SUR L'ARMENIE
EXPOSITION-VENTE DE NOËL
Du jeudi 14 décembre au Samedi 16 décembre inclus
(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE
—Objets en bois sculptés pour la Table —Nappes et housses-coussins brodées —Tableaux - personnages miniatures —Bijoux argent et métal —Bonnets, chaussettes en laine
Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
—Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc. ..

MUSIQUE
—Instruments (Doudoug, Zourna, Flûtes) —Partitions —CD, K7, Disques

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12.14, rue Saint-Bazile — 13001 MARSEILLE — ☎ 04.91.50.15.09

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

le Centre Culturel
SAINT-MESROB
vous invite
à une
CONFERENCE
avec projection de diapositives
du
Dr JEAN-MICHEL THIERRY
Sur le thème :
« La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»
le jeudi 14 décembre à 20 heures 45
au Centre Culturel St-Mesrob,
10 bis, rue Thouin — Paris V^e

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge
—Entrée libre • Cocktail —

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

2001 Յունուար 14 – լօթօ
2001 Մայիս 12 – 25-ամեակի հացկերոյթ :

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 12
MARDI 12 DECEMBRE 2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20·056
Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN
76e ANNEE — N° 20.056

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎ

ՄԵԹԱՍԱՆԵՐՈՐԴ ԺԱՄՈՒ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Որոշուած էր որ Նիսի վեհաժողովը պէտք չէ ձախողութիւն մը ըլլայ եւ այս որոշումն է, գլխաւորաբար, որ թոյլ տուաւ մեթասաներորդ ժամու համաձայնութիւն մը: Այդ համաձայնութիւնը գոյացաւ միայն Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 11, առաւօտեան ժամը 4·25-ին եւ ժողովին նախագահութիւնը, Շիրաք ու Ժոսփէն, որոնց յարաբերութիւնները երբեք այնքան սիրալիր չէին եղած, իրենց գոհունակութիւնը յայտնեց:

Ամէնէն երկար ժողովն էր իր տեսակին մէջ եւ Ֆրանսա ստիպուեցաւ հինգ անգամ բարեփոխել իր ներկայացուցած ծրագիրը:

Հարցը կը վերաբերէր այն անհրաժեշտ փոփոխութիւններուն, որոնք պէտք է ըլլային ընդլայնման պատճառով: Ամէնէն աւելի դժգոհ էին փոքր երկիրները եւ գլխաւոր դժուարութիւնները կուգային Պելժիքայէն, Յունաստանէն, Փորթուկալէն: Տարակարծութիւնը կուգայ քուէարկութեան ձայներու բաշխումէն եւ այս առընչութեամբ միշտ կը մերժուի Ֆրանսայի տեսակէտը: Պահ մը եղած է որ Շիրաք ջղագրգռուած ուզած է վերջ տալ վեհաժողովին, չի կրնար համակնալ որ փոքրերը զիջում մը չընեն:

Ի վերջոյ, ելք մը կը գտնուի: Չորս մեծերը կը պահեն 29 ձայներու իրենց իրաւունքը (Անգլիա, Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա) եւ փոքրերու հետ տարբերութիւնը կը նուազի: Այս կէտին յանգելու համար, Ֆրանսա բաւական զիջում ըրած է Գերմանիոյ: Ընդհանուր ձեւով, բոլորը կը գանգատին Ֆրանսայի, ի մասնաւորի եւրոպական հարցերու իր նախարարին՝ Մոսքովիչիի գոռոզութենէն: Իրեն դէմ միաձայնութիւն կայ այդ ուղղութեամբ՝ չոր, Եւրոպայի նկատմամբ անհաստատ, հակայերման անձ մը կը նկատուի:

* * *

«ԻՍԿ, ԵԹԷ ՆԻՍ ՁԱԽՈՂԷՐ...»

Այս խորագրին տակ, «Ֆիկառօ» (Դեկտեմբեր 11) Փիէր Պոսէի ստորագրութեամբ Սիանս – Ֆիքսիոնի գրութիւն մը հրատարակած է որ սապէս կը սկսի. –

«Յունիս 2010: Եւրոպական Միութեան հայկական նախագահութիւնը վերջ կը գտնէ Երեւանի վեհաժողովով: Պետական 32 ղեկավարները, ողջմտութեան պահու մը, մերժեցին Մոլտաւիոյ անդամակցութիւնը: Բայց, միայն յետաձգուած հարց մըն է»:

Ու թղթակիցը կը շարունակէ յիշելով թէ, կը բաւէր լսել Պ. Էճէվիթը 1999 Դեկտեմբերի վեհաժողովին: Թուրք ղեկավարը ապացուցած էր որ «անխուսափելի կերպով Եւրոպայի սահմանները աւելի պիտի տարածուին դէպի արեւելք, դէպի Կովկաս, Ազրպէյճան, ի վերջոյ դէպի կեդրոնական Ասիա եւ մնացեալ Ասիան»:

Փիէր Պոսէ երեւակայութեամբ կը նկարագրէ Պրիւսէլ ստեղծուած Բաբելոնի աշտարակը, եզրակացնելու համար՝ «ահ, եթէ Նիս յաջողած ըլլար»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ՝ Է. Պարաք, անակնկալ կերպով, իր հրաժարականը ներկայացուց Դեկտեմբեր 10-ին, Քնեսէթին առջեւ: Պարաքի այս քայլը խորամանկ խաղ մը կը նկատուի, քանի անմիջապէս յայտնեց թէ թեկնածու է իր յաջորդութեան: Այլ խօսքով, Պարաք կը յուսայ վերընտրուիլ ժողովուրդին կողմէ Փետրուարին եւ այն ատեն աւելի զօրաւոր դիրք կ'ունենայ, մինչ այսօր մեծամասնութիւն չի վայելեր Խորհրդարանին մէջ եւ քննադատութեանց թիրախ է: Իր գլխաւոր մրցակիցը, նախկին (աջ) վարչապետ Պ. Նեթանիահու անմիջապէս վերադարձաւ Իսրայէլ եւ յայտարարեց թէ թեկնածու է Լիքուտի նախագահութեան եւ վարչապետական աթոռին, ասպարէզ կարդալով Պարաքի: Արդարեւ, Նեթանիահու չի կրնար վարչապետութեան թեկնածու ըլլալ, քանի երեսփոխան չէ: Կը մնայ այլ հնարաւորութիւն մը՝ Քնեսէթի լուծումը եւ երեսփոխանական նոր ընտրութիւններ: Այս պարագային, Նեթանիահու որ լայն ժողովրդականութիւն կը վայելէ, նախ երեսփոխան կ'ընտրուի, ապա՝ վարչապետ եւ Պարաքի հաշիւը սըխալ կ'ելլէ: Դէտերու համաձայն, Պարաք սահմանադրական փոքրիկ հարուած մը փորձած է: Նեթանիահու կը ներկայանայ որպէս միակ փրկիչը եւ խստօրէն կը դատապարտէ Պարաքը որ խաղաղութիւն խոստացած էր եւ պատերազմի առաջնորդեց: Շատ բան կախում ունի Խորհրդարանէն, 61 ձայներ կը բաւեն որպէսզի լուծուի:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ նախագահական ընտրութիւնը կը շարունակէ ամէն օր անակնկալներու դուռ բանալ: Դեկտեմբեր 8-ին, այն համոզումը կար որ Պուշ, այլեւս ապահով է որ ընտրուած է, բայց, յանկարծ Ֆլորիտայի Գերագոյն Ատեանը կը հրահանգէր կրկին եւ «անմիջականօրէն» ձեռքով հաշուել խնդրոյ առարկայ եղած 9000 քուէաթուղթերը, ինչպէս պահանջած էր դեմոկրատ թեկնածուն՝ Ալ Կոր: Այս որոշումը տրուած է 3-ի դէմ 4 դատաւորներու կողմէ եւ հաշուարկումը պէտք է սկսէր, անյապաղ: Ըստ Ատեանին, այդ հաշուարկումը պէտք է ընդգրկէր Փալմ – Պիչի եւ Մայամի - Տէյտի 215 եւ 168 քուէաթուղթերը, ի նպաստ Ալ Կորի: Այդ ձեւով, Պուշի 537 ձայներու առաւելութիւնը կ'իջնէր 154-ի: Հանրապետական կողմը (Պուշ,) վերաքննութեան կը դիմէր ԱՄՆ-ու Գերագոյն Ատեանին առջեւ: Միւս կողմէ, Ֆլորիտայի համագումարը, մեծամասնութեամբ Հանրապետական, արտակարգ նիստ մը կազմակերպած էր ընտրելու համար նահանգին 25 մեծ ընտրողները, եթէ յաղթականը յստակօրէն նշանակուած չըլլար մինչեւ Դեկտեմբեր 12, որ վերջին պայմանաժամն է, ըստ Սահմանադրութեան, Մեծ ընտրողները նշանակելու համար: Ասոնք, Դեկտեմբեր 18-ին պէտք է ընտրեն նախագահը: Այս էր պարզուած պատկերը Դեկտեմբեր 9-ին, երբ յանկարծ, Ուաշինկթընի դաշնակցային Գերագոյն Ատեանը 4-ի դէմ 5 ձայնով, կը հրահանգէր դադրեցնել հաշուարկումը, որ նոր սկսած էր եւ այս անգամ, տուած որոշումը կը նպաստէր Պուշի եւ նոր հարուած մը կը բերէր Ալ Կորի, որ հազիւ կրցած էր քանի մը ժամ ուրախանալ:

ՊԱՂԵՍՏԻՆՑԻՆԵՐՈՒ ԵՒ ԻՍՐԱՅԷԼԱՑԻՆԵՐՈՒ ճակատումը արիւնալի եղաւ Դեկտեմբեր 8-ին, մահմետականներու աղօթքի օրը: 10 մեռեալ կար, որոնց 7-ը՝ պաղեստինցի եւ 3-ը՝ իսրայէլացի: Պաղեստինցիք կ'ոգեկոչէին Ինթիֆատայի սկզբնաւորութեան 13-րդ տարեդարձը: Մէկ պաղեստինցի մեռեալ ալ կար Դեկտեմբեր 10-ին: Արաֆաթ յայտարարած է, Պարաքի հրաժարումէն ետք, որ խօսակցութիւնները չեն կրնար շարունակուիլ:

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահ ընտրուեցաւ, նախկին նախագահ, նախկին համայնավար՝ Իոն Իլիէսքու, ձայներու շուրջ 70%-ով, ըստ առաջին արդիւնքներու: Ռումանացիները, ընդհանրապէս, ձեռնպահ մնացած են, մասնակցութիւնը հազիւ 50,39% եղած է: Իր մրցակիցը՝ Գորնելիու Վատիմ Թիւդոր ձայներու 30%-ը կը ստանար: Մնաց որ գլխաւոր հարցը կը կայանար այս ծայրայեղ ազգայնամոլին առջեւ ճամբան փակելու մէջ: Թիւտոր, սակայն, կրնայ հանգիստ չմնալ, արդէն իսկ կը դատապարտէր «դարուս մեծագոյն ընտրական խարդախութիւնը»:

ՉԷՉԷՆԻՈՅ ՄԷՋ, կացութիւնը աւելի քան երբեք լարուած է եւ զոհերու թիւն ալ մեծ է: Դեկտեմբեր 9-ին, պայթում մը պատահած է, Գրոզնիէն 10 քիլոմեթր հեռու, Ալխան – Եուրտ մզկիթին առջեւ եւ 21 հոգի մեռած են: Ռուսական բանակի թիւ 2-ը՝ զօրավար Մանիլով յայտարարած է որ չորս երիտասարդներ ձերբակալուած են, որպէս կասկածելիներ: Ամբաստանած է նաեւ պատերազմիկներ՝ Բասայեւ եւ Խաթար ինչպէս նաեւ անկախապաշտ նախագահ՝ Մասխադովը որպէս դրդիչները այդ ոճրափորձին: «Ֆիկառօ»ի թղթակիցը՝ Փաթրիք տը Սէն Թ'էկզիւփէրի, տխուր պատկերը կը պարզէ կացութեան, կ'ըսէ թէ պատերազմը քարուքանդ ըրած է 400 հազար բնակիչ ունեցող մայրաքաղաքը՝ Գրոզնի:

ՍԻՐՎԷՆԻ կեղծ անցագրին հարցը բաւական լուսաբանուեցաւ շաբաթավերջին: Հաստատուեցաւ որ անցագրին բուն տէրը՝ Ռոպէր Լափիէրի զաւակն է, որ նորոգած է հօրը անցագիրը, երբ ան մահամերձ էր, ապա 100 հազար Ֆրանքի ծախած զուիցերացի բարեկամի մը: Ժան – Մարի Լափիէր, Գոմորներու մէջ պետական հարուած պատրաստող (80-ական թուականներուն) Պոպ Տէնարի մէկ վարձկան զինուորն էր: Անցագրին վաճառքէն ետք, բաւած է որ նկարը փոխուի:

ԽԱՐԹՈՒՄԻ (Սուտան) մէկ արուարձանին մէջ, 20 հոգի սպաննուած են, Դեկտեմբեր 8-ին մզկիթի մը դէմ յարձակման ընթացքին: Լուատեղեկ աղբիւրներու համաձայն յարձակողը ձերբակալուած է:

ՄԱՄՈՒԼ

«IHT»

ԼՈՒԾՈՒՄԻ ՆՈՐ ՓՈՐՁ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՀԱՐՑԻՆ

Թերթին Դեկտեմբեր 11-ի թիւին մէջ Տակլըս Ֆրանց կ'արձագանգէ միջազգային բանակցողներուն նոր ջանքին որոնց նպատակն է հայեւազրպէյճանական հակամարտութեան կարգաւորում մը գտնել, ընդգրկելով Թուրքիան եւս: Անոնք համոզուած են որ եթէ խաղաղութիւնը վերջնական ձեւ ստանայ Թուրքիա շրջանային առեւտուրը զօրացնելու համար պիտի օժանդակէ թէ՛ Ազրպէյճանի, թէ՛ Հայաստանի:

Այս նպատակով Մինսկի խումբին Ֆրանսայի, Ամերիկայի նախագահները հանդիպում ունեցած են Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարար Ի. Ճէմի հետ. ամերիկացի նախագահը Գ. Գաւանօ ըսած է թէ Անգարա կը գտնուի չեշտելու համար այն կարեւոր դերը զոր Թուրքիա պէտք է խաղայ հաշտութեան բանակցութիւններուն մէջ:

Լրագրողը քանի մը տողով յիշեցնելէ ետք հարցին անցեալը, ներկայի միակ յառաջդիմութիւնը Ռ. Քոչարեանի ու Հ. Ալիեւի պարբերական հանդիպումները կը նկատէ: Արեւմուտքցի դիւանագէտները այդ ընթացքը երկու կողմէն ալ աւելի ընդունելի դարձնելու եւ բանակցութիւններուն զարկ տալու համար կը ճգնին միլիոնաւոր տոլարի միջազգային գումար մը գոյացնել: Ֆրանսայի եւ Ամերիկայի նախագահներուն Դեկտեմբեր 8-ին միացած է անոնց ռուս գործակիցն ալ Ն. Գրիբկով: Այդ խմբակին ծրագիրը Հայաստանի ու Ազրպէյճանի միջեւ չէզոք գօտիի մը հաստատումը կը նախատեսէ:

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ.ԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼԻՆ

Թրքական «Զաման» թերթը Նոյեմբեր 26-ի թիւով բաւական ծաւալուն հարցազրոյց մը հրատարակած է Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ: Զրուցավար Մ. Կիւնտէմ Թուրքիոյ ընկերութիւնը բաղկացնող ամբողջութեան մասնիկներէն կը նկատէ տեղւոյն հայ համայնքը ու այժմէականութեան ծանօթ զարգացումներուն մէջ – Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան ընթացքին մէջ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու յարգանք, ցեղասպանութեան ճանաչում, եւ այլն – հետաքրքիր է գիտնալու թէ ինչ են հայ համայնքին կրօնական պետին կեցուածքը, ակնկալութիւնները, տրտունջները:

Մեսրոպ Արք. պատասխանելով թուրք լրագրողին հարցումներուն, կը խօսի Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան անդամակցութեան իմաստին, այդ ընթացքին մէջ փոքրամասնութիւններու նկատառումին, ներկայ կացութիւնը բարելաւելու անհրաժեշտութեան, իր գլխաւորած համայնքին ունեցած նեղութիւններուն, պարտադրուած սահմանափակումներուն, արգելքներուն, նաեւ ցեղասպանութեան նիւթին մասին:

Կ'անդրադառնանք յետագային, թարգմանաբար տալով հարցազրոյցին գլխաւոր մասերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՏ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԲԱՐԵԼԱՒԵԼՈՒ ԹՐՔԱԿԱՆ ԾՐԱԳԻՐ ՄԸ

Թուրքիոյ Արտաքին գործերու նախարարութիւնը կառավարութեան յղած է Հայերու ցեղասպանութեան պնդումները օրակարգէն դուրս ձգելու նպատակով պատրաստուած ծրագիր մը: Հոն կը նախատեսուի քայլ առ քայլ բնականոնացընել Երեւանի հետ յարաբերութիւնները. վարչապետ Պ. Էճէվիթ տեղեկանալով այդ ծրագրին, հարց տուած է թէ նման բան հակազդեցութեան չի՞ մղեր Ազրպէյճանցիները: Ատոր վրայ որոշուած է նախ այդ մասին չփում հաստատել Բաքուի հետ:

Անգարայի համար բաւական դժուար կիրարկելի այդ ծրագիրը կը մեկնի այն տրամաբանութենէն որ Երեւանը սիրաշահելով Թուրքիա կը յաջողի չէզոքացնել Սփիւռքը որ բուն պատասխանատու կը համարուի ցեղասպանութեան պնդումներուն:

Թրքական ծրագրին Բ. կէտն ալ Պոլսոյ պատրիարքին տրուելիք նեցուկը կը կազմէ: Թուրքիա պիտի ձեռնարկէ հայ համայնքին հարցերը լուծելու: Իսկ Պատրիարքը կը նկատուի ցեղասպանութեան ճանաչումի ջանքերուն դէմ Անգարայի ամէնէն կարեւոր զօրակիցը:

Եւ վերջապէս, կը նախատեսուի երկկողմանի - հայեւթուրք-, կամ միջազգային մասնակցութեամբ վիճարկումի նիւթ դարձնել ցեղասպանութիւնը:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Փարիզեան Շրջան	
Իի·Ժի·Ա· Ալֆորվիլ – Լիւզիթանոս	3 – 4
Լիոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Լիոն–Տէսին – Մէյէ	5 – 0
Տրոմ–Արտէշի Շրջան	
ՀՄԸՄ Վալանս (Ա) – Վէոր (Ա)	0 – 0
ՀՄԸՄ Վալանս (Բ) - Գրէսթ (Բ)	2 – 0
Պուշ–տիւ–Ռոնի Շրջան	
ՀՄԸՄ Արծիւ Մարսէյլ – Լիւին	0 – 2

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ ԱՄԲԱՍՏԱՆԵԱԼԸ ԱՆՄԵՂ Է

Հայաստանի անկախութենէն ի վեր նիւթական ակնկալութիւններու կապուած քանի՛ փորձեր յուսախաբութեամբ աւարտեցան. ամէնէն յատկանշականն էր «սընանկութիւն»ը այն կազմակերպութեան որ բարձր տոկոսներու շլացնող խոստումներով հաւաքեց ժողովուրդին խնայողութիւնները ու չուեց ո՛վ գիտէ ուր: Տուժածներու բազմութիւնը օրերով դեկավարներու դուռները ափ առաւ, պահանջեց ,խնդրեց որ պետութիւնը միջամտէ օր ցերեկով կատարուած առաւ–փախաւութեան, բայց ի զուր: Պահանջատէրերը մնացին իրենց ցաւին ու զայրոյթին, լրասփիւնները՝ իրենց արձագանգի, զօրակցութեան արտայայտութիւններուն հետ գլուխ գլխի, իսկ դրամաշորթներու այդ տեսակը՝ իր գրպանած գումարներուն: Անիմաստ էր նոյնիսկ հարց տալ թէ նման նախաձեռնութիւն ճամբայ ելլէ առաջ, ստացա՞ծ էր ապահովութեան պետական անհրաժեշտ երաշխիքներ. եթէ ստացած էր, պետութիւնը պարտաւորութիւնը չէ՞ր կրեր գոնէ մասամբ հատուցանելու վեղծարարներուն պատճառած վնասը: Նման հետաքրքրութեան որպէս պատասխան պիտի ցոյց տրուէր, ապահովաբար, Ռուսաստանի օրինակը. հոն ալ նոյն բանը տեղի ունեցած էր եւ անշուշտ ոչ Հայաստանի համեստագոյն չափերով: Նոյնիսկ միջազգային լրասփիւնները օրերով արձագանգած էին գողութեան արդիւական այս տեսակին:

Նման թարմ տուեալ մը անդրադարձած է «Առաւօտ»ի էջերուն մէջ (Նոյեմբեր 23). Լիլիթ Աւագեան կը պատմէ վիճակախաղի մը վախճանին մասին: Հայաստանի ժողովուրդին մխսուած, թըքնուած յոյսերը վերանորոգելու «դրամագլուխ»ով կեանքի կոչուած այդ նախաձեռնութիւնները ողողած են կրպակները, մայթերը, սրճարանները, հեռատեսիլը. ամէնքը կը հրաւիրեն հարստութեան տիրանալու, գնելով աժան–աժան տոմսեր: Խայծը հմայիչ է անշուշտ, ու դատելով այդ «լոթօ»ներուն տեւական բազմացումէն դժուար չէ եզրակացնել թէ ձեռնարկուները կը գտնեն իրենց ակնկալածը:

Անոնցմէ մէկէն տոմսակ գնած ու 50 հազար դրամ շահած Թոշակառու Մարտինն է Լ. Աւագեանի «հերոս»ը: Հոկտեմբեր 16–ի խաղարկութենէն այդ գումարը երբ կը շահի, իրականացած կը նկատէ իր երազը: Տասը օր եաք ճամբայ կ՚ելլէ երթալ գումարը գանձելու համար, մէկ կողմէն ալ ծրագրելով ամէնէն անհրաժեշտ ընելիքները. տասը տարի առաջ թափած ակռաներուն տեղ վերջապէս ատամնաշար մը ապսպրել, ձմրան համար սոխ, գետնախնձոր ու վառելիք փայտ գնել: Ծրագրելու կարողութեան տուած խանդավառութեամբ տեղ կը հասնի, բայց իրեն կ՚ըսեն որ վիճակախաղի տէրերը չեն կրնար շահուած գումարը վճարել, քանի որ «փող չունեն»: Գրասենեակին պատասխանատուները կը յանձնարարեն երեք օր եաք կրկին ներկայանալ, յետոյ մէկ շաբաթէն. ապա, Թոշակառու Մարտինը ինքզինք կը գտնէ «այսօր դնա, վաղը եկուր»ի յանկերգին առջեւ, մինչեւ այն օրը երբ կը տեսնէ թէ «վաղը» չկայ այլեւս. գրասենեակը փակուած է:

Լրագրողուհին ալ կ՚երթայ հոն ու կը տեսնէ փակ դռներն ու անոնց վրայ խարբուածներու կողմէ գրուած «ամէն տեսակ անվայել խօսքեր»ը: Թոշակառու Մարտինին լուսանկարին քով անոնցմէ մէկն ալ տեղ գտած է. «Գողե՛ր, պատասխան կը տաք: Ձեր մամանը»: Լ. Աւագեան դըրացի խանութպաններէ կը տեղեկանայ որ գրասենեակը 20 – 25 օրէ ի վեր փակ է ու Մարտինը միակ յուսախաբը չէ. «բազմաթիւ մարդիկ են շահած տոմսերը ձեռքներին գալիս ու ձեռնունայն գնում»: Այսքանէն եաք զարմանալի չէ կարդալ որ վիճակախաղին տէրերը՝ Թիֆլիսցի Ռաֆիկն ու Քանաքեռի բնակիչ Կարինէն «անհետացել են»: Իսկ նման նախաձեռնութեան համար պետական երաշխիքի խնդիրը միտք գալու ժամանակ ալ չի գտներ, քանի որ Լ. Աւագեան անմիջապէս կ՚աւելցնէ. «նրանց, որքան հասկացանք, իրաւապահ մարմինները չեն էլ փնտռում»: Մարտինին ու նմաններուն չափ մտահոգուած է հեռատեսիլի «Պրոմէթեւս» կայանին տնօրէնութիւնը որուն նոյն վիճակախաղին տէրերը մեծ գումարներ պարտական են, շատ հաւանօրէն, կատարուած ծանուցումներուն փոխարէն:

Հակառակ այս բոլորին, եւ յատկապէս Մարտիններու յուսախաբութեան պատճառած սրտի ճմլումին, ամենայն անկեղծութեամբ պէտք է ըսել որ այս անգամ կարելի չէ մեղադրել ո՛չ Թիֆլիսցի Ռաֆիկը, ո՛չ Քանաքեռի բնակիչ Կարինէն, ոչ ալ ուրիշ պատասխանատուներ: Ճիշդ է որ անոնք իրենց գործելակերպով, նըպատակով ոչ մէկ տարբերութիւն նշած են բարձր տոկոսի հեռանկարով, կամ այլ ձեւերով բազմութիւններ խաբած դրամաշորթներէ. բայց գոնէ պարկեշտութիւնը ունեցած են սկիզբէն եւ բաւական բացայայտ կերպով ազդարարելու հաւանական վախճանին մասին, իրենց վիճակախաղը անուանելով. «Հայի բախտ – հրաշք լօթօ»…:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ Ս. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ*

Սիրելի Ստեփան.

«Գր. Թերթ»ում լոյս տեսած՝ Նայիրու «Ասքը» համարում եմ անազնիւ եւ հաշուեթեւս մի գործ: Անազնիւ մտադրութիւններով չպէտք է մօտենալ բանաստեղծութեանը: Անհատական – պահպանողական Օհանէս աղան հողերանօրէն կարող էր մտածել «բղէղների բունի» հետ խաղալու մասին, բայց այդ նոյն Օհանէս աղան, կարդալով «Վան–Տոսպ»ում Թուրքական խժդժութիւնների մասին, չէր կարող չբացագանչել. «Սրանք որոչել են մեզ ուտել. որ էղպէս է, աւետարանի ասածի նման՝ ակն ընդ ական, ատամն ընդ ատաման…»: «Բղէզի բունի հետ խաղալու» «կոնցեպցիան» համարել գրքի կամ հեղինակի կոնցեպցիան՝ մեղմ ասած՝ անազնւութիւն է:

Եւ այսպէս՝ օբյեկտիւ գրախօսականի փոխարէն «Գր. Թերթը» տպեց սուբյեկտիւ մի զզուելի մեղադրական իմ գրքի մասին: Չեմ կարծում, որ դա դուր կը գայ բոլորին: Կան ազնիւ մարդիկ եւ ազնիւ ընթերցողներ, որոնք չեն կարող չըտեսնել Նայիրու քաղաքական չագանակ փախցնելու ակնյայտ մարմաջները: Բայց ցաւն այն է, որ իմ բարեկամները անզօր են եւ անօգ, իսկ հակառակորդները՝ սանձարձակ:

Ի՞նչ են մտածում, – երեւի մի բան, – որ այսպէս շարունակել չի կարելի: Ստեղծուած է իմ շուրջ մի խեղդող մըթնոլորտ, որի պարշահոտը հասնում է մինչեւ Մոսկուա, ուր մեծ եռանդով «աշխատում է» գոյիլա Մկրտիչ Արմէնը:

Զնայած այս անդամալուծող հանգամանքներին, վէպի վրայ աշխատում եմ, ի հարկէ, վէպը դրանից աւելի չահի, կը դառնայ աւելի լիարիւն, բայց մի՞թէ կը հանգստանան իմ հակառակորդները: Ի հարկէ՝ ոչ: Որքան լաւանայ վէպը, այնքան վատ վիպասանի համար… ցաւալի պարադո՛քս:

Գրիր, ի՞նչ անել:

Սիրով՝ Գ. ՄԱՀԱՐԻ

16 Մայիսի 1967 թ.
Մոսկուա

●

Սիրելի ընկ. Վարդանեան,

Մնացականեանի ըստ ամենայնի մտքեր յուզող և հետաքրքրական յօդուածը կարդացի:– Հետաքրքրակա՛ն է, չա՛տ հետաքրքրական է,– կ՚ասէր ընկ. Կարինեանը: Զարմանալի, չա՛տ զարմանալի բաներ են կատարւում.– Զարեանն ու Արմէնը՝ մի ճակատ, ես եւ դուք՝ մի ճակատ…

Բայց այդ մասին չէ, որ ուզում էի ձեզ անհանգստացնել: Ուզում էի ձեզ գըրել՝ ահա թէ ինչի մասին:–

«Թուրք Շահնուրից» (Վարագ Առաքելեանի արտայայտութեամբ…) նամակ ստացայ: Առողջութիւնը վատ է, շատ վատ: Յիշեցի Համաստեղի անցեալ տարուայ այս օրերին ինձ գրած նամակը… Արդ, Շահնուրը գրում է, աւելի շուտ նրա նամակից երեւում է, որ Թիւթիւնճեանը մի յօդուած է գրել «Նայիրի»ում «Այգեստանների» մասին: Շահնուրը գրում է.– «…Տարբեր բան է "Նայիրի"ի Թիւթիւնճեանը: Այս երանելին կը կարծէ, թէ արուեստ եւ իմացութիւն տարբեր եւ տարանջատ բաներ են: Այսինքն թէ՝ Գուրգէն Մահարին կրնայ գեղեցիկ նախադասութիւններ շարել պատկերաւոր ոճով եւ մնալ զուրկ՝ տրամաբանութենէ, քննական միտքէ, իմացութենէ: Ճշմարիտն այս է, որ այս ինքնակոչ քննադատին մէջ բուն դաշնակցականն է, որ վիրաւորած ես: Խեղճը չէր կրնար լռել…»:

Ահա թէ ինչ:

Եթէ մեր քննադատութիւնը անզօր է եւ չի կարող ինձ պաշտպանել Առաքելեաններից, ապա Թիւթիւնճեանի յարձակումից գոնէ պարտաւոր է պաշտպանել: Մի՞թէ նրանք Շահան Շահնուրի չափ քաղաքացիական քաջութիւն չունեն: Ես խնդրում եմ, որ «Նայիրի»ում տպուած այդ յօդուածը դուք կարդաք եւ այն յանձնէք մեր քննադատների ուշադրութեանը:

Ի՞նչ արէք իմ «Նամակ խմբագրութեանը»: Պիտի տպուի՞, թէ ոչ. ոչինչ չգիտեմ: Յոյս ունեմ, որ իմ նամակներն ստանում էք, իսկ ես ձեր նամակները չեմ ստանում, որովհետեւ փոստը սովորութիւն չունի չգրուած նամակներ տեղ հասցնելու…

Ուշ արադ՝ բայց ապաքինւում եմ: Ցանկանում եմ յաջողութիւն: Ջերմ ողջոյն ընկ. Խաչատրեանին:

Ձեր՝ Գ. ՄԱՀԱՐԻ

19 Յուլիսի 1967 թ.

P.S. Ես մինչեւ Յուլիսի 31-ը այստեղ եմ, յետոյ Վիլնիուս – Մոսկուա– Օգոստոսի վերջում Երեւան՝ եթէ Վարագ Առաքելեանն արտօնի…

●

9 Յունիսի 69 թ.
Պալանգա

Թանկագին Ստեփան,

Նամակդ այսօր ստացայ: Ճիշդն ասած՝ յանկարծակիի եկայ: Այսպէս յանկարծակիի չէի գայ, հաւանաբար, եթէ նամակ ստանայի… Ռաբինդրանատ Տագորից…

Շնորհակալութիւն, էլի շնորհակալութիւն ուշադրութեան, բարի ու ջերմ, սրտապնդող ու պնդասրտող խօսքերի համար: Փարիզը քեզ հալալ, քեզ հալալ Էյֆէլն ու Մոնմարթրը: Այլեւ շնորհակալութիւն խոստումիդ համար, ըստ որի 3-րդ հատորը շուտո՛վ, շուտո՛վ, շուտո՛վ տպարան պիտի իջնի, իսկ ես, պեսիմիստս, օր-օրին սպասում եմ օտխկփորձատիպերին…

Համարիր ինձ ինչ կ՚ուզես, ինչպէս կ՚ուզես, բայց ոչ յոռետես. ես եղել եմ, կամ ու կը մնամ անուղղելի լաւատես: Իսկ իմ այս յետվիրահատական տրամադրութիւնները ոչ մի կապ չունեն ոչ մի «պեսիմիզմի» հետ: Ես իրատես եմ: Զեմ ասի, որ ամէն ինչ կորած է, բայց որ այս տարին ինձ համար վճռական տարի է, չեմ ուզում, կամ չեմ կարող, կամ հընարաւոր չէ անտեսել: Ի հարկէ, կարելի է ապրել եւ առանց երկրորդ վիրահատման (ինձ բուժող բժիշկն ասում է, որ Իսահակեանը վերջին տասնամեակը այդպէս էլ ապրել է ու շատ էլ լաւ է զգացել իրեն…), բայց ես չեմ կարող, չեմ ուզում կամ հնարաւոր չեմ գտնում այդպէս ապրել, այսպէս ապրել… կը դիմանա՞մ երկրորդ վիրահատութեան: Ինձ յայտնի է եւ այն, որ այս վիրահատութիւնից ոչ ոք չի մահացել, բայց… այս «բայց»ն է ճակատագրականը: Բուն վիրահատութիւնը կարող է յաջող անցնել, բայց դլուխ կարող են բարձրացնել իմ միւս, պահեստի հիւանդութիւնները եւ…

Էլ ի՞նչ «եւ», մահի՞ց եմ վախենում, ոչ, վաթսունվեց տարի ապրել եմ, հերի՞ք չէ: Համարիր, որ 36–37 Թուականներին գնացել եմ ընդհանուր կարգով, էլ ի՞նչ տրտունջ, էլ ի՞նչ մրմունջ… Զէ, մահից չէ, որ վախենում եմ, այս Ֆիզիքական տանջանքներս են ինձ մասնատում, այլ եւ աստիճանական մահը… Եթէ լինէ՛ր մի կոճակ եւ այդ կոճակը սեղմելով ես անցնէի այն աշխարհը, ես ոչ մի րոպէ չէի վարանի եւ կը սեղմէի այդ կոճակը: Բայց ուր է այդպիսի բախտ…

… Իսկ հիմա, քանի ապրում ենք, ըզբաղուենք աշխարհային գործերով: 3-րդ հատորը… ուրեմն մինչեւ հիմա դեռ չի իջել արտադրութիւն: Զի էլ իջնի… Ուրիշ բան է ցանկութիւնը, ուրիշ՝ ճակատագիրը: Գրքերն էլ ունեն իրենց ճակատագիրը…

Արէք ինչ ուզում էք, ես յոգնել եմ, մահու չափ յոգնել եմ այս ամէնից:

Տա Աստուած, որ սխալուեմ:
Համոյից, Վահագնից ոչ մի թղթիկ:
Վարդանից՝ նոյնպէս:
Խիկարին գրել եմ: Ոչ մի պատասխան:
Մի խօսքով գործերս լաւ են:
Ջերմ բարեւներ Անտոնինայից:

Սիրով՝ քո՝ Գ. ՄԱՀԱՐԻ

P.S. Տիկին Թամարային եւ ընդհանրապէս քիւլֆայիդ շատ բարեւ:

Ուրախ երգ
Սիրելի Ստեփանին.
(Ո՛չ պեսիմիստական…)

Եկա՛ր, եկա՛ր ահա կրկին,
Սիրո՛ւն գարուն, կանաչ շորով,
Արեւ բերիր յոգնած սրտին,
Օրօր-շորոր, օրօր-շորոր:

Ինձ համար էլ շաղեր բերիր,
Ինձ համար էլ բացուեց նոր օր,
Իջար գետին ու թփերին
Օրօր-շորոր, օրօր-շորոր:

Կրկին եկար բաց ու հարբած,
Զնգացիր սար ու ձորով,
Ասիր,– վե՛ր կաց, ընկի՛ր ճամբայ
Օրօր-շորոր, օրօր-շորոր:

Ասիր,– վե՛ր կաց, անցի՛ր գետը,
Թացիր ոտքդ շաղ ու շողով,
Քայլիր անխօս, քայլիր թեթեւ,
Օրօր-շորոր, օրօր-շորոր:

Ու քայլում եմ, քայլում թեթեւ
Լուսնի լոյսով ու գիշերով.
Մի ո՛ղջ աշխարհ թողած ետեւ…
Օրօր-շորոր, օրօր-շորոր:

09.06.1969

«Գրական Թերթ»

(*) Տե՛ս. մեր նախորդ թիւը (Դեկտ. 9/10), Ստեփան Վարդանեանի յօդուածը:

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ՍՏԱԼԻՆԵԱՆ ՍԱՐՍԱՓԻՆ ԱՆՑԵԱԼԷՆ

1938-ին, տրոցկիստական հակահեղափոխականներու դատավարութեան դատաւորը Ա. Վիշինսկի ամենայն վստահութեամբ կը յայտարարէր թէ ժամանակով դաւաճաններուն շիրիմները բուսականութեամբ պիտի ծածկուէին ու անոնց թաղուածները խորհրդային պատուաւոր քաղաքացիներու յաւերժական արհամարհանքին պիտի արժանանային: Ճիշդ է որ մինչեւ վերջին տասնամեակը այդ նախատեսութիւնը իրականացած էր: Բայց անկէ ի վեր պատմաբաններ սկսած են դաւադրութեան ձնշումներու մասին պրպըտումներ կատարել, հրատարակութիւններ ընել:

Այդ պրպտումներուն շնորհիւ, քաղաքական հալածանքի զոհերու երկու կարեւոր ոսկրակոյտներ յայտնաբերուած են Մոսկուայի Պութովօ եւ Քոմմունարքա շրջաններուն մէջ: Այդ վայրերուն մէջ կային Ներքին գործերու նախարարութեան գաղտնի երկու կեդրոնատեղիները: Երկրորդը լքուած բնակավայր մըն էր յեղափոխութեան յաջորդած տարիներուն: 20–ական Թուականներու վերջը, կամ 30–ականներու սկիզբը հոն կառուցուեցաւ քաղաքական ոստիկանութեան նախագահին տաչան: Ան կը կոչուէր Հենրիխ Եակոտա: 1934–ին դեկավար

նշանակուեցաւ ՔԱ – Կէ – Պէ-ին նախորդած կազմակերպութեան: Նոր շէնք մը կառուցուեցաւ հոն 1937-ին Եակոտա ձերբակալուեցաւ իր ստացուածքը գրաւուեցաւ, իսկ տաչան տունն մը լքուած մնաց: Նոյն թուականին սկսած էին զանգուածային գնդակահարութիւնները. ամէն օր հարիւրներով մարդ կը գնդակահարուէր: Յետագայ պրպտումները ցոյց տուին թէ քոմմունարքայի մէջ վեց հազարէ աւելի դիակ թաղուած է: Անոնք բոլորն ալ յետագային վերարժանաւորուած են, սակայն շատ յստակ չէ թէ ի՛նչ է յստակ ինքնութիւնը այդ դիակներուն, որովհետեւ գնդակահարութեան վճռին փաստաթուղթերը ամբողջական չեն: Հոն թաղուածներուն մէջ կան Պոլիտ բիւրոյի անդամութեան թեկնածուներ, դաշնակցային հանրապետութիւններու կուսակցութիւններու ընդհանուր քարտուղարներ, Ժողովուրդներու կոմիսարներու խորհուրդի անդամներ, եւ այլն: Հոն թաղուածներու ցանկին մէջ կան Մոսկուա գնդակահարուած ապահովութեան աւելի քան երկու հարիւր աշխատակիցներ, խորհրդային շրջանի ամէնէն ծանօթ գրողներէն երկուքը, բանաստեղծ Գացեւը, գրականագէտներ, գիտնականներ, լրագրողներ:

Այդ ոսկրակոյտներուն տեղը պետութեան ամէնէն լաւ պահպանուած գաղտնիքներէն մէկն էր: ՔԱ – Կէ – Պէ-ի որոշ գործակալներ միայն գիտէին այդ տեղը որուն պահապաններն անգամ տեղեակ չէին թէ ի՛նչ է իրենց պահպանածը:

Այսօր գաղտնիքը ամէնուն ծանօթ է. գիւղի բնակիչներէն բազմաթիւ վկայութիւններ քաղուած, արձանագրուած են: Պատմաբաններ կ'աշխատին դիւաններու վրայ: Փոքր պեղում մըն ալ կատարուած է. ոսկրակոյտերը թուարկուած, չափագրուած են: 90-ական թուականներէն ի վեր կը խօսուի այդ վայրին վրայ յուշակոթողներ զետեղելու խնդրին մասին: Պետութիւնը նոյնիսկ գումար յատկացուցած է, սակայն, ոչինչ կատարուած է մինչեւ 1999. այդ թուականին վարչապետ Պրիմակով ստորագրած է հրամանագիր մը որով այդ շրջանը նուիրուած է եկեղեցիին: Պատրիարքութիւնը Քոմմունարքան յանձնած է Ս. Կատարինէ վանքին որուն միաբանները տխրահռչակ այդ վայրին նոր բնակիչներն են: Մամուլը կը յիշեցնէ թէ Վիտնոյէ կոչուած շրջանին մէջ ալ նոյն վանքին փոխանցուած է նախկին բանտ մը ուր ստալինեան տարիներուն ամէնէն սարսափելի չարչարանքները կիրարկուած են: Քիչ մը տարօրինակ կը նկատուի որ երկու պարագային ալ եկեղեցին նման վայրերու անցեալի յուշը պահպանելու ոչ մէկ ջանք կ'ընէ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԼՈՆՏՈՆ

ԱՒ. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆԻ ԵՒ Մ. ՍԱՐԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹՆԵՐ

Նոյեմբեր 18-ի երեկոյեան Իլինկ քաղաքապետարանի սրահին մէջ նշուեցաւ Աւետիք Իսահակեանի ծննդեան 125-ամեակը, այդ առիթով հրաւիրուած անոր թոռան՝ Աւիկ Իսահակեանի մասնակցութեամբ: Ան իր ելոյթով անդրադարձաւ մեծ հօրը գրական առաջին քայլերուն, ժամանակի ծանօթ դէմքերուն հետ մշակած յարաբերութիւններուն: Ըսաւ թէ նախ սկսած է գրել Հ. Յ. Դ.-ի օրկան «Դրօշակ»ին մէջ «Հայ գուսան» ծածկանունով: Յետոյ, առանց անդրադառնալու անոր նամակներուն, ձգած փաստաթուղթերուն, ծանրացաւ Դրոյի, Ս. Վրացեանի, Յ. Թումանեանի հետ ունեցած բարեկամական կապերուն վրայ:

Այս առաջին բաժինէն ետք արտասանող Տիկին Ժենիա Ներսիսեան գրագէտին բանաստեղծութիւններէն ու արձակներէն էջեր ներկայացուց, ինչպէս՝ «Լիլիթ»էն, «Աբու Լալա Մահարի»էն, եւ այլն: Իսկ երգչուհի Ալենա Փահլեւանեան երգեց բանաստեղծին տաղերով յօրինուած երգեր: Երեկոյթը փակուեցաւ առաջնորդ Նաթան Եպիսկոպոս Յովհաննիսեանի խօսքով:

* * *

Յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 19, Կիրակի երեկոյ Աքթընի հայ ակումբի սրահին մէջ տեղի ունեցաւ նկարիչ Մ. Սարեանի նուիրուած հանդէսը: Բացումը կատարելով Րաֆֆի Սարգիսեան բեմ հրաւիրեց արուեստագէտին թոռնուհին Ռուզան Իսահակեանը, իր մեծ հօր կեանքն ու գործը ներկայացնելու: Ան ըսաւ թէ զանազան երկիրներ գտնուելու պարագան շատ նպաստաւոր եղած է արուեստագէտին, յետոյ, Հայաստան հաստատուելէ ետք անոր համար ներշնչումի աղբիւր եղած է հայկական բնաշխարհը: Ռ. Իսահակեան քանի մը լուսապատկերներով ցոյց տուաւ Սարեանի այն կտաւները որոնք կը գտնուին օտար թանգարաններու մէջ:

Երկու ձեռնարկներուն միասնաբար ներկայ եղան 189 հոգի, առաջինը խմբած էր 142, երկրորդը՝ 47 հոգի: Այսուհանդերձ, հայաստանցի հիւրերը գոհ էին. անոնք այցելեցին տեսարժան վայրեր եւ շաբաթ մը ետք վերադարձան Երեւան:

Մ. ՋԱՓԱՐԵԱՆ

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Համազգայինի Նշան Փալանճեան ճեմարանի շրջափակին մէջ, Նոյեմբեր 12-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. հիմնադիրներէն Քրիստափոր Միքայէլեանի քանդակին բացումը: Ներկայ եղած են թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկոպոս Խաչերեան, Երիտասարդութեան եւ Մարմնամարզի Նախարար Սեպուհ Յովնանեան եւ պաշտօնական բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Մշակ բանուոր քայլերգի ունկնդրութենէն ետք, յանուն Քրիստափոր կոմիտէութեան, խօսք առած է Արբի Տէր - Սարգիսեան, որ շնորհակալութիւն յայտնած է քանդակագործ Ալիք Քոչարեանի եւ զետեղման հովանաւոր՝ Րաֆֆի Կէօվօղլանեանի: Ապա, հրաւիրած է 1923-ին Պէյրութի Հ.Յ.Դ. Բազդէն Սիւնի Պատանեկան Միութեան անդամներէն եւ Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէութեան առաջին սերունդի անդամներէն՝ Ներսէս Տէր – Յովհաննէսեանը որ կատարէ քանդակին բացումը: Այս արարողութեան աւարտին, ներկաները բարձրացած են Համազգայինի «Վասպուրական» սրահը, ուր տեղի ունեցած է Քրիստափոր կոմիտէութեան 75-ամեակին նուիրուած ձեռնարկը: Խօսք առած է Արբի Տէր – Սարգիսեան, գլխաւոր բանախօսը եղած է Մկրտիչ Մկրտիչեան: Վերջին խօսքը արտասանած է առաջնորդ Գեղամ Եպիսկոպոս:

* * *

ԹՈՐՈՆԹՕՅԻ Հայ Կեդրոնի ճաշարանին մէջ, Նոյեմբեր 4-ին, տեղի ունեցած է ընկերական խրախճանք մը, հրաւէրովը Հ. Յ. Դ. Սողոմոն Թեհլիրեան Կոմիտէին, որու կողմէ երեկոյթին բացումը կատարած է Րաֆֆի Իզմիրեան: Ան պարզած է օրուան նպատակը՝ ծանօթացնել երեք վաստակաշատ, յեղափոխական եւ քաղաքական գործիչներ եւ երեկոն նուիրել անոնց յիշատակին: Այդ ընկերներն էին՝ Նիկոլ Դուման, Սարգիս Ջէյթլեան եւ Շահէն Մեղրեան: Նիկոլ Դումանը ներկայացուցած է Վահէ Գասապեան, Սարգիս Ջէյթլեանը՝ Ժան Պալճեան, Շահէն Մեղրեանը՝ Յարեթ Իզմիրեան:

* * *

ՊՈԼՍՈՅ Ճէմալ Րէշիտ Րէյ համերգասրահին մէջ, Նոյեմբեր 26-ին, Էսաեան Սանուց Միութեան Երգի ու պարի «Մաբալ» համոյթը, իր քսանամեակին առթիւ, յաջող համերգ մը տուած է, արդարացնելով ամիսներէ ի վեր տարած աշխատանքը: Համերգին խորհրդանիշը եղած են այն փոքրիկները, որոնք փոքրիկն Րաֆֆի Տէր – Գէորգեանի մենակատարութեան ներքեւ քանի մը պարեր հրամցուցած են: Համերգին բացումը կատարած է Էսաեան Սանուց Միութեան վարչութեան անունով Տիկին Մարիամ Տրամէրեան: Ելոյթ մըն ալ ունեցած է «Մաբալ»ի կազմակերպիչ յանձնախումբի անդամներէն՝ Արտաշէս Հիւսիւսեան: Ապա, բեմը բացուած է «Թիֆլիսի շրջակայքի պարերով» եւ աւանդական «բարեկամութեան» երգով: Համերգին վերջաւորութեան բեմ ելած են փոքրիկները, երիտասարդները եւ երէցները, որոնք միացած երգչախումբին եւ նուագախումբին, միասնաբար երգած են Մաբալի «քայլերգը»:

* * *

ՊՈԼՍՈՅ Թաքսիմ Մարմնամարզական Միութեան հիմնադրութեան 60-ամեակի շրջագծով կազմակերպուած ֆութպոլի միջմիութենական մրցաշարքը, որ նուիրուած էր ողբացեալ Մանուկ Գարայի յիշատակին, վերջ գտած է Նոյեմբեր 26-ին: Մրցումի աւարտին տեղի ունեցած է մրցանակաբաշխութեան հանդիսութիւնը: Պատրիարքին ձեռքով, մրցաշարքի ախոյենութեան բաժակը յանձնուած է Ֆերիգիւղի Սանուց Միութեան խումբին:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

Մեր ամուսինները մահանում ու ընկնում են դրախտ: Պայմանները նրանց շատ են դուր գալիս: Ամուսինը դիմում է կնոջը.

– Իսկ ես կարող էի այստեղ լինել դեռեւս երեք տարի առաջ, եթէ քո այդ տխմար դեղերը չլինէին…

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Գ.

Արամ օր մը, փրանսացի բարեկամի մը հետ եկած էր հոն եւ տեսած էր թէ որքա՛ն ապահով ժամադրավայր մը կրնար ըլլալ իրենց համար այդ մեկուսացած անկիւնը, ուր կարելի է ըսել, երբեք թուրք մը ոտք չէր կոխած:

Յաճախ հոն էր որ կը հաւաքուէին մեր բարեկամները եւ իրենցմէ զատ ո՛չ ոք գիտէր այդ սրճարանը:

Երբ Սեդրակ մտաւ իրենց ժամադրավայրը, Պ. Ժան յաճախորդի մը հետ տոմինօ խաղալու զբաղած էր, ուրիշ մարդ չկար:

– Բարե՛ւ, պարոն Ժան, ըսաւ Սեդրակ. կը հաճի՞ք ինծի սուրճ մը պատրաստել:

– Անմիջապէս:

Երիտասարդը նստաւ սեղանի մը առջեւ եւ ֆրանսերէն թերթ մը առաւ կարդալու, Նարդիկի գալուն սպասելով:

Մարտիկ աղա որ դրեթէ վազելով հետեւած էր իր բարեկամին եւ վերջապէս յաջողած էր զինքը տեսնել Նարդիկի հետ խօսած միջոցին, հեռուէն եւ ծածկաբար շարունակեց իր հսկողութիւնը եւ տեսաւ Սեդրակին Ժանի սրճարանը մտնելը:

– Ի՞նչ ըսին արդեօք իրարու, կը մտածէր. այս անցած դարձածները ինծի մութ կ'երեւան եւ պէտք է լուսաբանեմ… ինչո՞ւ ինծի խաբեց Սեդրակը. ինչո՞ւ ինծի ըսաւ թէ Նարդիկը գտնելու կ'երթար… եւ, յետոյ, ի՞նչ պէտք ունէր անմիջապէս Նարդիկը տեսնելու… արդեօք սրճարան մտնեմ եւ հարցափորձե՞մ զինքը. բայց ապահովաբար ճշմարտութիւնը պիտի ծածկէ եւ յետոյ իրեն հետեւած ըլլալս երեւան պիտի ելլէ, լաւագոյն է Նարդիկը տեսնել եւ անկէ իմանալ թէ ի՞նչ խօսած է իրեն հետ… Նարդիկ անկեղծ աղջիկ մըն է եւ ճշմարիտը պիտի խօսի. այո՛, պէտք է որ անմիջապէս գտնեմ զինքը…

Եւ Մարտիկ ուղղուեցաւ դէպի անգլիական թղթատունը:

Հազիւ թէ հարիւր քայլ առած էր՝ երբ տեսաւ որ Նարդիկ կու գայ:

– Հօս ի՞նչ բան ունիս, Մարտիկ աղա, ըսաւ աղջիկը երբ նշմարեց իր բարեկամը:

– Ղալաթիա կ'երթամ, գործ ունիմ. նամակները առի՞ր…

– Այո՛, վեց հատ են, գրպանս պահած եմ:

– Ճամբան մեր ընկերներէն մէկուն հանդիպեցա՞ր:

– Սեդրակը տեսայ քիչ առաջ, ըսաւ որ կարեւոր խօսք մը ունի եւ հիմա պիտի երթամ զինքը տեսնելու Ժանի սրճարանը. չեմ գիտեր ի՞նչ պիտի ըսէ… յուզուած կերպարանք մը ունէր:

– Բայց նամակնե՞րը… պէտք է որ անմիջապէս իր տեղը յանձնես:

– Լա՛ւ, Սեդրակին հետ խօսքս լմնցնելուս պէս կը տանիմ… բնականաբար խօսակցութիւնը կէս ժամէն աւելի չպիտի տեւէ:

– Շատ աղէկ, ուրեմն ցտեսութիւն:

Նարդիկ Մարտիկ աղային ձեռքը թօթուեց եւ բաժնուեցաւ առանց կասկածելու թէ այս վերջինը կը հետեւէր իրեն:

Աղջիկը երբ մտաւ Ֆրանսացիին սրճարանը, Սեդրակ՝ բերանը սիկարէթ մը եւ աչքը ձեղունին յառած՝ խոր մտածումի մը մէջ թաղուած կ'երեւար: Մօտեցաւ իրեն:

– Ահաւասիկ եկայ, ըսաւ, բայց շատ երկար չեմ կրնար մնալ, քովս վտանգաւոր թուղթեր կան, պէտք է որ անմիջապէս իրենց տեղը յանձնեմ… կ'աղաչեմ շուտով մը տեսակցինք ու բաժնուինք:

– Ըսելիքս մեծ բան չէ, յարեց երիտասարդը, միայն թէ խիստ կարեւոր է… ոստիկանութիւնը կատաղօրէն կը հալածէ կոր ամէնքս ալ եւ մէկ վայրկեանէն միւսը ձերբակալուելու վտանգին մէջ ենք… գիտե՞ս որ այս առտու Խեւուկն ալ բռնեցին տարին, փողոցը գացած ատեն:

Նարդիկ որ տակաւին չէր իմացած այս ձերբակալումը, յուզուած գոչեց.

– Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ կ'ըսես… խեղճ տղան:

– Ամէնքը այս չէ, շարունակեց Սեդրակ, մեր միւս ընկերներն ալ վտանգի մէջ են եւ շատ հաւանական է որ մինչեւ վաղը անոնք ալ ձեռք իյնան, եթէ ապահով տեղ մը չեն ապաստանած:

– Բայց այս պարագաներուն մէջ ի՞նչպէս կ'ըլլայ որ Սիմոնը ազատ կ'արձակեն, հարցուց աղջիկը:

– Սիմոնի ազատ արձակման լուրին խելքս չի հասնիր, պատասխանեց Սեդրակ. եթէ երբեք Մարտիկ աղայի բերած լուրը ճիշդ է, եւ պէտք է ըսել որ միշտ ստոյգ են իր աղբիւրները, այն ատեն կ'ենթադրեմ որ ոստիկանական պարզ հնարք մըն է ասիկա կա՛մ մեզ ապահովցնելու եւ կամ Սիմոնը լրտեսելով ուրիշ յեղափոխականներ գտնելու համար… ամէն պարագային, շատ վտանգաւոր կացութեան մը մէջ կը գտնուինք եւ պէտք է վճռական միջոցներ ձեռք առնենք մեր անձերուն ապահովութեան համար…:

Խե՛ղճ Նարդիկ դողահար մտիկ կ'ընէր իր ընկերոջ վրդովեցուցիչ խօսքերը: Իր զուարթ տրամադրութիւնը, որ յառաջ եկած էր Երկայն Մարտիկի բերած լուրերուն ազդեցութեամբ, այժմ տեղի կու տար չարաշուք նախազգացումներու առջեւ:

– Ուրեմն ի՞նչ պիտի ընենք, ի՞նչ միջոց ձեռք պիտի առնենք, հարցուց մտատանջ:

– Ճիշդ ես ալ ատոր վրայ կը մտածեմ առտուընէ ի վեր, պատասխանեց երիտասարդը, եւ կրնամ ըսել թէ մեր ընկերներուն ապահովութեանը համար պատրաստութիւններ տեսած եմ…

Սեդրակ պահ մը լռեց, նոր սիկարէթ մը վառեց, քանի մը անգամ վրայ վրայի քաշեց եւ աղջկան դառնալով՝ յարեց.

– Հիմա դուն շուտով նամակները տա՛ր իրենց հասցէին յանձնէ ու անմիջապէս տուն վերադարձիր. ես գիշերը կու գամ եւ կը բացատրեմ թէ ի՞նչ պէտք է ընենք… առ այժմ մնաս բարով… չըլլայ որ մէկու մը խօսիս մեր երկիւղներուն մասին:

– Նոյն իսկ Մարտիկի՞ն…

– Ընդհակառակն, եթէ երբեք Մարտիկը տեսնաս՝ պատմէ իրեն ըսածներս եւ իմ կողմէս պատուիրէ որ ժամանակ մը իր յարաբերութիւնը դադրեցնէ մեզի հետ ու փողոցները շատ չպտըտի:

(Շար. 15)

Ses enfants et petits-enfants

ont la douleur de faire part du décès de leur mère et grand-mère

Mme Azadouhi HAIRABEDIAN

survenu à 93 ans.

Ses obsèques ont eu lieu le Jeudi 7 Décembre en l'église Sainte Marie Mère-de-Dieu, d'Issy-les-Moulineaux.

Elle repose désormais auprès de son époux Harutiun au Cimetière Intercommunal de Clamart.

UGAB — PARIS

CONFERENCE
d'ANNA LEYLOYAN

le Vendredi 15 décembre à 20h30

Après sa première conférence du 10 novembre dernier sur les **khatchkars** arméniens, **Anna LEYLOYAN** nous fait découvrir cette fois l'univers de la **miniature arménienne.**

Au cours de cette conférence, Anna Leyloyan vous parlera de l'histoire du livre enluminé en Arménie, et répondra aux questions que l'on se pose quand on regarde les miniatures : à quoi servaient les miniatures dans les manuscrits ? Qu'est-ce que l'iconographie ? Pourquoi y a-t-il autant d'écoles miniaturistes ? Quelles sont les différences entre les écoles et les styles ? ...

Rappelons qu'Anna Leyloyan, 34 ans, est chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO et prépare actuellement une thèse de doctorat en histoire de l'art.

organisée
par le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB

Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(M° Courcelles)

Renseignements :
01.42.27.12.76 / 01.45.20.03.18

Prix d'entrée : Membres 30 F,
Non-membres 50 F.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Նոր տարուան ուրախ առիթով, Կաղանդ Պապուկը իր բազմաթիւ այցելութիւններու շարքին, պիտի գայ զարնելու դուռը Սէն Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին, իր ներկայութեամբը զուարճացնելու համար Կապոյտ Խաչի Անահիտ մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի աշակերտները, ինչպէս նաեւ շրջանի մանուկները՝

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
Salle des Fêtes

Ժամը 15–էն սկսեալ մասնաճիւղիս ընկերուհիները կը սպասեն ձեզ մասնակից ըլլալու համար նոյն օրուան ուրախութեան :

le Centre Culturel SAINT-MESROB
vous invite
à une

CONFERENCE
avec projection de diapositives
du
Dr JEAN-MICHEL THIERRY

Sur le thème :

«La renaissance architecturale en Arménie aux XVIIe - XIXe siècles»

le jeudi 14 décembre à 20 heures 45

au Centre Culturel St-Mesrob,
10 bis, rue Thouin — Paris V[e]

Le Dr Thierry présentera et signera son livre paru récemment aux Editions Zodiaque — **« L'Arménie au Moyen-Age ».**

Métro Cardinal Lemoine / Monge

—Entrée libre • Cocktail —

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ Դեկտեմբեր 16-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին :

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի :

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ :

***

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Աւանդական մատաղօրհնութիւնը *այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 17, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ :*

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս *երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի :*

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան *պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու և սատարողներու հոգիներուն համար :*

Ժամը 12·30-ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ : Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը :

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու այս մեհախորհուրդ արարողութեան :

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	8·30–ին :
Պատարագ ժամը	10–ին :
Քարոզ ժամը	11·15–ին :
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը	12–ին :

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme — Marseille 13ème

super
LOTO

Samedi 16 décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme —
13013 MARSEILLE

Ս. ՍԱՀԱԿ–ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ–ԺԵՐՈՄ

ԴՊԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Թաղականութիւնը, ուրախութեամբ կը ծանուցանեն, թէ այս տարուան Դեկտեմբեր 17–ին, Կիրակի օր, *տեղի պիտի ունենայ, Դպիրներու եւ Կիսասարկաւագներու ձեռնադրութիւն, Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի ձեռամբ, նոյն եկեղեցւոյ մէջ :*

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի սեմին, սոյն իրագործումները կը դիտենք, ի շահ եկեղեցւոյ պայծառութեան, անոր նուիրապետական կարգի պահպանման եւ հաւատքի զօրացման որպէս նպաստաւոր քայլ :

Արարողութենէն աւարտին, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կողմէ պատրաստուած ճաշի հիւրասիրութիւն տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ :

Այս առթիւ կը տեղեկացնենք ուրախութեամբ, որ Դեկտեմբեր 20–ին, Չորեքշաբթի *օր, նոյն սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Նոր Տարուան նուիրուած մեր դպրոցին Կաղանդի պերճանքը :*

NAREG
AU MARCHE DE NOEL D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle NAREG informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

Imprimé sur les Presses du Journal "HARATCH"
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour les amoureux de la musique arménienne
... et pour tous les jeunes pianistes
en avant-première

Garbis APRIKIAN
Auteur, compositeur et Chef de la Chorale Sipan-Komitas
présente

Six chants arméniens
transcrits pour piano
Fascicule I

Vendredi 15 Décembre à 20h45
à la M.C.A. d'Alfortville

Présentation et explications par l'auteur

Illustration musicale,
Raffi PAPAZYAN,
ancien élève de la M.C.A.

Introduction par **Ara KRIKORIAN,**
l'éditeur

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs voeux pour l'année 2001
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
յաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP

RECITAL DE CHANT

NAIRA ABRAHAMIAN
(Soprano,
Soliste de l'Opéra d'Erevan)

VARTOUHI ABRAHAMIAN
(Mezzo Soprano)

JULIETTE YILMAZIAN
(Piano)

Dimanche 17 Décembre à 17 heures 30

au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

Au programme :

Bach — Haendel — Puccini — Verdi — Saint-Saens — Dikranian — Alemshah — Romberg — Berberian — Ganatchian...

PAF : 50 F

PORTES OUVERTES SUR L'ARMENIE

EXPOSITION-VENTE DE NOËL

Du jeudi 14 décembre au Samedi 16 décembre inclus
(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE

—Objets en bois sculptés pour la Table —Nappes et housses-coussins brodées —Tableaux - personnages miniatures —Bijoux argent et métal —Bonnets, chaussettes en laine

Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES

—Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc. . .

MUSIQUE

—Instruments (**D**oudoug, **Z**ourna, **F**lûtes) **—Partitions —CD, K7, Disques**

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12.14, rue Saint-Bazile — 13001 MARSEILLE — ☎ 04.91.50.15.09

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.057 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.057

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԳԱՐԵԳԻՆ Բ. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ ԵՒ ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆ ՓԱՐԻԶ ԿԸ ԺԱՄԱՆԵՆ

Ինչպէս յայտարարուած էր, Չորեքշաբթի Դեկտեմբեր 13-ի Շարլ Ազնաւուրի բացառիկ համերգին ներկայ ըլլալու համար Փարիզ կը ժամանեն Ամենայն Հայոց Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը եւ Հայաստանի նախագահը՝ Ռ. Քոչարեան:

Շ. Ազնաւուր այդ համերգը կու տայ ի նպաստ Հայաստանի մանուկներուն, որբանոցներուն, դպրոցներուն:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 11 / 12)

ԲԼԷԵԱՆԻ ՎՃԻՌԸ ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15-ԻՆ

Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքներուն առաջին ատեանի դատարանէն յայտնած են որ դատաւոր Իոկուհի Վարդանեանի նախագահած դատարանը Դեկտեմբեր 15-ին պիտի հրապարակէ «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրին տնօրէն Աշոտ Բլէեանի ու նաեւ հաստատութեան հաշուապահ Ռ. Պօղոսեանի, գանձապահ Աշոտ Աւագովայի վճիռը: Մեղադրող դատաւորը ութ տարի պահանջած էր Ա. Բլէեանին, 7 տարի Ռ. Պօղոսեանին եւ 3 տարի Ա. Աւագովային համար:

***

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ՍՏԵՓԱՆԱԿԵՐՏԻ ՈՒ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները Դեկտեմբեր 10-ին Թուրքիայէն, Նախիջեւանէն անցնելով հասած են Ստեփանակերտ. հոն հանդիպում ունեցած են ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հետ. ան հրադադարը շարունակելու կարեւորութիւնը շեշտելով, ըսած է թէ նոյն խումբին պատասխանատուութեան տակ գտնուող միակ դէպքն է որ բանակցութեան ընթացքին երկու անմիջական կողմերուն միջեւ շփում չկայ, ինչ որ պէտք է անհանգստութիւն պատճառէ նախ Մինսկի խումբին: Ա. Ղուկասեան ըսած է թէ այդ պայմաններուն մէջ Բաքու միշտ կը փորձէ աւելի կարծր կեցուածք ունենալ, ինչ որ արտայայտութիւն կը գտնէ Ատրպէյճանի պաշտօնատարներու ելոյթներուն մէջ:

Նախագահները յաջորդ օրը անցած են Երեւան: Հոն նոյն օրը զիրենք ընդունած է Ռ. Քոչարեան: Ան կրկնած է թէ հակամարտութեան լուծում պէտք է գտնուի կողմերու իրաւահաւասարութեան սկզբունքով: Իսկ նախագահները ըսած են որ կարեւոր կը նկատեն Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահներուն ուղղակի երկխօսութիւնը: Զրոյցին մասնակցած են Արտաքին գործերու նախարար Վ. Օսկանեան Ֆրանսայի, ԱՄՆ-ու, Ռուսաստանի դեսպանատուներուն ղեկավարները:

Ռ. Քոչարեանի հետ հանդիպումէն ետք նախագահները արդիւնաւէտ գտած են զայն, աւելցնելով որ Դեկտեմբեր 15-ին նախատեսուած Հայաստանի ու Ատրպէյճանի պաշտպանութեան նախարարներուն հանդիպումը եւս նիւթ կ'ունենայ հակամարտութեան կարգաւորումը: Նախագահները նոյն օրը մեկնած են Բաքու:

***

ՊՈՒՏԻՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ԳԱԼ ՏԱՐԻ

Ռուսաստանի նախագահը ընդունած է գալ տարի Հայաստան այցելելու նախագահ Ռ. Քոչարեանի յղած հրաւէրը: Ան ըսած է՝ «Համոզուած եմ, որ մեր միջեւ անմիջական եւ մտերիմ երկխօսութեան շարունակութիւնը կը նպաստէ ռուս-հայկական բազմակողմանի համագործակցութեան ընդլայնման, զայն հասցնելով որակական աւելի բարձր մակարդակի»:

ՀԱՅԵՐ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ ՆԱԽԻՋԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

«Ազգ»ի Դեկտ. 12-ի թիւէն կը տեղեկանանք, որ Դեկտ. 7-ի գիշերը, Նախիջեւանի Ինքնավար Հանրապետութեան Շարուրի շրջանը, Նախիջեւանի սահմանապահ ստորաբաժանումները ձերբակալած են 5 հոգի, չորս Հայեր եւ մէկ Սուրիացի, սահմանախախտումի պատճառով: Կ'ըսուի թէ խումբը մտադիր էր Իրանի տարածքով Հայաստան անցնելու: Ներկայիս անոնք կը գտնուին Ատրպէյճանի Ներքին նախարարութեան մէկ մեկուսարանը:

***

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայաստանի, Ատրպէյճանի, Վրաստանի Մշակոյթի նախարարները Դեկտ. 13 եւ 14-ին Եւրոպայի Խորհուրդին նախաձեռնութեամբ հանդիպում պիտի ունենան Ստրազպուրկի մէջ: Հանդիպումին նիւթ պիտի ըլլայ երեք տարուան համար մշակութային համարկաց նոր քաղաքականութեան մը ծրագրաւորումը: Եւրոպական այս կազմակերպութիւնը անոնց առաջարկած է գլխաւորաբար ծրագիր մը պատրաստել, արդիականացնելու համար հանրային իշխանութիւններու, մշակութային մարզին եւ ընկերութեան յարաբերութիւնները:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԻՍԻ ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

ԿԻՍԿԱՏԱՐ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ԹՈՒՐՔԻԱՆ ՊԷՏՔ Է ՍՊԱՍԷ ՄԻՆՉԵՒ 2010 ...

Շիրաք «պատշաճ» որակեց Նիսի վեհաժողովին համաձայնագիրը, որ խորքին մէջ, ոչ մէկուն համար գոհացուցիչ էր եւ մանաւանդ ո՛չ Ֆրանսայի: Ան ստիպուեցաւ բաւական ջուր խառնել իր գինիին, որպէսզի բոլորովին ձախողութեամբ վերջ չգտնէ Եւրոպական Միութեան ամէնէն երկարատեւ ժողովը:

Տակաւին հարկ է որ, այս համաձայնագիրը 15 երկիրներու Խորհրդարաններու վաւերացումը ստանայ մինչեւ 18 ամիս: Ամէն պարագայի մէջ, գոյացած համաձայնութիւնը կիսկատար է եւ հիմնական հարցեր յետաձգուած են, ինչպէս Եւրոպական յետագայ Յանձնախումբին տարողութիւնը, երբ, ան ունենայ 28 անդամ եւ վէթոյի իրաւունքին լքումը Եւրոպական Խորհուրդին մէջ: Ժողովի աւարտին, վարչապետ Շրէօտէր յայտարարած է որ Գերմանիա ամէն ջանք թափած է առաջքն առնելու համար Ֆրանսայի հետ հակամարտութեան մը: Ֆրանսա յաջողած է պահպանել չորս մեծերու միջեւ հաւասարութիւնը (ձայներու քանակով), բայց, ընդունած է որ Գերմանիա, իր ազգագրական կշիռով, ամրապնդէ իր ներկայացուցչութիւնը Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ:

Վերջին ընդլայնումէն ետք, Եւրոպական Բարձրագոյն Խորհուրդին մէջ, հաւասարակշռութիւնը խախտած էր մեծերու (Ֆրանսա, Գերմանիա, Մեծն-Բրիտանիա, Իտալիա) եւ փոքրերու միջեւ: Ներկայիս ամէն մէկը տասը ձայն կը վայելէր, համաձայնագիրը կը նախատեսէ 29, Սպանիա կը ստանայ 27, ինչպէս Լեհաստան, երբ անդամ դառնայ: Դժուարութիւնը ծագած էր Ֆրանսայի մերժումէն Ֆրանսայէն աւելի ձայն շնորհելու Գերմանիոյ, ինչպէս կը պահանջէր Պէրլին:

Նրբանցքներու մէջ, բաւական անհաճոյ կացութիւններ ալ ստեղծուած են, սկիզբէն իսկ: Ֆրանսայի պատրաստած առաջին ծրագիրը, Ուրբաթէն Շաբաթ (Դեկտեմբեր 1-էն 2) լուսնալիք գիշերը շատ դէշ ընդունելութիւն գտած է: Նախ, միայն ֆրանսերէն եւ անգլերէն ներկայացուած է, ինչ որ ջղագրգռած է Սպանացիները, մինչ Շրէօտէր գերմաներէն տարբերակ մը պահանջած է: Այդ ծրագիրը կը մերժէր նաեւ Գերմանիոյ շնորհել յաւելեալ ձայներ Միութեան Նախարարաց Խորհուրդին մէջ, անտեսելով որ վերամիացումէն ի վեր, Գերմանիա 80 միլիոն բնակչութեամբ երկիր մըն է: Միջադէպ մըն ալ պատահած է, Շիրաքի եւ Յանձնախումբի նախագահ Փրոտիի միջեւ: Այս վերջինը արդէն շատ դէշ կը գտնէ ֆրանսական համակեցութիւնը եւ չէ վարանած յայտարարելու. - «Նախքան կարենալ խօսիլը, նախագահութիւնը (ֆրանսական) պէտք է ինքն իրեն հետ համաձայնութեան գայ»:

***

Ներկայիս Եւրոպական Խորհրդարանը 626 երեսփոխան ունի, Նիսի համաձայնագրով պէտք է այդ թիւը 728-ի բարձրանայ, նոր անդամները ներառելու: Եթէ Գերմանիա կը պահէ իր 99 երեսփոխանները, Ֆրանսա, Մեծն-Բրիտանիա եւ Իտալիա ներկայի 87-ի փոխարէն, 72 երեսփոխան կ'ունենան միայն: Սպանիան ալ 64-ի տեղ՝ 50, Հոլանտա 25 փոխանակ 31-ի, Յունաստան 20 փոխանակ 25-ի, նոյնն է Փորթուկալի պարագան: Աւստրիա նաեւ չորս աթոռ կը զիջի եւ ներկայիս 21-էն կ'իջնէ 17-ի: Պելժիա 25-ի տեղ 22 երեսփոխանով պէտք է գոհանայ, Դանիա 16-ի տեղ 13 երեսփոխանով, Ֆինլանտա նոյնպէս, Իրլանտա 12 15-ի տեղ, Լիւքսամպուրկ կը պահէ իր աթոռները, մինչ Իրլանտա ալ կը կորսնցնէ 3 աթոռ, 15-ի տեղ 12-ի իջնելով: Նախարարաց Խորհուրդին մէջ, չորս մեծերու 29-ական ձայներէն զատ, միւսներն ալ յաւելումներ կը կրեն, նկատի առնելով նոր անդամներու մուտքը:

***

Նիսի վեհաժողովը Թուրքիան նկատի չէ առած մինչեւ 2010 թուականը նախատեսած ընդլայնումի շրջանակին մէջ: Թեկնածուի կարգավիճակ ստանալու յոյսով սպասող 13 երկիրներէն միայն Թուրքիան դուրս ձգուած է պատրաստուած ծրագրէն: Այսուհանդերձ, վարչապետ Պ. Էճէվիթ թելադրած է չվրդովիլ, քանի որ Միութիւնը մօտ ատենէն Թուրքիան անդամակցութեան պիտի հրաւիրէ...:

***

Եւրոպական մամուլը շատ խիստ է Նիսի մէջ ձեռք ձգուած արդիւնքներուն նկատմամբ: Ընդհանուր ձեւով «գորգավաճառներու բանակցութիւններ» կ'որակուի ինչ որ տեղի ունեցած է:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎՐԱՍՏԱՆԻ հիւսիս-արեւմտեան Աբխազիոյ շրջանը, Դեկտեմբեր 10-ին, զինուորական երկու դէտեր առեւանգուած են, յայտարարած է ՄԱԿ-ի առաքելութեան բանբերը՝ Վ. Կոստով: Երկու դէտերէն մէկը յոյն հարիւրապետ մըն է, միւսն ալ Լեհ է: Շվարնածէ յայտարարած է թէ հարկ եղած հրահանգները տուած է անոնց ազատ արձակումը ապահովելու համար: Վրաստան ինքզինք պատասխանատու կը զգայ այս առեւանգումին համար, թէեւ ան տեղի ունեցած է հողամասի մը վրայ, զոր այլեւս չի հակակշռեր: Առեւանգողները որեւէ պահանջ չէին ներկայացուցած Դեկտեմբեր 12-ին:

ՈՒԱՇԻՆԿԹԸՆԻ Դաշնակցային Գերագոյն Ատեանի ինը դատաւորները, Դեկտեմբեր 11-ին, լսեցին Ալ Կորի եւ Պուշի փաստաբանները, կարենալ վերջնական վճիռ մը տալու համար, ինչ կը վերաբերի Ֆլորիտայի խնդրայարոյց քուէներուն: (Հաշուե՞լ թէ դադրեցնել հաշուարկումը, ընդունելով որ Պուշ յաղթած է: Դատաւորները կը խորհրդածէին Դեկտեմբեր 12-ին եւ կրնային վճիռը տալ նոյն օրը կամ աւելի ուշ:

ՓԱՐԻԶԻ քաղաքապետարանի թաղապետական Խորհուրդի Դեկտեմբեր 11-ի նիստը բաւական փոթորկալից եղաւ, երբ Թիպէրի մերժեց յետաձգել 2001-ի պիւտճէի քուէարկութիւնը: Նիստի սկիզբին, Ազատական ժողովրդավարութեան բանբերը՝ Գլօտ Կոասկէն կ'առաջարկէ որ պիւտճէի քուէարկութիւնը տեղի ունենայ թաղապետական ընտրութիւններէն ետք, ինչ որ Թիպէրի կը մերժէ, շեշտելով՝ «Տէրն եմ օրակարգին: Դուրսէն եկած հրահանգներ կը գործադրէք (կ'ակնարկէ Սեկէնի), ողբալի է»: Բայց, Թիպէրի, կը պարտուի քանի իր խորհրդականներէն 33-ը (սեկէնիսթ) կը հրաժարին: Սըրահին մէջ, վէճերը սուր բնոյթ կ'առնեն, Թիպէրի եւ Թուպոն ծանր խօսքեր կը փոխանակեն, առաջինը «փուչիսթ» կ'որակէ Թուպոնը որ «ողորմելի անձնաւորութիւն»ով կը պատասխանէ: Ձախը, անշուշտ, լաւ կը խնդայ: Շարունակութեան կը սպասուէր յաջորդ օրը, պիւտճէի քուէարկութեան համար:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բոլոր փաստաբանները գործադուլի դիմեցին Դեկտ. 12-ին: Երկրորդ անգամն է որ նման շարժումի մը կը դիմեն, բայց այս անգամ միացած է Փարիզի Փաստաբանական Կաճառը, որ առանձին Ֆրանսայի փաստաբաններու մէկ երրորդը կը ներկայացնէ: Գլխաւոր պահանջը կը վերաբերի իրաւագիտական վարձատրութեան անբաւարարութեան, կը պահանջեն վերարժեւորում մը: Այս գումարը կը տրուի փաստաբաններու, ապահովելու համար պաշտպանութիւնը չքաւորներու:

ՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԸ, որու պաշտօնն է Մերձաւոր-Արեւելք Սեպտ. 28-էն ի վեր գործուած բռնութիւնները քննել, գործի անցաւ Դեկտ. 11-ին, Երուսաղէմ: Անդամներէն մէկը՝ Խաւիէր Սոլանա յայտարարած է այս առթիւ. – «Չենք ուզեր հարցին մէկ մասն ըլլալ: Կ'ուզենք հարցին լուծումին մէկ մասն ըլլալ»: Երկար բանակցութիւններ հարկ եղած են, որպէսզի Իսրայէլացիք եւ Պաղեստինցիք համաձայնին այս յանձնախումբին լիազօրութիւններուն շուրջ: Պաղեստինցիք կ'ուզեն որ ան ճշդէ 260 Պաղեստինցիներու մահուան պատճառ եղող խռովութեանց պատասխանատուները: Կ'ամբաստանեն

(Շար.ը Դ. էջ)

ԴԱՏԱՒՈՐԻՆ ՕԳՆԵԼՈՒ ՓՈՐՁ ԲԼԷԵԱՆԻ ՎՃԻՌԻՆ ԱՌԸՆՉՈՒԹԵԱՄԲ

Հայաստանի արդարադատութեան գործելակերպը Ա. Բլէեանի դատով առաջին անգամը չէ որ զարմացնող ընթացք կը մատնէ: Եթէ «ամբաստանեալ»ը աւելի քան մէկուկէս տարիէ ի վեր արգելափակուած ու այդ արգելափակումով երկրին լաւագոյն կրթարաններէն մէկը քայքայման վտանգին մատնուած չըլլար, զարմանալ ու խնդիրը նախորդներուն չափէս մէկդի դնել այնքան դժուար չէր ըլլար հաւանօրէն: Սակայն, պարագաները այնքան տարօրինակ են որ արեւմտեան մամուլէն «Մոնտ»ի նման թերթ մը անգամ չի յաջողիր մոռնալ Բլէեանի դատը ու պարբերաբար կ'անդրադառնայ անոր, ինչպէս Ս. Շիհապի ստորագրութեամբ վերջին (Դեկտեմբեր 6) յիշեցումը:

Այդ գրութեան մէջ ուշադրութեան կը յանձնուէր ամբաստանեալին դէմ ութ տարուան բանտարկութեան պահանջը դատախազին կողմէ. պահանջ, որ դատելով դատավարութեան մէկուկէս տարուան ընթացքէն, լրագրողուհիին կարծիքով կրնայ այսօր - վաղը վճիռի վերածուիլ: Թէեւ, պէտք է ըսել որ «այսօր - վաղը» ենթադրուած ժամանակը կրնայ քանի մը ամիս ալ երկարիլ, քանի որ դատախազին պահանջէն ու դատին ընդմիջումէն ի վեր ամիս մը անցած է, բայց դատաւորը՝ Իսկուհի Վարդանեան չէ աւարտած խորհրդակցութեան փուլը:

Այս կացութիւնը աւելի քան յարմար գետին գտած է Հայաստանի ընդհանուր անտարբերութեան մթնոլորտին մէջ: Արդարեւ, այնպիսի պայմաններու մէջ ուր բազմութիւնները նեղ անձնականէն զատ ոչինչով հետաքրքրուելու, ոչինչի մասին մտահոգուելու սիրտ ունին, վաղը եթէ Ա. Բլէեան կախաղան ալ հանուի, Մխիթար Սեբաստացի կրթական համալիրին շրջանակը կը հակազդէ միայն հաւանօրէն, մէյ մըն ալ Մարդկային իրաւունքներու կազմակերպութիւնը: Վիճակ մը որ անշուշտ նկատի առնուած է ամենայն լրջութեամբ, նախքան՝ անհամոզիչ այդ դատավարութեան նախաձեռնութիւնը:

Ա. Բլէեանի դատավարութեան վճիռին յապաղումը «լաւատես»ական տարբերակով մըն ալ կը ներկայանայ. երբ մէկուկէս տարուան ընթացքին ատեանը գրեթէ ոչինչ կրցաւ փաստել սկզբնական մեղադրանքներէն, եւ երբ արդէն ենթական 1999 Մայիսէն ի վեր արգելափակուած է, չի՞ կրնար պատահիլ որ անմեղ հռչակուի, կամ պատիժը քաւած համարուի ու վճիռին հետեւի ազատ արձակումը. եթէ այս տարբերակը անխուսափելին է դատաւորին համար եւս, վճիռին յապաղումը կրնայ Բլէեանի արգելափակումը կարելի չափով երկարելու նպատակը հետապնդել. բան մը որով հետաքրքրուածներ կա՛ն յայտնապէս, եւ որոնք զօրութիւնը ունին գրողին ծոցը զրկելու արդարադատութիւն, մարդկային իրաւունքներու յարգանք, կրթական գործ, կամ նման մանրուքներ:

Բլէեանի դատավճիռին առընչութեամբ դատաւորին պահած լռութիւնը հետաքրքրական «օժանդակութեան» արարքի մը մղած է «Հայկական ժամանակ» թերթէն Հ. Տահվերդեանը (Նոյեմբեր 30). ան նախ կը յիշեցնէ թէ չարձակուած վճիռին պատճառով ո՛չ միայն Ա. Բլէեան, այլ նաեւ 60-ամեայ երկու կիներ որոնք Մ. Սեբաստացի կրթական համալիրին գլխաւոր հաշուապահը եւ գանձապահը եղած են, կը շարունակեն արգելափակուած պահուիլ: Լրագրողը «բացառապէս դատաւորին օգնելու նպատակով» դատավճիռին համար «կմախք» մը կը ներկայացնէ, եօթէ կէտերու մէջ ամփոփելով մեղադրանքներու խումբը:

«Առաջինը Թղթի դրուագ»ն է. Բլէեան ամբաստանուած էր 1995-ին դասագրքերու տպագրութեան գործին մէջ ապօրինութիւններ կատարած ըլլալով: Հ. Տահվերդեան կը գրէ թէ այդ ուղղութեամբ ամբաստանեալին գործողութիւնները օրինական եղած են, քանի որ քրէական օրինագիրքին նշած յատկանիշները կը բացակային այդ գործողութիւններէն: Նոյնն է պարագան երկրորդ դրուագին որ տանիքներու նորոգութեան հարցին կը վերաբերի:

Մեղադրանքին երրորդ կէտը գանձումներու կը վերաբերի. այդ ցուցակին կազմութեան մէջ Ա. Բլէեան դեր չէ ունեցած եւ նոյնիսկ մեղադրական եզրակացութեան մէջ տեղ գտած է այս պարագան: Հոս եւս չկայ օրինագիրքին սահմանուած յանցանքի յատկանիշը:

Չորրորդ դրուագը արդէն հանուած է մեղադրականէն, դատախազութեան իսկ հրաժարումով: Ինչ կը վերաբերի յաջորդին, որ ծնողքներու կողմէ որպէս օժանդակութիւն տրուած գումարներուն մասին է, չէ հաստատուած դէպքը, քանի որ այդ օժանդակութեան Բլէեանի մասնակցութիւնը օրինաւոր է: Այս կէտին վրայ Հ. Տահվերդեան քննադատական տողեր ալ ունի նախաքննիչ մարմնին հասցէին որ ինք ապօրինաբար վարկաբեկած է կրթական համալիրը, անոր մանկավարժները, տնօրէնը, բարոյական եւ նիւթական վնաս պատճառելով:

Բլէեանի ուղղուած մեղադրանք մըն ալ կեղծ վկայականներ տրուած ըլլալու պնդումն էր: «Վկայականների դրուագ» գլխուն տակ կ'ըսուի որ կրթահամալիրին մաս կազմող դպրոցներուն շրջանաւարտներուն վկայականներուն պատասխանատուները «ըստ նախարարութեան որոշած կարգի, այդ դպրոցներուն տնօրէն-ները, գրասենեակներն են: Այլ խօսքով՝ եթէ փաստուած անօրինութիւն կայ, օրէնքը կը պէտ պահանջէր որ այդ տնօրէնները, անոնցմէ մէկն ու միւսը եւս դատարան կանչուած ըլլային, ինչ որ չէ եղած:

Վերջին դրուագը կաշառք առած ըլլալու ամբաստանութիւնն է. բայց հարցը հոն է որ, ինչպէս կ'ըսէ լրագրողը, մեղադրական եզրակացութեան մէջ իսկ տեղ գտած նշումով՝ «կաշառատուն գործով չպարզուած անձ է: Իսկ քանի որ կաշառք տուող չկայ, ի՞նչպէս է յայտնաբերուել կաշառք վերցնողը» հարց կու տայ Հ. Տահվերդեան:

«Հայկական ժամանակ»ի այս էջը անգամ մը եւս կ'արդարացնէ համոզումները թէ Ա. Բլէեանի պարագայով կրթական յաջողած գործիչին անձին մէջ քաղաքական դէմքն է որ հետապնդումի ենթարկուած է: Իսկ նման կամաւոր չփոթի մը երեւոյթին առջեւ, շատ հաւանօրէն աւելորդ է զարմանալ կամ ընդվզիլ որ հազարաւոր աշակերտներու տէր տիպար հաստատութեան մը կրած վնասէն գրեթէ ոչ ոք կը վրդովի:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՓԱՐԱՄԱԶԻ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ՄԵՂՐԻԻ ՄԷՋ

Մեղրիի մէջ բացուած է մեղրեցի Փարամազի (Մատթէոս Սարգսեան) յուշարձանը. ան ազգային ազատագրական պայքարին Ս. Դ. Հնչակեան հերոսներէն է որ 19 ընկերներուն հետ կախաղան հանուած է 1915-ին, Պոլսոյ մէջ: Յուշարձանը կանգնած է նոյն կուսակցութիւնը որուն Հայաստանի կազմակերպութեան ատենապետը Ժորժ Յակոբեան ներկայ գտնուած է բացման արարողութեան ու ելոյթ ունեցած:

***

25 ՀԱԶԱՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ՔԱՂԱՔԱՑԻ ԴԱՐՁԱԾ ԵՆ

Հայաստան բնակող աւելի քան 300 հազար գաղթականներէն մինչեւ այսօր 30 հազարը քաղաքացիութիւն առած է. անոնցմէ 25 հազարը վերջին տարուան ընթացքին: Գաղթականներու վարչութենէն Դ. Յակոբեան ըսած է թէ կը շարունակուի անոնց բնակարան ապահովելու գործը: Այս նպատակին համար գումարները ընդհանրապէս կը ստացուին միջազգային կազմակերպութիւններէ:

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ 300-ԱՄԵԱԿԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԽՈՐԵԱՑ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

1999, Հոկտեմբեր 11 թուակիր նամակով, Հայաստանի Գիտական Ակադեմիայի նախագահ՝ Պր. Ֆադէյ Տ. Սարգսեան, կը հաղորդէր Միաբանութեան Աբբահօր, որ ինք, ընդառաջելով Հ. Յ. Վրդ. Պ.ի առաջարկին, կազմած է յանձնախումբ մը, վեց անձերէ բաղկացած, Հայաստանի մէջ հանդիսաւորապէս եւ երեքօրեայ գիտաժողովային նիստերով, նշելու Մխիթարեան Միաբանութեան Հիմնադրութեան երեքհարիւրամեակը:

Յանձնախումբը ամենայն ճշգրտութեամբ կատարած ըլլալով իր աշխատանքը, եւ յետ Նախագահական հրամանագրին հրատարակութեան, քանի Ակադեմիան Պետական Հիմնարկ է, Հայաստանի մայրաքաղաքին մէջ սկիզբ առին յոբելենական հանդիսութիւնները:

Առաջին կարեւոր ձեռնարկը եղաւ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱԶԳԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆի կազմակերպած ցուցահանդէսը, իր յարկին տակ, Մխիթարեան հնատիպ եւ հազուագիւտ հրատարակութիւններու, Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 21-ին, ուր խօսք առին Գրադարանի տնօրէնը, գիտաշխատողներ եւ միաբանութեան աբբահայրը: Ներկայ էր մամուլը եւ հեռատեսիլի կարգ մը կայաններ:

Յաջորդ օրը, Նոյեմբեր 22, առաւօտեան ժամը 10-ին, տեղի ունեցաւ լիագումար նիստ, Ակադեմիայի նիստերու մեծ դահլիճին մէջ, ուր նախագահ Ֆ. Սարգսեան բացուած յայտարարեց գիտաժողովը որպէս նիւթ ունենալով ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐԻ ԴԵՐԸ ՀԱՅ ՀՈԳԵՒՈՐ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԳՈՐԾՈՒՄ:

Բանաստեղծ Ռազմիկ Դաւոյեան, իր գեղարուեստական խորհրդականի հանգամանքով, կարդաց Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ (որ արտասահման կը գտնուէր) Ռ. Քոչարեանի ուղերձը, հիւսելով Մխիթարեան Միաբանութեան դրուատիքը, որուն յաջորդեց՝ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս՝ Գարեգին Բ.ի հայրապետական խօսքը, յայտնելով թէ իր անձամբ ներկայութիւնը ցոյց կու տայ թէ որքան Մայր Աթոռը կը գնահատէ Մխիթարեան վաստակը եւ կը փափաքի որ ձեռք - ձեռքի տուած գործեն Մայր Հողին վրայ:

Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, Միացեալ Մխիթարեան Միաբանութեան նորընտիր աբբահայրը, պարզ եւ ջերմ բառերով, շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ քաղաքական եւ եկեղեցական իշխանութիւններուն, յայտնեց թէ Մխիթարեան Միաբանութիւնը, իր հիմնադիր Մխիթար Սեբաստացիի կտակով եղած է եւ կը մնայ հայ ժողովուրդի հոգեւոր եւ մշակութային ծառայութեան նուիրուած:

Ապա խօսքը տրուեցաւ օրուան առաջին զեկուցող, Հ. Վարդան Եպիսկոպոս Աշքարեանի, որ հռետորական ջերմ շունչով պանծացուց Մխիթարեան Միաբանութեան զոյգ ճիւղերու պայծառ դէմքերը:

Առաւօտեան նիստին երկրորդ եւ վերջին խօսք առնողը եղաւ Բազմավէպի խմբագիր՝ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, որ ամփոփ գիծերով եւ գիտական մօտեցումով, ներկայացուց Մխիթար Սեբաստացին որպէս մեծ ծրագիրով առաջնորդուած հիմնադիր, 10 հիմնական խորագիրներ առաջարկելով ներկաներուն:

Ա. - Հայ լեզուի վերանորոգում

Բ. - Պատմագրութեան եւ հնախօսութեան մշակում

Գ. - Կրօնական, ծիսական, եկեղեցապատմական աշխատանքներ

Դ. - Ձեռագիր մատեաններու ուսումնասիրութիւն եւ հրատարակում

Ե. - Ստեղծում դասական գրականութեան

Զ. - Զարգացում եւ գործածութիւն աշխարհաբար լեզուին

Է. - Թատերական սեռին մշակումը եւ տարածումը Հայոց մօտ

Ը. - Կրթական, դպրոցական կեդրոններու հիմնարկութիւն

Թ. - Գեղարուեստական - քարտիսագրական գործերու հրատարակութիւն

Ժ. - Հիմնարկութիւն Մխիթարեան Ակադեմիային:

Առաջին բաժինի աւարտին, պաշտօնական հիւրերը բարեւեցին ներկաները ու հեռացան եւ ժամը 13-ին սկիզբ առաւ երկրորդ նիստը, նախագահութեամբ Ակադեմիկոս՝ փրոֆ. Գէորգ Բրուտեանի:

Բացումը կատարեց Հ. Գրիգորիս Սէբէճեան, նիւթ ունենալով Մխիթարեան Միաբանութեան ազգային - կրօնական գաղափարախօսութիւնը, դիտուած միութենական փորձերուն տեսանկիւնէն:

Հ. Սերոբ Ճամուրլեան անդրադարձաւ Միաբանութեան հիմնարկութեան թուականին եւ անոր պարագաներու, եզրակացնելով որ 1700 է հիմնադրութեան ճշգրիտ թուականը եւ 1701-ը եղած է միայն առաջին ամեակի յիշատակութիւն:

Արտեմ Սարգսեան ներկայացուց Մխիթար Աբբան որպէս մեծ լեզուաբան եւ

Ալպէր Խառատեան Մխիթարեանների Վաղ շրջանի պարբերականները:

Ռիմա Միրումեան որպէս նիւթ ընտրած էր - Ազգային լուսաւորութիւնը որպէս ազգային գաղափարախօսութեան գերխնդիր Մխիթարեանների հայեցքներում:

Նախատեսուած քննարկումը եւ ամփոփումը տեղի չունեցաւ. գրեթէ բոլոր ելոյթ ունեցողներն ալ իրենց սահմանուած քսան վայրկեանը յարգած չըլլալով, առաջին օրուան սահմանուած ժամերը լայնօրէն գերազանցուած էին:

***

Հինգշաբթի, Նոյեմբեր 23, Բ. օր

Մեծ թիւով զեկուցողներ ներկայացած ըլլալով, Ակադեմիայի կազմակերպութիւնը, ուր կարեւոր դեր կը խաղար փրոֆ. Լաւրենտի Բարսեղեան, միաժամանակ երկու սրահներու մէջ բաժնած էր զեկուցումները:

Առաջինը տեղի ունեցաւ ակադեմական մեծ դահլիճին մէջ, նախագահութեամբ Ազատ Եղիազարեանի ուղիղ ժամը տասին բեմ հրաւիրուեցաւ Գառնիկ Անանեան, նիւթ ունենալով - «Մխիթարեանների ՏԱՐԵԳՐՈՒԹԻՒՆ պարբերականը...»:

Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեան, որ մեծահանձնաբար հրաժարած էր Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան մշտնջենաւոր Աբբայութենէն, կարելի դարձնելու համար զոյգ Միաբանութիւններու Միութիւնը, փայլուն ելոյթով մը ներկայացուց հինգերորդ դարու դասական հայերէնի վերայայտնութիւնը Մխիթարեան դպրոցէն ներս:

Լեւոն Լաճիկեան՝ անդրադարձաւ Մխիթար Սեբաստացիի եւ Խաչատուր Վրդ. Էրզրումցիի անձնական - ստեղծագործական մեծ բարեկամութեան:

Աղաւնի Ութուճեան՝ բացայայտեց «Հ. Միքայէլ Վ. Չամչեանի դերը Մխիթարեանների մատենադարանի ստեղծման գործում»:

Վարդան Դեւրիկեան անդրադարձաւ հետաքրքրական նիւթի մը: Սուրբ Էջմիածինը եւ Հայոց Հայրապետական Աթոռը Մխիթարեանների գրական - հայագիտական ստեղծագործութիւններում:

Անահիտ Բեքարեան ներկայացուց Լորդ Բայրընը Մխիթարեանների մօտ:

Անահիտ Աստոյեան - «Մխիթարեանների վաւերագրերը Հայաստանի գրականութեան եւ արուեստի պետական թանգարանի ֆոնտերում...»:

***

Մինչ մեծ դահլիճին մէջ, սակաւաթիւ ներկաներով տեղի կ'ունենային վերոյիշեալ նիւթերը, նոյն ժամերուն ակադեմիայի նախագահական նիստերու կլոր սրահին մէջ զեկուցեցին.

Վազգէն Համբարձումեան՝ նիւթ ունենալով - Մխիթարեանների լեզուամշակման սկզբունքները եւ գրական հայերէնի կանոնարկման արդի խնդիրները...:

Նուէր Սարգիսեան - Մխիթարեան Միաբանութիւնը եւ հայ բարբառների դասակարգման խնդիրները...:

Գագիկ Սարգիսեանի նիւթն էր - Հ. Ներսէս Ակինեանի վիմագրագիտական պրպտումները...:

Խաչիկ Սամուէլեան՝ անդրադարձաւ Հ. Օգոստինոս Սեքուլեանի նպաստը հայ-

գիտութեան մարզին մէջ – նիւթին շուրջ:

Այս նիստերուն կը նախագահէր փրոֆէսէօր Գէորգ Ջահուկեան:

***

Կէսօրուան ընդմիջումէն վերջ, ժամը 13.30-ին տեղի ունեցաւ Բ. նիստը, ակադեմական մեծ դահլիճին մէջ:

Դաւիթ Սարգսեան խօսեցաւ - Մխիթարեան Միաբանութեան դրա – հրատարակչական գործունէութիւնը եւ Հայաստանի Ազգային Գրադարանը - նիւթին մասին:

Սերգէյ Սահակեան՝ անդրադարձաւ – Հայ գրականութեան հարցերը Մխիթարեանների աշխատութիւններում նիւթին:

Վիկտոր Մարտիրոսեան - Մխիթարեանների ներդրումը ուսումնական ձեռնարկների ստեղծման գործում...:

Ցամիկ Սիմոնեան - Աղեքսանդրի վէպի ձեռագրերը Ս. Ղազարում եւ նրա 1842 թուականին վենետիկեան հրատարակութիւնը...:

Հուսկ Ազատ Եղիազարեան խօսք առաւ - Մխիթարեանների թարգմանական գործունէութեան նիւթի մասին:

***

Ակադեմական նիստերու կլոր դահլիճին մէջ (Ա. յարկ.) յետ - միջօրէին կը նախագահէր փրոֆ. Հրանտ Աւետիսեան:

Վրէժ Վարդանեանի նիւթն էր – Հայաստանում վաղ քրիստոնէութեան եւ Հայոց պետութեան փոխ - յարաբերութիւնների վերաբերեալ Միքայէլ Վրդ. Ջամչեանի մեկնակերպի շուրջ:

Պօղոս Խաչատրեան անդրադարձաւ – Մխիթարեանների եւ Շահմիր Շահամիրեանի համագործակցութիւնը...:

Էմմա Կոստանդեանի զեկուցումը մեծ հաճոյքով ունկնդրուեցաւ, քանի կը խօսէր ԺԹ. դարու երկու կարկառուն եկեղեցական դէմքերու մասին Ալիշան - Երիմեան:

Վահագն Թորոսեան՝ ընտրած էր գրաւարին նիւթ մը: – Հ. Արսէն Բագրատունու իրաւաքաղաքական հայեացքները...:

Մարիամ Վարդանեան – Մխիթարեանների գիտական գործունէութեան ու պատմական արտացոլումը Մայր Աթոռի ԱՐՍ-ՐԱՏ եւ ԷՋՄԻԱԾԻՆ ամսագրերում...:

Անդրանիկ Զէյթունցեան խօսեցաւ մէյ-այն – ՂԵՒՈՆԴ ԱԼԻՇԱՆԻ մասին:

***

Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24

Երրորդ եւ վերջին օր գիտաժողովին, նկատի առած ցուրտ եղանակը, կարգ մը զեկուցողներու անհանգստութիւնը եւ ջերմային վիճակը, օրուան նախագահը փրոֆ. Լեւոն Հախվերտեան, առաջարկեց միակ լիագումար նիստ գումարել նախագահական նիստերու կլոր դահլիճին մէջ, որ լաւ ջերուցուած էր, եւ սահմանուած ժամուն (ժամը 10) խօսքը տուաւ օրուան առաջին զեկուցող՝

Հ. Ցաճատ Վրդ. Եարտըմեանի, որ իր գեղեցիկ նիւթը - Մխիթար Վրդ. Սեբաստացին եւ Հայ Վանական փորձառութիւնը - չկրցաւ իր լիակատար պատրաստութեամբ ներկայացնել, օրուան նախագահին ժամացոյցային յիշեցումներէն խանգարուած:

Հոս կ'ուզեմ դիտել տալ որ նիստերու նախագահ մը պէտք է իմաստունօրէն ճըկուն գտնուի, կարգ մը նորութիւն բերող ելոյթներուն աւելի ասպարէզ տալով եւ տաղականութիւնները նրբօրէն կրճատելով: Օրինակ կրնայինք մեծ գոհունակութեամբ, աւելի երկար մտիկ ընել նաեւ՝

Մուրատ Հասրաթեանի զեկուցումը, նուիրուած Բազմավէպին եւ Հայ միջնադարեան հիմնահարցերուն քաղուած Բազմավէպի էջերէն:

Մարալ Թադէոսեան խօսեցաւ – Մըխիթարեանների գեղագիտական հայեացքներու մասին...:

Արփի Վարդումեանի նիւթն էր - Մխիթար Սեբաստացին որպէս Մխիթարեան Միաբանութեան երաժշտական աւանդութեան հիմնադիր:

Սարգիս Յարութիւնեան խօսք առաւ Հ. Ղ. Ալիշանի եւ Հայոց երգերու ու հաւատալիքներու մասին:

Ալվարդ Ղազիկեան հանդէս եկաւ – Բանագիտութիւնը եւ բանահիւսութիւնը Հանդէս Ամսօրեայի էջերում – նիւթով:

Ասատուր Փաշայեան անդրադարձաւ – Մխիթարեաններին բնագիտական ժառանգութեան:

Կարինէ Խուտաբաշեան ներկայացուց – Հ. Ղեւոնդ Ալիշանը եւ հայ աւանդական երգը...:

Նազենիկ Սարգսեանի զեկուցումը մասնագիտական բնոյթ կը կրէր. – Մխիթարեանների դպրոցական թատրոնի ներկայացումների երաժշտական ձեւաւորման առանձնայատկութիւնները 18 - 19-րդ դարերում:

***

Օրուան նախագահ փրոֆ. Հախվերտեան վենետիկեան լճակէն եւ յիշատակներէն ներշնչուած՝ գողտր խօսքերով ընկալուչը փոխանցեց Ակադեմիայի փոխ - նախագահ փրոֆ. Գէորգ Բրուտեանի, որ անգամ մը եւս չեշտելով, յանուն Իմացական եւ Գիտական Հայաստանին, թէ որքան գնահատանք եւ սէր կը վայելեն Մըխիթարեան Հայրերը Մայր Հայրենիքի մէջ, եւ թէ հակառակ տնտեսական, քաղաքական ոչ այնքան փայլուն ժամանակներու, կարելի եղաւ Երեքօրեայ Գիտաժողով կայացնել Երեւանի մէջ, որպէս վայր ընտրելով հայ միտքի, գիտութեան եւ ստեղծագործական վառարանի տաճարը: Գիտական Ակադեմիայի շէնքը՝ իր գոյդ դահլիճներով, մաղթեց որ այսուհետեւ աւելի սերտանան գիտական - բանասիրական կապերն ու փոխ - յարաբերութիւնները ընդմէջ Ս. Ղազարի Մխիթարեան կաճառին եւ Հայաստանի Գիտական Ակադեմիային:

***

Կէսօրէ վերջ ժամը 3-ին, բոլոր մասնակցողներն ու այլ բազմաթիւ հիւրեր, խումբերամ փութացած էին Հանրապետութեան հրապարակ, ուր Հայաստանի Ազգ. Պատկերասրահի եւ գրականութեան Չարենց գրականութեան եւ արուեստի թանգարանի տնօրէնութիւնները, միացեալ ուժերով, ազգային թանգարանի առաջին յարկի գոյդ ընդարձակ սրահներու մէջ, պատրաստած էին իւրայատուկ ցուցահանդէս մը նկարչական - ազգային պատկերասրահին ֆոնտին պատկանող, Վենետիկ եւ Ս. Ղազար ներկայացնող – ուր կը փայլէին Այվազովսկիի յայտնի գործեր, Բաշինջաղեանի խորհրդաւոր ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐՆԵՐԸ, Ժանսեմ, Շապանեան, Շահին, Գառզու, Ադամեան եւ այլն, ինչպէս նաեւ գիրքեր եւ ձեռագիր փաստաթուղթեր, գրականութեան թանգարանի ֆոնտէն քաղուած:

Խօսք առին, ազգային եւ ոչ պետական հեռատեսիլի կայաններու դիմաց, Շահէ Խաչատուրեան Պատկերասրահի անունով եւ Չարենց գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին տնօրէնը, երկուքն ալ չեշտելով այն կարեւոր դերը որ խաղացած են Մխիթարեանները արուեստի եւ գրականութեան մարզերէն ներս, ոչ միայն վարդապետներով, այլ մանաւանդ իրենց պատրաստած աշակերտներու մեծ փաղանգով:

Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, Միաբանութեան կողմէ շնորհակալութիւն յայտնելէ վերջ այս չատ հաճելի ձեռնարկին համար, յիշոցուց որ Մխիթարեանները երեք հարիւր տարի, անդադար, Հայրենիքն է որ Ս. Ղազար փոխադրած են իրենց պրպտումներով, նիւթական եւ գրական արտադրութիւններով, այսօր չեն կրնար չյուզուիլ տեսնելով որ Վենետիկն ու Ս. Ղազարն են Հայրենիք փոխադրուած են, շնորհիւ այս եզական ցուցահանդէսին:

***

Նոյն օրը (Ուրբաթ, Նոյեմբեր 24), երեկոյեան ժամը 7-ին, Յովհաննէս Չէքիճեանի ղեկավարութեամբ, Հայաստանի Պետական Ակադեմական նուագախումբն ու երգչախումբը, Արամ Խաչատրեան համերգային դահլիճին մէջ (Օփերա) պիտի կատարէր Պերլիոզի Թէ ՏԷՈՒՄ-ը եւ Միաբանութեան 300-ամեակին առիթով, Ամփիթատրոնին վերի օթեակները տրամադրուած էին Մխիթարեան Հայրերուն եւ անոնց հիւրերուն:

Ամէնէն աւելի մխիթարականն այն էր որ, հանդիսականներուն մեծածախս մուշտակներն ու արդուզարդերը տեսնելով, վայրկեան մը կը մոռնաս որ դուրս ելած պահուդ, փոքր ու մեծ մուրացիկներ, ձեռք պիտի երկարեն, կրկին իրական աշխարհ նետելով քեզ:

Չէքիճեան, այս առիթով Մխիթար Աբբայի մետալ ստացաւ Հ. Եղիա աբբայի ձեռքէն - «Վերպա վօլանթ Սքրիփթա մանենթ» - կ'ըսէին Հռոմայեցիները. այսինքն ԲԱՌԵՐԸ ԿԸ ԹՌՉԻՆ ԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ – այս առիթով ես պիտի ուզէի հնարել նոր բայց նման բանաձեւ մը, ձեզի կը մնայ վաւերացնել զայն. այն է - ՎԵՐՊԱ ՎՕԼԱՆԹ ՍԷՏ ՄՕՆՈՒՄԷՆԹԱ ՄԱՆԵՆԹ - որ թարգմանի - ԽՕՍՔԵՐԸ ԿԸ ՑՆԴԻՆ ԲԱՅՑ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՄՆԱՆ - այսպէս կը մտածէին նաեւ Երեւանի Քաղաքական Խորհուրդի անդամները, որ Երեւանի քաղաքապետ Պր. Ալպէր Բազէյեանի ստորագրութիւնը կրող, 2000 Հոկտեմբեր 23 թուակիր հրամանագրով որոշում կուտային ԵՐԵՒԱՆԻ ԹՈՒՄԱՆԵԱՆ ՓՈՂՈՑԻՑ ՄՈՍԿՈՎԵԱՆ ՆՐԲԱՆՑՔ ՄՏՆՈՂ ՀՐԱՊԱՐԱԿԸ ԱՆՈՒԱՆԱԿՈՉԵԼ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑՈՒ ԱՆՈՒԱՄԲ ՄԸԽԻԹԱՐԵԱՆ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՀԻՄՆԱԴՐՄԱՆ 300-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ:

Բ. ԹՈՅԼԱՏՐԵԼ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ ՏԵՂԱԴՐԵԼ ՄԽԻԹԱՐ ՍԵԲԱՍՏԱՑՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ:

Շաբաթ, Նոյեմբեր 25, առաւօտեան ժամը 11-ին, Օփէրայի կից գտնուող, վերոյիշեալ փոքր բայց իւրայատուկ հրապարակին անկիւնը, արտասովոր երաժշտութիւն տարածուած էր օդին մէջ բարձրախօսներով, լուսանկարիչ եւ հեռատեսիլ գործիչներ կամ ու պատրաստ, բացումը կը կատարուէր յուշատախտակին ուր փորագրուած էր - ԱՅՍ ՀՐԱՊԱՐԱԿՈՒՄ ՏԵՂԱԴՐՈՒԵԼՈՒ Է ՄԽԻԹԱՐ ՎՐԴ. ՍԵԲԱՍՏԱՑՈՒ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ – Ելոյթ ունեցան Երեւանի գլխաւոր ճարտարապետ Պ. Նարեկ Սարգսեան, քաղաքապետ Պր. Ալպէր Բազէյեան, Հ. Եղիա Վրդ. Քիլաղպեան, Աբբահայրը եւ Հ. Յարութիւն Վրդ. Պզտիկեան, որպէս Միաբանութեան կողմէ բանակցութիւնները վարող անձ:

***

Նոյն օրը, ժամը ուղիղ 12-ին Հայաստանի Հանրապետութեան Նախագահ Ռ. Քոչարեան, ունկնդրութիւն կը շնորհէր, հայրենի հողին վրայ գտնուող բոլոր Մըխիթարեան Հայրերուն, առաջնորդութեամբ ընդհանուր Աբբայ Հ. Եղիա Վրդ. Քիպաղպեանի եւ կը խոստանար նեցուկ կանգնիլ Մխիթարեան Միաբանութեան Հայաստանեան գործունէութիւններուն:

***

Երեկոյեան ժամը 8-ին, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Բ. ընդունեցաւ իր գրասենեակին մէջ Գիտաժողովի մասնակցող բոլոր Հայրերը եւ մտերմիկ եւ անկեղծ զրոյցը այնքան յառաջացած էր որ Վեհը ընթրիքի սեղանակից դարձուց Մխիթարեան Հայրերը եւ ջերմ ողջոյններով հրաժեշտ տուաւ բոլորին:

***

Երեքշաբթի, Նոյեմբեր 21-ին Ազգային գրադարանի մէջ բացուած ցուցահանդէսով սկիզբ առած տօնակատարութիւնները, պաշտօնապէս կարելի էր փակուած նկատել շաբաթ իրիկուն Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի շնորհած ունկնդրութեամբ:

Յաջորդ առաւօտ Երեւան խմբուած Հայրերն ու հիւրերը սկսան մեկնիլ դանազան ուղղութիւններով իրենց երկիրները:

***

Որպէս արտասահմանէն ներկայ գտնըւող Թղթակից, չեմ կրնար մի քանի դիտողութիւններ չկատարել:

Ճիշդ է որ Հայաստան դժուարին օրեր կ'ապրի, ճիշդ է որ ժողովուրդը առօրեայ հոգերու բեռան տակ կքած ուրիշ մտահոգութիւններ ունի, բայց կը համարիմ որ գիտաժողովը պատրաստող յանձնախումբի անդամները, քիչ մը աւելի ծանրակշիռ աշխատանք տարած ըլլային, շատ աւելի մեծ պիտի ըլլար ժողովրդային մասնակցութիւնը, ինչու չէ նաեւ մտաւորականներու բացակայութիւնը այնքան զգալի պիտի չըլլար:

Ցայտնի դերասանի մը կամ միջակ գըրողի մը յոբելեանը յաճախ աւելի մեծ շուքով կը նշուի, հանդիսութիւններ սիրող այս նախկին սովետական հանրապետութեան մէջ, քան ինչ որ թուեցաւ ինծի, լրագրողիս, Մխիթարեան Միաբանութեան երեքհարիւրամեայ ազգանուէր վաստակին յիշատակումը...:

Շատ շատեր բոլորովին անտեղեակ մընացած էին հանդիսութիւններէն. ուրիշներ հեռատեսիլէն իմացած էին, երբ արդէն շատ ուշ էր, կարգ մը անձեր Ակադեմիայի հրապարակին վրայ արտասովոր եռուզեր տեսած ըլլալով, բարձրացած էին իմանալու պատճառը... քանի ոչ մի տեղ, դոյզն պաստառ մ'իսկ չկար, եռօրեայ գիտաժողովը աւետող:

Երբ Պերլիօզի համերգի գիշերը Արամ Խաչատրեան սրահը տեսայ, ուր ասեղ ձգելու տեղ չէր մնացած, զգացի որ ժողովուրդը տակաւին իմացական արժէքներու իմաստը չէ կորսնցուցած, եւ վստահ եմ որ մեծ սիրով շատ շատեր պիտի ուզէին մասնակցիլ այս բացառիկ հանդիսութիւններուն, եթէ քչիկ մը աւելի կարեւորութիւն տրուած ըլլար կազմակերպիչներու կողմէ:

Այնուհանդերձ, նկատի առած որ ի վերջոյ Մխիթար Սեբաստացի եւ իր հիմնած Միաբանութիւնը ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ Է ԻՐ ԷՈՒԹԵԱՄԲ հայրենի իշխանութիւններուն ցուցաբերած այս վերաբերմունք կարելի է դրական մեծ քայլ մը նկատել ՀԱՅՐԵՆԻՔ – ՍՓԻՒՌՔ համերաշխ գործակցութեան:

ՅԻՊԷ

Ի՞ՆՉ ՄԵՂՔ ՈՒՆԻ ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԸ

ԽՄԲ. – Շատերու ուշադրութիւնը սկըսած է գրաւել նախագահ Ռ. Քոչարեանի մետալաբաշխումի շեշտուած տկարութիւնը. մանաւանդ որ այդ ձեւով կատարուած պարգեւատրութիւններ յաճախ ապացոյցը կու տան արժեւորումներու կաղ չափանիշին որ հաւանօրէն չի պատկանիր նախագահին, այլ զինք շրջապատող խորհրդականներու: Այդպէս եղած էր, օրինակ, խորհրդային խեղագրութեան ջերմ պաշտպան ու Մեսրոպեան ուղղագրութեան վերադարձի գլխաւոր ընդդիմադիր փրոֆ. Ջահուկեանի ութսունամեակին զինք Մեսրոպ Մաշտոց մետալով մեծարելու պարագան: Ըսենք որ նախագահը կրնար անգիտանալ այդ երկու անուններուն տրամագծօրէն խոտոր համեմատականը, բայց ի՞նչ բանի կը ծառայեն մշակութային մարզի անոր խորհրդականները:

Կարդալով Նոյեմբերի վերջին օրուան թերթերը, տեսանք որ Մաշտոց-Ջահուկեան անկարելի համատեղումէն աւելի անընդունելին ալ կայ: Ռ. Քոչարեան Մաշտոցեան մետալ մըն ալ նուիրած է Թիւրքմէնիստանի նախագահին որ շատ համեստօրէն ինքզինք «թիւրքմէնպաշի» կոչել կու տայ:

Ստորեւ «Առաւօտ»ի Դեկտ. 1-ի թիւէն ցնցող արձագանգ մը նոյն նուէրին առթիւ. –

***

Հայաստանը Թիւրքմէնիստանի հետ պիտի լաւ յարաբերութիւններ ունենայ. նրանք մեզ կազ են տալիս, մենք այդ կազի համար անընդհատ պարտք ենք մընում: Բնականաբար, այդ յարաբերութիւններում իրենց դերը պիտի խաղան երկու երկրների առաջին դէմքերը:

Ռ. Քոչարեանի եւ Թիւրքմէնպաշու համար դա որեւէ խնդիր չի ներկայացնում. նրանք այնքան մօտ են իրենց մարդարանական տիպերով եւ քաղաքական հակումներով, որ այդ գործիչներին կարելի է, որոշ վերապահումներով, հոգեւոր եղբայրներ անուանել: Գովերգուելու եւ մեծարուելու նոյն անզուսպ կիրքը, ցանկացած այլախոհութիւն արմատախիլ անելու ցանկութիւնը, կուսակցութիւնների եւ քաղաքական գործիչների նկատմամբ արհամարհանքը, հինգ տարի առաջ թթու խօսք ասածի նկատմամբ նոյն ասիական քինախնդրութիւնը: Վերապահումներն էլ այն են, որ Թիւրքմէնպաշին նաւթ ու կազ ունի, ուստիեւ Արեւմուտքից չի վախենում, եւ իր՝ թիւրքմէնական «մոսկաների» հերը անիծում է պարզ գեղական կարգով՝ «գնդան» եւ վերջ: Քոչարեանը նաւթ ու կազ չունի, իր երկրի պիւտճէի մեծ մասը կազմւում է Արեւմուտքի վարկերից, եւ այդ պատճառով նա, ծանր սրտով, ստիպուած է որոշ ազատութիւններ թոյլ տալ, իսկ քաղաքական ու տընտեսական հակառակորդների հարցերը լուծել աւելի «նուրբ ձեւերով»:

Հոգեւոր եղբայրների բարեկամութիւնն ամրապնդելու համար, բնականաբար, պէտք է իրար նուէրներ տալ: Օրինակ. եաթաղան, տրեխ, խալի, ձի, պորտապար պարող աղջիկներ եւ այլն: Բայց ինչո՞ւ նուիրել այն, ինչ ասիական լիտերների մտահորիզոնից դուրս է: Ի՞նչ կապ ունի այդ յարաբերութիւններում Մեսրոպ Մաշտոցը, որի այբուբենը Հայաստանի ներկայիս նախագահը առայժմ մինչեւ վերջ չի սովորել: Թիւրքմէնպաշու փառասիրութիւնը, կարծում եմ, միանգամայն կը բաւարարուէր, եթէ Հայաստանի նախագահը նրան շնորհէր ոչ թէ Սուրբ Մեսրոպ Մաշտոցի, այլ Ստալինի կամ, ծայրայեղ դէպքում, Լենինի շքանշանը:

Իսկ մեր Առաքելական Եկեղեցին, որն այնքան հիւանդագին է ընկալում ցանկացած հրապարակում, սրբապղծութիւն չի՞ համարում, երբ քրիստոնէական սրբի անունը կրող շքանշանը տրւում է մահմետական թեքում ունեցող անաստուած բռնակալին:

ԱՐԱՄ ԱԲՐԱՀԱՄԵԱՆ

(Տար․ Ա․ էջէն)

Իսրայէլի Պետութիւնը որ չափազանցեալ ձեւով ուժ գործածած է եւ կ'ուզէ որ միջազգային զէտեր գան Գազա եւ Անդրյորդանան, ինչ որ Իսրայէլ կը մերժէ։ Ըստ իրեն, զինուորները կը կրակեն ինքնապաշտպանութեան համար։ Յանձնախումբին կը նախագահէ Ճորճ Միչէլ, ամերիկացի նախկին ծերակուտական։ Յանձնախումբը միայն 24 ժամ կը մնար շրջանին մէջ։

ԹՈՒՐՔԻԱ, ստանալէ ետք 10 միլիառ տոլարի տնտեսական օժանդակութիւնը Է.Մ.Ի.–էն, յաջողած է նաեւ համոզել միջազգային, գլխաւորաբար եւրոպական 30 դրամատուները, որ գինք «չլքեն»։ Երկիրը դրամական ծանր տագնապի մէջ է։ Յունիսի վերջ, արեւմտեան դրամատուներու Թուրքիայէն առնելիքը 42,3 միլիառ տոլարի հասած էր։ Ասոնց գլուխը կը հանի Գերմանիա 11,36 միլիառով։ Ֆրանսայի բաժինն ալ 3,6 միլիառ տոլար է։

ՍԱՆԹԻԱԿՈՅԻ վերաքննիչ ատեանի 3 ատենակալները մասամբ ընթացք տուին Փինոշէի դիմումին։ Ան մեղադրանքի տակ կը մնայ, բայց այլեւս պարտադիր բնակութեան դատապարտումը ջնջուած է։ Մեղադրանքը եւ բնակութեան հարցը որոշուած էին Դեկտ. 1–ին, Խուան Կուզման Թափի դատաւորին կողմէ եւ բաւական մեծ աղմուկ ելած էր բանակին մէջ։ Փինոշէ, ներկայիս 190 բողոքի ենթակայ է ոճիրներու համար գործուած՝ իր 17 տարիներու իշխանութեան ընթացքին (1973 – 1990), որոնց հետեւանքով 3.000 մեռեալ եւ անհետացածներ կան։

ՍՈՒՐԻԱՅԷՆ ԼԻԲԱՆԱՆ փոխադրուեցան արդէն 50 լիբանանցի բանտարկեալներ։ Յոյս կայ որ միւսներն ալ ժամ առաջ ազատ արձակուին։

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Թաղականութիւնը, ուրախութեամբ կը ծանուցանեն, թէ այս տարուան Դեկտեմբեր 17–ին, Կիրակի օր, տեղի պիտի ունենայ, Դպիրներու եւ Կիսասարկաւագներու ձեռնադրութիւն, Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի ձեռամբ, նոյն եկեղեցւոյ մէջ։

Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան որպէս պետական կրօնք հռչակման 1700–ամեակի սեմին, սոյն իրադարձութիւնը կը դիտենք, ի շահ եկեղեցւոյ պայծառութեան, անոր նուիրապետական կարգի պահպանման եւ հաւատքի զօրացման որպէս նպաստաւոր քայլ։

Արարողութենէն աւարտին, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կողմէ պատրաստուած ճաշի հիւրասիրութիւն տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Այս առթիւ կը տեղեկացնենք ուրախութեամբ, որ Դեկտեմբեր 20–ին, Չորեքշաբթի օր, նոյն սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Նոր Տարուան նուիրուած մեր դպրոցին Կաղանդի պերճանքը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Հրայր եւ Մարի Փիլիկեանի (Մարսէյլ) ամուսնութեան յիսնամեակին առթիւ հետեւեալ նուէրները. –

Տիկին Լաֆոնպլոն 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռէյ 250 Ֆր., Տիկին Գափփայ, Տէր եւ Տիկին Տրիկէզ, Տէր եւ Տիկին Փիլիկեան 500–ական Ֆր., Տիկին Զաքարեան, Տիկին Փիլիկեան, Տէր եւ Տիկին Օժէ, Տէր եւ Տիկին Թիսըրան, Տէր եւ Տիկին Տէտէեան, Տէր եւ Տիկին Տըլաքուր, Տիկին Մանուպա, Տիկին Փափազեան 300–ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մաճարեան 500 Ֆր., Տիկին Ջաւեան (Գալիֆորնիա) 100 տոլար։

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Շաբաթ Դեկտեմբեր 16-ին տօն է Սուրբ Յակոբ Մծբնայ Հայրապետին։

Առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Հոգեւոր Հովիւ Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ։

***

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Աւանդական մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 17, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու եւ սատարողներու հոգիներուն համար։

Ժամը 12.30-ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	8.30–ին։
Պատարագ ժամը	10–ին։
Քարոզ ժամը	11.15–ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը	12–ին։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP

RECITAL DE CHANT

NAIRA ABRAHAMIAN
(Soprano,
Soliste de l'Opéra d'Erevan)
VARTOUHI ABRAHAMIAN
(Mezzo Soprano)
JULIETTE YILMAZIAN
(Piano)

Dimanche 17 Décembre à 17 heures 30
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

Au programme :
Bach — Haendel — Puccini — Verdi — Saint-Saens — Dikranian — Alemshah — Romberg — Berberian — Ganatchian.

P.A.F. : 50 F

[illegible]

GALERIE FRAMOND*

Du 7 décembre 2000 au 31 janvier 2001

EXPOSITION DES OEUVRES DE :
Assadour, Beaudin, Borès, De Coninck, Estève, Fasnacht, Fusaro, Garbell, Guiramand, Lesieur, Poliakoff, Rohner, Zavaro.

* 3, rue des Saints-Pères, Paris 6ème
tous les jours, sauf dimanche, de 10 à 19h.

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Նոր տարուան ուրախ առիթով, Կաղանդ Պապուկը իր բազմաթիւ այցելութիւններու շարքին, պիտի գայ գարնելու դուռը Սէն Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին, իր ներկայութեամբը զուարճացնելու համար Կապոյտ Խաչի Անահիտ մանկամսուրի միօրեայ դպրոցի աշակերտները, ինչպէս նաեւ շրջանի մանուկները՝

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
Salle des Fêtes

Ժամը 15–էն սկսեալ մանկամսուրիս ընկերուհիները կը սպասեն ձեզ մասնակից ըլլալու համար նոյն օրուան ուրախութեան։

NAREG

**AU MARCHE DE NOEL
D'ENGHIEN-LES-BAINS**

L'Association Culturelle N A R E G informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

PORTES OUVERTES SUR L'ARMENIE

EXPOSITION-VENTE DE NOËL

Du jeudi 14 décembre au Samedi 16 décembre inclus
(de 10h30 à 19h sans interruption)

ARTISANAT D'ARMENIE
—Objets en bois sculptés pour la Table —Nappes et housses-coussins brodées —Tableaux - personnages miniatures —Bijoux argent et métal —Bonnets, chaussettes en laine
Essentiellement exécutés à la main et exclusivement en Arménie

LIVRES
—Dictionnaires, Art, Histoire, Romans, Poésie, Cuisine, Guide touristique etc. . .

MUSIQUE
—Instruments (Doudoug, Zourna, Flûtes) —Partitions —CD, K7, Disques

Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture
12.14, rue Saint-Bazile — 13001 MARSEILLE — ☎ 04.91.50.15.09

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐ ՆՈՐ ՏԱՐԻ ԵՒ ՍՈՒՐԲ ԾՆՈՒՆԴ

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme — Marseille 13ème

super
LOTO

**Samedi 16 décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme —**
13013 MARSEILLE

UGAB — PARIS

CONFERENCE
d'ANNA LEYLOYAN

le Vendredi 15 décembre à 20h30

Après sa première conférence du 10 novembre dernier sur les **khatchkars** arméniens, **Anna LEYLOYAN** nous fait découvrir cette fois l'univers de la **miniature arménienne.**

Au cours de cette conférence, Anna Leyloyan vous parlera de l'histoire du livre enluminé en Arménie, et répondra aux questions que l'on se pose quand on regarde les miniatures : à quoi servaient les miniatures dans les manuscrits ? Qu'est-ce que l'iconographie ? Pourquoi y a-t-il autant d'écoles miniaturistes ? Quelles sont les différences entre les écoles et les styles ? ...

Rappelons qu'Anna Leyloyan, 34 ans, est chargée de cours sur l'art arménien à l'INALCO et prépare actuellement une thèse de doctorat en histoire de l'art.

organisée
par le Comité de Paris — Ile-de-France de l'UGAB
Centre Culturel «Alex Manoogian»
118, rue de Courcelles — 75017 Paris
(M° Courcelles)

Renseignements :
01.42.27.12.76 / 01.45.20.03.18
Prix d'entrée : Membres 30 F.
Non-membres 50 F.

MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

**Pour les amoureux de la musique arménienne
... et pour tous les jeunes pianistes**
en avant-première

Garbis APRIKIAN
**Auteur, compositeur
et Chef de la Chorale Sipan-Komitas**
présente

Six chants arméniens
transcrits pour piano
Fascicule I

Vendredi 15 Décembre à 20h45
à la M.C.A. d'Alfortville

Présentation et explications
par l'auteur

Illustration musicale,
Raffi PAPAZYAN,
ancien élève de la M.C.A.

Introduction par **Ara KRIKORIAN,**
l'éditeur

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.058 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.058

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՈՒՇ ՆԱԽԱԳԱ՞Հ

ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐԸ ԸՆՏՐԵՑԻՆ ԱՄՆ-ՈՒ ՆԱԽԱԳԱՀԸ

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 13, առաւօտեան ժամը 4-ին (ֆրանսական ժամով) կը հաղորդուէր որ Ուաշինկթընի Դաշնակցային Գերագոյն Ատեանը տուած էր իր վճիռը եւ ան նպաստաւոր էր Ճ. Պուշի, քանի կը բեկանէր Ֆլորիտայի ատեանին որոշումը, այսինքն վերջ կու տար հաշուարկումին: Այդ հաշուարկումը հակասահմանադրական կը նկատէր, անհրաժեշտ էր Ատեանին համար որ պայմանաժամը յարգուի եւ Դեկտ. 18-ին, Մեծ Ընտրողները նշանակուած ըլլան եւ ընտրեն ԱՄՆ-ու նախագահը: Մինչեւ այդ թուականը, կ'առարկէր որ ժամանակը չի բաւեր հաշուելու համար խնդրայարոյց քուէները: Ուրեմն, Պուշ, այս ձեւով կ'ունենայ իրեն պակսող 25 ընտրողները, որպէսզի ամբողջանայ թիւը, այսինքն ունենայ 271 ընտրողները, որոնք կ'ապահովեն իր ընտրութիւնը:

Չորեքշաբթի առտու, դեռ շատ յայտնի չէր թէ ի՛նչ հակազդեցութիւն կ'ունենայ Ալ Կոր, բայց իր շրջապատը կը թելադրէր որ ընդունի իր պարտութիւնը:

Այս վերջին լուրերուն հիման վրայ կարելի է ըսել որ Պուշի ընտրութիւնը կասկած չի վերցներ այլեւս: Ծուռ բան մը կայ, սակայն, այս ամբողջին մէջ եւ պարզ ու բնական է որ ժողովուրդը յուսախաբ է, մինչեւ իսկ վրդոված, հաստատելով թէ իր քուէն ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէ, քանի ի վերջոյ դատաւորները տուին վճիռը:

Արդարեւ, հետաքրքրական է տեսնել, որ ընտրութենէն (Նոյ. 7) հինգ շաբաթ ետք, հարկ եղաւ որ դատաւորները ընտրեն նախագահը այն երկրին որ ինքզինք ոչ միայն ամէնէն ժողովրդավարը կը նկատէ, այլեւ ժողովրդավարութեան դասեր կու տայ համայն աշխարհին:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ, հակառակ իր թափած ջանքերուն, չկրցաւ համոզել Եւրոպական Խորհրդարանի երեսփոխանները թէ Նիսի վեհաժողովին համաձայնագիրը «կարելի լաւագոյնն էր»: Ամէն կողմէ դէմ արտայայտուեցան, սկսելով իր հին բարեկամէն՝ Փաւքուայէ, որ շնորհաւորեց նախագահին ֆիզիքական տոկունութիւնը քանի կրցած էր դիմանալ չորսօրեայ մարաթոնին, աւելցնելով սակայն թէ շնորհաւորութիւնը այդտեղ կը կենայ: Սկիզբէն արդէն, երեսփոխաններու ընդունելութիւնը սառն եղած էր Շիրաքի հանդէպ, մինչ շատ ջերմ եղած էր յանձնախումբի նախագահ Ռոմանօ Փրոտիի նկատմամբ: Ան չէր ծածկած իր յուսախաբութիւնը Նիսի մէջ արձանագրուած տկար, չնչին յառաջդիմութիւններուն համար, կ'ըսէր նոյնիսկ թէ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն կար: Այժմ, այսինքն Շիրաքի բարեկամներն ալ չեն խնայած նախագահին: Ֆր. Պայրու յայտարարած է՝ «Նիսի մէջ, ծրագրի մասին խօսք չեղաւ, այլ՝ շահերու»: Ա. Մատըլէն ալ (Ազատական Ժողովրդավարութիւն) դիտել տուած է թէ՝ «կը յառաջանանք մըշուշին մէջ»: Դեկտ. 14-ին, Ստրազպուրկի Խորհրդարանին երեսփոխանները բանաձեւով մը պիտի արտայայտեն իրենց յուսախաբութիւնը դիւանագիտական ոճով:

ԻԼ-ՏԸ-ՖՐԱՆՍԻ Շրջանի լիւքներու շինութիւններէն եւ վերանորոգումներէն լայնօրէն օգտուած են ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ը, ընկերվարականները եւ նուազ չափով ՓԷ-ԷՌ-ը (յետագային՝ Ազատական Ժողովրդավարութիւն), Ներքին լուլեայն համաձայնութեամբ: Այս գրութիւնը ի զօրու եղած է 1990-էն 1995: 28 միլիառ ֆրանքի շուկաներու վրայ 2% գանձուած է կուսակցութիւններուն համար: Այդ տոկոսը, զոր երեք կուսակցութիւններ բաժնուած են, պատճառ էր որ կուսակցութիւնները քուէարկեն որոշ ձեռնարկութիւններու համար: Աւելի կշիռ տալով այս յայտնութիւններուն, Լը Մոնտ (Դեկտեմբեր 13) առեղծուածութիւններ հրատարակած է, այսինքն արձանագրութիւնը այն յայտարարութիւններուն, զորս ըրած են կուսակցութեանց «գանձապահ»-ները ինչպէս՝ Լուիզ-Իվոնն Գազեթա, Ժան-Փիէր Թոմա եւ Ժերար Փէյպէրնէս, ինչ որ բաւական կը լուսաբանէ կացութիւնը: Նոյն թուականը կրող Ֆիկառօ-ն ալ մանրամասն պատմութիւնը կ'ընէ լիւքներու այս «շահեկան» հարցին: Այդ 2%-ին շնորհիւ, երեք կուսակցութիւնները 600 միլիոն ֆրանք բաժնուած են: Բացուած քննութիւնը նեղ կացութեան կը մատնէ քաղաքական բազմաթիւ դէմքեր, ձախ թէ աջ: Հարկ է շանտեսել նաեւ թէ այս ամբողջը կատարուած է երբ կուսակցութեանց պիտաճէն օրինաւոր կերպով ապահովուած էր:

ՓԱՐԻԶ 2001-ի համար պիտաճէ չկըրցաւ ունենալ, քանի որ Դեկտ. 12-ի նիստին, 163 խորհրդականներէն 60-ը (սեկենիսթ) չմասնակցեցան քուէարկութեան, մինչ ձախերը դէմ քուէարկեցին, բացատրելով թէ չէին ուզեր «պարագայական մեծամասնութիւն» մը կազմել: Աջէն թեր քուէարկեցին միայն 3 խորհըրդական (շիրաքիէն): Թիպէրիի և իր շըրջանակին համար Ֆ. Սեկէնի զինակցութիւնը ընկերվար-համայնավար ձախին հետ արդիւնք տուաւ:

ՊՈԼՍՈՅ մէկ արուարձանին մէջ ոստիկանական կառքի մը վրայ բացուած կրակին հետեւանք երկու ոստիկանի մահը ծաւալուն բողոքի ցոյցերու պատճառ եղած է Թուրքիոյ մէջ: Ցուցարար ոստիկանները պահանջած են Պոլսոյ կուսակալին, ոստիկանապետին հրաժարականները: Իրենց միացած են բանտերու մէջ հացադուլի դիմած ու մահուան սեմին հասած բանտարկեալներու զօրակիցներն ալ որոնց Անգարայի ցոյցը ոստիկանական ուժերու բիրտ միջամտութեան բախած է: Նման ցոյցեր տեղի ունեցած են Ատանայի մէջ ալ:

ՓԱԼԵՐՄՈՅԻ (Սիկիլիա) մէջ է որ ՄԱԿ-ի անդամ պետութիւններու ներկայացուցիչները Դեկտ. 12-էն 15 նիստ կը գումարեն, ստորագրելու համար պայմանագիր մը միջազգային կազմակերպըւած ոճիրի դէմ: Ըստ կազմակերպիչներուն, շօշափելի գործիք մը պիտի ըլլայ պայքարելու համար համաշխարհային մաֆիաներու դէմ: Պայմանագրութիւնը հիմնուած է այն սկզբունքին վըրայ, որ միայն ամբողջական քաղաքականութիւն մը կրնայ ձախողեցնել ոճրային կազմակերպութիւնները, որոնք սահմանագիծ չեն ճանչնար: Ընտրելով Փալերմօն, որ բերդաղաքն մը վերածուած է, ՄԱԿ-ը խորհրդանիշ մը ուզած է ստորագրելու համար «կազմակերպուած ոճիրի դէմ» առաջին պայմանագրութիւնը:

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ (Իրաքի) Դեմոկրատ Կուսակցութիւնը յայտարարած է Դեկտ. 11-ին, որ իրաքեան զօրքերը, վերջին օրերուն բարձունքներ գրաւած են Քիւրտիստանի մէջ: Իրաքեան զօրքերու յառաջխաղացքը կը ձգտի, կ'ըսեն Քիւրտերը նուաճելու եւ հակակշռելու Պատտան եւ մերձաւոր միւս գիւղերը:

ՄԻՆՍԿԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԲԱՔՈՒԻ ՄԷՋ

Մինսկի խումբին երեք նախագահները Երեւանէն անցնելով Բաքու, հանդիպում ունեցած են նախագահ Հ. Ալիեւի հետ որ ըսած է թէ վախ չունին Ղարաբաղի բանակէն: Ան մեծ ուրախութեամբ արձագանգած է հակամարտութեան կարգաւորման մէջ Թուրքիոյ եւս դեր ստանձնելու տեսակէտին որ առաջարկուած է խումբին ԱՄՆ-ու նախագահ Գ. Գեւինոյի կողմէ: Ան ըսած է Բաքուի մէջ թէ Թուրքիա շրջանին մէջ կարեւոր դերակատար մըն է ու կրնայ մեծ մասնակցութիւն ունենալ այդ գօտիին տնտեսական վերականգնումին մէջ:

Երեւան պատասխանելով այս առաջարկին, ըսած է թէ Թուրքիա չի կրնար նըման դեր կատարել, այնքան ատեն որ բնականոն յարաբերութիւն չէ հաստատած Հայաստանի հետ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 12 / 13)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԸ ՀԵՌԱՁԱՅՆԷ ԶՐԿՈՒԱԾ

Ազգային Ժողովին աշխատակազմը եւ երեսփոխաններու աւելի քան 70 տոկոսը Դեկտեմբեր 12-ին զրկուած են Երեւանի քաղաքային հեռաձայնէն: Պատճառը 70 միլիոն դրամէն աւելի պարտքն է որ կուտակուած է անցեալ տարուընէ:

***

ՆՈՐ ԳԼԽԱՒՈՐ ՅԱՏԱԿԱԳԻԾ ԳԻՒՄՐԻԻ ՀԱՄԱՐ

Գիւմրիի համար նոր գլխաւոր յատակագիծ մը կը պատրաստուի ճարտարապետ Ս. Քալաշեանի գլխաւորած խումբին կողմէ որ տարբերակներ ներկայացուցած է Շիրակի մարզի պատասխանատուներուն: Կառավարութեան պատուիրած յատակագիծը նախատեսուած է 250 հազար բնակիչի համար: Հաշուըւած է որ մարզին տարածքը կրնայ ապրեցնել աւելի քան 500 հազար հոգի:

ԱՄՆ-ՈՒ ՄԻՋՆՈՐԴՈՒԹԵԱՄԲ ՀԱՅԱՍՏԱՆ-ԹՈՒՐՔԻԱ ԲԱՐԵԿԱՄՈՒԹԻՒՆ

Թուրք եւ ամերիկացի գործի մարդոց միութեան վարչական խորհուրդը այց մը տուած է Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի, շեշտելու համար որ իրենք կը փափաքին Հայաստանի եւ Թուրքիոյ բարեկամութիւնը որուն համար ԱՄՆ կրնայ միջնորդի դեր կատարել: Վարչութեան նախագահը ըսած է թէ երկու երկիրները յառաջիկայ շրջանին կրնան մեծ ներդրում ունենալ աշխարհի խաղաղութեան: «Մեր հասարակաց պատմութիւնը, այս երկիրներու ազդեցութեան տակ, երբեմն վիրաւորող ու ծանր հետեւանքներով հետքեր կրեց դժբախտաբար: Այսուհետեւ սպիտակ շապիկին վրայ արեան հետքեր պիտի չտեսնուին. թուրք ժողովուրդին ու Երեւանի փափաքն է ասիկա ու մենք կը ջանանք անցեալը անցեալին մէջ ձգելով, իրենց ուզած ձեւով առեւտուր ընելու, իրենց կրօնքն ու կեանքը ապրելու կարելիութիւնը ստեղծել մարդոց համար» ըսած է ան:

ՎՐԱՍՏԱՆ ՈՒԺԻ ԿԸ ԴԻՄԷ ՉԷՉԷՆՆԵՐՈՒ ԴԷՄ

Վրաստանի հիւսիս – արեւելեան շրջանին Ախմեթայի եւ Պանկիսի կիրճին բընակչութիւնը վերջերս զէնքի դիմած է, պահանջելով որ կարգ - կանոն հաստատուի հոն ու վերջ տրուի Չէչէններու անիշխանականութեան: Տեղական ոստիկանութեան համաձայն, Ռուսերու Չէչնիա մուտքէն ի վեր Վրաստանի սահմանային այդ գօտին ոճրային արարքներու առաջին տեղը կը գրաւէ երկրին մէջ: Առօրեայ դէպքեր են ինքնաշարժի, անասուններու գողութիւնը, օտարականներու առեւանգումը: Դեկտեմբեր 1-ին սպանացի երկու գործի մարդիկ առեւանգուած են Թիֆլիս եւ կ'ըսուի թէ կը պահուին Պանկիսի կիրճին մէջ:

Շրջանը 10 հազարի չափ բնակիչ ունի որոնք չէչէն ծագումով Վրացիներ, անկախական ռազմիկներ ու բախումներէն խոյս տուած հազարաւորներ են:

Դեկտեմբեր 8-ին Ներքին Նախարարութեան բազմահարիւր զինուորներ փոխադրուած են այդ գօտին: Վրաստանի նախագահը որ միշտ կ'ուրանայ իր հանրապետութեան մէջ չէչէն մարտիկներու գոյութիւնը, Դեկտեմբեր 6-ին արտակարգ վիճակ հռչակած է Կախեթիի շրջանին մէջ որուն մաս կը կազմէ Պանկիսի կիրճը: Իսկ ռուս պատասխանատուներու կարծիքով, կիրճը 1500-ի չափ չէչէն զինեալի հակակշռին ենթակայ է:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԹԱՂԱՄԱՍԸ ԿՌՈՒԱԽՆՁՈ՞Ր

Երեւանի «Ազգ» օրաթերթը Դեկտեմբեր 12-ի թիւով անդրադարձած է Իսրայէլ եւ պաղեստինեան հարցին մէջ Երուսաղէմի հայկական կալուածներուն կռուախնձորի բնոյթին: Հայկական թաղը կը գտնուի քաղաքին հարաւի մասին մէջ եւ ենթակայ է Երուսաղէմի պատրիարքութեան:

Հրեաներու եւ Պաղեստինցիներուն միջեւ Երուսաղէմի բաժանման վէճերուն մէջ կարեւոր տեղ կը գրաւէ այդ թաղամասին պատկանելիութիւնը: Հարցը նիւթ եղած է Նիւ-Եորքի Հազարամեակի վեհաժողովին օրերուն Ռ. Քոչարեան – Ե. Արաֆաթ հանդիպումին. այս վերջինը Հայաստանի նախագահին յիշեցուցած է թէ «Հայ եւ պաղեստինցի ժողովուրդները յաւերժական եղբայրներ եղած են», անուղղակի կերպով թելադրելու, կամ խնդրելու համար որ Հայկական թաղամասը քաղաքին պաղեստինեան հատուածին մաս կազմէ: Բան մը որ, ինչպէս կը գրէ «Ազգ», բացարձակապէս չի համապատասխաներ Իսրայէլի շահերուն որ հետամուտ է նոյն թաղամասը պահելու իր գերիշխանութեան տակ:

Մեկնելով այս վէճէն, թերթը արդարօրէն նիւթը կ'առնչէ շրջանի քաղաքական զարգացումներուն: Կը նշէ որ Հայաստանի ու Իսրայէլի ամէն չփում Իրանի կողմէ խիստ բացասական արձագանգ կը գտնէ: Այսօր, ծանօթ է որ Հայաստան ու Իրան շատ մը մարզերու մէջ գործընկերներ են. այսուհանդերձ, Երեւան հիմնուելով իր ճշդած արտաքին քաղաքականութեան «լրացուցչական» սկզբունքին վրայ, Իսրայէլի ալ կ'առաջարկէ քաղաքական երկխօսութիւն:

Այս պարագան Իրանէն զատ կը վրդովէ Անգարան ալ որ Թել Ավիվի ռազմավարական դաշնակիցն է: Թէեւ, ցեղասպանութեան ճանաչումներու ընթացքը կասեցնելու նպատակով Երեւանին մօտենալու, դայն «սիրաշահել»ու Անգարայի նոր մարտավարութեամբ, թերեւս Երեւան – Թել Ավիվ յարաբերութիւնը աւելի լայնախոհ ակնոցով դիտուի:

Ամէն պարագայի, նուրբ եւ ուշադիր քաղաքականութիւն վարելու հրամայականը կուգայ Երուսաղէմի հայկական թաղամասին առնչուած այս վէճէն: Մանաւանդ, յայտնի է որ այդ թաղամասով ներկայացած գրաւարկը բաւական կարեւոր է երկու կողմին համար ալ: Ու տեղին է «Ազգ»ի նշումը թէ Իսրայէլի կառավարութեան երկու անդամներուն կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումը, նաեւ հրեայ քաղաքական կարգ մը գործիչներու եւ մտաւորականներու հայամէտ դիրքորոշումը պէտք է դիտել Երուսաղէմի հայկական կալուածներուն ապագայ ճակատագրին ենթախորքին վրայ:

ՍԻՏԱՆ ՀԱՍԱԾ Է ՆԱԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Ամէն անգամ որ գտուող այս փոքրամաքին մասին Հայաստանէն լուրեր կը հասնին, կը յիշեմ նիհարակազմ, խորշոմած դէմքով այն մամիկը որ պարզած նստած էր Պարիզի փողոցին մէկ եզերքը, 1987-ի աշնան երեկոյեան մը. բան մը փառաւելու նպատակով չէ որ հոն էր. այդ թուականին [illegible] մայթի — չուլայ վիճակը [illegible] չէր Հայաստանի մայթերուն մէջ: Մամիկը պարզապէս հոն անցուդարձը [illegible] աշխոյժ անցուդարձը կը դիտէր: Այնպէս [illegible] խումբեր ամէնէն աւելի ուշադրութիւն կը գրաւեն այդ փողոցին յատկապէս Հանրապետութեան հրապարակին մօտակայ շրջանին մէջ: Հաւանօրէն մեր արեւմտահայերէնը անոր հետաքրքրութիւնը շարժեց որ հարցուց թէ ո՛ւրկէ էինք: Մեր պատասխանին նոր հարցում մը հետեւեցաւ. «Ֆրանսիայում սպիտից մահացողներ կա՞ն»: Սարսափի ակներեւ շեշտ մը խառնուած էր հարցականին: Ուրկէ՛ ուր այդ մտահոգութիւնը, իրմէ հազարաւոր քիլոմեթր հեռուն գտնուած չարիքի մը մասին: Զարմացանք, յետոյ ժպտելով քանի մը վայրկեան խօսեցանք իրեն հետ ու շարունակեցինք մեր ճամբան: Աւելի շեշտուած մտահոգութեամբ հետ մամիկը մնաց մայթին եզրին, մտածելով հաւանաբար աշխարհի դժոխային անկիւններուն մասին ուր երիտասարդներ կը մահանային նորայայտ հիւանդութիւններէ. թերեւս նաեւ փառք տալով Աստուծոյ որ Հայաստան զերծ էր նման չարիքներէ որոնք կ՛իյնային այլասերած, ապականած հասարակութիւններու գլխուն:

Եթէ այսօր կ՛ապրի տակաւին, այդ մամիկը ի՛նչ սոսկումով կը լսէ, կամ կը կարդայ արդեօք սիտայէ վարակուածներու, անկէ մահացողներու թիւերուն մասին Հայաստանեան լրասփիւռներուն տեղական տուեալները: Թերեւս նորէն փառք տալու պատճառ մը կ՛ըլլայ իրեն համար չարիքին թափանցումին հետ անոր դարմանին երեւանեան հասցէն: Ճիշդ է որ «Արմենիկում»ը գրեթէ բացարձակ անտարբերութեան, կամ անտեսումի առարկայ է միջազգային բժշկագիտութեան կողմէ. սակայն, շատ ալ յայտնի չէ թէ այդ կեցուածքը միմիայն գիտական նկատումի՞ արդիւնք է, թէ՝ շուկայական, մրցակցութեան ու այլ պարագաներ ալ դեր ունին անոր մէջ: Այս վերջին կասկածները կը ծագին, մտածելով «Արմենիկում»ով բուժումի ենթակայ ռուս երիտասարդին մասին վերջերս տարածուած չարագուշակ շշուկներուն. անոր մահը յայտարարուեցաւ, ինչ որ Հայաստանեան դեղին եւս գրեթէ վերջնական մահը կը նշանակէր: Քանի մը օր ետք Ռուսաստանէն հնչեց հիւանդ երիտասարդին ձայնը որ «կենդանի՛ եմ, տակաւին» կ՛աղաղակէր, եւ ըստ երեւոյթին մահամերձի վիճակ ալ չունէր:

Այսուհանդերձ, սիտան բաւական առնէ ի վեր մուտք գործած է Հայաստանի սահմաններէն ու դառնալով մամուլի արձագանգներէն, մտահոգութեան լուրջ աղբիւր մըն է առողջապահութեան մարզի պատասխանատուներուն համար: Այդ հիւանդութեան կանխարգիլման կեդրոնին հսկողութեան բաժնի վարիչ Ռաֆայել Օհանեանի հետ կարճ զրոյց մը բաւական բան կ՛ըսէ այդ ուղղութեամբ («Հայոց աշխարհ», Դեկտեմբեր 1):

Պատասխանելով Լիլիթ Գալստեանի, ան կ՛ըսէ թէ «Հայաստանում այժմ համաճարակ է»: Հիւանդներու մասին տրըուած թիւերը (պաշտօնական տուեալներով 135, իսկ ոչ պաշտօնական աղբիւրներու համաձայն՝ 1500) չեն այս բնորոշումին պատճառը, քանի որ սիտայի պարագային միակ դէպքը որպէս այդ կը նկատուի:

Հիւանդութենէն վարակուածները, ըստ նոյն պատասխանատուին, կէսէն աւելի համեմատութեամբ այրեր են. ճնշող մեծամասնութիւնը 24 - 39 տարեկանի միջեւ կը գտնուի: Ասոր բացատրութիւնը այն է որ այդ շերտը աշխատանք գտնելու, կամ այլ նպատակով ամէնէն յաճախակի մեկնողն է երկրէն: Մեկնումներու գլխաւոր հասցէներն ալ Ռուսաստանը եւ Ուկրանիան են ուր հիւանդութիւնը ներկայիս լայն տարածում ունի:

Աւելի ցաւալի տուեալը այն է որ Հայաստանի մէջ կան արդէն հիւանդ մայրերէ ծնած երախաներ: Պէտք է սպասել որ անոնք 15 – 16 ամսու ըլլան, գիտնալու համար թէ վարակուա՞ծ են, թէ ոչ:

Ռ. Օհանեանի բացատրութենէն յայտնի կ՛ըլլայ որ սիտային պատճառած վախը բաւական տեղ ունի հանրային կարծիքին մէջ, քանի որ ինչպէս կ՛ըսէ, իրենց դիմողները իրենք այդ քայլը կ՛առնեն, գըլխաւորաբար լրասփիւռներու կատարած տեղեկատուութեան արդիւնքով:

Վարակուածներու մաս կը կազմէ անշուշտ Թմրամոլներու խումբը: Երբ այդ խումբէն մարդիկ կը դիմեն բուժուելու, այդ ընթացքին երեւան կ՛ելլէ սիտայով վարակուած ըլլալու պարագան: Այս խումբին մէջ եղած է միասեռական մըն ալ:

«Հիւանդները կը բուժուի՞ն "Արմենիկում" դեղով» հարց կուտայ լրագրողուհին. պատասխանը դրական է: Վերջին տուեալներով հիւանդներէն 51-ը դարմանուած են «Արմենիկում»ով եւ «բաւական լաւ արդիւնքներ» առնուած են:

Եզրակացութիւններու տարբերակումով մը կարելի է մօտենալ նիւթին. առաջինը հաւանաբար «ախ – վախ»երու գլխուն տակ կ՛ամփոփուի. ինչպէ՞ս կարելի է սիտայի ներկայութեան մասին խօսիլ Հայաստանի առընչութեամբ: Մեր բարքերը՞, մեր աւանդութիւնները՞, հապա...: Երկրորդը կրնայ պատկանիլ այն խումբին որ աշխարհն ալ կործանի, դրական բան մը կը քամէ անկէ: Այդ մարդիկը հաւանօրէն միջազգային ներկային մասնակցելու խորհրդանիշը կը տեսնեն սիտային Հայաստանեան աւերին մէջ:

Վստահաբար կայ այն խումբն ալ որ տակաւին կը յաջողի հաւասարակշռուած հակազդեցութիւն պահել նման սուր տուեալներու նկատմամբ: Ի վերջոյ, եթէ վարակուելու առիթները կան, կայ Թըմրամոլութեան յաճախ չխոստովանուած բայց անուրանալի երեւոյթը, բնական է որ սիտան ալ տեղ գտնէ Հայաստանեան իրականութեան մէջ:

ԱՐՖԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Աւելի քան երկու հազարամեակ, Մեծն Աղեքսանդր Մակեդոնացիէն մինչեւ ԺԹ. դար, Եւրոպան դարձաւ «քաղաքակիրթ» մարդկութեան պատմութեան գլխաւոր թատերավայրը: Փլած էին հին աշխարհի Ասորա - բաբելական եւ եգիպտական պետութիւնները: Մեծն Աղեքսանդրի աշխարհակալ կայսրութիւնը քայքայուեցաւ իր մահուան վաղորդայնին իսկ: Եւրոպային պիտի իյնար մարդկային պատմութեան առաջին դերը, նախ Հռոմէական հսկայ կայսրութեան մականին տակ, յետոյ անոր ալ քայքայումէն յետոյ՝ Արեւելեան կողմը՝ բիւզանդական կայսրութեան, իսկ Արեւմտեան կողմը Ֆրանկ (Մեծն Կարոլոս) կայսրութեան գոյութեամբ մը: Եւրոպական ընդարձակ (այն ատենուան չափանիշերով) ցամաքամասը տեսաւ բազմաթիւ արշաւանքներ ու ներխուժումներ: Յիշենք անոնցմէ գլխաւորները յաջորդական կարգով. նախ Հոները ապա Կոթերն ու Արաբները եւ Օսմանեան Թուրքերը: Այս վերջին երկուքը պիտի հիմնէին տեւող կայսրութիւններ, եւ Եւրոպա պիտի բերէին իսլամական կրօնքը իրենց հետ:

Եւրոպայի 20 դարերու պատմութիւնը անվերջ շղթայ մըն է պատերազմներու, յաճախ ներխուժողին դէմ ինքնապաշտպանութեան, բայց աւելի յաճախ նոյն «ազգութեան» պատկանող աւատապետներու միջեւ, իրենց կալուածն ու իրաւունքները ընդլայնելու ձգտող: Պէտք պիտի ըլլայ ԺԹ. դարուն սպասել, ցուտ ազգամիջեան կամ ազատագրական պատերազմներ տեսնելու համար: Խաղաղութեան կարճ միջոցներով ընդմիջուեցան այդ պատերազմները՝ աւերակներու վերածելով ծաղկուն երկիրներ, հողին հաւասարեցնելով քաղաքակրթութիւններ եւ խլելով մարդկային տասնեակ միլիոնաւոր կեանքեր:

Հռոմէական կայսրութեան անկումէն յետոյ գրեթէ ամէնուրեք Եւրոպայի մէջ հաստատուեցան աւատապետական կարգեր, որոնք առաւել կամ նուազ չափով դեր խաղացին, տեղ - տեղ մինչեւ ԺԹ. դար, մինչեւ իրենց անհետացումը:

Արշաւանքներն ու պատերազմները բընակչութիւններու տեղաշարժներով ու խառնակումներով, շատ մը ժողովուրդներու սերկայումով, առատ սերմեր ցանեցին այն բանին համար որ ապագայ դարերուն - մանաւանդ ԺԹ. դարէն սկսեալ - պիտի դառնար շատ մը երկիրներու համար, նոյնիսկ մինչեւ այսօր, «ազգային հարցեր»:

Որեւէ «ազգային հարց» սերտօրէն կապուած է ազգութեան մը գաղափարին հետ (idée de nation): Իսկ ազգութեան գաղափարն ալ կ՛ենթադրէ ինքնութեան բոլոր տարրերը, մինչեւ իսկ ինքնիշխան սեփական պետութիւն, տուեալ հողամասի մը վրայ. մէկ խօսքով՝ ազգի մը, ժողովուրդի մը ինքնորոշման իրաւունքն է ան, մեծ ըլլայ ան, թէ պզտիկ: Իսկ մարդկութեան բազմահազարամեայ պատմութեան մէջ, ազգութեան այս գաղափարը համեմատաբար նոր երեւոյթ է:

Անոնք, օրինակի համար, Եւրոպայի քաղաքակրթութեան օրրանը նկատուած հին Յունաստանը. ան մինչեւ Մեծն Աղեքսանդր բաժնուած էր տասնեակներով քաղաք – պետութիւններու որոնք ունենալով նոյն լեզուն, կրօնքն ու մշակոյթը, շարունակ կը կռուէին իրարու դէմ. որովհետեւ հոն չկար, գոյութիւն չունէր ազգութեան գաղափարը:

Առաջին անգամ Եւրոպայի մէջ ազգութեան գաղափարը ծնունդ առաւ Չեխիոյ եւ Գերմանիոյ մէջ: Հոն շնորհիւ Եոհան Ռուսի (1369 - 1415) եւ Մարտին Լութերի (1483 - 1546) քարոզած բողոքական բարենորոգութեան, կարելի եղաւ թօթափել արեւմտեան ազգերու վրայ կապարէ շապիկի պէս ծանրացած եւ հաւասարակաց յայտարար դարձած երկու բան. հռոմէական կաթողիկէութիւնը որպէս կրօնք, եւ լատիներէնը որպէս պաշտօնական լեզու:

Աստուածաշունչի թարգմանութիւնը գերմաներէնի, Լութերի կողմէ եւ նոյն ատեն տպագրութիւնը, գերման լայն զանգուածներու զգացուցին թէ իրենք ալ ազգ են, մշակոյթ ունենալու կարող, լեզու ունեցող ազգ: Պէտք էր սակայն սպասել Ֆրանսական յեղափոխութեան որ Եւրոպայի մէջ մարդը իր հպատակի դրութենէն դառնար քաղաքացի: ԺԸ. դարու (լուսաւորեալ դար Ֆրանսացիներուն համար) մարդկայնականներու – Վոլթէր, Ռուսօ, եւ այլն – յառաջ բերած ազատական գաղափարներու անմիջական ազդեցութեան տակ, Ֆրանսական Յեղափոխութիւնը իր 1789-ի Օգոստոս 20-ի հռչակագրով՝ (déclaration des droits de l'homme et du citoyen) ողջ աշխարհին կը պարգեւէր քաղաքացի դար – ձած մարդուն անբռնաբարելի իրաւունքները՝ ազատութեան, արդարութեան եւ հաւասարութեան. մինչ այդ, Եւրոպայի ողջ տարածքին (ի բացառութիւն գերմանախօս Զուիցերիոյ պզտիկ քանթոններուն) մարդիկ իշխող միապետին - կայսր, ցար, թագաւոր կամ իշխան – հլու հպատակներն էին:

Այդ անհամար պատերազմները վերջացան գրեթէ միշտ պարտուած պետութեան կողմէ իր հողամասին մեծ կամ պզտիկ մէկ մասին յաղթական պետութեան ձըգուելով. եւ ասիկա մինչեւ 945, անկախ՝ այդ հողամասին վրայ բնակող մարդոց ազգային պատկանելիութենէն ու կամքէն: Կարծէք անշրջանցելի այդ օրէնքին զուգընթաց, պարտուած ժողովուրդներու բանի կրօնափոխութիւնները մինչեւ միջնադար ոչ միայն մարդարէին, Ալլահին անունով, այլ նաեւ Յարուցեալ Քրիստոսի: Եւ եթէ աւելցնենք պարտուողին մըշակութային ու ճարտարապետական կոթողներուն քանդումն ու աւերումը, Եւրոպայի պարզած այս համառօտ պատկերը կ՛ըլլայ գրեթէ ամբողջական: Տանք հոս միայն մէկ օրինակ. 1492–ին Սպանիոյ ամբողջական վերագրաւումէն յետոյ, Կարլոս Ե. կայսրը, համամարդկային արժէք նկատուած Գորտովայի հազարասիւն մզկիթին ներքնամասը փլցնել տալով, հոն շինել տուաւ պարոք ոճով եկեղեցի մը: Այսօր գիտակից ողջ մարդկութիւնը կ՛ողբայ այդ անդարմանելի բարբարոսութիւնը:

Այսպէս, ԺԸ. դարու աւարտին հասած Եւրոպային մէջ, Ֆրանսական յեղափոխութիւնը եւ Նափոլէոն Ա. կայսեր նուաճողական քաղաքականութիւնը, արագօրէն, գրեթէ ամէն ինչ տակն ու վրայ ըրին. քաղաքական հին կարգերը անշուշտ, բայց նաեւ ժողովուրդներու մտայնութիւններն ու պետութիւններու սահմանները: Նախ Ֆրանսական յեղափոխութեան յաղթական տարիներուն, Ֆրանսախօս Զուիցերիան եւ այժմու Պելժիան միացան Ֆրանսայի, կազմելով մէկ լեզու, մէկ մշակոյթ ամբողջութիւն մը: Յետոյ, Նափոլէոն նուաճելով Իտալիան, հոն հիմնեց թագաւորութիւն մը որուն միապետը ինք դարձաւ: Հռոմէական կայսրութենէն ի վեր առաջին անգամ վերամիաւորուած թերակղզիին մէջ, մէկ ազգ, մէկ լեզու, մէկ պետութիւն իրականութիւնը Իտալացիներուն մէջ մարմնացումը գտաւ իր ազգային իտէալին:

Անդին, 1795-ին, իր դրացիներէն բզըկտուած եւ քարտէսէն սրբուած Լեհաստանի ապագայ յոյսերը մարմնաւորեց «Վարշաւայի մեծ դքսութիւն» կոչուած փոքր պետութիւն մը: Երբ դեռ շատ ուրիշ ազգեր կ՛երազէին իրենց ազգային գաղափարներու իրականացումը, Նափոլէոնի անկումը 1814 – 1815-ին եկաւ վերջակէտ դնելու այդ ազատական հովերուն: 1815-ի Վիէննայի համաժողովով Աւստրիոյ վարչապետ Մեթերնիխ, իր ստեղծած Սրբազան Զինակցութիւ - նով - Ռուսիոյ, Աւստրիոյ եւ Փրուսիոյ (այն ատեն Գերմանիոյ ամենամեծ պետութիւնը) միապետներու դաշնագըրութիւն - ջանաց ջնջել Ֆրանսական Յեղափոխութեան եւ կայսերական շրջանի հետքերը: Խափանեց ազատական ամէն տեսակի գաղափար, եւ կարելի չափով վերականգնեց պետութիւններու նախկին սահմանները, գոնէ կարգ մը երկիրներու համար: Լաւ հասկնալ կարենալու համար ԺԹ. եւ Ի. դարերու Եւրոպայի անցքերն ու դէպքերը, անհրաժեշտ է ծանրանալ 1815-ին Եւրոպայի ապագան տնօրինել յաւակնող՝ այսպէս կոչուած Վիէննայի համաժողովին, անոր դերակատարներուն եւ անոնց նպատակներուն, մեթոտներուն վրայ:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼԻ ՄԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՎՀՈՒԿԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՎՐԱՅ ՀԻՄՆՈՒԱԾ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ԳԻՐՔ ՄԸ ԿՐՆԱՅ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿՉԱԿԱՆ ԲՆՈՅԹ ՉՈՒՆԵՆԱԼ, ՍԱԿԱՅՆ ԱՆԻԿԱ ԿԸ ՆԵՐԳՐԱՒԷ ՄԻԼԻՈՆԱՒՈՐ ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐ

Փոքրիկ կախարդի մը՝ Հէրի Փոթըրի մանկապատանեկան շարունակական պատմութեան չորրորդ հատորը խելայեղ հետաքրքրութիւն առեղծած է հրատարակչատուններու եւ խաղալայրերու մէջ: Անցեալ Հոկտեմբերին Ճ. Ք. Ռոուլինկի 768 էջերէ բաղկացած անգլերէն գիրքին գերմաներէն թարգմանութենէն աւելի քան կէս միլիոն օրինակ վաճառուեցաւ գիրքին հարապարակումին առաջին օրը: Կէս գիշերէն մինչեւ առաւօտ հազարաւոր մանուկներ եւ ծնողներ հերթի սպասեցին գրախանութներու առջեւ՝ աննախընթաց էջ մը արձանագրելով հրատարակչական ճարտարարուեստին ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Վերջերս Գանատայի մէջ կայացած Գրագէտներու Միջազգային փառատօնին առիթով վէպին հեղինակը իր չորրորդ հատորին ընթերցումը կատարած է Թորոնթոյի Սքայտոմ մարզադաշտին մէջ: Աւելի քան 12 հազար մանուկներ եւ ծնողներ, վէպին տիպարներուն պէս հա-

գած, ներկայ եղան «Հէրի Փոթըր Էնտ տը կոպլէթ աֆ փայր» գիրքին մատուցումին: Թէեւ գրագիտուհին ձայնը կ՚արձագանգէր սրահին մէջ, եւ ներկաները նոյն յստակութեամբ չէին լսեր արտասանուած իւրաքանչիւր բառը, սա՛կայն մարգաէրներու նման անոնք խանդավառ ծափերով եւ բացագանչութիւններով հրաժեշտ տուած են հեղինակին:

«Կը թուի, թէ յեղափոխութիւն մը առաջնորդելու եկած եմ», ըսած է լուսարձակներէ խուսափող գրագիտուհին՝ ի տես բազմահազար ներկաներուն խանդավառութեան: Ան հաւանաբար մրցանիշներու «Կինէս» գիրքին մէջ պիտի յիշուի իբրեւ ամէնէն աւելի մեծ թիւով ունկնդիրներ ներգրաւած գրագիտուհին, որուն ընթերցումը լսելու համար հազարաւոր մարդիկ տոմս գնած են:

Ռոուլինկ կը պատրաստուի յառաջիկայ ամառ հրատարակել Հէրի Փոթըրի հինգերորդ հատորը, որուն վերնագիրն է՝ «Հէրիփոթըր էնտ տը օրտըր աֆ տը ֆինիքս»: Մինչ այդ «Հէրի Փոթըր էնտ տը սորսըրըր'զ սթոն» վէպը ժապաւէնի պիտի վերածուի Հոլիվուտի մէջ եւ պիտի հրապարակուի 2001-ի աշնան: Աւելի քան 40 հազար հոգի դիմում ներկայացուցած է դեր ստանձնելու համար ժապաւէնին մէջ, որուն պատրաստութիւնը պիտի արժէ 126 միլիոն տոլար: 11 տարեկան անգլիացի մանչուկ մը՝ Տէնիըլ Ռատքլիֆ, որ նոյնիսկ Փոթըրի խելայեղ սիրահար մը չէ եւ իր դասընկերներէն շատ աւելի նըւազ կարդացած է Փոթըրի պատմութիւնները, պիտի կատարէ կախարդ մանչուկին դերը: Ան նախապէս Չարլզ Տիքընզի հերոսներէն՝ Տէյվիտ Քափըրֆիլտի դերը կատարած է Պի - Պի - Սի-ի պատրաստած մէկ ժապաւէնին մէջ:

Ակնոցաւոր Հէրի դիւցազնական վարժարանէ մը լոյս տուած եւ Սայլըրսփէյսի մէջ կախարդութիւններով զբաղող տղայ մըն է: Անոր արկածախնդրութիւններուն առաջին հատորը, լոյս տեսած է 1995-ին, այնուհետեւ վէպը առասպելի վերածուած է հրատարակչական մարզին մէջ: Ցարդ Հէրի Փոթըրի չորս վէպերը թարգմանուած են 31 լեզուներու եւ 57 միլիոն օրինակ վաճառուած է 200 երկիրներու մէջ: Ամէն անգամ, երբ լոյս կը տեսնէ Փոթըրի նորագոյն պատմութիւնը, առաջին հատորներուն վաճառքը մագլցում կ՚արձանագրէ, որովհետեւ հետաքըրքիր ընթերցողներու նոր փաղանգներ կը յայտնուին:

Ռուոլինկ 34 տարեկան առանձին մայր մըն է: Ան թշուառութեան մատնուած էր, երբ սկսած էր գրել Փոթըրի առաջին գիրքը: Սկովտացի այս կինը իր փոքրիկ աղջիկը գլրոց տանելէ ետք, Փոթըրի առաջին վէպը գրելու համար ամէն օր էտինպուրայի մէկ սրճարանը կ՚երթար, որովհետեւ տան ջեռուցիչը գործածելու դրամ չունէր:

Ռուոլինկ կախարդ մանչուկի մը տիպարը յղացած է 10 տարի առաջ, շոգեկառքով ճամբորդութեան մը ընթացքին: «Հէրիի տիպարը ամբողջական եւ կատարեալ ձեւով ծնունդ առաւ: Այնպէս զգացի, որ ան քովս եկաւ եւ ինքզինք ծանօթացուց», կը յիշէ ան: Ռոուլինկ տարիներ առաջ արդէն գրած է Փոթըրի 7-րդ եւ վերջին հատորը: Ան գրական բազմաթիւ մրցանակներու արժանացած է մանուկներուն մէջ ընթերցանութեան սէրը արթընցնելուն համար:

«Ազդակ»

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՁԱԼՔԱՅԻ (Լիբանան) Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ «Պետոյլեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 14-ին Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանի Գէորգ Հարպոյեան վարժարանի Ծնողական Օժանդակ Մարմինը ձեռնարկ մը կազմակերպած էր Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին առիթով: Օրուան բանախօսը եղած է Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան, որ ներկայացուցած է «1700 տարի ետք Հայ Եկեղեցին նոր մարտահրաւէրներու դիմաց եւ հայ ընտանիքին դերը քրիստոնէական դաստիարակութեան մէջ՝ իբրեւ լրացուցիչ հայ դպրոցին» նիւթը: Բացման խօսքը արտասանած եւ բանախօսը ներկայացուցած է Ծնողական Օժանդակ Մարմնի ատենապետ՝ Յ. Մաթոսեան: Անդրանիկ Վրդ. Կռանեան թելադրած է որ Հայ Եկեղեցին չշեղի իր կոչումէն, որպէսզի դառնայ աշխարհի փարոս եւ պահպանէ ու փոխանցէ քրիստոնէական հաւատքը: Հրատապ հարց նկատած է նաեւ քահանայական կոչումներու պակասը: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտագիր մը: Փակման խօսքը արտասանած է Վարդան Եպիսկոպոս Աշխարհեան:

***

ՖԷՐԻԳԻՒՂԻ (Պոլիս) Ս. Վարդանանց Եկեղեցւոյ, ապա եկեղեցւոյ կից Շիրինեան սրահին մէջ Դեկտեմբեր 3-ին, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութիւններով նշուած է «Ուսուցչաց Օր»ը: Օրուան պատարագիչը եղած է հիւրաբար Պոլիս գտնուող Նարեկ Վրդ. Ալեէմէզեան, որ նաեւ քարոզած է: Ձեռնարկին կազմակերպիչն էր Ուսուցչաց Հիմնարկը որ այսօր 35 տարեկան է եւ իր հովանաւորութիւնը տուած էր Մեսրոպ պատրիարք: Եկեղեցական արարողութեան աւարտին, բազմութիւնը հաւաքուած է Շիրինեան սրահը: Ճաշին կը նախագահէր Պատրիարքը: Հանդիսութիւնը վարած է Տիկին Ժագլին Էրմէն, որ հրաւիրած է ներկաները պահ մը յարգելու Տոքթոր Շահնուր Շահէնի յիշատակը: Խօսք առած է Հիմնարկի վարչութեան ատենապետ՝ Կարօ Կարապետեան: Ամփոփ տեղեկագիր մը կարդացած է վարչութեան անդամներէն՝ Արամ Գամպուրեան: Ճաշի աւարտին ելոյթ ունեցած է «Մարմարա»յի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեան, որ ընդհանրապէս ծանրացած է «ուսուցիչ» բառին սրբութեան ու մեծ նշանակութեան վրայ: Իրեն յաջորդած է Վարդ Շիկահեր: «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Մեսրոպ Պատրիարք:

***

ԱՆԹԻԼԻԱՍԻ (Լիբանան) Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին երգէոնի համերգ մը տեղի ունեցած է կատարողութեամբ Պերճ Ժամկոչեանի եւ կազմակերպութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ 1700-ամեակի յանձնախումբին: Բացման խօսք կատարած է 1700-ամեակի գրասենեակին վարիչ - տնօրէնի օգնական Մեղրիկ Վրդ. Բարիքեան: Ապա, Պերճ Ժամկոչեան նուագած է Սեզար Ֆրանքէ, Պախէ, Մ. Ռեկըրէ, կտորներ: Համերգին վերջին բաժինը նըւիրուած էր հայկական եկեղեցական երաժըշտութեան:

***

ՊՈԼՍՈՅ ԳԱՐԱԳԷՕԶԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, Ուսուցչաց Միութիւնը հիւրասիրած է Միութեան անդամակցող հին եւ նոր ուսուցիչները: Օրուան խօսնակը եղած է վարչութեան անդամներէն՝ Ալիս Թիւթիւնճեան: Վարչութեան ատենապետուհի Տիկին Արաքսի Էօլչէր արտայայտուած է ուսուցչական ասպարէզի վսեմ նպատակներու մասին, ոգեկոչելով տոքթոր Շահնուր Շահէնի տարած աշխատանքը: Ի բացակայութեան Մեսրոպ Պատրիարքի, հանդիսութիւնը փակած է Յակոբոս Վարդապետ:

***

ՊՈԼՍՈՅ Լիւթֆի - Գըրտար համերգասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ի երեկոյեան, ելոյթ ունեցած է Հայաստանի պետական պարախումբը մեծ յաջողութիւն արձանագրելով: Երկուուկէս ժամ, հազար հինհարիւր հայ եւ թուրք հանդիսականներ խանդավառ ծափահարութիւններով իրենց գնահատանքը արտայայտած են: Համերգը կազմակերպած էին Թուրքեւ Հայ Գործարարութիւնը Զարգացնելու Կոմիտէն, մասնաւորաբար անոր ատենապետ Գաաս Սոյաք եւ փոխ - ատենապետ՝ Տիգրան Ալթուն: Այս առթիւ Պոլիս եկած է նաեւ Կոմիտէի Հայկական բաժնի համանախագահ՝ Արսէն Ղազարեան: Ներկայացումէն առաջ, ելոյթ ունեցած է Տիգրան Ալթուն:

***

ՊՈԼՍՈՅ Ս. Փրկիչ Ազգային հիւանդանոցի Կապոյտ Հրեշտակները, Նոյ. 30-ին, կազմակերպած են իրենց աւանդական քերմէսը «Պէլիք» հանդստարանին մէջ: Վաճառքի հանուած էին ձեռագործներ, կազանդի նուէրներ, հաղուստեղէններ եւլն.: Քէրմէսի բացման խօսքը արտասանած է Տիկին Շնորհիկ Ալթուն: Քէրմէսը յաջողութեամբ պսակուած է:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ
ԼՈՅՍ ՆՇԽԱՐՆԵՐԸ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ԱՇՃԵԱՆ

«Մուղնի» Հրատարակչութիւն,
Էջմիածին, 2000

***

ՄՈՒՂՆՈՒ ՍՈՒՐԲ ԳԷՈՐԳ ՎԱՆՔԸ

ԿԱՐԷՆ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ

«Մուղնի» Հրատարակչութիւն,
Երեւան, 2000

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ՃՈՒՏ

Մի մեծահարուստ գալիս է ոստիկանութիւն եւ բողոքում.

– Վերջին ժամանակներս ամէն օր իմ հասցէին սպառնալիքներով լի նամակներ եմ ստանում:

– Անստորագի՞ր:

– Չէ, ստորագրուած:

– Եւ ո՞վ է ստորագրում:

– Հարկային տեսչութեան քննիչը...

***

Մի մարդ դուրս է գալիս կինօթատրոնից ու քայլում քթի տակ մրթմրթալով.

– Բոլորն ասում են՝ յիմարների համար կինօ է, յիմարների համար կինօ է... Իսկ ինձ դուր եկաւ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ե.

Նարդիկ մեկնեցաւ Սեդրակին քովէն, բուռն մտատանջութեան մը մատնուած:

Հազիւ քիչ մը առաջացած էր երբ Երկայն Մարտիկի պատահեցաւ:

– Ի՞նչպէս, նորէ՞ն դուն, հարցուց զարմացական եւ կասկածոտ շեշտով մը:

– Այո՛, միտքս փոխեցի, պատասխանեց Մարտիկ, թէեւ Ղալաթիա գործ ունէի, բայց մտածեցի որ լաւագոյն էր տեղս երթալ, թո՛ղ վաղուան մնայ գործս... Ի՞նչ ըրիր նամակները:

– Հիմա յանձնելու կ՚երթամ կոր...

– Սեդրակին հետ տեսնուեցա՞ր:

– Այո՛:

Եւ աղջիկը մի առ մի պատմեց իրենց տեսակցութիւնը, ճամբան շարունակելով Երկայն Մարտիկի հետ: Եւրոպական մեծ պանդոկի մը առջեւ հասնելով, բաժնուեցաւ իր բարեկամէն ու ներս մտաւ, քովը գտնուած նամակները յանձնելու համար Զարլսի, որ այդ պանդոկին մէջ գրագրի պաշտօն կը վարէր: Մարտիկ ալ՝ մըտախոհ՝ ճամբան շարունակեց:

– Խելքս չհասաւ տատուըմէ ի վեր անցած դարձածին, կը մտածէր, ու չեմ կրնար կոր բացատրել Սեդրակին բռնած դիրքը... զարմանալի՛ բան, ինծի, այնպէս եկաւ որ Սեդրակ աղջկան քովէն պիտի առնէր, եւ ճիշդ ասոր համար սպասեցի Նարդիկի դուրս ելլելուն, ինչո՞ւ... ինչո՞ւ համար այդ կասկածը ունեցայ, ես չեմ գիտեր... ինչ որ է, գոհ եմ որ սըխալեր եմ... այսօրուան Սեդրակին ընթացքը կ՚երեւայ որ պարզապէս ոստիկանական հալածանքներէն կրած տպաւորութիւններուն արդիւնքն էր ... բայց մութ կէտ մը կայ ... ինչո՞ւ ինծի չպատմեց ինչ որ քիչ մը առաջ Նարդիկին ըսեր է... ինչո՞ւ ինէ ծածկեց Խեւուկին բըռնուիլը. տանկ կարեւոր եղելութիւն մը չէր կրնար մոռցած ըլլալ... ու յետոյ Նարդիկի բերնով ինծի ղրկած հրահանգը կրնար ուղղակի ինծի ըսել...

Երկայն Մարտիկ այսպէս ինքնիրեն խորհրդածելով հասած էր մինչեւ Թաքսիմի պարտէզը. ի զուր միտքը կը չարչարէր լուծելու համար կարգ մը խնդիրներ որոնք անլուծելի կը մնային եւ բոլոր այդ կնճիռներուն արմատը Սեդրակն էր:

– Ի՞նչ պիտի ըսէ արդեօք այս իրիկուն եթէ Նարդիկին երթայ, խորհեցաւ, եւ ի՞նչ պատրաստութիւններ տեսած է ընկերներուն ապահովութեանը համար: Ե՛ս ալ իրենց ընկերն եմ եւ ես ալ իրենց չափ վտանգուած. եթէ ապահովութեան միջոցներ ձեռք առնուած են, պէտք է որ ես ալ գիտնամ ու օգտուիմ անոնցմէ...

Մարտիկ ալս հասած էր Կազհանէի զառիվայրը, ուրկէ պիտի իջնէր Տօլմա Պահչէ, անկէ իր տունը երթալու համար: Բայց յանկարծ ճամբան կանգ առաւ.

– Չէ՛, մտածեց, անկարելի է որ այս անստուգութեան մէջ տուն երթամ, պէտք է որ ինծի մութ երեւցող բոլոր խնդիրները լուսաբանուին. եւ ասոր ամէնէն կարճ եւ լաւագոյն միջոցն է Սեդրակի հետ ուղղակի բացատրութիւն մը ունենալ... հոս տեղ մը կը սպասեմ եւ գիշերը ես ալ կ՚երթամ Նարդիկին ու հո՛ն կը տեսակցիմ Սեդրակի հետ... միանգամ ընդ միշտ պէտք է որ սիրտս հանդարտ ըլլայ:

Մարտիկ այս որոշումը տալէ ետքը դէպի Բանկալթի ուղղուեցաւ եւ սրճարանի մը անկիւնը սպասեց որ գիշերը հասնի:

Զ.

Երբ Նարդիկ մտաւ պանդոկին գրասենեակը, Զարլս գիր գրելու զբաղած էր: Աղջիկը տեսնելուն՝ ոտքի ելաւ եւ աթոռ մը ներկայացուց իրեն:

– Ձեզի տխուր լուր մը ունիմ հաղորդելիք, ըսաւ, ձեր ընկերներէն մին՝ Խեւուկը՝ այս առտու ձերբակալուեցաւ...

– Այո՛, գիտեմ, պարո՛ն, պատասխանեց Նարդիկ հիմա իմացայ...

– Իմացա՞ք.., ո՞վ ըսաւ, հարցուց անգլիացի պաշտօնին զարմանքով.

– Սեդրակը, զոր հիմա տեսայ...

– Տարօրինա՛կ բան...

– Ինչո՞ւ համար այդչափ տարօրինակ է իմացած ըլլալս, հարցուց աղջիկը որ չէր կրնար բացատրել Զարլսի զարմանքը:

– Որովհետեւ կը կարծէի թէ մինակ մենք գիտենք, յարեց պաշտօնին:

Նարդիկ նոյն միջոցին ծոցէն հանած էր նամակները զորս Զարլսի ներկայացուց ըսելով.

– Կը խնդրեմ, անմիջապէս իրեն յանձնեցէ՛ք ... եւ ոտքի ելաւ մեկնելու համար:

– Ապահով եղէ՛ք ... կը մոռնայի կոր ձեզի ըսելու որ Արամ յատկապէս յանձնարարեց որ շատ զգոյշ գտնուիք դուք եւ ձեր ընկերները...

– Քիչ մը առաջ Սեդրակն ալ նոյնը յանձնարարեց, պատասխան տուաւ Նարդիկ:

– Մանաւանդ որ... մանաւանդ որ, մէջերնիդ կ՚երեւայ որ մատնիչ մը կայ...

Աղջկան դոյնը նետեց:

Անգլիացի երիտասարդին այդ անակընկալ յայտնութիւնը վեր ի վայր շրջեց գլուխը... Մատնի՛չ մը իրենց մէջ:

– Բայց ո՞վ է այս մատնիչը, կմկմաց, նայուածքը երիտասարդին վրայ սեւեռելով.

– Տակաւին որոշապէս չեմ գիտեր, պատասխանեց Զարլս, բայց ծանր կասկածներ կան մէկու մը վրայ. Արամ չուզեր որ անունը յայտնուի մինչեւ որ վերջնական ապացոյցներ ձեռք չբերէ: Առ այժմ մի մոռնաք իր յանձնարարութիւնը եւ չափազանց զգոյշ գտնուեցէք...

– Շատ լաւ, ըսաւ Նարդիկ. ասկէ ելլելուս արդէն անմիջապէս տուն պիտի երթամ ու մինչեւ որ նոր լուր մը չառնեմ Արամէն՝ տեղէս չեմ շարժիր... արդէն Սեդրակն ալ զգուշութեան խրատներ տըւաւ եւ ըսաւ թէ այս գիշեր մեզի պիտի գայ որպէս զի բացատրէ թէ ի՛նչ միջոցներու պէտք է դիմենք մեր ապահովութեանը համար:

– Սեդրա՞կն ալ կասկածներ ունի:

– Այնպէս կ՚երեւայ:

– Տարօրինակ բան, ըսաւ Զարլս Նարդիկի երեսը նայելով, եւ ի՞նչ են արդեօք իր կասկածները:

– Գիշերը պիտի բացատրէ:

– Ուրեմն սպասենք գիշերուան:

– Մնաք բարով, ըսաւ Նարդիկ ոտքի ելլելով ու բաժնուեցաւ անգլիացի խօսակցէն.

(Շար. 16)

MEILLEUR CADEAU POUR LES FÊTES

EVENEMENT LINGUISTIQUE
DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE

Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille
Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03
Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Գոհարիկ Հաքիմեանի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Գիւլրա Պօղոսեանէ 500 Ֆր.։

***

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 1000 Ֆր., Իսի – լէ – Մուլինոյի Ս. Աստուածածին Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 1000 Ֆր., Շավիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 500 Ֆր., Արնուվիլ – Կոնէսի Վարդապետ Ս. Խաչ Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւն 1000 Ֆր., Մուրատ Գարօղլու 500 Ֆր., Սեւան Էքմէքճեան 200 Ֆրանք, Մարիամ Պետիկեան 100 Ֆր., Վերժին Սարգիսեան, Ֆիլոր Անդրանիկեան 200-ական Ֆր., Ոմն՝ 1500 Ֆրանք, Անէթ Վարդանեան 50 Ֆր., Սօնիկ Մարգարեան 100 Ֆր., Րաֆֆի Թորգոմեան, Վրէժ Նետըլեան 200-ական Ֆր., Աննա Գարաթէփէ 500 Ֆր., Անի Օղեան 200 Ֆրանք, Շաքէ Գէօթի, Գէորգ Տէյիրմէնճեան 500-ական Ֆր., Խորէն Քէշիշեան 300 Ֆր.։

(Շար.)

Le lundi 25 décembre, jour de Noël,
de 9h à 9h30
sur **FRANCE 2** dans le cadre
de l'émission
«LES CHRETIIENS ORIENTAUX»

COOPERATION ARMENIE:

Une leçon d'amour

L'association fournit 300 repas chauds gratuits par jour aux personnes âgées démunies dans ses restaurants du Zanguézour, offre à un millier d'enfants des activités socio-éducatives dans ses centres de Gumri et de Goris, organise des parrainages d'enfants orphelins

COOPERATION ARMENIE :
50, rue Etienne Marcel, 75002 PARIS
Tél.:01 42 36 06 79, Fax:01 42 36 14 75
e-mail: armenie.coop@free.fr

NAREG

AU MARCHE DE NOEL D'ENGHIEN-LES-BAINS

L'Association Culturelle N A R E G informe les lecteurs de «HARATCH» qu'elle sera présente **le Samedi 16 et dimanche 17 décembre** au Marché de Noël dans les Jardins de la Mairie d'Enghien-les-Bains.

L'Association animera le Stand de l'Arménie avec la mise en vente de livres, d'articles d'Arménie, cadeaux de Noël, patisseries et sandwiches, boissons et café. Tout ceci au profit de son école. Venez en famille et entre amis pour déguster nos spécialités.

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP

RECITAL DE CHANT

NAIRA ABRAHAMIAN
(Soprano,
Soliste de l'Opéra d'Erevan)
VARTOUHI ABRAHAMIAN
(Mezzo Soprano)
JULIETTE YILMAZIAN
(Piano)

Dimanche 17 Décembre à 17 heures 30
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - 13008 Marseille

Au programme :
Bach — Haendel — Puccini — Verdi — Saint-Saens — Dikranian — Alemshah — Romberg — Berberian — Ganatchian...

P.A.F. : 50 F

MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE
ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Pour les amoureux de la musique arménienne
... et pour tous les jeunes pianistes
en avant-première
Garbis APRIKIAN
Auteur, compositeur
et Chef de la Chorale Sipan-Komitas
présente

Six chants arméniens

transcrits pour piano
Fascicule I

Vendredi 15 Décembre à 20h45
à la M.C.A. d'Alfortville

Présentation et explications
par l'auteur

Illustration musicale,
Raffi PAPAZYAN,
ancien élève de la M.C.A.

Introduction par **Ara KRIKORIAN,**
l'éditeur

9, rue de Madrid - 94140 ALFORTVILLE
☎ 01 43 76 55 89 - Fax: 01 43 78 66 64

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Աւանդական մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 17, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ։

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի։

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու և սատարողներու հոգիներուն համար։

Ժամը 12.30-ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ։ Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը։

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու այս վեհախորհուրդ արարողութեան։

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը 8.30-ին։
Պատարագ ժամը 10-ին։
Քարոզ ժամը 11.15-ին։
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը 12-ին։

Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ԴՊԻՐՆԵՐՈՒ ԵՒ ԿԻՍԱՍԱՐԿԱՒԱԳՆԵՐՈՒ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Ս. Սահակ – Ս. Մեսրոպ եկեղեցւոյ Հոգեւոր Հովիւը եւ Թաղականութիւնը, ուրախութեամբ կը ծանուցանեն, թէ այս տարուան Դեկտեմբեր 17-ին, Կիրակի օր, տեղի պիտի ունենայ, Դպիրներու եւ Կիսասարկաւագներու ձեռնադրութիւն, Հարաւային Ֆրանսայի Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ՝ Տարօն Եպիսկ. Ճէրէճեանի ձեռամբ, նոյն եկեղեցւոյ մէջ։

Արարողութեանց աւարտին, Եկեղեցւոյ Տիկնանց Միութեան կողմէ պատրաստուած ճաշի հիւրասիրութիւն տեղի պիտի ունենայ Եկեղեցւոյ սրահին մէջ։

Այս առթիւ կը տեղեկացնենք ուրախութեամբ, որ Դեկտեմբեր 20-ին, Չորեքշաբթի օր, նոյն սրահին մէջ տեղի պիտի ունենայ Նոր Տարուան նուիրուած մեր դպրոցին Կաղանդի պերճանքը։

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Նոր տարուան ուրախ առիթով, Կաղանդ Պապուկը իր բազմաթիւ այցելութիւններու շարքին, պիտի գայ գարնելու գուրը Սէն Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին, իր ներկայութեամբը զուարճացնելու համար Կապոյտ Խաչի Անահիտ մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի աշակերտները, ինչպէս նաեւ շրջանի մանուկները՝

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
Salle des Fêtes

Ժամը 15-էն սկսեալ մասնաճիւղիս ընկերուհիները կը սպասեն ձեզ մասնակից ըլլալու համար նոյն օրուան ուրախութեան։

UGAB-Marseille

COURS DE SOUTIEN SCOLAIRE

L'UGAB—Marseille organise des **cours de soutien scolaire** pour tout niveau d'études.
Ces cours sont dispensés par de jeunes étudiants arméniens, au siège de l'UGAB, 327, Bd Michelet.
Forfait: 100 F 3 séances d'une heure et demie.
Renseignements au : 04.91.22.10.45
ou auprès de Jean-Marc Meguerditchian
au 06.20.85.12.77.

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

Փ Ա Ր Ի Զ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿԸ՝

"ՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ"

ԴԱՇՆԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒՄ

Ա. ԳԻՐՔ

մասնակցութեամբ՝
Կարպիս Ափրիկեանի, Արա Գրիգորեանի (հրատարակիչը) եւ Լօժէնի Ալեքսեանի (դաշնակ)։

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 20, ժամը՝ 20.45-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
(մեթրօ՝ Գատէ)

Մուտքը ազատ է։

Տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
01 - 42 - 29 - 10 - 24
01 - 43 - 76 - 67 - 37

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13-ԻՆ
ՆՈՒՐՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS
Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները։

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ։

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29
Ծախքերու մասնակցութիւն։

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,

Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de

Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section St-Jérôme — Marseille 13ème

super LOTO

Samedi 16 décembre à 20 heures 30
Centre d'Animation de Quartier
32, avenue de St-Jérôme —
13013 MARSEILLE

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.059 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.059

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 13/14)

Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆ Ա. ՂՈՒԿԱՍԵԱՆԻ ՀԱՆԴԷՊ ԹՇՆԱՄՈՒԹԻՒՆ ՉՈՒՆԻ

Հայաստանի Ազգ. Ժողովի պետական իրաւական հարցերու յանձնաժողովի անդամներ Գրիգոր Յարութիւնեան, Կիմ Բալայեան, Հայկ Բաբուխանեան, Արշակ Սադոյեան եւ երեսփոխան Վազգէն Խաչիկեան Դեկտ. 11-ին ԼՂՀ այցելութիւն կատարելով հանդիպումներ ունեցած են նախագահ Ա. Ղուկասեանի, դատախազ Մավրիկ Ղուկասեանի, Մարտ 22-ի գործի դատաւոր Սուրէն Ալեքսանեանի եւ այդ գործի ամբաստանեալ Սամուէլ Բաբայեանի հետ: Պատուիրակութեան անդամները Երեւան իրենց վերադարձին Դեկտ. 13-ին մամուլի ասուլիս մը տըւած են այցելութեան արդիւնքներուն մասին: Անոնցմէ Կ. Բալայեան ըսած է թէ Ս. Բաբայեանի հետ իր տեսակցութենէն այն տպաւորութիւնը ունեցած է որ ան թշնամութեան կամ անվստահութեան զգացումներ չունի նախագահ Ղուկասեանի հանդէպ, միայն համոզուած է որ վերջինը (Ա. Ղուկասեանը) դատավարութեան ընթացքին մասին ճիշդ չեն լուսաբաներ: Յանձնաժողովին անդամները աւելցուցած են նաեւ որ ԼՂՀ նախագահին փոխանցած են իր փաստաբանը ընդունելու Ս. Բաբայեանի խնդրանքը եւ հակառակ յատակ խոստումի բացակայութեան յոյս ունին որ ան կ'ընդունի Ժ. Շաքարեանը: Ս. Բաբայեան իրեն այցելողներուն դեռ բացատրած է թէ (առանց անուններ նըշելու) իր քաղաքական գործունէութիւնը շատերու ձեռնտու չէր, աւելցնելով որ գիտէ պետական բազմաթիւ գաղտնիքներ, եւ որոշ անձեր իր վրայ ճնշում բանեցուցած են որ հրապարակէ զանոնք, բայց ինք չէ յօժարած այդ քայլին, պարզապէս միայն «կաշին փրկելու» փոխարժէքով: ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախկին նախարարը խօսած է բանտարկութեան դաժան պայմաններուն մասին եւս, վրկըւած է օրուան լոյսէ, զրօսանքէ եւլն, զանգատած է հանրութեան մօտ իր մասին բացասական կարծիք ստեղծելու փորձէն:

Նոյն՝ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձի գործով ձերբակալուածներէն Սասուն Աղաջանեանի պարագային մասին ալ յանձնաժողովի փոխ-նախագահ Գրիգոր Յարութիւնեան ըսած է թէ կատարուած փորձաքննութենէ ետք Դեկտ. 12-ին ան Երեւանի իր մեկուսարանէն փոխադրուած է ԼՂՀ, ինչ որ քննութեան եզրակացութիւններն ալ ստանալէ յետոյ թոյլ կու տայ Նոյ. 8-էն առկախուած դատավարութեան վերսկսման: Կ. Բալայեան յայտնած է թէ ԼՂՀ իշխանութիւններու հետ հանդիպման ընթացքին իրենք նշած են Ս. Աղաջանեանի եւ իր փաստաբան՝ Է. Աղաջանեանի իրաւունքներու ոտնահարումը:

***

ԳՆԴԱՊԵՏ ՄԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարութեան գործերու կառավարիչ, գընդապետ Աւագ Խաչատրեան ձերբակալուած է Դեկտ. 9-ին: Իր բնակարանը եւ կառատունը կատարուած գործողութիւններու ընթացքին գրաւուած են մեծ քանակով զէնք, զինամթերք, ռազմական հաղորդակցութեան եւ տեսողական սարքաւորումներ, ինչպէս նաեւ 105 հազար տոլար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄՆ-Ու 43-ՐԴ ՆԱԽԱԳԱՀԸ՝ ՃՈՐՃ ՊՈՒՇ

ԱՄՆ-ու փոխ - նախագահը՝ Ալ Կոր համակերպեցաւ իր պարտութեան: Դեկտեմբեր 13-էն 14 լուսնալիք գիշերը, յայտարարութեամբ մը Ամերիկացիներուն, քըննադատելով հանդերձ Գերագոյն Ատեանի որոշումը, որու համամիտ չէ, հրաւիրեց իր հայրենակիցները որ մէկ կողմ դնեն կողմնակալ ոխը եւ համախմբուին նորընտիր նախագահին շուրջ: Ըսած է նաեւ, որ առաջարկած է իր մրցակցին հանդիպում մը ունենալ ժամ առաջ եւ ձեռնարկել վերջ տալու այս վերջին շրջանի պառակտումի արշաւին:

Ուրեմն, ընտրութենէն 36 օր վերջ, դատաւորներ որոշեցին - ան ալ մէկ ձայնի առաւելութեամբ - թէ ո՞վ պիտի ըլլայ նախագահը: Արդարեւ, 4-ի դէմ 5 ձայնով է, որ Գերագոյն Ատեանի դատաւորները տուին իրենց վճիռը եւ դադրեցուցին քուէներու հաշուարկումը: Ինչ որ պատահեցաւ աննախընթաց է Միացեալ - Նահանգներու պատմութեան մէջ, Պուշ միայն փոքր մեծամասնութեամբ մըն է որ կը յաղթէ, այսինքն 267-ի դէմ 271 Մեծ Ընտրողներ ունենալով. մնաց որ ձայներու գետնի վրայ, այսինքն ժողովուրդին քուէներու տեսակէտէն, Ալ Կոր ունի 337 հազար ձայնի առաւելութիւն: Այլ խօսքով, 1888-էն ի վեր, առաջին անգամ ըլլալով, Պուշ ընտրեալ նախագահը կը դառնայ Միացեալ - Նահանգներու առանց ստացած ըլլալու մեծամասնութիւն մը ազգային գետնի վրայ, «Նիւ - Եորք Թայմզ» կը գրէր, այս առթիւ, որ այս քուէարկութիւնը «յիշողութիւններու մէջ պիտի մնայ որպէս ընտրութիւն մը որոշուած պահպանողական Գերագոյն Ատեանի մը կողմէ ի նպաստ պահպանողական թեկնածուի մը, մինչ քուէաթուղթեր, որոնք կրնային տարբեր արդիւնք մը տալ չհաշուըուեցան Ֆլորիտայի մէջ»:

***

Ճորճ Պուշ ծնած է 1946-ին Նիւ - Հէմըն (Գոնէքթիքըթ), որ քաղքենիութեան բերդաքաղաքը կը նկատուի: Յաճախած է ամերիկեան ընտրանիին վարժարանները՝ Անտովըր, Եէլ եւ Հարվարտ: Կառավարիչ է (Թեքսաս) եւ կառավարիչի եղբայր (Ֆլորիտա): 1997-էն, հարցախոյզներու համաձայն «Միացեալ - Նահանգներու ամէնէն ժողովրդական հանրապետականն է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԳԱԶԱՅԻ գօտիին մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են Դեկտեմբեր 13-ին եւ պաղեստինցի չորս ոստիկան սպաննուած է: Միւս կողմէ, նախկին վարչապետ՝ Պ. Նեթանիահու յաղթանակ մը կը տանէր նոյն օրը Խորհրդարանին մէջ: Արդարեւ Քնէսէթը, առաջին ընթերցումով, ընտրական օրէնքի յաւելում մը կը քուէարկէր, մկրտուած «Նեթանիահու օրէնք», որ թոյլ կու տայ ոեւէ քաղաքացիի եւ ոչ միայն՝ երեսփոխաններուն, թեկնածու ըլլալ վարչապետական աթոռին, այս յաւելումը քուէարկուած է 35-ի դէմ 67 ձայնով եւ երեք ձեռնպահութիւն:

ՎՐԱՍՏԱՆ առեւանգուած ՄԱԿ-ի երկու զինուորական դէտերը (մէկ Յոյն, մէկ Լեհ) ազատ արձակուած են Դեկտեմբեր 13-ին, ըստ նախագահ Շեվարնածէի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, ծայրայեղներն ու զինեալները ապահովութեան ուժերու դէմ կ'արգանան: Շուրջ 30 ոստիկաններ եւ պահակներ սպաննուած են եւ բազմաթիւ ուրիշներ ալ վիրաւորուած Դեկտեմբեր 10-էն 12: Ժիժէլ, քաղաքապետը եւ ինը թաղապետական պահակ ծուղակ մը ինկած են: Երկու օրուան մէջ, մեռեալներու թիւը 49 է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ դատախազութիւնը վերջնապէս փակեց զուիցերական Մապաթեքս ընկերութեան հարցը, բոլորովին անպարտ հռչակելով Ելցինը: Ծանօթ է որ Ռուսաստանի նախկին նախագահը եւ իր ընտանիքն ու շրջապատը մեղադրուած էին որ մեծագումար կաշառքներ ստացած էին Մապաթեքսէն Կրեմլինի վերանորոգման աշխատանքներու համար: Ելցին արդէն անձեռնմխելիութեան ապահովութիւնը կը վայելէր Պուտինի հրովարտակով, բայց եւ այնպէս արդարադատութիւնը ուզած է ջնջել անոր անմեղութիւնը:

ՏԱՐՏԱՆԷԼԻ հայկական եկեղեցիին շէնքը որոշուած է ազգագրական թանգարանի վերածել, անոր նորոգութենէն ետք: Տեղացի քանի մը քրիստոնեայ ընտանիքներ դժգոհութիւն յայտնած են տրուած որոշումին, ըսելով որ եկեղեցիին թանգարանի վերածումով իրենք կը զրկուին աղօթատեղիէ: Քաղաքին մշակոյթի պատասխանատուն ալ թելադրած է անոնց երթալ աղօթել Հրեաներու սինակոկին մէջ...

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՄՈՒԼԻ մեծ գործատէրը՝ Գուսինսկի ձերբակալուեցաւ Սպանիոյ մէջ, ձերբակալման միջազգային հրամանագրի մը շնորհիւ: Ծանօթ է, որ Մետիա Մոսթի տէր տիրականը, թիւ մէկ թշնամին է Կրեմլինի, որ վճռած էր հաշիւը մաքրել, բայց երկրէն հեռացած էր եւ այդ պատճառաւ ստիպուեցաւ ձերբակալման միջազգային հրամանագիր մը հանել: Ռուսաստան յայտարարեց թէ Մատրիտէն պիտի պահանջէ անոր յանձնումը:

ՊԻՉԷՆԹԷ ԼԻԶԱՐԱԶՈՒ, ֆութպոլի միջազգային խաղացողը որ ֆրանսահպատակ է, բայց կը խաղայ Միւնիխի Պայէրնի խումբին մէջ, սպառնալիքի ենթարկուած է ԷԹԱ-ի կողմէ: Պասք անջատողական շարժումը «յեղափոխական տուրք» կը պահանջէ իր հայրենակիցէն որ կը խաղայ «թշնամի երկրի մը ազգային հաւաքականին մէջ»: Սպառնական նամակը ուղղուած էր պասքերէն Լիզարազուի ծնողքին:

Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒՆ

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ԲԱՑԱՌԻԿ ՀԱՄԵՐԳԸ

ՆԵՐԿԱՅ ԵՂԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՆԱԽԱԳԱՀՆԵՐԸ ԵՒ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԸ

Որքան ալ բացառիկ երեկոյթներով լեցուն ըլլայ Փարիզի «Փալէ տէ քոնկրէ»ին մեծ ամփիթատրոնին ժամանակագրութիւնը, վստահաբար քիչ թուականներ կան հոն որոնք կը խմբեն աշխարհասփիւռ ժողովուրդի մը կրօնապետը ու հանրապետութեան երկու նախագահներ: Այդ կրօնապետը քրիստոնէութիւնը պետական կրօնք հռչակած առաջին երկրին եկեղեցիին կաթողիկոսը՝ Գարեգին Բ.ն էր որ Փարիզ առաջին այցը կը կատարէր ներկայ ըլլալու համար Շառլ Ազնաւուրի Դեկտ. 13-ի համերգին: Իսկ երկու նախագահները՝ Ժ. Շիրաք ու Ռ. Քոչարեան որոնք տիրութեան ու հպարտութեան նոյն զգացումով եկած էին ունկնդրելու, ծափահարելու մեծ արուեստագէտը: Այս երեք անձնաւորութիւններուն պէտք է աւելցնել ստուար խումբ մը Ֆրանսայի քաղաքական դէմքերու – Ժ. Թիպէրի, Ռ. Ռուքէ, Ֆ. Ռոշըպլուան, Հ. Լիւք, Մ. Ալիօ-Մարի ու բոլոր միւսները– եւ արուեստագէտներու, ունենալու համար երեկոյթին բացառիկ հանդիսաւորութեան բնոյթը: Աւելորդ է ըսել թէ հայկական կրօնական մարզի, քաղաքական, մշակութային կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներու բազմութիւն մըն ալ ներկայ էր ծովածաւալ սրահին առաջին կարգերուն վրայ:

Այն պահուն երբ սրահը կը թաղուէր մութին մէջ ու բեմը կը լուսաւորուէր, այս բոլորը ձուլուեցան սրահը լեցուցած հազարաւորներուն, մաս կազմելով ամբողջութեան մը որուն հասարակաց յայտարարը երգն էր: Յաճախ կարօտի, թախիծի, երբեմն հեգնանքի, ժպիտի երանգներով Ազնաւուրին երգը որ այս անգամ կը հնչէր, լեռներէ ու ծովերէ անդին քանդումի մեր անկիւններուն մէջ լոյսի ու յոյսի վերածուելու մարմաջով:

Ու ան երգեց իր նոր յօրինումներէն, հիներէն, աւելի հիներէն որոնց միշտ նոր հեւքով կը սպասէ անոր ունկնդիրները: «Հայաստանեան» երեկոյթը երգացանկին մէջ առնել տուած էր «Ils sont tombés»ն ալ որ յոտնկայս երկարատեւ ծափերու մէջ աւարտեցաւ:

Միջնարարին յարակից փոքր սրահի մը մէջ քաղաքական դէմքեր, կազմակերպութիւններու, մամուլի ներկայացուցիչներ առիթ ունեցան ողջունելու Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսն ու երկու նախագահները, ներկայութեան Շ. Ազնաւուրի: Նախագահ Ռ. Քոչարեան երկու խօսքով հանդէս եկաւ հոն, ուրախութիւնն ու շնորհակալութիւնը յայտնելով «մաէսթրոյին» իր փայլուն համերգին համար: Շնորհակալութիւն յայտնեց նաեւ Ֆրանսայի Հանրապետութեան նախագահին թէ՛ իր ներկայութեան, եւ թէ Ֆրանսայի Ծերակոյտին կողմէ ցեղասպանութեան ճանաչումին մէջ կատարած դերին համար:

Ազնաւուրի արուեստին ու բարեսիրութեան միաձուլումով հիւսուած խանդավառ ու մանաւանդ հպարտացնող երեկոյթ մըն էր Դեկտեմբեր 13-ինը որ յուշին պիտի հասնի երբ անկէ Հայաստանի անտեսուած երախաներն ալ ստանան իրենց բաժինը:

Ա. ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՊՈԼՍՈՅ ՊԱՏՐԻԱՐՔ

ՄԵՍՐՈՊ ԱՐՔ. ՄՈՒԹԱՖԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ «ԶԱՄԱՆ» ԹԵՐԹԻՆ

Ինչպէս արձագանգած էինք, Պոլսոյ պատրիարքը Մեսրոպ Արք. Մութաֆեան ծաւալուն հարցազրոյց մը տուած է թրքական «Զաման» թերթին ուր կը պատասխանէ հայեւթուրք այժմէականութեան առընչուած զանազան հարցումներու:

Զրուցավարը Մ. Կիւնտէմ Մեսրոպ պատրիարքին կրօնաւորի անձին մէջ կը նշմարէ նաեւ մտաւորականը: Կ'ըսէ թէ անոր միտքն ու սիրտը մրցումի մէջ են: Ան կարեւոր կը նկատէ Թուրքիոյ մեծ ընկերութեան մէկ մասնիկը ըլլալու հանգամանքը: Այդ մասնիկը իր նեղութիւնները ունի. այսուհանդերձ, ամբողջութեան ու մասնիկին միասնութիւնը արդէն կեանքի երկխօսութեան մը վերածուած ու անհրաժարելի դարձած է: Մ. Կիւնտէմ կը գրէ. «Թրքահայերուն որպէս պետ, այս մակարդակով, խոր մտածումի ու զգացումի տէր մէկը համաշխարհայնացման հոլովոյթին մէջ գտնուող Թուրքիոյ համար կարեւոր ազդակ մը կը նկատեմ: Կը յուսամ որ մեր ղեկավարներն ալ նոյն նկատումը կ'ունենան»:

Զրոյցին սկիզբը նիւթ կ'ըլլայ Եւրոպական Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան նշանակութիւնը, Եւրոպայի ըլլալուն բացատրութիւնը, եւ այլն: Յետոյ Մ. Կիւնտէմ հարց կուտայ թէ մինչ Միութիւնը անդադար չեշտը կը դնէ փոքրամասնութեան ըմբռնումին վրայ, Թուրքիոյ հայ համայնքին համար ի՞նչ իմաստ կը ներկայացնէ երկրին նոյն միութեան անդամակցութիւնը: Մեսրոպ Արք. կը պատասխանէ. «Թուրքիոյ հայ համայնքին համար Թուրքիոյ Եւրոպական Միութեան համարկումը կարեւոր է երկրին մէջ ժողովրդավարութեան զարգացման առումով: Այս համայնքը տէր է այն տեսակէտին որ ժողովրդավարութեան ճամբուն վրայ յառաջդիմած Թուրքիոյ մը մէջ ինք պիտի կրնայ սահմանադրական իրաւունքներու աւելի մօտենալ եւ որպէս սահմանադրական քաղաքացի, իր հարցերուն մեծ մասը լուծում պիտի գտնէ: Յետոյ, պէտք է նայիլ թէ ինչո՛ւ Եւրոպական Միութիւնը կը ծանրանայ այդ նիւթին վրայ. հաւանօրէն ո՛չ այն պատճառով որ Թուրքիոյ փոքրամասնութիւնները դիմած են իրեն: Կարեւոր է նաեւ թէ ինչի՛ կ'ակնարկուի փոքրամասնութիւն սահմանումով: Լոզանի՞ խումբին: Լոզանէն դո՞ւրս ձգուածներու: Մեր պետութիւնը կ'ըսէ թէ Լոզանի մատնանշածներէն զատ փոքրամասնութիւն չկայ Թուրքիոյ մէջ: Այդ պարագային, ի՞նչ պիտի ըլլան անոնք որոնք կը պատկանին կրօնքի մը, կամ դաւանանքի մը որ Կրօնական գործերու տեսչութեան կազմակերպածէն դուրս կը մնայ: Պէտք չէ՞ անոնց եւս կարելիութիւն տրուի, որպէսզի նոյն սահմանադրութեան երդիքին տակ ազատօրէն ապրին, ժողովուրդը բաղկացնող այլ տարրերու հետ միասնութեամբ ու փոխադարձ զօրակցութեամբ ազատօրէն արտայայտուին: Մզկիթին ու եկեղեցիին, եկեղեցիին ու սինակոկին միջեւ իրաւունքի գետնին վրայ գոյութիւն ունեցող խտրականութիւններուն պէտք չէ՞ վերջ տալ: Ի՞նչ կը տեսնենք երբ կը նայինք Արեւմուտքի այսօրուան կիրարկումներուն. որպէսզի տկար վիճակի տէր փոքրամասնութիւններ իրենց մշակոյթները ու լեզուները կարենան բանին բուն առումով ապրեցնել, յատուկ հետաքրքրութիւն ցոյց կը տրուի անոնց, աւելի շատ օժանդակութիւն կը կատարուի: Թէեւ ես այս նախաձեռնութիւնները մեր երկրին մէջ ոչ թէ Եւրոպական Միութեան առընչութեամբ, այլ՝ Թուրքիոյ իր իսկ ընկերային, իրաւական ու վարչական կառոյցին մէջ տեսնել կ'երազեմ: Կարելի է Հայերու եւ քրիստոնեաներու դէմ ոխ ու թշնամութիւն չպարունակող դասագիրքեր պատրաստել չէ՞»:

Յաջորդ հարցումները կը վերաբերին Եւրոպական Միութեան անդամ Թուրքիոյ մը սահմանումին, հոն հասնելու ճամբուն վրայ կառուցային նեղութիւններուն: Մեսրոպ Արք. կ'ըսէ թէ ոչ ոք կը զարմանայ ժողովրդավարութեամբ եւ ընկերային յատկանիշներով հզօր Թուրքիա մը Միութեան անդամ տեսնելով: Ատոր համար պէտք է ընկերային խոչընդոտները նուազագոյնի զեղչուին, ընկերային հաւասարակշռութիւնը արմատանայ, ծաղկի, իսկական աշխարհավարութիւնը իրացուցած Թուրքիոյ մը մէջ:

Երկիրը այդ անդամակցութեան յանգելու համար, պէտք է յաղթահարէ կրթական հարցը, եկամուտներու անհաւասարութեան անդունդը, իրաւական հարցեր, եւլն.: Անկէ զատ, ցեղապաշտութիւն բուրող ազգայնամոլութիւնը պէտք է փոխարինուի իսկական, արդիւնաւոր, մաքուր, մարդկային իրաւունքներու յարգանքի տէր հայրենասիրութեան մը ըմբռնումով, կ'ըսէ Պոլսոյ Պատրիարքը:

«Մասնակցութեան գործընկերութեան պայմանագիր»ով Միութիւնը Թուրքիայէն որոշ բաներ պահանջած էր փոքրամասնութիւններու մշակութային իրաւունքներուն մարզին մէջ: Զրուցավարը հարց կու տայ թէ որպէս Թուրքիոյ Հայեր, համայնքը այդ մարզի նեղութիւններ ունի՞: «Կրնա՞ր չունենալ» *կը պատասխանէ Մեսրոպ Արք. ու կը թուէ այդ նեղութիւնները, նախապէս չեշտելով որ անոնց Եւրոպական Միութեան առընչութեամբ այժմէականացումը իրենց վրդովում կը պատճառէ: Կ'ուզէ որ Թուրքիա իր ներուժով պարագրկէ ամբողջ իր ժողովուրդը եւ ընտրէ անոնց խնդիրները կարգաւորելու ուղին: Ան կ'ըսէ.* «Լեզուն եւ կրօնքը մշակոյթի մը կարեւորագոյն ազդակներն են: Աշխարհի ո՛ր անկիւնն ալ որ գտնուինք, եթէ յաջողինք մեր լեզուն ու կրօնքը ապրեցնել, մշակութային մեր ինքնութիւնը կը տեւէ: Օրինակ՝ ԱՄՆ-ու մէջ Չինացիէն Թուրքը, Հայէն Ռուսը, Եթովպիացիէն լատինացերը, բոլոր փոքրամասնութիւնները իրենց լեզուն, կրօնքը, աւանդութիւններն ու սովորութիւնները սորվեցնելու, ապրեցնելու, նոր սերունդին փոխանցելու ամէն ազատութեան տէր են: Նոյնիսկ այդ նպատակին նուիրուած գումարները զերծ կ'ըլլան տուրքէ: Կարճ խօսքով՝ ոչ ոք ԱՄՆ-ու ղեկավարները կրնայ ամբաստանել, քանի որ հաստատուած է անհատներու հաւասարութիւնը: Ափսոս որ մեր մօտ նոյնը չէ պարագան: Չես կրնար լեզուդ, կրօնքդ ուսուցանել, նոյնիսկ եթէ թուղթի վրայ ամէն մարդ հաւասար է, ամէն առիթով՝ "*մի՛ մոռնար*, կ'ըսուի, *իմ պաշտօնական նախընտրութիւնս ա՛յս կրօնքը ու ա՛յս դաւանանքն է*". ու ատոր քով, կարգադրութիւններ կ'ըլլան որպէսզի այդ պաշտօնական նախընտրութիւնը առաջ անցնի, իսկ միւսներուն համար կը ստեղծուին գաղտնի կանոնագիրներու կամ օրէնքներու անվերջ շարքեր որոնք կը մերժեն զանոնք ու կը դժուարացնեն անոնց կեանքը»:

Ըսածին որպէս շօշափելի օրինակ, պատրիարքը կը յիշէ 1936-ի յայտարարագիրը ու անկէ ծագում առած նեղութիւններու շարքը: «Այսինքն, քիչ մը ամօթալի չէ՞» *հարց կու տայ, յետոյ: Այդ յայտարարագրին պատճառով, որ ոչ մահմետական քաղաքացիներու կրօնական, ընկերային եւ բարեսիրական կեանքը կը թունաւորէ, Թուրքիա այսօր ո՛չ իր հայրենակիցներուն, ոչ ալ միջազգային շրջանակին մէջ կրնայ ինքզինքը անկեղծութեամբ պաշտպանել, կ'ըսէ ան ու կը շարունակէ.* «Ի՞նչպէս կրնաք միջամուխ ըլլալ ուզած ատենս ունեցածս իմ հիւանդանոցիս, եկեղեցիիս, կամ պատրիարքարանիս կտակելուս: Ի՞նչպէս կրնաք "*չէ, արգիլուած է ըլլար*" ըսել: Ի՞նչ տեսակ խիղճ է ասիկա: Ի՞նչպէս կրնաք ըսել. "*կը գիջանինք դպրոցդ, եկեղեցիդ բաց պահելուդ, սակայն ուսուցիչ եւ կրօնաւոր հասցնելու համար արտօնուած չես դպրոց բանալու*": Ի՞նչ խիղճով կ'արգիլէք որ Գատըգիւղ բնակելուս պատճառով աղօթեմ Գումգափուի եկեղեցիին մէջ, կամ հոն ծառայեմ, ընտրեմ ու ընտրուիմ: Ինչո՞ւ համար Թուրքիոյ Հայերը աշխարհական մարմին մը չունենին: Սխալ մի՛ հասկնաք, սակայն երկրի մը մէջ, որուն համար կ'ըսենք թէ աշխարհիկ է, ես որպէս կրօնապետ մը, պարտաւո՞ր եմ պատասխանելու ձեր այս աշխարհական, կամ քաղաքական միջուկով հարցումներուն: Ինչո՞ւ արտօնութիւն չի տրուիր որ պատրիարք մը աշխարհականներէ բաղկացած խորհրդակցական կազմ մը ունենայ: Հայ համայնքը ինչո՛ւ մէկ-երկու մանկամսուր չի կրնար բանալ. ինչո՞ւ աղքատ երախաներու, կամ խոշտանգուած կիներու համար պատսպարան մը չի կրնար հիմնել: Ահա, եթէ ըսենք թէ չունինք այս բոլոր նեղութիւնները, կեղծաւորութիւն ըրած կ'ըլլանք: Այսինքն, ապրող ամէն հաւաքականութեան ու արարածի նման, Թուրքիոյ հայ համայնքն ալ տէր է բազմաթիւ խնդիրներու որոնք պետութեան ղեկավարներուն կողմէ տարիներէ ի վեր բարձի թողի կ'ըլլան: Եւ ափսո՛ս որ այդ խնդիրներուն մեծ մասը կապ չունի փոքրամասնութեան իրաւունքներու հետ: Անոնք ծագում կ'առնեն մեծամասնութեան տրուած իրաւունքները փոքրամասնութիւններու եւ անոնց հիմնարկներուն զլանալու ընթացքէն»:

Լրագրողը կ'ուզէ գիտնալ թէ Թուրք պետութիւնն ու ընկերութիւնը Հայերուն հետ որպէս փոքրամասնութի՞ւն կը վարուի, ի՞նչ ձեւով կ'արտայայտուի այդ կեցուածքը եւ ի՛նչ ազդեցութիւն կը գործէ: Պատրիարքը կը պատասխանէ թէ ընկերութեան մէջ ամէն վարուելակերպի տէր մարդ կայ. իսկական, հաւատացեալ մահմետականները, բարձր կրթութեան տէրերը ընդհանրապէս լայնախոհ կ'ըլլան: «Կան անշուշտ Հայուն հանդէպ թշնամութեամբ շահ ապահովողներ որոնք ամէն հաւասարակշռութիւն կը խախտեն, հաւատքի ու մտաւոր արժէքները կը մսխեն ու ամէն քարի տակ փոքրամասնութիւնները կը տեսնեն: Եթէ դրամատուն կործանողներու տասը հոգինոց խումբէն մէկը Հրեայ է, թերթերու վերտառութիւնները անոր անունը կու տան: Յետոյ, կարելի՞ բան է յանցաւոր ու ահաբեկչական կազմակերպութիւնները նոյնացնել ընկերութեան մը հետ. կամ կարելի՞ է ամբողջ ընկերութիւն մը ահաբեկիչ յայտարարել. ԱՍԱԼԱ-յի շրջանին լրափիւռներուն ըրածը ատիկա չէ՞ր: Տակաւին քանի մը տարի առաջ, պաշարման վիճակի կուսակալ մը ՓԳԲ-ն ու Հայերը չնոյնացուց: Հեռուն նայելու պէտք չկայ. տակաւին անցեալ շաբաթ ձայնասփիւռի յայտագրի մը ընթացքին նոյն պնդումներով հանրային կարծիքը չմոլորեցուցի՞ն: Այս ժխտական վերագրումներուն պատճառով, պատրիարքարան անգամ սպառնալիքի, վարկաբեկումի, հայհոյանքի նամակներ կը հասնին: Չվրդովի՞նք»:

Ինչ կը վերաբերի ցեղասպանութեան հարցին, Մեսրոպ Արք. կը կրկնէ հաւատքը թէ Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ կատարուելիք աշխատանքով մը ան կրնայ լուծում գտնել. երրորդ կողմերու նախաձեռնութիւնները ապարդիւն են: Կը չեշտէ. «Պէտք չէ ակնկալել որ որպէս թրքահայ մենք լուծենք այս հարցը. պէտք չէ նաեւ մեզ որպէս կողմ ցոյց տալ»: *Կը յիշեցնէ թէ Հանրապետութեան նախագահն ալ նոյն կարծիքը յայտնած է, սակայն, ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է: Կ'ըսէ թէ կրնայ օգտակար ըլլալ հաւասար ու ազատ պայմաններով Հայ եւ Թուրք պատմաբաններու «Փորում» մը, բայց միակողմանի որեւէ նախաձեռնութիւն արդիւնք չի տար: Յետոյ, Մեսրոպ Արք. կ'աւելցնէ թէ որպէս կրօնաւոր, սկզբունքով դէմ է այդ նիւթին մասին երկարօրէն արտայայտուելու, քանի որ քաղաքական վերլուծումը մաս չի կազմեր իր պարտականութիւններուն ու կարողութիւններուն:*

Զրոյցին վերջին մասին մէջ Մ. Կիւնտէմ կ'ուզէ գիտնալ թէ Պոլսոյ պատրիարքը Հայաստանի ու Թուրքիոյ ներկայի հոլովոյթին մէջ ո՛ւրտեղի պատկանելու զգացումը ունի: Մեսրոպ Արք. կ'ըսէ թէ անհատական կեանքը, ընտանեկան կապերը, անցեալը, հաւաքական արժէքները, նաեւ արուեստները, ստացած դաստիարակութիւնը իրեն Թուրքիոյ պատկանելու զգացումը կու տան: «Պոլսեցիութիւն» կոչուած բան մը կայ: «Այստեղը, ինչպէս հոս ծնած ամէն մարդու, ինծի համար եւս, Անատոլուն ալ ընդգրկելու պայմանով, հայրենիք է» *կ'ըսէ:* «Հայաստանին ալ նոյն որակումը կու տանք» *կ'աւելցնէ: Հոն կը գտնուին Գրիգոր Լուսաւորիչի հիմնած եկեղեցին, անոր չարչարանքներուն Խոր Վիրապը, այբուբենի գիւտարար Մաշտոցի շիրիմը ու շատ մը ուրիշ պատմական, կրօնական վայրեր:* «Այդ բոլորը Հայաստանը մեր հայրենիքին չափ սրտի մօտիկ կ'ընեն: Մեր մեծագոյն մաղթանքն է երկու երկիրներու հաշտութիւնը. հակառակ պարագային, երկու սիրելիներէ մէկը ընտրելու սարսափելի կացութեան մէջ կը գտնուինք» *կ'ըսէ Մեսրոպ Արք.:*

Հայերը իրենց քրիստոնեայ ըլլալուն պատճառով, տեղական, կամ ազգային մակարդակի վրայ հանրային ծառայութեան կարելիութենէն զրկուա՞ծ են: Ըսելէ ետք թէ հայութեան խիտ բնակչութեան շրջաններուն մէջ քաղաքական կուսակցութիւնները իրենց տեսակէտներուն մօտ Հայեր թեկնածու ցոյց կուտան եւ թէ կարելի է քաղաքապետական ղեկավարութեան աստիճաններուն վրայ Հայեր գտնել, ան դիտել կուտայ թէ «ազգային չափանիշով, 1962-էն ի վեր Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ հայ երեսփոխան չէ գտնուած. փոքրամասնութեան ոչ մէկ անդամ կրթականէն դուրս ոչ մէկ հանրային ծառայութեան կը կոչուի: Այդ մասին գրաւոր արգելք չըլլալով հանդերձ, կիրարկութիւնը այդպէս կ'ըլլայ»:

Վերջին հարցումներէն մէկն է հետեւեալը. «Ի՞նչպէս են ձեր յարաբերութիւնները պետութեան հետ». *պատասխանը կ'ամփոփէ ամբողջ զրոյցին միտ բանին.* «Յարաբերութեան տեսակէտը ոչ մէկ հարց ունինք. ամէն մարդ շատ ազնիւ է. սակայն, մեր հարցերուն լուծում բերող ալ չկայ»:

ԵՒՐՈՊԱ ԵՒ ԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախ առաջինին Աւստրիոյ վարչապետ Կոմս Մեթերնիխի մասին որ 1809էն մինչեւ 1848 մնաց իր աթոռին վրայ, իրարու յաջորդող երեք կայսրերու գահակալութեան տակ: Արդի ըմբռնումով՝ յետադիմական անձ մը, որուն միշտ խորթ պիտի մնար ազատութեան եւ ազգերու ազատագրութեան որեւէ ըմբռնում: Իրեն համար հողը կալուածային սեփականութենէ զատ բան չէր, իսկ վրայի մարդն ալ այդ հողին տեսակ մը ճորտը: Այդ ըմբռնումներով Նափոլէոնին յաղթողները վարուեցան ինչպէս գիշատիչներ կամ աւազակներ, իրենց գոհը բզքտելու կամ աւարը իրենց միջեւ բաժնելու համար: Գլխաւոր յաղթականները չորս էին. Անգլիա, Աւստրիա, Ռուսիա եւ Փրուսիա: Անոնք նախ՝ Ֆրանսան սեղմեցին 1789-ի սահմաններուն մէջ: Եւ իրենց գծագրած Եւրոպայի քարտէսը եւ քաղաքական կարգերը պահելու, ամրացնելու համար հիմնեցին Սրբազան Դաշնակցութիւնը որուն չուզեց անդամակցիլ Մեծն-Բրիտանիա: Տարօրինակ գինակցութիւն մը որուն անդամ միապետներէն մին (Աւստրիոյ կայսրը) Հռոմէական կաթողիկէ էր, երկրորդը՝ (Ռուսիոյ ցարը) հերձուածող ուղղափառ, իսկ երրորդը (Փրուսիոյ թագաւորը) հերետիկոս բողոքական: Անընդունելի բաներ այն օրերու կրօնական ըմբռնումներու լոյսին տակ, որոնցմով սակայն այդ օրերու տիրակալները տնօրինել ուզեցին «իրենց Եւրոպան»:

1) Կղզի էր նենգ Ալպիոնը, եւ չուզելով ձեւանալ ցամաքամասի հարցերուն խառնուիլ, ան իրեն համար հետապնդեց յաջողեցաւ ստանալ ծովերու տիրակալութիւնը: Բազմաթիւ կղզիներ փրցուց Ֆրանսայէն ու Հոլանտայէն, Մալթա, Իլ Մորիս, Սէյլան եւլն.: Որպէսզի ապագային Ֆրանսա չմտածէ դէպի հիւսիսային ծով երկարիլ, յաջողեցաւ արդի կաթողիկէ Պելժիան կցելու բողոքական Հոլանտայի, պատմութեան մէջ առաջին անգամ ըլլալով ստեղծելով ցած երկիրներու (Pays-Bas) *թագաւորութիւն մը:*

2) Ռուսիա կրկին կը ստանար քարտէսէն ջնջուած Լեհաստանի մեծագոյն մասը մայրաքաղաք Վարշաւայով. նաեւ Ֆինլանտիան որ «առնուելով» Շուէտէն,

կը «տրուէր» իրեն. այս վերջինն ալ կը «տրուէր» Նորվեկեան Նափոլէոնի զինակից Դանիայէն առնուելով. այսպէսով պատժուած կ'ըլլար այս վերջինը:

3) Փրուսիան կը դառնար Գերմանիոյ գլխաւոր թագաւորութիւնը, կլլելով շատ մը մեծ ու փոքր քաղաքներ ու նահանգներ, մասնաւորաբար տարածուելով Հռենոս գետի ափերուն. ան այլեւս կըրնար ձգտիլ Գերմանիոյ միութեան, իր հովանիին տակ:

4) Աւստրիան կը դառնար Ադրիականի մեծագոյն պետութիւնը. իր կեդրոնական Եւրոպայի մէջ կարեւոր դիրքին կ'աւելցնէր Տալմաթիան, եւ տալիոյ հիւսիս-արեւելեան մեծ մասը, Միլանոյէն մինչեւ Վենետիկ: Իտալական թերակղզին կրկին կը մասնատուէր առաջուան պէս, նախկին միապետները, ներառեալ Պապը, կը վերագտնէին իրենց բոլոր կալուածները:

Վիէննայի մէջ վերագծուած Եւրոպան բոլորովին անտեսած ու զոհած էր ժողովուրդներու ազգային խղճերը. Իտալիա եւ Գերմանիա կը մնային մասնատուած. իսկ կարեւոր թիւով ազգեր կը մնային ճնշուած ու արհամարուած ոչ միայն քիչ - շատ զարգացած ու քաղաքակիրթ Աւստրիոյ ձեռքին տակ, այլեւ դեռ շատ յետամնաց Ռուսիոյ գերի, եւ Օսմանեան Թուրքիոյ սարսուռ վիճակին մէջ: 1815-ին գծուած Եւրոպայի քաղաքական քարտէսը կը պարփակէր 14 պետութիւն: Անոնք պիտի դառնային գրեթէ առանց բացառութեան վառօդի տակառներու մէկ - մէկ շտեմարան, որոնք ամբողջ ԺԹ. եւ Ի. դարերուն պիտի տակաւ պայթէին, պատճառ դառնալով նաեւ Ա. աշխարհամարտին: Իսկ անոր ալ աւարտին կնքուած՝ աւելի ճիշդ պարտուածներուն պարտադրուած Վէրսայի, Թրիանոնի եւ Սէն Ժերմէն ան Լէի դաշնագրերը իրենց սխալ կամ կէս - կատար լուծումներով ուղղակի դուռ պիտի բանային համաշխարհային Բ. պատերազմին:

1945-էն ետք, պատերազմէն ուժասպառ ու աւերակ Եւրոպայի մէջ (գոնէ արեւմտեան «ազատ» հատուածին մէջ) մարդիկ կարծէք անսահման աւերածութենէն ուշքի եկած (ինչպէս Յովհաննէս Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղրի» աւարտին) մէջտեղ բերին «Եւրոպական գաղափարախօսութիւն» մը, որուն նախակարապետը եղաւ ֆրանսացի Ժան Մոննէ, իսկ եւրոպական կառոյցի գլխաւոր ճարտարապետները յաջորդող տարիներուն Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահ Զօրավար Տը Կօլ եւ Արեւմտեան Գերմանիոյ վարչապետ Գոնրատ Ատընաուէր: Մօտ կէս դար անցած է Եւրոպական միութեան ձեռնարկելու օրերէն: Վեց պետութիւններով, սկիզբէն տնտեսական հասարակաց շուկան, այսօր 15 անդամ պետութիւններով եւ շուրջ 350 միլիոն բնակչութեամբ հասարակապետութիւն մըն է, իր բազում հաստատութիւններով եւ խաղաղութեան խորհրդանիշ կապոյտ դրօշով: Տնտեսական համարկումը լրացած ըլլալով, մէկ տարիէն եւրոպական դրամանիշը Եւրօն պիտի գայ փոխարինել 12 երկիրներու ազգային դրամները: Պէրլինի պատին անկումով եւ Խորհրդային Միութեան փլուզումով «ազատագրուած» Կեդրոնական Եւրոպայի երկիրները (նաեւ Թուրքիան) կը բախեն անդամակցութեան դուռը:

Միութիւնը կրնայ վաղը - միւս օր 15-էն 25 - 30-ի բարձրացնել իր անդամ - պետութիւններուն թիւը, կառավարման անխուսափելի դժուարութիւններով, որոնք կը կազմեն օրերս Նիսի մէջ գումարուած վեհաժողովին գլխաւոր մտահոգութիւնը:

ԻԱ. դարու եւ երրորդ հազարամեակի սեմին կանգնած Եւրոպան կարգադրած, լուծա՞ծ է իր ազգային բազմաթիւ հարցերը: Դժբախտաբար, ո՛չ: Վիէննայի համաժողովէն ամբարուած վառօդի վերջին տակառները դեռ կը շարունակեն պայթիլ, Հիւսիսային Իրլանտայէն Պասքերու երկիրը, Պոսնիա, Քոսովօ թէ այլուր:

⁂

Յաջորդող յօդուածներով կ'անդրադառնանք Վիէննայի այդ համաժողովին գծուած 14 երկիրներու սահմաններուն մէջ տեղի ունեցած զարգացումներուն, ամբողջ ԺԹ. եւ Ի. դարերու ընթացքին:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Մարսէյլ

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Միլանօ քաղաքի հին սովորութիւն մըն է, Դեկտեմբեր 7-ին, Սուրբ Ամպրոճոյի օրը, որ քաղաքի սուրբ պաշտպանն է, քաղաքապետը շքեղ հանդիսութեամբ եւ արժանաւորութիւններով կը պարգեւատրէ քաղաքացիներն ու հաստատութիւնները, որոնք սատարած են «Միլանօն մեծանուն ընելու»:

Այս տարի պարգեւատրուածներուն մէջ կար նաեւ ՀԱՅ ՏՈՒՆը: Միլանոյի ՓՈՔՐ ԹԱՏՐՈՆի սրահը լեցուն էր միլանաբնակ երեւելի անձնաւորութիւններով: Ներկայ էր նաեւ միլանահայութիւնը: Յանուն Հայ Տան վարչութեան կողմէն, անոր Նախագահուհին Տիկին Արմինէ Սըրապեանը քաղաքապետին ձեռամբ ստացաւ վերոյիշեալ վկայագիրը: Հայ Տան պարգեւատրումը հիմնաւորուած էր հետեւեալով. —

ՄԻԼԱՆՈՅԻ ՀԱՅ ՏՈՒՆ

«Հիմնուած 1953-ին Հայ Մշակութային Միութեան անդամներուն կողմէ: Ընկերակցութիւնը եղած է ու է հայեցակէտը բոլոր հայ համայնքներուն, որոնք կը գտնուին մեր երկրէն ներս եւ ճանչցուած է Իտալիոյ Հանրապետութենէն: Ընկերային եւ մշակութային զօրեղ Գործունէութիւնը որ 50 տարիներէ ի վեր այս ընկերակցութիւնը կը վարէ Միլանոյի մէջ ներառաւ իր մէջ շատ մտաւորականներ, գիտաշխատողներ եւ բազմաթիւ քաղաքի անձնաւորութիւններ, մօտեցնելով երկու տարբեր աշխարհներ մէկ ընդհանուր հասարակաց պարտաւորութեան մէջ, պաշտպանել, զարգացնել ու ընդլայնել մշակոյթը այս մեծ համայնքին»:

ԿԵԿԵԼ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՀԱՅԿ ԱՐՍԷՆԵԱՆԻ ՌԵՍԻԹԱԼԸ

Փարիզի Արար եւ սուրիական Մշակութային Կեդրոնին մէկ փոքր սրահին մէջ տրուած Հայկ Արսէնեանի ռեսիթալը (22 տարեկան) գրեթէ բոլորովին աննկատելի մնաց, հրաւիրեալներու շատ սեղմ թիւին ու լրատուներու տեղեկատուութեան բացակայութեան պատճառով: Մինչդեռ այս երիտասարդ դաշնակահարը տէր է անվիճելի տաղանդի մը. ունի ամուր եւ ինքնավստահ թէքնիք, շատ անհատական երաժշտականութիւն մը որ յարմարագոյն արտայայտութիւնը կը գտնէ ամէն մէկ գործի պարագային:

Նոյ. 28-ի յայտագիրը կազմուած էր Շումանի գործերէն, ի միջի այլոց, Ֆա տիէզ մինոր սոնաթէն որուն մեկնաբանութիւնը յայտնաբերեց արուեստագէտին անհատականութիւնը, բուն արժէքը տալով հեղինակին չեշտուած վիպականութեան:

Երկրորդ մասին մէջ կար Կրիկի Փէր Կինթը, դաշնակի պատշաճեցումովը Կրէկուար Կինապուրկի: Թէքնիքի տեսակէտէն դժուարին գործ մը որ ամենայն վարպետութեամբ մեկնաբանուեցաւ:

Աւարտելու համար Հ. Արսէնեան նուագեց իր յօրինումներէն. Նախերգանքը, Ֆանթէզին, Բանաստեղծութիւն եւ Աշնան հովը որոնք արդիւնք էին հայկական ներշնչումի, գրուած տասներկու ձայնի հիման վրայ եւ իր բացառիկ կարողութեան համապատասխան թէքնիքով մը:

Երեկոյթին բարձրակէտը եղաւ, բատիս, պիսերու բաժնին մէջ Պորոտինի լեհական պարերու դաշնակի իր պատշաճեցումը: Թէ՛ թէքնիքով, թէ՛ երաժշտականութեամբ այդ պատշաճեցումը մերժելի պիտի չըլլար Լիսթին:

Արուեստագէտ մը որուն յետագայ քայլերուն կ'արժէ հետեւիլ...

ԱՐՈՒԵՍՏԱՍԷՐ

ՎԻԳԷՆ ԴԱՐԲԻՆԵԱՆԻ ՅԱՋՈՂ ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

Պէյրութի Համազգային Լեւոն Շանթ Թատերախումբի նախկին դերակատար երկու տասնամեակէ ֆրանսաբնակ արուեստագէտ եւ երգիչ Վիգէն Դարբինեան Պէյրութ եկաւ, նուաճեց լիբանանահայ հասարակութեան սիրտը եւ յաղթական պսակով վերադարձաւ Փարիզ:

Արդարեւ Վիգէն Դարբինեանի երգահանդէսը մեծ յաջողութիւն արձանագրեց: Երգահանդէսը կազմակերպուած էր Վիգէն Դարբինեանի 1964-էն 1971 աշակերտած Հայ Աւետարանական Գոլէճի կողմէ եւ կը վայելէր ներկայութիւնը Լիբանանի Հանրապետութեան նախագահին կնոջ՝ հայազգի Տիկին Անտրէ Էմիլ Լահուտի հովանաւորութիւնը:

Ձեռնարկին, որ տեղի ունեցաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 2, երեկոյեան ժամը 20-ին Պէյրութի Ամերիկեան համալսարանի մեծ հանդիսասրահին մէջ, ներկայ էր Լիբանանի նախագահին կինը Տիկին Լահուտ, որուն ընկերակիցներուն մէջ էր նախկին նախարար Սէյման Իրապուլսի իր կնոջ հետ: Ներկայ էին նաեւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ:

Ձեռնարկին յայտագրէն յայտնի կ'ըլլար թէ Վիգէն Դարբինեան իր սեփական ծախքով Փարիզէն Պէյրութ եկած էր նիւթական դժուարութիւններու մէջ գտնուող իր դպրոցին ի նպաստ տալու երգահանդէսը:

Լիբանանեան քայլերգի կատարողութենէն ետք, Վիգէն Դարբինեան եւ դաշնակահար Փաթրիս Փէյրիերասի մուտքով սկսաւ երգահանդէսը: Վիգէն հրամցուց 28 երգեր, մեծ մասամբ հայկական երգեր իւրայատուկ խանդավառ մեկնաբանութեամբ եւ լի զգացումներով ու արժանացաւ բուռն ծափահարութիւններու:

«Ժպիտ եւ Արցունքներ» երգի կատարողութենէն առաջ Վիգէն Դարբինեան շեշտեց կարեւորութիւնը հայ լեզուին եւ հայ դպրոցին, յիշատակեց դպրոցի երկարամեայ տնօրէնի ներդրումը իր կեանքին մէջ եւ դպրոցին դերը իր մէջ հայկականութեան ամրացման:

«Զարթիր Լաօ» հայաշունչ երգի աւարտէն ետք բեմ բարձրացաւ դպրոցի տնօրէն՝ Պր. Զաւէն Մսըրլեան շնորհակալութեան խօսքով եւ բեմ հրաւիրեց դպրոցի հոգաբարձութեան ատենապետուհի՝ Տիկին տոքթոր Արտա Էքմէքճին, որ արաբերէնով շնորհակալութիւն յայտնելէ ետք Լիբանանի նախագահին կնոջ Տիկին Անտրէ Լահուտին, Վիգէն Դարբինեանին եւ Փաթրիս Փէյրիերասին գնահատանքի յուշատախտակներ տուաւ:

Պէյրութի հայութեան սրտին մէջ երկարօրէն պիտի մնայ Վիգէն Դարբինեանի այս անմոռանալի երգահանդէսը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Զ.

Երբ փողոց իջաւ՝ իր կրած բուռն յուզմունքը տակաւին չէր հանդարտած. «մէջերնիդ մատնիչ մը կայ» բառերը հրաշէկ երկաթի մը պէս կ'այրէին իր ականջները. գիտեր թէ այդ խօսքերը Արամին կողմէ հաղորդուած էին եւ Արամ թեթեւօրէն անստոյգ կասկածներու վրայ հիմնուելով այդպիսի ահեղ զրպարտութիւն մը չէր կրնար ընել երբեք: Զարլսի ըսածը հաստատ իրողութիւն մըն էր ապահովաբար ու այս բանը հոգեկան ահռելի տագնապներու կը մատնէր խեղճ աղջիկը: Յեղափոխութիւնը, որուն Սուրբ Գործ անունը կուտային ինքն ու իր ընկերները, այնքա՜ն վեհ, այնքա՜ն մաքուր թուած էր իրեն որ երբեք չէր կրնար մտաբերել թէ կրնար իր մէջ պարունակել մատնիչի մը պէս զզուելի ու վատ արարած մը: Սիմոնի ու Արամի պատկերները կը ցցուէին իր երեւակայութեան առջեւ, անոնց անհաշիւ զոհաբերութիւնը, կոյր անձնուիրութիւնը, խանդավառ ու ներշնչող ոգին աչքի առջեւ կը բերէր եւ չէր կըրնար հասկնալ թէ անոնց մթնոլորտին մէջ ապրող, անոնցմով ոգեւորուող մէկը ի՞նչպէս կարող կ'ըլլար անարգութեան ամէնէն յետին ստորճանին իջնել ու դաւաճանել իր ընկերներուն դէմ:

— Մատնի՜չ...

Այդ սոսկալի, ճիւաղային բառը կը սարսռացնէր իր բովանդակ էութիւնը, մտածելու եւ տրամաբանելու կարողութիւնները կը կաշկանդէր ու զինքը անկարող կ'ընէր խորհելու, դատելու:

Գոնէ ստուգապէս ճանչնա՛ր դաւաճանը... բայց հիմա, այս կասկածանքի անորոշութեան մէջ, ստիպուած էր իր բոլոր ընկերները մէկմէկ մատնիչ նկատել եւ անոր համեմատ վարուիլ հետերնին ու սոսկալի անտանելի տանջանք մը, ահռելի չարչարանք մըն էր իրեն համար:

Խե՜ղճ աղջիկը սոսկալի ցնցումէ մը ապուշցած մէկու մը պէս կը քալէր դէպի Բանկալթի. առանց լսելու շուրջի շշնկոցը, առանց տեսնելու անցորդները: Անդիմադրելի պէտք մը կը զգար ժամ առաջ տուն հասնելով՝ սենեակը քաշուելու եւ լալու:

Նարդիկ քայլերը արագեց, գրեթէ վազելով անցաւ Հարպիէի դպրոցին առջեւէն եւ ուղղուեցաւ դէպի տուն:

— Աղջի՛կս, ի՞նչ ես եղեր... ի՞նչ կայ, ըսաւ մայրը երբ դուռը բանալով տեսաւ Նարդիկի այլայլած դէմքը:

— Բան մը չկայ, մայրիկ, ճամբան մէկէնիմէկ գլխուս ցաւը բռնեց, երթամ քիչ մը սենեակս հանգստանամ, պատասխանեց աղջիկը եւ սանդուխէն վեր անյայտ եղաւ:

Իր ննջասենեակին մէջ, անկողնին վրայ ինկած Նարդիկ լացաւ երկար ատեն...

Զարլս ինքն ալ չափազանց յուզուած էր երկու օրէ ի վեր տեղի ունեցած դէպքերէն: Անսահման համակրութիւն մը ունէր Արամի վրայ. անոր յանդուգն ու ձեռներէց ոգին, անյողդողդ հաստատակամութեամբ բռնակալութեան դէմ մղած պայքարը՝ հիացում կ'ազդէին իրեն: Ինքը որ, բոլոր Եւրոպացիներուն պէս, Հայերը նկատած էր վեհ իտէալներէ զուրկ, ստրկութեան մէջ փճացած ցեղ մը, որուն միակ նպատակն է առեւտուրը եւ միակ յատկութիւնը՝ խորամանկութիւնը, այժմ Արամի եւ անոր ընկերներուն հետ շփուելով, կը տեսնէր թէ վաճառականութենէ տարբեր եւ աւելի բարձր նպատակներու ալ կը ձգտին անոնք եւ թէ չեն վարանիր գեղեցիկ գաղափարի մը յաղթանակին համար նոյնիսկ իրենց կեանքը զոհելու: Այս յայտնութիւնը բոլորովին փոխած էր իր կարծիքը Հայերու մասին ու իր ազնուասիրտ երիտասարդի բոլոր խանդովը կը ջանար օգտակար ըլլալ այն փոքրիկ խմբակին որուն հոգին էր Արամ: Եւ իրաւամբ, իր անգլիացիի հանգամանքը թանկագին օժանդակութիւն մըն էր Արամին ու իր ընկերներուն համար: Զարլսի եռանդուն գործունէութիւնը եւ անձնուիրութիւնը այնքա՜ն գնահատուած էր մեր յեղափոխականներուն կողմէ, որ ա՛լ գրեթէ ընկեր մը կը նկատէին զինքը եւ ամէնէն կարեւոր գաղտնիքները կը վստահէին իրեն: Անգլիացի երիտասարդը գրեթէ քոմիթէի անդամ կը համարուէր եւ ինքն ալ այնպէս կը նկատէր ինքզինքը, ատոր համար, երբ մատնիչի մը կասկածը արթնցաւ Արամի մտքին մէջ, Զարլս ինքն ալ անոր չափ յուզուեցաւ եւ ուզեց բոլոր կարողութեամբը օժանդակել իրենց մէջ սպրդած դաւաճանը երեւան հանելու համար:

Նարդիկի երթալէն ետքը, չսպասեց մեկնումի ժամուն եւ իրեն վստահուած նամակները առնելով եկաւ տուն՝ ժամ առաջ Արամը տեսնելու եւ միասին խորհրդակցելու համար:

— Ահաւասիկ Օրիորդ Նարդիկի բերած նամակները, ըսաւ Զարլս ձեռքի ծրարը Արամի տալով:

— Այս նամակները ետքն ալ կը կարդանք, պատասխանեց երիտասարդը. աւելի կարեւոր հարցերով զբաղինք այժմ ... պատուիրեցի՞ր Նարդիկի որ խիստ զգոյշ ըլլայ եւ թէ ... մատնիչ մը կայ մէջերնիս:

Արամի ձայնը դողդղաց այս բառերը արտասանած ատեն եւ ճակատը մռայլեցաւ:

— Այո՛, բոլոր ըսածներդ կէտ առ կէտ հաղորդեցի իրեն... խեղճ աղջիկը չափազանց յուզուեցաւ ... թէեւ կ'երեւայ որ Սեդրակն ալ նմանօրինակ յանձնարարութիւն մը ըրեր է իրեն, քիչ առաջ:

(Շար. 17)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16

Տօն է Սրբոյն Յակոբայ Մծբնայ հայրապետին, Մարուգէի ճգնաւորին եւ Մելիտոսի եպիսկոպոսին:

Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Պոմոնի մասնաճիւղի ընկերուհիները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն Համբասուհիին, Պէթիին, Մարթինին եւ զաւակներուն իրենց մօր եւ մեծ – մօր ընկերուհի՝ Զապէլ Տիրիկեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Ալֆորվիլի Էլէն Բիւզանդ մասնաճիւղի վարչութիւնը, շնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Տընիզ Քոծապիկեանէ 1000 Ֆր. իր հօր՝ Կարապետ Սահակեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի, Պոմոնի Նայիրի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. –

Տիկին Զապէլ Սարաֆեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Մամբրէ Գուլումեան 300 Ֆր., Տիկին Տէրտէրեանի հոգեհանգիստին առթիւ Պր. Տէրտէրեան 500 ֆրանք, Աստուածածինի տօնին առթիւ՝ Տիկին Անայիս Աւետեան, Տիկին Մարի Փօյաճեան եւ Տիկին Լաֆօնպլէօ 100–ական Ֆր., Խաչվերացի տօնին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Եդուարդ Տէմիրճեան 100 ֆրանք, Տիկին Նազելի Մէքճեանի մահուան ու մահուան քառասունքին առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ժօզէֆ Մէքճեան 600 Ֆր., Տիկին Մարի Շահինեան 200 Ֆր., Զօպանեան ընտանիք 100 Ֆր., Կարկինօ Թօփալեան եւ Սերտա ընտանիքներ 100-ական ֆրանք, Տիկին Գրիգորեան 50 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթիւր Մէքճեան, Պր. Գրիգոր Մէքճեան 100-ական Ֆր., Պր. Տէր-Մարկոսեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Մօրալի, Տիկին Թերզեան, Տիկին Իսրիբեան 50-ական Ֆր., Տիկին Գաբրիկեան 100 Ֆր., Տիկին Աղաւնի Շահինեանի մահուան առթիւ՝ Շահինեան ընտանիք, Տէր եւ Տիկին Մէքճեան 100–ական Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 2000 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իրամուսնոյն՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 25–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

***

Տիկին Մատլէն Փափազեան եւ աղջիկը՝ Ժոսըլին 1500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին այս վերջինին կնքահօր՝ Արամ Աւետիսեանի մահուան 25–րդ տարելիցին ի յիշատակ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Մնացական Աճէմեան 300 Ֆր., Սաղայեան եւ Մէրտինեան ընտանիքներ 500 ֆրանք, Լեւոն Մաղաղաճեան, Պէթի եւ Վանէսա Ապա, Մարգրիտ Գումրուեան 200-ական Ֆր., Յակոբ Ակադճեան 500 ֆրանք, Շահմիրեան ընտանիք 100 Ֆր., Ալէն Օգեան 500 Ֆր., Վարդանոյշ Թաշճը 200 Ֆր., Զարթուհի Թաշճը 100 Ֆր., Անահիտ Տիքմէ 500 Ֆր., Ժիպէր Էրսէն 150 Ֆր., Արթիւր Մուրատեան 50 Ֆր., Կարապետ Սանկոսեան, Ռօլան 500–ական ֆրանք, Անթուան Սայէկ 400 Ֆր., Ժիրայր Սիմոնեան 500 Ֆր., Արտէմիս Աշրք 200 Ֆր., Սայաթ եւ Պէլինտա 100 Ֆր., Սէնէքէրիմ Մուրատեան 200 Ֆր., Խաչիկ Գումրու 300 Ֆր., Արսէն Գարեան, Անդրանիկ Պարտաղ, Գասպարեան ընտանիք 500–ական Ֆր., Միհրան Տէմիր 1000 ֆրանք, Ժան Տալպաստրան, Աբրահամ Դանիէլեան 300–ական Ֆր., Ժիրայր Փեհլիվան 2500 Ֆր., Արմենուհի Փեհլիվան 1000 Ֆր., Արշալոյս Պատուականեան 200 Ֆր., Նազլը Գալտըրը 100 Ֆր.:

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԱՆԻԷՌ. – Տիկին Արփինէ Աւետիսեան 1000 Ֆր. թերթին 75–ամեակին առթիւ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿԸ՝
"ՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ"
ԴԱՇՆԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
Ա. ԳԻՐՔ

մասնակցութեամբ՝
Կարպիս Ափրիկեանի, Արա Գրիգորեանի (հրատարակիչը) եւ Խօժէնի Ալեսեանի (դաշնակ):

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 20, ժամը՝ 20.45–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
(մեթրօ՝ Գատէ)

Մուտքը ազատ է:

Տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
01 - 42 - 29 - 10 - 24
01 - 43 - 76 - 67 - 37

Կազմակերպութեամբ՝
ՓԱՐԻԶԻ
Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ – ՄԿՐՏԻՉ
ՄԱՅՐ ՏԱՃԱՐԻ
ՏԻԿՆԱՆՑ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

ԿԱՂԱՆԴԻ ՃԱՇ

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
ԺԱՄԸ 13–ԻՆ
ՆՈՒԲԱՐ ՀԱՆ ՖՐԷՆԿԵԱՆ ՍՐԱՀԻՆ ՄԷՋ
15, rue Jean-Goujon, 75008 PARIS

Հայկական Ամանորեայ Մթնոլորտ

Գեղարուեստական յայտագրին կը մասնակցին Էվլին Ալթունեան, Սարգիս Փեհլիվանեան եւ Եկեղեցւոյս Կիրակնօրեայ Դպրոցի աշակերտ – աշակերտուհիները:

Ժամադրութիւն Կաղանդ Պապայի հետ:

Տեղերը ապահովելու համար հեռաձայնել հետեւեալ թիւերուն՝
Եկեղեցւոյ Դիւանատուն՝
01 43 59 67 03
Տիկնանց Յանձնախումբ՝
01 42 59 23 33
Աւետիս Ա. Քհնյ. Պալըգեան՝
01 46 62 01 29

Մանկերու մասնակցութիւն:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ԼԻՈՆԻ Ս. ՅԱԿՈԲ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ԱՆՈՒԱԿՈՉՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ

Աւանդական մատաղօրհնութիւնը այս տարի տեղի կ'ունենայ Դեկտեմբեր 17, Կիրակի, կրօնական եւ աշխարհիկ հանդիսութեամբ:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբը, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Յաւարտ պատարագի կը կատարուի Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգստեան պաշտօն, եկեղեցւոյս վախճանեալ հոգեւորականներու, հանգուցեալ բարերարներու և սատարողներու հոգիներուն համար:

Ժամը 12.30-ին, Կարպիս Մանուկեան սրահին մէջ տեղի կ'ունենայ ժողովրդական ճաշ: Անոնք որոնք կը փափաքին մասնակցիլ ճաշին կրնան արձանագրուիլ եկեղեցւոյս Դիւանատունը:

Սիրով կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջանի մեր բարեպաշտ ժողովուրդը, ներկայ գտնուելու այս վեհափառահոյ արարողութեան:

Սկիզբ ժամերգութեան ժամը	8.30–ին:
Պատարագ ժամը	10–ին:
Քարոզ ժամը	11.15–ին:
Մատաղօրհնութիւն եւ Հոգեհանգիստ ժամը	12–ին:

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie
PALAIS DES CONGRES —
PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
Date limite de candidature : 15 décembre.

CENTRE CULTUREL
SAHAK-MESROP

RECITAL DE CHANT
NAIRA ABRAHAMIAN
(Soprano,
Soliste de l'Opéra d'Erevan)
VARTOUHI ABRAHAMIAN
(Mezzo Soprano)
JULIETTE YILMAZIAN
(Piano)

Dimanche 17 Décembre à 17 heures 30
au Centre Culturel Sahak-Mesrop
339, avenue du Prado - 13008 Marseille
Au programme :
Bach — Haendel — Puccini — Verdi — Saint-Saens — Dikranian — Alemshah — Romberg — Berberian — Ganatchian...
P.A.F. : 50 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ԿԱՂԱՆԴԻ ԾԱՌ

Նոր տարուան ուրախ առիթով, Կաղանդ Պապուկը իր բազմաթիւ այցելութիւններու շարքին, պիտի գայ զարնելու դուռը Սէն Մօրիս Տը Պէնոյի քաղաքապետարանի սրահին, իր ներկայութեամբը զուարճացնելու համար Կապոյտ Խաչի Անահիտ մասնաճիւղի միօրեայ դպրոցի աշակերտները, ինչպէս նաեւ շրջանի մանուկները՝

ԿԻՐԱԿԻ, ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 17
Salle des Fêtes

Ժամը 15–էն սկսեալ մասնաճիւղիս ընկերուհիները կը սպասեն ձեզ մասնակից ըլլալու համար նոյն օրուան ուրախութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 16-17

SAMEDI - DIMANCHE
16-17 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.060 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.060

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՇԻՐԱՔԻ ՏԿԱՐ ՊԱՇՏՊԱՆՈՂԱԿԱՆԸ

ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑԱՒ ՈՐՊԷՍ ՀԱԼԱԾՈՒԱԾ ԶՈՀ ՄԸ

Շուրջ մէկ ժամ, Դեկտեմբեր 14-ի երեկոյեան, նախագահ Շիրաք պատասխանեց Փաթրիք Փուավր – տ'Արվորի հարցումներուն, որոնք սկսան Նիսէն հանելու համար զա'ն, ուր առաւելաբար կը պատուէր Շիրաքի պատասխաններուն. այսինքն «հարցերուն» (աֆէռ), այն հարցերուն որոնց ընթացքին շատ կը յիշուի իր անունը:

Նախ արտայայտուեցաւ Նիսի մասին, կրկնելու համար որ եւրոպական վեհաժողովին արդիւնքը լաւ է եւ համաձայնագիրն ալ՝ յաջողութիւն մը: Մեծ քայլեր առնուած են ըստ իրեն եւ անգամ երկիրները պէտք է վաւերացնեն (խորհրդարանները), եթէ չընեն, համաձայնագիրը չկայ: Խենթ կովուն հարցին մասին, Շիրաք կ'ըսէ թէ Ֆրանսա ձեռք առած է բոլոր նախազգուշութիւնները: Համակեցութենէն այնքան ալ դժգոհ չէ, նկատել կուտայ որ Ֆրանսացիները ուզեցին այդ համակեցութիւնը (մ'անտեսէ որ, եթէ 1997-ին Ազգային ժողովը չլուծէր, համակեցութեան դուռը բացած չէր ըլլար): Կողմնակից չէ ընտրութիւններու ժամանակացոյցի փոփոխութեան (2002-ին՝ նախագահականը երեսփոխանականէն առաջ): Գորսիքայի մասին, դժուար է ցորչափ պաշտօնական ծրագիր մը չկայ, բայց եւ այնպէս, երբ կը խօսուի օրէնսդրական ձեռնհասութեանց տեղափոխման (Գորսիքայի տարածքային ժողովին ձըգել կարեւոր որոշումներ) շուրջ, պէտք է գոյց ըլլայ Հանրապետութեան մէջ, Խորհրդարանն է որ օրէնք կը հռչակէ, կառավարութիւնն է որ հրովարտակ կը հրապարակէ, այս իրաւասութիւնները եթէ Գորսիքայի փոխանցուին, երկու կարելիութիւն կայ. – կամ Գորսիքան կ'անջատուի Հանրապետութենէն, կամ նոյն իրաւասութիւնները կը տրուին բոլոր շըրջաններուն: Ալժերիոյ չարչարանքներուն վերաբերեալ ալ հարկ է ուշադիր ըլլալ եւ վէրքերը չբանալ:

Վերջապէս, հարցը կուգայ բուն նիւթին, այսինքն այն բոլոր խնդիրներուն, որոնք ամփոփեր է ի վեր, մանաւանդ Ժան – Գլօտ Մէրիի յետ մահու հրապարակուած տեսերիզէն, կ'ապականեն մթնոլորտը եւ մղեցին Շիրաքը որ վերջ տայ իր լռութեան:

Շիրաք անմեղ է, ոչ միայն անմեղ, այլեւ կը ներկայանայ որպէս հալածուած զոհ մը, որ իր պաշտօնին բերմամբ չի կրնար հակադրել, օրինակ անուանարկութեան դատեր բանալ: Կը զարմանայ որ այդքան կարեւորութիւն կը տրուի այդ «խնդիրներուն» եւ կը վստահեցնէ որ Ֆրանսա քաղաքական տագնապ չապրիր, մթնոլորտը ապականած չէ, ինչ որ պատահած է անցեալին կը պատկանի: Պէտք է վերջ տալ, կ'ըսէ, ներկայացումի վերածուած արդարադատութեան մը: Կը դատապարտէ մեթոտները եւ ապահովութիւն կուտայ որ բնաւ տեղեակ չէ եղած կուսակցութեանց ի նպաստ լիւքներու շուկաներու գործառնութիւններէն գանձուած այդ 2% սխեմային, որուն չի ալ հաւատար: Կը պնդէ որ չէ գացած գործակիցի մը (Մ'ակնարկէ Ռուսէնի) գրասենեակը տեսնելու համար դրամի դէզեր (ինչ որ կ'ըսէր Մէրի): Ոչ միայն չըմած է նման յայտարարութենէ մը, այլեւ՝ վիրաւորուած: Լիւքներու շուկաներու ոտթիւ, ինչ որ կ'ըսուի անհաւատալի է իրեն համար: Այսինքն, չի կրնար հաւատալ որ, այդ 2%-ի գումարը բաժնուելու համար երեք կուսակցութիւններ (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ, ՓԷ – ԷՌ եւ ընկերվարական) գաղտնաբար համաձայնած ըլլան: Եթէ հաստատուի, ինք՝ առաջինն կը դատապարտէ: Այն հարցումին թէ կը պատասխանէ՞ արտայայտուելու համար որպէս վկայ, Շիրաքի պատասխանը՝ ո'չ է:

Ժ. Շիրաքի այս պաշտպանողականը միայն իր կուսակցութեան անդամները համոզած է, անոնց գլուխն ըլլալով ցկեանս հաւատարիմ Ժան – Լուի Տըպրէն, որ նախագահը գտած է «հարազատ, համոզիչ». ան ցոյց տուած է իմաստութեան ուղին եւ անձերու յարգանքի անհրաժեշտութիւնը: ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի նախագահուհին ալ, ՄԱՄ գոհ է: Կը գտնէ որ Շիրաք յստակացուցած է կացութիւնը: Կանաչներու համար (Ն. Մամէռ) Ժ. Շիրաք պաշտպանողականներու փաստաբանը նուաստ է ինքզինքը զոհի վերածելով: Ընկերվարականներու քարտուղարը՝ Ֆր. Հոլանտ չէ համոզուած, Ֆիլիփ տը Վիլիէ «ծիծաղելի» գտած է նախագահին յայտարարութիւնը, իսկ Պրինօ Մեկրէ (Լը Փէնէն անջատուած շարժումը) «ողբալի» կ'որակէ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ընդհ. դատախազը՝ Ալեքսանդր Պէնմաքլուֆ իր հրաժարականը տուաւ, Դեկտ. 14-ի առաւօտուն, նախքան Շիրաքի արտայայտուիլը: 61-ամեայ դատախազը կ'արդարացնէր իր հրաժարականը իրեն դէմ եղած մեղադրանքներով: Ծանօթ է որ, վերջերս բանակէն ծագած էր որովհետեւ ազատ արձակած էր Միշէլ Ռուսէնը (ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ-ի հաշիւներուն կապակցութեամբ) եւ ինք ալ կը մեղադրուէր կողմնակալութեան համար, որովհետեւ անցեալին գործակցած էր Շիրաքի հետ եւ իր ներկայ պաշտօնին ալ նշանակուած էր անոր կողմէ:

ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆ ներում շնորհեց ամերիկացի Էտմոնտ Փոփի, որ քսան տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր լրտեսութեան մեղադրանքով: Պուտին այս ներումը շնորհեց Պուշի ընտրութեան (Դեկտ. 13) օրը, առողջական պատճառներով: Ամբաստանեալը, 54 տարեկան, կը տառապի ոսկորի հազուագիւտ տեսակի խլիրդէ մը: Փոփ Ամերիկա վերադարձաւ Դեկտ. 14-ին:

ՊԱՐՍԵԼՈՆԱՅԻ մօտ, Թերասա է որ այս անգամ ԷԹԱ հարուածած է: Դեկտ. 14-ին, իր կառքին պայթումէն մեռած է Ֆրանսիսքօ Մանուէլ Գանօ, ժողովրդական կուսակցութեան թաղապետական խորհրդական:

ՀԱՊ-ի (Նախկին Խորհ. Միութեան Անկախ Պետութեանց Համագործակցութիւն) հակահարեկչական կեդրոնը յայտարարած է որ Ուսամա Պէն Լատէն, սաուտցի միլիառատէրը, 20 միլիոն տոլար առաջարկած է խլամ Ուզպեկներուն: Այդ գումարը պէտք է ծառայէ 4000 մարտիկներ պատրաստելու:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ատեանը ընդունած է քննել ՓՔՔ-ի ղեկավար Ա. Էօճալանի դատին վերաքննութեան դիմումը: Ենթական ինքը բաժնած է թէ կարեւոր ու ընդգրկուն պաշտպանողականով մը պիտի ներկայանայ դատարան: Կ'ենթադրուի որ դատը երկու տարի պիտի տեւէ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LIBERATION»

(15 Décembre)

COURRIER
UN INTELLECTUEL EN PRISON
DEPUIS 18 MOIS

ARMENIE:
Il faut sauver Achod Beleyan

«Լիպերասիոն» վերջնեալ խորագրերով հրատարակած է լրագրող եւ գրագէտ Ժան Քեհայեանի նամակը:

Հրապարակագիրը, որ լաւ ծանօթ է Խորհրդային Միութեան, ճաշակած ըլլալով այդ վարչակարգին լեղին (հեղինակն է, Մոսկուայէն վերադարձին Rue du prolétaire rouge-ի, Le chantier de la Place Rouge-ի եւլն.) իր նամակը կը սկսի սապէս.– «Խորհ. մարդը չի գոհանար ձայնը վերագտնելով Մոսկուա: Իր արձագանգները կը լսուին Երեւան ալ, Հայաստանի մայրաքաղաքը, որ հրապարակ հանած է ՔԱ – ԿԷ – ՊԷ-ի իր դատախազները դատելու համար դեմոկրատ գինուորեալ մը, որ ոչ մէկ ձեւով կասկածելի է: Աշոտ Բլէեան, բանտարկուած 18 ամիսէ ի վեր, մաս կը կազմէ այն մեծ մտաւորականներուն, որոնք ամէն բան կը լքեն ծառայելու համար իրենց անկախացած Հանրապետութեան: Ազգային կրթութեան նախարար, համակրութիւնը շահած է աշակերտներու ծնողքներուն եւ դասատուներուն...»:

Ապա, Քեհայեան բաւական տարօրինակ յայտնութիւն մը կ'ընէ, յայտնելով թէ Աշոտ Բլէեան բախած է «Ներքին նախարար Վանօ Սիրադեղեանի պաշտպանած կաշառակեր քաղաքագէտներու» Վ. Սիրադեղեանն ալ նկատելով «գաղտնի ըսպասարկութեանց բրեժնեւեան փաթրոն մը»...:

Շարունակելով, Քեհայեան կը յիշէ Բլէեանի Բաքու այցելութիւնը 1992-ին: Բլէեան Բաքու գացեր է երկու երկիրներու դեմոկրատներու միջեւ երկխօսութիւնը վերահաստատելու համար եւ ծրագիր ալ կազմեր են (իրեն հետ) բժիշկներու խումբ մը ստեղծելու խնամելու համար Գազայի գօտիին պաղեստինցի մանուկները եւ Բաքու համաձայնած են, բայց, Երեւան ընդդիմացած էր: Ի դէպ, այս պատմութիւնը, բացատրելու համար Բլէեանի Բաքու այցելութեան դրդապատճառը, շատ հեռու է տրամաբանական ըլլալէ հիմ ունենալէ: 1992-ին Ղարաբաղի պատերազմը կար, Հայաստանի վիճակն ալ բաւական ծանր էր եւ տեղւոյն վրայ խնամուելիք բաւական մանուկներ կային...: Պէտք է խոստովանիլ թէ նամակին ամբողջ երկրորդ մասը այն տպաւորութիւնը կը թողու որ Քեհայեան բոլորովին անտեղեակ է Հայաստանի կացութենէն, քանի ոչ իսկ նախկին մը կ'ընկերանայ Վանօ Սիրադեղեանի անունին, որ ոչ մէկ կապ ալ ունի անշուշտ Բլէեանի հարցին հետ. յայտնապէս, Ժան Քեհայեան ծանօթ չէ Բլէեանի դէմ եղած (չինծու) մեղադրանքներուն: Լաւ է որ «Լիպերասիոն»ի սիւնակներն ալ, «Մոնտ»էն ետք Բլէեանով զբաղէին, պայմանաւ որ ճիշդ բաներ ըսուէին, դժուար չէր նախ տեղեկանալ, ապա՝ արտայայտուիլ:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 14 / 15)

ԳՈՂՑՈՒԱԾ ԶԻՆԱՄԹԵՐՔԻՆ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ

Դեկ. 14-ին Նոր Նորք և Աւան համայնքներու Ա. ատեանին մէջ սկսած է դատը Պաշտպանութեան նախարարութենէն քանի մը զօրամասերէն կատարուած զինամթերքի գողութեան: 17 հոգի ամբաստանուած են որոնցմէ 14-ը արգելափակուած է: Անոնց մեծ մասը սպաներ, ենթասպաներ են: Խումբէն Արթիւր Մելքեան կը մեղադրուի նաեւ երկու հոգիի սպանութեամբ: Ամբաստանեալներուն մէկ մասը յայտարարած է թէ կը մերժէ պաշտպան փաստաբան ունենալ: Նիստը կը շարունակուի Դեկտ. 19-ին:

***

ՄԱՔՍԱՆԵՆԳՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՊԱՐԱԳԱՅ

Դեկտ. 12-ին, Թուրքիա – Երեւան գիծի երկու հանրակառքերու մէջ յայտնաբերուած է աւելի քան 45 հազար տոլար շուկայի արժէքով չյայտարարուած իրեր, վարագոյր եւ հագուստ: Ճամբորդներ Սիլվարդ Բաղալեան եւ Լենա Ֆիլիպովա իրենց բեռները փորձած են Հայաստան մտցնել առանց յայտարարութեան:

***

ԱՐԿԱԴԻ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ ՊԱՏԻԺԸ ՓՈԽԱՐԻՆԵԼՈՒ ԽՆԴՐԱՆՔ

Ազգային ժողովի ութ երեսփոխաններ գլխաւոր դատախազ Բորիս Նազարեանին դիմելով խնդրած են «21-րդ Դար» անկախ միութեան նախագահ Արկադի Վարդանեանի բանտարկութեան պատիժը փոխարինել երկրէն հրացակայելու պարտաւորութեամբ: Անոնք –Էմմա, Խուդաբաշեան, Ազասի Արշակեան, Ստեփան Զաքարեան, Գանիկ Յարութիւնեան, Միասնիկ Մալխասեան, Խորէն Սարգսեան, Վանիա Յովհաննիսեան եւ Արամայիս Բարսեղեան– պատրաստ են նաեւ այդ պարտաւորութեան կատարումը երաշխաւորելու: Իրենց դիմումի պատճառը կը բացատրեն անով որ բանտարկութեան պատիժին փոխարինումը կը նպաստէ քննութեան արդիւնաւէտութեան, ինչպէս նաեւ երկրի քաղաքական լարուած վիճակին մեղմացումին:

ՍԹՐԱՍՊՈՒՐԿ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ

Մարդկային Իրաւանց Եւրոպական Յանձնախումբը դատապարտած է Թուրքիան Մեհմեթ Կիւլի (Քիւրտ մը) սպանութեան համար 1993-ին: Ան սպաննուած է երեք ոստիկաններու կողմէ: Եւրոպայի դատաւորները գտած են որ, Թուրքիա թերացած է քննութիւն կատարելու իր պարտաւորութեան մէջ, երբ 1996-ին դատախազը անպարտ արձակած է երեք ոստիկանները, առանց հարցաքննելու:

ՆԱՄԱԿԱՆԻԻՆ ՊԱՏՄԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

«Գարուն» ամսագիրը մեծ մասով գրական մարզին նուիրուած իր էջերուն մէջ սովորութիւնը ունի Նամականիի երկու էջ ալ զետեղելու: Անիկա առիթ կու տայ բաւական անմիջական ձեւով հաղորդակից ըլլալու, գրողներու ստեղծագործական աշխարհէն քով տեսնելու նաեւ ընթերցողները հակազդեցութեան մղող երեւոյթները, անցքերը: Երկրէն, անոր բնակչութեան առօրեայէն իրապաշտ շերտ մը տալու, նաեւ հաւանօրէն խօսք մը, տող մը յղողներու, ընթերցողներու հասցնելու ձեւ մըն է անիկա. բան մը որ շատ ընդհանրացած չէ մամուլի այլ անուններու մօտ, ներառեալ՝ Սփիւռքի թերթերը: Մինչդեռ, նման բաժինով մը հայ մամուլի տուեալ անունը կը դադրէր մենախօսողի դերը կատարելէն ու գոնէ փոքր չափով մը կը վերածուէր երկխօսութեան գետնի:

«Գարուն»ի վերջերս հասած Սեպտեմբերի թիւը երկու գլխաւոր նիւթի մասին նամակներու տեղ տուած է, «Երեւան – 15, Գրիգոր Լուսաւորչի 15» խորագրուած այդ երկու էջին մէջ: Առաջինը անտիրութեան պայմաններու մէջ արձանագրուած խաթարումներու նիւթն է, երկրորդը՝ արտագաղթ - ներգաղթին: Նամակներուն, կամ անոնցմէ տրուած հատուածներուն հետ նշուած են նամակագիրներու անուններն ալ: Խմբագրութիւնը անոնց պատասխանելու գործը չի կատարեր, քանի որ նամակագիրները յաճախ հարցականներ ուղղելով հանդերձ, յայտնի է թէ շօշափելի պատասխան մը չեն ակնկալեր:

Սեպտեմբերի նամականիին խաթարումներու նիւթով նամակները գրած են Հովիկ Նահապետեան եւ Եղուարդ Մարկոսեան: Առաջինը գայթակղած է տեսնելով Օփերայի շէնքը շրջապատող գրօսայգիին վաճառատեղիի վերածումը: Կը գրէ թէ պղպղակ ծախողներու, վաճառորդներու հաստատած հովանոցները պետեւիններու վրաններու կը նմանին: Նման սահմանազանցութեան արտօնութիւն տուողներ բնական է որ պիտի չմտահոգուէին տեսնելով այդ հրապարակին վրայ զետեղուած երկու մեծերուն՝ Թումանեանի ու Սպենդիարեանի արձաններուն անմխիթար վիճակը: Հ. Նահապետեան կը փորձէ հասկնալ որ գրօսայգիէն կանաչապատ գետինը օրէ օր կը նահանջէ, տեղը ձգելով պեթոնին որուն վրայ սեղան - աթոռներ կը զետեղուին, քանի որ մարդիկ դրամ շահելու պէտք ունին, սակայն հարցումը կ'ուղղուի «քաղաքի տէրեր»ուն. ի՞նչ կ'ընեն անոնք: «Սիրտս ցաւում է այդ խաթարումների համար» կ'ըսէ ան, յիշելով նախկին այն օրերը երբ արտասահմանցի գրօսաշրջիկներու խումբեր հոն կ'երթային «խաղաղ, հանդարտ մթնոլորտում» ծանօթանալու ճարտարապետ Թամանեանի գլուխ–գործոցին:

Նոյն հրապարակն է վայրը նման ընդվզումով գրուած երկրորդ նամակին որուն հեղինակը «ապսիրտի ներկայացում» կը կոչէ հոն տեսածը. «Ինչ – որ ձեռներէց թէ գործարար, Ռուսաստանից թէ որտեղից, եկել – հասել է Հայաստան եւ իր ազգային – հայրենասիրական պարտքն է կատարում. ապսպրել է հաւաքել 301 հայ երեխայ, բերել հրապարակ որ կնքի: Ի՞նչ տեսարան էր. մի կողմում բեռնատար մեքենան է՝ մատաղի ոչխարներով բեռնուած, հարթակին երեխաներն են, որոնց հայեացքներում ամէն ինչ կար, բացի մկրտութեան խորհրդին գոնէ չնչին հաղորդակցուելու հրճուանքը: Կենտրոնում գործարար - կնքահայրն էր՝ գլխին թագ··· Լաւ է՝ չշարունակեմ»: Ու հարց կու տայ թէ անիկա նորօրեայ ծիսակա՞րգ է, թէ «մեր հոգեւոր հայրերը տեղեա՞կ են, թէ ինչ է կատարւում իրենց հոտում եւ ինչպէ՞ս կը բացատրեն նման շօն, այն էլ քրիստոնէութեան պետականօրէն ընդունման 1700–ամեակի նախօրէին»:

Աւելցնելով որ իրեն ծանօթ են զանգուածային մկրտութիւններ, կատարուած՝ Յովհաննէս Մկրտիչի, Գրիգոր Լուսաւորչի կողմէ, վերջին հարցականով մը կ'ուզէ գիտնալ թէ «այսօր ո՞ւմ է վերապահուած նման արարողութեան բացառիկ իրաւունքն ու շնորհը···»:

1700-ամեակի տօնախմբական հեւքով բռնկածներ արդեօք կը փիջանի՞ն պատասխանել նման հարցադրումի, թէ անշեղ կը հետեւին առաջին «իմաստութեան», մտովի կրկնելով. շունը կը հաչէ, կարաւանը կը քալէ···:

Նամականիին Բ. մասի երկու նամակները արտագաղթի թեմային շուրջ կը դառնան, առանց ընթացիկ բնագիրը կրկնելու. մէկը Նիւ - Եորքէն ղրկուած է, Մանուշակ Ազատեանի կողմէ: Շատ յայտնի չէ թէ ի՛նչ է նամակագրին բուն նպատակը. ինքնաքննադատութի՞ւն, թէ Հայաստան մնացողներուն յորդորի փորձ: Չորս տարիէ ի վեր գաղթած են հոն. կ'աշխատի հին գործի նորոգման արհեստանոց մը, օրը 8 - 10 ժամ լուռ կարկտելու համար մաշածները: Նիւ - Եորքը կը գտնէ իր «կարգ ու բարքին անյարիր մի քաղաք – խառնարան ··· խելակորոյս մի աշխարհ, դիմակ – ժպիտով, շահամոլ ու անմարդասէր բնակիչներով» եւ այլն: Ինքզինք կը նկատէ «Հայաստանի մարդկային ջերմ մթնոլորտից իսկական սառուցեալ գօտի» ինկած մը որ կը ջերմանայ միայն անցեալի տաք յուշերով, «իսկ հայրենիքի կարօտը դարձել է հոգետանջ մի ցաւ, որն անբուժելի է»:

Անկարելի է կասկածիլ յայտնուած մորմոքին անկեղծութեան որ ապրումը եղած է սա կամ նա պատճառով ծննդավայր լքողներու, ո՛ւր մնաց հայրենիք: Մանաւանդ երբ տարբերութիւնը մեծ է Երեւանի ու Նիւ – Եորքի միջեւ եղածին չափ: Բայց անկարելի է նոյն ատեն հարց չտալ թէ այսքան կարօտին, այդքան դժգոհութեան գնով Նիւ – Եորք «ապրելէ» նախամեծար չէ՞ վերադարձը: Կամ, ճամբայ ելլելու որոշումին կապուած Նիւ – Եորքը մարդկային խրախուսութեան, ջերմութեան հնո՞ց մը ներկայացուցած էր: Այսուհանդերձ, եթէ ցաւ ու կարօտ ամփոփուած այդ տողերը գոնէ յաջողին երկու հոգի ետ դարձնել ԱՄՆ–ու Երեւանի դեսպանատան առջեւ գոյացած հերթերէն, կ'արժէ՛ր որ գրուած ըլլային:

Մհեր Բրուտեանի նամակը Նիւ – Եորքէն ղրկուածին հակադիր պատկերը կու տայ. կը պատմէ ներգաղթի պարագայի մը մասին: Անհաւատալի պարագայ մը որ անհաւատալի վերջաբանով մըն ալ կ'աւարտի: Անոր հերոսը զուիցերաբնակ մէկն է (հաւանօրէն Հայ) որ ամուսնացած է երեւանցի կնոջ մը հետ: Չորս տարի Զուիցերիա ապրելէ ետք կ'որոշեն Երեւան փոխադրուիլ. կինը պահած ըլլալով Հայաստանի քաղաքացիութիւնը եւ անհրաժեշտ փաստաթուղթերը ունենալով, «Մէկ ամիս շարունակ տարբեր ատեանների դռները մաշելով, նեարդներ քայքայելով ժամանակ են վատնել, բայց չեն յուսահատուել»: Ամենայն համբերութեամբ ներկայացուցած են պահանջուած բոլոր թուղթերը, յետոյ, տրուած տասնօրեայ ժամանակին ընթացքին սերտած են Սահմանադրութիւնը եւ յաջողութեամբ պատասխանած ամէն հարցումի: Անկէ ետք իրենց ըսուած է որ իրենց թղթածրարը կառավարութեան համապատասխան բաժինը ղրկուած է, երկու ամիսէն պատասխան կ'ունենան. «բայց և զգալ են տուել թէ առանձնապէս յոյսեր չփայփայեն»: Նամակագրին զուիցերաբնակ բարեկամը Հայաստանի քաղաքացի կնոջը հետ վերադարձած է Զուիցերիա. «եթէ նոր պատնէշներ յաղթահարելու ուժ ու կորով ամբարեն, գուցէ եւ վերադառնան···» կ'ըսէ Մ. Բրուտեան: Ան իրաւացի է երբ հարց կու տայ թէ մինչ արտագաղթը երկիրը կը պարպէ եւ միւս կողմէն եօթը արգելապատով ներգաղթի ճամբան կը փակուի, «ո՞ւմ ձեռքին է ղեկավարող փայտիկը»:

«Գարուն»ի նամականիի այս էջերուն մէջ կայ «Տողեր նամակներից» խորագրուած բաժին մըն ալ ուր նամակներէ պատառիկներ տրուած են. երկրին ներկայի ճգնաժամուն անդրադառնալով Մ. Վարուժեան կը գրէ. «ճգնաժամից դուրս գալու համար բաւական է պետութիւնն իր վրայ վերցնի վառելիքի, խմիչքի եւ ծխախոտի մենաշնորհը եւ կը տեսնենք թէ ի՛նչ արագութեամբ կը լեցուի պետական պիւտճէն»:

Ե՞րբ արդեօք դարմանի անկեղծ որոնումը կը փոխարինէ ճգնաժամ ծնելու արարքը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

ՎՐԱՑ ԳԷՈՐԳԻ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

Վրաստանի հայկական գաղթօճախը Հայաստանի մէջ Բագրատունեաց թագաւորութեան անկումէն ետք եւ սելճուք – թրքական արշաւանքներուն, տեւական աւերածութիւններուն պատճառով անհամեմատօրէն ստուարացաւ, երբ մեծ թիւով Հայեր Վրաստանի եւ հիւսիսային – Հայաստանի՝ Վրաստանի հակակշիռին ենթակայ կամ հովանաւորութեան տակ մտած շրջաններէն ներս ապաստան գտան: Հետզհետէ ստուարացող եւ զօրացող հայկական գաղթօճախը Գէորգի Գ. Թագաւորին օրով բաւական ցնցումներու ենթարկուեցաւ, որովհետեւ այդ ժամանակ Վրաստանի շրջակայ իսլամական իշխանութիւնները զօրացան եւ Հայաստան աւերածութիւններու թատերաբեմ դարձաւ. վրացական բանակը գրաւեց հայկական կարգ մը հողեր, Անին եւ Դուինը իրենց շրջաններով, որոնք սակայն կրկին անգամ վերագրաւուեցան: Սակայն Վրաստան կը շարունակէր հզօր թագաւորութիւն մնալ, որուն հովանաւորութեան տակ կը գտնուէին Հայաստանի հիւսիսային գաւառները, եւ հայ աւատական տուներ կը պահէին իրենց հեղինակութիւնը արքունիքին մէջ:

ԴԱՒԻԹ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ՕՐԵՐՈՒՆ

Վրաց Դեմետրէ Ա. Թագաւոր իր թագաւորութեան վերջին տարին՝ 1155-ին հեռացաւ իշխանութենէն եւ վանք քաշուեցաւ. անոր յաջորդեց մեծ զաւակը՝ Դաւիթ Գ.: Բարեմիտ մարդու համբաւ վայելող նոր գահակալը բարեացակամ վերաբերմունք ունէր մանաւանդ հայ իշխաններուն նկատմամբ:

Գահ բարձրանալէ ետք Դաւիթ Գ. իր մօտ՝ Թիֆլիս հրաւիրեց Կիւրիկեան Դաւիթ Թագաւորին զաւակը՝ գահազուրկ Կիւրիկէ Բ.ը, եւ անոր խոստացաւ վերադարձնել իր հայրենի թագաւորութիւնը: Բայց այս ժամանակ Օրբէլեանները, որոնք Վրաստանի ամէնէն ազդեցիկ ազնուական տուներէն էին եւ Դաւիթ Շինարար թագաւորէն Կիւրիկեաններու բերդերն ու տիրոյթները ստացած էին, երբ տեղեակ եղան թագաւորին մտադրութեան, բուռն կերպով ընդդիմացան անոր: Կարգ մը տուեալներու համաձայն, անոնք մահաբեր դեղ տուին թագաւորին եւ սպաննեցին զայն 1156-ին:

ԳԷՈՐԳԻ Գ.-Ի ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵՆԷՆ ԵՏՔ

Դաւիթ Գ.ի մահէն ետք, յաջորդութեան ընդունուած կարգի համաձայն անոր պէտք է յաջորդէր զաւակը՝ Դեմետրէն (որ հայ պատմագիրներու մօտ Դեմնա անունով ճանչցուած է), սակայն Դեմետրէի անչափահասութեան պատճառով թագաւոր հռչակուեցաւ անոր հօրեղբայրը՝ Գէորգի:

Գէորգի Գ. իր գահակալութենէն ետք, 1156–ին, մեծ դժուարութիւններ սկսաւ դիմագրաւել իր դրացի Գանձակի եւ Խլաթի իսլամ ամիրայութիւններու զօրացման ու նուաճողական քաղաքականութեան պատճառով:

Գանձակի կուսակալութիւնը, որ կը տարածուէր Կուր գետի ափերուն, Գանձակի եւ Առանի շրջաններուն մէջ, իբրեւ կեդրոն ունենալով Գանձակը, Ըլտկուզեան (կամ Փահլաւանեան) տոհմի ղեկավարութեան տակ հզօր ուժ դարձած էր եւ իր տիրապետութիւնը հաստատած՝ նաեւ Նախիջեւանի վրայ: Ըլտկուզեանները այս ժամանակ այնքան ազդեցիկ դարձան, որ սելճուք սուլթանները իրենց ձեռքը խաղալիք դարձուցին: Անոնք այնուհետեւ իրենց տիրապետութեան տակ առին Ատրպատականը, Հայաստանի հիւսիս - արեւելեան կարգ մը գաւառներ, Իրաք Աճամին եւ հասան մինչեւ Իրանի կեդրոնական շրջանները՝ Ռէյ եւ Սպահան:

Իսկ Խլաթի եւ Մանազկերտի ամիրայութիւնը Շահի Արմէն Միրան ամիրային ժամանակ (1128 - 1185) նոյնպէս անհակակշռելի ուժ դարձած եւ իր տիրապետութեան տակ առած էր Խլաթը, Մանազկերտը, Արճէշը, Մուշը, Տօղատակը եւ ուրիշ քաղաքներ ու գաւառներ: Շահի Արմէն գրաւած էր նաեւ Արծրունիներու տոհմակից Խեղենիկ իշխանին Ամիուկ ամրոցը:

Գանձակի եւ Խլաթի այս ամիրայութիւնները այսպէսով, Վրաստանի ամէնէն վտանգաւոր հակառակորդները դարձած էին. եւ տակաւին, կային նաեւ թշնամի այլ ամիրայութիւններ: Այսպէս, Շատտատեաններու ամիրայութիւնը՝ Շիրակի մէջ եւ Անիի շրջակայքը, եւ Սալդուխի ամիրայութիւնը՝ Կարնոյ շրջանին մէջ, Գանձակի եւ Խլաթի հզօր ամիրայութիւններուն դաշնակիցներն էին: Իսլամ այս չորս ամիրայութիւնները միացած՝ ամէն ջանք կը թափէին ոչ միայն կասեցնելու Վրաստանի հզօրացումն ու յառաջխաղացքը, այլեւ՝ մասնատելու զայն եւ իրենց իշխանութիւնները տարածելու Վրաստանի վրայ:

Այս ամիրայութիւններուն սահմաններուն մէջ հայութիւնը գոյութեան դժուար պայմաններ կը դիմագրաւէր. քրիստոնեաները ամէնուրեք կը հալածուէին եւ անոնց սպանութիւնները յաճախակի երեւոյթներ էին: Հետաքրքրական է յիշել մանաւանդ, որ այս ժամանակ քրիստոնէութիւնը ընդունած իսլամներ ալ կային. անոնցմէ յիշենք Յորդանան անունը ստացած թուրք վկան, որ յետոյ 1182-ին նահատակուեցաւ Սալդուխ ամիրայի իշխանութեան կեդրոն Կարինի մէջ:

ՎՐԱՑԱՀԱՅ ԻՇԽԱՆՆԵՐ ԸՆԴԴԻՄԱԴԻՐ՝ ԳԷՈՐԳԻ Գ.–Ի

Այս ժամանակ, մինչ արտաքին թշնամիներ կը սպառնային Վրաստանի, միաժամանակ երկիրը ներքին խռովութիւններու թատերաբեմ դարձաւ, որովհետեւ անհնազանդ իշխանները, յենած՝ դրացի իսլամ իշխանութիւններու նեցուկին, պայքարի ձեռնարկեցին Գէորգի Գ.ի դէմ: Վրաստանի ներքին քաղաքական կեանքին մէջ մեծ ազդեցութիւն ունէին հայ իշխանները եւ ամէնէն աւելի անոնք պայքարեցան արքունիքին դէմ: Վրաստանի անհնազանդ այս իշխանները սիրալիր ընդունելութիւն կը գտնէին իսլամ ամիրաներուն մօտ:

Այսպէս, վրաց Թիրքաշ իշխանը, որուն հայրը՝ Իվանէն սպաննուած էր Դեմետրէ Ա. Թագաւորին հրամանով, Վրաստանէն փախչելով՝ Շահի Արմէն Միրան ամիրային մօտ ապաստան գտաւ եւ անկէ ստացաւ Արշարունեաց գաւառը:

Արշարունիքի մէջ ամրանալով եւ Շահի Արմէն Միրանի նեցուկը ապահովելով Թիրքաշ իշխան այնուհետեւ աւերիչ արշաւանքներու ձեռնարկեց Վրաստանի դէմ:

Այս ժամանակ Վասակ Արծրունի իշխանը Թիֆլիսի շահապ (քաղաքապետ) էր. անոր եղբայրը՝ Ամիր Քուրդ, որ վրաց աղբիւրներու մէջ ծանօթ է Ապուլ Հասան անունով, վրաց արքունիքին մէջ բարձր պաշտօններ ունէր եւ իր տոհմին ժառանգական արտօնութեամբ կը վարէր Թիֆլիսի ու Քարթլիի ամիրապետի (ամիրայից ամիրա) եւ արքունի գանձապետի տեղակալի «նուցվալի մեճուրճլէթ ուխուցեսիսա» պաշտօնները: Արծրունի եղբայրները խնամիական կապերով կապուած էին Զաքարեաններուն հետ, որովհետեւ իրենց քոյրը՝ Սահակադուխտ, ամիրս - պասալար Սարգիս Զաքարեանին կինն էր:

Վասակ Արծրունի իշխան սերտ կապեր ունէր Գէորգի Գ.ի նախորդին՝ Դաւիթ Գ.ի հետ, բայց Գէորգի Գ. սկսաւ հալածել զայն: Թագաւորին ոխակալութենէն եւ հալածանքներէն խուսափելու համար Վասակ եւ իր եղբայրները՝ Ամիր Քուրդ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

Հ.Յ.Դ.-Ի 110-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄԸ

Փասատինայի «Մէքըլի» հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին, նշուած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 110-ամեակը։ Ներկայ եղած են շուրջ 2000 հոգի։ Բացումը կատարած է հանդիսավար Սարօ Նազարեան։ Հ. Ե. Դ.-ի կողմէ խօսք առած է Քրիս Կիւլճեան, իսկ յանուն Հայ Դատի Յանձնախումբի՝ Ալեքս Սարտար։ Հ. Յ. Դ. Արեւմտեան Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի խօսքը փոխանցած է Վիգէն Եագուպեան։ Օրուան բանախօսը՝ Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեան, որ այս առթիւ հրաւիրուած է Երեւանէն, կեդրոնանալով դաշնակցութեան վերջին տասնամեակի երթին վրայ, ի մէջ այլոց նշած է թէ «Դաշնակցութիւնը այսօր Հայաստանում մեր ժողովրդի կողմից ընկալւում է որպէս բարոյական եւ սկզբունքային արժէքների պահպանման ամենայուսալի ուժն ու երաշխիքը, ինչը աւելի է շեշտում նաեւ մեր կուսակցութեան ստանձնած պատասխանատուութիւնների ծանրութիւնը»։ Հայաստանի այսօրուան վիճակին անդրադառնալով, բանախօսը շեշտած է թէ «եթէ պէտք լինի մենք պատրաստ ենք Հայաստանի ամբողջական իշխանութիւնը ստանձնելու»։ Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը, որուն ընթացքին ցուցադրուած է նաեւ տեսերիզ մը՝ հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման վերաբերեալ։

***

Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչը՝ Հրանդ Մարգարեան, Լոս – Անճըլըս իր կեցութեան տասը օրերուն հանդիպումներ ունեցած է հայկական կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներուն հետ, այցելած է թեմին զոյգ առաջնորդարանները, ծաղկեպսակ դրած է Մոնթեպելլոյի Ապրիլեան Յուշարձանին, հանդիպում մը ունեցած է ազգային վարժարաններու աշակերտութեան հետ Ֆերահեան վարժարանի սրահին մէջ։

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՈՍԿՐԱԾՈՒԾԻ ԿԵԴՐՈՆԻՆ Ի ՆՊԱՍՏ ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ

Լոս – Անճըլըսի «Սփաղօ» ճաշարանին մէջ, Նոյեմբեր 17-ին, տեղի ունեցած է հանգանակութեան երեկոյթ մը, ի նպաստ Հայաստանի ոսկրածուծի կեդրոնի ծրագրին։ Ցուցադրուած է Բէլլա Քոչարեանի կոչը տեսերիզի միջոցով։ Խօսք առնելով տոքթոր Ֆրիտա Ճորտըն, նշած է թէ 1998-ին հիմնուած այս ծրագրին նպատակն է նախ հայրենիքի մէջ արձանագրութիւններ կատարել եւ ապա ոսկրածուծի նուիրատուներ փնտռել։ Ներկայիս աշխատանքը կը տարուի Հայաստանի Կարմիր Խաչի շէնքին մէջ տրամադրուած դրասենեակներէն, որոնք մօտ ատենէն պիտի փոխարինուին պետական յատուկ շէնքով մը։ Մասնագիտացած խումբ մը պիտի գործէ Երեւանի մէջ, արձանագրելով արեան տուողներու անունները եւ անոնց արեան տեսակը։ Հայաստանի Առողջութեան փոխ – Նախարար Տոքթոր Արտակ Ջէյնալեան խօսք առնելով նշած է թէ այս ծրագիրը շատ կարեւոր է ոչ միայն Հայաստանի, այլեւ համայն հայութեան համար։ Տեղւոյն վրայ կատարուած հանգանակութենէն գոյացած է 16 հազար տոլար։

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԵՐՈՒ ՇՈՒՐՋ

Էնսինոյի Ֆերահեան վարժարանի «Տիգրանեան» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 30-ին, տեղի ունեցած է դասախօսական երեկոյթ մը՝ «ցեղասպանութեան մասին բանաձեւեր – 2000 թուական» նիւթին շուրջ։ Բացումը կատարած է Սարգիս Մահսերեճեան։ Դասախօսը՝ փրոֆ. Լեւոն Մարաշլեան, հակիրճ պատմականը ըրած է ցեղասպանութեան մասին ամերիկեան պետական շրջանակներուն մէջ կատարուած բանակցերուն, անդրադարձած Թուրքիոյ հակազդեցութիւններուն, տեսերիզներու միջոցով ներկայացնելով պետական պաշտօնատարներու եւ ժողովուրդին մօտ արձանագրուած արտայայտութիւնները։

ԼՐԱՏՈՒ

եւ Սարգիս 1156-ին Վրաստանէն փախան եւ գացին Կարին՝ Սալդուխ ամիրային մօտ։ Սալդուխ մեծ ուրախութեամբ եւ պատիւներով ընդունեցաւ զանոնք և բազմաթիւ գիւղեր նուիրեց անոնց՝ իբրեւ տիրոյթ։ Ժամանակ մը ետք Վասակ մահացաւ եւ Ամիր Քուրդ ժառանգեց անոր դրօշը, պատերազմական փողը եւ իշխանութիւնը։ Ամիր Քուրդ մեծ յարգանք կը վայելէր Սալդուխ ամիրային մօտ եւ Կարնոյ մէջ նստած՝ արքունիքին ընդդիմադիր ամէնէն վտանգաւոր ուժը կը նկատուէր։

Նոյն ժամանակ հայ եւ վրացի ընդդիմադիր եւ վրաց արքունիքէն հալածական բազմաթիւ իշխաններ ապաստան գտան խլաթ ամիրայութիւններու սահմաններէն ներս։ Բոլոր այս իշխանները պատերազմի ժամանակ պարտաւոր էին կռուի դուրս գալ իրենց հայրենակիցներուն դէմ՝ ամիրայութիւններու զօրքերու շարքերուն մէջ։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

«Arménie, quel avenir?»

Six années après le cessez-le-feu, les pourparlers concernant le Haut-Karabagh continuent de piétiner. Pourtant, la résolution du problème du Haut-Karabagh est fondamentale pour l'avenir de l'Arménie, voire à terme, pour sa survie.

Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes est à l'origine du conflit armé qui a été la réponse à cette revendication légitime. Le président Kotcharian a pris le pouvoir il y a environ deux ans et demi pour apporter à ce problème une solution autre que celle proposée avant lui. Aucune avancée vers la paix n'a pris corps après son arrivée à la tête de l'Etat. Aucun progrès n'a été réalisé depuis qu'il dispose de tout le pouvoir à la suite de l'assassinat du Premier ministre et du Président de l'Assemblée nationale il y a environ un an. Or, l'Arménie subit comme conséquence de ce conflit un blocus qui accentue dramatiquement pour elle les difficultés économiques que traversent tous les pays issus de l'ex-Union soviétique.

Le gel prolongé de la situation actuelle compense-t-il l'exode du tiers de la population arménienne ? N'est-il pas au contaire, l'une des raisons principales de l'amenuisement démographique très grave, et qui —s'il se prolongeait— rendrait le destin de l'Arménie plus précaire et plus dépendant ?

Il est nécessaire, sous peine de n'être bientôt plus qu'un Etat croupion, de créer les conditions d'un modus vivendi avec les Etats voisins. Il est indispensable de rechercher des ouvertures vers l'extérier, notamment vers l'Europe qui peut les favoriser en même temps qu'elle apporte son aide à la résolution du conflit.

Il appartient au président Kotcharian d'œuvrer activement pour aboutir sans tarder à une paix honorable. L'homme fort de la guerre du Haut-Karabagh doit maintenant gagner la paix; il serait sinon responsable du recul catastrophique de l'Arménie.

Nombreux sont ceux qui partagent ces idées. Nous les exprimons en public.

Varoujan ATTARIAN,
Ancien haut fonctionnaire international

Gérard CHALIAND,
écrivain, spécialiste de géostratégie

«Ի՞ՆՉ ԱՊԱԳԱՅ ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՐ»

Հրադադարէն վեց տարի ետք, Ղարաբաղի առընչուած բանակցութիւնները տակաւին տեղքայլի մէջ են։ Սակայն, Ղարաբաղի հարցին լուծումը Հայաստանի ապագային, նաեւ աւելին՝ վերապրումին համար հիմնական է։

Ժողովուրդներու ինքնորոշման իրաւունքը մեկնակէտն է զինեալ այս հակամարտութեան որ պատասխանը եղաւ օրինաւոր այդ պահանջին։ Նախագահ Քոչարեան շուրջ երկու ու կէս տարի առաջ իշխանութեան եկաւ, մինչ այդ առաջարկուածներէն տարբեր լուծում մը բերելու համար այս խնդրին։ Բայց, Պետութեան գլուխը անցնելէն ի վեր, դէպի խաղաղութիւն ոչ մէկ քայլ արձանագրուեցաւ։ Ոչ մէկ յառաջդիմութիւն նաեւ, շուրջ տարի մը առաջ վարչապետին ու Ազգ. Ժողովի նախագահին սպանութենէն ետք ամբողջ իշխանութեան տիրանալէն ի վեր։ Մինչդեռ, Հայաստան որպէս նոյն հակամարտութեան հետեւանք, շրջափակման մը ենթակայ է որ ա՛լ աւելի կը ծանրացնէ տնտեսական դժուարութիւնները որոնք հասարակաց են նախկին խորհրդային բոլոր երկիրներուն։

Ներկայի սառած վիճակին երկարաձգումը կրնա՞յ փոխարինութիւն նկատուիլ հայ բնակչութեան մէկ երրորդին արտագաղթին։ Արդեօք, ընդհակառակը, ան ժողովրդագրական ծանրակշիռ անկումին գլխաւոր պատճառներէն մէկը չէ՞, եւ որ եթէ շարունակուի Հայաստանի ճակատագիրը ա՛լ աւելի փափուկ եւ կախումնաւոր պիտի դարձնէ։

Անհրաժեշտ է դրացի պետութիւններուն հետ համակեցութեան մը պայմանները ստեղծել, եթէ չենք ուզեր որ Հայաստան կարճ ատենէն միայն անուանական պետութեան մը վերածուի։ Անհրաժեշտ է բացուածքներ փնտռել դէպի արտաքին աշխարհ, յատկապէս դէպի Եւրոպա, ինչ որ կրնայ նպաստել այդ պայմաններուն, նոյն ատեն մղել Եւրոպան հակամարտութեան լուծումին աջակցելու։

Նախագահ Քոչարեանի կը վիճակի գործօն քայլերու դիմել, անյապաղ յանգելու համար պատուաբեր խաղաղութեան մը։ Ղարաբաղի պատերազմին հզօր դէմքը ներկայիս պէտք է խաղաղութիւնը ապահովէ. հակառակ պարագային, Հայաստանի ողբերգական նահանջին պատասխանատուն պիտի ըլլայ։

Մեծ է թիւը անոնց որոնք կը բաժնեն այս մտածումները։ Մենք զանոնք հրապարակաւ կ'արտայայտենք։

Վարուժան ԱԹԹԱՐԵԱՆ,
Միջազգային նախկին բարձրաստիճան պաշտօնատար

Ժերար ՇԱԼԵԱՆ,
Գրող,
Աշխարհառազմավարութեան մասնագէտ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Զ.

Արամի աչքերը տարօրինակ կերպով փայլեցան։

– Սեդրա՞կը, գոչեց, Սեդրա՞կը իրեն ըսեր է որ մեր ընկերներուն մէջ մատնիչ մը կայ...

– Ո՛չ, մատնիչի խօսք չըրաւ, միայն թէ ըսաւ որ Սեդրակը յանձնարարեր է իրեն որ խիստ զգոյշ ըլլայ, թէ վտանգներ կը սպառնան եւ թէ այս գիշեր ինք պիտի երթայ Նարդիկի տունը պէտք եղած բացատրութիւնները տալու... տարօրինակ չէ՞ այս ամէնը... չմոռնամ ըսել որ Սեդրակ Նարդիկի իմացուցեր է նաեւ Խեւուկին ձերբակալումը։

Արամ խորին ուշադրութեամբ մտիկ ըրաւ իր բարեկամին խօսքերուն։

– Ուրի՞շ, հարցուց Զարլսի երբ անիկա լռեց։

– Ուրիշ ոչինչ։

Երիտասարդ յեղափոխականը սիկարէթ մը վառեց եւ սկսաւ ման գալ սենեակին մէջ։ Իր սովորութիւնն էր այդ՝ երբ ծանրակշիռ պարագայի մը մասին խորհրդածէր։

– Գիտե՞ս ի՛նչ պիտի ընենք, ըսաւ յանկարծ կանգ առնելով Զարլսի դիմաց որ թիկնաթոռի մը մէջ ընկողմանած էր։

– Ի՞նչ։

– Գիշերը, քեզի հետ միասին, Շիշլի, Նարդիկի տունը պիտի երթանք...

– Բայց, ինչ կ'ըսես, մոռցա՞ր որ վըտանգուած ես եւ թէ առտուրնէ ի վեր փողոցին երկու ծայրերը լրտեսներ կը սպասեն. տակաւին հիմա տեսայ զիրենք տան վերադարձած միջոցիս։

– Կրնայ ըլլալ, բայց ամէն պարագայի, անպատճառ պէտք է երթանք, ա՛լ աւելի երկար ատեն չեմ կրնար այս անորոշ վիճակին մէջ ապրիլ եւ թող տալ որ ընկերներս մէկիկ մէկիկ բռնուին... եթէ չես ուզեր՝ մի՛ ընկերանար ինծի, ես առանձին կ'երթամ։

Զարլս՝ վիրաւորուած՝ բարեկամին նայեցաւ։

– Գիտես որ ինծի համար որեւէ վտանգ չկայ դուրս ելլելու մասին, ըսաւ, եւ եթէ ընդդիմացայ՝ պատճառը միմիայն քեզ սպառնացող վտանգին համար է... վըստահ եմ որ քանի քայլ չառած պիտի ձերբակալուիս։

– Եւ ես քեզ կը վստահեցնեմ որ ապահով կերպով Շիշլի պիտի հասնիմ, քանի որ անհրաժեշտ է հոն երթալս...

Զարլս գիտէր որ Արամ իր որոշումներուն վրայ անդրդուելի կը մնար։

– Ուրեմն միասին երթանք, ըսաւ. միայն թէ գոնէ ամէն կարելի միջոց գործածենք, որպէսզի չձերբակալուիս անօգուտ տեղը։

– Բնականաբար, նոյնիսկ անկարելին պիտի ընենք ատոր համար, պատասխանեց Արամ... պէտք չէ որ ձերբակալուիմ Սեդրակը չտեսած։

– Բայց ի՞նչպէս...

– Ածելի մը բաւական է, եթէ ունիս։

– Անշուշտ ունիմ, ըսաւ Զարլս, մի՞թէ կարելի՞ է երեւակայել Անգլիացի մը առանց ածելիի... նոյնիսկ քանի մը հատ ունիմ։

– Ուրեմն սենեակս երթանք անմիջապէս։

Զարլս գնաց ածելին բերելու եւ երկուքը մէկ մտան Արամի ննջասենեակը։

Արամ սրածայր մօրուք մը եւ բարակ պեխեր ունէր։ Վայրկեանի մը մէջ ածիլեց բոլորն ալ։ Յետոյ բարեկամէն խնդրեց բաց գոյն հագուստ մը եւ անգլիական քէփի մը։ Այլափոխութիւնը կատարեալ էր երբ զգեստը հագաւ եւ քէփը գըլուխը անցուց։

– Հրաշալի՛, գոչեց Զարլս, մեծագոյն դերասանը քեզի չափ պիտի չկրնար ծըպտուիլ։

– Փորձենք թէ որչա՛փ յաջողած եմ, երթանք հիւրասենեակ եւ իբրեւ նոր հիւր մը զիս ներկայացուր քրոջդ։

– Լա՛ւ, պատասխանեց Զարլս, որ չափազանց կը զուարճանար այս պատրաստութիւններէն։

Հիւրանոցին մէջ Արամ բազմեցաւ թիկնաթոռի մը վրայ, սպասելով Միս Նէլլիի որ դուրս ելած էր իր մօրը հետ։

Կէս ժամ ետքը դուռը զարնուեցաւ։

– Ահա՛ մայրս եւ քոյրերս, ըսաւ Զարլս պատուհանէն նայելով ու զիրենք դիմաւորելու համար դուրս ելաւ սենեակէն։

Արամ ոտքի կանգնեցաւ եւ սեղանին քով կեցած՝ սկսաւ պատկերազարդ թերթ մը թղթատել։

Քիչ ետքը հիւրասենեակին դուռը բացուեցաւ եւ Տիկին Տիք, Օրիորդ Նէլլի եւ Ալիս ներս մտան Զարլսի առաջնորդութեամբ։

– Ձեզ կը ներկայացնեմ, ըսաւ երիտասարդը խօսքը իր մօր եւ քոյրերուն ուղղելով ու ցոյց տալով Արամը, իմ դըպրոցական լաւագոյն ընկերներէս Պարոն Հէնրի Ֆիլիփս, որ այսօր հասած է Պոլիս գրօսական պտոյտ մը ընելու համար։

Արամ խոնարհութիւն մը ըրաւ։

– Շատ ուրախ եմ, պատասխանեց Տիկին Տիք ձեռքը երկնցնելով երիտասարդին, կը յուսամ որ միասին ճաշելու պատիւը պիտի ընէք մեզի։

Երիտասարդը կրկին խոնարհութիւն ըրաւ։

Զարլս բան մը հաշիւի չէր առած. Արամ թէեւ քիչ մը կը հասկնար անգլերէն, բայց կարող չէր երկու խօսք արտասանելու։

(Շար. 18)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն։

Ժամը 9·30-ին Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Date à retenir

SOIREE CABARET DANSANTE
organisée
par la Section **«Astrig»** d'Arnouville
de la Croix Bleue
Samedi 10 février à partir de 21h30

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ Հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները մատաղօրհնութեան առթիւ. –

Նշան Գալայճեան 500 Ֆր., Թորոս Գըլնազ, Թագուհի Գումրու 300–ական Ֆր., Վերժին Սարգիսեան 100 Ֆր., Մէնէքշա Եաեա 50 Ֆր., Ոմն 600 Ֆր., Սօնա Դուրեան 250 Ֆր., Նուէր Գապաք 150 Ֆր., Հաճը Օրագ 300 Ֆր., Արշալոյս Պուլաք 120 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բընարպաշը 200 ֆրանք, Մուրատ Յարթոնեան 300 Ֆր., Մուրատ Թապադ 200 Ֆր., Ոմն՝, Մարի Հիլէրէզօ 100–ական Ֆր., Էլմաս Գայան, Հրաչ Գումրու, Պետրոս Սերոբեան, Եղիա Թաշճըօղլու, Ֆըէտէրիք Սրապեան, Մարիամ Պետիկեան 200–ական Ֆր., Ս. Մեսրոպ կրթարանին, Ալֆորվիլի Կապոյտ Խաչի վարչութիւն 500 Ֆր. Ս. Մեսրոպ կրթարանին։

*
**

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Արտաշէս Տէր – Ներսէսեանի *մահուան առթիւ. –*

Ազատնի Վարդերեսեան, Ն. Յովնանեան, Գարեան 200–ական Ֆր., Կարպիս Ուզունլեան 500 Ֆր., Սիմոն Ալըճը, Պ. Մակալեան 200–ական Ֆր., Մազմանեան ընտանիք 350 Ֆր., Բուլէն 1000 Ֆրանք, Պէլլա 400 Ֆր., Տէր – Ղազարեան 500 ֆրանք, Բէկալեան, Տաղտէվիրէնեան 300–ական Ֆր., Գասպարեան 500 Ֆր., Զիլինկիրեան Եկեղեցիին համար 250 Ֆրանք, Բերսիրմէզի Եկեղեցիին համար 400 Ֆր.։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

ՓՕ. – Ազատնի Պետիկեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր ծնողաց յիշատակին։

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Անիէսի Ակնունի մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը Երկուշաբթի, Դեկտ. 18, ժամը 20·45–ին
Centre Administratif d'Asnières:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE

Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES —
PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!! ,
Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassere : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

CONCERT DE NOËL

DUO DE VIOLONS
HERATCHIA et DAVID HAROUTOUNIAN
Bach — Mozart — Vivaldi — Komitas
Cantiques traditionnels de Noël
chantés par HOURY APARTIAN
VENDREDI 22 DECEMBRE à 20 heures 30
Eglise Evangélique Arménienne
8 bis, rue des Ternes — 75017 PARIS
(métro : Champerret)

Entrée libre ● Libre participation aux frais

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE

ՓԱՐԻԶ

●

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿԸ՝

"ՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ"
ԴԱՇՆԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
Ա. ԳԻՐՔ

մասնակցութեամբ՝
Կարպիս Ափրիկեանի, Արա Գրիգորեանի (*հրատարակիչը*) եւ Ժօժէնի Ալեսեանի (*դաշնակ*)։

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 20, ժամը՝ 20·45–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
(*մեթրօ՝ Գադէ*)

Մուտքը ազատ է։

Տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
01 - 42 - 29 - 10 - 24
01 - 43 - 76 - 67 - 37

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

*
**

RECHERCHE

La Croix Bleue des Arméniens de France recherche pour son séjour d'hiver du 11 au 17 février à Bellefontaine (Jura) :
● **Animateurs diplômés BAFA ayant bon niveau de ski.**

Ecrire à :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris

Les Coupons d'Alsace
21, av. d'Helvétie
25203 MONTBÉLIARD
Tél. 03 81 94 38 10
Z.I. Les Arbletiers
25400 AUDINCOURT
Tél. 03 81 35 51 93
65, avenue Jean Jaures
90000 BELFORT
Tél. 03 84 21 62 66

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.061 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.061

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

ՎՐԴՈՎԵՑՈՒՑԻՉ ՎՃԻՌ ՄԸ ԱՇՈՏ ԲԼԷԵԱՆԻ ԴԷՄ

7 ՏԱՐԻ ԱՐԳԵԼԱՓԱԿՈՒՄ, 6 ԵՒ 2 ՏԱՐԻ ԱԼ ՌԻՄԱ ՊՕՂՈՍԵԱՆԻ ԵՒ ԱՅՏԱ ԱՒԱԳՈՎԱՅԻ

Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 15-ին է, որ Մալաթիա – Սեբաստիա համայնքներու առաջին ատեանի դատարանը պիտի տար Աշոտ Բլէեանի եւ իր երկու ամբաստանեալներու դատավճիռը: Մեծ յոյս չկար արդէն, որ այդ վճիռը արդար ըլլար, քանի ամբողջ դատավարութիւնը հիմնըւած էր չինծու մեղադրանքներու վրայ եւ ինչ որ կը կատարուէր աւելի քաղաքական հաշուեյարդարի մը բնոյթ ունէր, քան արդարութեան հետ կապ ունեցող հարց:

Ուրեմն, դատաւոր Իսկուհի Վարդանեանի նախագահութեամբ, Դեկտ. 15-ին հրապարակուած է «Մխիթար Սեբաստացի» կրթական համալիրի նախկին տնօրէն Աշոտ Բլէեանի, գլխաւոր հաշուապահ Ռիմա Պօղոսեանի եւ գանձապահ Այտա Աւագովայի դատավճիռը: Ա. Բլէեան դատապարտուած է եօթը, Ռ. Պօղոսեան վեց, իսկ Ա. Աւագովա 2 տարուան «ազատազրկման»: Ա. Բլէեանի նկատմամբ կան նաեւ յաւելեալ պատիժներ ալ, տուգանք՝ սահմանուած նուազագոյն աշխատավարձի 90 տոկոսի համեմատութեամբ եւ անձնական գոյքի 50 տոկոսի բռնագանձում: Պատիժը որու սկիզբը դատարանը նկատած է 1999 Մայիս 14 (այդ թուականէն, Բլէեան բանտն է), Բլէեան պէտք է կրէ, դատարանի վճռի համաձայն.– «ուժեղացուած ռեժիմի գաղութում»...:

Ռ. Պօղոսեանէն ալ կը բռնագանձուի անձնական գոյքի 25 տոկոսը, ան իր 6 տարուան բանտարկութիւնը կը կատարէ «կանոնավոր ընդհանուր ռեժիմի ուղղիչ աշխատանքային գաղութում»: Պատիժի սկիզբի թուական նշանակուած է 1999 Փետրուար 10: Ա. Աւագովա նոյնպէս իր պատիժը կը կրէ նոյն վայրը առանց անձնական գոյքի բռնագրաւման: Պատիժի սկզբնական թուական կը նկատուի 1999 Փետրուար 11:

Դատարանը որոշած է նաեւ Ա. Բլէեանէն գանձել 3 միլիոն 717.090 դրամ որպէս վնասուց հատուցում, Ռ. Պօղոսեանէ եւ Ա. Աւագովայէ 24 միլիոն 779.758 դրամ հաշուի առնելով Ռ. Պօղոսեանի կողմէ վճարուած 500 հազար դրամը:

Դատարանը գնահատելով դատաքննութեամբ ձեռք բերուած ապացոյցները, որոշած է 6-րդ եւ 7-րդ կաշառքին եւ վկայականներուն առնչուող դրուագներու մեղադրանքներու մասին վերադարձնել Երեւանի դատախազութեան՝ լրացուցիչ քննութեան:

Այս վճիռին առթիւ Բլէեանի պաշտպանութեան Ֆրանսայի Կոմիտէն հրապարակած է հետեւեալ կոչը.–

Ա. ԲԼԷԵԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԿՈՄԻՏԷԻՆ ԿՈՉԸ

Աշոտ Բլէեանի պաշտպանութեան Ֆրանսայի կոմիտէն այսօր, Դեկտ. 15-ին, տեղեկացաւ անոր ու երկու ամբաստանեալներուն եօթը, վեց եւ երկու տարի բանտարկութեան դատապարտուելուն: Այդ դատավճիռը որ հետեւանք է անհիմն եւ կեղծ մեղադրանքներու, չինծու վըկայութիւններու եւ ապօրինի դատավարութեան մը, ոչ միայն Հայաստանի արդարադատութեան համակարգին պատիւ չի բերեր, այլեւ Հայաստանի բարձրագոյն իշխանութիւններուն վրէժխնդրութեան դրոշմը կը կրէ: Կը հրաւիրենք իրաւունքի եւ ժողովրդավարութեան յարգանքի տէր բոլոր անհատները որ իրենց բուռն բողոքը յայտնեն Հայաստանի Հանրապետութեան ներկայացուցչութիւններուն:

Ի Դիմաց Կոմիտէին
ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՒՐՃԵԱՆ
նախագահ

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱՒ

Երկու չարթուան ընդհատումէ ետք, շարունակուած է ու վերջ գտած է ԱԺՄ-ի (Ազգային Ժողովրդավարական Միութիւն) համագումարը: Երկու չարթուան ընդհատումին պատճառ եղած էին ներքին տարակարծութիւնները: Մէկ թեւը կ'ուզէր ընդդիմադիր մնալով հանդերձ, կամուրջները չկտրել ու գործակցիլ, իսկ միւս թեւը, արմատական, կը պահանջէր խիստ ընդդիմութեան դիրք բռնել: Վերջին նիւթին, երկու կողմերը բախում ունեցած են, բայց ի վերջոյ, կարելի եղած է յանգիլ բանաձեւի մը որ կ'արտայայտէ կուսակցութեան համախոհութիւնը: Այդ բանաձեւը կը հաստատէ որ կուսակցութիւնը ընդդիմադիր է եւ իշխանութիւնները պատասխանատու կը նկատէ երկրին մէջ տիրող «քաղաքական, ընկերային, տնտեսական եւ բարոյական տագնապին, խաբէութեան, կողմնակալութեան եւ անպատժելիութեան մթնոլորտին»: Համագումարի ընթացքին, Վ. Մանուկեան ելոյթ ունեցած է, ուր շեշտած է որ կուսակցութիւնը պէտք չէ դռները փակէ կառավարական շրջանակներու առջեւ, եթէ անոնք երկիրը բարեկարգելու ճըշմարիտ կամեցողութիւն ցոյց տան:

Հակառակ երեւոյթներուն, ներկայ արդիւնքները չեն նշանակեր անպայման որ ներքին երկփեղկումին առաջքն առնուի: Արմատական թեւը կը պահանջէ որ վարչութիւնը փոխուի, այսինքն Վ. Մանուկեան դադրի ղեկավար դէմք ըլլալէ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 16/18)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱԶՐԲԵՋԱՆԻ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Դեկտեմբեր 15-ին, Հայ – Նախիջեւանեան սահմանագիծի Երասխի շրջանը, հանդիպում ունեցած են Պաշտպանութեան նախարարներ՝ Սերժ Սարգսեան եւ Սաֆար Աբիեւ: Երկու նախարարները քննարկած են՝ Հայ – ազրբեջանական սահմանի իրավիճակը եւ հրադադարի ամրապնդման վերաբերող հարցեր: Ձեռնարկած են քայլեր առնելու սահմանային միջադէպերու բացառման ուղղութեամբ: Երկու նախարարները որոշած են նաեւ կապ պահել, միջադէպերուն արագօրէն արձագանգներու համար:

***

Լ Ղ Հ

ՍԱՍՈՒՆ ԱՂԱՋԱՆԵԱՆԻ ՎԻՃԱԿԸ

Դատարանը հրապարակած է ամբաստանեալ Սասուն Աղաջանեանի առողջական վիճակի մասին բժշկական եզրակացութիւնը:

Հոգեբանները չեն կրցած պատասխանել դատարանի կողմէ ներկայացուած հարցումներուն: Այսինքն Ս. Աղաջանեան կրնա՞յ մասնակցիլ դատավարութեան, կարելի՞ է որ սթրէսի հետեւանքով ան կորսնցուցած ըլլայ խօսելու կարողութիւնը: Իր փաստաբանը՝ Է. Աղաջանեան ըսած է Արմէնփրէսի թղթակիցին, թէ քանի որ հոգեբանները նշած են որ Աղաջանեան չի կրնար խօսիլ, ուրեմն չի կրնար պատասխանել հարցումներուն: Փաստաբանը յայտնած է նաեւ որ դատահոգեբուժական քննութեամբ, Աղաջանեան առողջ նկատուած է, բայց, փաստաբանը կը կասկածի այդ քննութեան մասին:

***

ՖՈՒԹՊՈԼԻ ԱԽՈՅԵԱՆՆԵՐՈՒ ՊԱՐԳԵՒՆԵՐՈՒ ԲԱՇԽՈՒՄԸ

Ֆութպոլի Հայաստանի Դաշնակցութեան նախագահ Սուրէն Աբրահամեան Դեկտ. 15-ին հանդիսաւոր արարողութեամբ ոսկէ մետալներ յանձնած է 1999/2000 մրցաշրջանի ֆութպոլի ախոյեան Արարատի «Արաքս» խումբի մարզիչներուն եւ մարզիկներուն: Ան ակումբի նախագահ Ա. Բարայեանին յանձնած է նաեւ ախոյենութեան բաժակը:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ Ուաշինկթըն գնաց, ուր Դեկտեմբեր 18-ին ալ հանդիպում մը ունեցաւ Նախագահ Գլինթընի հետ, նախքան Եւրոպա – Միացեալ – Նահանգներ վեհաժողովը: Յաջորդ օրն իսկ, Շիրաք կ'անցնի Օթթաուա, ուր տեղի կ'ունենար ֆրանքօգանատական վեհաժողովը:

ՊՈՒՇ ձեռնարկած է կազմելու իր կառավարութիւնը: Արդէն իսկ նշանակած է Արտաքին նախարարը յանձին՝ զօրավար Գոլին Փաուըլի, Ծոցի պատերազմի ժողովրդական հերոսը: Առաջին անգամն է որ սեւամորթ մը նման նախարարութեան մը գլուխը կ'անցնի:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ, ջարդերը անխնայ կը շարունակուին եւ Դեկտեմբեր 16-էն 17 լուսնալիք գիշերը, Ռամազանի սկիզբէն ի վեր, ամէնէն ահաւոր ջարդը կատարուած է: Մետէայի (Ալժէէն 80 քիլոմեթր հարաւ) թեքնիք լիսէի մէջ 19 աշակերտներ սպաննուած են եւ երկու պատասխանատուներ: ԺԻԱ-ի զինեալ խումբը, մութէն օգտուելով, մուտք գործած է հաւաքական ննջարանը եւ կրակ բացած աշակերտներուն եւ հսկիչներուն վրայ: Ռամազանի սկիզբէն ի վեր շուրջ 200 հոգի սպաննուած է:

ԱՒՍՏՐԻՈՅ ծայրայեղ աջի պարագլուխը՝ Եորկ Հայտէր, որ Վատիկան գացած էր յանձնելու համար Ս. Պետրոս հրապարակի աւանդական Կաղանդի ծառը (այս տարի նուիրուած իր՝ Գարէնթիի գաւառին կողմէ) առիթ տուած է բուռն ցոյցերու եւ բախումներու: Պապը, քանի մը վայրկեան միայն ընդունած է Հայտէրը եւ ճշդած որ Գարէնթիի նուէրը ընդունուած էր երեք տարի առաջ, երբ Հայտէր դեռ կառավարիչը չէր: Աւստրիական պատուիրակութեան յանձնուած է նաեւ պապական ամանորեան պատգամին մէկ պատճէնը, ուր Յովհ. Պօղոս Բ. կը դատապարտէ ազգայնականութիւնը, ցեղապաշտութիւնը եւ հակահրէութիւնը:

ՔՈՍՈՎՈՅԻ ՀԻՒՍԻՍԸ՝ Լեփոսաւիչ, Սերպերու ցոյց մը ՕԹԱՆ-ի դէմ, ողբերգական բնոյթ առած է Դեկտեմբեր 16-ին: Պելժ զինուորներու «ազդարարութեան կրակոցներէն» Սերպ մը մեռած է, երկրորդ մը վիրաւորուած, երրորդ մըն ալ զոհ գացած է սրտի սուր տագնապի մը: Կէսօրէ վերջ ալ, նոր ցոյց մը սկսած է, երբ ՄԱԿ-ի ոստիկանութիւնը ձերբակալած է քոսովոցի Սերպ մը: Այն ատեն, Սերպերը շրջապատած են պելժ զօրագունդի մը պահականոցը, կրակի տուած զինուորական երեք կառքեր եւ քարկոծած քովի շէնքը, որ ՄԱԿ-ի վարչական մարմնին կը ծառայէր: Ցուցարարները, ի վերջոյ ցրուած են, երբ պելժ զինուորները արտասուաբեր ռումբեր գործածած են: Յաջորդ օրն ալ, մթնոլորտը լարուած մնացած է:

ԵՒՐՈՊԱՅԻ Մարդկային Իրաւանց Ատեանը (Սթրազպուրկ) Դեկտեմբեր 15-ին ընդունեցաւ Ա. Էօճալանի դիմումը, որ կը դատապարտէր իր իրաւունքներու բռնաբարումը իր դատավարութեան ընթացքին եւ որու աւարտին, 1999 Յունիսին, մահուան դատապարտուեցաւ: Անգարա առկախած էր վճիռին գործադրումը, սպասելով Սթրազպուրկի Ատեանի որոշումին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանրապետութեան նախագահը չէ վաւերացուցած ներումի օրինագիծը որ պատրաստուած էր Ազգային Ժողովին կողմէ եւ կ'ընդգրկէր 40 հազար բանտարկեալ: Ա. Ն. Սէզէր իր մերժումը բացատրած է ըսելով որ ներումի օրինագիծը վաւերացնելու պարագային վերջ պիտի տար «Պետութեան հիմը արդարութիւնն է» սկզբունքին: Օրինագիծը կըրկին քննարկումի կը դրուի Ազգային Ժողովին մէջ:

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ, երկու բարենորոգիչներ ձերբակալուած են: Մէկը՝ Էզաթոլլահ Սահապի, յառաջդիմական ընդդիմութեան պատմական մէկ դէմքը, միւսն ալ՝ Ալի Աֆշարի բարենորոգիչ ուսանողներու շարժումին գլխաւոր ղեկավարներէն: Առաջինը մեղադրուած է կրօնական դատարանի մը կողմէ, որ նախատած է կառավարութեան իսլամական դրութիւնը: Սահապի, ազատական ազգայնականութեան, որ օրինաւոր չէ, բայց կը հանդուրժուի, 75-ամեայ ազդեցիկ անձնաւորութիւն մըն է:

ԿԵՐԵՄԷՔ, Դեկտեմբեր 16-ին լեհական ազատական կուսակցութեան նախագահ ընտրուած է:

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԿԱԴԵՄԻԱՅԻ անդամ ընտրուեցաւ Ժան Կիթոնի աթոռին, վիպագիր կին մը՝ Ֆլորանս Տըլէ: Քսան տարի առաջ, Մարկրիթ Եուրսընարով կաճառէն ներս մուտք կը գործէր առաջին կինը: Իրեն կը յաջորդէին Ժագլին տը Ռոմիյի եւ Հէլէն Գառէր տ'Անքոս: Ֆլորանս Տըլէ, սպաներէնի ակրեժէ, բաղդատական գրականութեան դասախօս է Սորպոնի: 70-ական թուականներէն ի վեր, եօթը վէպեր հրատարակած է եւ կարգ մը պատումներ: Զաւակն է ողբացեալ ակադեմական Ժան Տըլէի (1907 - 1987), բըժշկութեան փրոֆէսէօր, հոգեբոյժ եւ գրագէտ:

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴԻԿԸ

Տակաւին չեն մարած «Հայաստան» համահայկական հիմնադրամին 2000 Թուականի Թելեթոնին արձագանգները: Հանգանակութեան ձեւերուն, մասնակիցներու թիւին, գոյացած գումարներու մասին անդրադարձներ տեղ կը գտնեն Հայաստանի ու նաեւ Սփիւռքի մամուլին մէջ: Կան դժգոհութիւն յայտնողներ, կան գոհ մնացածներ: Երկու դիրքերուն տէրերն ալ կը յաջողին իրենց տեսակէտին յարմար խարիսխ ճարել վերջին հանգանակութեան ընթացքէն: Առաջինները գլխաւորաբար կը շեշտեն հանգանակուած գումարներուն նախորդ տարիներուն համեմատութեամբ ոչ գոհացուցիչ քանակութիւնը, երկրորդները կը ծանրանան մասնակցութեան աւելի ընդլայնած երեւոյթին վրայ:

Ինչ որ ալ ըլլան պարագաները, ոչ ոք կրնայ տարակոյս ունենալ թէ հիմնադրամի գաղափարը անկախութեան շրջանի ամէնէն դրական տուեալներէն է, անկախ՝ անոր կիրարկումներուն ձեւէն, մանրամասնութիւններէն որոնք կրնան ընդհանուրին վաւերացումը գտած չըլլալ: Այս հաստատումին դէմ ամէն տարակոյս մարելու բաւարար ձեռքբերում է Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբան որ «համահայկական» որակումը արդարացնող գլխաւոր գործը եղաւ մինչեւ այսօր: Արդիական թէքնիքով, յայտնի խնամքով շինուած այդ ճամբէն անցնող մը միայն պիտի կարենայ գրեթէ չօշափելի ապրումը ունենալ Հայաստան – Ղարաբաղ միացումին. գաղափար, ձգտում, հաւատք որ Հայոց արդի պատմութեան ամէնէն նուիրական էջերէն մէկը գրեց, մատնուելէ առաջ շահարկողներու, երկիր ու հօրենական այգի շփոթողներու կամքին:

Գորիս – Ստեփանակերտ ճամբուն չափ կենսական, երկրորդ ու աւելի մեծածախք, աւելի ծաւալուն գործի մը ձեռնարկած է Հիմնադրամը. ան Արցախի ներքին, հիւսիս–հարաւ մայրուղին է որուն կառուցումը արդէն սկսած է: Պիտի միացնէ այդ երկրամասին երկու ծայրերը, Մարտակերտն ու Հադրութը, զայն վերածելով ամբողջութեան մը. մինչդեռ այսօր, հաղորդակցութեան ցանցի մը աղաղակող պակասին պատճառով, Արցախը գրեթէ անջատ – անջատ շրջաններու, գիւղերու գումար մըն է: Այս ծրագրին 25 միլիոն տոլարնոց պիւտճէն գոյացնելու ջանքին մաս կը կազմէր վերջին Թելեթոնին կազմակերպութիւնը, որուն հասոյթը նախորդին կէսին միայն հաւասարեցաւ, 2,5 միլիոն տոլարով: Գումար որ ճամբուն հարկաւոր գումարին տասնէն մէկը ապահովեց, իսկ տարուան մը ընթացքին արձանագրուած 50%ի գեղչը ոչ մէկ ապահովութիւն կու տայ յուսալու որ նման ինը Թելեթոնով կարելի կ՚ըլլայ գոյացնել հիւսիս – հարաւ ճամբուն հարկաւոր պիւտճէն:

«Ազգ»ի (Դեկտ. 7) մէջ Գայեանէ Մուքոյեան էջ մը նուիրած է նիւթին ուր կ՚արձագանգէ Հիմնադրամի գործադիր տնօրէն Վահան Տէր–Ղեւոնդեանի արժեւորումներուն: Ան, հակառակ գոյացած գումարին լուրջ անկումին, գոհ է մասնակցողներու մեծցող թիւէն: Հայաստանէն ու Արցախէն հաւաքուած է մօտ 100 հազար տոլար որուն զգալի մասը, կէսէն աւելին, (շուրջ 64 հազար տոլար) տուած է միայն Արցախահայութիւնը: Արձանագրուած երեք առաւելութիւնները կը նկատուին աշխարհագրական աւելի ընդարձակ տարածքին ընդգրկումը, աւելի մեծ թիւով մասնակիցներու պարագան եւ գործածուած առաւել հարուստ թէքնիք միջոցները: Աշխարհագրութիւնը, արդարեւ, այս անգամ տարածուած է Գանատայէն Աւստրալիա, Ճափոնէն Մեքսիքա եւ Վենեզուելա: Անցեալ տարուան 7500 մասնակիցներուն փոխարէն այս տարի նուիրատուութիւն ըրած է 103 հազար հոգի: Անոնց 90 հազարը եկած է Հայաստանէն, 9 հազարը ԱՄՆ–էն, 3 հազարը Ֆրանսայէն, եւլն.:

Մասնակից երկիրներուն թիւը 30–էն աւելի եղած է:

Գ. Մուքոյեանի գրութեան մէջ կայ շատ հետաքրքրական բաժին մը որ կ՚առնչուի Թելեթոնին Հայաստանեան մասնակցութեան հասցէներուն: Վ. Տէր–Ղեւոնդեանի մամուլի ասուլիսին հարց կը տրուի թէ Հայաստանի գործի մարդիկը ի՞նչ մասնակցութիւն ունեցած են ձեռնարկին: Ան կը պատասխանէ, բաւական զարմանալի բացատրութիւններ տալով. Հայաստանցի մեծագոյն 150 գործի մարդիկը հրաւիրուած են մարաթոնին մասնակցելու, բայց անոնցմէ գրեթէ ոչ մէկը արձագանգած է հրաւէրին: Այս տուեալը միտք կը բերէ նախորդ տարիներուն Սփիւռքէն յայտնուած նոյն հետաքրքրութիւնը եւ անոր տրուած քիչ մը խուսափողական պատասխանները: Երբ կը կրկնուէր ամենայն պնդումով թէ Հիմնադրամին ծրագիրները կը վերաբերին ամէնէն անյետաձգելի կարիքներուն, հանդիպումներու, ասուլիսներու պատահած է որ հարց տրուի թէ նուիրատուութեան գործին մէջ ի՞նչ կ՚ըլլայ Հայաստանցի հարուստներու մասնակցութիւնը: Տրուած պատասխաններէն աւելի պերճախօս բնոյթ կ՚ունենար անոնց ոճը. կ՚ըսուէր թէ այո՛, անշուշտ կը մասնակցէին, բայց յաճախ չէին ուզեր իրենց անուններուն հրապարակումը...: Պէտք է ըսել որ ոչ հարցումին տէրը, ոչ ալ հոն ներկայ գտնուողներ կը բաւարարուէին նման պատասխանով ու քմծիծաղներով կը փակուէր նիւթը:

Վ. Տէր–Ղեւոնդեան գործի մարդոց կրաւորականութեան կը հակադրէ մշակոյթի մարզէն մարդոց կեցուածքը. Հայաստանէն մեծագոյն գումարը խոստացողն ալ (2.000 տոլար) այդ շրջանակէն եղած է. Սենեկային նուագախումբի ղեկավար Արամ Ղարաբեկեանը: Գործադիր տնօրէնը Հիմնադրամին համար «անմատչելի ամրոց» կ՚որակէ գործի մարդիկը որոնց բարեսիրութիւնները աւելի յաճախ «թաղային» բնոյթ կ՚ունենան...:

Գ. Մուքոյեանի ներկայ գտնուած ասուլիսին նիւթ եղած է Հիմնադրամին ծախքերու հարցն ալ որ նոյնպէս յաճախ լռութեան մատնուած մարզ մըն է: Ամէն անգամ որ մարաթոն կամ նման ձեռնարկներ կ՚ըլլան, Հայաստանէն ու Արցախէն պատուիրակութիւն մը կը ժամանէ այդ քաղաքը: Ոչ ոք համոզուած է չորս–հինգ հոգինոց խումբի մը համար ծախսուած գումարներու արդարացիութեան: Սակայն, քաղաքավարութեան սահմաններուն մէջ կը մնան հակազդեցութիւնները ,առանց առնչուելու հարցին էութեան:

Գ. Մուքոյեանի գտնուած ասուլիսին որպէս ծախք կը ներկայացուի տարեկան ընթացիկ պիւտճէն որ մօտ 300 հազար տոլար է, շուրջ 30 աշխատողի համար: Այդ պիւտճէն հաւաքուած գումարներու 5 – 8%–ը կը կազմէ: Ասկէ զատ են, անշուշտ, մարաթոնին ծախքերը որոնք մօտ 400 հազար տոլար կազմած են:

Ամէն անգամ որ Հիմնադրամին նիւթը օրակարգի վրայ գայ, թէր ու դէմ կարծիքներու, զօրակցութեան կամ քննադատութեան արտայայտութիւններու մէջ շատ անգամ կը մոռցուի նուիրեալներու այն խումբը որ ամենայն համոզումով, առանց ջանք խնայելու կը տանի բացատրելու, հաւատք ներշնչելու գործը: Ու շատ հաւանօրէն այս աշխատանքն է որ կ՚ապահովէ մասնակցութեան մեծագոյն տոկոսը:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՎՐԱՑ ԳԷՈՐԳԻ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄ ՎՐԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՂԵՐՈՒ ԳՐԱՒՈՒՄ ՎՐԱՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈՂՄԷ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԳԷՈՐԳԻ Գ.–Ի ԱՐՇԱՒԱՆՔՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Գէորգի Գ., շնորհիւ իր քաջութեան եւ վճռակամութեան, ոչ միայն յաջողեցաւ դիմագրաւել իր թշնամիները, այլեւ ինք յարձակողականի անցնելով՝ նոր նուաճումներ կատարեց եւ այդպիսով յաջողեցաւ ամրապնդել իր դիրքը:

Արդարեւ, իր թագաւորութեան սկզբնական շրջանին Գէորգի Գ. ամրացաւ Կաղզուան քաղաքին մէջ և արշաւեց Արշարունիքի վրայ, որ Շահի Արմէն Միրանի իշխանութեան տակ կը գտնուէր: Շահի Արմէն կազմակերպեց իր ուժերը եւ հակայարձակողականի անցնելով՝ իր աներոջ՝ Ատրատինի հրամանատարութեան տակ 1160-ին մեծ զօրքերով շարժեցաւ դէպի Վրաստան: Նոյն ժամանակ Գէորգի Գ.ի զօրքերը շարժեցան դէպի Թրքական տիրոյթներ. այնպէս որ, թշնամի զօրքերը իրարու հանդիպեցան Օլթիի շրջանին մէջ, ուր տեղի ունեցաւ մեծ ճակատամարտ մը. Վրացիները մեծ հարուած հասցուցին Թուրքերուն եւ փախուստի մատնեցին զանոնք:

Յաջորդ տարին՝ 1161–ի գարնան վրացական զօրքերը արշաւեցին Շիրակի վրայ եւ նոյն օրերուն, Երեքշաբթի, Յունիս 13-ին Շատտատեան Փատլուն Բ. ամիրայի ձեռքէն գրաւեցին Անին:

Անիի գրաւումէն ետք Գէորգի Գ. Իվանէ Օրբէլին եւ Սարգիս Զաքարեանը Անիի կառավարիչներ նշանակեց: Վրացական գերիշխանութեան տակ Անի կրկին անգամ մը կը վերագտնէր իր հայկական ինքնութիւնը:

Վրաստանի կողմէ Անիի գրաւումը սակայն մեծ անդրադարձ ունեցաւ շրջանի քաղաքական իրավիճակին վրայ. այս պայմաններուն տակ Շատտատեաններուն օգնութեան հասաւ Շահի Արմէն Միրան ամիրան. համախմբուեցան նաեւ շրջակայ ամիրայութիւններու զօրքերը:

Այսպիսով, աւելի քան հարիւր հազարնոց խառն զօրքեր, կարեւոր մասամբ՝ ձիաւորներ, իրենց կողքին ունենալով անհամար ուղտեր, ջորիներ ու ոչխարներ, 1161 Օգոստոսին քալեցին Անիի վրայ: Գէորգի Գ. երկու ամսուան ժամանակամիջոցին հազիւ եօթը հազարնոց զօրք կեդրոնացուցած էր քաղաքին մէջ: Հակառակ յարձակողներու անհամեմատօրէն գերակշիռ թիւին, վրացական զօրքը, շնորհիւ Անիի ամրութիւններուն, ոչ միայն յաջողեցաւ կասեցնել անոնց յառաջխաղացքը, այլեւ հիմնովին ջախջախեց զանոնք. աւելի քան ութսուն հազար զինուորներ կոտորուեցան Շահի Արմէնի զօրքերէն, եւ 23 հազար զինուորներ ալ գերի ինկան Վրացիներուն ձեռքը: Պատերազմի դաշտին վրայ մնացած էին անհամար ձիեր, ջորիներ, ուղտեր, ոչխարներ, վրաններ, զէնքեր ու դրամներ, որոնք իբրեւ աւար վերցուեցան Վրացիներուն կողմէ: Վրացիք այդ ամբողջ աւարը Անի քաղաքը լեցուցին, ուր աժան գինով ծախեցին ընտիր դրամները: Երկար ժամանակ ետք իսկ Անիի բնակիչները կ՚երթային պատերազմի վայրը եւ խոտերուն մէջէն դրամներ կը գտնէին ու կը հաւաքէին:

Սակայն Գէորգի Գ. թագաւոր լաւ գիտէր, որ որքան դժուար էր պաշտպանել Անին եւ Վրաստանի գերիշխանութեան տակ պահել: Թշնամիները բազմաթիւ ու ստուարաթիւ էին եւ քաղաքը ամէն կողմէն Թրքական ու այլ խառնիճաղանճ ցեղախումբերով շրջապատուած էր: Անհրաժեշտ էր միշտ շատ ուժեղ պահակազօրք պահել քաղաքին մէջ, որ սակայն միայն քաղաքը կրնար պաշտպանել, իսկ պարիսպներէն դուրս՝ շրջակայ հայկական գիւղերուն բնակիչները տեւաբար յարձակումներու ենթարկուելու վտանգին տակ էին:

Անին ու իր շրջակայքը թշնամիներու յարձակումներու վտանգէն ապահովելու համար անհրաժեշտ էր ամէնէն առաջ ուժեղ հարուած տալ Դուինի ամիրայութեան, որ Անիի թիկունքին կանգնած հզօր ուժ մըն էր: Եւ արդարեւ, Անիի գրաւումէն տարի մը ետք՝ 1162 Օգոստոսին Գէորգի Գ. քալեց Դուինի վրայ:

Պատերազմը կատաղի բնոյթ ստացաւ եւ արիւնահեղ կռիւներէ ետք վրացական զօրքերը գրաւեցին Դուինը: Գէորգի Գ. վրէժ ունէր լուծելիք Դուինի սելճուքներէն: Անցեալին, 1131-ին, երբ Խութի ամիրան Շատտատեան Փատլուն Ա. ամիրայէն գրաւած էր Դուինը, ջարդել տուած էր վրացական զօրքերը, կտրել տուած էր վրացի զինուորներուն գլուխները, եփել տուած էր թանի մէջ եւ հրամայած էր այդ գանկերը մինարէի պատերուն վրայ շարել: Իբրեւ վրէժ երեսուն տարի առաջ կատարուած այդ բարբարոսութեան՝ այս անգամ Գէորգի Գ. ինք ջարդել տուաւ Դուինի սելճուք բնակիչները, կտրել տուաւ անոնց գլուխները, թանի մէջ եփել տուաւ, յետոյ մինարէին վրայ շարել տուաւ եւ ոսկեթել հանդերձներով ալ զարդարել տուաւ, այնուհետեւ ալ դագաղներու մէջ լեցնելով՝ գերիներու ուսերուն բեռցնել տուաւ եւ հրամայեց, որ անոնք ոտաբոպիկ զանոնք տանին մինչեւ Թիֆլիս:

Գէորգի Գ.ի այս փայլուն յաղթանակները, Շատտատեաններուն եւ Շահի Արմէն Միրանի պարտութիւնը եւ Դուինի իրադարձութիւնները տագնապի մատնեցին էմիրները: Անհրաժեշտ էր կասեցնել Վրաստանի յառաջխաղացքը՝ Հայկական Բարձրաւանդակին վրայ, որովհետեւ անիկա հետզհետէ կը մօտենար Ատրպատականի եւ Առանի սահմաններուն: Այս պատճառով ալ բոլոր էմիրները միացան եւ մեծ ուժերով յարձակեցան վրացական զօրքերուն վրայ. Հայաստան կրկին անգամ կռուախնձոր դարձաւ եւ սաստիկ աւերածութիւններու ենթարկուեցաւ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԲԱԳՐԱՒԱՆԻ ԴՊՐՈՑԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԱԾ

Շիրակի մարզի Բագրաւան համայնքին մէջ բացումը կատարուած է ամբողջովին վերանորոգուած դպրոցին, ուր 1.000 բնակիչ ունեցող գիւղի 220 դպրոցականներուն համար ստեղծուած են ուսման արդիական բոլոր պայմանները: Դպրոցը ունի մարզասրահ, արհեստանոցներ: Ամբողջութեամբ վերաշինուած են նաեւ ջեռուցման եւ ջուրի սարքերը: Այս նորոգութեանց շնորհիւ լուծուած է նաեւ համայն գիւղին ջրամատակարարման խնդիրը: Դպրոցի վերանորոգման աշխատանքները արժած են 135.000 տոլար, զոր ապահոված է ՄԱԿ-ի զարգացման ծրագիրը, որու միջոցներով վերականգնուած 9–րդ դպրոցն է այս մէկը: Մինչեւ տարեվերջ նախատեսուած է այլ մէկու մըն ալ աւարտը:

ՓՈՐՁԱՌՈՒԹԵՆԷՆ ԹԵԼԱԴՐՈՒԱԾ ՀԵՐՔՈՒՄԸ

Դեկտեմբեր 9 – 10–ի մեր թիւով Թուրք մամուլէն թարգմանաբար տուած էինք հայ եւ թուրք գործի յանձնախումբին Հայաստանի նախագահ Ա. Ղազարեանի արտայայտութիւնները Հայաստան – Թուրքիա յարաբերութիւններուն, ցեղասպանութեան ճանաչումի հարցին մասին: Որպէս հայ ընթերցող, բաւական անմարսելի բան կար հոն. ատոր դէմ առաջին հակազդեցութիւնը այն եղաւ որ Թրքական թերթը չարափոխած ու ըստ կամս յաւելումներ կատարած էր Ա. Ղազարեանի խօսքերուն: Թէեւ, առաջին անգամը չէր որ առնուազն զարմանալի արտայայտութիւններ կը հասնէին Հայաստանցի դէմքէ մը: Մտածեցինք նաեւ որ եթէ Ա. Ղազարեանի խօսքերը իսկապէս խեղաթիւրուած էին, անոնց պէտք է յաջորդէր հերքում մը, կամ լուսաբանութիւն մը:

Այդ լուսաբանութիւնը կատարուած է «ԱրմէՆփրէս»ին տրուած հարցազրոյցի մը ձեւով ուր Ա. Ղազարեան նախ կը յորդորէ բոլոր անոնք որոնք այս, կամ այն ձեւով կ'առընչուին Թրքական հանրութեան, կամ հանդիպում կ'ունենան Հայաստան այցելած Թուրք լրագրողներու հետ. կ'ըսէ թէ պէտք է ուշադիր ըլլալ շահարկումներու հեռանկարին առջեւ, խուսափելու համար հայ եւ թուրք յարաբերութիւններու վնաս պատճառելու կարող խեղաթիւրումներէ: Ինք այդ փորձառութիւնը ունեցած է, տեսնելով որ թերթերը աղաւաղած են իր միտքերը եւ արմատապէս փոխած ըսածներուն իմաստը:

Կ'ըսէ օրինակ թէ երբ ըսած է որ Հայաստանը տնտեսապէս քիչ զարգացած երկիր է, Թրքական թերթերը գրած են թէ ան աղքատ է ու անօթի: Նոյն թերթերը զինք ներկայացուցած են որպէս պաշտօնական գործիչ որ Հայաստանի նախագահէն ու վարչապետէն ողջոյնի խօսք բերած է, եւայլն, երբ ինք ամէնը Հայաստանցիներու ողջոյնը փոխանցած է Թուրք հանրութեան:

Ա. Ղազարեան կ'ըսէ թէ ինք Թուրք մամուլին տուած հարցազրոյցներուն մէջ փորձած է հաղորդել այն միտքը թէ Թուրք հանրային կարծիքը պէտք է հասուննայ եւ ընդունի իր նախորդներուն արարքը, գոնէ բարոյապէս ներողութիւն խնդրէ Հայաստանէն. վերջին տարիներու ադրբեջանամէտ միակողմանի կեցուածքէն ալ հրաժարի, եւ այլն:

Արդեօք պէտք է մտածել որ այս անգամ ալ «ԱրմէՆփրէս»ին անուշադրութեան, կամ մկրատի՞ն զոհ եղած են Ա. Ղազարեանի հերքումները, քանի որ «Թուրքիան ու Հայաստանը միայն իրենց լեզուով իրարմէ կը բաժնուին», կամ «Թուրքիա թող մեզի մեծ եղբայրութիւն ընէ»ի նրման Թուրք մամուլին մէջ տեղ գտած իր արտայայտութիւններուն մասին խօսք չկայ հոն:

ԱԼՏՕ ՉԻՔՔՈԼԻՆԻ ԿԸ ՆՈՒԱԳԷ Ի ՆՊԱՍՏ «AZNAVOUR POUR L'ARMENIE»Ի

Ալտօ Չիքքոլինի, ծնած է Նափոլի եւ ինքզինք կը պարտադրէ որպէս դարուս ամէնէն դիւթական դաշնակահարներէն մէկը:

Ֆրանսա եկած իր կազմաւորման համար, առաջին պսակաւորներէն եղաւ Մարկրիթ Լոն – Ժագ Թիպօ միջազգային մրցումին: Այդ առաջին մրցանակը, մէկ օրէն միւսը, զինք վերածեց հասարակութեան նախընտրեալ արուեստագէտին:

Միջազգային իր ասպարէզը սկսաւ Նիւ – Եորք Դիմիտրի Մետրոպուլոսի ղեկավարութեան ներքեւ:

Երկար ատեն դասաւանդեց Փարիզի Ազգային Բարձրագոյն Երաժշտանոցը, նախքան իր տեղը տալը իր հայրենակցին՝ Պրունօ Ռիկուլթթոյի, ծանօթ Ժան Ռընուար սրահի հանդիսականներուն:

Ալտօ Չիքքոլինի, 1999–ին, տօնեց ամենամեծ յաջողութիւններով պսակուած իր ասպարէզին յիսնամեակը:

Անցեալ Դեկտեմբեր 6–ին, հաճոյքն ունեցայ զինք լսելու Թէաթր տէ Շանզ'Էլիզէ (ծայրէ ծայր լեցուն – 2000 հոգի) սրահը: Ինչպէս միշտ, Պ. Չիքքոլինի, 75 տարեկան, արժանացաւ խելայեղ ծափահարութիւններու:

Իր մարդասիրութիւնը կը հաւասարի իր տաղանդին: Հրաժարեցաւ նուազողի իր վարձատրութենէն ի նպաստ «Ազնաւուր Հայաստանի Համար» կազմակերպութեան: Այդ համերգը տեղի պիտի ունենայ, Ուրբաթ, Յունուար 5, ժամը 20.30–ին, Սալ Ռընուար Պուա – Գոլոմպ, ի ներկայութեան Պր. Է. Նալպանտեանի, Հայաստանի դեսպան եւ Պր. Իվ Ռեվիյոնի, Պուա – Գոլոմպի քաղաքապետ, որ միշտ նպաստաւորած է դասական երաժշտութիւնը եւ հայ երաժիշտները ինչպէս՝ Սուսանա Միլտոնեան եւ Վարդան Մամիկոնեան:

Յայտագիրը կազմուած է Պէթհովընի, Շոփէնի, Ալպէնիցի եւ Լիսթի գործերէն:

Այս համերգը կաղանդի չատ գեղեցիկ նուէր մըն է, շնորհակալութիւն Պր. Չիքքոլինի:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՊԼԷՆՍՔԻ

* **Salle Jean Renoir;**
Impasse des Aubépines, près Gare Bois-Colombes.
Billets en vente à l'accueil de la Mairie.
Renseignements: 01.41.19.83.00.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

«ՊՈՅԻՆԿ – ՊՈՅԻՆԿ» ԹԱՏԵՐԱԽԱՂԻ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փասատինայի Հ. Բ. Ը. Մ. «Ալեք Մանուկեան» կեդրոնի սրահին մէջ, «Արտաւազդ» թատերախումբը, Նոյեմբեր 4–էն Դեկտեմբեր 10 շաբաթավերջերուն, ներկայացուցած է Մարք Գամոլէթիի «Պոյինկ – Պոյինկ» երկու արարնոց կատակերգութիւնը, բեմադրութեամբ Գրիգոր Սաթամեանի, որ կատարած է նաեւ թատերախաղին հայերէն թարգմանութիւնը:

***

ԷՋՄԻԱԾՆԱԿԱՆ ԹԵՄԻ ՆՈՐ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ա. ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

Գլըպէնքի մէջ Էջմիածնական Թեմի Առաջնորդարանի համալիրի կառուցման առաջին հանգրուանի աւարտին առիթով, Դեկտեմբեր 3–ին, տեղի ունեցած է ընդունելութիւն մը, որուն ներկայ եղած են շուրջ 600 հոգի: «Արշակ Տիգրանեան» համալիրին մէջ հաւաքոյթին բացումը կատարելով առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան, բացատրած է թէ ի՛նչ պայմաններու տակ գնուած է երեք արտավար հողը եւ մինչեւ այսօր անոր վրայ եղած կառուցումներ իրենց աւարտին հասած են 4 միլիոն տոլար ծախքով: Նշելով որ ցարդ իրագործուած կառուցումներուն վճարումները կատարուած են, Վաչէ Արք. կոչ ըրած է օժանդակութեան, երկրորդ հանգրուանի շինարարական աշխատանքներուն համար, այսինքն՝ եկեղեցւոյ կառուցման՝ որ պիտի արժէ 2.3 միլիոն տոլար: Համալիրը, բացի եկեղեցիէն, պիտի օժտուի նաեւ գլխաւոր սրահով մը եւ զանազան գրասենեակներով:

***

1700–ԱՄԵԱԿԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Օրէնճ Գոմթ գոլէճի ընդարձակ սրահին մէջ, Նոյեմբեր 19-ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին նուիրուած հայ երաժշտութեան փառատօն մը, կազմակերպութեամբ Գոմթա Մեսայի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան: Ներկայ եղած են 900 հոգի: Բացումը կատարած է հոգաբարձութեան ատենապետ Վահրամ Պիրիճի: Ողջոյնի խօսքերով հանդէս եկած են առաջնորդ Վաչէ Արք. Յովսէփեան եւ Վազգէն Քհնյ. Մովսէսեան: Յայտագրին մասնակցած են Արփինէ եւ Էլիզապէթ Փեհլիվանեան (երգ), ջութակահար Յարութիւն Պետելեան, ժողովրդական նուագարաններու համոյթ մը, եկեղեցւոյ «Զուարթնոց» պարախումբը եւ «Լարք» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Վաչէ Պարսումեանի:

ԼՐԱՏՈՒ

MONTELIMAR

Mémoire et cultures arméniennes*

Մոնթէլիմարի մէջ (Տրոմի նահանգ), կազմուած է նոր միութիւն մը՝ «Հայկական Յիշողութիւն եւ Մշակոյթ» որ ծընունդ առած է Լիոնի Թուրք հիւպատոսին ժխտողական գիրքէն (Մոնթէլիմարի քաղաքապետարանի մէկ ընդունելութեան ընթացքին) վաղորդայնին:

Ծանօթացման եւ Հայոց ցեղասպանութեան մասին ճշմարտութիւնը ներկայացնելու համար, Միութիւնը առաջին ձեռնարկ մը կազմակերպած է Նոյեմբեր 9-ին, գլխաւոր դասախօս ունենալով տոքթոր Իվ Թէրնոն, մասնագէտ հրէական եւ հայկական ցեղասպանութիւններու, Պատմութեան տոքթոր եւ հեղինակ բազմաթիւ հատորներու վերոնշեալ նիւթերու շուրջ:

Երեկոյթին ներկայ եղած են Մոնթէլիմարի քաղաքապետարանի եւ շրջանի բազմաթիւ անձնաւորութիւններ: Դասախօսը ներկայացուած է Միութեան նախագահը՝ Կարպիս Գամպուրեան, անդրադառնալով նաեւ ցեղասպանութենէն ետք, վերապրողներու Ֆրանսա հաստատուելուն եւ անոնց յաջող համարկումին:

Երեկոյթին լայն արձագանգ տուած են տեղական թերթերը՝ չեշտելով թէ ան տեղի կ'ունենար ճիշդ ատենին, այսինքն Ծերակոյտին կողմէ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման (Նոյեմբեր 8) վաղորդայնին: Կ'արձագանգէր նաեւ նախագահին՝ Կ. Գամպուրեանի արտայայտած գլխաւոր երկու նպատակներուն. – Ծանօթացնել Հայ մշակոյթը եւ մարդասիրական օժանդակութեան եւ գործակցութեան ծրագրեր պատրաստել ի նպաստ Հայաստանի:

* Chemin du Bois de Lion,
26200 Montélimar.

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

- 1922 -

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Զ.

– Առաջի՞ն անգամն է որ Պոլիս կու գաք, հարցուց Տիկին Տիք որ տարօրինակ կը գտնէր իրենց հիւրին պահած լռութիւնը:

Բայց Նէլլի եւ Ալիս մօտեցած էին երիտասարդին, ուշադիր ու զննող աչքերով:

– Մա՛յր, բայց պարոն Արամն է... ածիլուեր ու եղբօրս հագուստները հագեր է, գոչեց Ալիս խնդալով:

Փորձը յաջողած էր սակայն: Արամ կրնար վստահ ըլլալ որ իր վրայ հսկելու պաշտօն ունեցող լրտեսները առաջին ակնարկով պիտի չկրնային ճանչնալ զինքը:

Երիտասարդը բացատրեց տանտիրուհիին եւ աղջիկներուն թէ ինչո՛ւ այդ կերպարանափոխութիւնը կրած էր:

Նէլլի եւ Ալիս փափաք յայտնեցին մինչեւ Շիշլի ընկերանալ Արամին եւ իրենց եղբօր: Օդը գեղեցիկ էր և կառքով պիտի երթային:

Արամ որ այս տեսակ ծանրակշիռ պարագաներուն ամէն բան ծայրայեղ զգուշաւորութեամբ կը կատարէր, աղջիկներուն փափաքին ուժ տուաւ, մտածելով թէ անոնց ընկերակցութիւնը աւելի պիտի ապահովէր իր խաղը, լրտեսներուն ուշադրութիւնը վրիպեցնելով:

Տիկին Տիք թէթեւ ընդդիմութենէ մը ետքը հաւանեցաւ որ ամէնքը միասին երթան Շիշլի:

Է.

Սեդրակ սովորականէն կանուխ ճաշեց այդ իրիկուն: Ժամ առաջ կ'ուզէր երթալ Նարդիկը տեսնել, ինչպէս որ ժամադիր եղած էր:

Երբ աղջկան տունը հասաւ՝ տնեցիք տակաւին սեղանի վրայ էին: Ուստա Սերգիս արհեստակից բարեկամ մը ճաշի հրաւիրած էր ու միասին, բաւական երկար ատեն օղի խմած էին, ճաշի նստելէ առաջ: Կարեւոր գործ մը ներկայացեր էր նոյն օրը. Նորաշէն տան մը ամբողջ դուռները, պատուհաններն ու տախտակամածը շինել կ'առաջարկուէր իրեն: Մեծկակ աշխատութիւն մը, որ քանի մը ամիսի գործ պիտի հայթայթէր իր խանութին: Ուստա Սերգիս բարեկամ արհեստակից մը առեր եւ միասին տուն բերած էր՝ որպէսզի խորհրդակցին ու առաջարկուած գործը միասին վրանին առնեն: Ճաշէն ետքը պիտի երթային տեսնել ճարտարապետը, գինին վրայ համաձայնելու եւ վերջնական պայմանագրութիւնը կնքելու համար.

Ու այժմէն, գործին յաջողութեան համար, երկու բարեկամները կը չարունակէին օղիի գաւաթները պարպել:

– Արդէն եղած լմնցած գործ մըն է, կ'ըսէր Սարգիս աղա, գիներուն մասին գրեթէ համաձայնեցանք, հինգ վար հինգ վեր, վնաս չունի, կը յարմարինք, մանաւանդ որ բաւական խոշոր աշխատութիւն մըն է ու քանի մը ամիս գործ փնտռելու մտմտուքէն ազատ պիտի ըլլանք... խալֆան շնորհքով մէկը կ'երեւայ կոր... քոնթրաթը ընելուս պէս դըրամին հարիւրին քառասունը կանխիկ պիտի վճարէ:

Կանխավճարի գաղափարը մանաւանդ չափազանց կ'ուրախացնէր երկու արհեստաւորները ու ժամ առաջ կ'ուզէին երթալ ճարտարապետին հետ պայմանաւորուիլ:

– Ինչպէ՛ս, տակաւին կերակուրը չէ՞ք կերեր, ըսաւ Սեդրակ ներս մտնելով սենեակէն, որ թէ' երբ ճաշարան եւ թէ' երբ հիւրանոց կը ծառայէր:

– Այս գիշեր քիչ մը ուշ մնացինք, բայց կերանք լմնցաւ, պատասխանեց Սարգիս աղա ոտքի ելլելով ու՝

– Հայտէ' երթանք ու սա գործը լմնցընենք, ըսաւ բարեկամին:

Յետոյ խօսքը կրկին երիտասարդին ուղղելով.

– Մեզի հրաման կուտա՞ք, միւսիւ Սեդրակ, յարեց. գործի մը համար մէկը պիտի երթանք տեսնենք անպատճառ, դուք եթէ Նարդիկին հետ խօսք ունիք, հանգիստ նստեցէ՛ք խօսեցէք:

– Շատ աղէկ, Սարգիս աղա, դուք ձեր գործը նայեցէք, ես քիչ մը պիտի նստիմ ու երթամ պատասխանեց երիտասարդը որ չափազանց գոհ մնաց այս անակնկալ մեկնումէն որ առիթ կ'ընծայէր իրեն աւելի ազատօրէն տեսնուելու Նարդիկի հետ:

Երկու արհեստաւորները մեկնեցան:

Նարդիկի մայրը որ ա՛լ վարժուած էր երիտասարդ յեղափոխականներու այցելութիւններուն եւ գիտէր թէ իր ներկայութիւնը յաճախ նեղացուցիչ էր, զգուշաւոր կերպով, կամաց մը դուրս ելաւ սենեակէն, առանձին թողլով աղջիկն ու Սեդրակը:

Ցերեկուան յուզումներէն ետքը, ինչպէս ըսինք, Նարդիկ եկեր անկողնին վրայ ինկեր ու երկար ատեն լացեր էր: Արցունքները հանդարտեցուցեր էին իր ջիղերը ու հիմա երբ Սեդրակին հետ առանձին մնաց, պաղարիւն եւ ամենաբնական կերպով հարցուց.

– Այժմ բացատրէ' տեսնեմ ցերեկուան երկիւղներուդ պատճառը, ինչպէս որ խոստացար արդէն:

Սեդրակ Նարդիկին նայեցաւ զարմացկոտ ակնարկով մը: Անոր անխռով ու հանդարտ կերպարանքը տարօրինակ թըւեցաւ իրեն եւ կարծես դժգոհ մնաց:

– Նարդի՛կ, ըսաւ, վայրկեանէ վայրկեան ձերբակալուելու վտանգին մէջն ենք եւ կը զարմանամ որ ի՛նչպէս այսքան անտարբեր ու անհոգ կ'երեւաս: Բաջութեա՞ն թէ անգիտակցութեան արդիւնք է ասիկա եւ կամ, ինչ բաժնուելէդ ետքը ապահովիչ տեղեկութի՞ւն մը առիր:

(Շար. 19)

COMITE DU 24 AVRIL

REGROUPEMENT DES ORGANISATIONS ARMENIENNES DE FRANCE

COMMUNIQUE

Les organisations arméniennes de de France, ayant conscience de l'importance du travail dans l'union et la confiance réciproque, d'une part, et de la nécessaire préparation de l'avenir communautaire, d'autre part, ont tenu, une réunion générale, le 14 décembre 2000, pour faire le bilan sur les actions passées et pour lancer un débat d'orientation sur l'organisation et la représentation communautaire, en France, au début d'un nouveau siècle.

Après un large débat constructif, les représentants des organisations ont décidé à l'unanimité de doter le Comité du 24 Avril d'objectifs tels que :

— la coordination des actions relatives à la reconnaissance et à la réparation du crime de génocide subi par le peuple arménien, en Turquie, entre 1915 et 1922;

— la représentation auprès d'instances nationales et européennes de la communauté arménienne de France, lorsque ses intérêts généraux l'exigent, ainsi que la représentation auprès de la République d'Arménie et de son Ambassade en France;

— la coordination et l'animation des actions relatives au maintien et au développement de l'identité arménienne, à travers l'éducation, la culture et la mémoire;

— la préparation d'une représentativité démocratique au sein de la communauté arménienne de France.

Une Assemblée Générale extraordinaire sera convoquée le 17 février 2001, à Paris, pour décider formellement de ces orientations, pour renouveler les équipes dirigeantes qui seront chargées de la mise en application de ces orientations, pour se doter de moyens et décider de leur affectation et pour mettre en place une Commission chargée de préparer la réalisation technique d'une représentativité démocratique à échéance de fin 2001.

L'implication des régions, de leurs Comités et de leurs organisations sera particulièrement recherchée afin de garantir les chances de réussite de telles orientations devenues aujourd'hui indispensables et conformes aux aspirations des Arméniens de France.

Paris, le 15 décembre

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն:

Ժամը 9·30-ին Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = 550 F + 50 F frais d'expédition.

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Շրջանային Վարչութեան եւ Փարիզի Արշալոյս Թադէոսեան մասնաճիւղի անդամները խորին ցաւակցութիւններ կը յայտնեն ընկերուհի Լէնա Շագրումեանին, զաւակներուն՝ Թամարին եւ Քրիստափորին, ինչպէս նաեւ Շագրումեան, Տէմիրճեան, Սարուխանեան, Տիրգէլեսեան եւ Թիւֆէնքճեան ընտանիքներուն՝ փիէր Շագրումեանի *մահուան առթիւ:*

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10–ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝

ԽՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

Le lundi 25 décembre, jour de Noël,
de 9h à 9h30
sur **FRANCE 2** dans le cadre
de l'émission
«LES CHRETIIENS ORIENTAUX»

COOPERATION ARMENIE:

Une leçon d'amour

L'association fournit 300 repas chauds gratuits par jour aux personnes âgées démunies dans ses restaurants du Zanguézour, offre à un millier d'enfants des activités socio-éducatives dans ses centres de Gumri et de Goris, organise des parrainages d'enfants orphelins

COOPERATION ARMENIE :
50, rue Etienne Marcel, 75002 PARIS
Tél.:01 42 36 06 79, Fax:01 42 36 14 75
e-mail: armenie.coop@free.fr

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE

Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Պօղոս Սանոսեանի *մահուան առթիւ.–*

Ոսկանեան, Գիլիճեան 300–ական Ֆր., Ջիլինկիրեան 1000 *Ֆր., Թալօեան, Պօյաճը* 300*–ական Ֆր., Ժանիմ* 200 *Ֆր., Կէօնճիւ* 1000 *Ֆր., Մինասեան* 200 *Ֆր., Սէմօղէճեան* 300 *Ֆր., Ժիրայր Գարակէօզ* 200 *Ֆր., Միհրան Տէմիր* 500 *Ֆր., Ոմն՝* 100 *Ֆր., Գուզէրեան* 400 *Ֆր.:*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ

ԿԱՐԳԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿԸ՝

"ՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ"
ԴԱՇՆԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
Ա. ԳԻՐՔ

մասնակցութեամբ՝
Կարպիս Ափրիկեանի, Արա Գրիգորեանի (*հրատարակիչը*) *եւ* Խօժէնի Ալեքսեանի (*դաշնակ*):

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 20, ժամը՝ 20·45–ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
(*մեթրօ՝ Գատէ*)

Մուտքը ազատ է:

Տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
01 - 42 - 29 - 10 - 24
01 - 43 - 76 - 67 - 37

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!

Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2001
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐՋԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

CONCERT DE NOËL

DUO DE VIOLONS

HERATCHIA et DAVID HAROUTOUNIAN

Bach — Mozart — Vivaldi — Komitas

Cantiques traditionnels de Noël
chantés par HOURY APARTIAN

VENDREDI 22 DECEMBRE à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
8 bis, rue des Ternes — 75017 PARIS
(métro : Champerret)

Entrée libre ● Libre participation aux frais

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամերիկայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ — Թիւ 20.062 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.062

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 18 / 19)

ԱԺՄ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԲՈԼՈՐ ՀԱՐՑԵՐԸ ՉԷ ԼՈՒԾԱԾ

Շաբաթ օր, Դեկտ. 16-ին, ԱԺՄ-ի համագումարը երկար վէճերէ ետք, որոնց եզրակացութեան մը յանգած էր եւ յաջողած մեծամասնութիւն ստեղծել բանաձեւի մը շուրջ, բայց, կարելի չէր եղած լուծել օրակարգի բոլոր հարցերը: Անկախ մնացած էին կանոնագրային փոփոխութիւնները և նոր վարչութեան ընտրութիւնը: Այդ իսկ պատճառով, համագումարը իր նիստերը կը վերսկսի Յունուարի կէսերուն:

*
**

ՓՈՓՈԽՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԿԱԶՄԻՆ ՄԷՋ

Նախագահ Քոչարեանի Դեկտ. 18 թուակիր հրամանագրով իր պաշտօնէն հեռացուած է Տարածքային կառավարման եւ քաղաքաշինութեան գործունէութիւնը համակարգող նախարար Լեւոն Յակոբեան: Իր տեղը նշանակուած է Յովիկ Աբրահամեան որ Արարատի մարզպետի պաշտօնը կը վարէր 1998-էն ի վեր:

Նոյն օրը, նախագահը այլ հրամանագրով մըն ալ Ներքին գործերու նախարարի տեղակալ նշանակած է Արմէն Խաչատրեանը որ պահակազօրքի գեներալ-մայորի կոչում ունի: Մինչ այդ կը վարէր Թուրքմենստանի մօտ Հայաստանի Ներքին գործերու նախարարութեան ներկայացուցչի պաշտօնը:

*
**

ԴԱՏԱՒՈՐՆԵՐ ԱԼ ԿԸ ՊԱՏԺՈՒԻՆ

Նախագահին առընթեր արդարադատութեան խորհուրդը տարուան 11 ամիսներուն ընթացքին 12 դատաւորի պարագայ քննած է. անոնցմէ երկուքը ենթարկուած են կարգապահական պատասխանատուութեան: Նոյն ժամանակաշրջանին երեք դատաւորներու լիազօրութիւնները ետ առնուած են, մէկը կաշառակերութեան պատճառով հինգ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է, մէկն ալ առողջական պատճառներով իր դիմումին վրայ պաշտօնէն ազատ կացուցուած է:

*
**

ԼՂՀ

Ս. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ ԲԱՆԱԿԻ ՀՐԱՄԱՆԱՏԱՐԻ ՏԵՂԱԿԱԼ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի Դեկտեմբեր 18-ին ստորագրած հրամանագրով գնդապետ Սամուէլ Կարապետեան ԼՂՀ պաշտպանութեան բանակի փոխ-հրամանատար նշանակուած է:

*
**

ԿԸ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԻ ՆԵՐԳԱՂԹԸ ԽՐԱԽՈՒՍՈՂ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐ ՍՏԵՂԾԵԼ

Ներգաղթի եւ գաղթականներու վարչութեան պետ Գագիկ Եկանեան հիմնաւելով արտասահմանի հայաշատ կարգ մը վայրերու մէջ կատարուած հարցախոյզներու արդիւնքին, ըսած է թէ Հայաստանէն արտագաղթողներու պզտիկ մէկ մասը կ'ուզէ վերադառնալ: Ատոր համար կը սպասեն որ Հայաստանի ընկերա - տնտեսական պայմանները քիչ մը բարելաւին: Գ. Եկանեան ըսած է թէ հարկ է խրախուսել վերադարձի տրամադրութիւնները, սակայն առկա կարելի չէ ներկայի օրէնսդրական պայմաններով: Արտագաղթի, կամ ներգաղթի մասին կը գործէ տակաւին խորհրդային շրջանի օրէնսդրութիւնը եւ ըստ վարչութեան պետին, նախ պէտք է այդ պակասը լրացնել:

*
**

ԲԱԳՐԱՏԱՇԷՆԻ ՆՈՐ ՄԱՔՍԱՏՈՒՆԸ

Դեկտեմբեր 17-ին բացուած է Բագրատաշէնի սահմանամերձ նոր մաքսատունը ուր զետեղուած նոր գործիքներու շնորհիւ աւելի լաւ կարելի պիտի ըլլայ հսկել մաքսանենգութեան եւ աշխատանքները աւելի քաղաքակիրթ ձեւով տանիլ: Մաքսատունը երկրին երկրորդն է Մեղրիէն ետք: Ունի համակարգիչներու ցանց ու կրնայ մէկ անգամէն 3,6 թոն կշռել: Բացումին ներկայ գտնուած է պետական եկամուտներու նախարար Անդրանիկ Մանուկեանը:

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԱԿԱՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ Ճ. ՊՈՒՇԻ

Նախագահ Քոչարեան ալ իր կարգին իր շնորհաւորութիւնները յղած է ԱՄՆ-ու նորընտիր նախագահ Պուշին: Իր հեռագրին մէջ Հայաստանի նախագահը ըսած է՝ «Կը յուսամ որ որ մեր երկու ազգերուն միջեւ արդէն իսկ գոյութիւն ունեցած խոր յարաբերութիւնները աւելի եւս կը զարգանան: Հայաստան բարձր կը գնահատէ Հարաւային Կովկասի մէջ ժողովրդավարութիւն, խաղաղութիւն ու բարգաւաճում հաստատելու ուղղուած Միացեալ-Նահանգներու ճիգերը»: Ռ. Քոչարեան աւելցուցած է նաեւ թէ ինք պիտի գործակցի ամերիկեան նոր կառավարութեան հետ «ազնիւ նպատակներուն իրագործման համար»:

ԱԶՆԱՒՈՒՐԻ ՀԱՄԵՐԳԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Առայժմ կարելի չէ ճշգրիտ թիւ մը տալ Ազնաւուրի համերգին եւ յաջորդող ճաշէն գոյացած գումարին մասին, ինչպէս յայտնեցին մեզի Aznavour pour l'Arménie-ի գրասենեակէն իսկ, Դեկտ. 18-ին: Ընթրիքէն պէտք է, սկզբունքով (խոստացուած բոլոր գումարները դեռ գանձուած չեն) գոյանայ 600 հազար տոլար նուազագոյն, մինչ համերգին հասոյթը աւելի քան մէկ միլիոն ֆրանք է, բայց, ցարդ բոլոր ծախքերը նկատի չեն առնուած: Յետագային, կարելի կ'ըլլայ ստոյգ տեղեկութիւններ հաղորդել:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՔ ականկնկալօրէն տեսակցութիւն մը ունեցաւ ԱՄՆ-ու նորընտիր նախագահ Ճորճ Պուշի հետ, Դեկտ. 18-ի երեկոյեան, Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպանատունը: Հանդիպումը տեւած է 45 վայրկեան եւ տեղի ունեցած է շատ ջերմ մթնոլորտի մը մէջ:

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԸ, Դեկտեմբեր 19-ին, օրակարգի փափուկ նիւթ մը ունէր, քանի աջի թէ ձախի անդամներ տարակարծիք կը մնան նախագահական եւ երեսփոխանական ընտրութեան (2002) ժամանակացոյց փոխելու մասին: Ժոսփէն կ'ուզէ որ նախագահական ընտրութիւնը կանխէ երեսփոխանականը, բայց, Շիրաք դէմ է, մինչ ոչ մէկ կուսակցութիւն միաձայնութեամբ համամիտ է: ԷՌ - ՓԷ - ԷՌ-ի բանբերը՝ Փաթրիք Տէվէճեան կը բացատրէր («Լիպերասիոն», Դեկտ. 19) թէ ինչո՞ւ իր կուսակցութիւնը համաձայն չէ փոփոխութեան, զոր հակասահմանադրական կը նկատէ, որովհետեւ կը մնայ, կ'ըսէ, սահմանադրութեան հիմնական մէկ յենարանին՝ որ Ազգային Ժողովի լուծման հարցն է: Ժիսքար տ'Էսթէն այլ լուծում մըն ալ կ'առաջարկէր («Լը Մոնտ», Դեկտեմբեր 19) երկու ընտրութիւնները նոյն օրը կատարել, բայց հոս ալ ընդդիմացողները շատ են: Ի դէպ, նախագահական թէ երեսփոխանական ընտրութիւններու ժամանակացոյցը փոխուած է արտաքին դէպքերու պատճառաւ: Արդարեւ, նախագահական ընտրութիւնը կը կատարուէր Դեկտեմբերին եւ Փոմփիտուի մահն է, 1973 Ապրիլ, որ պատճառ եղած է փոփոխութեան, ինչպէս, 1997-ին, երեսփոխանական ընտրութեան թուականը, երբ Շիրաք լուծեց Ազգային Ժողովը: Համայնավարներն ալ դէմ են փոփոխութեան եւ Ժոսփէն, որու կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն չի կազմեր առանձին, իր յոյսը դրած է ԻՒ - ՏԷ - ԷՖ-ի վրայ, որ կէս առ կէս տարակարծիք է:

ԻՍՐԱՅԷԼԻ Խորհրդարանը (Քնէսէթ) մերժեց իր լուծումը, Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 18-ին եւ Պ. Նեթանիահու քաշեց իր թեկնածութիւնը վարչապետի պաշտօնէն: Ծանօթ է որ, Նեթանիահու չէր կրնար թեկնածու ըլլալ ներկայ պայմաններուն մէջ, քանի որ երեսփոխան չէր եւ կ'ուզէր որ Քնէսէթը լուծուի, կանխահաս ընտրութիւն կատարուի, որպէսզի երեսփոխան ընտրուի: Այժմ, Պաքի մրցակիցը պիտի ըլլայ (աջէն) Ա. Շարոն: Անհաւանական չի նկատուիր նաեւ որ Շիմոն Փերէս ալ թեկնածու ըլլայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ փաստաբաններու գործադուլը վերջ պէտք է գտնէր Դեկտ. 19-ին համաձայնութիւն մը գոյացած ըլլալով, նախորդ գիշերը 9 ժամուան բանակցութիւններէ ետք: Խնդրոյ առարկայ էր նշանակուած փաստաբաններու ցած վարձատրութիւնը պետութեան կողմէ, երբ ամբաստանեալը կամ ոեւէ դատ ունեցող ի վիճակի չէ փաստաբանի մը աշխատավարձքը վճարելու: Արդարութեան նախարարութիւնը որոշեց կրկնապատկել այդ վարձատրութիւնը:

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ կուսակցութեան 80-րդ (Թուրի համագումար, 1920) տարեդարձը տօնուեցաւ Փարիզի մէջ եւ այդ առթիւ Ռոպէր Հիւ խոստովանեցաւ խորհրդային մոտելին «հրէշային կուրութիւնները» ընդունելով նաեւ ֆրանսական համայնավար կուսակցութեան փարումը այդ վարդապետութեան: Տօնակատարութիւնը չարունակուեցաւ թեթեւ խրախճանքով մը:

ԻՐԱՆԻ Մշակոյթի նախարարը՝ Ա. Մոհաճերանի ստիպուեցաւ իր հրաժարականը տալ, եօթը ամիս դիմադրելէ ետք պահպանողականներու յարձակումներուն: Ան թոյլ տուած էր որ մամուլը արտայայտութեան որոշ ազատութիւն վայելէ: Այս հրաժարումը ծանր հարուած մըն է Խաթամիի համար եւ յաղթանակ մը պահպանողականներուն:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ քաղաքապետին՝ Լուժկովի կցորդին կառքին վրայ կրակ բացուած է Դեկտեմբեր 19-ի առաւօտուն, վիրաւորելով կցորդը, մինչ վարորդը մեռած է:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ապահովութեան սպասարկութիւնները յայտարարած են Դեկտեմբեր 18-ին, որ, չէչէն ծանօթ ղեկավար՝ Բասայեւի եղբայրը՝ Շիրվանի Բասայեւ սպաննուած է: Նոյն աղբիւրին համաձայն, սպաննուած է նաեւ պատերազմական ուրիշ ղեկավար մըն ալ՝ Ռուսլան Ցագարայեւ, բայց, չէչէն անկախապաշտները կը հերքեն այս լուրերը:

ԵԶԱՆ ՄԻՍԷՆ ետք, ձուկն ալ փտանգաւոր սնունդ մըն է ըստ Եւրոպական

(Շար.ը Դ. էջ)

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(19 Décembre)

L'EX-MINISTRE DE L'EDUCATION ACHOT BLEYAN A ETE CONDAMNE A 7 ANS DE PRISON

Թերթը պզտիկ ունենալով Սփոռքաձայնասփիւռի կայանը, արձագանգելով Բլէեանի եօթը եւ երկու ամբաստանակիցներու 6 եւ 2 տարուան բանտարկութեան դատապարտումին, կ'աւելցնէ որ նախկին նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանի կողմնակից թերթերը դատապարտած են իր յաջորդը Ռոպէր Քոչարեան «որ արդարութիւնը կը գործածէ որպէս անձնական զսպումի գործիք»:

ՀԱՄՇԷՆԵՐԷՆ ԺԱՊԱՒԷՆ ՄԸ

Համշէներէնը Սեւ ծովու արեւելեան ափի շրջանին մէջ հաստատուած համշէնցիներուն լեզուն է: Անոնք իսլամացած Հայեր են ու իրենց լեզուն հայերէնի բարբառ մը կը նկատուի: Այսօր այդ շըրջանին մէջ միայն շուրջ 40 հազար հոգի մնացած է որ տակաւին համշէներէնը կը գործածէ որպէս առօրեայ լեզու:

Այդ լեզուով առաջին ժապաւէն մը պատրաստուած է Օզճան Ալփէրի կողմէ որ այդ շրջանի բնակիչ է ու ծանօթ համշէներէնին: «Մոմի» անուն այդ ժապաւէնով ան կ'ակնարկէ մշակոյթի մը, լեզուի մը կորուստի երեւոյթին: Դերակատարները եւս տեղացիներ են եւ բոլորն ալ կամաւոր մասնակցած են աշխատանքին, նպատակ ունենալով հանրութեան ուշադրութիւնը գրաւել լեզուին կորուստին վրայ:

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

Մեթերնիխի գծած Եւրոպայի քաղաքական քարտէսը կ'ընդգրկէր 14 գերիշխան պետութիւններ, փոխանակ այսօրուան 41ին: Անոր ստեղծած կառոյցին կարծեցեալ ամրութիւնը շատ չտեւեց, հազիւ քանի մը տարի. ան շուտով սկսաւ ճաթռտիլ, առաջին իսկ ցնցումներուն հետեւանքով: Բայց նախ տեսնենք այն երկու ազգային հարցերը – բացառիկ երեւոյթ – որոնք իրենց լուծումը խաղաղօրէն գտան, այն ալ Ի. դարուն սկիզբը միայն:

Եւրոպայի հիւսիսը՝ իրարու ցեղակից սքանտինեան ժողովուրդները շատ մօտիկ են իրարու, խօսելով նոյն լեզուի մը տարբեր բարբառները, կրօնքով ալ բոլորը լուտերական բողոքական են: Անցեալին, Դանիոյ մականին տակ, 1397–էն 1531 կազմած էին միացեալ թագաւորութիւն մը, Քալմար մայրաքաղաքով: Այդ թուականին Շուէտ անջատուեցաւ եւ հետզհետէ հզօրանալով դէպի արեւելք տարածուեցաւ Պալթեան ծովը վերածելով շուէտական լիճի մը, նուաճելով Ֆինլանտիան, Քարելեան եւ Պալթեան երկիրները: Միայն 1709–ին Փոլթավայի իր յաղթանակով է որ Ռուսիոյ Մեծն Պետրոս ցարը այդ յառաջխաղացումը կասեցուց եւ այդ հողերէն մաս մը գրաւեց: Նախապէս տեսանք որ 1815–ին իբրեւ հատուցում Շուէտէն առնուած եւ Ռուսիոյ տրուած Ֆինլանտիային, Նափոլէոնի զինակից Դանիան «պատժելու» համար Նորվեկիան տրուեցաւ Շուէտի: Թէեւ այս վերջինին հովանիին տակ Նորվեկիա ունեցաւ սահմանափակ ինքնավարութիւն մը, սակայն մօտ մէկ դար տեւած լարուած եւ դժուարին գոյակցութենէ մը վերջ, ան յաջողեցաւ 1905–ին խաղաղ եւ անարիւն միջոցներով իր անկախութիւնը ձեռք ձգել:

1815–ին Իսլանտա Դանիոյ մնացած էր: Հեռաւոր եւ աննշմար կղզի մը այն ատենուան համար, ծածկուած հսկայ սառցակոյտերով: Իր սակաւաթիւ բնակչութեան տակաւ աճին զուգընթաց, տնտեսական զարգացումը թոյլ կուտար որ նախ 1904-ին Իսլանտա ինքնավար դառնայ, իսկ 1918–ին կատարեալ անկախութիւն ստանայ Դանիոյ հետ իբրեւ կապ պահելով միայն նոյն միապետը: Իսկ 1944–ին, Իսլանտա Հանրապետութիւն հռչակեց:

Վիէննայի վեհաժողովին ստեղծած կարգուսարքին առաջին ցնցումները եկան բոլորովին չսպասուած կողմէ մը: 1821ին, Յոյները պարզեցին ապստամբութեան դրօշը. եթէ անոնք ցամաքային մեծ ուժ չունէին, սակայն Օսմանեան նաւատորմին մեծ մասը իրենց կը պատկանէր, որուն շնորհիւ վեց տարի ամբողջ դիմադրեցին մեծ կայսրութեան, ի գին մարդկային հսկայ զոհողութիւններու (Վիքթոր Հիւկօ անմահացուցած է յոյն ժողովուրդին տանջանքները՝ Քիօյի կղզիին ջարդերը – «Le Turc est passé par là» քերթուածով նկարագրելով): Ռուսիոյ Նիկոլա Ա. ցարը, որպէս պաշտպան օրթոտոքս քրիստոնէութեան, 1827–ին օգնութեան գնաց Յոյներուն: Ֆրանսա եւս ուզեց միջամտել: Իր հանրային կարծիքին ճնշումին տակ, (Լորտ Պայրըն գացած էր Յոյներուն հետ կռուելու եւ զոհուեցաւ Միսոլոնկիոնի պարիսպներուն տակ 1824–ին), Անգլիա եւս ստիպուեցաւ միջամտել: Եւրոպացիներուն Նաւարինի ծովային յաղթանակը ապահովեց Յունաստանի անկախութիւնը զոր Սուլթան Մահմուտ ստիպուեցաւ ի վերջոյ ճանչնալ: Բայց ի՜նչ անկախութիւն, շատ սահմանափակ հողամասի մը վրայ, նորաստեղծ Յունաստանը կը տարածուէր միմիայն Փելոփոնեզի եւ Աթթիկէի վրայ այժմեան պետութեան միայն մէկ քառորդ հողամասին: Աւելի քան դար մը պէտք եղաւ քանի մը պատերազմներով որ Հելլադան գտնէ իր այսօրուան սահմանները: Յունաստանի անկախութիւնով սկսաւ այսպէս կոչուած տխրահռչակ «մեծ պետութիւններու ձայնակցութիւնը Concert des Grandes Nations» որ մինչեւ 1945 Եալթայի վեհաժողովը պիտի յաւակնէր տնօրինել Եւրոպան, ըստ իր շահերուն, – աւելի ճիշդը՝ ըստ մեծ պետութիւններու հակոտնեայ շահերուն – իրեն խաղալիկ դարձնելով փոքր ժողովուրդներն ու պետութիւնները, (Փարիզի 1856–ի, Պերլինի 1878–ի վեհաժողովները) ըստ կամս գծելով անոնց սահմանները, երբեմն քայլ առաջ, մէկ քայլ ետ քաղաքականութիւնով, երբ չհամարձակէր զանոնք քարտէսէն ջնջել մէկ հարուածով սրբել, ինչպէս եղաւ Չեխոսլովաքիոյ պարագան, 1938–ին, Միւնիխի ժողովին:

Յունաստանի թագին հարցը մէկ այլ օրինակ է այդ «մեծ» տէրութիւններու մրցակցութիւններուն եւ ազդեցութեան գօտիներուն: Անոնք ամբողջ երկու տարի չկրցան իրարու հետ համաձայնիլ. ի վերջոյ գայն տուին – գերմանական փոքր նորկազմուած իշխանական ընտանիքի մը – Պավարիոյ թագաւորին երկրորդ տղուն՝ Օթոն իշխանին:

Այսօրուան ֆրանսերէնով géopolitique կոչուածը այդպէսով սկիզբ կ'առնէր:

Մեթերնիխի կարգերուն երկրորդ հարուածը եկաւ Պրիւսէլէն:

Պրիւսէլ հեռու չէ Փարիզէն: Ֆրանսական «Յուլիսեան» կոչուած ազատական յեղափոխութեան (1830) արձագանգները շուտով հասան հոն: Ֆրանսախօս եւ կաթողիկէ Վալլոնները ապստամբութեան դրօշը պարզեցին 15 տարի առաջ իրենց պարտադրուած՝ Հոլանտայի բողոքական թագաւորին հանդէպ, պահանջելով իրենց կցումը Ֆրանսայի: Տակաւին 15 տարի առաջ պարտուած Ֆրանսայի ընդարձակուիլը անշուշտ խոտոր պիտի համեմատէր Մեծն – Բրիտանիոյ «բարձր» շահերուն, մանաւանդ մինչեւ Անվերսի պէս կարեւոր նաւահանգիստ մը ունենալը ճիշդ իր դէմը: Ու Ալպիոն անմիջապէս լարեց իր «դիւանագիտական հնարքները». յաջողեցաւ ոտքի հանել Ֆլամանախօս կաթողիկէ քանի մը գաւառներ, այդ «ըմբոստութեան» տալով կրօնական գունաւորում: Հոգեվարք «Սուրբ Ձինակցութիւնը» այսպէսով ստեղծեց բոլորովին արուեստական նոր տէրութիւն մը, Պելժիա անունով: Անգլիան կրկին ընդդիմացաւ որ անոր թագը տրուի Ֆրանսայի Թագաւոր Լուի Ֆիլիփի տղուն, եւ այնպէս մը եղաւ որ գերմանացի Սաքս – Գոպուրկի իշխան Լէոփոլտ դառնայ Պելժիոյ թագաւորը: Այդ իշխանական ընտանիքի մէկ ուրիշ անդամը յետոյ պիտի բարձրանար Պուլկարիոյ գահը: Նորաստեղծ պետութեան պատմութիւնը ուր չկար ազգութեան յստակ գաղափար, ամբողջ 160 տարի պիտի թունաւորուէր լեզուական հարցով, մինչեւ 1990 երկրին դաշնակցային պետութիւն դառնալը ի վերջոյ: Յիշենք նաեւ որ Պելժիոյ անկախութեամբ՝ Լիւքսամպուրկ աշխարհագրականօրէն կ'անջատուէր Հոլանտայէն: Ան 1815–ին մեծ – դքսութիւն հռչակուած էր եւ իր թագը անձնական հանգամանքով տրուած Հոլանտայի Թագաւորին: Այս վերջինը արու զաւակ չունենալով, 1867ին Լիւքսամպուրկի գահը բարձրացաւ գերման Նասաուի գերդաստանին մէկ իշխանը, այսպէսով այս փոքրիկ երկիրը դարձաւ գերիշխան տէրութիւն, Նորվեկիայէն եւ Իսլանտայէն առաջ՝ խաղաղօրէն անկախացած Եւրոպայի երեք տէրութիւններուն առաջինը:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԼՂՀ

ԳԵՐԻՆԵՐՈՒ, ՊԱՏԱՆԴՆԵՐՈՒ ԵՒ ԱՆՀԵՏԱՑԱԾՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի հրամանագրով ստեղծուած է գերիներու, պատանդներու եւ անհետացածներու հարցերու յատուկ յանձնաժողով մը, որու նախագահ նշանակուած է ԼՂՀ Պաշտպանութեան նախարարը: Յանձնաժողովը կ'ընդգրկէ ԼՂՀ Ազգ. Ժողովի Պաշտպանութեան, ապահովութեան եւ օրինապահութեան ու պետական-իրաւական հարցերու յանձնաժողովներու նախագահները եւ ուրիշներ: Անոր աշխատանքներուն կրնան մասնակցիլ նաեւ հանրային կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ: Նորաստեղծ այս մարմինին նպատակն է համակարգել ղարաբաղեան պատերազմին գերի ինկած զինուորներու, ինչպէս նաեւ պատանդ ինկած կամ անհետացած քաղաքացիներու գտնուած վայրերը պարզելու աշխատանքները:

ԱՌԱՋՆՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

• Նոյեմբեր 10–12–ին Գերմանիոյ մէջ գործող Ֆիլոքսենիա միջեկեղեցական կազմակերպութեան հրաւէրով Գերմանիոյ Ձիկպուրկ քաղաքին մէջ տեղի ունեցաւ եռօրեայ նստաշրջան մը նուիրուած Հայ Եկեղեցւոյ 1700–ամեակին: Այս նստաշրջանին կը մասնակցէին մեծ մասամբ կաթողիկէ, աւետարանական, ռուս եւ յոյն ուղղափառ ղպտի եկեղեցիներու ներկայացուցիչներ, աստուածաբաններ եւ հաւատացեալներ: Ձիկպուրկի մէջ մասնակիցներուն հրամցուեցան դասախօսութիւններ Հայ Եկեղեցւոյ պատմութեան, աւանդութեան եւ ծէսին շուրջ: Ուրբաթ, Նոյեմբեր 10-ին դասախօսեց Միւռոն Քհնյ. Սարգիսեանը «Հայ եկեղեցւոյ պատմութիւնը եւ Գերմանիոյ Հայոց գաղութը» նիւթ ունենալով: Փրոֆ. Հերման Կոյց «Հայաստան – Գերմանիա

ԱՇԽԱՐՀԱՀՌՉԱԿ ՀԱՅ ԼՈՒՍԱՆԿԱՐԻՉ՝ ԵՈՒՍՈՒՖ ՔԱՐՇԻ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍԸ ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Դեկտեմբեր 7–ին, Պէրլինի «Գերմանիոյ Պատմութեան Թանգարան»ին մէջ տեղի ունեցաւ աշխարհահռչակ լուսանկարիչ հայազգի Եուսուֆ Քարշի գործերուն ցուցահանդէսի բացումը, օժանդակութեամբ՝ Գանատայի ազգային արխիւներու կեդրոնին եւ Գանատայի Գերմանիոյ դեսպանութեան: Ցուցահանդէսը կը տեւէ մինչեւ Փետրուար 27:

Այժմ, 92 տարեկան Ե. Քարշ հաստատուած է Միացեալ – Նահանգներ – Պոսթըն: Ծնած է 1908–ին՝ Մարտին քաղաքին մէջ (Արեւմտեան Հայաստան): Մեծ հայրը արուեստագէտ փորագրիչ էր, իսկ հայրը վաճառական: Հայ ժողովուրդի ջարդերէն ետք, 1922–ին Քարշի ընտանիքը կը փախչի Թուրքիայէն եւ կ'ապաստանի Սուրիա (Հալէպ): Երկու տարի ետք, 16 տարեկան հասակին երիտասարդ Եուսուֆ կը յաջողի մեկնիլ Գանատա – Քէպէք, իր հօրեղբօր Ճորճ Նաքաշին մօտ, որ Շերպրուքի մէջ ծանօթ էր իբրեւ ճարտար լուսանկարիչ:

Ազատ ժամերուն եւ դպրոցի արձակուրդի ատեն Եուսուֆ կ'օգնէր հօրեղբօր լուսանկարները լուալու եւ բազմացնելու համար: Երբ 17 տարեկան կ'ըլլայ, հօրեղբայրը իրեն կը նուիրէ լուսանկարի պարզ գործիք մը, որով Եուսուֆ կը յաջողի շահիլ իր առաջին մրցանակը, 50 տոլարի նուէր մը:

Հօրեղբայրը՝ տեսնելով Եուսուֆի ցոյց տուած արտակարգ հետաքրքրութիւնը լուսանկարչութեան հանդէպ, կը ղրկէ զինքը Պոսթըն, իր բարեկամներէն լուսանկարիչ Ճոն Կարոյի մօտ, որ ժամանակին նշանաւոր լուսանկարիչ էր, արուեստը կատարելագործելու համար:

1933–ին, Եուսուֆ Քարշ բարեկամէ մը փոխ կ'առնէ 150 տոլար եւ Օթթաուայի մէջ կը բանայ իր սեփական գործատեղին: Դժուար ժամանակներ ունեցած է, յաճախ վարձքը վճարելու համար ուրիշներէն դրամ փոխ առած է: Ան իր լուսաւորման յատուկ ճաշակն ու ձեւը կը զարգացնէ թատրոնի մէջ, գործադրելով իր մօտեցումները լոյսերու խաղի ու ընդհանրապէս լուսաւորութեան վերաբերեալ: Բայց շուտով կը յայտնուի իր մէջ վարպետ լուսանկարիչը եւ անուանի մարդիկ իրեն կը դիմեն դիմանկարի մը համար:

Երկար տարիներ Եուսուֆ Քարշ անվիճելի հեղինակութիւն մըն է լուսանկարչական ասպարէզին մէջ: Ամէն տարի հազարաւոր քիլոմեթր ճամբայ կը կտրէր աշխարհի չորս կողմը և լուսանկարի սովորական գործիքով կ'անմահացնէր աշխարհի մեծերը:

Հայ մեծ վարպետի գործերը պարզ լուսանկարներ չեն, այլ հոգեկան ապրումի խոր պահեր, որոնք կը ներկայացնեն մարդու մը նկարագիրն ու խառնուածքը, կը թափանցեն անոր էութեան ամէնէն աւելի խորին ծալքերուն մէջ: Այդ լուսանկարները խօսուն կենդանագիրներ են որոնցմէ իւրաքանչիւրը կը խտացնէ կեանքի մը պատմութիւնը:

Եուսուֆ Քարշ լուսանկարած է շատ յայտնի մարդիկ, տարբեր մասնագիտութեանց տէր մարդիկ, քաղաքական դէմքեր, արուեստագէտներ, գիտնականներ եւլն.: Կը բաւէ տալ քանի մը անուններ, փաստելու համար Քարշի տարած փայլուն յաղթանակները: Այսպէս՝ Ուինսթըն Չըրչիլ, Պերնար Շօ, Այնշթայն, Շարլ տը Կօլ, Խրուշչով, Հեմինկուէյ, Ալպէր Շվայցեր, Փիքասօ, Թոմաս Ման, Այզընհաուըր, Էլիզապէթ Թագուհին եւ ուրիշ անուանի մարդիկ, որոնց լուսանկարներուն թիւը կ'անցնի 50 հազարը, 250 հազար նեկաթիֆ եւ 12 հազար գունաւոր սահիկներ:

Իր լուսանկարչական գործերուն հետ հրատարակուած են քանի մը ալպոմներ. «Ճակատագրական դէմքեր» (1946), «Մեծերու դիմանկարներ» (1959), «Մեծերու փնտռտուքի մէջ» (1962) եւ «Հերոսները լոյսին եւ շուքին ընդմէջէն» (2000):

1987–ին, երբ հայազգի լուսանկարիչ Եուսուֆ Քարշ 80 տարեկան էր, Գանատայի ազգային արխիւներու կեդրոնին մէջ բացումը կատարուած էր իր գործերուն, զորս կեդրոնը գնած էր 3,5 միլիոն տոլարի: Մշակութային դաշնակցային հիմնարկի մը կողմէ վճարուած բարձրագոյն գումարն էր այս, որեւէ հաւաքածոյի համար: Ազգային արխիւներու կեդրոնին քարտուղարը յայտնած էր, թէ նոր հաւաքածոներ գնելու իրենց տարեկան պիւտճէն 1,5 միլիոն տոլար էր: Քարշի հաւաքածոյին յատկացուած էր երկու տարուան պիւտճէն:

Ամբողջ կեանքի մը աշխատանքը, որ սկսած էր Պոսթընի մէջ, Ճ. Կարոյի լուսանկարչատունէն ներս, ուր տեղի կ'ունենային գրականութեան եւ արուեստի շուրջ լսարաններ: Աշխատանոցը կը գտնուէր Պոսթընի հանրային գրադարանին դիմաց, ուր Քարշ ընթերցումի երկար ժամեր անցուցած է: Երիտասարդ լուսանկարիչներու տուած իր խրատը այն է, որ անոնք սորվին նաեւ պատմութիւն, ի խնդիր իրենց լուսանկարելիք աշխարհին մասին կարելի եղածին չափ շատ բան սորվելու:

Միաժամանակ, Եուսուֆ Քարշ կ'ըսէ, թէ ինք զուրկ է միայն ճշմարիտը, գեղեցիկը եւ արդարը ներկայացնելու կոչումէն: «Կրնամ լուսանկարել նաեւ աշխարհի ամէնէն վատահամբաւ մարդը: Որովհետեւ ես պատմաբան մըն եմ: Դատաւոր չեմ: Նկարագիրներ դատող մը չեմ»:

Հիմա խօսքը կը պատկանի հայ ազգի մեծ զաւակ՝ Եուսուֆ Քարշին. – «Հայաստանի մէջ (Արեւմտեան Հայաստան) հալածանքը սաստկացած էր: Ականատես դարձայ ազգականներուս նահատակութեան: Քոյրս սովահար մեռաւ, երբ մենք մէկ գիւղէն միւսը կը քշուէինք:

«Եւ օր մը լոյս բացուեցաւ ինծի համար, հօրեղբօրս՝ Ճ. Նաքաշի պատկերով: Ան ուզեց զիս Գանատա տանիլ: Եւ գացի հոն բժշկութիւն ուսանելու երազով: 15 տարեկան անփորձ տղայ մըն էի եւ անգլերէն լեզուին շատ քիչ ծանօթ: Մինչ այդ կ'օգնէի հօրեղբօրս, որ նկարիչ մըն էր: Հօրեղբայրս նկատելով լուսանկարչութեան նկատմամբ իմ ունեցած յարաճուն հետաքրքրութիւնս, զիս ղրկեց իր բարեկամներէն Ճ. Կարոյի մօտ, որ լուսանկարիչ մըն էր Պոսթընի մէջ եւ ուր աշխատեցայ իբրեւ աշկերտ:

«Կարօ հռչակաւոր էր, ու շատ մը անուանի երաժիշտներ, արուեստագէտներ, թղթակիցներ եւ առեւտրականներ իր մօտ կու գային նկարուելու համար: Քիչ մը անդին, անկիւն մը, կը հետեւէի այդ մարդոց հարուստ խօսակցութիւններուն: Հոն սորվեցայ որ կեանքի հարստութիւնը կարենալ գնահատելը աւելի բան մըն է՝ քան մէկու մը ուղղակի մասնագիտական զարգացումը:

«Ասիկա կը նշանակէր անշուշտ թափանցել ուրիշներու ներաշխարհին եւ ուսումնասիրել անոնց մտածումներն ու ձգտումները: Յետագային փոխադրուեցայ Օթթաուա՝ բանալու համար իմ սեփական լուսանկարչատունս: Ինքզինքս նուիրած էի այլեւս նկարելու այն մարդիկը, որոնք իրենց նշանակալից հետքը կը ձգէին աշխարհի վրայ»:

ՀԱՄՕ ՓԵՏՐՈՍԵԱՆ

Գերմանիա, Դեկտ. 2000

ընդհատումը չակերտելու փորձ մը» խորագրով ներկաներուն դասախօսեց հայ – գերմանական յարաբերութիւններու մասին: Փրոֆ. Ցրխորիխ Հայերը ներկայացուց Գրիգոր Նարեկացիի «Մատեան Ողբերգութեան» հատուածներու տարգմանութեամբ եւ «Նարեկացիի դերը Հայ եկեղեցւոյ կեանքին մէջ» խորագրով դասախօսեց Հայ Եկեղեցւոյ աստուածաբանութեան մասին: Կիրակի, Նոյեմբեր 12-ին բոլոր մասնակիցները ներկայ գտնուեցան պատարագի Քէօլնի «Ս. Սահակ – Մեսրոպ» Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Օրուան պատարագը մատոյց Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեանը: Յաւուր պատշաճի քարոզեց Թեմիս առաջնորդ՝ Գարեգին Արք. Պեքճեանը: Ան իր քարոզին մէջ նախ բարի գալստեան խօսք ուղղեց ներկաներուն եւ ապա շնորհակալութիւն յայտնեց անոնց, որ ընդունեցան Առաջնորդարանի հրաւէրը: Ապա ընդգծեց քրիստոնէական երեք սկզբունքներ. սէր, միութիւն եւ աղօթք: Ասոնք աւետարանական ճշմարտութիւններ են եւ պէտք է այսօրուան հրամայականները ըլլան բոլոր եկեղեցիներուն: Յաւարտ պատարագի սարքուած սիրոյ սեղանին ողջոյնի խօսքեր ուղղեցին Առաջնորդը, փրոֆ. Ց. Հայէրը: Սիրոյ ճաշին շնորհակալութեան եւ փակման խօսք արտասանեց Տոքթոր Լինք, որ այս նստաշրջանին կազմակերպիչն ու խրախուսողն է եւ ապա բոլոր ներկաները շնորհակալութեամբ ցրուեցան իրենց վայրերը:

● Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի եւս Նոյեմբեր 21 – 22-ին տեղի ունեցաւ արտասահմանի հոգեւորականներու հաւաքը Վուփէրթալ քաղաքի մէջ: Այս հաւաքի նպատակն է Գերմանիոյ մէջ գործող օտար եւ տեղական եկեղեցիներու հոգեւորականներու միջեւ յարաբերութիւն եւ գործակցութիւնը սերտացնել եւ իրենց հովուական կեանքի փորձառութիւններու փոխանակման միջոցաւ զօրացնել եկեղեցին:

Գերմանիոյ Հայ եկեղեցին այս հաւաքին ներկայացուեցաւ Արմաշ Աբեղայ Նալպանտեանի կողմէ, որ իր ելոյթին մէջ յատկապէս բացատրեց հայ եկեղեցւոյ 1700-ամեակի գալ տարուան ծրագիրը, ներկաները հրաւիրելով մասնակցելու անոր եւ տարբեր տեսակի փորձառութիւն մը եւս ունենալու հայ եկեղեցւոյ եւ Հայաստանի արենչութեամբ: Այս հաւաքին ներկայ եղած էր նաեւ Հոլանտայի նոյնանուն կազմակերպութիւնը եւս:

● Նոյեմբեր 28-ին Առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեան ընդառաջելով Ցէլլը քաղաքի Արեւելեան Եւրոպայի Կեդրոնի հրաւէրին ներկայ գտնուեցաւ ընդունելութեան մը, որու ընթացքին Հայաստանի ճարտարարուեստի եւ առեւտրական գրասենեակի ներկայացուցիչ Սամուէլ Թագէոսեան, փրոֆ. Ստեփան Գրիգորեանի «Ջօն Ջուբերուն» անուն մեծադիր նկարը յանձնեց Ցէլլը քաղաքի առեւտուրի գրասենեակի նախագահ Կէրտ Վ. Կոնէլին ա ի շնորհակալութիւն այն կարգադրութեանց համար, որու շնորհիւ Պր. Թագէոսեան մէկ տարուան համար գրասենեակ մը ունեցած է Արեւելեան Եւրոպայի կեդրոնին մէջ, այնտեղէն կազմակերպելու համար Հայաստանի եւ Գերմանիոյ միջեւ առեւտուրի սերտ յարաբերութիւններ: Ցէլլեալ կեդրոնը հիւսիսային Գերմանիոյ իր տեսակին մէջ միակն է, որ նախկին սովետական երկիրներու եւ Գերմանիոյ միջեւ առեւտրական գործառնութիւններ պէտք է ստեղծէ:

Հանդիսութեան ընթացքին ցուցադրուեցան նաեւ նկարիչ Գրիգորեանի «Վերադարձ» անուն 20 նկարներէ բաղկացած աշխատութիւնը եւս, որ բացառիկ գնահատանքի արժանացաւ առեւտուրի եւ մշակութային շրջանակներէն եկած ներկաներուն: Հանդիսութեան ներկայ էր նաեւ ՀՀ Գերմանիոյ դեսպան Աշոտ Ոսկանեան եւ Հայաստանի առեւտուրի գրասենեակի նախագահ Կարէն Մաթէսեան:

Դեսպան Ոսկանեան, Պր. Կոնէլ եւ Կեդրոնի պատասխանատու Միրքօ Նովաքի բարի ցանկութիւններէն ետք Առաջնորդը եւս խօսք առնելով յայտնեց, թէ «Հայերը աշխարհի մէջ ծանօթ են մանաւանդ երկու գծով. մէկը՝ կը ճանչցուին իբրեւ ձեռնհաս առեւտրականներ, իսկ միւսը՝ իբրեւ մշակութասէր ժողովուրդ: Առեւտուրէն շատ բան չեմ հասկնար, այդ պատճառով ալ եկեղեցական եղած եմ: Բայց մշակոյթը դարերու վրայ երկարող անցեալ մը ունի Հայ պատմութեան մէջ եւ մեր գոյութեան հիմքն է գրեթէ: Եթէ անձնապէս կ'ուզէք հաստատել իմ այս հաստատումս, ձեզ բոլորդ գալ տարի կը հրաւիրեմ Հայաստան, ուր հայ եկեղեցին պիտի նշէ քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեայ յոբելեանը: Դուք այնտեղ կ'ապրիք հայ մշակոյթի անցեալն ու ներկան»:

● Քրիստոնէութեան Հայաստանի մէջ պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին նուիրուած Գերմանիոյ Առաջնորդարանի ծրագրերու ծիրին մէջ, Դեկտեմբեր 2, Քէօլնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ Առաջնորդանիստ Մայր Եկեղեցւոյ համայնքային սրահին մէջ բացումը կատարուեցաւ ՀՌՈՄԿԼԱյի կաթողիկոսանիստի լուսանկարներու ցուցահանդէսին:

Գերմանացի ճարտարապետ Հանսփէթէր Հանիշ, որ վերջերս գտնուած էր Թուրքիոյ հարաւային շրջանը, Հռոմկլայի հայ եկեղեցւոյ կաթողիկոսանիստի փլատակներէն նկարներ առած էր, որոնք պիտի մնան չօշափելի փաստեր հայ եկեղեցւոյ պատմութեան, քանի որ շրջանը այժմ վտանգուած է ջուրերու տակ մնալու, Թրքական կառավարութեան ոռոգումով հոն ջրամբարներու կառուցման պատճառաւ: Կաթողիկոսական պալատին եւ բերդին մէկ մասը արդէն իսկ կորսուած է այս ջուրին տակ: Հայ Եկեղեցւոյ կաթողիկոսութիւնը այս շրջանին մէջ գտնուած է 1148 – 1292 թուականներու միջեւ:

Ցուցահանդէսի բացումը կատարուեցաւ Առաջնորդին ողջոյնի խօսքէն ետք Պր. Հանիշի բանախօսութեամբ, որուն յաջորդեց գերմանացի ու հայ հասարակութեան ցուցահանդէսի սրահին այցելութիւնը: Ներկաները նախքան իրենց մեկնումը հիւրասիրուեցան:

● Դարձեալ 1700-ամեակի ծիրին մէջ, Դեկտեմբեր 9-ին Գարեգին Արք. ընդառաջելով Տէլիշ քաղաքի կաթոլիկէ եկեղեցւոյ հրաւէրին պատուոյ հիւրը եղաւ Շուլցը – Տէլիշ երգչախումբի համերգին մայր եկեղեցւոյ մէջ: Յաջորդ օրը Դեկտեմբեր 10-ին մատուցանեց պատարագ, երեկոյեան նախագահեց հսկումի արարողութեան եւ այդ առթիւ քարոզեց գերմանացի հաւատացեալներու: Իր քարոզին մէջ ընդգծեց եկեղեցիներու միութեան, համագործակցութեան ու յարաբերութեանց սերտացման կարեւորութիւնը: Ան յայտնեց, թէ «եթէ քրիստոնէութիւնը սիրոյ կրօնք է, ուրեմն քրիստոնեաները առանց խտրութեան պէտք է եղբայրանան իրարու հետ եւ իրարու միջեւ գոյութիւն ունեցող ամէն տեսակ տարբերութիւնները չեչտելու տեղ իրարու ձեռք պէտք է երկարեն եւ այսպէսով արտայայտեն իրենց եղբայրական սէրը»: Եւ աւելցուց. «Սիրոյ շօշափելի արտայայտութիւնը պիտի ըլլայ եթէ գերմանացի մեր եղբայրները գալ տարի այցելեն Հայաստան, ուր պիտի նշուի հայ եկեղեցւոյ պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեայ յոբելեանը, միասին վերանորոգելու քրիստոնէական ուխտը եւ աղօթելու առ Աստուած, որ Հայաստանէն սկսեալ ամբողջ աշխարհին Տէրը շնորհէ խաղաղութիւն եւ երջանկութիւն:

Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 11, ժամը՝ 10-ին Առաջնորդը ընդունուեցաւ քաղաքապետի կողմէ եւ ստորագրեց ոսկի մատեանը:

Եօրեկայ այս ընդունելութիւններու ընթացքին Գարեգին Արք.ի կ'ընկերանային Հիւսիսային Գերմանիոյ հայ համայնքներու հոլեւոր հովիւ Սերովբէ Վրդ. Իսախանեան, Անուշաւան Աբեղայ Ժամկոչեան, փրոֆ. Խաչիկ Ղազերեան, Իշխան Սրկ. Ջիֆթճեան, Արարատ Սրկ. Տէրտէրեան, Գերմանիոյ Առաջնորդարանին կապուած նոր խմբավար Վարուժան Մարգարեան, որոնք միաժամանակ երգեցին նաեւ պատարագը:

ԴԻՒԱՆ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻ

Քէօլն, Դեկտեմբեր 11, 2000

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Գոնգորտիա համալսարանի սրահը ամբողջութեամբ լեցուած է Նոյեմբեր 20-ին, լսելու համար հրեայ պատմաբան՝ Եայիր Օրոնի դասախօսութիւնը որու նիւթն էր Հայկական ցեղասպանութիւնը: Միացեալ – Նահանգներու մէջ շրջապտոյտէ մը ետք, Ե. Օրոն Մոնրէալ եկած էր Զօրեան հիմնարկի հրաւէրով: Համալսարանի պատմութեան դասախօս եւ ցեղասպանութեան մասնագէտ՝ փրոֆ. Ֆրանք Չօք ներկայացուցած է դասախօսը եւ անոր վերջին հեղինակութիւնը հանդիսացող գիրքը՝ «The banality of indifference» որ հրատարակուած է Զօրեան հիմնարկի կողմէ: Տոքթոր Օրոն շրջանաւարտ է Փարիզի Սորպոն համալսարանէն եւ հեղինակութիւն մը կը նկատուի հրէական Ողջակիզումի եւ ցեղասպանութիւններու: Ան նշած է որ ցեղասպանական արարքներու ժխտում եւ անտեսում որեւէ արդարացուցիչ պատճառներ չեն կրնար ունենալ: Աւելցուցած է թէ նոյնիսկ Սուլթան Ապտիւլ Համիտի օրով, սիոնիզմի հիմնադիր Թէոտոր Հէրցել փորձած էր կասեցնել Հայերու ջարդերը: Յետագային ալ, հրէական «Նիլի» պրպտական շարժումի ղեկավարներ եւ անդամներ ականատեսի վկայութիւններ արձանագրած են Տէր Զօրի մէջ Հայերու հաւաքական հրկիզումներու եւ փորձած են Անգլիոյ քաղաքականութեան մէջ ներմուծել Հրեայ – Հայ – Արաբ գործակցութեան գիծ մը, առանց յաջողութիւն գտնելու: Յիշած է Ֆրանց Վէրֆէլի «Մուսա լերան 40 օրերը» գիրքին տարածումը Հրեաներու մօտ: Անդրադառնալով Իսրայէլի ներկայ դիրքորոշումին, դասախօսը չեչտած է թէ կան այլ պարագաներ, ինչպէս մեծ հատուածի մը կողմէ այն մտահոգութիւնը թէ պէտք չէ նսեմացնել հրէական Ողջակիզումի առանձնայատկութիւնը ուրիշ ցեղասպանութիւններ յիշատակելով: Նոյնպէս կայ այն վտանգը, որ Թուրքիոյ մէջ բնակող Հրեաներ վնասներու կ'ենթարկուին եթէ Իսրայէլ ճանաչում շնորհէ Հայկական ցեղասպանութեան: Փրոֆէսէօրը պատասխանած է նաեւ եղած հարցումներուն:

***

ՄՈՆՐԷԱԼ ժամանած է, Նոյ. 16-ին, Տոքթոր Վարդան Գրիգորեան, Համազգայինի եւ Մգկիլ համալսարանի հրաւէրով: Նոյն իրիկունը, համալսարանի Պիթի Մեմորիըլ դասախօսական շարքի կարգին, Ֆիտըլհաուզ սրահին մէջ, ան դասախօսած է «Գրադարաններ եւ ընթերցանութիւն համակարգիչի ժամանակաշրջանի» նիւթին շուրջ: Նոյեմբեր 16-ին, Վ. Գրիգորեան այցելած է Հ.Բ.Ը.Մ. – Արմէն – Քէպէք վարժարանը եւ Ս. Յակոբ Եկեղեցւոյ կրթական հաստատութիւնները: Ռից Գարլթոն պանդոկի սրահին մէջ, տեղի ունեցած է Համազգայինի Շրջ. Վարչութեան կազմակերպած ճաշը, որու հանդիսավարութիւնը կատարած է Մարալ Դերձակեան: Բարի գալուստի խօսքը փոխանցած է Համազգային Շրջ. Վարչութեան ատենապետ՝ Յակոբ Մանճիկեան: Խօսք առած է Վ. Գրիգորեանի դասընկեր, այժմ Մգկիլ համալսարանի բժշկական բաժնի դասախօս՝ Վարդգէն Տէր – Գալուստեան, որ յուզումով յայտնած է թէ 45 տարի առաջ Վարդանին հետ միասնաբար աւարտած են Պէյրութի Նշան Փալանճեան ճեմարանը: Ճաշի աւարտին, ելոյթ ունեցած է պատուոյ հիւրը՝ Վ. Գրիգորեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Արամ – Դրօ կոմիտէութեան հանդիպում մը տեղի ունեցած է, Երեւանէն նոյն օրը, ժամանած Հ. Յ. Դ. երեսփոխանական խմբակցութեան ներկայացուցիչ՝ Դաւիթ Լոքեանի հետ: Օրուան հանդիսավարը՝ Պօղոս Ճամպրայեան բարի գալուստ մաղթած ու բեմ հրաւիրած է Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ՝ Յակոբ Տէր – Խաչատուրեանը, որ ներկայացուցած է Դ. Լոքեանը: Այս վերջինս մանրամասն ներկայացուցած է Հայաստանի իրավիճակը եւ կուսակցութեան գործունէութիւնը հայրենիքին մէջ: Լաւատեսութեամբ արտայայտուած է Հայաստանի ապագայի նկատմամբ: Ներկաներուն առիթ տրուած է հարցումներ ուղղելու, որոնց սիրով պատասխանած է: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Է.

– Բայց ո՞վ է կամ ի՞նչ է սպառնացող վտանգը. մինչեւ հիմա դեռ որոշ բան մը չըսիր:

– Երկու օրէ ի վեր պատահածները արդեօք բաւական չե՞ն մեր վախը արդարացնելու համար... նախ իմ բնակած տանս պաշարումը ոստիկաններու եւ լրտեսներու կողմէ, ետքը Խեւուկի ձերբակալութիւնը, Արամի պահուըտած տան յայտնուիլը եւ հսկողութեան տակ առնուիլը... այնպէս որ այս միջոցիս Արամ բանտարկուած է Զարըսի տան մէջ ու ոտքը դուրս չի կրնար դնել եւ տասը քայլ առնել, առանց օձիքը ձեռք տալու... եւ վերջապէս նորագոյն ձերբակալութիւնը որ հիմա իմացայ...

– Ո՞վ, հարցուց աղջիկը այլայլած:

– Տիրանը... մեր ամէնէն անձնուէր ընկերներէն մէկը, տունը կոխեր ու բռներ են:

Նարդիկ պահ մը առաջուան հանդարտութիւնը բոլորովին կորսնցուց. այս նոր ձերբակալութիւնը նոր հաստատութիւն մըն էր Արամի երկիւղներուն եւ կասկածանքներուն:

– Աս ի՛նչ սոսկալի բան էր մրմռաց աղջիկը երկու ձեռքը գլխուն տանելով:

– Եւ կարծեմ տակաւին սկզբնաւորութիւնն է ասիկա, շարունակեց Սեդրակ, այս անգամ ոստիկանութիւնը մութին մէջ չի քալեր, ըստ բախտի գործ չի տեսներ, որոշ հետքերու կը հետեւի եւ բուն յեղափոխականները կը ձերբակալէ անսխալ կերպով...

Սեդրակ լռեց: Աղջիկը գլխիկոր գետին կը նայէր, առանց կարենալ բառ մը արտասանելու: Զարըսի խօսքերը նորէն կը հնչէին իր ականջին, մատնիչը նորէն կը ցցուէր իր երեւակայութեան առջեւ, սոսկալի ու ճիւաղային: Յանկարծ սարսռաց. ահռելի մտածում մը անցաւ մտքէն... Եթէ Սեդրա՛կն էր մատնիչը:

Երիտասարդը կը դիտէր աղջկան հոգեկան տագնապը, դիմագիծներուն այլայլումը, գունաթափութիւնը, շրթունքներուն դողահար կափկափումը...: Նարդիկի մէջ կռիւ մը տեղի կ'ունենար, ահեղ, վճռական պայքար մը...:

Յանկարծ գլուխը վեր բարձրացուց եւ աչքերը չեչտակի ուղղելով Սեդրակին, ըսաւ.

– Տարօրինակ եւ զարմանալի է որ դո՛ւն չձերբակալուեցար մինչեւ հիմա...:

Սեդրակ աննշմարելի ցնցում մը ունեցաւ, բայց անմիջապէս վերստացաւ իր պաղարիւնութիւնը եւ պատասխանեց.

– Իրա՛ւ, քիչ մը զարմանալի է, բայց պէտք է ընդունիլ որ ես ալ երկու օրէ ի վեր շատ զգուշաւորութեամբ կը վարուիմ փոր... բայց ինծի գատ չբռնուողներ ալ կան դեռ... ու ո՞վ գիտէ թէ մինչեւ վաղը ի՛նչ պիտի ըլլամ...

– Բայց ի՞նչպէս կը բացատրես ոստիկանութեան այս յաջողութիւնները քանի մը օրէ ի վեր...:

– Մէկ բանով մը ... պատասխանեց Սեդրակ, ամենայն պաղարիւնութեամբ:

– Ի՞նչ բանով...:

– Մէջերնիս մատնիչ մը կայ անպատճառ...:

Այս խօսքերը, զորս Սեդրակ արտասանեց խորին համոզումի չեչտով մը, բոլորովին շփոթեցուցին ու շուարեցուցին խեղճ աղջիկը:

– Դո՞ւն ալ ուրեմն նոյն կասկածը ունիս, ըսաւ:

– Ուրի՞շն ալ այդ կասկածը ունեցաւ, հարցուց Սեդրակ:

Նարդիկ վարանում մը ունեցաւ, բայց յետոյ վճռաբար ըսաւ.

– Այո՛, Արամն ալ նոյն բանը կը կասկածի եւ ինծի ալ լուր ղրկած է որ զգոյշ գտնուինք. բայց ո՞ւրկէ պէտք է զգուշանալ... մեր ո՞ր ընկերը կարող է եղած այդպիսի վատութիւն մը գործել...

– Գիտէի որ Արամն ալ ինծի պէս պիտի մտածէր, պատասխանեց Սեդրակ, եւ ապահով եմ որ եթէ կարող ըլլար իր գտնուած տունէն դուրս ելլել ու գործել, պիտի կրնար մատնիչը գտնել, բայց ափսո՛ս որ տեղէն չի կրնար շարժիլ...:

Երիտասարդը այս վերջին խօսքերը արտասանած ատեն տարօրինակ ու չարաչուք ժպիտ մը ծամածռեց դէմքին վրայ, սակայն Նարդիկ չկրցաւ նշմարել:

– Արամին նշանաբանը յառաջ տարաւ Սեդրակ, հիմա է որ կէտ առ կէտ պէտք է գործադրենք... «ծայրայեղ յանդգնութիւն եւ ծայրայեղ զգուշութիւն». յանդգնութեան պէտք չունինք, քանի որ այս միջոցիս որեւէ յեղափոխական գործունէութեան մէջ չենք, մինչ ընդհակառակն՝ ամէն զգուշութիւն պէտք է ձեռք առնենք... նոյնիսկ ծայրայեղ զգուշութիւնները... (Շար. 20)

Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի Առաջնորդ Գերշ. Տ. Խաժակ Արք. Պարսամեան սրտի խոր ցաւով կը տեղեկացնէ թէ Ամերիկայի Արեւելեան Թեմի երիցագոյն հոգեւորականներէն՝

ՄԵՍՐՈՊ Ծ. ՎՐԴ. ՍԷՄԷՐՃԵԱՆ

Յետ երկարատեւ հիւանդութեան, ի Տէր հանգեաւ Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16-ի կէս գիշերէն քիչ առաջ՝ Հարթֆըրտ Գընէթիքէթի «Մեթոտիսթ Ռէհապ Սէնթըր»ի մէջ:

Վախճանեալ Տ. Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Սէմէրճեանի Տան Կարգը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 20, երեկոյեան ժամը 7-ին՝ Ջելմսֆըրտ Մասաչուսէցի Սրբոց Վարդանանց Եկեղեցւոյ մէջ: Իսկ Թաղման Կարգն ու Վերջին Օծումը՝ Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 21, յընթացս պատարագի:

Առաջնորդ Սրբազան Հայրը հրահանգած է որ Արեւելեան Թեմի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ, Տ. Մեսրոպ Ծ. Վրդ. Սէմէրճեանի վախճանման քառասունքին առիթով, մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուի Կիրակի, Յունուար 28-ին (2001):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յովակիմ Գարաքէփէի մահուան առթիւ. –

Միշէլ Գարակէօզ, Սեդրակ Գարաթէփէ 500-ական Ֆր., Աննա Գարաթէփէ 1000 ֆրանք, Հրաչ Գումրու, Մուրատ Բուլուր 300-ական Ֆր., Ռէյմոն Թաշճըօղլու 200 ֆրանք, Յովակիմ Գարդալեան 400 Ֆր., Արթօ Օղճու 350 Ֆր., Մինաս Տավուտեան 250 Ֆր., Դանիէլեան ընտանիք 500 ֆրանք, Արտաշ Գարապաշ 300 Ֆր., Արշալոյս Գապալ, Անդրանիկեան ընտանիք, Վարդուհի Ապա 200-ական Ֆր., Վերժին Ներսիսեան 100 Ֆր., Արթօ Թաշճը 500 ֆրանք, Գրիգոր Կոստանեան 400 Ֆր., Սիրանոյշ Ագիմեան, Կարպիս Գահվէճիօղլու 300-ական Ֆր., Սիրանոյշ Ճամուզօղլու 500 Ֆր., Հիլէրէզօ, Ալթընթաշ, Մինասեան ընտանիք 200-ական Ֆր., Սասունեան 500 Ֆր., Խաչիկ Գումրու, Պետիկ Պետիկեան 200-ական Ֆր., Գրիգոր Պարտալ 400 Ֆր., Զատուրեան 300 Ֆր.:

(Շար. Ա. էջէն)

Յանձնախումբին: Անոնք որոնք միսին վախէն սկսած են ձուկ ուտել, պէտք է գիտնան ըլլան, որովհետեւ մեծաքանակ տիօքսին կը կրեն, ինչ որ խիրդի պատճառ է:

ՖՈՒԹՊՈԼ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԽՈՒՄԲԵՐ

Ֆրանսայի Բաժակի Մրցումներ

Փարիզեան Շրջան

Իւ. Ժի. Ա. Ալֆորվիլ – Գան	0 – 3

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Լը Փիւի – Իւ. ԷՍ. Օ. Ա. Վալանս	1 – 2

Ախոյենական Մրցումներ

Փարիզեան Շրջան

ՀՄԸՄ Ֆրանս (Ա.) – Նիքոլայիթ տը Շայօ	1 – 6
Փիթրէ Օլիէ (Բ.) – ՀՄԸՄ Ֆրանս (Բ.)	6 – 0
Էֆ. Սէ. Մանթուա – Ա. ԷՍ. Օ. Արմէնիէն (Իսի)	5 – 0

Լիոնի Շրջան

Օլէնփիք Ռիյէօ – ՀՄԸՄ Լիոն Տէսին	3 – 1

Իզէրի Շրջան

Ալպինեթի – ՀՄԸՄ Վիէն (Բ.)	0 – 0

Տրոմ-Արտէշի Շրջան

Պուռ տը Փէաժ Էֆ. Սէ. – ՀՄԸՄ Վալանս (Ա.)	0 – 0
Պօփոռ – ՀՄԸՄ Վալանս (Բ.)	0 – 6

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին:

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

ԱՌ Ի ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսահայ Կապոյտ Խաչի Տէսինի Արշակ Ջամալեան մասնաճիւղը, Լիոնի Հայ Աւետարանական Եկեղեցւոյ ընկերային գրասենեակին միջոցաւ, 175 ձեռք մանկական ձմեռնային հագուստ նուիրած է, Հայաստանէն Ռոն – Ալփ արտագաղթած հայրենակիցներու մանուկներուն, Ծնունդի եւ Նոր տարուան առիթով:

Le soleil, la neige, l'air pur . . .
Des vacances d'hiver à la montagne,
c'est unique et irremplaçable !

Հ. Բ. Ը. Մ.
l'Union Générale Arménienne de Bienfaisance
organise un

séjour de ski

à Saint-Jean Montclar

du 10 au 17 février

pour les jeunes de 7 à 14 ans au prix de **1950 F** qui comprend :
- hébergement en pension complète
- les forfaits remontées mécaniques + assurance
- la location du matériel
- les cours de ski avec moniteurs
- les activités
- le transport (Gap à Gap)

Nous vous proposons aussi en supplément :
Des cours de ski avec l'Ecole de Ski Française (ESF) pour 350 F
Renseignement et réservations : **U.G.A.B. au 06 20 35 26 92**
A très bientôt pour d'inoubliables vacances d'hiver avec l'UGAB !

Attention : nombre de places limité.
Coupon de réservation à renvoyer avec un chèque de **950 F.** d'acompte avant le **20 décembre** à :
l'U.G.A.B. · Séjour de ski — 11, Square Alboni, 75016 PARIS

COUPON DE RESERVATION
NOM, Prénom : .... Tél. : ....
Adresse : .... Age : ....
Réservation cours de ski (ESF) : ☐ oui ☐ non

CONCERT DE NOËL

DUO DE VIOLONS
HERATCHIA et DAVID HAROUTOUNIAN
Bach — Mozart — Vivaldi — Komitas

Cantiques traditionnels de Noël
chantés par HOURY APARTIAN

VENDREDI 22 DECEMBRE à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
8 bis, rue des Ternes — 75017 PARIS
(métro : Champerret)

Entrée libre ● Libre participation aux frais

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն:

Ժամը 9.30-ին Առաւօտեան հանգիստ ժամերգութիւն կը կատարուի:

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին:

Ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանգիստ ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ
HAMASKAÏNE
ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՅԹ
ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ
ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԿԸ՝
"ՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ"
ԴԱՇՆԱԿԻ ՄՇԱԿՈՒՄ
Ա. ԳԻՐՔ

մասնակցութեամբ՝
Կարպիս Ափրիկեանի, Արա Գրիգորեանի (հրատարակիչը) եւ Ժօժէֆի Ալեսեանի (դաշնակ):

Չորեքշաբթի, Դեկտ. 20, ժամը՝ 20.45-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, rue Bleue, 75009 PARIS
(մեթրօ՝ Գատէ)

Մուտքը ազատ է:

Տեղեկութեան համար հեռաձայնել՝
01 - 42 - 29 - 10 - 24
01 - 43 - 76 - 67 - 37

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.
Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES —
PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ **04.91.50.15.09**
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.

P.A.F. : 150 F

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

LE NUMERO : 6,00 F.

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60   FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.063 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 76e ANNEE — N° 20.063

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻԱ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ «ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ» ՅԱՐՁԱԿՈՒՄԸ 20 ԲԱՆՏԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

ՆՈՒԱԶԱԳՈՅՆ 15 ՄԵՌԵԱԼ

Թրքական ուժերը քանի բանտե-րու վրայ միաժամանակ յարձակում մը գործեցին Դեկտեմբեր 19-ին, վերջ տալու համար հացադուլի շարժումի մը որ սկսած էր, ոմանց համար 60 օր ա-ռաջ: Ծանօթ է որ շարժումին դրդապատ-ճառը կը վերաբերի բանտարկեալներու տեղափոխման: Իշխանութիւնները կարգ մը բանտարկեալները կ'ուզեն այլ բան-տեր տանիլ ու տեղաւորել 1-էն 3 հոգի-նոց խուցերու մէջ, մինչ ներկայիս 100 հոգինոց ննջարաններու մէջ են: Բան-տարկեալները դէմ են այս նոր կարգա-դրութեան, կը նախընտրեն համախմբը-ւած մնալ, վախ ունին որ առանձնու-թեան մէջ չարչարանքը աւելի դիւրին կի-րարկուի: Ըստ Արդարութեան նախա-րար՝ Հիքմէթ Սամի Թիւրքի, 284 բան-տարկեալներ բացարձակ հացադուլի մէջ են եւ կ'ուզեն շարունակել յմահ, մինչ 1249 ուրիշներ ալ հացադուլի ձեռնար-կած են զօրակցութեան միտումով: Նա-խարարը կը բացատրէ որ զինուորական ոստիկանութեան ամէնէն «ընտիր» զօրա-գունդերու այս յարձակումը «փրկութեան գործողութիւն մըն է» (այս պարագա-ներուն Ֆրանսացիք sic մը կը կցեն նման արտայայտութեան մը): Արդարեւ նա-խարարը ամենայն լրջութեամբ կ'աւել-ցնէ. – «Պետութիւնը չի կրնար որպէս դիտող կենալ, մինչ մարդիկ դէպի մահ կ'երթան: Այդ պատճառաւ, այս միջամտու-թիւնը քանի բանտերու մէջ անխու-սափելի էր»:

Յարձակումը սկսած էր Դեկտեմբեր 19-ի առաւօտեան 5-ին: Պոլսոյ Պայրամ-փաշայի եւ Իւմրանիյէի բանտերուն մէջ, ապահովութեան ուժերը բաւական դի-մադրութեան բախած են: Պայրամփաշա-յի մէջ, բանտարկեալ մը ինքզինք հրկի-զած է: Ընդհանուր ձեւով, առնուազն 15 մեռեալ կայ այս ««մարդասիրական» գործողութեան հետեւանքով: Նոյն նա-խարարը, որ գատ երեւոյթին բաւական խմուր ունի, յայտարարած է բանտարկ-եալներու հարազատներուն. – «կ'ուզեմ յայտնել ընտանիքներուն, բանտարկեալ-ներու հայրերուն եւ մայրերուն՝ վստա-հութիւն ունեցէք Պետութեան հանդէպ: Այս գործողութեան նպատակն է ձեր զա-ւակները փրկել»:

Մեռեալներու ճշգրիտ թիւը կարելի չէ եղած ճշդել, որովհետեւ մամուլը հեռու պահուած է Պայրամփաշայի, Իւմրանիյէի եւ Չանաքքալէի բանտերէն: Արգելա-փակուած երկու կիներ, պատշգամբ-ներու վրայ, դէմքին վրայ այրուածքներ-ով, հիւանդանոց փոխադրութեան ա-տեն, բացագանչած են «ողջ ողջ 6 կիներ այրեցին»: Մարդկային իրաւանց կազ-մակերպութիւնները խիստ կերպով դա-տապարտած են «փրկութեան» այս գոր-ծողութիւնը զայն «արհեստի եւ վայրագ» որակելով:

Պ. Էճէվիթ ալ յայտարարած է որ «փրկութեան այս գործողութեան նպա-տակն էր պաշտպանել ահաբեկիչները ի-րենց իսկ ահաբեկչութեան դէմ»:

15 մեռեալներէն զատ բանտարկեալնե-րուն մէջ, մեռած են նաեւ երկու զինուո-րական ոստիկան: Փարիզեան օրաթեր-թերը որոշ հեգնանքով եւ միշտ չակերտ-ներով կ'արձագանգեն այս «փրկութեան գործողութեան»: «Ֆիկառօ» (Դեկտեմբեր 20), կը յիշէ որ 48 բանտեր կան Թուր-քիոյ մէջ եւ 12 հազար քաղաքական բան-տարկեալ, գլխաւորաբար քիւրտ եւ ծայ-րայեղ ձախ: Կ'աւելցնէ որ ոչ-կառավարա-կան կազմակերպութիւնները կանոնա-ւոր կերպով կը դատապարտեն չարչա-րանքներն ու վայրագ վերաբերումները:

Այս «փրկութեան» գործողութեամբ, Թուրքիա նոր փաստ մը տուաւ – եթէ հարկ էր – որ մարդկային իրաւունքներու պետ-նի վրայ մնացած է, բոլոր պայմաննե-րը կը լրացնէ Եւրոպական Միութեան անդամակցելու համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԵՒ ՊԱՂԵՍՏԻՆԵԱՆ պատուիրակութիւնները, Դեկտ. 19-ին, սկսած են բանակցութիւն տանիլ, ամէն մէկը իր կողմէ ամերիկեան կառավարու-թեան հետ, Ուաշինկթընի մօտ, Պոլինկի օդային խարիսխին մէջ: Հաւանական է որ միասին ալ հանդիպում մը ունենան Դեկտ. 21-ին կամ 22-ին, եթէ նախնական խօսակցութիւնները դրական ըլլան:

ԺԱՔ ԹՈՒՊՈՆ, որ 1983-էն ի վեր 13-րդ թաղամասի քաղաքապետ է, քաշեց իր թեկնածութիւնը, երբ Սէկէն, ցանկին Ա. տեղէն Բ. տեղը տեղափոխեց զինք, քննութեան տակ առնուելէն ի վեր: Թու-պոն կը մեղադրուի որ փարիզեան կալ-ուածային ընկերութեան մը ի նպաստ գոր-ծած է, Ֆերիթինեանի մօտ հողի մը գնման համար, 1995-ին, երբ Արդարութեան նախարար էր: Քննութեան տակ առնուած էր 1999 Նոյեմբերին, բայց, 2000 Յուն-ուար 18-ին Մոնփելիէի վերաքննիչ Ատեա-նը ջնջած էր այդ որոշումը, առարկելով որ, մեղադրանքները վերաբերելով նա-խարարական իր պաշտօնին, միայն Հան-րապետութեան Արդարութեան Ատեանը կրնայ վճիռ տալ: Բայց, վերջերս, կրկին քննութեան տակ առնուեցաւ եւ Սէկէն, հաւատարիմ իր յայտարարու-թեան, որ չի հանդուրժեր ցանկի գլուխ ունել մէկը որ քննութեան տակ առնուած է, տեղափոխեց Թուպոնը, որ չընդունե-ցաւ այդ «խաղը» եւ քաշուեցաւ:

ՄԱԿ-ի ամբողջ անձնակազմը հեռացած է Աֆղանիստանէն, Դեկտեմբեր 19-ին, նախազգուշութեան պատճառներով: Նոյն ատեն, Ապահովութեան Խորհուրդը կը քննէր բանաձեւ մը, զոր առաջարկած են Միացեալ – Նահանգները, պատժամի-ջոցներ առնելու համար Թալիպաններու վարչակարգին դէմ:

ՊԱՍՔ անջատողական կազմակերպու-թիւնը – ԷԹԱ – ռումբ մը զետեղած էր Դեկտեմբեր 18-ին, Պիլպաոյի (Պասք շըր-ջան) լրագրութեան համալսարանի վերե-լակին մէջ: Եթէ դասատուներէն մէկուն թիկնապահը անդրադարձած չըլլար եւ ռումբը – 3,5 քիլօ պայթուցիկ կրող – պայթած ըլլար, խիկական ջարդ մը տեղի կրնար ունենալ, քանի այդ ժամուն մեծ է ուսանողներու թիւը նրբանցքներուն մէջ: Ռումբը դրուած էր հաստ թղթածրարի մը մէջ եւ գողցուած էր ԷԹԱ-ի կողմէ Փլէվէնէն (Ֆրանսա): Բազմաթիւ դասատուներ արդէն սպառնալիքներ ըս-տացած էին:

ԹՈՒԼՈՒԶԻ ՄԷՋ, Էռպիւս պաշտօնա-պէս յայտարարեց Դեկտեմբեր 19-ին, որ հրապարակ պիտի հանէ (2006-ին) նոր օդանաւ մը, մկրտուած Ա. 380, որ քաղա-քային օդանաւորդութեան մեծագոյնը պիտի ըլլայ: Պիտի կարենայ 500-էն 1000 ճամբորդ փոխադրել, 15 ժամ երթեւեկել առանց վայրէջք կատարելու եւ նուազ վառելանիւթ սպառել: Փորձի թռիչք մը պիտի կատարուի 2004-ին, կը շինուի չորս երկիրներու մէջ (Ֆրանսա, Մեծն – Բրիտանիա, Սպանիա, Գերմանիա) եւ պիտի արժէ 80 միլիառ Փրանք: Այս ծը-րագիրը ծանր հարուած մըն է Պոյինկ 747-ին:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ Ծերակոյտն ալ վաւերա-ցուց միասեռական ամուսնութեան օրի-նագիծը եւ Հոլանտա ամէնէն արդիական երկիրը դարձաւ միասեռականներու իրա-ւունքներու նկատմամբ:

ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ նախագահը՝ Լէոնիտ Կուչմա կ'ամբաստանուի որ հրահանգած է լրագրողի մը սպանութիւնը: Դեկտեմ-բեր 19-ին, 2000 ցուցարարներ (աջէն թէ ձախէն) պահանջած են իր հրաժարումը: Ըստ ուկրանական ապահովութեան սպա-սարկութեանց նախկին սպայի մը, Կուչ-մա հրահանգած է սպաննել Գէորգի Գոն-կաձէն, 31 տարեկան, «Ուկրէնսկայա Գա-զեթա»յի տնօրէնը, համացանցի վրայ տարածուած, որ կը քննադատէր իշխա-նութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ բնորական ժամանակա-ցոյցի հարցը ծեծուեցաւ Դեկտ. 19-ին եւ քուէարկութեան կը դրուէր յաջորդ օրը: Ժոսփէն, ինչպէս բոլոք, աջի ձայներու պէտք ունի, քանի իր կուսակցութիւնը մեծամասնութիւն չունի Ազգային Ժողո-վին մէջ: Յիշենք որ Ազգային Ժողովը կը բաղկանայ 577 երեսփոխանէ, որոնք հե-տեւեալ պատկերը կը պարզեն. – Ընկեր-վարական՝ 255, Համայնավար՝ 35, Ար-մատական – քաղաքացի եւ կանաչ խում-բը 30 (13 ձախ արմատական, 7 Շըվէնը-մանթիսթ, 5 կանաչ, 5 զանազան ձախ) Իւ - Տէ - Էֆ 71, ազատական ժողովըր-դավարութիւն 43, ԷՌ – ՓԷ – ԷՌ 138, չարձանագրուած 5: Անհրաժեշտ մեծա-մասնութիւնն է 289: Այս հարցին նկատ-մամբ (նախագահական ընտրութիւն ե-րեսփոխանականէն առաջ) ոչ մէկ կողմ միաձայնութիւն կայ: Ներկայ մեծամաս-նութեան բաղկացուցիչներէն, Համայ-նավար եւ կանաչ դէմ են եւ ուրեմն հա-մամիտ ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ին եւ Իւ-Տէ-Էֆ-ի մէկ մասին: Ժոսփէնի յոյսը Իւ - Տէ - Էֆ-ի միւս թեւին վրայ էր, այն որ իրեն համամիտ է (Պայրու):

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նոր ղեկավարը՝ Քոս-թունիչա, առաջին անգամ ըլլալով քըն-նադատած է ՔՖՈՐ-ը (Քոսովոյի Խա-ղաղութեան Բազմազգեան Ուժ) իր կա-տարած դերին համար Սերպիոյ հարա-ւային շրջանը, ուր լարուած մթնոլորտ մը կը տիրէ եւ վախ կայ նոր խռովու-թիւններու: Քոսթունիչա յայտարարած է. – «Հակառակ իրենց քանակին, մի-ջազգային ուժերը եւ ՔՖՈՐ-ը ցոյց տը-ւին իրենց անկարողութիւնը եւ չեն կըր-նար իսկ կարգադրել ալպանական կե-ռիլլայի հարցը Սերպիոյ հարաւը»:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ջարդ մը եւս գործը-ւած է Դեկտ. 18-ին, Թէնէս (Ալժէէն 200 քմ.) որու հետեւանքով 22 մեռեալ եւ 7 վիրաւորներ կան: Ռամազանի սկիզբէն ի վեր, մեռեալներու թիւը 250-է աւելի է:

ՈՒԹԱՄՍԵԱՅ ՓՈՔՐԻԿ Լիւպէնի մայ-րը, որ միակ պատասխանատու նկատ-ուեցաւ տղեկին չարչարանքով սպանու-թեան եւ 15 տարի արգելափակման դա-տապարտուեցաւ Նոյեմբեր 23-ին, ազատ արձակուեցաւ: Իր փաստաբանը բեկանիչ Ատեանին դիմած էր եւ առիկա թոյլ կու-տայ որ առաջին դատապարտումը վերջ-նական բնոյթ չկրէ, արգելափակումը առժամեայ նկատուի եւ ըստ նոր օրէնք-ներու, ամբաստանեալը ազատ արձակուի: Այս արձակումը կը հիմնուի նաեւ այն ի-րողութեան վրայ, որ ենթական ուրիշ երախայ չունի, ուրեմն... վտանգ չկայ: Փաստաբանները բեկանիչ Ատեանի դի-մած են, մինչ այդ, ամբաստանեալը, ըստ նոր օրէնքին, կրնայ վերաքննութեան դի-մել: Բայց եւ այնպէս, մինչեւ նոր դա-տը ազատ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 19 / 20)

ՄԱՐՏ 22-Ի ՔՐԷԱԿԱՆ ԳՈՐԾԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ՎԵՐՍԿՍԱԾ

ԼՂՀ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձին (Մարտ 22-ի քրէական գործ) առընչուող դատավարութեան Դեկ-տեմբեր 19-ի նիստը ընդմիջուած է մին-չեւ Դեկտ. 25: Այդ օրը, վերջապէս նախատեսուած է ունկնդրել գլխաւոր ամբաստանեալներէն Սամուէլ Աղաջան-եանի վկայութիւնը: Ս. Աղաջանեան, ո-րու հոգեկան առողջութեան վիճակը բա-ւական ազմուկ բարձրացուց վերջերս, Դեկտ. 19-ի նիստին դատաւորին հարցին դէմքի արտայայտութեամբ պատասխա-նելով, հասկցուցած է որ կը վկայէ:

***

2001-Ի ՄԱՐԴԱՀԱՄԱՐԸ ՈՐՈՇ ՉԷ

Որոշուած էր 2001-ին մարդահամար կատարել Հայաստանի մէջ. սակայն հարկաւոր գումարը որ 1 միլիառ 194 մի-լիոն դրամ է, չէ յատկացուած 2001-ի պետական պիւտճէի նախագիծով: Հա-յաստանի վերջին մարդահամարը կա-տարուած էր 1989-ին: Անկէ ի վեր ժողո-վրդագրական երկու գլխաւոր աղբիւր-ները՝ Ներքին գործերու նախարարու-թեան անձնագրային բաժինը եւ օդային գիծերու վարչութիւնը տեղեկացուցած են թէ վերջին 10 տարուան ընթացքին աւելի քան 700 հազար հոգի բնակութեան վայ-րը երկրէն դուրս փոխադրած է:

***

ԳՆԴԱՊԵՏԸ ԿԸ ՄԵՂԱԴՐՈՒԻ ԱՊՕՐԻՆԻ ԶԷՆՔ ՊԱՀԵԼՈՎ

Դեկտեմբեր 9-ին ձերբակալուած գնդա-պետ Աւագ Խաչատրեան զինուորական դատախազութեան կողմէ մեղադրուած է ապօրինի զէնք պահելով: Ան բանտարկը-ւած է: Դեկտեմբեր 9-ի խուզարկութեամբ Ա. Խաչատրեանի բնակարանէն ու կառա-տունէն մեծ քանակութեամբ զէնք, զինա-մթերք ու 105 հազար տոլար գտնուած էր:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՎՐԱՅ ԵՐԿՈՒ ՆՈՐ ԶՈՀ

Դեկտեմբեր 17-ի երեկոյեան յանկար-ծահաս փոթորիկ մը ձկնորսական նաւա-կի մը ընկղմելուն եւ երկու երիտասարդ-ներու մահուան պատճառ եղած է: Ապօ-րինի ձկնորսութեան ելած Հովիկ Գաս-պարեան եւ Կամօ Վարդեան անձնարկի մը մէջ ջրամոյն եղած են ու ականատես-ները ոչ կրցած են օգնութիւն հասցնել, ոչ ալ արկածին ճիշդ տեղը որոշել:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐ Է ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՉԱՓԱՆԻՇՆԵՐՈՒ

Եւրոպայի Խորհուրդին հովանիին տակ Սթրազպուրկի մէջ Դեկտեմբեր 13 – 14-ին հանդիպում ունեցած են Հայաս-տանի, Վրաստանի, Ազրպէյճանի Մշա-կոյթի նախարարները: Դեկտեմբեր 19-ին այս մասին մամուլի ասուլիս մը տալով նախարար Ռոլան Շառոյեան ըսած է թէ Հայաստանի մշակութային քաղաքակա-նութիւնը կը համապատասխանէ եւրո-պական չափանիշներու եւ Եւրոպայի Խոր-հուրդը գնահատած է ամէն գնով մշա-կոյթը ապակեդրոն ղեկավարելու Հա-յաստանի նախարարութեան առաջարկը:

ԵՒՐՈՊԱՆ ԵՒ ԻՐ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՐՑԵՐԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԺԸ. դարուն Լեհաստան ընդարձակ երկիր մըն էր, իր սահմաններուն մէջ առնելով այժմու Լիթուանիան, Բելառուսիոյ մէկ կարեւոր մասը եւ արեւմտեան Ուկրանիան, անշուշտ շատ խառն բնակչութեամբ եւ միշտ ըմբոստ ու եսասէր ազնուականութեամբ: Ժան Սոպիեսքի թագաւորէն յետոյ (ան որ 1683-ին Վիէննան Թրքական պաշարումէն ազատեց եւ անոնց ձեռքէն ազատագրեց Հունգարիոյ մեծ մասը) երկիրը տակաւ անիշխանութեան գիրկը ինկաւ: Լեհաստանի թագը ժառանգական չէր, այլ ընտրովի եւ ազնուականութիւնը դիւրաւ չէր համաձայներ: Օգտուելով անոր անմիաբանութենէն, իր գիշատիչ երեք դրացիները՝ Ռուսիա, Աւստրիա եւ Փրուսիա համաձայնեցան իրարու հետ եւ երեք անգամէն 1772-ին, 1793-ին եւ վերջապէս 1795-ին երկիրը բաժնեցին իրենց միջեւ: 1807-ին Նափոլէոնի կողմէ ստեղծուած «Վարշաւայի մեծ դքսութեան» անհետացումն ալ (1815) լեհ հայրենասէրներու յոյսերը թաղելու եկաւ: Երկիրը կրկին երեքի բաժնուեցաւ, Փրուսացիներն ու Աւստրիացիները իրենց շրջաններուն մէջ անմիջապէս ձեռնարկեցին գերմանացումի քաղաքականութեան: Ցարը որ երկրին մեծ մասին տէրը դարձած էր, «Լեհաստանի թագաւորութեան» մը պիտակին տակ, սկիզբը կրօնական եւ մշակութային որոշ ազատութիւն մը շնորհեց: Սակայն 1830 – 1831-ին, նաեւ 1848-ին եւ 1863-ին ծագած ապստամբութիւնները վայրագօրէն ճզմուեցան ամէնուրեք. Լեհերը կորսնցուցին ամէն ինչ որ կրնար իրենց յիշեցնել իրենց ինքնութիւնը, կամ անցեալի անկախութիւնը: Այն ատեն 15 միլիոն հաշուած ժողովուրդ մը ինկաւ գերութեան մէջ եւ սպասեց մինչեւ 1918, կրկին անկախ դառնալու համար: «Յաղթական զինակիցները» իրարու հետ համաձայն չէին անոր սահմաններուն մասին. մինչ Ֆրանսա կողմնակից էր ընդարձակ Լեհաստանի մը, Անգլիա հակառակն էր. անոր Արտաքին գործոց նախարար Լորտ Քըրզըն իր անունը կապեց գիծի մը որ նախ Հիթլերի եւ Ստալինի գաղտնի համաձայնագրով (Օգոստոս 1939) երկիրը երկուքի պիտի բաժնէր, եւ յետոյ Եալթայի համաձայնութեամբ 1945-էն ասդին դառնար անոր արեւելեան սահմանը: 1918-էն 1939 Լեհաստանի բնակչութեան մէկ երրորդը օտար տարրերէ բաղկացած էր. իր վիճարկուած սահմաններուն հարցն է որ դեր ունեցաւ երկրորդ աշխարհամարտին սկիզբին մէջ: Իսկ դարձեալ Ստալինի եւ Չըրչիլի կողմէ պարտադրուած արեւմտեան սահմանը (Օտէր–Նայս գետեր) Գերմանիան ընդունեցաւ միմիայն իր վերամիաւորման տարին, 1990-ին: Այսպէս, Լեհաստան այս բաւական մեծ երկիրը ամբողջ մէկ ու կէս դար մնաց Եւրոպայի ցաւոտ ազգային հարցերէն մին:

1815-ին ձեւաւորուած Եւրոպայի քարտէսին վրայ ամենակեդրոնական դիրքը կը գրաւէր Աւստրիական կայսրութիւնը, որուն վրայ ԺԵ. դարէն ի վեր կ՚իշխէին Հապսպուրկները: Ազգերու կոյտ մը, խճանկար մը ուր տիրող գերմանացի տարրին քով կ՚ապրէին հունգար, չեխ, սլովաք, սլովեն, խրուաթ ժողովուրդները ամբողջութեամբ, նաեւ Սերպեր, Ռումէններ, Լեհեր եւ Իտալացիներ, մասամբ. առանց մոռնալու կարեւոր թիւով Հրեաները եւ Ցիկանները: 50 միլիոնէ աւելի այս բնակչութեան միակ հասարակ յայտարարները կայսեր հպատակութիւնն ու կաթողիկէ կրօնքն էին (90 տոկոսին համար): Նման տէրութիւն կըրնար գոյատեւել միայն բիրտ ուժով: 1848-ին բռնկեցաւ Հունգարներու ազատագրական ապստամբութիւնը ազնուականութեան առաջնորդութեամբ՝ իր գըլուխն ունենալով Լայոշ Գոշութ, եւ որուն իրենց անսակարկ օժանդակութիւնը բերին տեղացի Հայերն ալ: Այդ ապստամբութիւնը վերջ դրաւ Մեթերնիխի 40-ամեայ ամենակարող վարչապետութեան: Նոր գահ բարձրացած երիտասարդ Ֆրան - Ժոզէֆ կայսրը օգնութեան կանչեց Ռուսիոյ ծեր ցարը, որ սիրով ընդառաջեց «իր երիտասարդ եղբօր» գահը փրկելու, եւ ապստամբութիւնը անգթօրէն ճզմուեցաւ: Յաջորդող տարիներուն՝ 1859-ին Ֆրանսայէն եւ Իտալիայէն, 1866-ին ալ Փրուսիայէն պարտուած կայսրը, ստիպուեցաւ երկակի դրութիւն կիրարկելու, Աւստրիական կայսրութեան մէջ Հունգարական թագաւորութեան մը ստեղծումով. Հունգարները այսպէսով ճնշուած ազգէ կը դառնային օգնական ոստիկանի, իրենց կարգին ճնշելով միւս ազգերը, ի մասնաւորի Սլաւները: 1878ին կը գրաւուէր Պոսնիա - Հերցեկովինա որ 1908-ին կը կցուէր կայսրութեան: Այդ վառօդի տակառն էր որ պայթեցաւ 1914 Յունիս 28-ին Սարայեւոյի սպանութեամբ, սանձազերծելով Ա. աշխարհամարտը:

Շատ արագօրէն կ՚անցնինք Գերմանիոյ եւ Իտալիոյ վերամիաւորման պատմութիւններուն վրայէն: Երկուքն ալ կազմեցին ԺԹ. դարու եւրոպական կարեւոր անցուդարձները: Երկուքն ալ իրականացան բազմաթիւ պատերազմներով: Գերմանիոյ վերամիաւորման ոգին եղաւ Փրուսիոյ վարչապետ Օթթօ ֆոն Պիսմարք, շուտով Գերմանիա Եւրոպայի ամենահզօր կայսրութիւնը դարձաւ ոչ միայն տնտեսապէս եւ ռազմականօրէն, այլ նաեւ քաղաքական գետնի վրայ (Պէրլինի վեհաժողով 1878):

Իսկ Իտալիա վերամիաւորուեցաւ Փիէմոնի թագաւոր Վիքթոր – Էմմանուէլ Բ.ի մականին տակ միանձնական միապետութեան ձեւին տակ (Monarchie unitaire): Հոս կ՚արժէ ծանրանալ դէպքի մը վրայ. վերամիաւորման գործընթացին մէջ Ֆրանսայի կայսրը Նափոլէոն Գ. Իտալիոյ իր օգնութիւնը սակարկելով, փոխարէնը պահանջեց որ յաղթանակի պարագային, Սավուան եւ Նիսը կրկին Ֆրանսայի կցուին, պայմանաւ որ այդ շրջաններու բնակիչները այդ կցումը հաստատեն իրենց քուէներով. ինչ որ ըրին աւելի քան 95 տոկոսով «այո» ըսելով: Միակ պարագան է եւ կ՚արժէ ընդգծել ԺԹ. դարուն կատարուած սահմանային փոփոխութեան մը ուր ենթակաները յայտնեցին իրենց կամքը:

Զանց կ՚առնենք անծայրածիր Ռուսաստանը, որակելով ցարական վարչակարգը, Լենին ըսած էր որ ան ժողովուրդներու բանտ էր. ինք եւ իր համախոհները զայն վերածեցին ազգերու դժոխքի՝ ամբողջ 70 տարի:

Մեզի, իբրեւ Հայեր, մասնաւորաբար պիտի հետաքրքրէ Պալքանեան երկրամասը, ուր բախտակից ազգեր հինգ – վեց երկար դարեր տքնեցան օսմանեան ծանր լուծին տակ:

Ուրիշ առթիւ կ՚անդրադառնանք այդ մասին:

ՍՏԵՓԱՆ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԳՈՐԻՍԻ ԲԱՐԵՍԻՐԱԿԱՆ ՃԱՇԱՐԱՆԸ

Գորիսի մէջ եօթը տարիէ ի վեր կը գործէ փրանսահայ «Համագործակցութիւն Հայաստան» կազմակերպութեան բարեսիրական ճաշարանը. անոր տնօրէնուհիին՝ Կարինէ Աւետիսեանի վկայութեամբ, ամէն օր 200 հոգի մշտապէս կը ճաշէ հոն: Կայ մաս մըն ալ որուն ուտելիքը տուն կը ղրկուի: Ճաշարանին կ՚օգնէ ՄԱԿ-ի համաշխարհային պարէնի ծրագրին Գորիսի գրասենեակը:

***

ՊՈՒՇԿԻՆ ԼԵՌՆԱՆՑՔԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ ԲԱՑՈՒԱԾ

Դեկտ. 16-ին տեղի ունեցած է Պուշկին լեռնանցքի 1,8 քմ.նոց փապուղիին բացումը. ան 13 քմ. կը կրճատէ Վանաձոր – Ստեփանաւան ճամբու դժուարին հատուածը: Փապուղին շինուած է համաձայն միջազգային չափանիշներու՝ 5 մեթր բարձրութեամբ, 7 մեթր լայնքով եւ օդափոխութեան ու լուսաւորութեան անհրաժեշտ սարքով: Արժած է 1,2 միլիոն տոլար:

Բացման արարողութեան ներկայ եղած է վարչապետ Ա. Մարգարեան, որ անձամբ կտրած է ժապաւէնը:

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՓՐԿԻՉԸ

Ուզբեկստանի հիւսիսային շրջանը կը գտնուի Գարագալփաքիոյ ինքնավար հանրապետութիւնը որուն մայրաքաղաքը Նուքուսն է: Անհրապոյր ոստան մը որ ոչինչ կը խոստանայ պատահական այցելուին: Այսուհանդերձ, անոր անշուք շէնքերէն մէկը գանձ մը կը պարունակէ իր ճաթռտած պատերուն ետին: Նաեւ կը վկայէ խիզախ նուիրեալի մը ջանքերուն որոնց շնորհիւ խորհրդային սպառնալիքէն փրկուած է ամբողջ շրջանի մը արուեստի արտադրութիւնը:

Այդ նուիրեալը կը կոչուի Իգոր Սաւիցկի: Եղած է նկարիչ ու հաւաքածոյի տէր: Հաւաքած ու պահած է ռուսական աւան – կարտ գործեր ու ատիկա՝ ստալինեան տարիներուն: Ան այդ գործերը հաւաքած է աքսորի դատապարտուած արուեստագէտներէ, սեւ ցանկի առնուած նկարիչներու հարազատներէն, մերձաւորներէն, փրկած է բոցէն ու գրաքննութենէն, ապա հազար զգուշութիւններով ու խորամանկութեամբ պահած է Մոսկուայէն հազարաւոր քիլոմեթր հեռաւորութեամբ թանգարանի մը մէջ:

Պատմութիւնը կը սկսի 50-ական թուականներէն ու կ՚աւարտի 1984-ին, Ի. Սաւիցկիի մահուան տարին: Կէս ուզբեկ – կէս ռուս լեզուաբան կնոջ մը կը ձգէ ան ամբողջ ժառանգութիւնը: Այդ թուականէն ի վեր, այս վերջինը որ զաւակն է Սաւիցկիի լաւագոյն բարեկամին, կը վարէ այդ անծանօթ թանգարանը որ ունի ռուս յառաջապահ շարժումին աշխարհի մեծագոյն հաւաքածոն, Ս. Պետերսբուրգի թանգարանէն ետք: Այդ անգնահատելի հարստութիւնը որ կը բաղկանայ 50 հազար գործէ, անհրաժեշտ է նախախորհրդային ժամանակակից արուեստի պատմութիւնը գիտնալու համար:

Այդ հաւաքածոյին մէջ կան պաստառները բազմաթիւ արուեստագէտներու որոնց անունները ծանօթ չեն Արեւմուտքին, քանի որ գործերը պահուած են, չեն ցուցադրուած ու մինչեւ 1985 օտարականներու մուտքը Գարագալփաքիա անկարելի էր:

Ի. Սաւիցկի ծնած է 1915-ին, Կիեւ, ազնուական ընտանիքի մը մէջ: Մոսկուայի մէջ ուսումը աւարտելէ ետք հմայուած՝ միջին ասիական մշակոյթէն, հաստատուած է Նուքուս եւ սկսած հաւաքել արուեստի գործեր: Շրջած է խորհրդային հանրապետութիւնները եւ միշտ ջանացած ձեռք ձգել ոչ թէ մէկ, կամ քանի մը գործեր, այլ արուեստագէտի մը ամբողջ արտադրութիւնը: Ներկայիս ամբողջ աշխարհէն քննադատներ, մասնագէտներ կը դիմեն Նուքուս, 1900 - 1940 շրջանի ռուսական արուեստը ճանչնալու:

Եզակի այդ թանգարանը ցուցադրութեան բաւարար տեղ չունի հոն պահպանուած հաւաքածոներուն համար: Միայն 2000 պաստառ կարելի եղած է զետեղել պատերուն վրայ, մնացեալ 48 հազարը պահեստանոցներու մէջ են, թէեւ ցանկագրուած, հսկողութեան տակ, բայց ջերմութեան փոփոխութեան ու ժամանակի սպառնալիքին ենթակայ: 5 միլիոն տոլար հարկաւոր է նոր թանգարան մը կառուցանելու համար կ՚ըսէ Սաւիցկիի ժառանգորդուհին որուն ձայնին շեշտէն յայտնի կ՚ըլլայ թէ այդ գումարը ոչ կարճ, ոչ ալ երկար ատենէն կը տրամադրուի. ան գիտէ թէ շատ մեծ գումար է ատիկա երկրի մը համար որ հազարաւոր այլ առաջնահերթութիւններ ունի: Անոնք իրենց յոյսը դրած են աւելի միջազգային կազմակերպութիւններու մեկենասութեան վրայ: Յատկացումներ կը ստանան Միացեալ ազգերու զարգացման ծրագիրէն, ժամանակակից արուեստը գնահատող դեսպանատուներէ, ցուցահանդէսներ կը կազմակերպեն արտասահմանի մէջ, բայց այդ բոլորը, անշուշտ, բաւարար չեն լիովին արժեւորելու հաւաքածոները:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Հայ Կեդրոնի Ահարոնեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 3-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 110-ամեակի տօնակատարութիւնը: Հ. Յ. Դ. Միհրան Փափազեան և Սարգիս Զէյթլեան կոմիտէներու կողմէ խօսք առած է Հայգուհ Շամլեան: Օրուան զեկուցաբեր՝ Դաւիթ Լոքեան իր խօսքին մէջ կեդրոնացած է Հայաստանի յետ Հոկտեմբեր 27-ի իրավիճակին վրայ: Գործադրուած է գեղարուեստական բաժին մը:

***

ԹՈՐՈՆԹՈՅԻ Հայ Կեդրոնին մէջ, Նոյ. 26-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դաշնակցութեան 110-ամեակը, որու ընթացքին ելոյթ ունեցած է Հայաստանի Հ. Յ. Դ. երեսփոխանական խումբի ներկայացուցիչը՝ Դաւիթ Լոքեան:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Նշան Փալանճեան ճեմարանի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Նոյեմբեր 29-ին, կազմակերպութեամբ Լիբանանի Համազգայինի Շրջանային Վարչութեան գրական – գեղարուեստական յանձնախումբին, երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած Նիկողոս Սարաֆեանի եւ ի մասնաւորի անոր «Միջերկրական» (չափածոյ) եւ «Վէնսէնի Անտառը» (արձակ) գործերուն: Յանձնախումբին անունով խօսք առած է Շաղիկ Մկրտիչեան որ բարի գալուստէն ետք, յայտնած է որ յանձնախումբը ծրագրած է կազմակերպել գրական – մշակութային ձեռնարկներու շարք մը, որոնցմէ առաջինը յատկացուած է Նիկողոս Սարաֆեանի: Ձեռնարկի ընթացքին, Սեդա Քիլէճեան ներկայացուցած է Ն. Սարաֆեանի մանրամասն կենսագրութիւնը: Ապա, ներկաները ունկնդրած են «Միջերկրական» բանաստեղծութենէն եւ «Վէնսէնի անտառը» արձակ գործէն հատուածներ, զորս արտասանած են Իրմա Տէտէեան եւ Սոնիա Քիլէճեան: Ձեռնարկի աւարտին, խօսք առած է Գէորգ Միլիտոնեանի գրական մրցանակին կողմէ հրատարակուած գործերուն խմբագիր՝ Յարութիւն Քիւրքճեան: Ան, իր յուշերուն ընդմէջէն, ներկայացուցած է եւ վկայութիւններ տուած Սարաֆեանի մասին, կեդրոնանալով անոր բանաստեղծութիւններուն իր ժամանակաշրջանին համար նորօրինակ մտածումներուն բառերուն, յանգերուն ու կշռոյթին «որոնք բոլորն ալ բանաստեղծին քերթողական տաղանդին ու գերզգայուն հոգիին արտայայտութիւններն էն»:

***

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ, Դեկտեմբեր 4-ին, իր մահկանացուն կնքած է Յովհաննէս Տէր - Յարութիւնեան, Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Կեդր. Վարչութեան նախկին անդամ, Հ. Յ. Դ. հաւատաւոր անդամ, Համազգայինի Պուրճ – Համուտի մասնաճիւղի հիմնադիրներէն եւ կրթական գործիչ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 7-ին, Անթիլիասի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Մայր Տաճարին մէջ եւ մարմինը ամփոփուած է Պուրճ – Համուտի ազգային գերեզմանատունը:

***

ՀԱՐԻՍԱՅԻ (Պէյրութ) Նոթր Տամ տիւ Լիպանի մէջ, Նոյեմբերբեր 17-ին, տեղի ունեցած է Լիբանանի ազգային նուագախումբի շաբաթական մէկ համերգը, ղեկավարութեամբ՝ Յարութ Ֆազլեանի, նուիրուած Մխիթարեան Միաբանութեան 300-ամեակին: Երեկոյթը կազմակերպուած էր Մխիթարեան Միաբանութեան հայրերուն կողմէ եւ կը վայելէր Հանրապետութեան նախագահ Էմիլ Լահուտի հովանաւորութիւնը, զոր ներկայացուցած է Մշակոյթի նախարար՝ Ղասան Սալամէ: Երեկոյթը բացուած է երգեհոնահար՝ Պերճ Ժամկոչեան Պախի «Թոքքաթա եւ ֆիւկ»ով, ապա շարունակած է Փուլենքի սոլ մինէօր քոնչերթոյով եւ այլ գործերով: Աւարտին, Մխիթարեան Միաբանութեան կողմէ խօսք առած է Գրիգորիս Վրդ. եւ պարգեւատրած է պետական երաժշտանոցի տնօրէնը՝ տոքթոր Ուալիտ Ղոլմիէն, ի գնահատութիւն իր ցուցաբերած գործակցութեան:

***

ՄՈՆՐԷԱԼԻ Պոլսահայ Միութեան սրահին մէջ եւ միութեան «ՄԷԿ» մշակութային նախաձեռնութեամբ, Նոյեմբեր 1-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Տի-

Ջուր խմել, բայց ի՞նչպէս

Ջուր խմելու ... գիտութեան մասին է մեր խօսքը, այնքան կարեւոր որքան ճանչնալ ջուրին որակը: Արդարեւ չի բաւեր լաւ ջուր խմել, պէտք է նաեւ գիտնալ խմելու ժամանակը, այսինքն՝ ճաշին հե՞տ թէ ծոմ բերնով, բարեխառնութեան աստիճանը, այսինքն՝ տա՞ք թէ պաղ:

ՃԱՇԻՆ ՀԵՏ

Երբ ջուր կը խմենք ճաշի սեղանին վրայ, ջուրը կը խառնուի ստամոքսին մէջ, մեր կերած սնունդին հետ: Ստամոքսին հիւթը արդէն հալեցուցած կ'ըլլայ մեր կերածը, այնպէս որ ջուրը իր մէջ կը լուծէ սննդական տարրերը եւ այսպէս կը դիւրացնէ ո՛չ միայն անոնց ճամբորդութիւնը մարսողական խողովակներէն ի վար, այլ նաեւ կը նպաստէ ծծումին: Մարդկային մեքենան, ջուրին հետ կը ծծէ եւ կ'իւրացնէ սննդական տարրերը՝ որոնք կ'անցնին արեան մէջ:

Ջուրը, այս ձեւով, կ'օժանդակէ սնունդը իւրացնելու: Բայց եւ ունի անպատեհութիւն: Երբ ստամոքսին մէջ կը թափի, կը խառնուի ստամոքսային մարսողական հիւթին հետ, որուն ուժը կը նուազի եւ ազդեցութիւնը կը տկարանայ: Հետեւաբար, մարսողութիւնը դանդաղ կամ ուշ կը կատարուի:

Այս պարագան բաւական է բացատրելու համար թէ ինչո՛ւ մարսողական խանգարումներու կը դատապարտուին, ի վերջոյ, անոնք որ շատ ջուր կը խմեն ճաշի ժամանակ:

Ուրիշ անպատեհութիւն մը եւս ունի ճաշի ժամանակ ջուր խմելը, որ արագ ուտելու կը մղէ, որովհետեւ բերնի պատառը, տակաւին չոր եւ լաւ չծամուած, ջուրին հետ վար կ'երթայ: Եւ քանի արագ կ'ուտէ մարդ, այնքան շատ կ'ուտէ, որովհետեւ դանդաղ ուտելը ախորժակ կը մարէ: Ահա թէ ինչո՛ւ նիհարնալ ուզողներուն կամ գէթ գիրնալ չուզողներուն կը յանձնարարուի չոր բաներ ուտել, առանց ջուրի, այլ մանաւանդ դանդաղ:

Երբ, ճոխ սեղանի մը վրայ, սովորականէն շատ կ'ուտէք, ծանրութիւն մը կը զգաք ստամոքսին մէջ: Ճիշդ ինչպէս մարդիկ կան, դժուարամարսութեան դատապարտուած, որոնք պատառ մը բան կ'ուտեն եւ նոյն ծանրութիւնը կը զգան, «քարի պէս կեցեր է, վար չերթար», կ'ըսեն: Կը նշանակէ թէ ստամոքսը չի գործեր անոր համար որ զայն շատ ծանրաբեռնած կամ անցեալի մէջ չարաչար յոգնեցուցած էք: Այսպիսի պարագաներու մէջ, յանձնարարելի է տաք սուրճ մը կամ երիցուկի (գամոմիլ) տաք ջուր մը:

Պէտք է ըսել թէ սուրճը կամ երիցուկը չէ որ գործը կը տեսնէ այստեղ, այլ հեղուկին տաքութիւնը: Արդարեւ, տաքը կը թուլցնէ ստամոքսին մկանները, երբոր կծկուելով եւ ստամոքսի պատերուն միջեւ սեղմելով ձեր կլլած պատառները՝ ծանրութեան մը զգայնութիւնը կու տան ձեզի: Իրենց կարգին՝ այդ պատառներն ալ ճնշելով ստամոքսին կծկուած պատերուն վրայ, քարի պէս կարծր բանի մը տպաւորութիւնը կը թողուն, ստամոքսը բոլորովին լեցուած ցոյց տալու պատրանքը կու տան: Բայց երբ տաք հեղուկ մը կը մտնէ ստամոքսին մէջ, կծկուած մկանները կ'անդամալուծուին, կը թուլնան եւ «կարծրութեան» տպաւորութիւնը կ'անհետանայ: Մի՛ մոռնաք, սակայն, որ այս դարմանը չի յաջողիր ամէն ժամանակ, մանաւանդ երբ ստամոքսը հիւանդ է՝ իբրեւ հետեւանք չարաչար գործածութեան: Տաք բան մը խմելով՝ շատ շատ կը յաջողիք քիչ մը մեղմացնել ստամոքսին կարծրութեան դժնդակ զգայնութիւնը, որ կարծես թոյլ չի տար երկար շունչ առնելու, բայց այդ զգայնութիւնը կը կրկնուի ամէն անգամ որ պատառ մը բան կ'ուտէք:

ՍՏԱՄՈՔՍԸ ՊԱՐԱՊ

Պատկերը բոլորովին կը տարբերի՝ երբ ջուր կը խմէք ստամոքսը պարապ: Բնախօսական տպաւորութիւնները կը փոխուին համաձայն ջուրին բարեխառնութեան աստիճանին:

Երբ ջուրը պաղ է՝ աղբիւրէն նոր բերուած չափով, անշուշտ քիչ մը կը տաքնայ բերնին, յետոյ ստուգին եւ ի վերջոյ ստամոքսին մէջ, ուր այլեւս կը ստանայ մարմնոյն տաքութեան աստիճանը: Այդ աստիճանը գտնելէ ետք միայն կը թափի աղիքներու մէջ: Աստիճանի այդ փոփոխութեան, ուրեմն մինչեւ աղիքները ճամբորդութեան համար՝ գաւաթ մը պաղ ջուրը առաւելագոյն տասը վայրկեան կը կորսնցնէ:

Ընդհակառակն՝ երբ տաք է, երեք վայրկեան: Ահա թէ ինչո՛ւ, ջերմուկներու մէջ, սովորութիւն է որոշ գաղջութիւն մը տալ ջուրին որ պաղ պաղ կը ծորի կենդանակերպ արձանի մը կտուցէն, անցնելով պարուրակէ մը, կամ պատուաստելով նոյն այդ ջուրին հետ՝ որ քիչ մը տաքցուած է առաջուընէ: Նոյն այդ ձեւով կը մատակարարուին կարգ մը ջուրեր, ծանր ու դժուարամարս, որոնք առանց այդ զգուշութեան՝ երկար պիտի մնային ստամոքսին մէջ եւ դժնդակ ըղգայութիւններ պիտի տային: Գաղջ վիճակի մէջ՝ արագ կ'անցնին ստամոքսէն եւ ծանր տպաւորութիւններն ալ կարճ կը տեւեն:

Քիչ առաջ ըսինք թէ շատ տաք ջուրը կ'անդամալուծէ ստամոքսին կծկուած մկանները, նո՛յն ազդեցութիւնը կ'ընէ նաեւ սառնորակ ջուրը, որ կատարեալ թուլութիւն կու տայ մկաններուն, այնքան որ կարելի կը դառնայ շատ ջուր խմել, ծարաւէն աւելի: Եւ այս երեւոյթը տրամաբանական է, պաղին հետեւանքով՝ կ'անդամալուծուի ստամոքսը, այլեւս չի կծկուիր՝ պարպելու համար իր պարունակութիւնը, ընդհակառակն այնքան կը թուլնայ որ կ'ընդարձակուի եւ ջուրի նոր քանակութեամբ մը կ'ուռի, եւ երբ փոքրիկ շարժում մը կ'ընէք՝ ստամոքսին մէջէն ջուրը այն ձայնը կը հանէ – անշուշտ լսած էք բոլորդ ալ, որ կը լսուի կիսովին լեցուած տակառի մը կամ սրուակի մը մէջէն, շարժելու պարագային:

Անոնք որոնք կը սիրեն այսպէս սառնորակ ջուրեր խմել, ի վերջոյ կը դատապարտուին ծոյլ եւ անզգայ ստամոքսի մը, որ գործ չի տեսներ այլեւս: Երեւոյթ մը, որուն ախտանշաններն են նախ ընդհանուր անհանգստութիւն մը, նեղութիւն մը, ծանրութիւն մը, յետոյ փսխելու տրամադրութիւն մը: Եթէ պաղ ջուրը անցաւ սերէն (ստամոքսին վարի բերանը) կը սկսի փորհարութիւնը: Յաճախ՝ առատ պաղ ջուր խմողը թէ՛ կը փսխէ, թէ փորը կը լուծէ:

Յատկապէս պաղեցուցած ջուր խմողներուն մասին խօսելէ ետք, չմոռնանք անոնք որ կը սիրեն սառն ըմպելիներն եւ օշարակներ խմել ճաշի վրայ, պարապ ստամոքսով եւ օրուան մէջ ամէ՛ն ժամ: Կամ պաղպաղակ ուտել հիւրասիրութիւններու ընթացքին, ծխոտ սինէմաներու մէջ... ճանճրանալու, փոշոտ պողոտաներու վրայ յիմարօրէն ժուռ գալու ժամանակ, երախաներուն ձեռքը խաղալիք մը տալու ձեւով՝ խեղճ ստամոքսին հաճոյքին գոհացում տալու խղճմտութեամբ: Պաղպաղակը, հալելէ ետք բերնին կամ ստամոքսին մէջ, ինչպէս սառն օշարակը պիտի կատարեն նոյն դերը, անդամալուծել մարսողութեան խողովակը, այնքան թոյլ՝ որքան տիկը որուն մէջէն կը փախչի օդը:

Ի՞նչ իմաստ ունի այս պաղպաղակներու կամ սառն օշարակներու եւ հեղուկներու գործածութիւնը ճաշի վրայ, թմրեցնել ստամոքսը, աւելի ուտելու համար: Մեր նախահայրերը, որոնք աւելի հարուստ էին քան մեր հայրերը, կեանքի մեծագոյն վայելքը կը համարէին լուկուլլոսեան կամ փանթակրուէլեան ճաշերը, ամէն բան կ'ընէին շատ ուտելու համար: Ճաշերը կը տեւէին շատ երկար: Օրուան կէսը ճաշով կ'անցընէին, ուտելով ու խմելով: – Արդ, շատ ուտելու, սեղանին վրայ երկար նստելու, կերուխումին դիմանալու համար՝ պէտք էր թմրեցնել ստամոքսը, եւ պաղպաղակ ու սառն օշարակ կը գործածէին, ինչպէս հիմակ կ'ընեն կարգ մը յիմարներ, նոյնիսկ անխելք ծնողքներ՝ որոնք խաղալիքի պէս պաղպաղակ կը գնեն իրենց երախաներուն, օրուան բոլոր ժամերուն, առանց հետաքրքրուելու թէ ի՛նչ տառապանքի կ'ենթարկուի ստամոքսը:

Ի՞ՆՉ ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹԻՒՆ ԿԱՐԵԼԻ Է ՀԱՆԵԼ ԱՅՍ ԱՄԷՆԷՆ

Բնական պայմաններու մէջ գործող լաւ ստամոքս մը, մարսողական զօրաւոր գործարան մը լաւագոյն գրաւականն է առողջութեան: Ստամոքսը լաւ կը գործէ երբ չափաւոր կը գործածէք ջուրը, որ կ'ընկերանայ ձեր կլլած պատառին, կը դիւրացնէ անոր ճամբորդութիւնը, կը նպաստէ պարունակած սննդական տարրերուն ծծումին: Երբ շատ կը խմէք, առատօրէն եւ անհաշիւ, կը դժուարացընէք այդ գործը, նոյնիսկ վնաս կը պատճառէք:

Ճիշդ է թէ դարմանական նպատակներով երբեմն կը յանձնարարուի առատ ջուր խմել, օրինակ լուալու համար երիկամները եւ շատ միզելու համար: Այդբեք շատ պաղ: Առատ ջուր խմելէ պէտք բերնով, ստամոքսը պարապ: Բայց երբեք շատ պաղ: Առատ ջուր խմելը պէտք է զգուշանան մանաւանդ անոնք, որ արդէն տարիք առած, երակները կարծրացած, արեան ներերակային բարձր ճնշումի ենթակայ են: Ջուրը արագօրէն կ'անցնի արեան շրջանին մէջ, արեան քանակը, հետեւաբար ճնշումը կ'աւելնայ եւ ... կը պայթի խողովակը:

Փիղի պէս առատ ջուր խմողները ի վերջոյ կը դատապարտուին նաեւ սրտի հիւանդութեան: Աջ սիրտը կը մեծնայ եւ կը տկարանայ:

Ճաշի վրայ՝ ջուրը քիչ: Պաղ ջուր՝ երբեք:

«ՍՈՒՐԲ ՓՐԿԻՉ»

կին Սօնա Զէյթլեան նիւթ ունենալով հայկական ֆէմինիզմը: Ողջոյնի խօսք արտասանած է ՄԷԿ-ի ատենապետ՝ Սարգիս Ղ. Սարգիսեան, ապա՝ Տիկին Խաթուն Թեմիզճեան ներկայացուցած է դասախօսը: Սօնա Զէյթլեան ծնած է Գահիրէ, 1954-ին վկայուած է Գահիրէի ամերիկեան համալսարանէն ընկերային գիտութիւններու եւ հոգեբանութեան ճիւղէն: Խնամուած դասախօսութեան ընթացքին, Ս. Զէյթլեան վեր առած է հայ կնոջ դժուարին պարտականութիւնը, ըլլալու ազգի, ընտանիքի մայր եւ ուսման դաստիարակութեան բարիքներու տարածիչ: Գնահատանքով յիշած է պոլսահայ յայտնի կանանց անունները՝ Սրբուհի Տիւսաբ, Զապէլ Ասատուր, Մարի Պէյլէրեան, Արշակուհի Թէոդիկ, Հայկանոյշ Մառք, Զարուհի Պահրի, որոնք պայքարած են ուսման եւ աշխատանքի իրաւունքի համար եւ կատարած են կրթանուէր աշխատանք, բացած են աղջկանց դպրոց, տարածած են հայախօսութիւնը, պատրաստած են դասագիրքեր: Երկրորդ բաժնին մէջ, Ս. Զէյթլեան այսօրուան հիմնական հարցերը Հայրենիք – Սփիւռք ազգային վերականգնումի համար բնական լծակներ նկատելով, ան շեշտը դրած է քաղաքական ներկայացուցչութեան անհրաժեշտութեան վրայ, ակնարկելով կանանց «Շամիրամ» շարժումին եւ սփիւռքահայ ազգային իշխանութեանց մէջ հայ կիներու բացակայութեան:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Է.

– Բայց ի՞նչ ընենք, ըսէ՛, հարցուց աղջիկը որ յայտնապէս խռոված կ'երեւէր իր խօսակցին խորհրդաւոր խօսքերէն:

– Այս տան մէջ ամէն վայրկեան, ամէն բոպէ վտանգի մէջ ես, շարունակեց երիտասարդը. ոստիկանութիւնը գիտէ թէ Սիմոնը աչք ունի քու վրադ եւ հրահանգ տրուած է լրտեսներուն հսկողութիւն կատարել... ճշմարիտը զարմացայ որ այսօր, առանց փորձանքի մը հանդիպելու, կրցեր ես տուն հասնիլ, բայց, նորէն կը կրկնեմ. մէկ ժամէն միւսը ձերբակալուելու հաւանականութիւն ունիս... եւ քու ձերբակալութիւնդ մեր ամէնուս վերջնական կործանումը պիտի ըլլայ:

– Ինչո՞ւ համար...:

– Որովհետեւ հակառակ հոգեկան զօրութեանդ, որուն վրայ կասկած չունիմ, պիտի չկրնաս տոկալ բանտի նեղութիւններուն եւ տառապանքներուն, ինչպէս նաեւ քու միամտութեանդ դէմ լարուած հազարումէկ մեքենայութիւններուն, եւ շատ հաւանօրէն, անգիտակցաբար, միամտութեամբ՝ յայտնութիւններ պիտի ընես որոնք աղէտաբեր պիտի ըլլան մեզ ամէնուս, եւ մասնաւորաբար՝ Սիմոնին համար...

Սեդրակ լռեց եւ գլուխը որ խօսած ատեն դէպի վար հակած էր, բարձրացնելով աղջկան նայեցաւ: Նարդիկ աննկարագրելի յուզման մը մատնուած էր, իր նկարագրին մասին երիտասարդին յայտնած կասկածները զինքը կ'ըմբոստացնէին, այսուհանդերձ կը խորհէր թէ գուցէ իրաւացի էին ու պիտի չկրնար բանտի նեղութեան փորձութիւններուն դիմադրել: Եւ յետոյ, կը խորհէր իր խեղճ մօրը վրայ որ ապահովաբար կրելիք սարսափներէն ու սրտադողներէն հիւանդ պիտի իյնար, հօրը վրայ որ գուցէ իբրեւ մեղսակից ձերբակալուէր ճիշդ այն միջոցին, ուր շահաւէտ գործ մը կարգադրելու վրայ էր: Ամբողջ ընտանիքին կործանումը, փճացումն էր որ կը պատկերանար նոյն միջոցին իր վրդովուած երեւակայութեանը առջեւ:

– Աստուա՛ծ իմ, ի՞նչ պէտք է ընել, գոչեց խեղճ աղջիկը, երկու ձեռքը աղաչաւոր ձեւով դէպի երիտասարդը կարկառած:

Սեդրակ վճռական շեշտով մը պատասխանեց:

– Ապահովութեան, այսինքն փրկութեան, մէկ միջոց մը կայ... տունէն հեռանալ, տեղ մը ծածկուիլ:

– Բայց ո՞ւր...

– Այդ մասին ես ամէն բան կարգադրած եմ... օտարահպատակ բարեկամի մը տունը կրնամ փոխադրել քեզ անմիջապէս ուր հանգիստ կրնաս մնալ մինչեւ որ տագնապը անցնի. խնդիրը մայրդ համոզելուն վրա՞յ է, եւ կարծեմ այդ դժուար բան մը չէ, եթէ սպառնացող վտանգը ցոյց տաս իրեն: Բացակայութիւնդ երկար պիտի չտեւէ... գոնէ այնպէս կը յուսամ...

– Բայց երբոր գան զիս հոս փնտռելու եւ չգտնեն, ի՞նչ պիտի ըլլայ այն ժամանակ ծնողքիս վիճակը... ծանր կասկածներու պիտի ենթարկուին եւ գուցէ անմեղ տեղը իրենք ձերբակալուին:

– Ոչ, ըսաւ Սեդրակ, կարելի է իրենց ըսել որ օդափոխութեան համար հեռաւոր ագարակի մը քով գացած ես. նոյնիսկ եթէ քիչ մը նեղեն հայրդ ու մայրդ՝ միմիայն պարզ ձեւակերպութեան մը համար պիտի ըլլայ: Ոստիկանութիւնը գիտէ որ անոնք անմեղ են, հետեւաբար անօգուտ տեղը զանոնք չպիտի նեղէ:

– Չէ՛, կը նախընտրեմ հոս մնալ, կը նախընտրեմ ձերբակալուիլ եւ Սիմոնին հետ բանտակից ըլլալ, քանի որ ան ալ ազատ չպիտի ձգուի, քու ըսածիդ համեմատ...

Սեդրակի գոյնը նետեց: Երբեք չէր յուսար որ Նարդիկ այդքան կամքի ուժ ցոյց պիտի տար:

Նոյն միջոցին տան դուռը զարնուեցաւ: Աղջիկը, փոխանակուած խօսքերուն ազդեցութեան տակ, սարսափահար Սեդրակին երեսը նայեցաւ, առանց կարենալ տեղէն շարժելու:

– Դուն նստէ՛, ես կ'երթամ դուռը կը բանամ, ըսաւ երիտասարդը ոտքի ելլելով:

Նարդիկ ճիգ մը ըրաւ ինք իր վրայ եւ հետեւեցաւ անոր մինչեւ փողոցին դուռը:

Սեդրակ դուռը բացաւ:

– Բարեւ ձեզ, ի՞նչ կ'ընէք նայինք, ըսաւ ձայն մը:

Արամն էր:

Ը.

Նարդիկ եւ Սեդրակ անմիջապէս չկրցան ճանչնալ իրենց ընկերը եւ պահ մը շփոթած մնացին այդ անծանօթին հանդէպ որ գիշեր ժամանակ եկեր էր իրենց դուռը բաղխելու, սրտադողի եւ մտատանջութեան բոպէի մը:

Արամ սակայն, որ ժամանակ կորսնցնել չէր ուզեր, անմիջապէս ըսաւ.

– Չճանչցա՞ք... ե՛ս եմ, Արամը, շուտ ներս երթանք, ձեզի հետ տեսնուիլ կ'ուզեմ:

Երկուքը մէկանց զարմանքի աղաղակ մը արձակեցին եւ ապահովուած՝ դուռը փակելով դէպի սենեակ ուղղուեցան իրենց անճանաչելի դարձած բարեկամին հետ:

(Տար. 21)

Պր․ Պետրոս Սիմոնեան,

Տէր եւ Տիկին Պերճ եւ Սիլվան Սիմոնեան,

Տէր եւ Տիկին Հրաչ եւ Էլիզաբէթ Սիմոնեան,

Տէր եւ Տիկին Արա եւ Վերա Սիմոնեան,

Տէր եւ Տիկին Յարութ եւ Ջեմիլա Պաքքալեան,

Տէր եւ Տիկին Միշէլ եւ Լիլի Թամէր,

Թոռնիկները,

Սիւֆի, Սանոսեան, Խաչատուրեան, Սիմոնեան ընտանիքները

եւ համայն ընտանեկան պարագաները

խոր ցաւով կը գուժեն իրենց սիրելի կնոջ, մօր, մեծ-մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ԱԼԻՍ ՕԻՍԵՓԵԱՆ-ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 18, 2000-ին, Փարիզ։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Դեկտեմբեր 22, առաւօտեան ժամը 10․30-ին Փարիզի Ս․ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր տաճարին մէջ

15, rue Jean-Goujon — 75008 Paris

ուրկէ հանգուցեալին մարմինը կ'ամփոփուի

Cimetière des Batignolles
Porte de Clichy

Որեւէ մահազդ գրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս․ Մեսրոպ Կրթարանը ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները Յովակիմ Գարաքէփէի մահուան առթիւ․ –

Մարի Խաչիկեան, Գէորգ Տէյիրմէնճեան, Սեդրակ Գարաթէփէ, Փօլ Պալեան 500-ական Ֆր․, Գասպարեան, Խաչիկ Օրագ, Գլօտ Պուսամար 200-ական Ֆր․, Թորոս Տէտէեան 500 Ֆր․, Խաչիկ Կոստանեան 300 Ֆր․, Արթիւր Պօպինաժ 500 Ֆր․, Հերման Գայա 200 Ֆր․, Ժիլպէր Գարագաշ 400 Ֆր․, Մուրատ Մուրատեան 300 Ֆր․, Արսէն Գալեան 200 Ֆրանք, Մուրատ Գօչուն 100 Ֆր․, Տիգրան Պասին, Լազար Մինասեան 200-ական Ֆրանք, Էրսէն 100 Ֆր․, Վարդան ընկերութիւն, Գալուստ Շէշէթեան 500-ական Ֆրանք, Նուպար Կասպար 300 Ֆր․, Նաթալի Գարոն, Նշան Գալայճեան 200-ական Ֆրանք, Նուէրիկ Թարտիվու 100 Ֆրանք, Յովհաննէս Այտըն 200 Ֆր․, Նաէ Ուզթաշ 100 Ֆր․։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23

Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն։

Ժամը 9․30-ին Առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։

Ժամը 9․30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

11[EME] CYCLE DE LECTURES PUBLIQUES D'ŒUVRES DE DRAMATURGES ARMENIENS

Direction: ARBY OVANESSIAN

ՀԱՅ ԹԱՏԵՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒՄՆԵՐՈՒ 11ՐԴ ՇԱՐՔ

կազմակերպութեամբ՝

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

Ղեկավար՝ ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

GOSTAN ZARIAN
LE DIEU ARA

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ
ԱՐԱ ԱՍՏՈՒԱԾ
ԽԱՂ ԳՈՒՍԱՆԱԿԱՆ

Կիրակի, Յունուար 21, ժամը 16-ին
Dimanche 21 Janvier à 16 heures

Հայ Ուսանողական Տուն
Maison des Etudiants Arméniens
57, Boulevard Jourdan, Paris 14e
M° Porte d'Orléans /
RER: Cité Universitaire
Մուտքը՝ 30 Ֆր․

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփանոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին։

Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա․ ՔՀՆՅ․ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE

de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ **01. 43. 26. 88. 65**

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE

Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES —
PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ **04.91.50.15.09**
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

21 Janvier à 14 heures 30

Le lundi 25 décembre, jour de Noël,
de 9h à 9h30
sur **FRANCE 2** dans le cadre
de l'émission
«LES CHRETIIENS ORIENTAUX»

COOPERATION ARMENIE:

Une leçon d'amour

L'association fournit 300 repas chauds gratuits par jour aux personnes âgées démunies dans ses restaurants du Zanguézour, offre à un millier d'enfants des activités socio-éducatives dans ses centres de Gumri et de Goris, organise des parrainages d'enfants orphelins

COOPERATION ARMENIE :
50, rue Etienne Marcel, 75002 PARIS
Tél.:01 42 36 06 79, Fax:01 42 36 14 75
e-mail: armenie.coop@free.fr

MEILLEUR CADEAU
POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue
Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

2001 Յունուար 14 – լօթօ
2001 Մայիս 12 – 25-ամեակի հացկերոյթ։

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

de l'école

TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

CONCERT DE NOËL

DUO DE VIOLONS

HERATCHIA et DAVID HAROUTOUNIAN
Bach — Mozart — Vivaldi — Komitas

Cantiques traditionnels de Noël
chantés par HOURY APARTIAN

VENDREDI 22 DECEMBRE à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
8 bis, rue des Ternes — 75017 PARIS
(métro : Champerret)

Entrée libre ● Libre participation aux frais

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76րդ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.064 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.064

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ

ԺՈՍՓԷՆ ՅԱՂԹԵՑ ՇՆՈՐՀԻՒ ԱՋԻՆ

Շնորհիւ պառակտուած Իւ-Տէ-Էֆ-ին է, որ Լ. Ժոսփէն ռոժամեայ յաղթանակ մը տարաւ, Դեկտեմբեր 20-ին, երբ իր առաջարկած օրինագիծը, ընտրական ժամանակացոյցի (2002-ին) փոփոխութեան վերաբերեալ, 245-ի դէմ 300 ձայնով վաւերացուեցաւ Ազգային Ժողովին կողմէ: Արդարեւ, Ժոսփէն 289 ձայնի անհրաժեշտ մեծամասնութիւնը չունէր իր բազմատարր մեծամասնութեան մէջ, քանի համայնավար թէ կանաչ դէմ էին եւ Իւ-Տէ-Էֆ-ի մէկ թեւին 25 ձայներով է որ յաջողեցաւ 300 ձայն ապահովել: Հարկ է տակաւին, որ այս առաջին ընթերցումէն ետք, օրինագիծը երթուդարձեր ընէ Ծերակոյտէն Ազգային Ժողով, վերջնական բնոյթ ստանալու համար: Մնաց որ իրաւագէտներ ալ շատ վստահ չեն որ, այս օրէնքը օրինաւոր հիմ ունենայ:

Արդարեւ, Սահմանադրութեան մասնագէտներ կը գտնեն որ Սահմանադրական Խորհուրդը պարտի լուրջ վերապահութիւններ արտայայտել, որովհետեւ «հաճոյքի համար կարելի չէ օրէնք բարեփոխել»: Թեքնիք եւ իրաւական լուրջ պատճառներ անհրաժեշտ են: Այս առընչութեամբ, Ժոսփէն աւելի կռթնած է հիմնարկներու իր ըմբռնումին վրայ, քան ստիպողական անհրաժեշտութեան եւ Խորհուրդը կրնայ գտնել որ, նման մտահոգութիւններ չեն արդարացներ կանոններու փոփոխութիւն մը:

***

Դեկտեմբեր 20-ին, Ազգային Ժողովի նիստը բաւական փոթորկալից եղած է: Նախորդ օրը ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ի բանբեր՝ Փաթրիք Տէվէճեան վարպետ խաղ մը փորձած էր սկիզբէն որ, սակայն, ձախողութեամբ աւարտած էր: Տէվէճեան օրինագիծին «անընդունելիութեան» վրայ հիմնած էր իր միջամտութիւնը: Ան շեշտած էր. – «Մեզի համար, Նախագահին դերը կը կայանայ իր կոչումին մէջ իսկ ճշդելու ժամանակացոյցը եւ ոչ թէ ան իրեն պարտադրուի»: ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ-ը, կ'ըսէր, կը պաշտպանէ Սահմանադրութեան հիմնական մէկ սկզբունքը ընդդէմ կառավարութեան մը որ կ'առաջարկէ «յարմարութեան օրինագիծ մը»:

Բոլոր ջանքերը, ի վերջոյ, ի դերեւ ելան, Ժ. Լ. Տըպրէի ալ ժանդակութիւնը անօգուտ ելաւ եւ Տէվէճեանի առաջարկած բանաձեւը «անընդունելիութեան» շուրջ, մերժուեցաւ 270 ձայնով 207-ի դէմ: Յաջորդ օրը, Դեկտ. 20-ին, Ժոսփէնի գործը դիւրացած էր շնորհիւ Իւ-Տէ-Էֆ-ի: Եւ քուէարկութիւնը կը պարզէր հակասական ցայտուն պատկեր մը: Ժոսփէն 300 ձայներու մեծամասնութիւն մը կ'ապահովէր հետեւեալ ձեւով. – 255 ընկերվարական, 23 ձախ արմատական, 25 Իւ-Տէ-Էֆ, մէկ համայնավար եւ 2 ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ: Դէմ կը քուէարկէին 131 ԷՌ-ՓԷ-ԷՌ, 43 ազատական դեմոկրատ, 31 Իւ-Տէ-Էֆ, 34 համայնավար, երկու կանաչ եւ չորս չարձանագրուած: Երկու կօլիստ եւ չորս երեսփոխան կեդրոնէն ձեռնպահ կը մնային, մինչ 10 Իւ-Տէ-Էֆ չէին մասնակցեր քուէարկութեան:

Իւ-Տէ-Էֆ-ի պարզած պատկերը հետու է, անշուշտ, փայլուն ըլլալէ: Ժոսփէնի յաղթանակը ապահովող 25 Իւ-Տէ-Էֆ-ներու մէջ են, ի մէջ այլոց, Ռեմոն Պառ, Ֆ. Պայրու (նախագահը), Վալերի Ժիսքար տ'Էսթէն եւ այլն, եւ այլն:

Ուրեմն, ըստ այս առաջին ընթերցումին, 2002-ին, նախագահական ընտրութիւնը պէտք է կանխէ երեսփոխանական ընտրութիւնը, եթէ Ծերակոյտն ալ վաւերացնէ, Սահմանադրական Խորհուրդն ալ դէմ չկենայ եւ այլն, եւ այլն:

Հաւանաբար, ամէնէն տրամաբանական լուծումն էր եւ բանավէճ ալ կրնար չըստեղծել, եթէ որոշուէր երկու ընտրութիւնները կատարել նոյն օրը: Ամէն գետնի վրայ աւելի նպաստաւոր կ'ըլլար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՐՔԱԿԱՆ ՈՒԺԵՐՈՒ յարձակումը բանտերուն վրայ առնուազն 17 բանտարկեալի մահուան պատճառ եղած է: Անգարա որեւէ կարեւորութիւն չէ տըւած Եւրոպական Յանձնախումբին յայտնած «մտահոգութեան», ոչ ալ Եւրոպայի Խորհուրդի խորհրդարանական ժողովի նախագահին կոչին: Լորտ Ռըսըլ Ճոնսըն «ցաւ» յայտնած էր մարդկային կորուստներուն համար եւ հրաւիրած էր Թուրքիան «չափաւորութեան»: Ի պատասխան, 48 ժամուան մէջ, 600 հոգի ձերբակալուած էր, գլխաւորաբար բանտարկեալներու հարազատներ եւ ծայրայեղ – ձախ եւ Մարդկային իրաւանց կազմակերպութիւններու համակիրներ: «Փրկութեան գործողութենէն» զատ, ուրիշ անուն մըն ալ տրուած է այս յարձակման, ինչ որ ըսել կու տայ Լիպերասիոնի թըղթակիցին. – «Իմրանիյէ եւ Զանաքքալէ 158 բանտարկեալներ մերժած են յանձնուիլ: Այս գործողութիւնը տարօրինակ կերպով "վերադարձ կեանքին" մկրտուած 17 մեռեալ պատճառած է եւ աւելի քան 80 վիրաւոր: Պ. Էճէվիթ գոհ է արդիւնքէն, քանի յայտարարած է «Թուրք Պետութիւնը իր ուժը ցոյց տուաւ: Ահաբեկիչները պէտք է հասկնան որ չեն կրնար դէմ դնել Պետութեան»:

ՊԱՐՉԵԼՈՆԱՅԻ մէջ, Թաղապետական ոստիկան մը սպաննուած է Դեկտ. 20-ին, ԷԹԱ-յի ենթադրեալ 2 անդամներու կողմէ: Ոստիկանը նկատած էր որ Թակարդ-կառք մը կը քշեն եւ փորձած էր միջամտել:

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախագահ՝ Պութեֆլիքայի դէմ մահափորձ մը գործուած է, ըստ Հեզպոլլահի հակակշռին տակ գտնուող լիբանանեան հեռատեսիլին: Չի ճշդուիր սակայն թէ ո՞ւր եղած է այդ փորձը: Ամէն պարագային մէջ, Պութեֆլիքայի քարոզած քաղաքային համերաշխութիւնը բոլորովին ձախողած է: Ռամազանի սկիզբէն ջարդերը ալ աւելի սաստկացած են:

ԲԵԹՂԵՀԷՄԻ այս տարուան Ծնունդը բաւական տխուր պատկեր մը կը պարզէ: Ինթիֆատայի պատճառաւ, զբօսաշրջիկներ չկան եւ Իսրայէլ ալ փակած է քաղաքը: Քրիստոնեայ Պաղեստինցի մը կը գանգատի. – «Շուտով մեր Հոլիլանտը (Ս. Հող) պիտի դառնայ Տիսնէյլանտի պէս առանց հոգիի բեմայարդարում մը: Այլեւս մէկ ուխտաւոր իսկ չկայ»: Օրիան Փալաս Հոթէլը փակ կը մնայ Հոկտ. 10-էն ի վեր. իր հարուստ սեփականատէրը՝ քրիստոնեայ Պաղեստինցի մը, ամիսը 150 հազար տոլար կը կորսնցնէ:

ՄԱՐՈՔԻ ընկերվարական վարչապետը՝ Ապտէրահման Եուսուֆի, սպանական Էլ Փայիս թերթին տուած հարցազրոյցի մը մէջ կը պնդէ որ միապետութիւնը եւ բանակը սպառնալիքի տակ էին եւ ուրեմն անհրաժեշտ էր վերջնապէս փակել երեք շարաթաթերթեր՝ Լը Ժուրնալ, Ասահիֆա եւ Տըմէն:

ՔՈՍՈՎՈՆ ԵՒ ՍԵՐՊԻԱՆ բաժնող վարչական սահմանագլուխին վրայ, ՕԹԱՆ-ի խաղաղութեան ուժերը (ՔՖՈՐ) 13 ալպանացի ըմբոստներ ձերբակալած են, որոնց մօտ մեծաքանակ զինամթերք գտնուած է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԺԱՄԱՑ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 20 / 21)

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՄՈՍԿՈՒԱ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

ՀԱՊ-ի Պաշտպանութեան նախարարներու Խորհուրդի նիստին մասնակցելու համար Դեկտեմբեր 20-ին Մոսկուա մեկնած է Ս. Սարգսեանի գլխաւորած պատուիրակութիւնը: Հայաստանի Պաշտպանութեան նախարարը կը մասնակցի նաեւ միջազգային ահաբեկչութեան հակազդելու խնդիրներուն նուիրուած միջազգային համաժողովին:

***

Ռ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ ՀՌԱԿ-Ի ԱՏԵՆԱՊԵՏ ՎԵՐԸՆՏՐՈՒԱԾ

Հայաստանի Ռամկավար Ազատական Կուսակցութեան 10-րդ պատգամաւորական ժողովին ատենապետ վերընտրուած է Ռ. Միրզախանեան: Ժողովը ընդունած է երկու բանաձեւ. ազգային համապարփակ ծրագրի անհրաժեշտութեան եւ կուսակցութեան քաղաքականութեան հիմերուն մասին: Նախագահ Ռ. Քոչարեան ողջոյնի ուղերձ մը յղած է ժողովին:

***

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐԷՆ

Քաղաքացիական օդային գիծերու վարչութեան պետ Յովհաննէս Երիցեան յայտնած է թէ եթէ մինչեւ տարեվերջ միջազգային չափանիշի տէր Ա – 310 օդանաւեր չունենան, Ամերիկայի եւ Եւրոպայի օդային տարածքները կը փակուին հայկական գիծերուն առջեւ: Պատճառը այն է որ միջազգային պայմանագիրը կ'արգիլէ խորհրդային օդանաւերու գործածութիւնը: Յ. Երիցեան աւելցուցած է թէ նախորդ 9 տարուան ընթացքին օդային գիծերէն ներս կործանարար ներքին եւ արտաքին քաղաքականութիւն տարուած է եւ ներկայիս կառուցային փոփոխութիւններ կը կատարուին:

***

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄԵԿՆԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԵՒ ՆԱԽԱՏԵՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահ Տիգրան Թորոսեան արտայայտուելով Խորհրդարանի վերջին զարգացումներուն մասին, ըսած է թէ «Կայունութիւն» խմբի լուծարման կամ վերակառուցման մասին հարկ է պաշտօնական յայտարարութիւն՝ եզրակացութիւններու յանգելու համար ու ներկայիս ստեղծուած կացութիւնը հետեւանքը նկատած է ամրան եւ աշնան սկիզբը Խորհրդարանէն ներս տեղի ունեցած իրադարձութիւններուն: Ան նշած է թէ ամրան Ազգ. Ժողովին մէջ սկսաւ գործընթաց մը որու նպատակն էր յստակացնել խմբակցութիւններու ու խումբերու դիրքորոշումները, սակայն իր կարծիքով ատիկա բոլորովին չէ յաջողած: Տ. Թորոսեան որպէս օրինակ նշելով ԱԺՄ պարագան, ըսած է թէ «ոչ՛ յստակ քաղաքական դաշտում բնականաբար կայ ներքին անկայունութիւն»:

Ազգ. Ժողովի փոխ-նախագահը չէ բացառած որ «Կայունութիւն» խմբէն ներս սկսած պառակտումը խորհրդարանական ուժերու վերադասաւորման պատճառ ըլլայ ու ազդէ Ազգ. Ժողով – կառավարութիւն յարաբերութիւններուն վրայ: Ինք այն համոզումը ունի որ գալ տարուան Փետրուար-Մարտ ամիսներուն կացութիւնը աւելի կը յստականայ, երբ Խորհրդարանը վերսկսի աշխատանքը:

***

ԳԻՒՄՐԵՑԻ ՀԱԶԱՐ ԸՆՏԱՆԻՔԻ ԱՄԱՆՈՐԻ ՆՈՒԷՐԸ

Գիւմրիի մէջ բնակութեան յանձնուած է ամերիկեան Կարմիր Խաչին կառուցած համալիրը որ 7 շէնքէ (120 բնակարան) կը բաղկանար: Նոյն կազմակերպութիւնը արդէն յանձնած էր 126 բնակարան: Մինչեւ գարնանամուտ նոյնքան եւս կը տըրուի աղէտեալ ընտանիքներու: Մինչեւ տարեվերջ շարք մը այլ նոր շէնքեր ալ պիտի յանձնուին իրենց տէրերուն, ընդամէնը հազար ընտանիք սեփական տան տէր դարձնելով:

***

ՀԱՅԵՒԹՈՒՐՔ ԳՈՐԾԻ ՄԱՐԴՈՑ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Հայեւթուրք գործի մարդոց հանդիպում մը տեղի ունեցած է Երեւանի մէջ: Ըստ հայկական կողմի նախագահ Արսէն Ղազարեանի, երկու երկիրներու գործի շրջանակներն ալ շահագրգռուած են փոխադարձ գործակցութեամբ: Թրքական յանձնաժողովին նախագահը Քաան Սոյաք ալ ըսած է թէ կը բաժնէ իր գործընկերոջ կարծիքը եւ թէեւ իրենց աշխատանքը դժուար է, բայց պիտի փորձեն ամէն բան ընել տնտեսական յարաբերութիւնները յաջողցնելու համար:

***

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԷՆ

Դեկտ. 18-ին, յունական օդանաւ մը Երեւան բերած է Հայաստանի բանակին եւ Մանկական առողջապահութեան ընկերութեան ուղղուած մարդասիրական օգնութիւն:

Արտաքին գործերու նախարարութեան առնչեր հանրութեան հետ յարաբերութիւններու վարչութեան հաղորդած տեղեկութեանց համաձայն յունական կողմը յատկապէս նուիրած է 140.000 տոլար արժողութեամբ 13,3 թոն դեղօրայք եւ բժշկական սարքաւորումներ, ինչպէս նաեւ 130.000 տոլարի համարժէք մարդասիրական օգնութիւն՝ Հայաստանի զինեալ ուժերուն:

ԵՐԿՈՒ ՈՒՇԱԳՐԱՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆ ՈՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ՓՈՒՇԵՐ

Վերջերս երկու ուշագրաւ հատորներ հասան Երեւանէն, որոնք պատրաստուած ու հրատարակուած են ժամանակին ու մոռացումին ճիրաններէն հաւաքական յիշողութեան մասնիկներ փրկելու մտահոգութեամբ: Երկուքն ալ արդիւնք են նոյն բանահաւաքին՝ Վերժինէ Սվազլեանի հաւաքելու, արձանագրելու եւ համակարգումի ծաւալուն աշխատանքին:

Հատորներէն առաջինը «Պոլսահայոց բանահիւսութիւն»ն է. Երեւան լոյս տեսած է, հազար տպաքանակով, Գիտութեան ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկէն. տպուած «Գիտութիւն» հրատարակչականին կողմէ, 2000-ին: Հատորին սկիզբը զետեղուած է Պոլսոյ Մեսրոպ պատրիարքին լուսանկարը ու քովի էջի ձօնը երախտագիտութիւն կը յայտնէ անոր որուն «հովանաւորութեամբ» կորուստէ փրկուած են Պոլսոյ Հայերուն ժողովրդական բանահիւսութեան նշխարները: Այս նշումը կը մատնէ կարեւոր դերը զոր կատարած պէտք է ըլլայ Մեսրոպ Արք. այդ շատ կարեւոր գործին մէջ: Արդէն գրեթէ ամբողջ հատորն ալ գրի առնուած է արեւմտահայերէն ու դասական ուղղագրութեամբ:

Հատորը 592 էջի մէջ խմբած է նմոյշները այն բոլոր սեռերուն որոնք մաս կը կազմեն ժողովրդական բանահիւսութիւն կոչուած ընդարձակ կալուածին: Անջատ բաժիններով տրուած են արձակ բանահիւսութեան կտորներ, զրոյցներ, առակներ, յուշապատումներ, երգեր, առածներ, խրատականներ, օրհնանք – մաղթանքներ, հաւատալիքներ, աղօթքներ, ծէսեր ու վերջին մասին մէջ նաեւ երգերու եղանակներու նոթագրութիւններ: Կցուած են անձերու եւ յաւելեալ տեղեկութիւններու բաւական մանրամասն ցանկ մը, բառարան մը ուր տեղ գտած են մեծ մասով Թրքերէն բառերու բացատրութիւններ:

Յիշեալ բաժիններու նիւթերը Վ. Սվազլեան հաւաքած է աւելի քան 40 հոգիէ որոնց ծննդեան թուականները կ'ընդգրկեն 1886 – 1989 երկարող աւելի քան հարիւրամեայ ժամանակաշրջան մը: Մանրամասն ցանկով մը տրուած են ամէն մէկուն պատմածները, երգածները: Պատմուածներուն, յանգաւոր հատուածներուն – տաղաչափ, երգ – լեզուն շատ յաճախ Թրքախառն արեւմտահայերէն մըն է, Թրքահայուն առանց մաքրութեան յատուկ ջանքի մեծ մասով գործածած «պոլսահայերէն»ը:

«Աղօթքներ» գլխուն տակ տեղ գտած են ուղղակի Թրքերէն կտորներ որոնց քով տրուած են հայերէն տողացի թարգմանութիւններն ալ:

Հետաքրքրական է տեսնել որ ժողովրդական բանահիւսութեան յատկացուած այս հատորին մէջ յիսուն էջի չափ բաժին մը յատկացուած է Պոլսոյ հայութեան ժամանակակից կեանքէն դրուագներու. անոնց գրեթէ բոլորը առնչուած են եկեղեցականներու, եկեղեցական կեանքին կապուած պատահարներու. կան նաեւ Համշէնի, Սվազի, Վաքըֆ գիւղի հայկական ներկայութիւններուն, կեանքին մասին էջեր:

Այս բաժինին մէջ առնուած ամէնէն հետաքրքրական պատումներէն է «Զաւահաս հայ քրիստոնեաներ» խորագրուածը որ պատմուած է տանեցի Յովհաննէս Գրպաշի կողմէ: Անոր հերոսը «Թուրք» տղայ մըն է որ օր մը իրեն համար անհասկնալի գիրերով Թուղթ մը կը գտնէ իրենց տունէն. կ'ըսեն թէ գրութիւնը հայերէն է ու հայկական եկեղեցիին քահանան կրնայ իրեն ըսել թէ ինչ է գրուածը: Տղան Թուղթը կը տանի հայ կրօնաւորին որ կարդալէ ետք, կ'ըսէ. «աս քու հօրդ մկրտութեան վկայականն է»: Տղան կ'երթայ հայկական եկեղեցի, կը մկրտուի, Իւմիտ (յոյս) անունը կը վերածէ Յուսիկի: Պատմողը կը վկայէ. «ան արդէն հայերէն ալ սորված է»:

Ինչ որ առաջին թերթատումէն կը խանդաւառէ այս հատորին մէջ, հակառակ խնամուած ու բաւական ճաշակաւոր հրատարակութեան, ուղղագրական մտադրութեան անփութութիւնն է: Ըսենք թէ հատորը դասական ուղղագրութեամբ գրի առնուած է. բայց...: Անփութութեան առաջին փաստը կը տրուի կողքէն ուր հեղինակին անունը խորհրդային գրելաձեւով է, հատորին անունը դասականով... ապա «Խմբագրի կողմից»ը լոյս տեսած է խորհրդային գրելաձեւով որ տեղ տեղ յաջողած է սպրդիլ դասականով տրուած էջերու մէջ ալ, ինչպէս նախորդ էջին վրայ աչք ծակող «Հարութիւն Մարութեան» մը, կամ «Յառաջաբանին» մէկ – երկու վրիպները:

Նոյն հեղինակին անունով հասած Բ. հատորը, նոյնպէս հազար տպաքանակով տարիներու իսկապէս տքնաջան եւ զգայական ծանրութեան տակ տարուած աշխատանքի մը արդիւնքն է: Մեծադիր 500 էջնոց, ամրակազմ այդ հատորը որպէս խորագիր ունի «Հայոց ցեղասպանութիւն»ը. տակը ենթախորագիր մը կայ որ կը բացատրէ պարունակութիւնը. «Ականատես վերապրողների վկայութիւններ»: Հրատարակուած է նախորդին նման Գիտութեան ակադեմիային ու ցեղասպանութեան թանգարանին կողմէ, մեկենասութեամբ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան:

Վ. Սվազլեան հատորին «Ներածութիւն» խորագրուած էջերուն մէջ կ'ըսէ թէ ցեղասպանութեան ականատես վերապրողներու վկայութիւնները սկսած է հաւաքել «տակաւին 1956 թուականից, երբ խորհրդային Հայրենիքում Հայոց ցեղասպանութեան մասին բացայայտ խօսել չէր կարելի, երբ մազապուրծ վերապրած ականատես - վկայ տարագիր հայրենադարձները յանիրաւի զրպարտուելու եւ աքսորուելու վախ ու դողի մէջ էին ապրում»: Յետոյ, 1960-էն սկսեալ հաւաքելու, արձանագրելու գործը կը զետեղուի Գիտութեան ակադեմիային Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկին հովանիին տակ: Հեղինակը արտասահման – Յունաստան, ԱՄՆ, Ֆրանսա, Թուրքիա - գտնուելու առիթներն ալ օգտագործած է արձանագրելու, հաւաքելու առաքելութեան համար:

Նոյնիսկ աւելորդ է ըսել թէ որքա՛ն կենսական իմաստ ներկայացնող գործ մըն է Վ. Սվազլեանի շուրջ կէս դարու ջանքով իրագործուածը երբ գրեթէ ամէն օր ականատես ենք վերապրողներու այդ սերունդին այլեւս արագացած նօսրացումին: Կենսական գործ, յատկապէս ներկայի շրջանին երբ ուրացումի ու ժխտումի հզօր մեքենաները կը գործեն աննախադէպ եռանդով ու կը փորձեն դժուարացնել ճանաչումի, դատապարտումի գործը:

«Հայոց ցեղասպանութիւնը» հատորին մեծագոյն մասը, մօտ 350 էջ, յատկացուած է քաղուած վկայութիւններուն: Այդ բաժինին մէջ 240 վերապրողներու պատմածը տեղ գտած է. Արեւմտահայաստանի բոլոր գաւառները, անկիւնները, նաեւ Թուրքիոյ արեւմտեան շրջանները, – Պուրսա, Ատափազար, Նիկոմիտիա–, ուրկէ եւս տարագրութեան կարաւաններ մեկնած են, իրենց դժոխքի բաժինով ներկայ են այդ էջերուն մէջ: Վկայողներու տարիքը կ'ընդգրկէ 1882-էն 1937 երկարող կէս դարը: Անոնք Սասունէն են, Պիթլիսէն, Վանէն, Էրզրումէն, Շատախէն, Տիգրանակերտէն, Մուշէն, Մուսալեռէն, եւ այլն, եւ այլն: Ինչպէս կը գրէ Վ. Սվազլեան, վկայութիւններու արձանագրութիւնը եղած է պատմողներուն հարազատ լեզուով որ մեծ մասով արեւելահայերէնն է: Այս եւ միւս երկու բաժիններուն պարունակած նախանիւթերը պահուած են Հայոց ցեղասպանութեան թանգարանին արխիւներուն մէջ:

Հատորին երկրորդ բաժինը, շուրջ 20 էջ, ամփոփած է «Պատմական զրոյցներ» որոնք նոյնպէս քաղուած են վերապրողներէ: Անոնց թիւը 50 է: Կան Անդրանիկին, Կիլիկիոյ կոտորածին, եկեղեցական նշխարհներու, հայկական գաւառներու ծանօթ գերդաստաններուն, մահմեդականացած Հայերու, տարագրութեան անցքերու վերաբերող պատումներ:

Վերջին բաժինը կը կրէ «Պատմական երգեր» ընդհանուր խորագիրը: Հոն տրուած են, միշտ վերապրողներէ քաղուած, 288 երգեր ու վիպերգներ. անոնց նիւթ եղած են զօրահաւաքը, տեղահանութիւնը, կոտորածը, որդեկորոյս մայրերը, որբանոցի կեանքը, հերոսական անցքեր, եւ այլն: Կան Թրքերէն, Քրտերէն երգուածներ ալ, քանի որ որոշ շրջաններու մէջ հայերէնին գրուած արգելքը հայ բնակչութիւնը պարտադրած էր Թրքերէնը, կամ Քրտերէնը մայրենի լեզու դարձնելու: Տրուած է շուրջ երկու տասնեակ երգերու նոթագրութիւնն ալ:

Հատորը ունի նոթագրութիւններու, լուսանկարներու բաժիններ, բառարան, ծանօթագրութիւններ, տարագրութեան քարտէս: Լուսանկարներու էջերուն մէջ զետեղուած են շուրջ 150 վերապրողներու լուսանկարները, իրենց ծննդեան թուականին ու ծննդավայրին նշումով:

Այսքան առաջնային նախաձեռնութիւն մը դժբախտաբար կարելի չէ եղած զերծ պահել կարգ մը կարեւոր թերութիւններէ: Անոնց գլխաւորը ու խորքով ամէնէն ծանրակշիռը յարգանքի ցաւցնող պակաս մը կը մատնէ վերապրող վկայողներու նոյն այդ խումբին հանդէպ: Այդ մարդիկը Արեւմտահայեր էին բոլորն ալ. տարագրուեցան, անհամար ստորնացում ու չարչարանք կրեցին, սարսափելի մահեր ունեցան, իրենց ցեղը աշխարհի երեսէն ջնջելու ծրագրին զոհերը դարձան, կայութեան մը տիրող զանգուածէն տարբեր ըլլալու հանգամանքին պատճառով: Տարբեր էր իրենց ծագումը, տարբեր՝ լեզուն, հաւատքը, բարքերը: Ափսո՛ս որ արեւմտահայ ծնողքի զաւակ հեղինակն իսկ չէ անդրադարձած որ իր վկաներուն պատմածն ու երգածը արձանագրել խորհրդային ուղղագրութեամբ կը նշանակէ շարունակել անոնց ուղղուած անարգանքի ու խուլացրկումի արարքը: Եւ ըսել որ հատորը որպէս մեկենաս ունեցած է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը որ արեւմտահայ մշակոյթին պահպանման բերդերէն կը նկատուի աւանդաբար: Ծանօթ է որ Հայաստանի Գիտութիւններու ակադեմիան որ նախաձեռնողն է հատորին, իր մէջ կը խմբէ դասական ուղղագրութեան վերադարձի ամէնէն յամառ թշնամիները, բայց մինչեւ այսօր կը կարծէինք թէ տնտեսական ազդակը կրնա՛յ որոշ դեր մը կատարել նման պարագաներու մէջ: Այս հատորին առնչութեամբ կ'արժէ գիտնալ թէ անոր մեկենա՞սը թերացած է որպէս վճարող «եղանակն» ալ պատուիրելու եւ դասական ուղղագրութեան պայմանը դնելու հրատարակութեան, թէ «թալ-պան»ներու այս աւազանին արհամարհած է տնտեսականն ալ:

Լեզուական գետնի վրայ հատորին տկար մէկ կողմն է Թրքերէն երգերու թարգմանութիւնը: Բառացի թարգմանութիւն մըն է ան, յաճախ մօտաւոր բառերու գործածութեամբ: Արեւմտահայ ընթերցողին համար քիչ մը տարօրինակ է նաեւ այդ բնագիրներուն արեւելահայերէնի հնչիւնակարգով արձանագրութիւնը: Բայց, աւելորդ է մտածել որ արեւմտահայ ընթերցողը նկատի առնուէր, երբ արդէն գործածուած սովետագրութիւնը լաւօրէն կը փաստէ նկատի առնուած թիրախը:

Մէկդի ձգելով հայերէնին առնչուած փուշերը, պէտք է ափսոսալ տակաւին լեզուականին մասին, կարդալով գիրքին ձօնագրութեան դիմէ ֆրանսերէնի էջը ուր երախտագիտութիւն կը յայտնուի Արամ Ա. Կաթողիկոսին: «Dedication» խորագրուած այդ տասնեակ մը տողերը կ'ապացուցանեն թէ ժողովուրդի մը մշակութային ժառանգութեան յարգանքէն զատ, ծիծաղելիին գիտակցութիւնն ալ բացակայած է հրատարակիչներուն մօտ: Ի վերջոյ, Երեւանի մէջ չգտնուած ապրանք չեն ֆրանսերէն այնքան մը գիտցողներ որոնք կարենան անսխալ տասը տող թարգմանել: Իսկապէս մե՜ղք է որ նման աշխատասիրութիւն ամէնէն դիւրաւ լուծելի խնդիրներու պատճառով խոցելի արտադրութեան մը վերածուի: Ամէն օր չէ որ կէսդարեայ նման վաստակի արդիւնքը ընթերցողին տրամադրութեան տակ դնելու առիթ կու տան մեր պայմանները. յատկապէս Հայաստանի մէջ:

Անարդարութիւն պիտի ըլլայ այդ վաստակին տիրոջ՝ Վերժինէ Սվազլեանի գոնէ քանի մը տողով ներկայացումը զանց առնել երկու հատորներու ներկայացումին այս էջէն, որքան ալ ան անծանօթ մը չըլլայ ազգագրութեան մարզի սիրողներու, հետաքրքիրներու խումբին: Ծնած է 1934-ին Աղեքսանդրիա, 1947-ին ընտանեօք ներգաղթած Հայաստան: 1956-ին աւարտած է Երեւանի մանկավարժական հիմնարկին Հայոց լեզուի եւ գրականութեան բաժինը: 1958-էն աշխատած է Գիտութեան ակադեմիային գրականութեան, իսկ 1961-էն՝ Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկին մէջ: Հեղինակ է բազմաթիւ հրատարակութիւններու, աշխատասիրութիւններու:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ԲՆԱՊԱՀԱԿԱՆ ԽՈՒՃԱՊ ԿԱՍՊԻՑ ԾՈՎՈՒՆ ՄԷՋ

Կասպից ծովուն կենդանական աշխարհը սպառնալիքին տակն է ամերիկեան տեսակի ծովամայրի մը: Ան բեռնատար նաւերու միջոցով փոխադրուած է կեդրոնական Ասիա ու աւեր կը գործէ հոն, լափելով ջրային ամէն տեսակի կենդանիները ու Կասպից ծովու փոկերը անօթի մեռնելու դատապարտելով: Պելժ, ռուս, իրլանտացի, ամերիկացի գիտնականներ կը տքնին ճար մը գտնելու այդ փորձանքին որ յառաջացումի պարագային նոյնիսկ կրնայ վերջ տալ ձուկի որոշ տեսակներու գոյութեան:

Այդ ծովամայրը տասնեակ մը տարի առաջ հասած էր արդէն Սեւ ծով. հոն մեծ արագութեամբ բազմացաւ ու կարեւոր քանակութեամբ ջրային կենդանիներ լափեց: Ազով տեղական ձուկերը զրկեց իրենց բնական սննդեղէնէն: Ձուկի տեսակներ գրեթէ ոչնչացան ու հազարաւոր ձկնորսներ անգործ մնացին: Բռունցքի մը չափով այդ ծովամայրը այսօր նոյն գործունէութեան լծուած է կասպեան ջուրերուն մէջ:

Կասպից ծովը Լենինեան ջրանցքով կը հաղորդակցի Սեւ ծովուն հետ. այդ ջրանցքը կը կապէ նաեւ Վոլկա եւ Տոն գետերը: Սարսափազդու ծովամայրը Կասպից ծովուն մէջ առաջին անգամ նշմարուած էր անցեալ տարուան աշնան, Ղազախստանի ափերուն մօտ: Անցեալ Սեպտեմբերին ամբողջ ծովը կը վխտար անոնցմով:

Գիտնականները զարհուրած են տեսնելով որ ջրային այդ արարածը հոն աւելի շուտ կ'աճի, քան Սեւ ծովուն մէջ: Ատիկա ճակատագրական պիտի ըլլայ ծովուն կենսոլորտին համար որուն փոքր ձուկերը եւ խեցիները առաջին զոհերը կ'ըլլան արդէն, հասած ըլլալով անյայտանալու սահմանին: Իսկ նման հեռանկար անմիջական ազդեցութիւն կ'ունենայ ծովային տանաւորներու՝ փոկերու համար որոնց թիւը շուրջ 300 հազար է:

Որպէս դարման կը մտածուի Հիւսիսային Ամերիկայէն ձուկի որոշ տեսակ մը փոխադրել ծովամայրին գտնուած ծովերը. ձուկեր որոնք ամէն օր մեծամեծ քանակութեամբ այդ ծովամայրէն կրնան փճացնել: Կը մտածուի նաեւ ծով ձգել ուրիշ տեսակի ծովամայրեր որոնք կը սնանին իրենց աւերիչ զարմիկները լափելով: Հետազօտողներուն համար երեւոյթը օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ ու բնապահութեան տեսակէտէ աղէտալի կը նկատուի: Թելադրուած է որ շատ խիստ քննութեան ենթարկուին ծովերէ ծով նաւարկող նաւերը որոնք գլխաւոր միջոցը կ'ըլլան այդ չարիքին տարածուելուն:

Երկրագունդին վրայ նշմարուած է հակադարձ շարժումն ալ. կան անոյշ ջուրի կենդանիներ որոնք նոյնպէս շոգենաւերու երթեւեկին միջոցով եւրասիական ջուրերէն հասած են Հիւսիսային Ամերիկայի լիճերու շրջանը, ծոցեր, խանգարելով ջրային կենդանիներու սննդեղէնի համակարգը: Այնպէս կը թուի որ մթնոլորտի ապականումէն ետք, գիտութեան աշխարհը պիտի ստիպուի նաեւ լրջօրէն զբաղելու ջուրերու նման ծանրակշիռ հարցերով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԲԱՆԱՁԵՒԻ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆ ՊԷՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

Երբ Ուաշինկթընի մէջ, Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3-ին, Ներկայացուցիչներու Տան Միջազգային յարաբերութիւններու յանձնաժողովը 24 թեր, 11 դէմ եւ 2 ձեռնպահութեամբ վաւերացուց Հայկական ցեղասպանութեան առնչուող բանաձեւը՝ Հոկտ. 14-ին, Պերլինի մէջ 3.000 Թուրքեր շարժման անցան եւ կազմակերպեցին մեծ ցոյց մը Հայկական բանաձեւին դէմ բողոքելու համար:

Իրականութիւնը այն է սակայն, որ Թուրքիա լուրջ ազդեցութիւններ ու սպառնալիքներ կը կատարէ Եւրոպայի Խորհրդարանի անդամներուն վրայ: Ինչպէս ժամանակին ալ Թուրքիոյ Նախագահ Ա.-Ն. Սեզէր Գլինթընէն պահանջեց հայկական ցեղասպանութեան բանաձեւին քուէարկման գործընթացին արգելք հանդիսանալ:

Գերմանական «FOCUS» շաբաթաթերթը, Դեկտ. 4-ին հրատարակած էր յօդուած մը, հինգ նկարներ եւ չորս զանազան ազգի անձնաւորութիւններու հետ կարճ հարցազրոյց մը՝ «Սպառնացող դիմաշարժերը Պէրլինի մէջ» (Գերմանիոյ մէջ Թուրքերը եւ Հայերը կը մարտնչին 1915-ի ցեղասպանութեան բանաձեւին համար):

Նկարներէն մէկը կը ներկայացնէ անապատի մէջ անօթութենէն կմախացած եւ իր երկու ձագուկներուն հետ նոր մեռած երիտասարդ մայր մը:

Պերլինի Դեմոկրատ - սոցիալիստական Կուսակցութեան (այս կուսակցութիւնը կազմուած է նախկին Արեւելեան Գերմանիոյ Համայնավար Կուսակցութեան անդամներէ) 50-ամեայ քիւրտ երեսփոխան Գեասէթթին Սայան ըսած է. - «Երբ ես դեռ փոքր էի, վայրագ պատմութիւններուն մասին առաջին անգամ լսած եմ մեր Հազրօ-Մուշ քաղաքի չափահասներէն: 1915-ին Մուշի մէջ 3.000 Հայեր սպաննուած են. այս բոլորը հաւաքած են քրիստոնեայ եկեղեցիոյ մը մէջ եւ բոլորն ալ ողջ-ողջ այրած են»:

Սայանի համար եւ մեծ մասամբ պատմագէտներուն յստակ է, ինչ որ ժամանակին Թուրքիոյ մէջ պատահած է, ցեղասպանութիւն մըն էր, 1,5 միլիոն Հայեր մահացան: Ան այսօր հայկական խումբերու հետ միասին կը պահանջէ Գերմանիոյ Խորհրդարանէն որ ճանչնայ հայկական ցեղասպանութիւնը, ինչպէս արդէն այդ քայլը առին ուրիշներ:

Քիւրտ քաղաքագէտ Սայան իր ըսածներուն եւ պահանջներուն համար, առայժմ ունի շատ մը թշնամիներ: Պերլինի թրքական համայնքը զայրացած է Սայանի ցոյց տուած համակրանքէն Հայկ. Հարցին հանդէպ, զինքը կ'անուանեն «գոռոզ եւ ապէտ», իսկ թրքական «Հիւրրիյէթ» օրաթերթը Սայանը կը դրոշմէ «դաւաճան»:

Պաշտօնապէս՝ Հայկական ցեղասպանութիւնը, ամէնէն մեծ թապուն է Օսմանեան պատմութեան մէջ: Մինչեւ այսօր կ'ուրանան կամ կ'արժեզրկեն:

«Զրպարտութիւն եւ ստախօսութիւն» դրոշմած են մթնոլորտը, կը ցաւի՝ Տոքթոր Շաւարշ Յովասափեան նախագահ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդին: Միշտ եւ կրկին, երբ տեղի կ'ունենան ցեղասպանութեան ձեռնարկներ, Թուրքերը կը խանգարեն: Օրինակ մը, Պերլինի Աւետարանական Սուրբ Խաչ Եկեղեցւոյ մէջ տեղի ունեցաւ հայ արուեստագէտներու ցուցահանդէս մը, Եւրոպայի թրքական ակադեմիկոններու միութիւնը «European Association of Turkish Academics» սպառնաց, եւ ցուցահանդէսը անուանեց իբրեւ գրգռութիւն:

Ժամանակին թրքական ձեռնարկութեան միութիւն մըն ալ դատ էր բացած Պավարիոյ ռատիոյի կայանի լրագրողի մը դէմ ըսելով թէ կը դրդէ ժողովուրդը, որովհետեւ լրագրողը Հայկական ցեղասպանութեան մասին յօդուած մը գրած էր: Միեւնոյն ժամանակ Թուրքիոյ դեսպանութիւնը բողոքած էր ռատիոյի կայանի ծրագիրներու տնօրէնին մեղադրելով թէ կը «հրահրէ ցեղային հիմնաւորեալ ատելութիւն»:

Պերլինի Ազատ Համալսարանի արեւելեան - Եւրոպայի հիմնարկի գիտնական եւ Հայաստանի մասնագէտ՝ Թէսսա Հոֆման ըսած է. - «Սպառնացող դիմաշարժերու ետեւը կանգնած են յաճախ Թուրքիոյ հիւպատոսարանները եւ դեսպանատուները», «միշտ, երբ Հայկական ցեղասպանութիւնը օրինաթուղթի վրայ գալու ըլլայ, Թուրքիոյ դիւանագէտները կ'ըլլան գործօն եւ ճակատ կը ղրկեն թրքական միութիւնները»:

Իսկ Պերլինի թրքական համայնքի նախագահ՝ Սաֆըր Ազաք ըսած է. - «Մեր միութիւնը որեւէ ժամանակ գործ չէ ունեցած Թուրք հիւպատոսներուն հետ, երբ դժուարութիւններ կամ հարցեր ունենանք, այն ժամանակ կը դիմենք հիւպատոսի օգնութեան»:

«Ֆօքուս»ի լրագրողը իր յօդուածի վերջաւորութեան մէջ կը գրէ. - Այս տարուան Ապրիլին, 20 հայկական միութիւններ Գերմանիոյ Խորհրդարանէն պահանջեցին իրենց ցեղասպանութեան ճանաչումը, բայց մինչեւ այսօր պատասխան չկայ: Շաւաշ Յովասափեան՝ Գերմանահայոց Կեդրոնական Խորհուրդէն հազիւ թէ կրնայ իր յուսախաբութիւնը ծածկել. «Գերման ժողովուրդը այնքան հմայուած է իր անձնական պատմութեան մութ անցեալով» եւ ան ամփոփեց, «ինչո՞ւ համար ուրիշ ժողովուրդներու մութ անցեալը գրեթէ չեն յիշեր»:

Մեր պարտականութիւնն է այս տեղ յիշել հետեւեալը. - Այս տարուան Ապրիլ 13-ին, Գերմանիոյ հայկական միութիւններու կողմէ հաւաքուած 2200 հոգիի ստորագրութիւններ եւ (առ այժմ հասած է մօտաւորապէս 5 հազարի), Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրագիր մը Թէսսա Հոֆմանի եւ Ժիրայր Քոչարեանի կողմէ յանձնեցին Գերմանիոյ Խորհրդարանի Խնդրագիրներու յանձնախումբի նախագահուհի՝ Տիկին Հայդի - Մարի Լութհին: Նոյն օրը Ֆըրանքֆուրթի թրքական միութիւնը ընդդէմ ցեղասպանութեան հաւաքուած 11. հազար հոգիի ստորագրութիւններ եւ հայկական, ասորական եւ յունական ցեղասպանութեան ճանաչման խնդրագիր մը Պր. Ալի Էրթէմի կողմէ յանձնուեցաւ Գերմանիոյ Խորհրդարանին: Այս թրքական միութեան ընդդէմ ցեղասպանութեան հաւաքած ստորագրութիւններու մեծ մասը Թուրքեր եւ Քիւրքեր են, եւ փոքրիկ մաս մըն ալ Ասորիներ, Յոյներ եւ զանազան ազգեր:

Թէսսա Հոֆման երկար տարիներէ ի վեր մեծ աշխատանք կը դրսեւորէ ոչ միայն Հայկական ցեղասպանութեան ճանաչման ի նպաստ, այլեւ հայ գրականութեան, պատմութեան եւ արուեստին:

Երբ այս տարի Շուէտի մէջ տեղի ունեցաւ Հոլոքոսթ (Ցեղասպանութիւն) միջազգային խորհրդաժողով մը, ուր հայ գիտնականները չէին հրաւիրուած, Թէսսա Հոֆման նամակ մը գրեց Շուէտի վարչապետին. - Որպէս գերմանացի, որ ցաւօք, տեղեակ է պետական եւ ցեղասպանական ոճրագործութիւններուն...:

«Ես ձեզի կը դիմեմ որպէս մարդու իրաւունքներու միջազգային կազմակերպութեան մը՝ (Վտանգի սպառնալիքի տակ ժողովուրդներու ընկերութեան) ներկայացուցիչ: Կը զբաղիմ Թուրքիոյ եւ Ազրպէյճանի նման երկիրներու մէջ հայ փոքրամասնութիւններու իրաւունքներու խախտումներով եւ յատկապէս այդ ժամանակուան Օսմանեան կայսրութեան մէջ 1915 - 1916 թուականներուն ցեղասպանութեան հարցերով, որու հետեւանքով մօտ 1.5 միլիոն մարդ զոհուեցաւ: Ինծի համար չափազանց ամօթ է նկատել, որ Հայաստանի Հանրապետութենէն ոչ մէկ գիտնական հրաւիրուած է Սթոքհոլմի խորհրդաժողովին: ... Նման խորհրդաժողովներու կազմակերպման երկու տասնամեակի փորձ ունենալով, կրնա՞մ ես ձեզի հարցնել, թէ արդեօք խորհրդաժողովի կազմակերպիչները որեւէ ձեւով ենթարկուա՞ծ են թրքական ճնշումներուն: Եթէ այդպէս է, չափազանց ցաւալի շարունակութիւնը պիտի ըլլայ այն ամէնուն, ինչ որ Հայերը կը կոչեն «լռութեան ոճիր»:

ՎԱՐՈՅԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՔԻՆԻՈՅ (Յունաստան) Ջաւարեան կեդրոնին կից գտնուող հրապարակին վրայ եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադրութեան 110-ամեակին առիթով, Դեկտեմբեր 3-ին տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. հիմնադիր՝ Սիմոն Զաւարեանի կիսանդրիի բացման արարողութիւնը: Նախաձեռնարկը եղած է Գոքինիոյ շրջանի Հ. Յ. Դ. Կոմիտէն, կազմակերպած է Նիքէայի քաղաքապետարանը եւ հովանաւորած Յունաստանի Հ. Յ. Դ. Կեդրոնական Կոմիտէն, նախագահած ու ներկայ եղած են Յունաստանի Արտաքին փոխ - նախարար Ղրիգորիս Նիօթիս եւ Նիքէայի քաղաքապետ՝ Վասիլիս Թրափալիս: Ներկայ եղած են նաեւ Հայաստանի դեսպան Արմէն Պետրոսեան, թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան, Ազգային վարչութեան եւ յարանուանութեանց ներկայացուցիչներ: Յաջորդաբար խօսք առած են Համբիկ Տէր - Արթինեան, Նիքէայի քաղաքապետ՝ Վասիլիս Թրափալիս, Արտաքին փոխ - Նախարար՝ Ղրիգորիս Նիօթիս, Յունաստանի Հայ Դատի Յանձնախումբին անունով՝ Պօղոս Զոլաքեան, Յարութիւն Եղեկիէլեան, կիսանդրիի հեղինակ՝ Գագիկ Գալըստեան: Ելոյթներէն ետք, քաղաքապետ Վասիլիս Թրափալիս եւ Հ. Յ. Դ. Հայ Դատի Յանձնախումբի ներկայացուցիչ Պօղոս Զոլաքեան կիսանդրիի պաշտօնական բացումը կատարած են, ապա կատարուած է Սիմոն Զաւարեան հրապարակի անուանակոչութեան յուշաքարին բացումը, վեր առնելով զայն ծածկող յունական եւ հայկական դրօշները: Հանդիսութեան աւարտին, հիւրասիրութիւն մը կատարուած է «Զաւարեան» կեդրոնը:

* * *

ՊԷՅՐՈՒԹԻ ԼՕԽ-ի (Լիբանանի Օգնութեան Խաչ) «Նարօտ Արապեան» մանկապատանեկան գրադարանի կազմակերպութեամբ եւ գրադարանին սրահին մէջ, Նոյեմբեր 24-ին, տեղի ունեցած է հանդիպում մը լիբանահայ գրող Շահանդուխտի հետ: Սրահին մէջ, ափուած են երգեր, որոնց բառերը գրած էր Շահանդուխտ: Հանդիպումին նպատակը եղած է աշակերտներուն ծանօթացնել Շահանդուխտի գրական վաստակը: Իրենց մասնակցութիւնը բերած են 25 աշակերտներ: Բացման խօսքը կատարած են Յոլեր Դարբինեան, Մուշեղ Պետեւեան եւ Նայիրի Գրատեան: Ապա, գրադարանի վարիչ - պատասխանատուն ներկայացուցած է գրողը: Ռ. Ուլիկեան ակնարկ մը նետած է Շահանդուխտի ստեղծագործական կեանքին վրայ: Ան ներկայացուցած է հեղինակին 18 գիրքերը: Աշակերտները կարդացած են հատուածներ Շահանդուխտի զանազան գիրքերէն, որմէ ետք, մեծարեալը շնորհակալութիւն յայտնած է ԼՕԽ-ի Շրջանային Վարչութեան: Ապա, խօսք առած է գրադարանի յանձնախումբի ատենապետ՝ Մանուշակ Գիզիրեան, որ կատարած է գրադարանի հակիրճ պատմականը, ներկայացուցած է գործունէութիւնը թէ՛ ամրան արձակուրդի օրերուն եւ թէ կրթական տարեշրջանի ընթացքին: Շրջ. վարչութեան անունով, արտայայտուած է Սօսի Մանուէլեան:

* * *

ԱԹԷՆՔԻ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ մէջ, Նոյ. 29-ին տեղի ունեցած է գրական երեկոյթ մը նուիրուած հայ գիրերու գիւտին, Թարգմանիչներուն, կազմակերպութեամբ եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան եւ մասնակցութեամբ Համազգայինի Գոքինիոյ մասնաճիւղին: Օրուան նախագահուհին՝ Շաքէ Էլմասեան երեկոյթին բացումը կատարելով, նշած է Հայոց պատմութեան երեք պանծալի թուականները 301, 406, 436 ու անդրադարձած անոնց առընչուած եղելութիւններուն: Դասախօսած է Համբիկ Յովսէփեան ծանրանալով Ս. Սահակի, Ս. Մեսրոպի եւ Թարգմանիչներուն դերին վրայ հայ ժողովուրդի գոյատեւման գործընթացին մէջ: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը եւ եզրափակիչ խօսքը արտասանած է թեմին առաջնորդը՝ Սահակ Արք. Այվազեան: Աւարտին տեղի ունեցած է պատշաճ հիւրասիրութիւն մը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ը.

Սեդրակ երբեք մտքէն չէր անցուցած թէ կրնար նոյն ժամուն դէմ առ դէմ գալ Արամի հետ, Նարդիկի տան մէջ: Եւ սակայն կրած անակնկալ յուզումը կրցաւ ծածկել. նոյնիսկ յաջողեցաւ ուրախութեան ճիգով մը ողջունել իր ընկերոջ գալուստը:

Ծածկամտութիւնը եւ իր զգացումները սանձահարելու եւ զանոնք իր կամքին համեմատ վարելու կարողութիւնը, Սեդրակի նկարագրին գլխաւոր յատկութիւններն էին եւ անոնց շնորհիւ կրցած էր իր ընկերներուն վրայ, Արամէն ետքը, ամէնէն աւելի ազդեցութիւն ունենալ:

Երբ երեքը միասին եկան սենեակ, Արամ յանկարծ ըսաւ Սեդրակին երեսին.

– Երկու օրէ ի վեր մեր շուրջը բաներ մը կը դառնան կոր... մենէ մէկը կը մատնէ կոր մեր ընկերները եւ այդ մատնիչը պէտք է գտնել անմիջապէս...

– Ճիշդ քիչ մը առաջ նոյն բանը կ'ըսէի Նարդիկին, պատասխանեց Սեդրակ ամենայն պաղարիւնով:

Արամ իր ընկերոջ նայեցաւ զննող, խուզարկու ակնարկով մը, յետոյ դարձաւ Նարդիկին կարծես անոր կարծիքը իմանալու, անկէ բացատրութիւն մը ուզելու համար:

– Այո՛, ըսաւ աղջիկը, Սեդրակն ալ կը կասկածի որ մեր ընկերներուն մէջ մատնիչ մը կայ:

– Ո՛չ թէ կը կասկածիմ, այլ ապահով եմ, ուղղեց Սեդրակ խորին համոզումով մը:

Արամ չպատասխանեց, բազմոցին վրայ նստաւ եւ սկսաւ մտածել:

Սեդրակի դիրքը զինքը կը շփոթեցընէր, կը մոլորեցնէր: Յանցաւորը յանկարծակի բերելու, յանցանքին մէջ զինքը բռնելու յոյսով եւ յաւակնութեամբ ճամբայ ելած էր Զարլսի տունէն: Երկու օրէ ի վեր անցած դէպքերուն վերլուծումը, Սեդրակի վարմունքը, հին խրողութիւններու վերյիշումը եւ բնազդական ներքին թելադրանք մը զինքը բոլորովին մղած էին Սեդրակի վրայ կեդրոնացնելու կասկածները եւ ապահով կերպով եկեր էր զարնելու Նարդիկի դուռը եւ հոն առաջին վայրկեանէն դիմակազերծ ընելու մատնիչը, իր նոր սադրանքներուն եւ դաւերուն պատրաստութեան միջոցին իսկ:

Արամ կը յուսար եւ կը սպասէր որ Սեդրակ իր արտասանած առաջին բառերէն վրդովէր, յուզուէր եւ ինքզինք մատնէր: Նոյնիսկ ամենափոքր շփոթութիւն մը, դեղեւում մը, գունատութիւն մը բաւական պիտի ըլլար իրեն, ամենասոսկալի ամբաստանութիւններ տեղալու վստահօրէն՝ Սեդրակի վրայ եւ զայն մըղելու խոստովանութիւններու ճամբուն մէջ: Բայց առաջին վայրկեանէն իսկ նախապէս պատրաստած ծրագիրը ջուրը ինկած էր: Սեդրակ ո՛չ թէ միայն ամենափոքր կասկածանքի մը տեղի չէր տուած, այլ ընդհակառակն ինքն ալ Արամին չափ ամբաստանողի մը դերը ստանձնած կ'երեւէր:

Ու հիմա, Արամ երկմտութեան մէջ, իր ապահովութիւնն ու վստահութիւնը կորսնցուցած, չէր կրնար վճռական դիրք մը բռնել:

– Գուցէ Սեդրակ իրաւցնէ անմեղ է, – կը մտածէր ինքնիրեն, ու այն ատեն ահռելի ոճիր մը պիտի ըլլար զինքը որոշապէս ամբաստանել մէկ քանի աննպաստ երեւոյթներու վրայ յենլով... բայց եթէ Սեդրակը չէր մատնիչը, այն ատեն որո՞ւ վրայ կարելի էր կասկածիլ:

Սեդրակ որ Արամի դէմը նստած կը դիտէր անոր հոգեկան ներքին տասնապը ու կը գուշակէր պատճառը, հիմա ա՛լ բոլորովին ինքզինքին տէր եղած էր եւ կը զգար որ երկուքին մէջ ի՛նքն էր աւելի զօրաւորը նոյն միջոցին:

– Այո՛, մեր մէջը մատնիչ մը կայ, այս մասին կրնանք ապահով ըլլալ, – ըսաւ խօսքը Արամին ուղղելով, եւ կարծեմ դժուար պիտի չըլլայ գտնել զինքը եթէ քիչ մը ճարպիկութիւն ցոյց տանք ... ես, շիտակը, առանձին գործելու համար անբաւական կը զգայի կոր ինքզինքս, բայց այժմ որ միասին ենք ու պիտի կրնանք խելք խելքի տուած գործել, վստահ եմ որ յանցաւորը շուտով երեւան պիտի ելլէ... ու այն ատեն մենք գիտենք թէ ինչպէս պիտի պատժենք զինքը:

(Շար. 22)

Այրի Տիկին Վեհանոյշ Զինարլը,
Տէր եւ Տիկին Միսաք Տէպիլեան եւ զաւակները՝ Հայկ եւ Աստղիկ,
Այրի Տիկին Սիրվարդ Պալեան,
Այրի Տիկին Սօնա Ազարեան եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Պետրոս Խաչատուրեան եւ զաւակները
եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՐԴԳԷՍ
ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ-ԶԻՆԱՐԼԸ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 20-ին, 90 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 26, ժամը 15-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցիէն ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ռոմէնվիլի գերեզմանատունը ամփոփուելու համար ընտանեկան դամբարանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Զինարլըի եւ ընտանիքին։

Date à retenir

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

MANOUGNEROU OR

21 Janvier à 14 heures 30

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

2001 Յունուար 14 – լօթօ
2001 Մայիս 12 – 25-ամեակի հացկերոյթ։

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՈՒՆԴ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, ժամը 11-ին ծննդեան պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions : **C.B.A.F. — Conseil d'Administration**
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER
du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h) ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 23
Տօն է Սրբոյն Դաւթի մարգարէին եւ Յակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյն։
Ժամը 9.30-ին Առաւօտեան Հանդիսաւոր Ժամերգութիւն կը կատարուի։

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25
Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի նախավկային եւ առաջին մարտիրոսին։
Ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն
եւ
Յովհաննու աւետարանչին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն
ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ
Ժամը 9.30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Տարեվերջի պատարագ ժամը 10-ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՐԺ. Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25

Տօն է Սրբոյն Ստեփաննոսի Նախասարկաւագին եւ առաջին մարտիրոսին։
Այս առթիւ առաւօտեան ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի։
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE

Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

CONCERT DE NOËL

DUO DE VIOLONS

HERATCHIA et DAVID HAROUTOUNIAN
Bach — Mozart — Vivaldi — Komitas

Cantiques traditionnels de Noël chantés par HOURY APARTIAN

VENDREDI 22 DECEMBRE à 20 heures 30

Eglise Evangélique Arménienne
8 bis, rue des Ternes — 75017 PARIS
(métro : Champerret)

Entrée libre ● Libre participation aux frais

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ	100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ	80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ	75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ	75 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ	75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»

(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն)	120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի։

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ։

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL de l'école TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 **Commission paritaire : No 55935**

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար․ 1․400 Ֆ․ — Վեցամսեայ : 725 Ֆ․
Արտասահման : Տար․ 1․650 Ֆ․ (Ամէնօրեայ առաքում)
1․500 Ֆ․ (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ․
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20․065 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.065

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԱՆԱՔՔԱԼԷԻ բանտին դիմադրութիւնը վերջ գտաւ Դեկտեմբեր 21-ին, ոստիկանութեան յատուկ ջոկերը յաջողեցան վերջ տալ 128 բանտարկեալներու ընդդիմութեան, 56 ժամուան ճակատումէ ետք։ Չորս բանտարկեալ եւս սպաննուած են, որ 23-ի կը բարձրացնէ մեռեալներու թիւը։ Քանի մը տասնեակ ալ վիրաւորներ կան։ Մարդկային իրաւանց Թուրքիոյ մարմինը համաձայն չէ թէեւ այս թիւերուն, ըստ իրեն մեռեալներու թիւը 30 է։ Նոյն մարմինը սկսած է վկայութիւններ հաւաքել։ Վիրաւորուած բանտարկեալ կին մը կ'ըսէ․ «Ոստիկանութիւնը նախ հեղուկ մը թափեց մեր վրայ, ապա կրակի տուին»։ Բժիշկներու Սենեակին պատասխանատուներն ալ հաստատած են այս յայտարարութեան իրողութիւնը եւ կը քննեն հեղուկին բաղադրութիւնը։ Արդէն իսկ, յայտնած են թէ այրուածքները սովորական չեն։ Ոստիկանութիւնը, Դեկտեմբեր 21-ի առաւօտը, դադրեցուցած է հեռատեսիլի ԷՆ-ԹԷ-ՎԷ կայանի հաղորդումները, երբ լրագրողը ուղղակի կը նկարագրէր ոստիկանութեան գործողութիւնը։ Բանտերու ընդհանուր տնօրէնը՝ երթօսուն բախում ունեցած է լրագրողներուն հետ եւ բարկութեամբ ըսած անոնց՝ «Հարցումներ մի ուղղէք, որոնք կասկածի տակ կը դնեն պետութեան դիրքն ու վարուելակերպը»։

ԺԱՆ-ՔՐԻՍԹՈՖ ՄԻԹԵՐԱՆ, զաւակը ողբացեալ նախագահ Ֆ․ Միթերանի, քննութեան տակ առնուելէ ետք Դեկտ․ 21-ին, առժամեայ կերպով ալ բանտարկուեցաւ։ Ինք կը մեղադրուի «ազդեցութեան չարաշահութեան, զինամթերքի չարաշահութեան մեղսակցութեան եւ հանրային ինչքերու չարագործման» համար։ Այս արարքը հետեւանքն էր այն քննութեան որ բացուած էր Փիէր Ֆալքոնի դէմ, գործի մարդ մը, ամբաստանուած զինամթերքի չարաշահութեան համար, Անկոլայի հետ։ Ժ․-Ք․ Միթերանի հետ քննութեան տակ առնուած, բայց ազատ ձգուած է պեսթ-սելլըրներու հեղինակ՝ Ժան-Լու Սիւլիցէր։ Հարցաքննութեան ատեն, երկուքն ալ ընդունած կ'ըլլան, որ քանի մը հարիւր հազար Ֆր․ գանձած են Ֆալքոնի ղեկավարած Պրէնքօ ընկերութենէն։ Սիւլիցէր մէկ միլիոն 200 հազար Ֆր․ ստացեր է որպէս «խորհրդական»։ Գալով Միթերանի, օգներ է Ֆալքոնի, օգտագործելով ափրիկեան իր կապերը։ Ծանօթ է որ Ժ․-Ք․ Միթերան հօրը խորհրդականն էր ափրիկեան հարցերու համար 1986-էն 1992։ Փ․ Ֆալքոնի դէմ կասկած կայ որ զէնքի ապօրինի վաճառքներ կատարած է։ Անցեալ Սեպտեմբերին, քննիչները բազմաթիւ սալիկներ գտած են Ֆալքոնի բնակարանը, ուր կային զանազան անձնաւորութեանց անուններ։ Ժ․-Ք․ Միթերան, 54 տարեկան, անդրանիկ զաւակն է Միթերանի եւ Ելիզէ մուտք կը գործէր 1986-ին որպէս՝ «պարոն Ափրիկէ»։ Պաշտօնը կորսնցուցած է 1996-ին, հօրը մահէն ետք։ Փ․-Լ․ Սիւլիցէր, 64 տարեկան ինքզինքը կը ներկայացնէ որպէս՝ metteur en livre և ոչ՝ հեղինակ։ Ծանօթ է որ այս գործարարը «իր» գիրքերը գրել կու տայ բազմաթիւ գործակիցներու։ Վէպեր տպած է որոնց նիւթը գլխաւորաբար կը շօշափէ ֆինանսի շրջանակները։ Միթերանի փաստաբանը իր յաճախորդին ազատ արձակումը կը պահանջէր Դեկտ․ 22-ին։

«ԱՌԱՆՑ ՍԱՀՄԱՆԻ ԲԺԻՇԿՆԵՐ» կազմակերպութիւնը ՄԱԿ-ի մէկ գաղտնի փաստաթուղթը հրատարակած է որ խնդրոյ առարկայ կ'ընէ Շիրաքը Սրեպրենիքայի կապակցութեամբ։ Ըստ այս փաստաթուղթին, 1995-ին, Շիրաք խոստացած է դադրեցնել տալ ռմբակոծութիւնները, փոխարէն Պոսնիա պատանդ ինկած կապոյտ սաղաւարտաւորներու ազատ արձակման։ Այս համաձայնութիւնը գոյացած է Շիրաքի եւ Միլոսեւիչի միջեւ եւ արդէն քանի մը շաբաթ ետք, Սրեպրենիցա, որ սկզբունքով ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ էր, Սերպերու ձեռքը կ'իյնար առանց արեւմտեան հակազդեցութեան։ Շուրջ 7․000 մահմետական սպաննուած էին քանի մը օրուան ընթացքին։ Լուրը՝ «Զէտ-1020» ՄԱԿ-ի Եուկոսլաւիոյ ներկայացուցիչը ղրկած է Քոֆի Անանին, այն ատեն ՄԱԿ-ի փոխքարտուղար, տեսնուելէ ետք Միլոսեւիչի հետ։ Ան կ'ըսէ․ – «Միլոսեւիչ պնդեց որ Շիրաքէն տեղեկացած էր Քլինթընի համաձայնութեան, որ ռմբակոծութիւն չըլլար եթէ անընդունելի են Շիրաքի համար։ Միլոսեւիչ աւելցուցած է որ Շիրաք ըսած էր թէ չէր սպասեր որ անմիջական հակազդեցութեան ուժը գործածուի»։ Այն ատեն, Սերպերը ազատ արձակած են վերջին կապոյտ սաղաւարտաւորները, զորս պատանդ բռնած էին ՕԹԱՆ-ի առաջին յարձակման ատեն, Մայիս 26-ին։

ԺՈՐԺ ՓՈՆՓԻՏՈՒ Եւրոպական Հիւանդանոցին բացումը կատարուեցաւ Դեկտ․ 21-ին, Շիրաքի կողմէ։ Հոն էին նաեւ Տիկին Փոնփիտու, Ժ․ Թիպէրի եւլն․, եւլն․։ Հիւանդանոցը, որ պէտք է Եւրոպայի ամէնէն արդիականը ըլլայ, առայժմ շատ դանդաղ կը բանի։ Ամէն ինչ հիմնուած է բանակարգումի վրայ, որ տեւական խանգարումներ ունի։ Հսկայ շէնքին մէջ տեղափոխուելու ալ բարդ հարց մը կայ, պաշտօնեաներ դժուար իրենց ճամբան կը գտնեն լաբիւրինթոսին մէջ եւ ամէնէն կարեւորը՝ հարկ եղած անձնակազմը չկայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նախագահը Ա․-Ն․ Սեզէր Դեկտ․ 21-ին վաւերացուց Ներման օրինագիծ մը (Նախապէս մերժած էր), որու շնորհիւ բանտերը կէս առ կէս պիտի պարպուին։ Այս հաւանութիւնը տուաւ բանտերու յարձակման վաղորդայնին։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ նախագահը՝ Վոժիսլաւ Քոսթունիցա պաշտօնական այցելութիւն մը կատարեց Փարիզ եւ Դեկտ․ 21-ին տեսնուեցաւ Ժ․ Շիրաքի եւ Ժոսփէնի հետ։

ՍԵՆՏԻՔԱՆԵՐՈՒ ԵՒ ԳՈՐԾԱՏԻՐՈՒԹԵԱՆ հանդիպումը անելի մատնուեցաւ Դեկտ․ 22-ին, երկար բանակցութիւններէ ետք։ Նիւթը կը վերաբերէր հանգստեան թոշակներու համար վճարումներու տեւողութեան։ Սենտիքաները այդ առաջարկին մէջ կը տեսնեն 60 տարեկանին հանգստեան կոչուելու կարելիութեան կորուստը։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ, նոր ջարդ մըն ալ գործուած է Դեկտ․ 20-ին։ Ռումբ մը նետուած է հանրակառքի մը վրայ Թիարէթ, Ալժէէն 250 քմ․ արեւմուտք։ Երկու մեռեալ կայ եւ 17 վիրաւոր։

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹՐՔԱԿԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԸ ՈՐ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ ԻՍԿ ՉՈՒՆԻ

Թուրք իշխանութիւններու կողմէ Իգդիրի մէջ բարձրացած «ցեղասպանութեան» յուշարձան մը կայ որ պէտք է յուշէ «Հայերու կողմէ Թուրք ժողովուրդին կատարուած վայրագութիւնները»։ «Ճումհուրիյէթ» օրաթերթին (Դեկտեմբեր 12) քրոնիկագիրներէն Օքթայ Էքինճի մօտէն տեսնելէ ետք այդ կոթողը որուն անունը «խաղաղութեան յուշարձան» է, կը գրէ («Ակօս» Դեկտեմբեր 15)․

«Նկատելով որ «խաղաղութեան համար» կանգնած էր այդ յուշարձանը, յոյսով ու սրտատրոփ մօտեցանք։ Սակայն, մեր յոյսերը յուսախաբութեան, սրտին տրոփն ալ տխրութեան վերածուեցան երբ անդրադարձանք թէ ի՛նչ պատճառով յուշարձանը կազմող 43,5 մեթր բարձրութեամբ հինգ սուրերը դէպի երկինք ցցուած են եւ ունին որեւէ պահու պատերազմելու պատրաստ դիրք։ Պատճառը այն է որ յուշարձանը թանգարանի բաժնէն մինչեւ վրայի քանդակներուն համար ընտրուած յարդարանքներն ու գրաւոր մասերը, Հայերու Թուրք եւ մահմետականներու հանդէպ թշնամութեան աստիճանը կը պատմէ։ Յուշարձանին համար որ յայտնի կ'ըլլայ թէ այնքան բարձր կառուցուած է որպէսզի ամբողջական տպաւորութեամբ տեսանելի ըլլայ Երեւանէն, 4 թրիլիոն լիրա ծախսուած է։ Եւ ըսել որ լուրջ վիճարկումի նիւթ իսկ չէ եղած թէ նման ծախք ի՛նչի պիտի ծառայէ, մինչ Իգդիրի զարգացման համար այնքա՛ն կարեւոր տնտեսական եւ մշակութային ծրագիրներու համար գումարներ ճարելու դժուարութիւն կայ։

«Թուրքիոյ» անունով բարձրացած յուշարձանին հողը նոյնիսկ չէ պետականացած եւ կառոյցը շինութեան արտօնագիր անգամ չունի։ Այսինքն, հանրութեան պատկանող այդքան մեծղի գումարով մը կառուցուած կոթողը Թուրքիոյ հանրապետութեան օրէնքներուն անտեսումով շինուած եւ ապօրինի է։ Անոր վրայ իրենց դրոշմը դրած են Ազրպէյճանի ու Հայաստանի պաշտօնական, պետական մակարդակի հակամարտութեան գաղափարական եւ քաղաքական տեսակէտները։ Հոն դերիշխան են Հայաստանի ղեկավարութեան քաղաքականութենէն աւելի Հայ ժողովուրդը վարկաբեկող արտայայտութիւններ, պատգամներ, լոզունգներ, ցեղապաշտ եւ ազգայնամոլ թրքապաշտ խորհրդանիշեր։ Այլ խօսքով՝ «դրդիչ» կոթող մը ստեղծուած է որուն կը կարծեմ թէ որոշ տեսակէտով մը Ազրպէյճանի մէջ անգամ արտօնութիւն չէր տրուեր»։

ԱՍՈՐԻ ՔԱՀԱՆԱՅԻՆ ԴԱՏԸ ՍԿՍԱԾ Է

Ասորի քահանան Եուսուֆ Աքպուլութ որ ԱՄՆ-ու Ներկայացուցչական ժողովին մէջ Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման նիւթին քննարկումներուն առթիւ ունեցած իր արտայայտութիւններուն համար հետապնդումի առարկայ եղած էր, Դեկտ․ 20-ին դատարան ներկայացուած է։ Անոր դատը բացուած է Տիյարպէքիրի Պետական ապահովութեան ատեանին առջեւ։ Որպէս դէտ կը հետեւին գերմանացի, շուէտացի երեսփոխաններ եւ ԱՄՆ-ու Ատանայի հիւպատոսը, Շուէտի հիւպատոսին տեղակալը։

Ե․ Աքպուլութ կը մեղադրուի Հայերու ցեղասպանութեան ճանաչման ջանքերուն զօրավիգ ըլլալու յանցանքով, քանի որ լրագրողներու ըսած էր թէ Հայերու ցեղասպանութիւնը իրողութիւն էր եւ ոչ միայն անոնք, այլ նաեւ Ասորիներն ալ զոհ եղած էին ցեղասպանութեան։ Այս արտայայտութիւնը կը նկատուի «ժողովուրդը կրօնքի, ցեղային, դաւանական եւ շրջանային տարբերութիւններու հիման վրայ պառակտելու, թշնամութիւն հրահրելու արարք»։ Նման յանցանքի թրքական պատժական օրէնքով կրնայ տրուիլ 1-3 տարուան բանտարկութիւն։

Ե․ Աքպուլութ պատասխանելով ամբաստանութեան, ըսած է թէ ինք լրագրողներուն հետ պարզ խօսակցութեան ընթացքին յայտնած էր իր մտածումները եւ թէ Հայերու ցեղասպանութեան նիւթով յատուկ հարցազրոյց տուած չէր։ Որպէս վկայ, ունկնդրութեան կանչուած են երեք լրագրողներ ալ։ Դատավարութեան նիւթը յետաձգուած է։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 21 / 22)

Ա․ ԲԼԵԵԱՆ ՎԵՐԱՔՆՆՈՒԹԵԱՆ ԴԻՄԱԾ Է

«Մ․ Սեբաստացի» կրթական համալիրին տնօրէն Աշոտ Բլէեան Դեկտ․ 15-ին իր դէմ արձակուած եօթը տարուան վճիռը վերաքննելու դիմում ներկայացուցած է քրէական ու զինուորական գործերով վերաքննիչ ատեանին։ Ան պնդած է որ տրուած վճիռը անհիմն ու անօրինական է․ խնդրած է որ տուժող անձերը դատարան ներկայացուցին, քանի որ դատավարութեան ընթացքին անոնցմէ ոչ ոք ներկայ գտնուած է։ Դպրոցին իրեն մեղսակից նկատուած հաշուակալն ու գանձապահը առ այժմ բողոք չեն ներկայացուցած։

***

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԴԵՍՊԱՆԻՆ ՀԵՏ

Հայաստան – Ֆրանսա բարեկամութեան երեսփոխանական խումբի անդամները հանդիպում մը ունեցած են Ֆրանսայի դեսպան՝ Միշէլ Լըկրայի հետ։ Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ հիւպատոսը Ժ․ Ֆոլօ եւ այլ պատասխանատուներ։

Ազգային Ժողովի բոլոր խմբակցութիւնները ներկայացնող խումբի ղեկավարը Արթիւր Պաղտասարեան շեշտած է նման հանդիպումներու կարեւորութիւնը, քանի առկախ հարցեր կան որոնց քննարկումը անհրաժեշտ է։ Մատնանշած է մասնաւորաբար երկկողմանի տնտեսական եւ մշակութային կապերու ամրապնդումը, իրաւական բարեփոխումներու մարզի մէջ համագործակցութիւնը։

Արտաքին յարաբերութիւններու յանձնախումբի նախագահը՝ Յովհաննէս Յովհաննիսեան ծանրացած է ֆրանքեւհայկական յարաբերութիւններու զարգացման վրայ, դիտել տուած է որ Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ աւելի զարգացած են քաղաքական քան տնտեսական կապերը եւ թէ կայուն քաղաքական կապերու համար պէտք է տնտեսական ամուր հիմեր ձեւաւորել։ Տնտեսական համագործակցութեան հարցերուն աւելի մանրամասն անդրադարձած է Մանուէլ Բաղէեանը։ Հաղորդած է որ Ազգային Ժողովէն ներս շրջանառութեան մէջ է հարկային բարեփոխումներու վերաբերող օրինագիծերու բնագիր որ կարեւոր քայլ մըն է հարկային բեռի թեթեւացման համար։ Առաջարկած է հանդիպումներ կազմակերպել հայ եւ ֆրանսացի գործի մարդոց միջեւ։ Խումբի անդամ Հրանոյշ Յակոբեան շեշտած է Ֆրանսայի դերը Հայաստանի եւրոպական կառոյցներու անդամակցութեան համար։

Պատասխանին մէջ, Մ․ Լըկրա ողջունելով երեսփոխանները, յայտնած է որ իրենք մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Ազգային Ժողովի իրագործումներուն, Հայաստանի քաղաքական կեանքին, կուսակցութեանց գործունէութեան։ Ինք ալ շեշտած է տնտեսական յարաբերութիւններու կարեւորութիւնը, աւելցնելով որ Ֆրանսայէն ներդրումներու համար շատ կարեւոր են Հայաստանի օրէնքներու կայունութիւնը եւ գործնական կիրառումը։ Վերջաւորութեան, Ա․ Պաղտասարեան առաջարկած է պարբերական բնոյթ տալ նման հանդիպումներու։

ԾՆՆԴԵԱՆ տօնին առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի Դեկտեմբեր 26-ի թիւ)։ Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 27։

ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԱՆԴԱՄ ՉԷ՞Ք

Անցեալին խոստականացումը մարդկային ամէնէն սովորական երեւոյթներէն է: Ամէնէն գեղեցիկն է այն տունը ուր մեծցած ենք, ամէնէն կանաչը եղած է անոր պարտէզին մարգագետինը, ամէնէն անուշաբոյրները՝ անոր ծաղիկները: Այս երեւոյթին առնչուած ամէնէն ցայտուն օրինակները կը պատկանին 1915-ին անհետ կորսուած մեր աշխարհներուն կարօտի պատումներուն, երգերուն: Ո՞վ չէ լսած մեր մէջ մեծ մայրիկ – մեծ հայրիկներու թաց աչքով պատմածները այսինչ գաւառին, այս կամ այն գիւղին ամէնէն փառաւոր տունին, ամէնէն շքեղ եկեղեցիին, ամէնէն անմահական ակերուն, ամէնէն բարեբեր ու համեղ պտուղներու տէր մրգաստաններուն, «ամէնէն, «ամէնէն»-ներուն մասին: Շատ հասկնալի հոգեվիճակ մը որ կորուստին կը հագցնէ գեղեցկագոյնին, անհաւասարելիին պատմուճանը, չես գիտեր, որպէս ցաւին ճիշդ մասնակցութեան հրաւէ՞ր, թէ կարօտին մորմոքը պահ մը թեթեւցնելու ճար: Շատ հասկնալի, շատ յարգելի այս կեցուածքին ամէնէն ազնուականացած ու ծանօթ մէկ արտայայտութիւնը մեր կալուածին մէջ, Սիմոնաթոյի «ապարանքի պէս մեծ ու շքեղ» հայրենի տան նուիրուած էջն է. իսկ ռամիկին իմաստութիւնը նոյն երեւոյթը չէ՞ որ կը չափէ երբ հում սահմանումով մը կ'ըսէ. «փախած ձուկը մեծ կ'ըլլայ»:

Վերապրողներու նուիրական մորմոքին ու ռամիկին քիչ մը հեգնող, նոյն ատեն քիչ մը կծող իրապաշտութեան միջեւ, հակադրեցութեան ի՞նչ աստիճանով պէտք է ընկալել «Հայ ազնուականներու միութեան» մը գոյութիւնը: Անունէն ալ յայտնի է որ այդ միութիւնը կը խմբէ «հայ ազնուականներ». կամ՝ այդպէս պէտք է ըլլայ սկզբունքով: Անշուշտ, եթէ արեւուն տակ տակաւին «հայ» եւ «ազնուական» որակումները միասնաբար լեցօրէն կրելու սահմանուած արարած գոյութիւն ունի: Եւ բնականաբար, խօսքը չի վերաբերիր այն ինքնակոչերուն որոնք ազնուականութեան տիտղոսով մը կ'ուզեն ընդունիլ, դրամով գնուած «վաւերաթուղթ»ի մը շնորհիւ, կամ պարզապէս իրենք իրենց կպցուցած պատուանուններով...:

Այս անդրադարձերուն պատճառ եղաւ «Արմէնփրէս»ի Դեկտեմբեր 18-ի այն լուրը որով նոր անդամագրութեան մը կը տեղեկացնէր «Հայ ազնուականների միութեան»: Այդ միութիւնը հիմնուեր է եօթը տարի առաջ ու այսօր ունի մօտ հազար անդամ. 362 ընտանիք: Թէ ազնուականի պատիւին արժանի նկատուածներ ո՛ւրկէ ճարուած են, տեղեկատուութիւնը կը նշէ. «Նրանք գիտութեան, մշակոյթի մարդիկ են, սփիւռքահայեր, տարբեր աստիճանի պաշտօնեաներ»: Բնական է որ անցորդ բազմութիւններու մէջ պիտի չգտնուէին անոնք, այլ պատկանէին գիտութեան, մշակոյթի նման շրջանակներու: Լրատուութեան տուն տուած անդամակցութիւնը կը պատկանի դերասան Արամ Յովհաննիսեանի. ան Երեւանի երաժշտական թատրոնի դերասաններէն է: Զարմանալի է որ անոր անդամակցութիւնը նոր կ'իրականանայ, քանի որ ազնուականութեան շատ անժխտելի դրոշմին տէր է. «նախապապը եղել է սիւնեցի ազնուական»...: Բաւական մօդական սահմանում կը թուի սա «նախապապ»ը որուն անորոշ սահմաններուն մէջ ծոռ մը, ծոռան ծոռ մը կրնայ թխմել ինչ որ կ'ուզէ: Մերինին նման փոթորիկներու տարեգրութիւն պատմութեան մը «առաւելութիւնը» պէտք է նկատել վստահաբար այս կարելիութիւնը: «Նախապապ»դ ի յառաջագունէ տրուած դրամագլուխ մըն է զոր կրնաս ուզածիդ պէս գործածել. ո՛չ կրնայ բողոքել, ո՛չ ալ ժխտել քեզ: Կրնաս անկէ իշխան սարքել, կամ զօրավար. թէեւ այս վերջինը քիչ մը աւելի դժուար է, քանի որ բանակ մը, թշնամիներ ու պատերազմ մըն ալ անհրաժեշտ է ճարել որպէս փիկիւռան: Հայաստանցի «ազնուական»ներուն համար ստուգումի փորձն ալ չի կրնար ծուղակ լարել, քանի որ ոչ ոք հարկը կը զգայ հարցնելու, օրինակ՝ վերոնշեալ պարագային առնչութեամբ, թէ ինչո՞ւ նախապապուն կը յղուի ազնուականութեան ջնարակը: Տրամաբանական կարգով՝ ազնուական նախապապ ունեցողը՝ պէտք է ունենայ նաեւ ազնուական պապ, ազնուական հայր որմէ տիտղոսը ժառանգելը բնական բան կ'ըլլայ: Սակայն, հոս ալ փրկիչի նման կը հասնին համայնավար կարգերը որոնք կորած են այդ շղթան, ազնուական թոռնիկները դնելով ո՛չ թէ իրենց հայրերուն, այլ մշուշին մէջ կորած նախապապերու հետքերուն վրայ:

Լրատուութենէն կը կարդանք տակաւին թէ կազմակերպութեան նախագահն է թեքնիք գիտութիւններու տոքթոր, փրոֆէսոր Գէորգ Փիրումեան. ան «նախապապ» հասցէէն քիչ մը աւելի շօշափելի չափանիշ մը կու տայ այս վերնագոյն դասին պատկանելիութեան, ըսելով որ ազնուական, իշխանական ծագում կը մատնեն «Արշակունի»ի, «Մամիկոնեան»ի, «Բագրատունեան»ի, «Պահլաւունի»ի, «Մելիք – Փարսադանեան»ի, «Մելիք – Շահնազարեան»ի նման ազգանուններ: Խորքին մէջ, անդրադառնալով թէ զանազան վերիվայրումներու, նոյնիսկ բնականոն պայմաններու մէջ մեր նախորդ սերունդներուն համար որքա՛ն դիւրին բան էր եւ այսօր ալ շատ դժուար չէ փափաքելի մականունի մը տիրանալ, ի յառաջագունէ որպէս ազնուականութեան փաստ ընդունուած այդ անուններէն մէկն ալ կրել շատ բանի երաշխիք չէ: Մանաւանդ մեր իրականութեան մէջ «ունի» վերջածանցով շինուած մականուններու պատկառելի բանակը ամէն օր կրնայ ստուարանալ, օրինակ՝ Արշակեանէ մը ձեւուած «Արշակունի»ով մը: Այսուհանդերձ, յստակ է նախագահ Փիրումեանի բառը թէ բոլոր անոնք որոնք Գազանճեանի, Փափազեանի, Նալպանտեանի, Կօշկակարեանի, Տէմիրճեանի նման իրենց նախապապուն դասակարգը բացայայտ կերպով մատնող անուններ կը կրեն, որեւէ յոյս պէտք չէ ունենան ազնուականութեան ակումբին մաս կազմելու: Նոյն անձը ըսած է տակաւին թէ ազնուականութիւնը կը փոխանցուի արական գիծով, իսկ ազնուական պատկանելիութիւնը կ'որոշէ յատուկ «Պատմածագումնաբանական յանձնաժողով»ը:

Ազնուականներու միութիւնը ունի անդամակցութեան քանի մը աստիճաններ. կան իսկական անդամներ, որոնք կ'ըսուի թէ վաւերաթուղթեր պահպանած են՝ եւ կրցած ապացուցել իրենց ծագումը. կան նաեւ թղթակից – անդամներ որոնց վաւերաթուղթերը լման չեն: Այս մանրանկարչումը մտածել կու տայ որ Հայաստանի, կամ Սփիւռքի մէջ կան Հայեր որոնք ազգագրական թանգարանի բաժին մը լեցնելու չափ վաւերագրի տէր են. ուրիշ ի՞նչպէս կարելի կ'ըլլայ Մամիկոնեաններու, կամ Արշակունիներու հետ լուրջ, հաւատք ընծայելիք կապ մը փաստել երբ մէկ-մէկուկէս հազարամեակ ինկած է այդ կարգի նախապապու մը եւ այսօրուան շառաւիղներու միջեւ:

Միութեան լրջութեան վերջին փաստ մը կու տայ նշումը թէ «գրանցուած են նաեւ օտարերկրեայ անդամներ»: «Օտարերկրեայ»ն այս անգամ Սփիւռքի Հայը չէ որ կը սահմանէ, քանի որ Սփիւռքէն անդամներու մասին արդէն ըսուած էր: «Օտարերկրացի»ն հոս ուղղակի ոչ Հայն է, ինչպէս՝ Անգլիոյ թագուհին, կամ Սպանիոյ գահակալը: Հետաքրքրական է գիտնալ թէ այդ դասէն առնուած անդամները իրենք տեղեակ պահուա՞ծ են «Հայ ազնուականներու միութեան» իրենց անդամակցութեան...:

Մեծ լրջութեամբ Երեւանէն որպէս լուր հաղորդուած այս երգիծականը կ'աւարտի ըսելով որ Հայաստանի ու Արցախի ի նպաստ իր մեծ ծառայութիւններուն համար միութեան պատուոյ անդամ ընտրուած է պարոնուհի Գոքսը: Ըսուածը հակառակ ուղղութեամբ կարդալով, այլեւս ամէն Հայու հպարտութեան բնական իրաւունքն է յայտարարել աշխարհով մէկ թէ Մեծն-Բրիտանիոյ Լորտերու Պալատին մէջ ազգակից մը ունի...: Այս տեսակ մեկնակէտերով շինուած են ապահովաբար այն առասպելները որոնք ամէն յարմար առիթի որպէս Հայ կը ներկայացնեն Է. Ռոսթանը, Հ. Գարայանը ու շատ ուրիշներ:

Միութիւնը ունի եղեր հանդիսաւոր օրերու իր ցանկը որուն գլխաւոր տեղը կը գրաւէ Աւարայրի ճակատամարտի օրը: Երեւանի մէջ տեղի կ'ունենայ եղեր նաեւ տարեկան «ազնուականների հաւաք»: Մե՛ղք որ տեղեկատուութիւնը զանց առած է միութեան հասցէն ալ կցել այս բոլորին. տարեմուտի, դարամուտի, հազարամեակի այս օրերուն անհետ կորսուած աշխարհներու կապուած ազնուականութեան անկատար տենչեր որոնք կը տատանին անհատական յաւակնութիւններու եւ ընդհանուրին ծիծաղին միջեւ, վերջապէս կրնային լաստ մը կապուիլ. իսկ միութիւնը կը փրկուէր իր մէկ միլիոն Հայէն միմիայն հազար հատիկ «ազնուական» քամած ըլլալու ամօթէն:

Հաւանաբար ուշ չէ տակաւին ու անգամ մը որ այդ հասցէն տրուի, ամէն Հայու սրբազան պարտքը կ'ըլլայ նախապապերու աշխարհը կարգի բերել, հոնկէ քաշել հանելու համար ազնուականը որ մինչեւ այսօր անարդար մեծագոյն զոհը եղած է մեր ազգային անտարբերութեան: Փա՛ռք Հայ ազնուականներու միութեան որ վերջ տուած է ընդհանուր այս ամօթին:

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՒՅԵԱՆ

ԱՆՑԵԱԼԻ ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՌՈՄԷՆ ՌՈԼԱՆ ԵՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՋԱՐԴԵՐԸ

Արդի սերունդը, եթէ նոյնիսկ լսած է Տրէյֆիւսի վէճին մասին, չի կրնար երեւակայել թէ ինչ յուզումնալից մթնոլորտ ստեղծեց այդ խնդիրը Ֆրանսական կեանքին մէջ, ԺԹ. դարուն վերջին տարիները եւ Ի. դարուն սկիզբը:

Տրէյֆիւս անուն հարիւրապետ մը, կրօնքով հրեայ, ամբաստանուած իբր Գերմանիոյ հաշուին դաւաճան, ցկեանս բերդարգելութեան դատապարտուեցաւ Պատերազմական Ատեանին կողմէ:

Այդ վճռին թեր ու դէմ դիրք բռնեցին բոլոր Ֆրանսացիները եւ այդ գժտութիւնը տարիներ տեւելով արտակարգ ծաւալ առաւ ու վրդովեց ամբողջ Ֆրանսան: Ի վերջոյ Տրէյֆիւսի անմեղութիւնը հաստատուեցաւ եւ դատապարտութիւնը վերաքննուեցաւ: Բայց կիրքերը երկար ատեն վառ մնացին, անհաշուելի քաղաքական անդրադարձումներով:

Մինչեւ այժմ երբեմն մամուլին մէջ կը փառաբանուին Տրէյֆիւսի անմեղութեան ախոյեանները, որոնք, հակառակ անասելի լուտանքներու, զրպարտութիւններու եւ հալածանքներու, ճշմարտութեան յաղթութիւնը ապահովեցին: Այդ արդար գնահատումները կարդալով սակայն, իբր Հայ, խորհրդածութեան կը մատնուինք՝ երբ կը գտնենք այդ ախոյեաններու մէկին, աշխարհահռչակ գրագէտ Ռոմէն Ռոլանի գրչին տակ խստօրէն արտայայտուած վերապահում մը:

Ռոմէն Ռոլան իր «Երիտասարդութեան յուշեր»ուն մէջ (էջ 222) կը քննադատէ Տրէյֆիւսի դատին այն պաշտպանները, որոնք անոր ի նպաստ պայքարելով գոհացան եւ կամաւ անտես ըրին այլ անարդարութիւններ: Փորձաքար մը կայ սակայն, կը գրէ Ռոմէն Ռոլան, ոճիրներուն ամենավայրագը, Հայկական կոտորածները: Վիքթոր – Պէռար, Կ. Պոլսէն վերադարձին, անհերքելի մանրամասնութիւններ տեղեկագրած էր անոնց մասին: Ամբողջ ժողովուրդի մը կանխամտածուած ջարդն էր, պաղարիւնութեամբ գործադրուած ջարդ մը, մեթոտով կարգադրուած եւ ղեկավարուած՝ կառավարութեան կողմէ:

Առանց բացառութեան, կը շարունակէ Ռոմէն Ռոլան, եւրոպական բոլոր կառավարութիւնները գիտէին եւ կը սպասէին, գէթ մէկ ամիս առաջ, որ ջարդերը տեղի պիտի ունենային: Եւ սակայն, քաղաքական պատճառներով, ոչ մէկը, – բացի թերեւս Անգլիայէն՝ որուն շահը եւ առաքինութիւնը կը զուգադիպէին իրեն յատուկ եւ ստէպ քաղաքական արուեստին, – ոչ մէկը փորձ մը ըրաւ, բան մը ընել ուզեց այդ ջարդերը արգիլելու համար: Ո՛չ մէկ ձայն բարձրացաւ մեր մեծ մամուլին մէջ՝ զանոնք դատապարտելու համար: Կարմիր Սուլթանը կաշառած էր մամուլը: Յայնժամ, կը յիշէ Ռոմէն Ռոլան, տեսայ մարդիկ որոնք, քանի մը ամիս վերջ, ի նպաստ Տրէյֆիւսին «ոճի՛ր» պիտի գոչէին, խելացնոր անկեղծ վիշտով եւ կատաղութեամբ, բայց խուլ պիտի ձեւանային երբ իրենց կը խօսուէր Հայաստանի մասին կամ նոյնիսկ պիտի ժպտէին անտարբերութեամբ, իբր թէ պարզ ոստիկանական գործողութիւն մըն էին ջարդերը, որոնց զոհերը իրենց բախտին այնչափ ալ անարժան չէին...

Թարգմանութիւնը չերկարենք: Եւս առաւել յարգանքի եւ երախտագիտութեան պարտք ունինք այն անձնաւորութիւններուն հանդէպ եւ առանձնապէս «Փրօ-Արմէնիա»յի խումբին, որոնք ոգի ի բռին մաքառեցան այդ անտարբերութեան դէմ: Ապարդիւն: Անտարբերութիւնը եւ կառավարական ուղղութիւնը համաձայն էին:

Ի՞նչ օգուտ ընդվզիլ կամ ցաւիլ: Փաստերը իրարու վրայ մշտապէս կը դիզուին թէ, միջազգային կեանքին մէջ, ուրիշին կրած հալածանքը պղատոնական գթասրտութեան մը սահմանը անցնող զգացում չարթնցներ՝ եթէ շահախնդրութիւնը գործունեայ միջամտութեան չմղէ պաղարիւն հանդիսատեսները. Կարեւոր է չմոռնալ դասը:

ՎԱՀԱՆ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼԵԱՆ

«Յառաջ», 1958 Յուլիս 4

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՄԱՔՍԱՅԻՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՐԾԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ԳՈՅԱՑԱԾ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՄԻՋԵՒ

Դեկտ. 19-ին, Մոսկուայի մէջ Տնտեսական համագործակցութեան միջկառավարական յանձնաժողովի նիստի աւարտին ստորագրուած փաստաթուղթերը կը կանոնակարգեն Հայաստանի եւ Ռուսաստանի մաքսային սպասարկութիւններու համագործակցութիւնը: Բացի այդ, նոյն օրուան նիստին երկու կողմերու Արտաքին գործերու նախարարութիւնները յանձնառութեան նամակներ փոխանակած են յառաջիկայ 10 տարիներու ընթացքին տնտեսական համագործակցութիւնը զարգացնելու մասին: Սակայն դեռ լուծուած չէ երկկողմ յարաբերութիւններու կարեւորագոյն հարցերէն մէկը, որ կը վերաբերի Ռուսաստանի նկատմամբ Հայաստանի ունեցած պետական պարտքերու վճարման: Այս մասին մասնագէտներու կարծիքն այն է որ երկու երկիրներու ուժանիւթի բնագաւառի համագործակցութեամբ ձեռք ձգուելիք հասոյթով կարելի կ'ըլլայ հարցին լուծում գտնել, Հայաստանի հիւլէակայանի արտադրութիւնը վաճառելով երրորդ երկիրներու: Յանձնաժողովին յաջորդ նիստը տեղի կ'ունենայ 2001-ի երկրորդ եռամսեակին, Երեւան:

Իտալահայ նամականի

ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱՆԱՉՄԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ս. Թ. Դեկտեմբերի 17-ին Հռոմի Ս. Նիկողայոս հայկական եկեղեցում մատուցուեց պատարագ՝ ի պատիւ Նոյեմբերի 17-ին Իտալիայի Խորհրդարանի Երեսփոխանական Ժողովի մի խումբ պատգամաւորների: Միջոցառումը համատեղ կազմակերպել էին Հռոմի հայ համայնքը եւ Իտալիայում ՀՀ դեսպանութիւնը:

Պատարագիչն էր Հռոմի Լեւոնեան հայկական վարժարանի վերջերս նշանակուած մեծաւոր Վարդան Եպիսկ. Պօղոսեանը: Բազմամարդ եկեղեցում ներկայ էին, Հռոմի հայ համայնքի անդամներից բացի, Իտալիայի Խորհրդարանի պատգամաւորներ, Լացիոյի մարզպետարանի եւ Հռոմի քաղաքապետարանի, հասարակական կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներ, լրագրողներ:

Պատարագից յետոյ տեղի ունեցաւ ի նպաստ Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչման հանդէս եկած Իտալիայի Խորհրդարանի պատգամաւորների մեծարման հանդիսութիւն: Ողջոյնի եւ երախտագիտութեան խօսքով հանդէս եկաւ Վարդան Եպիսկ. Պօղոսեանը: Ապա ելոյթ ունեցաւ իտալահայ բարեկամութեան «Ջատիկ» ընկերակցութեան նախագահ Կրայիէլա Ֆալքոնին, որը Հայոց ցեղասպանութեան ճանաչումը լուրջ ներդրում համարեց ի նպաստ հարաւկովկասեան տարածաշրջանի կայունութեան եւ ժողովրդավարութեան յաղթանակի:

Իտալահայոց Միութեան վարչութեան անդամ, Իտալիայում ՀՀ դեսպանութեան Խորհրդի նախագահ Փիէթրօ Քուչուկեանն իր ելոյթում անդրադարձաւ հայ ժողովրդի բարեկամ, Տրապիզոնում 1915 թ. Իտալիայի հիւպատոս Ճաքոմօ Կորինիի կեանքի էջերին՝ ընդգծելով, որ Իտալիան երբեք չի դադարել խօսել Հայոց ցեղասպանութեան մասին, եթէ ոչ ակտիւօրէն, ապա գոնէ իր վկաների միջոցով՝ ի դէմս Կորինիի, որին այն դաժան տարիներին յաջողուել է փրկել շուրջ 50.000 Հայերի:

Հռոմի Հայութեան երախտագիտութիւնն արտայայտեց համայնքի փոխ-նախագահ Ռոպէր Աթթարեանը, որը մասնաւորապէս նշեց, որ Իտալահայութիւնը միշտ վստահ է եղել հայ ժողովրդի հանդէպ Իտալացիների տածած բարեկամութեանը եւ որ իրենք հպարտ են Իտալիայի քաղաքացի լինելով:

Իտալիայում ՀՀ դեսպան Գ. Բաղդասարեանն ընթերցեց Խորհրդարանի Երեսփոխանական Ժողովի նախագահ Լուչիանո Վիոլանթէի նամակը, ապա ՀՀ Նախագահի եւ կառավարութեան անունից երախտագիտութիւն յայտնեց բոլոր այն Իտալացիներին, ովքեր աջակցել են բանաձեւի ընդունմանը, ընդգծելով յատկապէս այս հարցում պատգամաւորների ցուցաբերած վճռականութիւնը եւ միասնութիւնը:

Վերջում, ելոյթ ունենալով բոլոր պատգամաւորների անունից, բանաձեւի համահեղինակ Ճանքարլօ Փալիարինին շնորհակալութիւն յայտնեց ասուած բոլոր ջերմ խօսքերի համար, աւելացրեց, որ այդ բանաձեւի ընդունման գործում մեծ դեր է խաղացել նաեւ ՀՀ դեսպանը, որն այդ օրերին հանդիպելով բոլոր խմբակցութիւնների ղեկավարներին եւ նրանց տրամադրելով բազմաթիւ վաւերութիւններ եւ փաստաթղթեր, ի մի բերելով եւ համաձայնեցնելով դիրքորոշումները, մեծապէս աջակցեց հարցի դրական լուծմանը: «Կարեւոր է, ելնելով հումանիզմի պահանջներից, որպէսզի հայ ժողովրդի ցեղասպանութիւնը ճանաչուի նաեւ ԱՄՆ-ում: Անգլիայում եւ ամբողջ աշխարհում», – եզրափակեց իր ելոյթը պատգամաւորը:

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

Amnésie Internationale

XXe SIECLE,
UN SIECLE DE GENOCIDES

Մարսէյլի ԺԱՖ-ը (Ֆրանսայի Հայ Երիտասարդութիւն) վերոնշեալ խորագրով որ դիպուկ բառախաղ մըն է ձեռնարկած է մեծ հանրաժողովի մը Փետրուար 10-ին Docks des suds: Նպատակն է դատապարտել 20-րդ դարու բոլոր ցեղասպանութիւնները, շեշտը դնելով Հայոց ցեղասպանութեան վրայ, որ առաջինն է ժամանակագրական կարգով:

Վիճարկումներ եւ կլոր սեղաններ նախատեսուած են, մասնակցութեամբ յանձնառու փիլիսոփաներու, պատմաբաններու եւ լրագրողներու: Արդէն իսկ ապահովուած է հետեւեալներու ներկայութիւնը. - Գաթրին Գոքէօ, Ռոպէր Կէտիկեան, Իվ Թերնոն, Գեղամ Գեւոնեան, Միշէլ Մարեան: Շփումներ կան Ալէն Ֆինքըլքրաութի, Գարլ Զերոյի, Միշէլ Թիւպիանիի, Ժան-Լուի Քրէթիէնի, Էտկար Մորէնի, Ֆրանսուա Պիգոյի, Ժան Հացֆելտի հետ:

ՄԱՐՆ-ԼԱ-ՎԱԼԷԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Նոյեմբեր 18-ի նման երեկոյթները, պէտք ուզէինք որ յաճախակի ըլլային: Ան տեղի ունեցաւ Նոյեմբեր 18-ին Նուազի լը Կրանի Թէնիս գլըպին մէջ: Համախմբուած էին շուրջ 50 հոգի ճաշի մը շուրջ, որու սկիզբէն առաջ, ներկաները հմայեց Բիւզանդ Ֆընտըքեան նախ իր երաժշտութեամբ քանի մը քերթուածներով եւ ծանօթ երգերով: Երկու գրողներ՝ Ալպէր Անտոնեան եւ Փասքալ Զաքմաքեան ներկայացուցին իրենց վերջին գործերը՝ «A chacun son destin» և «Confession d'un poète» առաջինին համար և «Le crépuscule des anges» երկրորդին:

Ծանօթ է որ հայկական ճաշ մը միշտ անակնկալներ կ'ունենայ: ԱՖԱՄ-ի նախագահը Ֆիլիփ Փիլիպոսեան, որ հանդիսավարն էր երեկոյթին, ոչ թէ մէկ այլ՝ քանի մը անակնկալներ հաղորդեց: Նախ, Քրիսթին Թրեմուլէ Ֆու տիւ Տէզէրի հրատարակչատան տնօրէնուհին, որ լոյս ընծայած է Փասքալի գիրքերը, Թուլուզէն եկած էր ներկայ ըլլալու եւ ներկայացնելու համար անոր վերջին հատորը: Ապա, տոքթ. Յակոբ Գրգեաշարեան, Գիտութեանց միջազգային Արարատ Ակադեմիայի նախագահը, որ պատուական անդամի վկայականներ շնորհած է վերոնշեալ գրագէտներուն:

Ալպէր Անտոնեան Յ. Թումանեանէն, Յ. Շիրազէն եւ Հ. Յովհաննիսեանէն քանի մը քերթուած արտասանեց, որոնք ջերմօրէն ընդունուեցան: Այս անակնկալ մը՝ ձրի թոմպոլա մը բոլոր ներկաներուն: Առաջին շահողը եղաւ Նուազի-լը-Կրանի քաղաքապետին կցորդը՝ Ժան-Լիւք Պէնահմիաս, որու շամփանեի շիշ մը վիճակեցաւ: Ուրիշներ, երեկոյթին հեղինակներուն նուիրած գիրքերը ստացան: Առաջին մրցանակը՝ Փասքալ Զաքմաքեանի կողմէ ԱՖԱՄ-ին նուիրած մէկ պաստառին արժանացաւ Տիկին Միշէլ Խըլիւէ:

Անոնք որոնք զիրար չէին ճանչնար նախքան այս երեկոյթը, իրարու ծանօթացան եւ բարեկամացան: Այս է, կը խորհիմ, գլխաւոր արդիւնքը այս երեկոյթին, որ նաեւ նպաստեց ամրապնդելու ԱՖԱՄ-ի անդամներուն եւ ղեկավարներուն միջեւ կապերը:

ՄԱՐՏԻՐՈՍ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹԻ Զբօսաշրջութեան նախարարութեան ապակեպատ սրահին մէջ, Դեկտ. 2-ին, տեղի ունեցած է ԼՕԽ-ի Շրջ. Վարչութեան ձեւարուեստի յանձնախումբին կազմակերպած «Հայկական ձեռագործներու ցուցահանդէս»ի բացումը, նախագահութեամբ լիբանանահայ արուեստագէտ Լիւսի Թիւթիւնճեանի: Բացման արարողութենէն ետք, արաբերէն եւ հայերէն խօսք առած է ԼՕԽ-ի Շրջ. Վարչութեան ատենադպիր՝ Սօսի Պօյաճեան: Ապա, ելոյթ ունեցած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան: Ցուցադրութեան դրուած էին սեփական եւ ԼՕԽ-ի հաւաքածոներուն պատկանող եւ յաճախ աւելի քան հարիւր տարուան հնութիւն ունեցող հայկ. ձեռարուեստի նրբահիւս օրինակներ, որոնք կը ներկայացնէին հայրենական քաղաքներու ինչպէս՝ Մարաշի, Այնթապի, Սվազի, Ուրֆայի իւրայատուկ զարդանախշերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

Մի մարդ փողոցում հայկական նոր 5.000-նոց թղթադրամ է գտնում եւ ուրախացած բացագանչում.

– Ախր, սա Յովհաննէս Թումանեանի ծննդականն է...

Վազում է ոստիկանութիւն ու ծննդականը յանձնում հերթապահին: Վերջինս, ուշադիր զննելով թղթադրամը, գոռում է.

– Ախմախ, սա ոչ թէ Թումանեանի ծննդականն է, այլ՝ անձնագիրը:

***

Մարդուն ինչքան էլ տաս, աւելի շատ կը ցանկանայ:

– Քեզ երբեւէ երեք տարուայ բանտարկութիւն տուե՞լ են...

***

Ջագսից դուրս է գալիս հարսնացուն, կողքից՝ փեսացուի շորեր հագած մի կապիկ: Հաւաքուածները նախանձով շշընջում են.

– Այո՜... հիմա Վարդուշը Ամերիկայում կ'ապրի, յետոյ ի՞նչ, որ գազանանոցում...

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ը.

– Որո՞ւ վրայ կը կասկածիս, հարցուց յանկարծ Արամ, չեչտակի նայելով իր խօսակցին աչքերուն մէջ:

Սեդրակ ամենաբնական կերպով մը պատասխանեց.

– Խնդիրը այնքան ծանրակշիռ է որ չեմ կրնար թեթեւօրէն ենթադրութիւններ ընել ու գիպուածական երեւոյթներէն խաբուելով աս ու ան ամբաստանել, սակայն յայտնի կ'երեւի որ մատնիչը մեր քով գտնուող, մեզի գործակից, մեր բոլոր գաղտնիքներուն տեղեակ մէկն է: Ո՛վ որ ալ ըլլայ, նորէն կը կրկնեմ, շուտով երեւան պիտի ելլէ եթէ քեզի հետ մեր ջանքերը միացնենք... Բայց անկէ առաջ կենսական խնդիր մը կայ զոր հարկ է անմիջապէս կարգադրել եւ որուն համար եկած էի այս գիշեր Նարդիկը տեսնելու:

– Ի՞նչ է խնդիրը:

Սեդրակ յայտնեց իր քիչ մը առաջուան երկիւղները Նարդիկի ապահովութեան մասին եւ կրկին պնդեց թէ Նարդիկ չէր կրնար իր տունը մնալ եւ թէ հարկ էր անպատճառ ուրիշ ապահով տեղ մը փոխադրել:

– Թաթավլայի կողմերը, պատուաւոր Յոյնի մը տան մէջ ապահով տեղ մը պատրաստած եմ իրեն համար, – ըսաւ, – ուր կրնայ հանգիստ մնալ մինչեւ որ վտանգը անցնինք և ոստիկանական խուզարկութիւնները մեղմանան... Ես ջանացի համոզել զինքը որ անմիջապէս, այսինքն այս վայրկեանիս իսկ, հոն փոխադրուի, բայց Նարդիկ կ'ընդդիմանայ. աւելի կը նախընտրէ ձերբակալուիլ անօգուտ տեղը եւ Սիմոնի բանտակից ըլլալ, քան թէ ազատ մնալով աշխատիլ այն գործին որուն ինքզինք նուիրել ուխտած է... աւելի զգացումներուն կ'ուզէ հետեւիլ քան բանականութեան:

Սեդրակ այս խօսքերը արտասանած ատեն հեգնական ժպիտով մը նայեցաւ Նարդիկին որ սրտնեղած կարմրեցաւ:

– Ես երբեք այնչափ պիտի չտխրէի, շարունակեց Սեդրակ, եթէ ապահով տեղ լուր առած չըլլայի թէ Նարդիկի վրայ եւս ծանր կասկածներ կան եւ թէ ոստիկանութիւնը զինքը կը փնտռէ ու մէկ ժամէն միւսը կրնայ գալ ու այս տունը կոխել:

Անմիջական վտանգի մը այս հաւանականութիւնը զոր երկրորդ անգամ Նարդիկի երեւակայութեան առջեւ կը պարզէր երիտասարդը, իր ազդեցութիւնը գործեց խեղճ աղջկան վրայ: Շուարած ու վարանոտ՝ դէպի Արամը դարձաւ, անկէ օգնութիւն մը, խորհուրդ մը հայցող նայուածքով մը: Արամ արդէն իր որոշումը տուած էր:

– Շատ իրաւացի են Սեդրակին բառերը, հոս չես կրնար մնալ, թէ քեզի եւ թէ մեր ամէնուս համար վտանգ կայ, ըսաւ ոտքի ելլելով. միասին դուրս կ'ելլենք ու կը տանինք քեզ կը յանձնենք Սեդրակին պատրաստած տունը...

– Բայց մայրս, գոչեց Նարդիկ, խեղճ կինը ի՞նչպէս պիտի կրնաք համոզել:

– Այդ իմ գործս է, պատասխանեց Արամ, ես հիմա իր քով կ'երթամ եւ պէտք եղածը կը խօսիմ, դուք հոս ինծի սպասեցէ՛ք:

Ու սենեակէն դուրս ելլելով գնաց խոհանոց, ուր պառաւը զբաղած էր նոյն միջոցին:

Սեդրակ վերջապէս հասած էր իր նպատակին: Նարդիկ կը փոխադրուէր իր որոշած թաքստոցը, բայց կէտ մը կար զոր հաշուի չէր առած կամ մանաւանդ բնաւ չէր նախատեսած, այն էր Արամի ընկերացումը մինչեւ Թաթավլա: Այս մասին իր կողմէ առարկութիւն մը կրնար Արամի քնացած կասկածները զարթեցնել, ուստի որոշեց անտրտունջ ընդունիլ այս ընկերակցութիւնը, յետոյ անկէ խուսափելու ճարը մտածելով: Գալով Նարդիկի՝ առտուընէ ի վեր կրած յուզումները եւ սրտադողը արդէն չափազանց ազդած էին իր վրայ ու այժմ իր կամքը գրեթէ բոլորովին կորսնցուցած համակերպութեամբ ինքզինքը լքած էր ընկերներուն:

Քանի մը վայրկեան ետքը Արամ ներս մտաւ.

– Պէտք եղածը խօսեցայ, համոզուեցաւ, մեկնինք անմիջապէս, ըսաւ. հետզհետէ կը համոզուիմ կոր թէ հոս աւելի երկար մնալը վտանգաւոր է:

Նարդիկ մտատանջ ակնարկ մը նետեց Արամին:

– Դուն ալ միասին պիտի գա՞ս մեզի հետ, հարցուց աղաչաւոր ձայնով մը:

– Անշուշտ, պատասխանեց Արամ, մեր ձեռքով պիտի տանինք քեզ Սեդրակի բարեկամ յոյն ընտանիքին քով, միայն թէ աճապարէ՛ ու մեկնինք... քեզի պէտք եղած հանդերձեղէնները վաղն ալ կարելի է փոխադրել, առ այժմ գլխարկդ դի՛ր ու երթանք:

Վայրկեան մը ետքը երկու երիտասարդները եւ Նարդիկ դուրս կ'ելլէին տունէն, մինչ աղջկան պառաւ մայրը արտասուալից աչքերով կը դիտէր անոնց մութին մէջ աներեւոյթ ըլլալը:

Նեղ եւ ծուռումուռ փողոցէ մը վեր մագլցելէ ետք հասան մեծ փողոցը ուր կառք մը կեցած էր:

– Ահաւասիկ Ջարլս եւ իր քոյրերը, ըսաւ Արամ, որոնք ինծի կը սպասեն, լաւագոյն է որ զիրենք ալ միասին առնենք ու բազմութեամբ երթանք... բոլորովին Եւրոպացի կը կարծուինք ու աւելի ապահով կրնանք ըլլալ:

Արամի խորհուրդը ընդունուեցաւ: Ջարլս կառքը ճամբեց եւ ամէնքը միասին դէպի Թաթավլայի զառիվայրը դիմեցին:

Սեդրակի պատրաստած տունը մօտ էր եւ հազիւ քառորդ մը ետքը խումբը հասած էր դրանը առջեւ:

Յոյն ընտանիքը կը սպասէր այս այցելութեան եւ հիւրերը սիրալիր ընդունելութեամբ մը առաջնորդուեցան կեդրոնական սենեակը որ իբրեւ հիւրանոց կը ծառայէր:

(Շար. 23)

Տիկին Պէամրիս Բաստանեան,
Տէր եւ Տիկին Գէորգ – Այտա Գէորգեան,
Տէր եւ Տիկին Թիէրի – Նորա Գորնավին,
Իր թոռները, թոռնորդիները եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծ – հօր, մօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՎԱՀԷ ՋԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆԻ

մահը որ պատահեցաւ Դեկտեմբեր 21–ին 95 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Չորեքշաբթի, Դեկտեմբեր 27–ին ժամը 13·30–ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին ուրկէ մարմինը կ՚ամփոփուի Le Vésinet–ի գերեզմանատունը Allée de la Meute, ընտանեկան դամբարանին մէջ։

«ՅԱՌԱՋ». – Մեր ցաւակցութիւնները ողբացեալին զաւակներուն։

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ
Յովհաննու աւետարանչին
Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի։

Ս. ՊՕՂՈՍ–ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

Երեքշաբթի, Դեկտեմբեր 26
Տօն է Սրբոց Առաքելոցն
ՊԵՏՐՈՍԻ եւ ՊՕՂՈՍԻ
ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս Եկեղեցւոյ մէջ։

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Տարեվերջի պատարագ ժամը 10–ին։
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

ՀԱՅ ԿԱԹՈՂԻԿԷ Ս. ԽԱՉ ԱԹՈՌԱՆԻՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻ

13, rue du Perche — 75003 Paris

ԾՆՈՒՆԴ

Երկուշաբթի, Դեկտեմբեր 25, ժամը 11–ին ծննդեան պատարագ։
Կը պատարագէ՝
ԳՐԻԳՈՐ ԵՊԻՍԿ. ԿԱՊՐՈՅԵԱՆ

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE
Ballet National d'Arménie
PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
☎ 04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. ☎ 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

C.B.A.F. - Section Paris
SÉJOUR D'HIVER

du 18 au 25 février

La section «Archalouys Tathéossian» de Paris organise son séjour familial dans son centre de vacances de Bellefontaine (Jura).

Prix compétitifs !!!,
Ambiance arménienne assurée !!!
Rejoignez-nous, avec vos enfants, petits-enfants ou amis pour passer une semaine de détente, à l'air pur !!!

Renseignements et inscriptions auprès de
Araxie : 01 39 83 71 19 (de 19h à 21h)
ou de
Marie : 01 47 80 71 73 (de 09h à 19h).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները. – Տէր եւ Տիկին Արբահամեան 2000 Ֆր., Տիկին Մարթա 5000 Ֆր., Օր. Պիպէրեան, Պ. Մխիթարեան 1000ական Ֆր., Պ. Պէրպէրեան 3000 Ֆր., Պ. Օհաննէսեան եւ Տիկին Զաթրեան 500ական Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 400 Փրանք։

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!
EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

VIENT DE PARAITRE

le 2ème tome de
l'ICONOGRAPHIE ARMENIENNE
de Sarkis BOGHOSSIAN

525 pages, relié,
avec plus de 800 reproductions
en couleur et en noir et blanc

Pour les fêtes de fin d'année
OFFREZ
CE MAGNIFIQUE
OUVRAGE
A VOS AMIS

Librairie Orientale
H. SAMUELIAN
51, rue Monsieur-le-Prince
75009 PARIS
☎ 01. 43. 26. 88. 65

Date à retenir

SOIREE CABARET DANSANTE
organisée
par la Section **«Astrig»** d'Arnouville
de la Croix Bleue
Samedi 10 février à partir de 21h30

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE
le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2001
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville — 75010 PARIS
SIRET : 571 027 317 000 15 Commission paritaire : No 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6.00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.066 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.066

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԾՆՈՒՆԴԸ տարբեր բնոյթ ստացաւ այս տարի Հռոմի մէջ: Արդարեւ Հակառակ անձրեւին Պապին պատարագը մատոյց բացօթեայ, Ս. Պետրոս հրապարակը 50 հազար հոգիի ներկայութեան: Յովհ. Պօղոս Բ. իր հոգեւոր ճառին մէջ դատապարտեց բիրտ ուժը, Մերձաւոր – Արեւելքի ողբերգական վիճակը ու մանաւանդ «մահուան մշակումը», այս վերջինը ուղղակի դատապարտումն ըլլալով կամաւոր վիժումներուն եւ հեշտամահութեան (էօթանազի): Պապը Ծնունդը շնորհաւորեց 59 լեզուներով, հակառակ իր բացայայտ յոգնութեան եւ խօսելու դժուարութեան, հետեւանք Փարքինսոնի հիւանդութեան: ԲԵԹՂԷՀԷՄի մէջ, ամէնէն տխուր Ծնունդը տեղի ունեցած է: Ս. Ծննդեան Մայր Տաճարին պատարագին ներկայ եղած են միայն երկու հազար հոգի, ի չգոյս որոնց՝ Արաֆաթ:

ՍԵՐՊԻՈՅ ՄԷՋ, նախագահ Քոսթունիցայի զօրավիգ եղող համախմբումը յաղթեց երեսփոխանական ընտրութեան, ապահովելով բացարձակ մեծամասնութիւն մը Խորհրդարանին մէջ: Միլոսեւիչի ընկերվարական կուսակցութիւնը, որ երկրին քաղաքական առաջին ուժն էր հազիւ կրցաւ ձայներու 13%-ը ձեռք ձգել: Քոսթունիցայի Սերպիոյ Ժողովրդավար Ընդդիմութիւնը Ժողովին 250 աթոռներուն 176-ը ապահոված է: Նորընտիր վարչապետը՝ Զորան Ճինճիկ յայտարարած է որ, իր կառավարութեան առաջին գործերէն պիտի ըլլայ դատել Միլոսեւիչը:

ՃԱՔԱՐԹԱՅԻ (Ինտոնեզիա) մէջ, քրիստոնեաներու դէմ հալածանքը եւ ահաբեկչական արարքները դադար չունեցան Ծնունդին, ընդհակառակն ռմբարձակներ գործուեցան եկեղեցիներուն դէմ, կէս գիշերուան պատարագի առեն իսկ: 14 հոգի մեռած է ողբերգական պայմաններու մէջ: Ինտոնեզիա 210 միլիոն բնակիչ ունի, որու 90%-ը մահմետական է, քրիստոնեաները 5% են միայն: Կրօնական պատերազմէ աւելի, այն տպաւորութիւնը կը տիրէ որ երկիրը ապակայունացնելու նպատակ կը հետապնդուի:

Ժ. Գ. ՄԻԹԸՐԱՆ բանտը մնաց Ծնունդին, դատաւորները այս օրերուն միայն պիտի ուսումնասիրեն իր առժամեայ ազատ արձակումը: Ֆ. Միթերանի անդրանիկ զաւակը կը մնար Սանթէի բանտին անձնաւորութեանց բաժանմունքը, ուր հանդիպեցաւ Մ. Փափոնի: Զէնքի շահագործութեան այս խնդիրը միայն ձախին չի վերաբերիր, խնդրոյ առարկայ են նաեւ աջէն անձնաւորութիւններ, ինչպէս Ժան - Շարլ Մարքիանի, Եւրոպական խորհրդական ԷՌ–ՓԷ–ԷՖ–ի (Փասքուայի կուսակցութիւն): Ամէն ինչ սկսած է անցեալ ամառ, երբ խուզարկութիւն մը կատարուած է տուրքերու մասնագէտ փաստաբանի մը՝ Ալէն Կիյուի գրասենեակը: Հարցը կը վերաբերէր դրամի օրինականացման փաստաբանին երկու յաճախորդներուն միջեւ, ուս գործարար՝ Արկադի Կայտամաքի եւ Սանթիէի Թաղամասի առեւտրականի մը՝ Անրի Պէնհամուի: Այս վերջինը քննութեան տակ առնուած էր դրամի օրինականացման համար Մարքի հետ գործողութեան մը մէջ: Պէնհամու զոհ գացած էր ռաքէթի, բայց բողոք չէր ներկայացուցած, թէեւ ռաքէթին հեղինակները ձերբակալուած էին եւ անոնց մօտ գտնուած էր տետրակ մը, ուր արձանագրուած էին Մարքի հետ ապօրինի գործառնութիւններ: Կիյուի մօտ խուզարկութեան առեն ալ, դատաւորները ձեռք ձգած էին Փ. Ֆալ-

(Շար.ը Դ. էջ)

ԼՂՀ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉԱԿԱՆ ՄԱՐՄՆԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԻՆ ՀԵՏ

ԼՂՀ ներկայացուցչական գրասենեակը որ կը գործէ Փարիզի մէջ, երկու տարիէ ի վեր ունի զօրակից միութիւն մըն ալ. անոր 98 անդամները իրենց կարելին կ'ընեն օժանդակելու, որպէսզի գրասենեակը երկու հոգինոց անձնակազմով կարենայ Ֆրանսական քաղաքական, մամուլի եւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի շրջանակներուն մօտ ծանօթացնել, քարոզչական, ներդրումներ - բու հրաւիրելու գործը յաջողութեամբ յառաջ տանիլ: Նոյն միութեան վարչութիւնը վերջերս նոր նախագահ ընտրած է Ռ. Եզեկիէլեանը:

Զօրակից միութեան հրաւէրով, ֆրանսահայ մամուլը ներկայացուցչական գրասենեակի անձնակազմին՝ Արտակ Յարութիւնեանի ու Հովիկ Գէորգեանի հետ ճաշ – հանդիպումի մը հրաւիրուած էր Դեկտեմբեր 22-ին: Նախ տարուած աշխատանքին, ծրագիրներու մասին ամփոփ տեղեկութիւններ տուին Ա. Յարութիւնեան եւ Հ. Գէորգեան: Անոնք յատկապէս զոհ էին որ Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ Ֆրանսացի երեսփոխանուհի Մարի Ան Իսլէր – Պէկէն Ղարաբաղի տեղեկատու նշանակուած էր: Անդին, Ստեփանակերտի մէջ սկսած էր գործել լուրերու «Արցախփրէս» գործակալութիւնը, առայժմ Արտաքին Գործերու Նախարարութեան շրջանակին մէջ: Որպէս անմիջական ծրագիր, օրակարգի վրայ է ԼՂՀ վարչապետ Ա. Դանիէլեանի Ֆրանսայ այցը որ կը նախատեսուի Փետր. 1 – 5: Այդ այցին գլխաւոր նպատակն է Ֆրանսայի գործի շրջանակներուն ու հայկական կազմակերպութիւններու հետ հանդիպումներով ներդրումներ ապահովել, զարկ տալու համար արցախեան տնտեսութեան վերականգնումին:

Նիւթ եղան հակամարտութեան կարգաւորման ընթացքը, Հայաստանի ու Ազրպէջանի նախագահներուն հանդիպումները. այս վերջինները պէտք է գետին պատրաստէին ուղղակի բանակցութիւններու, Հայաստանի, Ղարաբաղի ու Ազրպէջանի միջեւ: Ներկայ լրագրողներ հետաքրքրող կարեւոր հարց էր գիտնալ թէ տնտեսականին, ապրուստականին հետ ընկերային ծրագիր ալ մշակելու հոգ կը տարուէ՞ր Ղարաբաղի իշխանութիւններուն, կողմէ. բան մը որ տասը տարիէ ի վեր անտեսուած էր Հայաստանի կողմէ ալ, ծանօթ հետեւանքներով: Թէ՛ Ա. Յարութիւնեան, թէ՛ Հ. Գէորգեան, ինչպէս նաեւ զօրակից միութեան երկու ներկայացուցիչները՝ ՊՊ. Օ. Թֆէնքճեան եւ Ս. Շնորհօքեան հաւաստեցին թէ դրական տեւական տեղաշարժներ կային ու ժողովուրդը կը նշմարէր զանոնք: Պատասխանելով հարցումի մը ԼՂՀ ներկայացուցիչները ըսին թէ մարդահամարի ստոյգ տուեալներ չըլլալով հանդերձ, 130 հազարի շուրջ էր բնակչութեան թիւը:

Մտահոգութիւններու, ակնկալութիւններու, քննադատութիւններու ազատ գետին տրամադրող հանդիպում մըն էր, գրեթէ ընտանեկան ջերմ մթնոլորտի մէջ:

Ա. ԹՈԹՈՅԵԱՆ

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

ՀՀՇ-Ի ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ

ՆՈՐ ՆԱԽԱԳԱՀՆ Է՝ ԱԼԵՔ ԱՐԶՈՒՄԱՆԵԱՆ

Դեկտեմբեր 25-ին, Հայոց Համազգային Շարժումը աւարտած է իր երկօրեայ համագումարը, ի բացակայութեան իր նախագահին՝ Վանօ Սիրադեղեանի: Ներկայ գտնուած է նախկին նախագահ՝ Լեւոն – Տէր Պետրոսեան: Համագումարին չեն մասնակցած ՀՀՇ-ի մեծամասնութիւնը կազմող ծանօթ դէմքեր, որոնց գլխաւորն է Բաբգէն Արարքցեան: Չէ մասնակցած նաեւ նոյն «Արմատ» շարժումէն Արա Սահակեան:

Համագումարը ընտրած է իր նոր նախագահը յանձին Արտաքին նախկին նախարար՝ Ալեք Արզումանեանի: Ան, իր ելոյթին մէջ խստօրէն դատապարտած է ներկայ իշխանութիւնը, շեշտելով թէ ունինք անկարող կառավարութիւն մը եւ քաղաքականօրէն անպատասխանատու Խորհրդարան մը:

⁂

ՊԱՊԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆ Կ'ԱՅՑԵԼԷ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ – ՀՈԿՏԵՄԲԵՐԻՆ

Գարեգին Բ. Կաթողիկոսը յայտարարած է որ, Վատիկան կատարած իր այցելութեան առեն, հրաւիրած էր Պապը Հայաստան երթալու քրիստոնէութեան պետական կրօնք ընդունման 1700-ամեակին առթիւ: Այժմ, Գարեգին Բ. կրնայ ճշդել որ Յովհ. Պօղոս Բ. այդ այցելութիւն պիտի կատարէ Սեպտեմբերին կամ Հոկտեմբերին:

Այս լուրին արձագանգ եղած էր «Ֆիկառօ», Դեկտեմբեր 23-ի իր թիւին մէջ:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 23 / 26)

ՆԱԽԱԳԱՀ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ «ՌՈՅԹԸՐ» ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ

Նախագահ Ռ. Քոչարեան Դեկտեմբեր 21-ին հարցազրոյց մը տուած է «Ռոյթըր» լրատու գործակալութեան ՀԱՊ-ի ներկայացուցչութեան ղեկավար Մ. Նեսիրկին: Պատասխանելով այս վերջինին հարցումներուն Հայաստանի նախագահը գոհունակութիւնը յայտնած է Շ. Ազնաւուրի համերգին ու անկէ գոյացած գումարին որուն համար տուած է 825 հազար տոլարի քանակը: Ապա խօսած է Սփիւռքէն եւ օտարներէ ներդրումներ ունենալու պայմաններուն մասին, ըսելով թէ ատոր համար պարտադիր պայման են երկրին կայունութիւնը, տնտեսական բարեփոխումները, օրէնսդրութիւնը, դատական համակարգը: Աւելցուցած է թէ իր նպատակն է արտասահմանեան ներդնողներու խորհուրդ մը ստեղծել ու այդ ուղղութեամբ արդէն աշխատանք կը տարուի, սակայն, այդ աշխատանքը առ այժմ բաւարար չէ:

Ռ. Քոչարեան խօսելով Խորհրդարանին 1999 Հոկտեմբեր 27-ի պատահարին յաջորդած շրջանին մասին, ըսած է թէ դժուար էր առանց ցնցումի յաղթահարել ստեղծուած բարդ վիճակը, սակայն, կարելի եղաւ առանց խորհրդարանական արտակարգ ընտրութեան անհրաժեշտութեան, կայունութիւնը բնականոնացնել: Ան յոյս յայտնած է որ 2000 թուականը կը փակուի «ոչ այնքան վատ» ու յաջորդ տարի աւելի կայուն բարելաւում կ'արձանագրուի:

Զրոյցին բնականաբար նիւթ եղած է Ղարաբաղի խնդիրն ալ Ռ. Քոչարեան ըսած է թէ Հ. Ալիեւի հետ իր հանդիպումները կը շարունակուին եւ յաջորդը հաւանօրէն տեղի կ'ունենայ Յունուարի ընթացքին, եթէ լուծուի երկու երկիրներուն Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցութեան հարցը: Ինչ կը վերաբերի Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններուն եւ ցեղասպանութեան ճանաչումին, Հայաստանի նախագահը կը հաւատայ թէ Սփիւռքը կը շարունակէ այդ աշխատանքը եւ չի կրծեր որ ատիկա Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններու, երկխօսութեան համար խանգարիչ ազդակ ըլլայ:

«Ռոյթըր»ի լրագրողը հարց կուտայ թէ ինչո՛ւ Նախագահ Պուտին որոշեց նախ Բաքու այցելել եւ ոչ Երեւան, երբ Հայաստանի կեցուածքը աւելի մօտ է Ռուսաստանին, քան՝ Վրաստանին ու Ազրպէջանին: Ռ. Քոչարեան կը պատասխանէ թէ հարցումը նախագահ Պուտինի պէտք է ուղղել, իսկ հայ հասարակութիւնը առանձնապէս ազդուած չէ ատկէ:

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՎԱՀԷ ՉԻԼԻՆԿԻՐԵԱՆ

Ուրբաթ առաւօտ, Դեկտեմբեր 22-ին, վերջին պահուն, երբ թերթը մամուլին կը յանձնէինք, ցաւով իմացանք մահը գաղութիս ազգային կեանքի հին դէմքերէն՝ Վահէ Չիլինկիրեանի:

Ողբացեալը ծնած էր Պոլիս 1906-ին, յաջորդաբար յաճախած էր Էսաեան, գերմանական, հուսկ՝ Կեդրոնական վարժարանները: Այս վերջինէն շրջանաւարտ էր, աշակերտելէ ետք Գալֆաեանի եւ Զաքրեանի: Պոլիս ամուսնանալէ ետք, 1935-ին, ընտանեօք հաստատուած էր Ֆրանսա եւ Փարիզի մէջ եղբօրը՝ Ժիրայրին հետ հիմնած էր մետաքսի ձեռնարկութիւն մը՝ «Ժիրար եղբայրներ»:

Վահէ Չիլինկիրեան բեղուն գործունէութիւն ունեցած է գաղութիս ազգային կեանքին մէջ: Անդամ էր Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան, որու ատենապետութիւնը վարած է 1981-էն 1990: Անդամ Փարիզի Ազգասիրական ընկերակցութեան վարչութեան, երկար տարիներ վարած է գանձապահի պաշտօնը եւ եղած է հիմնադիրներէն Հայկական Հանգստեան տուներուն: Որպէս նախկին Կեդրոնականցի, նախ նախագահը, ապա պատուոյ նախագահը եղած է Կեդրոնականի Փարիզի Սանուց Միութեան: Հակառակ յառաջացեալ տարիքին, միշտ մօտէն հետեւած է ազգային կեանքին եւ բերած իր մասնակցութիւնը մինչեւ վերջին տարիներուն:

Վահէ Չիլինկիրեան իր մահկանացուն կը կնքէ լեցուն կեանք մը ապրելէ ետք, 94 տարեկանին: Իրմով, գաղութս կը կորսնցնէ մէկը այն դէմքերէն, որոնք իրենց անշահախնդիր եւ խոր նուիրումով, կազմակերպիչներէն եղան այս գաղութին, դիմագիծ տուին անոր: Տարիներու երկայնքին, Վ. Չիլինկիրեան հետզհետէ կորսնցուց իր գործակից սերնդակիցները եւ այսօր, քիչ են անոնք որ կը յիշեն զինքը և տարած անսակարկ աշխատանքը:

Յուղարկաւորութիւնը տեղի կ'ունենայ, ինչպէս ծանուցած էինք մեր նախորդ թիւով, Չորեքշաբթի, Դեկտ. 27-ին, ժամը 13.30-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս – Մկրտիչ Եկեղեցին:

ԶՈՀԱՐՃԱԼԻ ԳՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Երեք գողեր կողոպտած են Պոլսոյ Թափգափու թաղին Ս. Նիկողայոս Եկեղեցին. տարած են Ս. Աստուածածնի պատկեր մը, խաչելութիւն մը, գրակալ մը, բուրվառ, աւետարան, խաչեր, ծաղկաման, եւ այլն: Իրենց գողօնը ծախելու համար անոնք գացած են Գոց Շուկայի հայ ծանօթ հնավաճառի մը որ առարկաներուն հայերէն արձանագրութիւններէն ճանչցած է զանոնք ու լուր տուած ոստիկանութեան: Գողերը ձերբակալուած են ու եկեղեցիին անօթները իրենց տեղը վերադարձուած:

Գողերը ըսած են թէ երկու տարի առաջ ծրագրած են իրենց արարքը ու անկէ ի վեր կանոնաւորապէս ամէն պատարագի մասնակցած, որպէսզի կարենան եկեղեցիին յատակագիծը գծել...:

Գողերը ներողութիւն խնդրած են եկեղեցիին քահանայէն որ վերին տնօրինութեան ձգած է այդ հարցը, ըսելով. «Թող Աստուած ներէ»:

ՏԱԳՆԱՊԵՑՆՈՂ ԹՂԹԱԾՐԱՐ

ՍԵՒԱՆԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

Սեւան –աշխարհի ամենաբարձր քաղցրահամ լճերից: Լճի մակարդակը մինչեւ արհեստական իջեցումը գտնւում էր 1916 մ. ծովի մակերեւոյթից բարձր, մակերեսը 1416 քմ. քառակուսի էր, երկարութիւնը՝ 75 քմ. լայնութիւնը 19 քմ., միջին խորութիւնը 41,3 մ., ծաւալը՝ 58,5 միլիառ խորանարդ մեթր: 1933 թուականից Սեւանի ջուրը արհեստականօրէն սկսեց բաց թողնուել Սեւան – Հրազդան կասկադի ՀԷԿ-երը աշխատեցնելու եւ ոռոգման նպատակով: 1933 – 2000 թթ. բաց է թողնուել 49,8 միլիառ մ. խոր. ջուր: Լճի մակարդակը իջաւ 19,5 մեթր, մակերեսը փոքրացաւ 13%-ով, դառնալով 1227 քառ. քմ.: Ծաւալը նուազեց 44%՝ դառնալով 32,8 միլիառ խոր. մեթր:

1. ԹԱՐՄԱՑԱԾ ԱԽՏԱՆԻՇՆԵՐ

ՈՏՔԻ ՏԱԿԻՑ ԱՐԱԳՕՐԷՆ ՆԱՀԱՆՋՈՂ ԼԻՃԸ

«Իմ աչքի առաջ է իջնում, էս քարը մի ամիս առաջ ջրի տակ էր, իսկ էս ժայռը տեսնում ես, 10 տարի առաջ ջրի տակ էր, էստեղ մարդ կը խեղդուէր», – ասում է փրկարար Լեւոն Գրիգորեանը իր կանգնած տեղում ձեռքը օդի մէջ շարժելով, ինչպէս տարիներ առաջ ջրի մէջ կը շարժէր:

Սեւանի հետ առնչուող կամ միայն աւազանի շուրջը ապրող բնակիչների աչքի առաջ լիճը նուազում է: Նրանցից շատերը լճի վրայ իրենց օբյեկտները՝ չափիչ «սարքերն» ունեն՝ քարեր, ջրի մէջ խրուած մետաղներ, որոնց պարբերական դիտարկմամբ պարզում են, թէ լիճն ինչքան է իջել: «Այ, էս քարերը տեսնո՞ւմ ես, մի ամիս առաջ դրանք ջրի տակ էին, ափից ուկ էինք հանում», – ցոյց է տալիս ափամերձ քարերը ձկնորս Խաչիկը: Սեւանի մակարդակի իջնելու հետ նրանք իրենց օբյեկտները փոխում են, քանի որ նախկինները արդէն ցամաքի մի հատուածի են վերածւում: Մոտորանաւի երբեմնի կանգառ հանդիսացող մետաղէ շինութեան մէջ, որը 8 տարի առաջ ջրով ծածկուած է եղել Սեւանի փարքի աշխատակից Ռուդիկ Բաղալեանը պարբերաբար իր չափումներն է անում: Կայանի յենասեան վրայ, որից ժամանակին նաւակն են կապել, նա իր մի ամիս առաջ՝ Յունիսի 15-ի նիշի հետ է համեմատում ջրի ներկայ մակարդակը եւ արձանագրում է, որ ջուրը 13 սմ. իջել է: Սեան վերին հատուածի վրայ, որպէս ջրի հետ մշտական շփման վկայութիւն մնացել է սպիտակ շերտը, որից մինչեւ ներկայ մակարդակը 1 մ. 60 սմ. է: Պաշտօնական տուեալները քիչ են տարբերւում սիրողական դիտարկումներից, ըստ որոնց Սեւանի մակարդակը 1991 – 2000 թթ. իջել է 1 մ. 50 սմ.-ով:

Սեւանի բնակիչ Արսէն Յովհաննիսեանը 1992 թուին իր տնակի հարեւանութեամբ ափամերձ շինութիւն է կառուցել լճում լողացողների համար: Յետագայում ջրի յետեւից հասնելով երեք անգամ կրկին կառուցել է. «Էլ ափամերձ շինութիւն չեմ կառուցելու, ծախս ես անում, մի տարի յետոյ ջուրը հեռանում է», – ասում է նա: 1992 թ. կառուցած շինութիւնից մինչեւ ափ այժմ մօտ 50 մեթր է: Սեւանի ափերին տեղեր կան, ուր ջուրը նահանջել է 100 մեթր: Ըստ պաշտօնական տուեալների, լճի մակերեսը 1991-99 թթ. 1255 քմ./քառակուսուց փոքրացել է եւ դարձել 1238,5: «Էհ, ծով չի մնացել, թեշտ ա, մի բաժակ վերցնում ես, էրեւում ա, մի բաժակ աւելացնում ես, էրեւում ա», – ասում է թոշակառու Վարդգէս Յովհաննիսեանը: Տարեց սեւանցիների աչքի առաջ է ցամաքել Սեւանը, նուազել կամ անհետացել են ձկնատեսակները: Սեւանի ջրանցքի պահակը յիշում է, թէ ինչպէս նախկին ջրանցքի մօտից լողալով գնում էր մինչեւ հեռւում երեւացող բլուրը, որտեղ ռեստորան է կառուցուած: Սեւանի մակարդակի իջեցման հետեւանքով նախկին ջրանցքը ցամաքել է, թողնելով հսկայական խորշ, որպէս նախկին Սեւանի չափսերի յիշողութիւն... 1958 թ. կառուցւում է նոր ջրանցք. «Էս էլ կը ցամաքի, եթէ 4 մեթր էլ իջեցնեն, յետոյ ինչ են անելու», – ասում է պահակը:

ՍԵՒԱՆԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՓՈՐՁԵՐ

Երբ պարզուեց, որ 30-40-ական թուերին մշակուած Սեւանի չորացման ծրագիրը կարող է անապատի վերածել Հայաստանը, զրկել խմելու ջրի պաշարներից, որն ամենամեծն է տարածաշրջանում, 60-ական թուականների մշակուեց նոր՝ Սեւանի փրկութեան ծրագիր: 1962 թ. շահագործուեցին Երեւանի եւ Կիրովականի ջէկ-երը՝ թեթեւացնելով Սեւան-Հրազդան կասկադի հէկ-երի բեռը, որոնք արտադրում էին հանրապետութեան ելեկտրաէներգիայի մօտ 90 տոկոսը: Սեւանը փրկելու ծրագիրը առաւել շօշափելի դարձաւ 1981 թուից, երբ շահագործուեց Արփա-Սեւան թունէլը, որով Սեւան է լցւում տարեկան մօտ 200 միլիոն խորանարդ մեթր ջուր: Դադարեցուեցին նաեւ էներգետիկ նպատակներով ձմրան ամիսներին ջրի բացթողումները... Սեւանը սեւանցիների աչքի առաջ սկսեց առողջանալ՝ լճի մակարդակը բարձրացաւ 1 մեթր 20 սմ. (1897 մ.-ից բարձրացաւ 1898 մեթր): Ծրագրի միւս հատուածները իրագործման փուլում էին (Որոտան-Արփա թունէլի եւ Եղվարդի ջրամբարի կառուցումը): Ակադեմիայի հիդրոէկոլոգիայի ինստիտուտի դիտարկմամբ նկատելի բարելաւուեց լճի էկոլոգիական վիճակը՝ ջրիմուռների քանակը քչացաւ, թափանցիկութիւնը մեծացաւ:

Նոր իշխանութիւնները այդ ծրագիրը ետ մղեցին տասնեակ տարիներով: Դադարեցուեցին յիշեալ կառոյցների շինարարութիւնները եւ վերջին 10 տարիներին 1991-2000 թթ. էներգետիկ եւ գիւղատնտեսական նպատակներով Սեւանից բաց թողնուեց 6 միլիառ խորանարդ մեթր ջուր, որը համարժէք է լճի մակարդակի 4 մեթր 70 սմ.-ին (Սեւանի մէկ սմ.-ը պարունակում է 12,5 միլիոն խոր. մեթր ջուր): Նախորդ 10 տարիներին՝ 1981-90 թթ. 3 միլիառ 600 միլիոն խոր. մեթր է բաց թողնուել:

ԼԻՃԸ ԾԱՂԿՈՒՄ Է

Ամենամեծ վնասը վերջին 10 տարիներին Սեւանին հասցուել է 1992-94 թուերին, երբ կառավարութիւնը բաց թողեց 3 միլիառ 882 միլիոն խոր. մեթր ջուր: Միայն 93 թուին 1 միլիառ 643 միլիոն (սա երկրորդ ամենամեծ ցուցանիշն է, որից շատ ջուր բաց է թողնուել 1953 թ.՝ 1 միլիառ 751 միլիոն խոր մեթր): 1995 թուին իշխանութիւնները ռեկոր սահմանեցին լճի մակարդակը իջեցնելով մինչ այդ չարձանագրուած չափով՝ 1896,75 մեթրի, իսկ 2000 թուի Յունուարին լճի մակարդակը արդէն իջաւ մինչեւ 1896,51 մեթրի եւ ցամաքի վերածուեցին տարածքներ, որոնք հազարամեակներով ջրի յատակ էին եղել: Ջրի բացթողումների հետեւանքով լճի ծաւալի փոքրանալը նկատելիօրէն վատթարացրել է նրա էկոլոգիական վիճակը: Կրկին արագացան ճահճացման պրոցէսները: Ըստ ՀՀ ԳԱ հիդրոէկոլոգիայի եւ ձկնաբանութեան ինստիտուտի տնօրէն Ռաֆայէլ Յովհաննիսեանի, մինչեւ 1990 թ. էներգիայի կուտակումը լճում եղել է 14630 քիլօ ժիւլ, այժմ այն դարձել է 26000 ք. ժիւլ: Ջրային օրգանիզմները (պլանկտոնային նիւթեր) մինչեւ 1990 թ. եղել են 90 հազար թոն, 90-ից յետոյ, այժմ 144000 թոն է: «Արեւի էներգիան ֆոթոսինթէզի ճանապարհով վերածւում է օրգանական նիւթի էներգիայի, – ասում է պարոն Յովհաննիսեանը, – ինչքան շատ է այդ էներգիան, այնքան արագանում է ճահճացումը: Իսկ այդ էներգիան աճում է, երբ լճի մակարդակը իջնում է: Լիճը նեխում է: Օրինակ, պոււյոնի կաթսան դրէք արեւի տակ, որոշ ժամանակ յետոյ կը նեխի»:

Մինչ Սեւանի մակարդակը իջեցնելը, ձմեռները լիճը չէր սառչում, իր առաւել մեծ ծաւալը ամրան ամիսներին կուտակում էր ջերմութիւն, որը բաւարարում էր ձմրան ամիսների համար: Ծաւալի նուազման հետ զուգահեռ Սեւանը սկսեց ձմրանը սառչել, քանի որ փոքր ծաւալը արագ տաքանում եւ արագ սառչում է: 1990 թուականից յետոյ լիճը կրկին սկսեց առաւել յաճախակի սառչել՝ 1-2 տարին մէկ անգամ: Նաեւ դրա հետեւանքով է լճի կենսաբազմազանութիւնը արագօրէն սկսել նուազել (միւս պատճառը անվերահսկելի ձկնորսութիւնն է): Յիշեալ ինստիտուտի ուսումնասիրութիւնները ցոյց են տալիս, որ լճի յատակի ջերմաստիճանի բարձրացման հետեւանքով, այնտեղ կուտակւում են օրգանական նիւթեր, որոնք կլանում են լճի թթուածինը: Այսպէս նուազել է լճում թթուածնի քանակը, որի հետեւանքով աճել են թունաւոր նիւթերը՝ ամոնեակ, ծծմբաջրածին: «Բոլոր լճերն էլ ժամանակի ընթացքում ծերանում են, այդ պրոցէսը հազարամեակներ է տեւում: Եթէ 20 մեթր չիջեցնէին Սեւանը, ճահճացումը 400 հազար տարի յետոյ կը լինէր: Իսկ այժմ, եթէ միջոցներ չձեռնարկուեն, լիճը անդառնալի կը ճահճանայ: Դեռեւս ուշ չէ», – ասում է պարոն Յովհաննիսեանը:

Ըստ ԽՍՀՄ գիտութիւնների ակադեմիայի լճաբանութեան ինստիտուտի հաշուետուութեան, լճի ջրի որակը կը վերականգնուի, եթէ նրա մակարդակը բարձրանայ 1908,5 մեթրի: Սակայն 3 մեթր բարձրանալու դէպքում, եթէ հասնի ծովի մակերեւոյթից 1903 մեթր բարձրութեան, ապա արդէն լիճը կը փրկուի ճահճացումից եւ կը սկսի վերականգնուել էկոլոգիական հաւասարակշռութիւնը:

Ըստ «Հայջրնախագիծ» ինստիտուտի փոխ-տնօրէն Նուրի Ջաւադեանի հաշուարկների, վերջին տասը տարիներին հասցուած վնասը 15 տարում կը վերականգնուի այն դէպքում, եթէ աւարտուի Արփա-Որոտան թունէլի շինարարութիւնը, որի համար անհրաժեշտ է 10 միլիոն տոլար: Իսկ Սեւանի մակարդակը 15 տարում 3 մեթր կը բարձրանայ այն դէպքում, եթէ բացի Որոտանի ջրանցքը, կառուցուի նաեւ Եղվարդի ջրամբարը՝ 90 միլիոն խոր. մեթր տարողութեամբ, որը կրկնակի կը նուազեցնի լճից ոռոգման նպատակով ջրօգտագործումը: Այդ շինարարութեան համար կը պահանջուի 72 միլիոն տոլար:

ՃԳՆԱԺԱՄ, ԱՆՏՆՏԵՍՎԱՐՈՒԹԻ՞Ն, ԹԷ ՉԱՐԱՇԱՀՈՒՄ

Գեղամաւան գիւղի բնակիչ Լիւդվիկը յիշում է, որ 1993-94 թթ. ջրանցքով հոսող ջուրը լցուել էր իր տուն ու քանդել այն՝ «Ես բողոքեցի, քաղաքից պաշտօնեաներ եկան եւ ասացին՝ եթէ էս ջուրը չգնայ, Երեւանը կը մեռնի: Ես ասի՝ Աստուած ողորմի ընտանիքս, Երեւանին բան չըլնի»: Իրականում որպէսզի Երեւանը չմեռնի արդեօ՞ք Սեւանը չորացնելը էներգետիկ ճգնաժամը յաղթահարելու համար միակ ելքն էր: Շրջափակման պայմաններում Սեւանը դիտւում էր միակ էներգիայի արտադրութեան աղբիւր: Սակայն վերջին տարիներին հնչող մի շարք յայտարարութիւններ այլ ենթադրութիւններ են առաջացնում: Այսպէս, 1998 թ. ԱԺ պատգամաւոր Արշակ Սադոյեանը յայտարարութիւն արեց, որ «ըստ ՀՀ պաշտօնական տուեալների, 92-94 թթ. արտադրուել է աւելի շատ քանակութեամբ ելեկտրաէներգիա, քան 96-97 թթ., որի արտադրութեան համար հանրապետութիւն է ներկրուել մեծ քանակութեամբ բնական կազ եւ մազութ, ծախսուել են նիւթական եւ ֆինանսական միջոցներ, սակայն դրանք իրականում չեն ներկրուել» (դատախազութեան տեղեկանքից): Ըստ ԱԺ «92-99 թթ. էներգակիրների ներկրման, արտադրուած էներգիայի ծաւալների օգտագործման, ինչպէս նաեւ էներգետիկ համակարգին ուղղուած վարկերի արդիւնաւէտութիւնն ուսումնասիրող» ժամանակաւոր յանձնաժողովի հաշուետուութեան, պետութեան պիտանէն էներգահամակարգում չարաշահումների, իւրացումների, անտնտեսվարութեան պատճառով կրել է 200 միլիոն տոլարի վնաս: Այսպիսով կասկածի է ենթարկւում միայն Սեւանով էներգետիկ ճգնաժամը յաղթահարելու նպատակայարմարութիւնը:

(Շար. 1)

1933 թուականից սկսած Սեւանից բաց թողնուած ջրի քանակի վերաբերեալ տարբեր գերատեսչութիւններ տարբեր տուեալներ են ներկայացնում: Օրինակ, ըստ էներգետիկայի նախարարութեան 1993-94 թթ. Սեւանից բաց է թողնուել 2 միլիառ 683 միլիոն խոր. մեթր ջուր, այսինքն 240 միլիոն խոր. մեթրով պակաս Հայհիդրո-օդերեւութաբանութեան վարչութեան տուեալներից, ըստ որոնց բաց է թողնուել 2 միլիառ 923 միլիոն խոր. մեթր ջուր: Այդքան ջրով կ'արտադրուէր 432 միլիոն քիլովաթ / ժամ ելեկտրաէներգիա: Դա հաւասար է ամբողջ հանրապետութեան բնակչութեան մօտ 6 ամսուայ բսպառած ելեկտրաէներգիային: Այս թուերի տարբերութիւնը անփութե՞ան հետեւանք է, թէ արտադրուել է այդքան ելեկտրաէներգիա, որը չի արձանագրուել եւ եթէ այո, ո՞ւր է այն կորել: Նշենք, որ 432 միլիոն քիլովաթ / ժամ ելեկտրաէներգիա կ'արտադրուէր 170 հազար թոն մազութից, որը 6 տարի առաջուայ գներով արժէր մօտ 13 միլիոն տոլար:

Բացի այդ, կառավարութեան որոշմամբ ամրան եւ աշնան ամիսներին ոռոգման համար այդ տարիներին բաց է թողնուել պահանջարկից անհամեմատ շատ աւելի ջուր. օրինակ 1994 թ. 455 միլիոն խոր. մեթր (համեմատութեան համար նշենք, որ 99-ին ոռոգման համար բաց է թողնուել 190 միլիոն խոր. մեթր ջուր): Արդեօք այդքան ջուրը ոռոգման անուան տակ էներգիայի արտադրութեան համար չի՞ բաց թողնուել:

ՎՐԱՑ ԳԷՈՐԳԻ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԱՒԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԹԱՏԵՐԱԲԵՄ ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԻ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

Նախորդ յօդուածով խօսած էինք վրայ Գէորգի Գ. Թագաւորի գահակալութենէն ետք Վրաստանի եւ անոր հակակշիռին տակ գտնուող հայկական շրջաններու եւ ընդհանուր առմամբ Վրաստանի եւ շրջակայ խալամ ամիրայութիւններու միջեւ պատերազմներու պատճառով հայութեան ապրած վերիվայրումներուն մասին: Այժմ կը ներկայացնենք նոյն ժամանակաշրջանի դէպքերու հոլովոյթը, երբ Հայաստան սաստիկ աւերածութիւններու թատերաբեմ դարձաւ, որոնց պատճառով Հայեր նոր գանգուածներով չարունակեցին գաղթել Վրաստանի թագաւորութեան սահմաններէն ներս:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԱՒԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԹԱՏԵՐԱԲԵՄ

Գէորգի Գ. Թագաւորին տարած փայլուն յաղթանակները եւ Շատտատեաններուն ու Շահի Արմէն Միրանի պարտութիւնը պատճառ դարձան, որ էմիրները միանան դիմադրելու համար Վրաստանի յառաջխաղացքը, մանաւանդ որ Գէորգի Գ. գրաւած էր Անին, Դուինը եւ Հայկական բարձրաւանդակին հիւսիսային ու կեդրոնական գօտին իր հակակշիռին տակ առած էր:

Գէորգի Գ.ի յառաջխաղացքը կասեցնե-

րու նպատակով Սպահանի սելճուք սուլթանութեան ղեկավար Ելտկուզ աթաբէկ 1162-ի վերջաւորութեան յիսուն հազարնոց բանակով մը շարժեցաւ դէպի Հիւսիս։ Արագ եւ վճռական հարուածով մը անոր զօրքերը գրաւեցին Դուինը եւ քալեցին Անիի ուղղութեամբ։ Անոր միացան նաեւ Խլաթի տէր Շահի Արմէն, Մարաղայի էմիր Աք Սնղուրի զաւակը եւ այլ իսլամ էմիրներ։

Վրացական զօրքերը, անակնկալի գալով, չյաջողեցան կազմակերպուած դիմադրութիւն ցոյց տալ եւ անընդհատ նահանջելով՝ անպաշտպան ձգեցին հայկական բնակավայրերը։ Ելտկուզի եւ անոր զինակիցներուն զօրքերը 1163 Յունուարին գրաւեցին Թալինը, Աշնակը, Մրէնը եւ շրջակայ շէն բնակավայրերը եւ անխնայ սկսան ջարդել անոնց հայ բնակիչները։ Անոնք Մրէնի ամրոցին մէջ ապաստան գտած չորս հազար տղամարդիկ, կիներ ու մանուկներ այրեցին, իսկ Աշնակի մէջ՝ հինգ հազար հոգի։ Ելտկուզի հորդաները նաեւ անխնայ սկսան թալանել երկիրը եւ մեծ թիւով հայ կիներ, երախաներ ու տղամարդիկ գերի վերցուցին։

Այսպէսով յառաջանալով եւ ամէնուրեք ջարդելով, թալանելով ու աւերելով, թրքական – իսլամական զօրքերը պաշարեցին Անին. սկսաւ օրհասական պայքար մը քաղաքի հայ բնակիչներուն համար. երեսուն օր շարունակ անոնք կատաղօրէն դիմադրեցին յարձակողներուն, մինչեւ որ Ելտկուզ քակեց պաշարումը եւ առժամաբար քաղաքը գրաւելու մտքէն հրաժարած՝ շարժեցաւ աւելի հիւսիս։

Վրացիք տեսնելով, որ կռիւը իրենց սահմաններուն մօտեցած է, կատաղի դիմադրութիւն ցոյց տուին. արիւնահեղ զոհեմարտերը տեւեցին աւելի քան մէկ ամիս, մինչեւ որ Ելտկուզի զօրքերը հասան Կակա դաշտը, Կակ բերդին մօտ, ուր Ելտկուզ տեղեկանալով, որ Գէորգի Գ. մեծ զօրաբանակով պիտի յարձակի իր վրայ, գաղտագողի ետ նահանջեց, վրաններուն մէջ եղած կարասին եւ աւարը վրացիներուն ձգելով։

Ելտկուզ թէեւ չյաջողեցաւ արշաւել բուն Վրաստանի սահմաններէն ներս, բայց հայկական հողի վրայ իսլամական – թրքական զօրքերը արդէն ոտքի կանգնած էին. Արարատեան դաշտի հայկական բնակավայրերը, մէկը միւսէն առանձնացած, ոմանք՝ աւերուած ու ամայացած, գոյութեան դժուար պայմաններ սկսան դիմագրաւել։ Ծանր դրութեան մատնուեցաւ մանաւանդ Անին, որովհետեւ Ելտկուզի թելադրութեամբ Շատտատեան Մահմուտի զաւակը՝ Բուլիզ սուլթան Ալան իր զօրքերով բանակեցաւ քաղաքին շուրջ եւ երկու տարի շարունակ ծանր տառապանքի եւ ամէնօրեայ մղձաւանջի մատնեց անեցիները։

Այս պայմաններուն տակ Գէորգի Գ. ստիպուած եղաւ Անին 1165-ին զիջելու իր նախկին տէրերուն՝ Շատտատեաններուն։

Այս ժամանակ ծանր դրութեան մատնուած էին նաեւ Արցախն ու Սիւնիքը. Թուրքեր արդէն գրաւած էին Կապանի մօտակայ Շլորուտ բերդը, Մեղրին եւ այլ բնակավայրեր, իսկ Ելտկուզ ամիրան տեւական պատերազմի մէջ էր Խաչէնի իշխաններուն հետ. ան գրաւելով Վարանդայի Հարու ամրոցը, սուրի քաշեց անոր բնակիչները. այնուհետեւ Արցախի եւ Սիւնիքի անառիկ շրջաններուն վրայ յարձակումները շարունակուեցան պարբերաբար։ Թուրքեր 1166-էն 1169 տարիներուն գրաւեցին Գրհամը, Գեղին եւ Կաքաւաբերդը, իսկ 1170-ին՝ Կկոց քարը եւ Բաղաբերդը։ Այնուհետեւ մէկը միւսին ետեւէն ինկան Սիւնիքի ամրութիւնները, եւ սիւնեցիք ստիպուած անձնատուր եղան Ելտկուզ ամիրային։ Թուրքեր անխնայ սկսան աւերել հայկական բնակավայրերը, վանքերն ու եկեղեցիները. անոնց ձեռքը անցան նաեւ ձեռագիրներու հարուստ պահեստները. միայն Տաթեւի եկեղեցիէն տասը հազար ձեռագիրներ գրաւուեցան, որոնք բոլորն ալ ոչնչացուեցան։

Հայաստանի վիճակուած այս բոլոր աւերածութիւնները պատճառ դարձան, որ դէպի Վրաստան հայերու գաղթականական հոսանքները շարունակուին նախկին թափով. յատկապէս Թիֆլիս եւ Գորի քաղաքները արդէն այս ժամանակ հայութեան համախմբման կարեւոր կեդրոններ դարձած էին։

ԱՆԻԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱԶԴԵՑՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԸ

Ելտկուզ ամիրա մահացաւ 1172-ին եւ անոր յաջորդեց անդրանիկ զաւակը՝ Մոհամէտ Փահլաւան։ Իր վտանգաւոր մրցակիցին մահը իմանալով՝ Գէորգի Գ. կրկին անգամ արշաւեց Արարատեան դաշտի գաւառները եւ 1174-ին վերագրաւեց Անին։

Գէորգի Գ. քաղաքը Վրաստանի թագաւորութեան սահմաններուն մէջ պահելու համար անոր կառավարչութիւնը վրացական բանակի հրամանատար ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլիի յանձնեց. Իվանէ Սմբատ Օրբէլիի զաւակն էր եւ մեծ սպասալար Իվանէ Օրբէլիի թոռը եւ Կիւրիկէ Բ.ի դուստր՝ Ռուսուդանի հետ ամուսնացած էր։

Օրբէլեանները արդէն բարձր դիրքերու հասած էին վրացական արքունիքէն ներս՝ վարելով թագաւորի աթաբեկի, սպարապետի եւ այլ պաշտօններ։ Անոնք Լոռիի մէջ ընդարձակ տիրոյթներ ունէին եւ իրբեւ մօր կողմէ Բագրատունիներ՝ իրենց սեփականութիւնը կը նկատէին ոչ միայն Լոռին ու Ջաւախքը, այլեւ՝ Անին ու Շիրակը։ Այսպէսով Անիի կառավարչութեան տիրանալով՝ Օրբէլեաններուն հեղինակութիւնը աւելի եւս զօրացաւ, եւ անոնք հաւանաբար Վրաստանի ամէնէն մեծ աւատական տունը դարձան։ Անին անուանեցաւ իբրեւ Իվանէի եւ Ռուսուդանի սեփական քաղաքը. անոնք այնուհետեւ մեծ թափով վերանորոգեցին զայն։

Նոյն ժամանակ զօրացան նաեւ Զաքարեանները, եւ Սարգիս Զաքարեանէ Իվանէ Օրբէլիի տեղակալ նշանակուեցաւ։ Իսկ Արծրունիներու տունէն Ամիր Քուրդ, որ Թիֆլիսի ու Քարթլիի ամիրապետն էր, եւ որուն քոյրը՝ Սահակադուխտ Սարգիս Զաքարեանի կինն էր, գործօն մասնակցութիւն սկսաւ բերել վրաց արքունական տարբեր խմբաւորումներու միջեւ մղուած պայքարին մէջ. ան նաեւ մեծ կապեր հաստատեց առեւտրական շրջանակներու հետ։ Անոր զաւակը՝ Հասան Կայանեցի այս ժամանակ, 1170-ական տարիներուն Կայան ամրոցը իր իշխանանիստ կեդրոն դարձուցած էր եւ նոյնպէս մեծ հեղինակութիւն ունէր վրաց արքունիքէն ներս։

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԵՐԳԱՀԱՆ ԵՒ ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ՝ ԼՈՒՏՎԻԿ ԲԱԶԻԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

1931 - 1990

ՀԱՄՕ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Երաժշտագէտ Լուտվիկ Բազիլի մասին խօսած ենք շատ անգամներ, իր մահը մեծ կորուստ մը եղաւ ոչ թէ միայն գերմանահայ գաղութին այլեւ երաժշտական աշխարհին, որովհետեւ սիրուած ու յարգուած անձնաւորութիւն մը ըլլալէ զատ ծանօթ անուն մըն էր Գերմանահայերուս համար։ Տասը տարի առաջ Օգոստոս 17-ին գիշերը Միւնխէնի հիւանդանոցի մը մէջ 59 տարեկան հասակին հրաժեշտ կ՚առնէր մեզմէ առ յաւէտ։

Նախկին իրանաբնակ Լուտվիկ Բազիլը, (Բարսեղեան), ծնած էր Համատան – Իրան, 1931-ին, փոքր տարիքին յաճախած է պարսկական դպրոց, երբ 1942-ին բացուեցան հայկական դպրոցները, շուտով կը տեղափոխուի Թեհրանի «Քուշէշ» հայկական դպրոցը։ Անկէ ետք կ՚ուսանի պետական երաժշտանոցին մէջ։

Երաժիշտ – երգահան Լուտվիկ Բազիլի նախահայրերը 1603-ին պարսիկ Շահ Աբբասի բռնագաղթով եկած եւ հաստատուած են Իրան, ըստ տուեալներուն, եղած են ազնուական տոհմէ եւ հոգեւորական։ Իրենց մականունները եղած են Տէր – Սուքիասեան եւ Տէր – Բարսեղեան։ Բոլորն ալ աշխատած են Ջուղայի վանքին եւ Զարմահալի գաւառին մէջ, այս տեղ կ՚արժէ յիշել քանի մը նշանաւոր անունները այդ երկու ընտանիքներէն՝ Աննա Բազիլ՝ գրած է Հնդկահայերու գաղթերու մասին գիրք մը, եւ մեծ հայրը՝ Մատթէոս Տէր – Բարսեղեան գրած է Ջուղայի եւ Հնդկաստանի Հայերու պատմութիւնը։

Լուտվիկ Բազիլ 1949-ին կը մեկնի Իտալիա, ուսումը շարունակելու համար։ Իր բարձրագոյն երաժշտական կրթութիւնը ստացած էր Իտալիոյ – Հռոմի «Սանթա Չեչիլիա» երաժշտանոցը։

Հռոմի մէջ կ՚ուսումնասիրէ հայ կրօնական երաժշտութիւնը, մասնաւորապէս Կոմիտաս վարդապետի երաժշտական եւ գիտական գործերը։ Քանի մը տարիներ կը նուագէ Հռոմի լարային «Ռոման» նուագախումբին մէջ։ 1959-ին կը վերադառնայ Թեհրան։ Թեհրան վերադառնալու միակ նպատակը եղած է իր մէջ զարգացնել եւ ուսումնասիրել հայկական ու Կոմիտասեան երաժշտութիւնը։ Շուտով կը ստանձնէ Թեհրանի «Արարատ» Միութեան երգչախումբի ղեկավարութիւնը, եւ միեւնոյն ժամանակ կը ղեկավարէ Թեհրանի օփերային խումբը։

Հինգ տարուան ընթացքին կ՚ուսումնասիրէ նաեւ Սայաթ Նովայի եւ այլ բազմաթիւ ժողովրդական երգեր, կը զբաղի հայ գրականութեամբ, Նարեկացի, Խորենացի եւ Շնորհալիի գործերով։ 1964-ին կրկին կը վերադառնայ Եւրոպա, բայց Արեւմտեան – Գերմանիոյ Միւնխէն քաղաքը, ու Միւնխէնի օփերային մէջ կը ստանձնէ նուագախումբի ղեկավարի ու մենակատար ջութակահարի զոյգ պաշտօնները։

Լուտվիկ Բազիլը եղած է քանի մը անգամներ Հայաստան, առաջին անգամ 1970-ի Մայիսին։ Երեւանի մէջ ան լսեց իր «Անիի լքուած եկեղեցիները», Երեւանի Հայֆիլհարմոնիայի պետական քառեակին կողմէ։ Երկրորդ անգամ հիւր էր եղած Ալեքսանդր Սպենդիարեանի ծնընդեան 100-ամեակի հանդիսութիւններուն, 1971-ին։ Իր «Վարդավառին» երգի հիմնամոյշը նուիրած էր Հայֆիլհարմոնիայի քառեակին։ 1972-ին, առաջին անգամ նուագուեցաւ Լուտվիկ Բազիլի երկրորդ քառեակը Երեւանի մէջ, Հայֆիլհարմոնիայի պետական լարային քառեակին կողմէ (Լեւոն Մամիկոնեան, Մարտին Երիցեան, Էտիկ Մանուկեան եւ Ֆելիքս Սիմոնեան)։

Հայրենիքի մէջ մեծ գնահատանքի արժանացաւ այս ստեղծագործութիւնը։ Կոմիտաս երաժշտանոցի արուեստագէտ եւ լարային քառեակի առաջին ջութակահար՝ Լեւոն Մամիկոնեան հետեւեալը գրեց «Սովետական Արուեստ» ամսագիրին մէջ. «Հեղինակը հրապուրուած է Գրիգոր Նարեկացու հանճարեղ ստեղծագործութեամբ, նրա վառ գունագեղութեամբ եւ երաժշտականութեամբ։ Ուշագրաւ են նրա անդրադարձումները Սայաթ - Նովայի երգերին, որոնցից նա 13-ը մշակել է, կատարելով հետաքրքրական ստեղծագործական փորձ»։

Լ. Բազիլին ծանօթացայ Միւնխէնի մէջ, նոր էր եկած Իրանէն, եղանք մօտիկ բարեկամներ։ Երբ դեռ ողջ էր, իր գործերը մեծ գնահատանքի արժանացան Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն եւ Միացեալ – Նահանգներու երաժշտական կեդրոններու մէջ։

Յաճախ կերպով կը խօսէր եւ կը գրէր հայ երաժշտութեան իր արժեւորումին մասին, ըսելով. «Ամէն ազգ երաժշտական արտայայտութեան իր ձեւը ունի։ Ամէն ազգ իր յուզումները եւ զգացումները կ'արտայայտէ իր երաժշտութեան միջոցով, որովհետեւ ոչ ուրիշ ազգի երաժշտութիւնով իր ցաւը կամ ուրախութիւնը կրնայ արտայայտել։ Թախիծը հայ երաժշտութեան մէջ ո՛չ թէ տխրութիւն է, ինչպէս սովորաբար շատեր կը խորհին այլ մեր երաժշտութեան արտայայտութիւնն է։

«Այսօր գրեթէ ո՛չ մէկ ժողովուրդ կ'արտայայտուի իր ձեւով։ Կարծես մեծերու հրամանին կը սպասենք, մեծերու ազդանշանին կը սպասենք դեր մը ստանձնելու համար Մեր մէջ դժուարութիւնը այն է թէ՝ Հայը զիս կը նախընտրէ իբրեւ հռչակաւոր մենակատար, քան թէ հայ երաժշտաբանի կարեւոր դերին մէջ տեսնել։ Ասիկա արդիւնք է մեր ժամանակաշրջանին մէջ տիրող երաժշտական հասկացողութեան, եւ այս հասկացողութիւնը յառաջ կուգայ մեր լսած արեւմտաեւրոպական երաժշտութենէն։

Սակայն ո՛չ միայն մեր ժողովուրդի, այլեւ մեր երաժիշտներուն ստացած կրթութիւնը նոյնպէս հիմնուած է արեւմտեան երաժշտական դպրոցին եւ գեղագիտական տեսութեան վրայ։ Հայ երաժիշտը ստեղծագործութեան հիմք չունի, հետեւաբար մեր երաժշտութիւնը աղաւաղուած դրութեան մէջ է»։

Լ. Բազիլի ստեղծագործութեան մէջ շատ յաջողած ու հետաքրքրական են Դանիէլ Վարուժանի «Հացին երգը» շարքի բանաստեղծութիւններով գրուած երգերը։ Իր առաջին քառեակը հեղինակը կոչած է «Անիի լքուած եկեղեցիները»։ Քառեակը քանի մը անգամներ հնչած է Գերմանիոյ մէջ։ 1979-ին Միլանոյի ԻՔՕՄ հաստատութեան հայկական բաժինը հրատարակեց եւ հրապարակ հանեց «Արդի հայ երաժշտութիւն» շարքի Բ. պրակը, որ կու տայ արդիաշունչ յօրինող Լուտվիկ Բազիլի նոր մէկ յօրինումը սրինգի վրայ։

Լ. Բազիլի այն փոքրիկ գործը, որ կը կրէ «Արարատ» խորագիրը, եւ վեց մասերէ կը բաղկանայ, Միլանոյի արուեստի շրջանակներուն մէջ բարձր գնահատանքի արժանացած է։

Լ. Բազիլը Վահագն Դաւիթեանի «Կարօտ» շարքի բանաստեղծութիւններու վրայ գրած է չորս երգեր, որոնք առաջին անգամ հայերէն լեզուով երգուեցան Գերմանիոյ Քոլոնի գիմնազիոմին երգչախումբին կողմէ։ Բազիլի հոգեւոր երաժշտութեան վաստակէն հոս յիշեցնենք «Մատեան ողբերգութեան»ը, որ գնահատուած էր Մանուկեան Մշակութային Ֆոնտին կողմէ որ ստանձնած էր տպագրութեան ծախսերուն մեծագոյն մասը։ Նաեւ՝ Մովսէս Խորենացիի «Խորհուրդ մեծ եւ սքանչելի» երգը, որ հիմնովին մշակուած էր ձայնի, ջութակի, թաւջութակի եւ փակոթի համար։

1983-ին Միւնխէն քաղաքին մէջ փրոֆէսէօր Լ. Բազիլը կազմեց իր «Մուզիքամ» եռեակը, որ կը բաղկանար Լ. Բազիլէ (ալթ), Տիկին Իրմինկարտ Զէմանէ (թաւջութակ) եւ Վոլֆանկ Նոյմանէ (փակոթ)։ Կարճ ժամանակաշրջանի մէջ «Մուզիքամ» եռեակը բազմաթիւ ելոյթներ ունեցաւ Արեւմտեան Գերմանիոյ, Աւստրիոյ, Իտալիոյ եւ Ֆրանսայի կարեւոր մեծ քաղաքներուն մէջ, գնահատուելով ունկնդիրներու եւ մամուլին կողմէ։

1985-ին, Կոմիտասի մահուան յիսնամեակին առիթով Միւնխէնի «Մուզիքամ» եռեակի մեկնաբանութեամբ հրապարակ ելաւ սալ մը, որուն վրայ առնուած էր Կոմիտասի եկեղեցական եւ ժողովրդական մեղեդիներէն փունջ մը։ Նոյն տարին Ապրիլ 24-ի առիթով «Մուզիքամ» եռեակը ելոյթներ ունեցաւ Գերմանիոյ հետեւեալ քաղաքներուն մէջ՝ Պէրլին, Պրէմն, Մանհայմ, Միւնխէն, Էրլանկըն եւ Իտալիոյ Մերանօ եւ Միլանօ քաղաքներուն մէջ եւ նոյն տարի Միացեալ – Նահանգներու մէջ։

Հանգուցեալ Լուտվիկ Բազիլ ապրեցաւ հայ երաժշտութեան համար, իր կեանքը նուիրեց հայ երաժշտութեան օտար ազդեցութիւններէ մաքրագործումին։ Մեզի ուղղուած իր նամակներուն մէջէն կը քաղենք հայ երաժշտութեան մասին կարեւոր նիւթերը։

«Սիրելի Համօ, ներփակ քեզ ուղարկում եմ մեր այս նոր ձայնագրութիւն քասեթը, Ա. – մասը Շնորհալիին առաջին անգամն է որ լոյս է տեսնում, նոյնպէս Բ. – մասում Միհրան Թումաճանի Երզնկա եւ Ակնայ երգերից երկուսը։ Մեր հայ երաժշտութիւնը այս վերջին տասնամեակներում շատ է յետադիմել, հայ դասական երաժշտութեան փոխարէն, լսում ենք այլանդակ "հայ" թեթեւ երաժշտութիւնը, որը թուրք – պարսկական ելեւէջներով փճացրել է երաժշտական հոգին հայութեան մէջ։

Այս քասէթը մի փորձ է վերադարձնելու ժամանակի ընթացքում մեր երաժշտական իրականութիւնը, չգիտեմ այս սարսափելի ժամանակաշրջանում, կարելի՞ է այս աշխատանքը կատարել, թէ ոչ։ Մշակման աշխատանքը կատարուել է կոմիտասեան երաժշտական սկզբունքի եւ դպրոցի հիման վրայ։ Այսինքն եւրոպական դասական ձայնագրութեան թեքնիքով չէ կատարուած, այլ փոլիֆոնիք ձեւով, որտեղ ամէն մի նուագարան երգի երաժշտական դարձուածքների միջոցով ընկերակցում է Ա. թեման։

Եթէ հաւանեցիր եւ ժամանակ ունեցար, խնդրում եմ այս մասին հայ մամուլի մէջ գրիր։ Սիրելի Համօ, քասէթները քեզ եմ նուիրում, երբ լսես ինձ յիշես, բայց ուրախ կը լինեմ եթէ դու Հայերի մէջ տարածէիր այս ձայնասկաւառակը, տօն օրերին Գերմանացիներին մի շիշ գինու տեղ, մի սկաւառակ տանին, թէ ինքնուրոյն նուէր եւ թէ մեր հայ երաժշտութիւնը կաթիլ - կաթիլ կը տարածուի։ Քեզ ըսած եմ մշտական եւ հիմա ալ կը գրեմ, հայ ժողովուրդը կ'օգնէ միայն այն ինչ որ կը տեսնէ, հայ դպրոց, հայ եկեղեցի եւ հայ ակումբ, սակայն երաժշտութեան, ըսել կ'ուզեմ հայ երաժշտութեան օգնող չկայ»։

Սիրելի Լուտվիկ, յիշատակդ վա՛ռ պիտի մնայ մեր սրտերուն մէջ։

Գերմանիա
Դեկտեմբեր 2000

(Շար. Ա. էջէն)

քոնի թղթածրարը, ինչ որ թոյլ տուած էր երեւան հանել ծաւալուն գործառնութիւն մը Անկոլայի մէջ, Ֆալքոնի ընկերութեան՝ Պրէնքօ Ինթէրնասիոնալի միջոցաւ: Այս խնդրին մէջ է որ կարեւոր դեր մը ունեցած է Ժ. Գ. Միթերան, մէկ միլիոն 800 հազար տոլար ալ ստացած Զուիցերիոյ իր հաշիւին վրայ, ինչ որ չուրանար, բայց կը ներկայացնէ որպէս վարձատրութիւն խորհուրդներուն համար:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ բանտերէն 7000 հոգի ազատ արձակուած է Դեկտեմբեր 23-էն ի վեր, յայտարարած է Արդարութեան նախարարը՝ Հիքմէթ Սամի Թիւրք: Ներման օրէնքէն պիտի օգտուի 72 հազար բանտարկեալներու կէսը: Միւս կողմէ, Անգարա, Դեկտեմբեր 23-ին հրապարակած հաղորդագրութեամբ մը, կը մեղադրէ Հոլանտան որ կը քաջալերէ ծայրայեղ ձախի «Թուրք աճարեկիչները»: Հոլանտա թոյլ կուտայ որ իր հողամասին վրայ ազատօրէն գործեն «Ժողովուրդի ազատագրութեան յեղափոխական ճակատի» անդամները:

ԶՕՐԱՎԱՐ ՇԱՄԱՆՈՎ, Չէչէնիոյ ռուսական ուժերու նախկին հրամանատարը, Դեկտեմբեր 24-ին, յաղթական ելած է Ուլյիանովսկի տեղական ընտրութիւններուն: Շամանով միշտ կը դատապարտուի Մարդկային Իրաւանց Պաշտպան Մեմորիալի կողմէ որ կ'ըսէ թէ կարելի է միայն ցաւիլ որ նման մարդիկ շրջանի մը գլուխն անցնին: Ռոման Աբրամովիչ ալ, մտերիմ մը Բ. Բերեզովսկիի ջախջախիչ յաղթանակ մը տարած է (90,61%) Չուկոտկա Ռուսաստանի հիւսիս - արեւելեան ծայրագոյն շրջանը:

ՖՐԱՆՍՈՒՀԻ զբօսաշրջիկ մը վտարուած է Աւստրիայէն բախումէ մը ետք կին ոստիկանի մը հետ: Այս վերջինը դիտել կուտար իրեն որ փողոցին դիմացի կողմը անցած է, երբ ազդալոյսը կանաչ էր կառքերուն համար: Ֆրանսուհին չէ հանդուրժած դիտողութեան եւ «նացի» որակած է ոստիկանուհին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE (MARSEILLE)
présente
LE

Ballet National d'Arménie

PALAIS DES CONGRES — PARC CHANOT
Marseille

Le Samedi 13 Janvier à 20h30

Réservations :
04.91.77.61.66 — 04.91.77.87.31
04.91.70.39.93 — 04.91.68.02.03

Permanence : M.A.J.C. 04.91.50.15.09
12-14, rue St-Bazile — 13001 Marseille
Tous les mercredis de 11h à 15h;
tous les samedis de 14h à 18h.
P.A.F. : 150 F

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

2001 *Յունուար* 14 – *լօթօ*
2001 *Մայիս* 12 – *25-ամեակի հացկերոյթ*:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28
Տօն է Սրբոց Որդւոցն Որոտման՝
Յակոբայ առաքելոյն
եւ
Յովհաննու աւետարանչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9·30-ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31
Տարեվերջի պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!

EN 50 HEURES

avec le

MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES

de

Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար* 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:
Պատարագ ժամը 17-ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար* 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն
ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար* 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:
Պատարագ ժամը 17·15-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար* 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն
ժամը 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն
ժամը 9·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԵՐՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Նըլմազեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար* 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՏՕՆԱԿԱՆ ՕՐԵՐՈՒ ԱՌԹԻՒ
ԳԻՐՔ ՆՈՒԻՐԵՑԷՔ

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 Ֆր.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ

ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 Ֆր.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 Ֆր.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 Ֆր.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ

ՍՓԻՒՌՔԻ ՄԷՋ — 75 Ֆր.

ԵՒ

«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկաքաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 Ֆր.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 30 Ֆր., հատոր գլուխ:

LE PERE NOEL
vous attend à

L'ARBRE DE NOEL

de l'école

TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : **01.43.81.01.72**
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH
LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.067 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.067

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ԱՐՑԱԽ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 26 / 27)

Վ. ՕՍԿԱՆԵԱՆԻ ՄԱՄՈՒԼԻ ԱՍՈՒԼԻՍԸ

Դեկտեմբեր 26–ին, Արտաքին նախարար՝ Վ. Օսկանեան մամուլի ասուլիս մը տուած է ամփոփելու համար Հայաստանի տարած արտաքին քաղաքականութիւնը անցնող տարուան ընթացքին:

Ըստ նախարարին, կովկասեան տարածքին, Հայաստան ջանք թափած է որպէսզի պահպանուի խաղաղութիւնը եւ վարած է եռագիծ դիւանագիտութիւն, որ ուղղուած է ղարաբաղեան հակամարտութեան կարգաւորման, համագործակցութեան ծաւալումին եւ շրջանին մէջ բարի դրացնութեան հաստատման:

Նախարարը դիտել տուած է որ Հայոց ցեղասպանութեան եւ ԼՂՀ-ի խնդիրներու պատճառաւ յառաջդիմութիւն չկայ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ յարաբերութիւններուն մէջ: Ըստ իրեն ցեղասպանութեան ճանաչման գործընթացին հետեւանքով, Թուրքիա, այս տարի, աւելի ծայրայեղ քաղաքականութիւն կը վարէ: Շեշտած է որ ցեղասպանութեան ճանաչումը Թուրքիոյ կողմէ երբեք նախապայման չէ եղած հայ – թրքական յարաբերութիւններու բնականոնացման համար: Այդ խնդիրը, ըսած է նախարարը, Հայաստանի արտաքին քաղաքականութեան օրակարգին մէջ ընդգրկելը խնդրայարոյց հարցերը վեր հանելու եւ Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւնները կարգաւորելու նպատակ կը հետապնդէ: Այդ ուղղութեամբ, նախարարը կարեւոր գտած է Եւրոպական Խորհրդարանի ընդունած որոշումը, մանաւանդ անոր երկու կէտերը: Ի տարբերութիւն Թուրքիոյ, Վ. Օսկանեան ըսած է որ Իրանի եւ Վրաստանի հետ յարաբերութիւնները զարգացած են եւ նոր ծրագրեր ալ կը մշակուին 2001-ի համար: Ռուսաստանի հետ, Հայաստանի ռազմավարական գործընկերութիւնը 2000–ին նոր փուլի մէջ մտած է: Հայաստան մտադիր է նաեւ տնտեսական յարաբերութիւնները զարգացնել եւ հասցնել քաղաքական յարաբերութիւններու մակարդակին: Անդրադառնալով ԱՄՆ-ու հետ յարաբերութիւններուն, նախարարը ըսած է որ անոնք ալ յառաջխաղացում արձանագրած են: 2001-ի համար Հայաստանի եւ Ղարաբաղի համար ամերիկեան օգնութիւնը պիտի հասնի 90 միլիոն տոլարի: Եւրոպական Միութեան հետ յարաբերութիւններու մասին, նախարարը ըսած է՝ «Կարծում ենք, որ Եւրոպական Միութիւնը պէտք է որոշակի յստակեցում մտցնի եւրոպական այլ մասնաւորապէս, կովկասեան երկրների հանդէպ իր մօտեցումներում ու նրանց հետ յարաբերութիւնների զարգացման միտումներում»:

Սփիւռք – Հայաստան յարաբերութիւններու մասին, նախարարը նշած է որ տարի մը ընդմիջումէ ետք, վերսկսած են Սփիւռք – Հայաստան խորհրդաժողովի որոշումներու իրականացման ուղղութեամբ աշխատանքները: 2001 Սեպտեմբերին տեղի կ'ունենայ Սփիւռք – Հայաստան Բ. համաժողովը:

**

ԿԸ ՀԵՐՔՈՒԻ ՈՐԵՒԷ ԳԱՂՏՆԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳՐԻ ԳՈՅՈՒԹԻՒՆ ՂԱՐԱԲԱՂԻ ՇՈՒՐՋ

Ատրպէյճանական «Ազատլըգ» թերթին հրատարակած մէկ լուրին արձագանգած է նաեւ հայաստանեան մամուլը: Ըստ այդ լուրին, Նոյեմբեր 30–ին, Մինսկի մէջ տեղի ունեցած ՀԱՊ-ի ժողովին ատեն, Ռ. Քոչարեան եւ Հ. Ալիեւ պատրաստած են գաղտնի համաձայնագիր մը, որով 3 – 5 տարի «յարաբերական անդորր է», փոխադարձ վստահութեան ամրապնդումէ ետք միայն կը սկսին «ադրբեջանական տարածքներու ազատագրման եւ Ղարաբաղի կարգավիճակի» շուրջ բանակցութիւններ: Ըստ նոյն աղբիւրին այս համաձայնագիրը քննարկած են նաեւ Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի Մինսկի խումբի համանախագահները, երբ Դեկտեմբեր 10 – 11–ին կ'այցելէին Երեւան եւ Բաքու:

Այս լուրը բոլորովին հերքուած է նախ նախագահին մամուլի քարտուղար Վահէ Գաբրիէլեանի կողմէ, ապա նաեւ Արտաքին Նախարար՝ Վ. Օսկանեանի: Առաջինը կը շեշտէ. – «Ոչ մի համաձայնագիր գաղտնի լինել չի կարող, քանի որ այն նախ ներկայացւում է քաղաքական կուսակցութիւններին, ԱԺ–ին, հանրութեան, նոր միայն ստորագրւում»:

Վ. Օսկանեան ալ հերքած է նման համաձայնագրի մը գոյութիւնը:

**

Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ ՏԱՃԱՐԻՆ ՇԻՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉԻ ԱՒԱՐՏԻՐ ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԷՆ ԱՌԱՋ

Երեւանի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ շինութիւնը պիտի չաւարտի 2001 Յունիսին, ինչպէս նախատեսուած էր, այլ հաւանաբար միայն Սեպտեմբերին, քանի որ ֆինանսաւորումը բաւարար չէ ըստ «Երեւանշին» ընկերութեան գլխաւոր տնօրէն Վ. Պօղոսեանի: Ան ըսած է թէ մինչեւ Դեկտ. 31 կ'աւարտին կառոյցի արտաքին երեսապատման աշխատանքները, սակայն ներքին յարդարանքի, եկեղեցւոյ շրջակայքի բարեկարգման, հաղորդակցութեան եւն. համար հարկաւոր գումարները կը տրամադրուին միայն գալ տարեգլխուն, ինչ որ կը նշանակէ թէ շինութիւնը ամբողջութեամբ կ'աւարտի Յուլիս–Օգոստոսին եւ եկեղեցին հաւատացեալներուն առջեւ իր դռները կը բանայ 2001 Սեպտեմբերին: Վ. Պօղոսեան աւելցուցած է նաեւ թէ մինչեւ այսօր արդէն ծախսուած է 6 միլիոն տոլար եւ կը նախատեսուի 4 միլիոն տոլար եւս ծախք: Հովանաւորողն է Լ. Սիմոն-Մանուկեան, ճարտարապետը՝ Ստեփան Քիւրքճեան:

ԼՂՀ

ԴԱՏԱԽԱԶՈՒԹԵԱՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ դատախազութեան մամլոյ սպասարկութիւնը հրապարակած է յայտարարութիւն մը ուր կ'ըսուի թէ նախագահ Ա. Ղուկասեանի դէմ Մարտ 22–ին գործուած մահափորձէն ետք Հայաստանի «Իրաւունք» թերթը բացայայտ թշնամական կեցուածք որդեգրած է Արցախի իրաւապահ մարմիններու հանդէպ, մերթ զրպարտելով ԼՂՀ դատախազութիւնը ու Ներքին նախարարութիւնը, մերթ՝ դատական ատեանները: Յայտարարութիւնը ի մէջ այլոց կ'ըսէ.– «"Իրաւունք"ի ցինիզմն ու լկտիութիւնը վաղուց այլեւս չեն զարմացնում, սակայն առողջ տրամաբանութեանն անյարիր է թւում մահափորձից հրաշքով փրկուած ԼՂՀ նախագահի ծանր հրազէնային վէրքը իբրեւ "մի մուշտի" որակելը»: Յայտարարութեան վերջաւորութեան կ'ըսուի թէ նման կեցուածքներ չեն ազդեր այն դրական գործընթացներուն վրայ, որոնք տեղի կ'ունենան ինքնավար ԼՂՀ–ի մէջ, բայց եւ այնպէս իւրաքանչիւր անհատ պարտաւոր է իր խղճին առջեւ, եւ ընդհանուր կերպով, պատասխան տալու:

**

Ս. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿԷ ՎԿԱՅԵԼ

ԼՂՀ Գերագոյն դատարանին մէջ շարունակուած է Մարտի 22–ի քրէական գործի (Ա. Ղուկասեանի դէմ մահափորձ) դատավարութիւնը, Դեկտ. 26–ի նիստով: Գլխաւոր ամբաստանեալներէն Սամուէլ Աղաջանեան շարունակած է վկայել ու դատարանին յայտարարած է թէ ինք եւ ամբաստանեալ Էրիք Փարամազեան որոշած են երթալ կրակել նախագահին կառքին վրայ, զայն վախցնելու համար: Ան աւելցուցած է թէ իրենց այդ որոշումին համաձայնած են նաեւ միւս ամբաստանեալները: Ս. Աղաջանեան պատասխանած է մեղադրող կողմի հարցումներուն եւս: Դեկտ. 27–ի նիստին ալ կը պատասխանէր փաստաբաններու հարցումներուն:

**

ԱԼԻԵՒ ՆՇԱՆԱԿԱԼԻՑ ԿԸ ՆԿԱՏԷ ՎԼ. ՊՈՒՏԻՆԻ ԲԱՔՈՒ ՅԱՌԱՋԻԿԱՅ ԱՅՑԸ

Ատրպէյճանի նախագահին կարծիքով Ռուսաստանի մէջ դրական փոփոխութիւններ տեղի կ'ունենան, ինչպէս ՀԱՊ–ի երկիրներուն հետ յարաբերութիւններու մարզէն ներս: Ալիեւ այս յայտարարութիւնը ըրած է Դեկտ. 26–ին, Բաքուի մէջ Ռուսաստանի Պաշտպանութեան նախարարը ընդունելու ընթացքին: Երկու երկիրներու փոխադարձ յարաբերութիւններու ամրապնդման մասին մեծ յոյսեր յայտնելէ ետք Ալիեւ 2001 Յունուարին Պուտինի Բաքու կատարելիք այցը որակած է «նշանակալից իրադարձութիւն»:

**

«ՄԻԱՅՆ ՊԱՅՔԱՐՈՎ ԿԱՐԵԼԻ Է ԱԶԱՏԱԳՐԵԼ ՂԱՐԱԲԱՂԸ»

Ատրպէյճանի Ազգային Դիմադրութեան Շարժումի ղեկավարներէն՝ Ատրպէյճանի Պաշտպանութեան նախկին նախարար փոր. Թ. Մեհտիեւ, իր գլխաւորած կազմակերպութեան Բաքու տեղի ունեցած հերթական ժողովին յայտարարած է թէ Ղարաբաղի հարցը կարելի չէ խաղաղ միջոցներով լուծել եւ իրենց գլխաւոր նպատակներէն է պայքարը՝ յանուն Ղարաբաղի ազատագրման: Մեհտիեւ այս տեսակէտը արդարացնող որպէս դրական տուեալ ալ նշած է՝ «Մենք Հայաստանի հետ դէմ դիմաց կանգնած ենք հարիւրաւոր քմ. կազմող սահմանի երկայնքով: Հայաստանը բաւարար ուժ չունի այդպիսի տարածութեան վրայ պաշտպանուելու եւ ռազմական գործողութիւններ վարելու համար»: Ան հրապարակած է այդ առընչութեամբ ծաւալուն ծրագիր մըն ալ, ուր խստօրէն կը դատապարտուին ատրպէյճանական իշխանութիւնները, որոնք խաղաղ լուծումի ճամբան ընտրած են: Միաժամանակ, ան խոստովանած է Ատրպէյճանի բանակին թշուառ վիճակը, ուր կը ծաղկին դասալքութիւնը եւ կաշառակերութիւնը:

ԱԼՊԵՐ ԱԶԱՐԵԱՆ ԴԱՐՈՒՍ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿԸ

Հայաստանի մարզական լրագրողները Ի. դարու լաւագոյն հայ մարզիկը ընտրած են մարմնամարզիկ, «օղակներու արքայ» Ալպէր Ազարեանը, որ եղած է երեք անգամ ողիմպիական ախոյեան, բազմաթիւ անգամներ աշխարհի եւ Եւրոպայի ախոյեան: Բ. տեղը գրաւած է ողիմպիական հայ առաջին ախոյեան՝ Հրանդ Շահինեանը, նոյնպէս մարմնամարզիկ, իսկ երրորդ տեղը գրաւած է ծանրաբարձ՝ Եուրի Վարդանեան: Հայաստանի 2000 թուականի լաւագոյն մարզիկի ընտրութիւնն ալ շահած է Սիտնէյի պրոնզէ մետալակիր Արսէն Մելիքեան (ծանրաբարձութիւն): Իրեն կը հետեւին նոյն մարզաձեւէն Աշոտ Դանիէլեան եւ Ռուդիկ Պետրոսեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱ «գաղտագողի բանակցութիւններ» կը տանի չեչէն անկախապաշտներու հետ, ըստ ռուսական մամուլին, ներառեալ նախագահ Մասխադովի հետ: Կրեմլին հերքած է եւ յայտարարած որ մեռած է Սալմանբեկ Դիւդիեւը, որ կցորդ մըն է պատերազմիկ Արբի Բարայեւի:

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէկ դատարանը ապօրինի գտած է Վլատիմիր Գուսինսկիի դէմ հետապնդումը որու ձեռնարկած է Արդարադատութիւնը: Ծանօթ է որ մամուլի մեծ գործատէրը կը հետապնդուի ատաւ – փոխատուութեան համար եւ ապաստանած է Սպանիա, բայց, Մոսկուա յանձնումը կը պահանջէ:

ԼԻՒՈՒԵԱՆԿԻ (Կեդրոնական Չինաստան) մէկ սրահի մէջ (դիսքոթէք) հրդեհ մը ծագած է Ծնունդին գիշերը: Աւելի քան 300 մեռեալ կայ: Իշխանութիւնները կ'ամբաստանեն որ հարկ եղած ապահովութեան միջոցները չեն առնուած եւ վարչական մեքենան ալ պատասխանատու է, կաշառակերութեան պատճառաւ:

ՌՈՒՍ ՕՐԹՈՏՈՔՍ Եկեղեցւոյ այլախոհ քահանաներ, Դեկտեմբեր 25–ին, դատապարտած են Ալեքսիս Բ. Պատրիարքը որ կ'ընդդիմանայ Պապին Մոսկուա այցելութեան: «Անընդունելի է որ ժողովրդավար եւ աշխարհական Պետութեան մը մէջ, յարանուանութիւն մը արգելք հանդիսանայ այլ յարանուանութեան մը կրօնապետին այցելութեան» յայտարարած է Կիրիակ Տեմերճիսի քահանան մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Ուրիշ կրօնաւոր մըն ալ կոչ ըրած է Պուտինի որ Պապը հրաւիրէ հակառակ պատրիարքին մերժումին: Պատրիարքը միշտ կը մերժէ Պապին այցելութիւնը արեւմտեան Ուկրանիոյ յոյն – կաթողիկէներու դիրքին պատճառաւ: Անոնք կը մեղադրուին որ հալածած են օրթոտոքսները:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(26 Décembre)

LA TURQUIE A RECULONS VERS L'EUROPE

Այս խորագրին տակ, Մարի Ժեկօ կը պարզէ Թուրքիոյ ներկայ վիճակը, դիտել տալէ ետք որ ճիշդ տարի մը առաջ, Եւրոպական Միութիւնը կ'ընդունէր Թուրքիոյ «թեկնածութիւնը թեկնածութեան»:

Լրագրողուհին, ինչպէս իր բազմաթիւ պաշտօնակիցները, առնուազն տարօրինակ կը գտնէ, որ «կեանքեր փրկելու համար» մկրտուի գործողութիւն մը որ պատճառ եղած է 27 բանտարկեալներու մահուան, ըստ առժամեայ հաշուեկշիռի մը: Կ'ըսէ թէ քաղաքական դասակարգը անկարող է երկիրը բարեփոխման առաջնորդելու: Արդար կը նկատէ բոլոր կողմերէն եկած դատապարտումները բանտարկեալներու դէմ գործուած մեթոտներուն նկատմամբ:

Մէկ խօսքով, կը վերլուծէ երկրին պարզած պատկերը, քրտական հարցի բռնեղծած կացութիւնը, խճողուած բանտերը պարպելու համար քուէարկուած ներման օրէնքը, հասնելու համար այն եզրակացութեան որ Թուրքիա պատրաստ չէ մաս կազմելու Եւրոպական Միութեան: Յօդուածն ալ կը փակէ Տանիէլ Գոհն – Պէնտիթի դատումով: Ան կ'ըսէ .– «Թուրքերը չեն յաջողիր իրենք զիրենք գնել այն կացութեան մէջ, ուր հարկ է էջը դարձը–

(Շար.ը Դ. էջ)

ՏԱԳՆԱՊԵՑՆՈՂ ԹՂԹԱԾՐԱՐ

ՍԵՒԱՆԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

2. ՔԱՄՈՒԱԾ ՋՐԻ ԾԱՒԱԼԸ

ԷՆԵՐԳԵՏԻԿ ԾԱՐԱՒԻ ՅԱԳԵՑՄԱՆ ԱՂԲԻՒՐԸ

Խորհրդային տարիներին Սեւանի ջուրը օգտագործւում էր երկու նպատակով՝ ոռոգման եւ ելեկտրաէներգիայի արտադրութեան համար: Թէեւ ոռոգման համար բաց թողնուած ջուրը անցնելով Սեւան–Հրազդան կասկադի 6 հիդրոելեկտրակայաններով ինքնըստինքեան նաեւ հոսանք արտադրելուն էր ծառայում, այնուհանդերձ ջրի բացթողումը պլանաւորւում էր առանձին–առանձին «Խորհրդային տարիներին, եթէ ջերմաելեկտրակայանում մազութ էր խնայւում, պարգեւատրում էին, սակայն եթէ Սեւանից էներգետիկայի համար 120 միլիոն խոր․ մեթր ջուր պակաս օգտագործուէր մեղադրում էին, թէ ինչու պլան չէք կատարել», – պատմում է Սեւան հէկ–ի նախկին աւագ ինժեներ Արշաւիր Քոչարեանը: Քանի որ Սեւանը ոռոգման սէզոնին կարճ էր ծառայում՝ 4–5 ամիս, իսկ ելեկտրաէներգիա արտադրւում էր կլոր տարին, ապա ջրի 70–80 տոկոսը բաց էր թողնւում էներգետիկ նպատակով: Սեւան հէկ–ի տնօրէնի տեղակալ Շահէն Զախարեանը յիշում է, որ 52–53 թթ․ միայն Քանաքեռ հէկ–ի արտադրութեան պլանը կատարելու համար Սեւանից ջուր էր բաց թողնուել, եւ այդ ջուրը չէր անցել Սեւանի հէկ–ի ագրեգատներով, քանի որ նրանք պլանը կատարած են եղել:

Սեւանը փրկելու ԽՍՀՄ իշխանութիւնների նշանակալից քայլը եղաւ այն, որ 1978 թուին սահմանուեց Սեւան ազգային գրօսայգին եւ դադարեցուեցին էներգետիկ նպատակով ջրի բացթողումները: Սեւան–Հրազդան կասկադի հէկ–երը արդէն աշխատում էին միայն ոռոգման համար ջրի բացթողման գրաֆիկով: Տարուայ 7 ամիսներին՝ Նոյեմբերից մինչեւ Յունիս այլեւս ջուր չէր բաց թողնւում: Լիճը այլեւս դադարում էր սոսկ ջրաւազան դիտուել, որի պաշարները միայն նախատեսուած էին լինելու տնտեսութեան համար:

Սեւանից ձմրան ամիսներին ջրի բացթողումները սկսւում են ՀՀՇ–ի իշխանութեան գալու առաջին ձմրանը՝ Վազգէն Մանուկեանի վարչապետութեան օրօք․ 1990 թ․ Դեկտեմբերին եւ 1991 թ․ Փետրուարին բաց է թողնւում 7 միլիոն խոր․ մեթր ջուր: Սակայն սա դեռեւս ծիլերն էին: «Վերջին վարչապետը Վ․ Մանուկեանն էր, որին կարողացայ համոզել, որ Սեւանի ջրով ելեկտրաէներգիա արտադրուի միայն ոռոգման շրջանում, միւս վարչապետներին անհնար եղաւ համոզել», – ասում է մինչեւ 1992 թ․ Գիտատնտեսութեան նախկին նախարար եւ փոխ–նախարար Եուրի Ջաւադեանը: Սեւանին նկատելի հարուածներ սկսեցին հասցուել 1991 թ․ Նոյեմբերից Գագիկ Յարութիւնեանի վարչապետութեան օրօք, ոռոգման շրջանն աւարտուելուց յետոյ: 91 թ․ Նոյեմբեր – 92 թ․ Մայիս ամիսներին Սեւանից բաց է թողնւում 485 միլիոն խոր․ մեթր ջուր: Այսպիսով սկսւում է Սեւանի չարչարանքների նորագոյն շրջանը:

Վերջին տասը տարիներին Սեւանից բաց թողնուած ջրի առիւծի բաժինը հասնում է 92, 93, 94 թուերին: Էներգետիկ ճգնաժամի ամբողջ բեռը ընկնում է Սեւանի վրայ:

ՏԱՐԲԵՐ ԹՈՒԵՐ ՆՈՅՆ ՋՐԻ ՄԱՍԻՆ

Թէ ինչքանով էր հիմնաւորուած ձմրան ամիսներին այդ ծաւալներով ջրի բացթողումները, կ'անդրադառնանք ստորեւ: Նշենք, որ 1992–1995 թթ․ ձմրան ամիսներին բացթողնուած ջրի վերաբերեալ որոշումները չկան կառավարութեան տեղեկագրերում եւ որեւէ գերատեսչութիւնում: Հետեւաբար հնարաւոր չեղաւ պարզել, թէ ինչքան ջուր է որոշուել բաց թողնել եւ ինչ հիմնաւորմամբ: Կան միայն Սեւանից բաց թողնուած ջրի քանակի Հայհիդրօ–օդերեւութաբանութեան վարչութեան եւ էներգետիկայի ու վառելիքի նախարարութեան տուեալները:

92 թուականի ջրի բացթողումների վերաբերեալ 2 գերատեսչութիւնների տուեալները գրեթէ համընկնում են՝ ըստ Հիդրօ–օդերեւութաբանութեան վարչութեան բաց է թողնուել 957 միլիոն 100 հազար, ըստ էներգետիկայի նախարարութեան 957 միլիոն 500 հազար խոր․ մեթր ջուր: Սակայն 1993 թուականի Յունուարից անմիջապէս պատկերը փոխւում է:

Ամբողջ 93 թուի վերաբերեալ Հիդրօ–օդերեւութաբանութեան վարչութեան տուեալներով 127 միլիոն 200 հազար խոր․ մեթրով աւելի շատ ջուր է բաց թողնուել քան, եթէ համեմատենք էներգետիկայի նախարարութեան տուեալների հետ (տարբերութիւնը հաւասար է լճի 16 սանթիմեթրին): 94 թուի վերաբերեալ այդ տուեալները գերազանցում են 113 միլիոն խոր․ մեթր ջրով (14 սմ․): Էներգետիկայի բնագաւառի պաշտօնեաները պնդում են, որ իրենց թուերն են ճիշդ: Կառավարութեան էներգետիկայի յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Նիկոլա Գրիգորեանը, որ այն տարիներին զբաղեցրել է օպերատիւ կառավարման շտապի աշխատակազմի ղեկավարի պաշտօնը, ասում է, որ չափիչ գործիքները ճիշդ չեն չափում, հետեւաբար առաջանում է նման թիւրիմացութիւն: Նոյն տեսակէտն է յայտնում Սեւան հէկ–ի նախկին տնօրէն, այժմ փոխ–տնօրէն Շահէն Զախարեանը: Նա վստահ է նաեւ, որ հէկ–ում տեղադրուած չափիչ գործիքը աւելի ճշգրիտ է ցոյց տալիս․ «լիմնոկրաֆը կատարեալ գործիք չի, միլիմեթրովկայի թղթի վրայ մատիտը գիծ է քաշում, եթէ մի քիչ այս կողմ դրուի, արդէն այլ տուեալ կը ստացուի: Երբ ջուրը թունէլով դուրս է գալիս ու անցնում Ջրանցքի Գեղամաւանի հատուածով, ապա այնտեղի գործիքը ջրի քանակը շատ է ցոյց տալիս: Կանալը 1 սմ․ մամուռ է պատել, որի հետեւանքով Գեղամաւանի գործիքը իրական ջրի քանակից աւելի է ցոյց տալիս», – բացատրում է Շահէն Զախարեանը: Սակայն էներգետիկները չեն կարողանում պատասխանել հետեւեալ հարցին․ եթէ իրօք գործիքների անճշդութիւնից է առաջացել տուեալների տարբերութիւնը, ապա ինչո՞ւ ամրան ամիսներին, այսինքն ոռոգման սէզոնին, ջրի քանակի վերաբերեալ երկու գերատեսչութիւնների տուեալները համընկնում են, իսկ ձմրան տուեալները ոչ: 93–94 թուականների վերաբերեալ երկու գերատեսչութիւնների տուեալներում 240 միլիոն խոր․ մեթր ջրի տարբերութիւնը վերաբերում է հիմնականում ձմրան ամիսներին:

«Ես չեմ կարող բացատրել, թէ ինչու են թուերի մէջ տարբերութիւններ առաջանում: Մենք տասնեակ տարիներ այդ չափումները կատարում ենք, որոնք լիովին համապատասխանում են միջազգային սթանտարտներին, – ասում է Հայհիդրօ–օդերեւութաբանութեան վարչութեան պետ Գենադի Կոջոյեանը: – Մենք ունենք էտալոնային գործիք, որի հետ ամէն տարի համապատասխանեցնում ենք Սեւանի ջրանցքի՝ Գեղամաւանի դիտակէտի գործիքը: 60 տարի Թուրքիայի հետ Արաքսը չափել ենք եւ երբեք տարաձայնութիւն չի եղել»: 94 թ․ Յուլիսի 12–ին կառավարութիւնը որոշում է ընդունում «Սահմանել, որ Սեւանայ լճից բացթողնուող ջրի չափումներն իրականացնում է ՀՀ կառավարութեանը առընթեր Հիդրօ–օդերեւութաբանական վարչութիւնը»: Սեւանի ջրի բացթողումները վերահսկող արդէն երկրորդ տարին գործող միջգերատեսչական յանձնաժողովը, որի կազմի մէջ մտնում են Գիւղատնտեսութեան, էներգետիկայի, Բնապահպանութեան նախարարութիւնների ներկայացուցիչները ե՛ւ անցեալ տարի, ե՛ւ այս տարի որոշում է ընդունել «Հիդրօ–օդերեւութաբանական վարչութեան չափումների արդիւնքները ընդունել որպէս մշտական գործող կոր»:

Էներգետիկայի նախարարութիւնը վերջին տասը տարիներին Սեւանից բաց թողնուած ջրի քանակի վերաբերեալ իր տուեալներում փոփոխութիւն է կատարել, ի հարկէ միայն մի տարուայ ցուցանիշերում․ 1999 թ․ նախարարութիւնը Ազգային Ժողով ներկայացրել է 1994 թուի վերաբերեալ Սեւանից բացթողնուած ջրի քանակը 1 միլիառ 158 միլիոն խոր․ մեթր, իսկ այս տարի նոյն տարուայ վերաբերեալ ներկայացնում է 1 միլիառ 279 միլիոն խոր․ մեթր ջուր: Այս դէպքում էլ անհետանում է այդ թուերի տարբերութիւնից առաջացած ջրից արտադրուած մօտ 216 միլիոն քիլովաթ / ժամ ելեկտրաէներգիան: Երբ այս թուերի տարբերութիւնը տեսաւ էներգետիկայի նախարարութեան շահագործման վարչութեան պետ Ա․ Աբրահամեանը, զարմացաւ «Ինչ ասես, անոտ–անգլուխ երկիր է», – ասաց նա:

ՋՈՒՐԸ ՄԱԶՈՒԹԻ ՎԵՐԱԾՈ՞ՒՄ Է

Ազգ․ Ժողովի պատգամաւոր, «1992 – 99 թթ․ էներգակիրների ներկրման, արտադրուած էներգիայի ծաւալների օգտագործման, ինչպէս նաեւ էներգետիկ համակարգին ուղղուած վարկերի արդիւնաւէտութիւնն ուսումնասիրող» ժամանակաւոր յանձնաժողովի անդամ Ալեքսան Կարապետեանը գտնում է, որ Սեւանի ջրով արտադրուած ելեկտրաէներգիայով պաշտօնեաները ծածկել են իւրացուած եւ որպէս չահագործուած վառելիք օգտագործուած մազութը: Այդ պատճառով էլ ներկայացուել է, թէ իբր Սեւանից քիչ ջուր է բաց թողնուել եւ քիչ ելեկտրաէներգիա արտադրուել, որպէսզի աւելի արտադրուած ելեկտրաէներգիան ներկայացուի որպէս մազութից ստացուած: «Եթէ այդ մազութը օգտագործուէր, ի հարկէ ջուրը չէր ծախսուի: Այդ ամէնի պատասխանատուներն են Ս․ Թաշճեանը, Մ․ Շիշմանեանը (92 – 95 թթ․ էներգետիկայի նախարարներ): Նաւթական ռեսուրսների նախարար Վ․ Մելիքսէթեանը, որն իրականացնում էր մազութի ներկրումը, եւ վարչապետ Հրանտ Բագրատեանը»: Ազգ․ Ժողովի պատգամաւոր Արշակ Սադոյեանը գտնում է, որ Սեւանի ջրով փորձ է արուել ծածկել իւրացուած էներգակիրների մի չնչին մասը «իրականում իւրացումները տասնապատիկ շատ են», – ասում է նա: Յանձնաժողովի հաշուետուութեան եզրակացութեան մէջ ներկայացուած 15 բացայայտումներից ներկայացնենք առաջին երկուսը․ «1992 – 1995 թթ․ Հայաստան չներկրուած մազութի քանակը կազմել է 305 հազար թոն, ընդհանուր արժէքով մօտ 25 միլիոն տոլար, 93–94 թթ․ Հայաստան ներկրուած 224 հազար թոն հում նաւթի արժէքը չպէտք է գերազանցի 11 միլիոն ԱՄՆ տոլարը, սակայն ձեւակերպուել է 11,8 միլիոն տոլար»:

Դատախազութիւնը դեռեւս 1998 թ․ Դեկտեմբերին Արշակ Սադոյեանի յայտարարութեան հիման վրայ քրէական գործ է յարուցել ՀՀ էներգետիկայի համակարգում 92–98 թթ․ կատարուած չարաշահումների վերաբերեալ: Բացայայտուել է 5 յանցագործութիւն, 15 մարդ պատասխանատուութեան է ենթարկուել, պետպիւտճէ է վերադարձուել 1 միլիոն 167 հազար 400 տոլար: Քրէական գործերից մէկը իւրացուած մազութի նախադէպ կարող է ծառայել․ «Վանաձորի ջէկ–ի տնօրէն Տիգրան Բադալեանը գլխաւոր ճարտարապետ Ռ․ Մարիկեանի եւ արտադրութեան պետ Ա․ Ղարիբջանեանի հետ 1994 թ․ կեղծ փաստաթղթերով ձեւակերպել է, թէ իբր ստացել է 200 թոն մազութ եւ դրա դիմաց ստացուած գումարը իւրացրել է: Պետպիւտճէ է վերադարձուել 18000 տոլար» (դատախազութեան տեղեկանքից):

(Շար․ 2)

Նախկինում էներգետիկայի համակարգը ամբողջական մի մարմին էր, որը հնարաւորութիւն էր տալիս ջրով արտադրուած ելեկտրաէներգիան ներկայացնել որպէս վառելիքից ստացուած, իսկ վառելիքին յատկացուած գումարը իւրացնել: 1998 թուից համակարգը փոփոխութեան ենթարկուեց եւ ելեկտրակայանները դարձան շահութաբեր փակ բաժնետիրական ընկերութիւններ: Այժմ ջէկ–երին շահաւէտ է հնարաւորին չափ շատ մազութ եւ կազ վառել արտադրելով շատ ելեկտրաէներգիա, որը վաճառելով շահոյթ կը ստացուի: Իսկ Սեւանի ջրով ելեկտրաէներգիայի արտադրութիւնը այժմ շահաւէտ է առաջին հերթին Սեւան–Հրազդան կասկադ փակ բաժնետիրական ընկերութեանը, որը արտադրած ելեկտրաէներգիան վաճառում է 4,5 դրամով: Միայն Սեւան հէկ–ը, այս տարուայ ոռոգման շրջանում կասկադին պէտք է որ բերի մօտ 76·500·000 դրամ՝ 142 հազար տոլար եկամուտ:

ՎՐԱՑ ԳԷՈՐԳԻ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻ ԳԱՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՆ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԻՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ՝ ԱՒԵՐԱԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ԹԱՏԵՐԱԲԵՄ ՀԱՅ ԱԶՆՈՒԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆ ԳԷՈՐԳԻ Գ. ԹԱԳԱՒՈՐԻՆ ԴԷՄ

(Բ․ եւ վերջին մաս)

ԻՎԱՆԷ ՕՐԲԷԼԻԻ ԵՒ ՀԱՅ ԱՅԼ ԻՇԽԱՆՆԵՐՈՒ ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԻՒՆԸ

Վրաստանի ներքին քաղաքական կեանքը խանգարուեցաւ 1177–ին, գահի ժառանգութեան հարցին պատճառով: Արդարեւ, Դաւիթ Գ․ի մահէն ետք անոր պէտք է յաջորդէր զաւակը՝ Դեմետրէ, բայց անոր անչափահասութեան պատճառով գահին տիրացած էր Դաւիթի եղբայրը՝ Գէորգին: Բայց Դեմետրէ, որ այլեւս չափահաս դարձած էր եւ ամուսնացած էր մեծ իշխան ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլիի աղջկան հետ, որոշեց տիրանալ գահին: Անոր զօրավիգ կանգնեցան վրաց ազդեցիկ իշխանները, գահընկէց ընելու համար Գէորգի Գ․ը:

Դեմետրէի գահակալութեան իրաւունքի պաշտպանութիւնը յարմար առիթ մըն էր Օրբէլեաններուն եւ միւս մեծ աւատապետներուն համար՝ տկարացնելու կեդրոնական իշխանութեան ազդեցութիւնը, ինքնիշխան կերպով ղեկավարելու համար իրենց շրջանները:

Ապստամբութեան գլուխ կանգնեցաւ ամիրսպասալար Իվանէ Օրբէլի․ անոր միացան նաեւ իշխան Սարգիս Զաքարեան, Գրիգոր Ապիրատեան եւ ուրիշ մեծ իշխաններ: Ապստամբները իրենց ուժերով Լոռէ քաղաք ամրոցին մէջ ամրացան, ուրկէ շարունակեցին պայքարը: Կռիւները սաստկացան, եւ ապստամբները նեղ կացութեան մատնուեցան․ այս պայմաններուն տակ Սարգիս Զաքարեան, Գրիգոր Ապիրատեան, Գամրեկել Թորելի եւ ըմբոստներուն մեծ մասը անձնատուր եղան Թագաւորին եւ անոր ողորմածութեան դիմեցին: Իսկ Դեմետրէ տեսնելով, որ պայքարը անյոյս է, ինք եւս անձնատուր եղաւ հօրեղբօրը: Այսպիսով ճզմուեցաւ ապստամբութիւնը:

Ապստամբութեան ճնշումէն ետք Գէորգի Գ․ հրամայեց կուրացնել Դեմետրէն եւ Իվանէ Օրբէլին․ Թագաւորը նաեւ գրաւեց Օրբէլեաններուն բոլոր տիրոյթներն ու հարստութիւնները եւ բնաջնջել

տուաւ ամբողջ տոհմը. փրկուեցան միայն Իվանէի եղբայրը՝ Լիպարիտ եւ անոր զաւակները՝ Ելիկում եւ Իվանէ, որոնք ապստամբութեան ժամանակ մեկնած էին Մուհամէտ Փահլաւանի եւ Խզըլ Ասլանի մօտ՝ օգնութիւն ստանալու յոյսով:

Ապստամբութիւնը թէեւ ճզմուեցաւ, բայց անիշխանութիւնը տակաւին կը շարունակուէր երկրի ամբողջ տարածքին, եւ գողերն ու աւազակները սանձարձակ կը գործէին. Գէորգի Գ., ի տես այս իրավիճակին, հրապարակեց օրէնք մը՝ հրամայելով առանց այլ եւ այլի կախել բոլոր յանցաւորները, մեծ թէ փոքր որեւէ յանցանքի համար: Այսպիսով բազմաթիւ մարդիկ կախաղան բարձրացան:

Այս խիստ ու վճռական միջոցառումներուն պատճառով ժամանակ մը ետք կարգ ու կանոնը վերահաստատուեցաւ:

Այս ժամանակաշրջանին վրաց հոգեւորականութիւնը, ի տես կեդրոնական իշխանութեան անհամեմատ ուժեղացումին, վճռական կերպով պահանջեց վերականգնել եկեղեցւոյ նախկին արտօնութիւնները: Գէորգի Գ. յաւելեալ անախորժութիւններէ խուսափելու համար ընդառաջեց հոգեւորականութեան պահանջին:

ՍԱՆՁԱՐՁԱԿ ԱՒԱԶԱԿՈՒԹԻՒՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Մինչ Վրաստանի թագաւորութեան սահմաններէն ներս տարածուող հայաբնակ շրջաններուն մէջ որոշ ապահովութիւն եւ կեանքի տանելի պայմաններ կը տիրէին, ընդհակառակն, Վրաստանի թագաւորութեան սահմաններէն դուրս տարածուող հայկական հողերուն վրայ այդ նոյն ժամանակաշրջանին, 1178 – 1180-ական տարիներուն, համատարած անիշխանութիւն եւ անապահովութիւն կը տիրէր. Թրքական ցեղախումբերն ու աւազակախումբերը, ինչպէս նաեւ Արցախի նախկին իշխաններու ժառանգորդները սանձարձակ կը գործէին, չէին հրնազանդեր որեւէ իշխանութեան եւ լեռներու ամրութիւններուն մէջ ապաստանած՝ աւազակութեամբ կ'ապրէին. անոնք ճանապարհներն ու անցքերը կը կտրէին, ճանապարհորդները կը թալանէին, խաղաղ ու նստակեաց բնակիչները կը նեղէին եւ անոնցմէ ծանր տուրքեր կը պահանջէին:

Այս ժամանակ Կեչրորի Գարաչայ ամիրային հրամանով զօրքեր գրաւեցին Ծառաքարը, ուրկէ ետք ամիրան դայն մեծ գումարով վաճառեց Խզըլ Ասլանին: Տիրանալով Ծառաքարին՝ Խըլ Ասլան զայն աւազակային որջի վերածեց, ուր իր տնօրինութեամբ ամէն տեսակ յանցագործներ բնակեցուեցան: Ծառաքարի մէջ կեդրոնացած այդ աւազակները իսկական պատուհաս մը դարձան հայութեան համար, տեւական ահ ու սարսափի տակ պահելով ժողովուրդը: Անոնք տեւաբար, գիշեր թէ ցերեկ կը յարձակէին գիւղերու, դաշտերու ու ճանապարհներու վրայ եւ անխնայ կը կողոպտէին, կը սպաննէին ու կը չարչարէին ամէնէն քստմնելի միջոցներով:

Այս ծանր ու անտանելի դրութենէն ու անապահովութենէն փախչելով՝ Հայեր նորանոր գանգուածներով Վրաստանի թագաւորութեան սահմաններէն ներս՝ Հիւսիսային Հայաստանի եւ բուն վրացական հողերու վրայ սկսան ապաստան գտնել:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ ԳԵՐԻՇԽԱՆՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ ԵՒ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ ԶՕՐԱՑՈՒՄԸ

Այս ժամանակ, 1184ին մահացաւ Գէորգի Գ. Թագաւոր. ան արու զաւակ չունէր եւ նախապէս արդէն, 1178-ին իրեն յաջորդ նշանակած էր դուստրը՝ Թամար՝ որ այսպիսով ժառանգեց հօրը գահը: Թագուհիին գլխաւոր նեցուկը դարձան անոր հայ իշխանները, յատկապէս Սարգիս Մեծ Զաքարեան եւ անոր զաւակները՝ Զաքարէ եւ Իվանէ: Սարգիս Զաքարեան 1185-ին վրաց թագաւորութեան զինեալ ուժերու ընդհանուր հրամանատար նշանակուեցաւ. Հայոց եւ Վրաց ամիրսպասալար տիտղոսով եւ իբրեւ աւատական տիրոյթ ստացաւ Լոռին, որ այնուհետեւ ճանչցուեցաւ իբրեւ Զաքարեաններու ժառանգական տիրոյթ:

Այս ժամանակ, անեցիք, որոնք Վրաստանի թագաւորութեան սահմաններէն ներս կը գտնուէին, տեսնելով, որ Ծառաքարը իսկական սպառնալիք մըն է եւ անոր աւազակախումբին վերացումը կենաց մահու հարց, 1186-ին յարձակեցան անոր վրայ, նուաճեցին զայն եւ անխնայ բնաջնջեցին անոր բնակիչները՝ խնայելով կիներն ու մանուկները: Այս յարձակման ժամանակ մահացան նաեւ Դուինի Ալիչէր ամիրային կինն ու զաւակները, որոնք Ծառաքարի մէջ կը գտնուէին: Խզըլ Ասլան եւ Ալիչէր, նկատի ունենալով Վրաստանի ուժը, չհամարձակեցան վրէժ լուծելու անեցիներէն:

Վրացահայ գաղութի պատմութեան մէջ այնուհետեւ նոր հանգրուան մը բացուեցաւ. ամիրայութիւններու տիրապետութեան տակ գտնուող հայկական բազմաթիւ շրջաններ ազատագրուեցան հայ – վրացական միացեալ զօրքերու կողմէ, եւ Վրաստանի գերիշխանութիւնը տարածուեցաւ ամբողջ Գուգարքի, Տայքի, Այրարատի, Սիւնիքի, ինչպէս նաեւ Ուտիքի մեծ մասին վրայ, հասնելով մինչեւ Ատրպատականի սահմանները, իսկ վրացահայ գաղթօճախը իր փառքի ու զօրութեան գագաթնակէտին հասաւ:

ԱՍՊԵՏ ՄԱՆՃԻԿԵԱՆ

«Ազդակ»

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԳՈՒՄԳԱՊՈՒԻ Պէզճեան հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 12-ին, մեծ շուքով նշուած է Ռումանիոյ եւ Պուլկարիոյ Հայ Թեմի առաջնորդ Տիրայր Արք.ի առաջնորդութեան քառասնամեակը: Ներկայ եղած են աւելի քան 300 հոգի: Օրուան հանդիսավարը եղած է Մանուէլ Աքճամպազ: Արամ Եպիսկոպոս բացումը կատարած է յոբելենական հաւաքոյթին եւ յիշեցուցած անոր իմաստը: Հանդիսավարը խօսած է յոբելեարին քառասնամեայ առաջնորդական գործունէութեան եւ կենսագրութեան մասին: Խօսք առած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռ. Հատտէճեան որ խանդավառ ուղերձով մը ողջունած է Տիրայր Արք.ի առաջնորդական քառասնամեակը, նշելով թէ իրեն համար 25-ամեակ մըն էր, քանի ճիշդ 25 տարի առաջ ճանչցած է Տիրայր Արք.ը: Շեշտած է անոր քաջ քարոզիչի եւ հռետորի տաղանդը: Ճաշի աւարտին արտայայտուած է Շահան Արք., որ, մեր շարականներէն փոխ առնելով առոյթ մը՝ «Բաժակ հոգեւորական լցեալ աստուածային ուրախութեամբ» վերլուծած է նախադասութիւնը, յիշեցնելով որ բաժակը իբրեւ պատկեր մեզ կը տանի դէպի Գեթսեմանի պարտէզը, ուր մութ գիշերուան մէջ մեր տիրոջ հրամցուեցաւ որպէս ցաւի ու տառապանքի բաժին: Շահան Արք.էն ետք խօսք առած է Պատրիարքը որ շնորհակալութիւն ալ յայտնած է Տիրայր Արք.ի իր ցոյց տուած մօտիկութեան համար Պոլսոյ Աթոռին եւ ժողովուրդին հանդէպ: Ապա, պատրիարքը պոլսահայութեան անունով աղամանդակուռ եպիսկոպոսական մատանի մը նուիրած է Տիրայր Արք.ի: Հաւաքոյթին «Հուսկ Բանք»ը արտասանած է Տիրայր Արք., որ զուարթ պատումներով ուրախացուցած է ներկաները, ըսած որ, ինք միշտ կը սիրէ բարձրաձայն խօսիլ, բայց, այս անգամ ձայնը աւելի բարձր պիտի հնչէ քանի որ այդ մատանին կայ մատը: Իր երկարաշունչ ելոյթին աւարտին, Տիրայր Արք. փառք տուած է Աստուծոյ որ իրեն պարգեւած է նման օրեր:

***

ՈՒԱԹԸՐԹԱՈՒՆ-ի (Պոսթըն) մշակութային եւ կրթական Հայ Կեդրոնի սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է «Հայրենիք»ի հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութիւնը: Կարճ ընդունելութենէ մը ետք եւ որոշ յապաղումով, ձեռնարկը սկսած է յանձնախումբի պատասխանատու Նշան Աբիկեանի խօսքով: Շուրջ հինգ հարիւր հանդիսականներու ներկայութեան, առաջին առթիւ բեմ հրաւիրուած է «Արմինըն ուիքլ»ի սիւնակագիր՝ Թոմ Վարդապետեան որ ներկայացուցած է օրուան առաջին բանախօսը՝ «Արմինըն Ուիքլի»ի խմբագիր՝ Ճէյմս Թաշճեան: Ան խօսած է «Հայրենիք»ի երթին մասին Նիւ – Եորքէն Պոսթըն եւ Ուաթըրթաուն: Իրեն յաջորդած է ծանօթ մտաւորական, թատերագիր՝ Հրանդ Մարգարեան, որ սահիկներու ընկերակցութեամբ ներկայացուցած է «Հայրենիք»ի հարիւրամեայ երթը: Երգիծական ոճով ելոյթ ունեցած է Կարապետ Գասպարեան, որ ներկայացուցած եւ բեմ հրաւիրած է Սարգիս Ադամեանը իր խօսքը ըսելու: Ան, խոր վերլուծումի ենթարկած է ամերիկահայ գաղութին հոգեմտաւոր հոլովոյթը եւ այդ հոլովոյթին մէջ ծնունդ առած գրական եւ մտաւորական աւանդը: Յաջորդաբար խօսք առած են «Հայրենիք»ի խմբագիր՝ Խաժակ Մկրտիչեան եւ Կարօ Արմէնեան: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Յիշենք որ հարիւրամեայ «Հայրենիք» օրաթերթը 1991 Հոկտեմբեր 1-էն ի վեր շաբաթաթերթի վերածուած է:

***

ՂԱԼԱԹԻՈՅ (Պոլիս) Կեդրոնական վարժարանի «Բաժակի օր»ուան աւանդական հաւաքոյթը տեղի ունեցած է Դեկտ. 10-ին, վարժարանի երդիքին տակ: Հանդիսութիւնը վարած են Կեդրոնական Սանուց Միութեան ատենապետուհի՝ Նաթալի Տէմիրճիօղլու եւ անդամներէն՝ Ռուբէն Մելիքսէթօղլու: Նախկին կեդրոնականցիներ՝ Միհրան Թովմասեան եւ Մարալ Ճէրանօղլու ներկայացուցած են «Զգային հաւասարակշռութիւն» անուն պար մը, որմէ ետք, բեմ հրաւիրուած են 1999-2000-ի շրջանաւարտներ ու յիսնամեակի յոբելենական դասարանի հիւրերը: Բեմ հրաւիրուած է նաեւ ամէնէն տարեց կեդրոնականցին՝ Ստեփան Մկրեանը: Իր զգացումները արտայայտած է նաեւ կրտսերագոյն կեդրոնականցին՝ Մելիսա Գոնու: Ժամը ճիշդ 13.30-ին հրաւիրեալները բաժակ բարձրացուցած են Կեդրոնական Վարժարանի կենացը: Յոբելենական դասարանէն ելոյթ ունեցած է տոքթոր Արամ Ցընարք: Ապա, յաջորդաբար խօսք առած են Անի Իշլէմէճիօղլու, տիկին Սիլվա Գույումճեան – Մարկոսեան, որ նաեւ կարդացած է Փարիզի Կեդրոնական Սանուց Միութեան ատենապետ՝ Պ. Վ. Օգինեանի շնորհաւորական հեռագիրը ու նախկին կեդրոնականցիներու գրութիւնները: Վերջին խօսքը արտասանած է Կեդրոնական Վարժարանի հիմնադիր Կարպիս Պալմումճու:

***

ՊՈՒՐՃ-ՀԱՄՈՒՏԻ (Պէյրութ) Յակոբ Տէր-Մելքոնեան սրահին մէջ, Դեկտ. 7-ին, մեծարանքի երեկոյթ մը տեղի ունեցած է նուիրուած լիբանահայ բանաստեղծ, արձակագիր եւ հրապարակագիր՝ Շահանդուխտի: Երեկոյթը կազմակերպած էր Համազգայինի Լիբանանի Շրջ. Վարչութիւնը: Նախագահած է թեմին առաջնորդը՝ Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան: Հանդիսութեան սկիզբը սահիկներու եւ տեսերիզի միջոցաւ ներկայացուած է Շահանդուխտին կեանքն ու մտաւորական – ընկերային գործունէութիւնը: Բացման խօսքը արտասանած է, Համազգային Շրջ. Վարչութեան կողմէ, Սեդա Խտըշեան: Օրուան բանախօսը եղած է Գեղամ Էթեմեզեան որ ներկայացուցած է Շահանդուխտի անձը եւ անոր գրական վաստակը: «Սանդուխտ Պէրթիզլեան, ծանօթ Ս. Պ., Շահանդուխտ եւ Աքասիա ստորագրութիւններով, ծնունդ առած է իր երկուորեակին Պուրճ-Համուտի հետ եւ իր աշխարհը եղած է հայաքաղաքը» ըսած է ան: Շահանդուխտ աւելի քան 20 տարի է մաս կը կազմէ «Ազդակ» օրաթերթի խմբագրութեան: Ունի հրատարակուած 19 գիրք: Յաջորդ խօսք առնողը եղած է Գեղամ Եպիսկ. Խաչերեան որ Շահանդուխտը պարգեւատրած է, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսին կողմէ, «Մեսրոպ Մաշտոց» շքանշանով: Հանդիսութեան աւարտին, խօսք առած է մեծարեալը որ իր երախտագիտական զգացումները արտայայտած է:

***

ԹՕՓՔԱՊՈՒԻ Ս. Նիկողայոս եկեղեցւոյ մատաղօրհնութեան արարողութիւնը կատարուած է Դեկտ. 10-ին, որմէ ետք, բազմութիւնը համախմբուած է եկեղեցւոյ կից «Իլքըան» սրահին մէջ սարքուած սիրոյ սեղաններու շուրջ: Թաղային խորհուրդի անդամներէն Յակոբ Սէօզիւթ կարդացած է թաղային խորհուրդին տեղեկագիրը ու բացատրութիւններ տուած պիւտճէին մասին: Թաղային խորհուրդը վարժարանին պատճառաւ 60 միլիառ թրքականի բաց մը ունի: Պ. Նալպանտ շուտով ստեղծած է խանդավառ մթնոլորտ մը եւ կարճ ժամանակի մէջ գոյացած է ակնկալուած գումարը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Ը.

Արամ աչքի արագ քննութեամբ եւ տանտիրուհիին հետ փոխանակուած խօսակցութենէ մը ետքը, վստահ եղաւ որ Նարդիկի համար պատրաստուած ապաստանարանը ամէն ապահովութիւն կը ներշնչէր, մանաւանդ որ տանտիրուհին մեծ աղջիկը. քսան տարեկան, վառվռուն աչքերով ու կարմիր այտերով հելլէնուհի մը, ծանօթ էր Զարըսի քոյրերուն: Գալիոփէ, այս էր աղջկան անունը, գործաւորուհի էր Բերայի Մեծ փողոցը գտնուող գլխարկավաճառի մը խանութը որուն յաճախորդներն էին Օր. Ալիս եւ Նէլլի: Այս դիպուածական ծանօթութիւնը շատ բարեպատեհ թուեցաւ Արամին եւ չափազանց գոհ ըրաւ նոյնպէս Նարդիկը: Սեդրակ միայն դժգոհ մնաց այս անակնկալին հանդէպ զոր բնաւ հաշիւի չէր առած, սակայն կրցաւ ծածկել իր դժգոհութիւնը:

- Հիմա որ Գալիոփէին տունն է Օր. Նարդիկը, ըսաւ Ալիս, ամէն օր կրնանք խանութ հանդիպելով իր մասին լուր առնել կամ իրեն լուր հաղորդել առանց որեւէ վտանգի ենթարկուելու կամ կասկածի մը տեղի տալու:

– Բնականաբար, պատասխանեց Սեդրակ, մեծ բարեբախտութիւն մըն է որ ծանօթ էք եղեր Օրիորդ Գալիոփէին: Օրիորդ Նարդիկն ալ այժմ կատարելապէս կրնայ ապահով ըլլալ թէ աղէկ տուն մը առաջնորդած եմ զինքը:

– Ո՛հ, այո՛, ըսաւ Նարդիկ, շատ շնորհակալ եմ:

Կէս ժամուան բանախօսութենէ մը ետքը մեր բարեկամները մեկնեցան՝ Նարդիկը ձգելով առանձին:

Թ.

– Շո՛ւտ, փաշան քեզ կ'ուզէ կոր...

Զաթիէի բանտապետը երբ այս հրամանը արձակեց Սիմոնին, երիտասարդը զարմացկոտ աչքերով անոր երեսը նայեցաւ: Միշտ, բանտարկուելէն ի վեր, զինքը կանչած էին, հարցաքննելու համար, գիշեր ժամանակ, մինչդեռ հիմա ցերեկ էր, գրեթէ կէսօրուան մէջ: Իրողութիւնը այնքա՜ն անսովոր էր որ Սիմոն չէր կրնար բացատրութիւն մը տալ ու կը շարունակէր ապուշ ապուշ բանտապետին նայիլ:

– Ինչո՞ւ այդպէս զարմացած ինծի կը նայիս, ըսաւ բանտապետը:

– Ի՞նչ պիտի ընէ փաշան ինծի այս ատեն... հարցաքննութեան ժամանակ չէ:

– Քեզի աւետիս մը տամ, յարեց միւսը, կարծեմ ազատ պիտի արձակուիս:

– Ազա՛տ պիտի արձակուիմ, գոչեց Սիմոն, չուզելով հաւատալ իր ականջներուն:

- Այնպէս բան մը լսեցի, հիմա կը հասկնաս, շուտ եկուր տեսնենք:

Ամիսէն աւելի էր որ Սիմոն փակուած էր աղտոտ խցիկին մէջ, ամէն յարաբերութենէն զրկուած, միմիայն բանտապետին երեսը տեսնելով՝ օրը մէկ – երկու անգամ: Իր մշտաշարժ, եռուզեռուն, անհանդարտ բնաւորութեան համար անտանելի չարչարանք մըն էր այդ խցարգելութիւնը ու իրեն այնպէս կը թուէր թէ տարիներէ ի վեր թաղուած էր այդ մութ ու խոնաւ նկուղին մէջ ուր նոյն իսկ երկու քայլ առնելու միջոց չի կար: Գաւառներու մէջ շատ անգամ բանտարկուած ու նոյն իսկ չղթայուած էր, բայց միշտ բանտակից ընկերներու հետ, որով չէր զգացած զերութեան դառնութիւնը: Առաջին անգամ հոս էր որ ճաշակած էր բո՛ւն բանտը, առանձնութեան ահեղութիւնը, չխօսելու տանջանքը: Գիշերային հարցաքննութիւնները, որոնց միջոցին ապտակներ, մորակի հարուածներ ալ կերած էր, իրեն համար վայելքներ դարձած էին, որովհետեւ խօսելու առիթը կ'ունենար, չորս նեղ պատերու հորիզոնը կ'ընդլայնուէր, մարդերու երես կը տեսնէր, մարդեր որոնք իրեն համար մէյմէկ դահիճներ էին եւ որոնց կարօտը կը քաշէր սակայն: Հոգեկան այս տրամադրութեան մէջ, Սիմոն կը վախնար որ եթէ բանտարկութիւնը աւելի երկարէր՝ պիտի կորսնցնէր մնացած տոկալ խցարգելութեան չարչարանքին ու խելքը պիտի կորսնցնէր: Արդէն իսկ երբեմն կը կասկածէր թէ մտային խանգարումի սկզբնաւորութիւն մը տեղի կ'ունենար գլխին մէջ, գաղափարները կը շփոթուէին, տարօրինակ ծրագիրներ մտքին մէջ կը խուժէին, անձնասպանութեան հակումներ կ'ունենար...

(Շար. 24)

(Շար. Ա. էջէն)

նել, պատերազմը շահեցան եւ անողոք են: Անկարող են բոլորին համար մտածելու: Իրականին մէջ Թուրքիոյ Խորհրդարանը դեռ չէ հասկցած թէ ինչ ժամանական շրջանի մէջ կ'ապրի»: Յիշենք որ Տ. Գոհն – Պէնտիթ համանախագահն է Եւրոպական Միութիւն – Թուրքիա յանձնախումբին Եւրոպական Խորհրդարանին մէջ:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ՀԱՅՈՑ ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՊԱՏՄԱԲԱՆԸ

Եթէ թուրք պետական անձնաւորութեանց մօտ ոչինչ փոխուած է, ինչ կը վերաբերի Հայոց ցեղասպանութեան հանդէպ իրենց տեսակէտին, կը թուի թէ թուրք մտաւորականներ, պատմաբաններ այլեւս նոյնքան թապու չեն նկատեր նիւթը: Պարզ է որ դեռ հոն չենք հասած որ իրենց *մէջ գումպան* ընեն, բայց, ատեն ատեն գինիին մէջ ջուր խառնողներ կան ինչպէս Մէթէ Թունչայ, որու յօդուածէն հատուած մը թարգմանած է «*Մարմարա*» Դեկտեմբեր 25-ի իր թիւին մէջ: Կուտանք ստորեւ «*Մարմարա*»յի խմբագրական ծանօթութեամբ:

***

Թապուներու վերածուած խիզախ նիւթերու հետազօտիչ, լրագրող Նէշէ Տիւզէլ Դեկտեմբեր 25-ին «*Ռատիքալ*»ի մէջ հարցազրոյց մը ունի պատմաբան Մէթէ Թունչայի հետ: Մէթէ Թունչայ այն սակաւաթիւ պատմաբաններէն մէկն է, որ թէ՛ հայկական հարցի մէջ, եւ թէ այլ մարզերէ ներս վերապահութիւններ ունի Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտներուն նկատմամբ եւ կողմնակից է որ ստեղծուի այնպիսի միջավայր մը, ուրկէ ներս պատմաբանները պիտի կարենան աւելի անկաշկանդ կերպով քննարկել իրենց առջեւ դրուած հարցերը: Ան հարցազրոյցի ընթացքին կը պնդէ թէ Թուրքիոյ մէջ տակաւին կը շարունակուի Ապտիւլհամիտի մտայնութիւնը: Ըստ Մէթէ Թունչայի, թէ՛ Օսմանեան շրջանին, թէ՛ Հանրապետութեան օրերուն, մտաւորականները Սուլթանին կամ պետութեան վարձկան զինուորները հանդիսացան, եւ թէ այսօր բազմաթիւ հարցեր, որոնք ժողովուրդին կը ծանօթացուին որպէս ազգային շահեր, իրականութեան մէջ ազգային շահեր չեն, այլ պարզապէս շահերն են որոշ դասակարգի մը եւ մտածողութեան մը կապուած մարդոց:

Հարցազրոյցը բնականաբար պիտի ընդգրկէ նաեւ հայկական հարցը, որ թէ՛ սկզբնակէտ մըն է եւ թէ որոշ հատուած մը կը գրաւէ: Հարցազրոյցին սկիզբը կը յիշուի պատմաբան Հալիլ Պերքթայի օրինակը, որ, առանց ցեղասպանութիւն բառը գործածելու, նշած էր որ մեծ թիւով Հայեր սպաննուած են: Շատեր անոր դէմ ելան պնդելով որ ասիկա մեր ազգային շահերուն դէմ է: Հարցազրոյցը նամբայ կ'ելլէ այս մեկնակէտէն: Մեր ընթերցողներուն թարգմանաբար կը հրամցնենք մեզ շահագրգռող մասը:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

***

ՄԷԹԷ ԹՈՒՆՉԱՅ. – Մեր գիտնականները շարունակ ճնշումի տակ են: Հայկական հարցի մէջ, քրտական հարցի մէջ, փոքրամասնութիւններու ու ազգային ու կրօնական հարցերու մէջ բազմաթիւ նիւթեր կան, որոնք «թապու» կը նկատուին:

ՆԷՇԷ ՏԻՒԶԷԼ. – Եթէ մտաւորականները լռեն, ո՞վ խօսած պիտի ըլլանք: Ալխա՞րհը, թէ մեր ժողովուրդը: Որովհետեւ, նոյնիսկ եթէ մենք լռենք, աշխարհը կը խօսի:

ՄԷԹԷ ԹՈՒՆՉԱՅ. – Հարկաւ: Մեր խօսակցութեան սկզբնակէտը Հայկական հարցն էր: Հանրապետութեան նախագահը ամենաճիշդ ճամբան ցոյց տուաւ, երբ ըսաւ որ այս հարցը պէտք է թողունք պատմաբաններուն: Այսպէս խենթի ձաբռտուք ըրած կ'ըլլան ամերիկեան Գոնկրէսը կամ Եւրոպական Խորհրդարանները, եթէ ցեղասպանութիւն եղած է կամ չէ եղած ըսեն: Նոյնքան սխալ կը գործէ մեր Արտաքին նախարարութիւնը երբ ան հարցը կը կարէ – կը նետէ յայտարարելով թէ «այսպիսի դէպք մը չէ պատահած»: Արտաքին նախարարութեան կամ քաղաքագէտներուն գործը չէ փաստել թէ ցեղասպանութիւն չէ կատարուած: Ասիկա պատմաբաններուն գործն է, բայց այսօրուան համակարգին մէջ գիտնականներուն համար ալ կարելի չէ աշխատիլ:

Այս հարցը հանգիստ կերպով վիճաբանութեան նիւթ կրնայ դառնալ այն ատեն միայն, երբ յարաբերութիւնները բնականոն կը դառնան Հայաստանի ու Թուրքիոյ միջեւ: Ինչպէս որ այսօր մարդիկ դէմ կուգան բոլոր անոնց, որոնք Թուրքիոյ պաշտօնական տեսակէտը չեն բաժներ, Հայաստանի մէջ ալ կարելի չէ քննադատական արժեւորումով մերձենալ 1915-ի ցեղասպանութեան հարցին, որ մաս կը կազմէ Հայաստանի Հանրապետութեան հիմնարկութեան առասպելներուն: Օսմանցիները ընդունած են որ տեղահանութեան ընթացքին մեռած Հայերուն թիւը 250 – 300 հազար է: Հայերը կ'ուզեն այդ թիւը բարձրացնել մինչեւ մէկուկէս միլիոնի: Իրականութիւնը հաւանաբար Հալիլ Պէրքթային ըսածին պէս 600 հազարի շուրջ է: Բայց թիւը կարեւոր չէ:

ՆԷՇԷ ՏԻՒԶԷԼ. – Իսկ ի՞նչը կարեւոր է:

ՄԷԹԷ ԹՈՒՆՉԱՅ. – Ցաւալին այն է որ Հայերու սպանդի գործը գլուխ հանուած է պետութեան կազմակերպութիւններուն ձեռքով: Սխալ է ասիկա հայ հրոսախումբերու կողմէ գործուած ըսպանդներուն հետ նոյն նժարին մէջ դնել: Որովհետեւ պետութիւնը պարտաւոր է չարժիլ որոշ պատասխանատուութեամբ մը: Շատ ծանր հետեւանքներ կը ստացուին եթէ պետութիւն մը իր իսկ հպատակները սպաննել սկսի:

ՆԷՇԷ ՏԻՒԶԷԼ. – Ինչո՞ւ ասոնց մասին կարելի չեղաւ խօսիլ Հանրապետութեան շրջանին:

ՄԷԹԷ ԹՈՒՆՉԱՅ. – Մի մոռնաք որ Հայկական տեղահանութեան ետին կայ տնտեսական շատ կարեւոր հարց մը: Կայ Հայոց Ապրանքներուն հարցը: Եւ ասիկա միայն երկու արտավար հողի եւ երկու եզան հարց չէ: Հայերն ալ, Յոյներուն նման, դրամատիրութեան քայլ յարմարցուցած եւ կալուածատէր դարձած էին: Որո՞նք նստան տեղահանուած Հայերու ապրանքներուն վրայ: Անոնք որոնք Հայերու ապրանքներուն ու կալուածներուն վրայ նստած էին, քաջութիւնը չունեցան այս հարցը լուծելու: Ասիկա իրենց շահերուն ներհակ էր: Մեր հիմնական տեսակէտը այն է թէ տեղահանութեան որոշումը տրուած էր որպէս Հայոց ապըստամբութեան դէմ պաշտպանութեան միջոց եւ թէ Հայերը տեղահանութենէն առաջ արդէն ապստամբած էին եւ ոճիրներ կը գործէին: Բայց գիտենք որ տեղահանութիւնը չսահմանափակուեցաւ Կովկասեան շրջանով: Իսթանպուլի, Իզմիրի եւ Անգարայի նման մեծ քաղաքներու մէջ ալ, եթէ ոչ ընտանիքներ, համայնքի յառաջիկայ մարդիկը ոչնչացուեցան: Տեղահանութեան ենթարկուեցան, ճամբու վրայ սպաննուեցան: Կասկած չկայ որ Հայերն ալ Թուրքերը սպաննած են:

ՆԷՇԷ ՏԻՒԶԷԼ. – Ըստ ձեզի Հայերը քանի՞ Թուրք սպաննած են:

ՄԷԹԷ ԹՈՒՆՉԱՅ. – Իմ մեծ հայրս ալ Հայերու կողմէ սպաննուած է: Բայց այստեղ նկատի առնենք որ սպաննողները Հայերն են, ո՛չ թէ Հայոց պետութիւնը: Ուրեմն, պատահածները հայ միլիթաններու ու հրոսախումբերու գործն է: 1915-ը սարսափելի ողբերգութիւն մըն էր: Բայց այսօր սխալ է յարձակիլ այս նիւթին: Կարելի չէ արդիւնք ձեռք բերել երբ յիշողութիւնները տակաւին թարմ են: Պէտք է ընել այն ինչ որ Հալիլ Պէրքթայ ըրել կը ջանայ: Քննել թէ ի՞նչ պայմաններու մէջ մարդիկ ապրեցան այս ողբերգութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ
ՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

ԼԻՄՈՆ. – Մարի եւ Շարլ 1000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. – Դր. Ռուբէն Գրիգորեան 200 Ֆրանք:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Դեկտեմբեր 28

Տօն է Սրբոց Որդւոյն Որոտման՝ Յակոբայ առաքելոյն եւ Յովհաննու աւետարանչին

Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 9.30–ին առաւօտեան հանդիսաւոր ժամերգութիւն կը կատարուի:

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, *Յունուար 1*

ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ

Ժամը 10.30–ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31

Տարեվերջի պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

«La Lettre de l'UGAB» à l'honneur : remise du Prix Balian à Varoujan Mardikian

le Jeudi 28 décembre à 20 heures
YERVANT AZADIAN,
au nom de l'Association culturelle
Tékéyan,
sous l'égide de laquelle est organisé
chaque année
le Prix de Presse
Rita et Vartkes Balian,
remettra le prix au lauréat 2000
(cf. n° 341, p. I),
le rédacteur en chef
de «La Lettre de l'UGAB»
VAROUJAN MARDIKIAN

Les lecteurs et amis
de «La Lettre de l'UGAB»
sont conviés à la cérémonie
de remise du prix

Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles — 75017 PARIS
(M° Courcelles)

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ–ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*

Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16–ին:

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17.15–ին:

Կը պատարագէ՝

ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

***

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*

Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ

Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

***

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*

Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Կը պատարագէ՝

ԱԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱՂՐԳԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան

Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17.30–ին:

Պատարագ ժամը 18–ին:

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*

Տօն Ս. Ծննդեան

Ժամերգութիւն ժամը 10–ին:

Պատարագ ժամը 11–ին:

Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*

Յիշատակ Մեռելոց

Պատարագ ժամը 10.30–ին:

Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*

Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան

Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16–ին:

Ընթերցուածք ժամը 16.30–ին:

Պատարագ ժամը 17–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, *Յունուար 6*

Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:

Պատարագ ժամը 10–ին:

Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Դր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*

ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ՝

ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, *Յունուար 5*

ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ընթերցուածք ժամը 16.30–ին:

Պատարագ ժամը 17.15–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով իր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ վարչական խորհուրդը այս առթիւ կը կազմակերպեն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար նուէրներ ու կաղանդչէքեր գաղութիս բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերիզ մը կը սպասէ:

Կը խնդրուի տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուգեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ:

ՇԱՄԱԹ, *Յունուար 6*

ԾՆՈՒՆԴ

Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30–ին:

Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9.45–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Երլմազեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, *Յունուար 7*

ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10–ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

ՈՒՐԲԱԹ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 DECEMBRE
2000

LE NUMERO : 6,00 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.068 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.068

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 27 / 28)

ԼՂՀ

ԱՐՏԱՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒՀԻԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ

«Արմէնփրէս»ին տրուած հարցազրոյցով մը ԼՂՀ Արտաքին գործերու նախարար Ն. Մելքումեան բաւական մանրամասնութեամբ խօսած է Ղարաբաղի հարցին լուծումի հոլովոյթին մասին: 2000-ի զարգացումները ամփոփելով, ան դրական քայլ նշած է Հայաստանի ու Ատրպէյճանի նախագահներուն բանակցութիւնները, Վիէննայի Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի կեդրոնատեղին իր ունեցած հանդիպումները. ան հերքած է ղարաբաղեան կողմին բանակցութիւններէն մեկուսացած ըլլալու կարծիքները: Օ-ԷՍ-ՍԷ-Ը-ի նախագահներուն վերջերս Ստեփանակերտ կատարած այցը իրեն այն տպաւորութիւնը տուած է թէ անոնց նպատակներէն մէկն է ընդգըծել բանակցային ընթացքին մէջ ղարաբաղեան կողմին դերը:

Ն. Մելքումեան բսած է թէ Ատրպէյճանի ներքին քաղաքական փխրուն վիճակը կ'ազդէ անոր կեցուածքին վրայ, անտեղիտալի ըլլալու մղելով զայն: Մտահոգիչ է լսել աւելի յաճախ հնչող պատերազմի կոչերը: Արտաքին գործոց նախարարը հաւանական նկատած է որ 1994-ին Ռուսաստանի հովանիին տակ կնքուած հրադադարը վերահաստատելու հարկը ներկայանայ, քանի որ Ատրպէյճանի ներքին անկայունութիւնը մեծ վտանգ կը պարունակէ ամբողջ շրջանին համար: «Ղարաբաղը Ադրբեջանի նկատմամբ տարածքային յաւակնութիւններ չունի, մենք պատրաստ ենք նստել բանակցութիւնների սեղանի շուրջը, քննարկել եւ փորձել Ադրբեջանի հետ ունեցած խնդիրները լուծել փոխզիջումային ճանապարհով, բայց չի կարելի պահանջել որ Ղարաբաղը զիջի ամէն ինչ, ինչ որ նուաճել է այս տարիների ընթացքում. դա անհեռատես, անիրական դիրքորոշում է» յայտարարած է Ն. Մելքումեան: Ինչ կը վերաբերի Մեղրիի փոխանակման հարցին արծարծումին, ան նշած է. «պատմութիւնը Հայաստանի աւելորդ տարածքներ չի թողել եւ հնարաւոր չէ հայկական տարածքը փոխանակել հայկական այլ տարածքի մի հետ. իսկ Ղարաբաղ եւ Ադրբեջան նման խնդիր պէտք է լուծեն, որովհետեւ անհրաժեշտ է ուղղել սահմանը»:

***

Ս. ԱՂԱՋԱՆԵԱՆ ԿԸ ՀԵՐՔԷ Ս. ԲԱԲԱՅԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐՈՒԹԵԱՆ ՊՆԴՈՒՄՆԵՐԸ

Մարտ 22-ի քրէական գործի դատավարութեան Դեկտ. 27-ի նիստին Սասուն Աղաջանեան չարունակած է վկայել ու ժխտական պատասխան տուած է Սամուէլ Բաբայեանի այն հարցումին թէ՝ ի՞նք հրահանգած է ԼՂՀ նախագահին դէմ մահափորձ: Դատարանը որոշած է հարցաքննել նախաքննութեան ընթացքին Ս. Աղաջանեանի փաստաբանութիւնը վարած Երուանդ Սաֆարեանը, ստուգելու համար ամբաստանեալին այն պնդումները թէ նախաքննութեան ընթացքին ինք ծեծի եւ բռնութեան պայմաններու մէջ վըկայած էր: Ցուցադրուած է նաեւ տեսերիզ մը ուր Աղաջանեան իրաւապահներուն ցոյց կու տար դէպքի վայրը:

Դատը կը շարունակուէր Դեկտ. 28-ին:

***

ՕՓԵՐԱՅԻ ՇԷՆՔԻՆ ՏԱՆԻՔԸ ԲՌՆԿԱԾ

Դեկտեմբեր 27-ի առաւօտուն բռնկած է օփերայի շէնքին 1700 քառ. մեթր մակերեսով տանիքը եւ ամբողջութեամբ այրած: Հրդեհը մարել կարելի եղած է շուրջ երկու ժամէն: Փորձաքննութիւն բացուած է պատճառը ստուգելու համար, սակայն, հրշէջ ծառայութեան մասնագէտներու կարծիքով 10 – 15 օրէն արդիւնք կ'առնուի: Երեւանի քաղաքապետարանէն յայտնած են թէ հրդեհը պատճառ չի հանդիսանար փոխելու ամանորեայ ձեռնարկութիւններու ժամանակացոյցը: Մխիթարականը այն է որ մարդկային կորուստ, կամ վիրաւորներ չեն եղած:

***

Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ԳՈՐԾԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Աւելի քան եօթանասուն գործարարներ կառավարութեան ընդունելութիւններու տան մէջ Դեկտ. 27-ին հանդիպում ունեցած են նախագահ Քոչարեանի հետ: Նախաձեռնութեան նպատակն էր լսել գործարարներու կարծիքները ու տեսակէտները կառավարութեան տնտեսական քաղաքականութեան վերաբերեալ: «Ինչքան շահութաբեր լինի պիզնէսը, այնքան հարուստ կը լինի պետութիւնը եւ մարդիկ այնքան աւելի լաւ կ'ապրեն» շեշտած է նախագահը այս առթիւ: Ապա ան ամփոփած է տնտեսութեան բնագաւառի 2000-ի արդիւնքները, նշելով որ շուրջ 12 հազար նոր գործատեղի բացուած է, նախորդ տարիներու բաղդատմամբ զգալի բարելաւումներ արձանագրուած են եւ ատոնց որպէս ապացոյց նշած է վճարուած հարկերու տոկոսին աճը, ներդրումներու ծաւալին գրեթէ կրկնապատկումը եւն.: Հաւսկ գործարարները ներկայացուցած են իրենց առաջարկները եւ կարծիքները, կառավարութեան առաջարկած են զիրենք դիտել որպէս գործընկեր: Վերջաւորութեան նախագահը իրենց թելադրած է միացեալ ուժերով մասնակցիլ երկրաշարժի գօտիի վերականգնման աշխատանքին:

***

ԼՈՒՍԱՒՈՐՉԻ ԿԱՆԹԵՂԸ

1700-ամեակի տօնակատարութիւնները կը սկսին Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի կանթեղի դուրս բերումով Խոր Վիրապէն, անոր տեղափոխումով Մայր Աթոռ եւ կանթեղի լոյսի Երեւան Հանրապետութեան հրապարակ բերուելով: Արարողութիւնը սկսած է Դեկտեմբեր 18-ին, Խոր Վիրապ, ուր 12 միաբաններ յատուկ արարողութեամբ վառած են Գրիգոր Լուսաւորչի Լոյս Կանթեղը, որ 13 օր (Գրիգոր Լուսաւորչի չարչարանքի 13 տարիներն են) մնալէ յետոյ կը տեղափոխուի Էջմիածին:

Կանթեղը չարչարանաց վիհէն դուրս կը բերէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը Դեկտեմբեր 31-ին, ուղեկցութեամբ բարձրաստիճան հոգեւորականներու եւ կը տարուի Էջմիածին: Հոն, Գարեգին Բ.ի նախագահութեամբ, յատուկ արարողութիւն կը կատարուի, որու ընթացքին Էջմիածին ժամանած նախագահ Ռ. Քոչարեան եւ Գարեգին Բ. ամանորեան մաղթանքներ եւ շնորհաւորութիւններ կը ներկայացնեն հայութեան: Ճիշդ կէսգիշերին Հայոց հայրապետը կանթեղի լոյսը կը փոխանցէ նախագահ Քոչարեանի եւ բարձրաստիճան հոգեւորականներուն, այս ձեւով լուսավառութեամբ ողջունելով նոր դարասկիզբն ու 1700-ամեակի յոբելեանը:

Տօնախմբութենէն, ապա մոմավառութենէն ետք, Գարեգին Բ. եւ Ռ. Քոչարեան կը մեկնին Երեւան Հանրապետութեան հրապարակ, իրենց հետ տանելով Էջմիածնի լուսավառ կանթեղին լոյսը: Հոն, Կաթողիկոսին ու նախագահին բարեմաղթութիւններէն յետոյ, կը լուսաւորուի հրապարակը տեղադրուած Պետութիւնը խորհրդանշող կերոնը եւ տեղի կ'ունենայ ընդհանուր մոմավառութիւն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ – ԱՐԵՒԵԼՔ

ԳԼԻՆԹԸՆ Կ'ԱՃԱՊԱՐԷ, ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ Կ'ՈՒՇԱՆԱՅ

Պարաք – Արաֆաթ հանդիպումը որ տեղի պիտի ունենար Դեկտեմբեր 28-ին Շարմ – էլ – Շէյխ (Եգիպտոս) Մուպարաքի մասնակցութեամբ, ջնջուեցաւ, բայց, Պարաք յայտարարեց թէ ամէն յոյս չէ կորած: Այս լուրը տրուեցաւ եգիպտական աղբիւրէ: Նախագահ Գլինթըն կ'ուզէ ամէն գնով համաձայնութիւն մը գոյացնել իր պաշտօնավարութեան վերջաւորութենէն (Յունուար 20) առաջ: Իր ծրագիրը կը նախատեսէ պաղեստինեան Պետութեան մը ստեղծումը: Ան պիտի երկարի 100% Գազայի գօտիին վրայ, 95% Յորդանանի Արեւմտեան ափի եւ մաս մը արեւելեան – Երուսաղէմ: Երուսաղէմի իսլամական եւ քրիստոնեայ սրբազան վայրերը, մասնաւորաբար Ս. Յարութեան տաճարը, ուր կը գտնուի Յիսուսին գերեզմանը եւ մզկիթներու հարթավայրը կ'անցնին պաղեստինեան իշխանութեան տակ: Լացի պատը, ուր աշխարհի բոլոր հրեաները կու գան աղօթելու, կը մնայ Իսրայէլի ձեռքը: Պաղեստինցի գաղթականները, որոնք 1948-ի պատերազմէն ի վեր ցրուած են արաբական աշխարհի զանազան երկիրներու մէջ, պիտի կարենան հաստատուիլ Պաղեստինի մէջ, բայց իրաւունք չեն ունենար վերադառնալու իրենց հօրենական հողերուն վրայ, որոնք Իսրայէլ կը գտնուին:

Իսրայէլի ծայրայեղ աջը եւ այն Իսրայէլցիները, որոնք տուն տեղ եղած են -գոլոններ- գրաւեալ հողերուն վրայ կազմ ու պատրաստ են, ի հարկին արգելք հանդիսանալու համար խաղաղութեան որեւէ համաձայնագրի Փետրուար 6-ի ընտրութենէն առաջ: Ըստ հարցախոյզերուն, նման համաձայնութիւն մը կը նըպաստէր Պարաքի ընտրութեան:

Պաղեստինեան ճակատի վրայ ալ, Արաֆաթ քննադատութեանց թիրախ է, մանաւանդ պաղթականներու հարցին նըկատմամբ: Արդէն, Դեկտեմբեր 28-ի առաւօտեան, կ'ըսուէր թէ Շարմ – էլ – Շէյխի հանդիպումին ջնջումը Արաֆաթէն եկած է, կրնայ ըլլալ որ միայն յետաձգում մը ըլլայ: Ամէն պարագայի մէջ, Արաֆաթ Գահիրէ կ'երթար նոյն օրը տեսնուելու համար նախագահ Մուպարաքի հետ եւ տեսակցութենէն ետք, Եգիպտոսի նախագահը հեռաձայնային խօսակցութիւն մը կ'ունենար Պարաքի հետ:

Խորքին մէջ, երկու ճակատներուն վըրայ ալ, այսինքն իսրայէլեան եւ պաղեստինեան, Գլինթընի ծրագիրը ջերմ ընդունելութիւն մը չէ գտած: Երուսաղէմի աջ քաղաքապետը յայտարարած է որ «մէկ շաբթուան համար» իր գրասենեակը Լացի պատին քով կը փոխադրէ, որպէս բողոքի նշան: «Մաարիւ» օրաթերթին համաձայն, ներքին ապահովութեան սպասարկութիւնը (Շին Պէթ) կը վախնայ որ ծայրայեղ աջ մոլեռանդներ ոճրագործ մը գործեն Ալ – Աքսա մզկիթին կամ Ժայռին Կաթարին դէմ:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԱՆՓՈՓՈԽ

Դեկտ. 18-25 ձիւնի տեղումներու առաւելագոյն քանակը արձանագրուած է Երեւան՝ 22 մմ., Հրազդան՝ 20, Տաշիր՝ 19 եւ Ապարան՝ 18: Այս պատճառով գետերու հոսքի որոշ ընդլայնում գիտարկուած է, սակայն Սեւանի մակարդակը անփոփոխ մնացած է՝ 1896,47 մ., որ անցեալ տարուան նոյն շրջանին համեմատ 4 սմ. ցած է:

Ք Ա Ն Ի Մ Ը Տ Ո Ղ Ո Վ

Ժ. Գ. ՄԻԹԵՐԱՆ, Ծնունդէն ետք Ամանորն ալ բանտը պիտի անցընէ, առժամեայ ազատ արձակումը մերժուեցաւ Փարիզի Վերաքննիչ Ատեանի Ամբաստանութեան Սենեակին կողմէ: Իր փաստաբանը չի հասկնար այս մերժումին պատճառը եւ բուռն կերպով հակազդեց մամուլի ասուլիսով մը զոր տուաւ Դեկտեմբեր 27-ին: Մէթր Վերժէն – Գամփէնքի անմիջապէս կը պահանջէ որ Հանրապետութեան դատախազը ցոյց տայ այն ծանրակշիռ տարրերը որոնք կ'արդարացնեն Ժ. Գ. Միթերանի բանտարկութիւնը: Բուռն հակազդեցութիւն մըն ալ ունեցած է Տիկին Տանիէլ Միթերան, այսինքն մեղադրեալին մայրը: Ըստ փաստաբանին, «Փափամաւի» (Միթերանի տղուն տրուած անունն է, քանի հօրը ողջութեան միշտ կը կրկնէր՝ «պապաս ըսաւ ինծի», «1993–1994-ին, պարզապէս Փ. Ֆալքոնը (զէնք ծախողը) ներկայացուցած է Անկոլայի կառավարութեան կարգ մը անդամներուն» որոշ նպատակի մը համար: Այդ նպատակն է եղեր միջկառավարական փոխատուութիւններ ձեռք ձգել այդ կառավարութեան համար, քարիւղի երաշխաւորութեամբ եւ հաւանաբար Ֆալքոն վարձատրութիւններ ստացած է, որոնցմէ մաս մը Ժ. Գ. Միթերանի տուած է: Միայն այս կ'ըլլայ իր դերը:

ԳԱՆԱՏԱ ապաստանի երբեք այսքան դիմում չէ ստացած: 1998-էն ի վեր 400%-ի յաւելում կայ Օնթարիոյի եւ Միացեալ-Նահանգներու սահմանին վըրայ: Գլխաւոր դիմումները Արժանթինէն, Սրի-Լանքայէն, Փաքիստանէն եւ Թուրքիայէն են:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ոստիկանութիւնը 200 գաղտնի գաղթող ձերբակալած է Դեկտ. 27-ին: Անոնք նաւով Պոլիս հասած էին եւ իրենցմէ 50-ը կրցած է փախուստ տալ: Այս փախստականները Աֆղան, Փաքիստանցի եւ Իրաքի Քիւրտեր են: Պիտի դատուին, ապա արտաքսուին:

ՍՏԱԼԻՆԻ բանաստեղծը՝ Սերգէյ Միխալքով կը դառնայ նաեւ Պուտինի բանաստեղծը: Արդարեւ, վերահաստատելէ ետք խորհրդային Փառերգը, անոր բառերուն «արդիականացումն» ալ յանձնած է Միխալքովի:

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ համայնավար կուսակցութիւնը երկրին քաղաքական առաջին ուժը կը մնայ, ըստ Դեկտեմբեր 27-ին հրապարակուած հարցախոյզի մը: Ան գլուխը կը հանի ձայներու 24%-ով, իրեն կը հետեւին Կրեմլինի կողմնակից «Միութիւն» կուսակցութիւնը 21%-ով, ապա՝ աջ ազատական՝ 5% եւ Եաբլոկօ ազատական՝ 4,9%:

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆԻ 300 ֆրանսական դըպրոցները նիւթական հարկ եղած միջոցները չունին եւ արտասահմանի Ֆրանսացիներու Գերագոյն Խորհուրդը դիմում կատարած է որպէսզի անոնք միայն Արտաքին նախարարութենէն կախում չունենան, որովհետեւ անոր պիւտճէն սահմանափակ է. այլ մասնակի հոգատարութիւնը վայելեն Կրթական նախարարութեան եւ 87 միլիոն ֆրանքի բացառիկ օգնութիւն մը ստանան:

ՏԱԳՆԱՊԵՑՆՈՂ ԹՂԹԱԾՐԱՐ

ՍԵՒԱՆԻ ՉԱՐՉԱՐԱՆՔՆԵՐԻ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆԸ

ՎԱՀԱՆ ԻՇԽԱՆԵԱՆ

3. ՍԵՒԱՆԸ՝ ԱՆՊԱՇՏՊԱՆ

ՋՈՒՐԸ ՎԱՐՉԱՊԵՏՆԵՐԻ ՔՄԱՀԱՃՈՅՔ

Խորհրդային Միութեան փլուզման եւ նոր պետութիւն կառուցելու ընթացքում խարխլուեցին նաեւ Սեւանի վերաբերեալ երկու տասնամեակ մշակուող ծրագրերն ու լճի վերահսկողութեան մեխանիզմները: Ճիշդ է, Սեւանի ջուրը ինչպէս խորհրդային տարիներին 78 թուից բաց է թողնւում կառավարութեան որոշումներով, սակայն վերացաւ 72 – 89 թթ. գործող Սեւանի վերահսկման յանձնաժողովը՝ կառավարութեան նախագահի առաջին տեղակալի ղեկավարութեամբ, որը վերահսկում էր կառավարութեան որոշումները: «Խորհրդային տարիներին Սեւանից ջուր բաց թողնելիս հաշուի էր առնւում լճի ակտիւ ջրատուութիւնը: Դա ամէն տարի որոշւում էր Ապրիլ – Մայիս ամիսներին, – ասում է նախկին Գիւղնախարար Ե. Ջաւադեանը, – ըստ այդմ օրինակ, 1988 թ. բաց է թողնուել ընդամէնը 117 միլիոն խոր. մեթր ջուր: Այժմ նման հաշուարկներ չեն արւում եւ զարմանում են, թէ ինչու նոյնքան ջուր բաց թողնելով, ինչքան նախկինում, մակարդակը այժմ իջնում է»:

Կառավարութեան տեղեկագրերում բացակայում են 1992 – 95 թթ. էներգետիկ նպատակով ձմրան ամիսներին ջրի բացթողման որոշումները: Ըստ էներգետիկայի յանձնաժողովի նախագահի տեղակալ Նիկոլա Յովհաննիսեանի, այդ ձմեռներին ջուրը բաց է թողնուել օպերատիւ կառավարման յանձնաժողովի որոշումներով, որը գլխաւորում էր վարչապետը: Սակայն այդ որոշումները անհնար եղաւ հայթայթել. կառավարութեան լրատուութեան վարչութեան պետ Նելլի Յարութիւնեանը ասաց, որ դրանք կառավարութիւնում չկան:

92 – 95 թթ. կառավարութիւնը ոռոգման համար ջրի բացթողման որոշումներ է ընդունել առանց Գիւղատնտեսութեան նախարարութեան յայտնի: Գուցէ մի կողմից այս հանգամանքը, միւս կողմից՝ անվերահսկելի իրավիճակը, հնարաւորութիւն են տալիս վարչապետներին առանց հիմնաւորման, ոռոգման պահանջարկից շատ աւելի ջուր բաց թողնել, ենթադրաբար էներգետիկ նպատակով: Այսպէս, կառավարութիւնը 93 թ. Յուլիսի 9-ին որոշում է ընդունում ոռոգման նպատակով Սեւանից բաց թողնել «260 միլիոն խոր. մեթր ջուր, որից 2-րդ եռամսեակում 32,08 միլիոն խոր. մեթր, երրորդում 207,36 միլիոն խոր. մեթր, չորրորդում 21,1 միլիոն խոր. մեթր»: Ակնյայտ է, որ վարչապետ Հ. Բագրատեանը երրորդ եռամսեակում՝ Յուլիսին որոշում է ստորագրել նախորդ՝ երկրորդ եռամսեակի վերաբերեալ, երբ բաց էր թողնուել արդէն 240,4 միլիոն խոր. մեթր ջուր: Բացի այդ, երրորդ եռամսեակում բաց է թողնւում ընդունուած որոշումից երկու անգամ աւել՝ 417,5 միլիոն խոր. մեթր ջուր, իսկ չորրորդում՝ 25 անգամ աւել՝ 483,4 միլիոն խոր. մեթր: 94 թուականի Օգոստոսի 18-ի կառավարութեան որոշումից հնարաւոր չէ պարզել, թէ ջուրն ինչ նպատակով է բաց թողնւում, ուղղակի այն վերնագրուած է՝ «1994 թ. Սեւանայ լճից ջրի բացթողման չափաքանակների հաստատման մասին»: Ըստ Գիւղնախարարութեան տուեալների, 93 թ. եւ 94 թ. ոռոգման համար բաց է թողնուել համապատասխանաբար 438,7 միլիոն եւ 455 միլիոն խոր. մեթր ջուր, նախորդ տարիների համեմատ կրկնակի աւել:

«Ամռանը այդքան բաց էին թողնում էլեկտրաէներգիայի համար, բայց փաստօրէն գրանցում էին գիւղատնտեսութեան վրայ, որ իրենց մեղքը թաքցնեն, – ասում է Ե. Ջաւադեանը, – եթէ 450 միլիոն խոր. մեթրով ոռոգել են դաշտերը, լաւ են արել: Եթէ ձմրան բաց թողածն էլ չգնար կորչէր, ոռոգուէր, լաւ կը լինէր»: Նշենք, որ նախկինում Սեւանից ոռոգման համար ջուր բաց են թողել Յունիսի երկրորդ կէսից մինչեւ Հոկտեմբեր: Երբեմն, երբ ջերմաստիճանը բարձր է լինում եւ հողը ոռոգման կարիք է զգում, նաեւ մինչեւ Նոյեմբեր: Սակայն կառավարութիւնները որոշումներ են կայացրել եւ բաց են թողել ոռոգման համար ջուր մինչեւ Դեկտեմբեր ներառեալ: Վարչապետներ Գ. Յարութիւնեանը եւ Հ. Բագրատեանը ոռոգման համար ջուր բաց թողնելու որոշումներ են ընդունել նաեւ գարնան ամիսների համար, երբ արհեստական ճանապարհով ջուր հոսեցնելու անհրաժեշտութիւն ընդհանրապէս չի լինում, քանի որ գետերը ձնհալքից վարարած են լինում:

96 թ. Յունուարի 26-ին կառավարութեան «Սեւան» ազգային փարքի գործունէութեան բարելաւման մասին...» որոշմամբ սահմանւում է, «որ Սեւանայ լճից ջրի բացթողումներն իրականացւում են ՀՀ կառավարութեան որոշմամբ, Բնապահպանութեան եւ ընդերքի նախարարութեան առաջարկութեամբ, Գիւղատնտեսութեան եւ պարէնի նախարարութեան յայտնի հիման վրայ»: Սակայն այս որոշումն ընդամէնը մէկ ամիս անց առաջինը խախտում է այն ընդունողը՝ վարչապետ Հ. Բագրատեանը. Փետրուարի 29-ին կառավարութիւնը անտեսելով սահմանուած կարգը որոշում է ընդունում՝ «ելնելով Հանրապետութեան էներգահամակարգում ստեղծուած լարուած վիճակից... առաջին եռամսեակում Սեւանայ լճից ՀՀ սոցիալ-տնտեսական զարգացման ծրագրով նախատեսուած չափաքանակներից դուրս էներգետիկ նպատակով լրացուցիչ բաց թողնել մինչեւ 30 միլիոն խոր. մեթր ջուր»: Եւս մէկ անգամ նա իր որոշումը խախտում է Հոկտեմբերի 31-ի որոշմամբ՝ «Չորրորդ եռամսեակում... էներգետիկ նպատակներով բաց թողնել մինչեւ 20 միլիոն խոր. մեթր ջուր»:

Թէեւ 95 թ. Նոյեմբերի 5-ից գործարկւում է ատոմակայանը, որը էներգետիկ ճգնաժամը յաղթահարելու հետ միեւնոյն ժամանակ կոչուած էր թեթեւացնելու Սեւանի բեռը, այնուամենայնիւ մինչեւ 99 թ. ձմրան ամիսներին կառավարութիւնը շարունակում է ջուր բաց թողնել էներգետիկ նպատակներով: Ճիշդ է, այժմ արդէն էներգետիկայի նախարարութեան յայտնի հիման վրայ: Ջուր բաց թողնելու կարգը սահմանելու մասին որոշումը օգնում է Սեւանին միայն նրանով, որ այլեւս դժուարանում է ոռոգման անուան տակ էներգետիկայի համար ջուր բաց թողնելը:

Ձմրան ամիսներին Սեւանից ջուր բաց թողնելու կառավարութեան որոշումներում հիմնական պատճառաբանութիւնն է լինում «Հայկական աէկ-ի անվտանգ աշխատանքի համար Սեւան-Հրազդան կասկադի հիդրոէլեկտրակայանների նուազագոյն ռեժիմով անընդմէջ աշխատանքի, ինչպէս նաեւ հիդրոէլեկտրակայանների ջրաթեքման ջրանցքների սառցակալումը բացառելու անհրաժեշտութիւնից» (1997 թ., վարչապետ Ռ. Քոչարեան): «Եթէ պատկերացնենք թէ հանրապետութեան էներգահամակարգը մարել է, ապա առաջին քիլովաթը կ'արտադրէր Սեւան հէկ-ի փոքր ագրեգատը, – ասում է էներգետիկայի նախարարութեան շահագործման վարչութեան պետ Ա. Աբրահամեանը: – Սա աշխատացնում է Սեւան հէկ-ը, եւ այդպէս մինչեւ աէկ: Մինչեւ անցեալ տարի աէկ-ի սեփական միջոցների համար անհրաժեշտ էլեկտրաէներգիայի պահանջ առաջանալու դէպքում պէտք է ապահովէր կասկադը: Այդ պատճառով անհրաժեշտ էր այն պահել աշխատանքային ռեժիմով: Օրինակ, եթէ ջրանցքը սառցակալէր, անհրաժեշտութեան դէպքում, եթէ ջուր բաց թողնուէր, ապա ջուրը սառոյցները կը տանէր եւ խոչընդոտներ կ'առաջանային: Այդ պատճառով ջրանցքով ձմրանը մշտապէս պէտք է ջուր հոսէր»: Ջանցքը սառցակալման փաստարկը զարմացնում է Հայհիդրո-օդերեւութաբանութեան ջրաբանութեան բաժնի պետ Վիլէն Սարգսեանին. «Դա անհեթեթութիւն է: Եթէ ջրանցքի յատակը սառչի ջուրը սառցի վրայով անարգել կը հոսի»: Ամէն դէպքում նկատի առնենք, որ եւ նախկինում ճգնաժամի տարիներին հէկ-ը էլեկտրաէներգիա էր արտադրում անվճար հումքով: Միայն 94 թ. Յուլիսի 12-ին է կառավարութիւնը որոշում ընդունում «94 թուի համար էներգետիկ նպատակով Սեւանայ լճից բաց թողնուող ջրի վարձ սահմանել 1000 խոր. մեթրն 50 դրամ», այս գինն էլ աւելի շատ սիմվոլիկ բնոյթ ունի (այս գումարով ջրով արտադրուած էլեկտրաէներգիան մի քանի հազար անգամ էժան է նստում ջէկ-ի արտադրածից):

ԱՌԱՆՑ ՏԱՆԻՔԻ

Այսպիսով Սեւանը կրկին յայտնուեց անպաշտպան վիճակում ինչպէս 50-ական թուականներին՝ այն ժամանակ պլանային արտադրութիւնից, այժմ կառավարութիւնների քմահաճոյքից: 1992 թ. Ապրիլի 8-ի կառավարութեան որոշմամբ Սեւան ազգային փարքը յատուկ պահպանուող տարածքի կարգավիճակով տրուեց Բնապահպանութեան նախարարութեանը: Ըստ Հայաստանի Գերագոյն Խորհրդի 1991 թ. բնութեան յատուկ պահպանուող տարածքների մասին օրէնքի «բնութեան յատուկ պահպանուող տարածքները... լրիւ կամ մասամբ, ժամանակաւորապէս կամ մշտապէս ենթակայ չեն տնտեսական շահագործման»: Սակայն օրէնքը անտեսուեց եւ Սեւանը ենթարկուեց անվերահսկելի շահագործման: «Կառավարութիւնը արտակարգ իրավիճակի անուան տակ բացարձակ չարաշահում էր Սեւանի ջուրը, – ասում է Գերագոյն Խորհրդի պատգամաւոր, Կանաչների միութեան նախագահ Յակոբ Սանասարեանը: – Չարաշահումը երկու պատճառով էր՝ շահ ստանալ եւ տգիտութիւն»:

92 – 94 թթ. Բնապահպանութեան նախարար Կարինէ Դանիէլեանը, որը ի պաշտօնէ կառավարութեան միակ անդամն էր, որ պիտի հսկէր Սեւանի ջրի բացթողումները, Հիդրո-օդերեւութաբանութեան վարչութեան աշխատակիցների վկայութեամբ, իրենց գրութիւն էր ուղարկել, որ նրանք Սեւանից բաց թողնուող ջրի քանակի տուեալները փոխեն, իջեցնեն եւ համապատասխանեցնեն էներգետիկայի նախարարութեան տուեալներին: Կարինէ Դանիէլեանը դա չէր յիշում եւ չէր էլ ժխտում. «Ես յիշում եմ, որ Սեւանի հարցով մի անգամ բանաւոր դիմեցի Պետնախարար Չիֆթալարեանին, նա կոպիտ ասաց ձեր գործը չէ, իսկ 93-ի վերջում եւ 94-ին հիւանդ էի եւ համարեա ոչ մի բանի չեմ մասնակցել: Իմ հիմնական ֆունկցիան եղել է արտաքին աշխարհի հետ շփումը», – ասաց նա: Յետոյ պատմեց, որ Ժընեւում, Նիւ-Եորքում մամուլի ասուլիսներում ու կոնֆերանսներում բարձրացրել է Սեւանի հարցը, որ միջազգային հանրութիւնը ճնշում գործադրի Ադրբեջանի վրայ եւ նա շրջափակումը վերացնի: «Սեւանի պաշտպանութեան քայլերը դանդաղում էին, որովհետեւ մեր նախարարների հետաքրքրութիւնները տարբեր էին, – ասում է Բնապահպանութեան նախկին փոխ-նախարար Սամուէլ Բալոյեանը,– Կարինէ Դանիէլեանը ազդեցութիւն չունէր, Աւետիսեան Սուրէնը գոյութիւն չունէր, Շահազիզեան Սարգսին հետաքրքրում էին միայն անտառներից եկած եկամուտները: Միայն Գէորգ Վարդանեանն էր լրջօրէն հետեւում Սեւանի խնդրին»:

98 թ. Դեկտեմբերի 25-ին կառավարութիւնը որոշում է ընդունում էներգետիկ նպատակներով ձմրան ամիսներին 25 միլիոն խոր. մեթր ջուր բաց թողնել, սակայն այս անգամ որոշումը չի կատարւում յօգուտ Սեւանի, եւ բաց է թողնւում 9 միլիոն խոր. մեթր ջուր: 98 թ. Դեկտեմբերին էներգետիկայի նախարարութիւնը մշակում է «Ձմրան ժամանակաշրջանում Սեւանայ լճից էներգետիկ նպատակներով ջրի բացթողման բացառման պայմաններում ՀՀ էներգահամակարգում արտակարգ իրավիճակների, ինչպէս նաեւ համակարգի լրիւ հոսանքազրկման դէպքում աէկ-ի անվտանգութիւնը ապահովելու եւ էներգահամակարգի վերաթողարկումն իրականացնելու վերաբերեալ միջոցառումների ծրագիր»: Ծրագրի իրականացման վրայ ծախսւում է 108 միլիոն դրամ (200 հազար տոլար): «Տեղին անտեղին շատ էին մեղադրում մեզ եւ որոշեցինք մենք լուծենք մեր հարցերը եւ Սեւանից մի կաթիլ ջուր չվերցնենք, – ասում է Ա. Աբրահամեանը, – հիմա, Աստուած չանի, վթարային իրավիճակ առաջանայ, աւտոմատիկան կ'աշխատի: Այժմ էներգահամակարգը այլեւս կախուած չէ Սեւանից»: Նա խոստովանում է, որ այդ ծրագիրը հնարաւոր էր նաեւ հինգ տարի առաջ իրագործել, եւ փաստօրէն եթէ այդպէս լինէր, հինգ տարի շարունակ Սեւանից ձմրանը ջուր չէր վերցուի:

99 թ. Նոյեմբերին Բնապահպանութեան նախարարութիւնը փակեց Սեւան հէկ-ից դուրս՝ անմիջապէս ջրանցքի վրայ գտնուող փականը, որը ոչ ոք չէր յիշում, թէ երբ է վերջին անգամ փակուել: Տասը տարուայ մէջ առաջին անգամ ձմրան ամիսներին Սեւանից ջուր բաց չթողնուեց:

99 թ. 50 միլիոն խոր. մեթր ջրով կրճատուեց Գիւղնախարարութեան ներկայացրած լիմիտը. «որոշել էի ամէն տարի 20 միլիոն խոր. մեթրով իջեցնել ջրի բացթողումները: 57 միլիոն ծախսել են, բայց եւ նախորդ եւ միւս տարիները 250 միլիոն խոր. մեթր ջուր են ուզում», – ասում է Բնապահպանութեան նախկին նախարար Գ. Վարդանեանը: Նա նկատի ունի Համաշխարհային Բանկի ֆինանսաւորմամբ ոռոգման համակարգի վերանորոգման ծրագիրը, որն այս տարի աւարտուեց: Մինչ այս տարի, ըստ Բնապահպանութեան նախարարութեան ջրային ռեսուրսների վարչութեան պետ Վ. Նարիմանեանի, Սեւան-Հրազդան ջրանցքում ջրի կորուստները կազմել են մօտ 40%: Ոռոգման վերականգնման ծրագրի աւարտից յետոյ դեռեւս թարմ տուեալներ չկան:

Ո՞Վ Է ՏԷՐԸ

Այսուհանդերձ Սեւանի ջրի տնօրինութիւնը յստակ չէ. Սեւանը Բնապահպանութեան նախարարութեան ենթակայութեան տակ է, ջրի պահանջատէրը Գիւղնախարարութիւնն է, բաց թողողը էներգետիկայի նախարարութիւնը: Թէեւ 98 թուից ստեղծուած միջգերատեսչական յանձնաժողովը մշտապէս հսկում է ջրի բացթողումները, այնուամենայնիւ այդ երեք նախարարութիւնները միմիանց չեն վստահում: Մասնաւորապէս այս տարի, քանի որ անցեալ տարուայ Սեպտեմբերի համեմատ լճի մակարդակը այժմ իջել է 7 սմ.ով, երբ բաց է թողնուել գրեթէ նոյնքան ջուր: Յունիսի 15-ից՝ ջրի բացթողման պահից մինչեւ Սեպտեմբերի 15-ը լճի մակարդակը իջել է 39 սմ.ով: Գիւղնախարարութեան, էներգետիկայի

– Լճի մակերեսը քանի՞ մեթր է իջել Արմէն:

– Երեք:

– Միա՞յն... եւ այսքան շա՞տ հողեր են ազատուել լճի տակից:

– Այդ նրանից է, որ մեր կողմը լիճը շատ ծանծաղ է, ամենախոր տեղը յիսուն մեթր է. այնպէս որ տարեկան մէկ մեթր իջնելով՝ յիսուն տարուց յետոյ Սեւանի այս մասը՝ Մեծ Սեւանը այլեւս չի լինի...

– Ափսոս, – ասաց Կամոն, – ափսոս այս գեղեցկութիւնը...

– Ափսոսելու բան չկայ. Սեւանն այն ժամանակ աւելի գեղեցիկ կը լինի... Մեր դիմացի այս ամբողջ կապոյտ դաշտը դառնալու է կանաչ դաշտ, ծածկուած միչուրինեան այգիներով, պարտէզներով... Կամօ ես հաշուել եմ, որ հարիւր գիւղ կը տեղաւորուի ջրից ազատուող հողերի վրայ...

– Պահ, հարի՞ւր. էդ ո՞նց, : զարմացաւ Գրիգորը:

– Շատ պարզ: Յիսուն տարուայ ընթացքում լճի տակից ազատուելու է հարիւր քսան հազար հեկտար հող, որի վրայ կարելի է կառուցել հարիւր գիւղ հարիւր հազար բնակիչով:

Ու քիչ լռելուց յետոյ Արմէնը կարծես ինքն իրեն, երազկոտ շարունակեց.

– Ջրից նորից կ'ազատուի այն հէքեաթային հովիտը, որ մնաց Սեւանի տակ... Այն ժամանակ արդէն կոմունիզմ կը լինի:

(Վախթանգ Անանեան, «Սեւանի ափին», 1951 թ. Երեւան)

ԿԱՐՊԻՍ ԱՓՐԻԿԵԱՆԻ «ՎԵՑ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ»ՈՒ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան սրահը, Դեկտեմբեր 20-ին հոծ բազմութիւն մը եկած էր ունկնդրելու Կարպիս Ափրիկեանի նորատիպ երկը՝ «Վեց Հայկական Երգեր» դաշնակի մշակում, Ա. գիրք, սկսնակներու համար։ (*)

Յանուն Փարիզի «Համազգային»ին, նախաձեռնողը այս երեկոյթին, Տիգրան Շիրվանեան ողջունեց հայ եւ օտար երաժշտասէրները եւ ներկայացուց դաշնակահարուհին՝ Խօժէնի Ալեսեանը որ ստանձնած էր, այդ իրիկուն երգերուն դաշնակի մեկնաբանութիւնը։

Արա Գրիգորեան, սոյն գիրքին հրատարակիչը, կենսագրականը տուաւ Կարպիս Ափրիկեանի, ծանրանալով անոր, Ֆրանսայի մէջ 46 տարուան, եւ նախապէս Եգիպտոսի մէջ տասնեակ մը տարիներու, բեղուն, անխոնջ եւ անդուլ աշխատանքը ի սպաս հայ երգին եւ երաժշտութեան։

Հուսկ խօսք տուաւ հեղինակը՝ Կարպիս Ափրիկեան։ Իր այս «Վեց Հայկական Երգեր» աշխատանքով կը հետապնդէ երկու նպատակներ, առաջինը՝ Հայ սկսնակ դաշնակահարը մտերմացնել, փոքր տարիքին, արեւմտեան դասական երաժշտութեան կողքին, նաեւ հայ երաժշտութեան որուն հիմքը հայկական երգերն են։ Երկրորդը՝ այս Ա. գիրքը, եւ յաջորդները որոնք ծրագրուած են արդէն, մտցնել օտար երաժշտանոցներուն մէջ որպէսզի, անոնք ալ, մաս կազմեն հոն դասաւանդող ուսուցիչներուն երգացանկին։

Խօժէնի Ալեսեան ներշնչումով եւ հմտութեամբ մեկնաբանեց երգերը, Կարպիս Ափրիկեանի թեթեւ, հակիրճ բացատրութիւններու միջամտումներով, ընդգծելով անոնց թէ՛ մանկավարժական եւ թէ՛ գեղարուեստական pianistique յատկանշական կողմերը։ Արդարեւ, առաջին երեք կտորները՝ Շորոր – Կոմիտասէն, Հայրենի Կարօտ – Կանաչեանէն եւ Լորիկ – Մայիլեանէն մատչելի են ըսկսնակներու, իսկ վերջին երեքը՝ Կաքաւի Երգ – Կոմիտասէն, Մութն էր – Ափրիկեանէն եւ Ե՛լ խաղա՛ – Պատմագրեաննէն աւելի վարժ դաշնակահարներու։ Անոյշ եւ ոգեշունչ մեղեդիներու այս պահերը հրապուրեցին ունկնդիրները։

Կարպիս Ափրիկեան մանկավարժական եւ երաժշտական միաձուլուած, գեղեցիկ եւ գնահատելի գործ մը յօրինած է եւ ծրագրած դեռ ուրիշներ որոնց կարգին արձանագրութիւնը իր ամբողջական երկերուն։ Պարտինք բոլոր հնարաւոր միջոցներով նեցուկ կենալ վաստակաւոր երաժշտագէտին։

ԱՐՓԻՆԷ ՏԱՏՐԵԱՆ

(*) **Six Chants Arméniens**
Transcription pour piano
Garbis APRIKIAN;
A l'intention des jeunes pianistes
Fascicule I;

Editions EDIPOL,
1, voie Félix Eboué
94000 Créteil

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՖԵՐԱՀԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՇԷՆՔԻ ԿԱՌՈՒՑՄԱՆ Ի ՆՊԱՍՏ ԸՆԹՐԻՔ

Էնսինոյի Ֆերահեան ազգային վարժարանի առաջին համալիրի վերակառուցման ծրագրին ի նպաստ հանգանակութեան ընթրիք մը տեղի ունեցած է Դեկտեմբեր 2-ին, Տէր եւ Տիկին Օսկօ եւ Երան Կիրակոսեանի բնակարանին մէջ, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ռոստոմ» կոմիտէին։ Ներկայ եկած են 150 հոգի։ Հանդիսութիւնը վարած է կոմիտէի անդամ Ռոժէ Կէտիկեան եւ իր խօսքին մէջ յայտնած թէ հիւրընկալ ամոլը 100 հազար տոլար նուիրած է վերակառուցման ծրագրին ի նպաստ։ Որոշուած է նորակառոյց շէնքը անուանել բարերար զոյգին անունով։ Սոյեղծուած խանդավառ մթնոլորտի մէջ հանգանակուած է 51 հազար տոլար, որուն վրայ հիւրընկալները 20 հազար տոլար եւս աւելցուցած են, այսպէսով կառուցման ծրագրին ի նպաստ կատարուած հանգանակութեան գումարը հասցնելով 171 հազար տոլարի։

ԲԱՑ ՆԱՄԱԿ

ՅԱՐԳԵԼԻ
ՊԱՐՈՆ Ռ. ՀԱՏՏԻՃԵԱՆ,

Կեանքի զանազան հոլովոյթներուն եւ՛ մրրկաւ որքան ալ հեռու կ՚ապրինք իրարմէ, բայց, շնորհիւ «Յառաջ»ի աշալուրջ ուշադրութեան, դուք արդէն մեզի համար ալ, հայ գիրի, մշակոյթի եւ դըպրութեան թանկագին եւ սիրելի վարպետ մը դարձած էք։

Ձեր «Յուշատետր»ին, ամէն անգամ որ էջ մը կը հրամցնէ «Յառաջ»ը, ձեր «Ձեմ գիտեր»ովն իսկ՝ չեմ գիտեր թէ ի՛նչ յափըշտակութեամբ կարդալով, մտային եւ հոգեկան որքա՜ն երանելիութիւն կ՚ապրի մարդ, մանաւանդ՝ թափառական հայ մարդը։

«Յուշատետր»էն, «Յառաջ»ին վերջին «Փրցուած» եւ հրամցուածն էր, «Մահազդ աշնան տերեւներու համար»ը։

Սիրելի Պր. Հատտէճեան այդ որքա՜ն գգացում կայ հոն, որ Մարմարա ծովն իսկ կը փոքրանայ։ Անոր փոխաբերական ափերը կը կարծէ՞ք որ տերեւներն ի՛սկ ոտքի հանելով ... միլիոնաւոր ոտքերու խուլ աղմուկներով տխրութեան ողողումներ չեն յառաջաներ Հայու սրտին մէջ։

Պատուհանին առջեւ, տերեւաթափ տեսարանին դէմ կեցած երգ կ՚ըսէք.

– ... Ոչ ոք կրնայ երեւակայել թէ ինչպիսի մտածումներ ուղեղէս ներս կը խուժեն երբ կը մտածեմ տերեւներու համար մահազդ մը գրելու մասին։ Եւ կը զարմանամ թէ ինչո՞ւ ուրիշներ այնքան անտարբեր կը մնան սա տխուր տերեւաթափին դիմաց...»։

Յարգելի Պր. Հատտէճեան, այդ պատուհանին առջեւ մինչ խոր յուզումով կը դիտէք հարիւր հազարաւոր ոսկեգոյն տերեւներուն յուսահատ անկումը, ձեր պատուհանին դիմացի պատուհանէն ուրիշ մըն ալ՝ իր խուզարկու նայուածքով եթէ դիտէր ձեզ... պիտի չապրէր՝ նոյնքան յուզում ու ըսէր.

Կը լսէ՞ք, ի՛նչ խուլ աղմուկներ կը ձայնակցին ձեզի, ողբալով ձեզի հետ այն ոսկեգոյն տերեւները որոնք մեր ոսկի ողջքն են, ժողովուրդն է. մեր հայրենազուրկ ժողովուրդը։ Ժողովուրդը որ ինքզինքն իսկ դուրս կը նետէ իր «ծառէն», իր հողէն, իր հայրենիքէն... եւ որքա՜ն ողբալի է եւ որքան սիրտեր կը ճմլուին, տեսնելով այդ «ծառերո՞ւն», այդ պատախանատու եւ անհոգ ապրած դեխ կեանքը։

«Պատուհանէ» – «պատուհան» երբ կը նայինք ձեր աչքերուն, անկարելի է չխորհիլ որ ձեր հայեացքը հեռո՜ւն է. արծիւի նման կը սաւառնի Բիւրականի, Մարգականի համալիրին եւ Ջուարթնոց օդակայանի աշտարակին բարձրունքներէն, ապա կ՚անցնի սահմանային ճամբաները եւ ամէնուրեք, տերեւաթափի աշնանային ողբերգութեանց կը տեսնէ հայաթափութիւնը հայրենիքին։

... Քանի՛ գարուններ անցան, ահա մեր միւս «ծառերը»՝ գոյնզգոյն պատասխանատուները ի՛նչ անխղճութեամբ, կամ «չեմ գիտեր», տակաւին ի՛նչպէս ըսեմ թէ՝ ոչ մէկ «ծիլ», ոչ մէկ «տերեւ» եւ ոչ մէկ «ծաղիկ» վերադարձուցին եւ վերածաղկեցուցին։ Եւ՝ տակաւին մեծ «կորուստ» կը չարունակեն մնացածն ալ արմատախիլ ընել...

Երբ կ՚ըսէք, ... «ես վայրենի բան մը կը տեսնէի այդ գործողութեան մէջ», եւ «... այս ծառերը բաներ մը կը զգային...»

Հաւատացէք թէ որքան աղաղակներ կան որ կ՚ըսեն.

– Միա՛յն «վայրենի՞»...

Բնութեան ծառերը պէտք չունէին ըզգալու եւ խորհելու, արդէն գիտէին որ յաջորդ գարնան նորէն պիտի ծաղկին։ Բայց մեծ հարցումը հոն է թէ՝ մեր «ծառերը» "բաներ" մը կը զգա՞ն արդեօք .. կամ վերջապէս պիտի զգա՞ն թէ, «պատառ մը հացի» կարօտ ձգելով ամբողջ ժողովուրդը, տերեւներու պէս չպրդեցին ամէն կողմ. ... «Դահիճ ըլլալու թեան» դիմաց, ի՞նչ արժէք ունի դատաւորը», երբ աղէտը ա՛լ պատահած է... եւ ճակատագրականօրէն լա՞լ ու ողբի ե՞րգ հիւսել նորէն...

«Պատուհանէ – պատուհան» երբ «լաւ նայինք» իրարու եւ մէկ «մահազդ»ին մէջին դիտենք հայաթափութեան աղաղակող աճաւոր նոր մահազդը, արդեօք կարելի՞ է, «չէշտը երկրորդին վրայ դնել» ... որովհետեւ եւ այս պարագային, «գեղեցիկին» համար միա՛կ յոյսն ու երազը, հրաշքն է։ Իսկ մենք կեանքէն սորվեցանք որ, հրաշքները այլեւս անհնարին դարձած են։

Ձեր զաւկին պէս, զաւակներէս մէկն ալ, Ասպետը, որ գործով յաճախ կը ճամբորդէ Հոլանտա, Պելճիա, Գերմանիա եւ Սպանիա, ամէն վերադարձին միշտ խոր յուզումով, ձեր որդիին պէս կ՚ըսէ.

– Պա՛պ, այս անգամ նորէն, նոր խումբեր եկած էին Հայաստանէն եւ ի՛նչ խեղճ վիճակի մէջ խոնուած էին խեղճուկրակ գամբռներու մէջ։ Տեղւոյն ընկերներուս հետ գացինք բաներ մը ընելու, բայց ի՞նչպէս եւ որո՞ւն պիտի կրնաս հասնիլ ... մինչեւ ե՞րբ եւ ի՞նչ կ՚ընեն Հայաստանի չէֆերը։

«Ի՞նչ կ՚ընե՞ն... «միթէ ո՞վ չի գիտեր թէ՛ ինչե՛ր կ՚ընեն եւ՝ ինչե՛ր չեն ըներ»։

Ձեր գրիչը դալար ու ձեր վարձքը կատար, թանկագի՛ն բարեկամ։

Ա. ՔԷՇԻՇԵԱՆ
Վալանս

Հիդրօ-օդերեւութաբանութեան պաշտօնեաները դա բացատրում են գոլորշիացմամբ, որն այս տարի բարձր ջերմաստիճանի հետեւանքով աւելի շատ է։ Սակայն, Սամուէլ Բալոյեանը հիմնաւորում է, որ մակարդակի իջնելու պատճառը գոլորշիացումը չի կարող լինել։ Լճի գոլորշիացումը լինում է Նոյեմբերի վերջից մինչեւ Յունուարի կէս, երբ ջրի ջերմաստիճանը բարձր է լինում օդինից ու ֆիզիկայի օրէնքի համաձայն ջուրը գոլորշիանում է։ «Ես չեմ հաւատում, որ արձանագրուած չափով ջուր է բաց թողնւում։ Ջուրը պէտք է բաց թողնուի մինչեւ երեկոյեան 9-ը, բայց եղել են դէպքեր, որ գիշերուայ ժամերին ջուրը գնացել է», – ասում է Բնապահպանութեան նախարար Մուրադ Մուրադեանը։ Այս փաստարկը կտրականապէս հերքում են Սեւան հէկ-ի աշխատակիցները՝ «Այդ ե՞րբ է նախարարը եկել այստեղ եւ տեսել, որ ջուր են բաց թողնում։ Եթէ տեսել է, որ գիշերը բաց ենք թողնում, թող գար մեզ ասէր», – պատասխանում է Ն. Զախարեանը։

Այսպիսով յայտնի չէ Սեւանի ճակատագիրը, ո՞վ է տնօրինելու նրա ջուրը, ինչպէ՞ս է որոշուելու, թէ տարեկան ինչքան ջուր է նա ի վիճակի տալ, քայլեր արուելո՞ւ են արդեօք լճի մակարդակը բարձրացնելու եւ լիճը ճահճացումից փրկելու համար. «ԽՍՀՄ-ում Սեւանի նըկատմամբ կար յստակ քաղաքականութիւն՝ սկզբում ցամաքեցման, յետագայում վերականգնման, – ասում է Յակոբ Սանասարեանը, – այժմ յստակ ծրագիր չկայ։ Կառավարութեան համար Սեւանը մնում է միայն ջրի պաշար»։

(Շար. 3 եւ վերջ)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Թ.

Այս կացութեան մէջ բանտապետին տուած յոյսը մէկէն ի մէկ գրեթէ յիմարացուց զինքը։

– Ազա՛տ պիտի թողուն, ազա՛տ, կըրկնեց. չկրնալով ինքզինքը զսպել՝ բանտապետին ճիտը փաթթուեցաւ, համբուրեց զայն ու աղաչաւոր ձեւով մը ըսաւ.

– Հասա՛ն, հըլլայ որ գիս խաբես, չիտակ ըսէ՛, քան մը լսեցի՞ր։

– Աստուած վկայ որ ճշմարիտ կը խօսիմ, լսեցի որ ազատ պիտի արձակուիս եղեր...

Քիչ մը ետքը, բանտին դանէն, ոստիկաններու հսկողութեամբ, Սիմոն առաջնորդուեցաւ ոստիկանութեան նախարարին սենեակը, ուր Նազըմ փաշա, գրասեղանին առջեւ բազմած, իր առջեւ դիզուած թուղթերը կը քննէր։

– Սիմոն էֆէնտի, հրամմեցէք նստէ՛ք, ըսաւ փաշան իրեն մօտ աթոռ մը ցոյց տալով երիտասարդին։

Այս պատուասիրութեան չէր վարժուած յեղափոխականը եւ սակայն զգաց թէ նըպաստաւոր երեւոյթ մըն էր եւ մեծ խոնարհութիւն մը ընելով նստաւ։

– Գիտեմ որ Քոմիթէի անդամ եւ յեղափոխական մըն ես, շարունակեց փաշան, ու թէեւ բան մը չուզեցիր խոստովանիլ, սակայն ուրիշներ քու տեղդ խօսեցան... հետեւաբար այլեւս պէտք չմնաց քու խոստովանութիւններուդ։

– Ամէն գիտցածս ըսի, պատասխանեց Սիմոն, չէի կրնար սուտ բաներ հնարել ձեր սխալ ենթադրութիւնները արդարացնելու համար։

– Սիմոն էֆէնտի, դուն խելացի երիտասարդ մըն ես եւ ես ալ ապուշ մէկը չեմ, կ՚աղաչեմ իրար խաբելու չաշխատինք զուր տեղը։ Քեզի դէմ ունեցած անհերքելի փաստերս բաւական են քեզ յաւիտեան Աքեա ղրկել բանտարկելու համար, քենէ հարիւր անգամ նուազ յանցաւորներ ղրկած ենք արդէն, բայց ես սիրած եմ քեզի ու չեմ ուզեր որ Աքեայի բանտին մէջ երիտասարդութիւնդ փըտտի...

– Ողջ եղիք, փաշա էֆէնտի, Աստուած երկար կեանք տայ ձեր բարձրութեան, պատասխանեց Սիմոն թէմէննահ մը ընելով։

– Մանաւանդ որ, շարունակեց փաշան, գիտեմ թէ նշանուած ես ու նշանածդ կը սիրես, ինչպէս որ անշուշտ ան ալ քեզ կը սիրէ. արդ, հիմա քեզ ազատ թողլու համար երկու անհրաժեշտ խոստում պիտի տաս...

– Հրամայեցէ՛ք, փաշա էֆէնտի։

– Նախ երդում պիտի ընես որ Քոմիթէէն բացարձակապէս պիտի հրաժարիս եւ այլեւս ոեւէ յեղափոխական գործի պիտի չմասնակցիս, յետոյ կարելի եղածին չափ շուտ պիտի ամուսնանաս նշանածիդ հետ, կամ եթէ զինքը չես սիրեր, ուրիշի մը հետ։

Սիմոն այս երկրորդ պայմանը լսելով ժպտեցաւ ու յարեց.

– Նշանածս հոգիիս պէս կը սիրեմ եւ արդէն միտքս դրած եմ բանտէն ազատելուս պէս ամուսնանալ, գալով յեղափոխական գործին՝ արդէն երբեք մասնակցած չեմ եւ ասկէ ետքն ալ չպիտի մասնակցիմ։

Նազըմ փաշա գոհ չմնաց այս ուրացումէն, սակայն գիտնալով Սիմոնի յամառութիւնը շատ չպնդեց։

– Ինչ որ է, ըսաւ խստութեամբ, միայն թէ գիտցիր որ եթէ անգամ մըն ալ օձիքդ ձեռք տաս, ա՛լ ազատելիք չունիս իմ ձեռքէս։

Յետոյ կրկին դարձաւ ամուսնութեան խնդրին։

– Ջանա՛ որ ժամ առաջ հարսնիքդ կատարես, ըսաւ, եւ ինծի ալ իմացուր... կարելի է ես ալ հարսնիքի կուգամ։

– Շատ շնորհակալ եմ, փաշա էֆէնտի, ինծի համար չափազանց մեծ պատիւ մըն է...

Նազըմ փաշայի սովորական հնարքն էր յեղափոխական գործիչները ամուսնութեան յորդորել։ Այս կերպով կ՚ուզէր զանոնք հեռացնել արկածախնդրական ձեռնարկներէ եւ հանդարտ քաղաքացիներ շինել, որոնք ընտանեկան հոգերով ընկճուած՝ չկրնային յեղափոխական արարքներու ետեւէ ըլլալ։

Սիմոն գիտէր ոստիկանութեան նախարարին այս դիտաւորութիւնը, ուստի ըըլնաւ չզարմացաւ անոր սփոփումներուն համար եւ անկեղծօրէն խօսք տուաւ մօտ օրէն ամուսնանալու։

(Շար. 25)

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Յունուար 1
ՏԱՐԵՄՈՒՏ – ԿԱՂԱՆԴ

Ժամը 10·30-ին պատարագ կը մատուցուի եւ Գոհաբանական Մաղթանք կը կատարուի:

Կը պատարագէ՝
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔՀՆՅ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կիրակի, Դեկտեմբեր 31

Տարեվերջի պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

TISSUS DES URSULES
Tout le décor de la maison

Siège Social 9, rue J. Duclos
42400 St-Chamond

SAINT-ETIENNE
SAINT-CHAMOND
CANNES LA BOCCA
VILLENEUVE-LOUBET

LE PERE NOEL
vous attend à
L'ARBRE DE NOEL
de l'école
TEBROTZASSERE

le Dimanche 7 Janvier à partir de 12 heures
à la Salle des Fêtes «Thierry Le Luron»
9, boulevard du Midi — 93340 Le Raincy

SPECTACLE DES ENFANTS
ANIMATION MUSICALE
BUFFET
TOMBOLA
DISTRIBUTION DES CADEAUX PAR LE PERE NOEL
SPECTACLE SURPRISE

Renseignements à l'Ecole Tebrotzassère : 01.43.81.01.72
Accès autoroute A3: Sortie Villemomble Le Raincy
Gare de Villemomble Le Raincy — RER E (Eole)
ligne Paris Chelles
Salle à 200 mètes

ENTREE GRATUITE

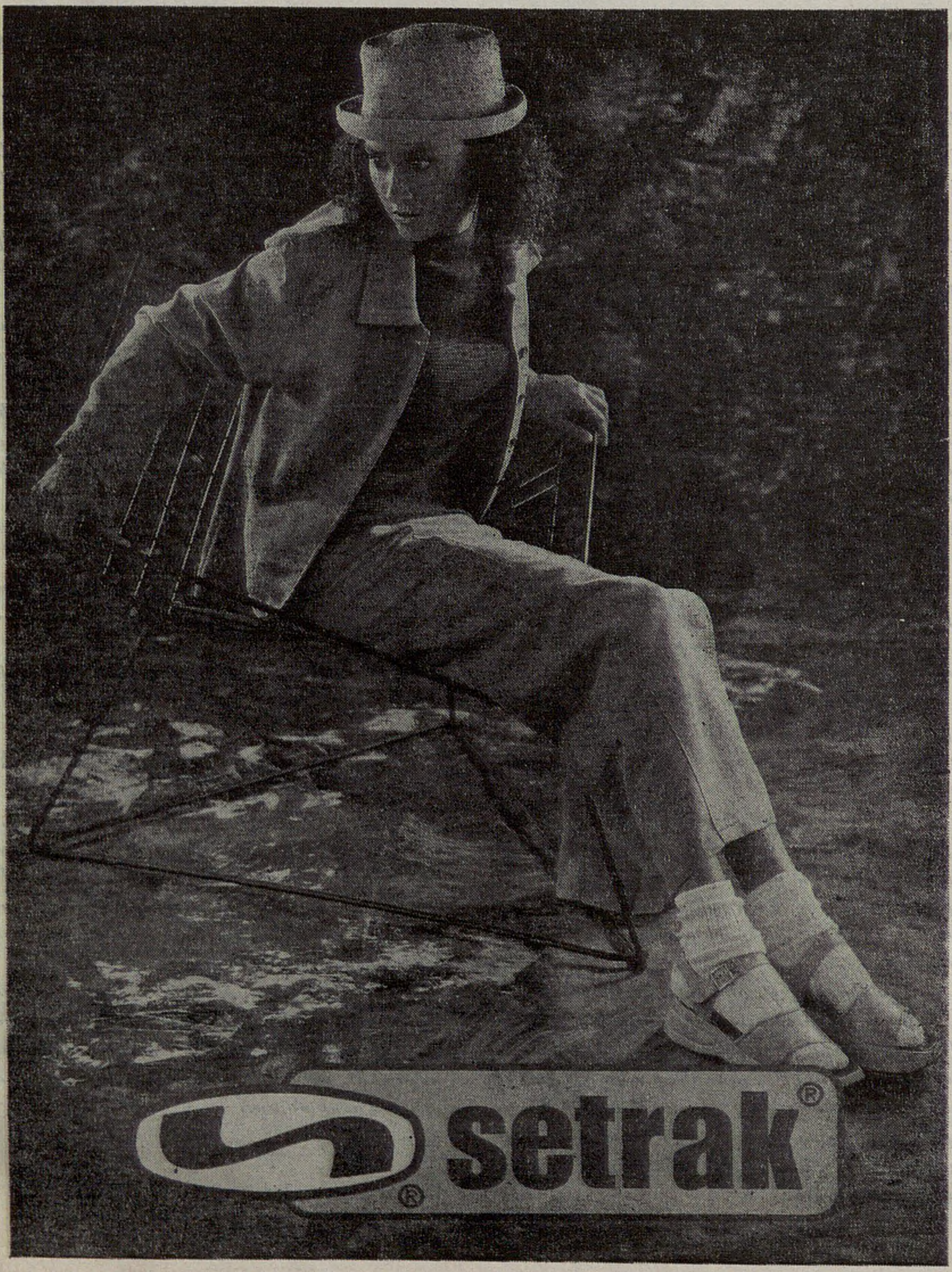

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16-ին:

Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17·15-ին:

Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

* * *

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8·30-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի

Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:

Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ – Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

* * *

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ԱՒԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՅ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17·30-ին:
Պատարագ ժամը 18-ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
Տօն Ս. Ծննդեան
Ժամերգութիւն ժամը 10-ին:
Պատարագ ժամը 11-ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10·30-ին:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Աշոտ Շիրվանեանէ Տիկին Լիտիա Տէրվիշեանի թաղման յիշատակին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:
Պատարագ ժամը 17-ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:

Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՅ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16·30-ին:
Պատարագ ժամը 17·15-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ

Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է որոշումը, որ ամէն տարի այս թուականը ըլլայ հայ մանուկներու օր: Ընդառաջելով իր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Ս. Ապովեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ վարչական խորհուրդը այս առթիւ կը կազմակերպեն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշեան սրահին մէջ կը ժամանէ Կաղանդ Պապիկը՝ բաշխելու համար նուէրներ ու կաղանդչէքեր գաղութի բոլոր մանուկներուն:

Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին այն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերլի մը կը սպասէ:

Կը խնդրուի տեղեակ պահել թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն, ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:

Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8·30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9·45-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Հարաւային Ֆրանսայի

Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ

Պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ – ԿԻՐԱԿԻ
ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 30-31
SAMEDI - DIMANCHE
30-31 DECEMBRE
2000

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 6,00 F.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1884-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE FONDE EN 1925
DIRECTRICE : ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 01 47 70 86 60 FAX : 01 48 00 06 70
E-MAIL : jharatch@aol.com

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.400 Ֆ. — Վեցամսեայ : 725 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.650 Ֆ. (Ամէնօրեայ առաքում)
1.500 Ֆ. (Շաբաթական առաքում) — Հատը : 6,00 Ֆ.
C.C.P. PARIS 15069-82 E

76ՐԴ ՏԱՐԻ – ԹԻՒ 20.069 Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN 76e ANNEE — N° 20.069

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Դեկտեմբեր 28 / 29)

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՀԱՄԱՐ 2000-Ը «ՑԻՇԱՐԺԱՆ ՏԱՐԻ» Է

Անդրանիկ Մարգարեան հարցազրոյց մը տուած է կառավարութեան աւրնթեր անտեսական բարեփոխումներու վերլուծական – տեղեկատուական կեդրոնին, անդրադառնալով 2000 թուականի արդիւնքներուն, քաղաքական, տնտեսական, ընկերային մարզերու մէջ:

Վարչապետը չեշտած է որ անցնող տարուան քաղաքական վերիվայրումները ուղղակի անդրադարձ ունեցած են երկրին տնտեսական կեանքին վրայ, ծանր վիճակը ալ աւելի ծանրացնելով: Այդ պատճառաւ կառավարութեան աշխատանքն ալ կը դժուարանայ: Գիւղատնտեսական մարզին մէջ, Ա. Մարգարեան նշած է որ հակառակ աննախընթաց երաշտին, կառավարութեան ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ ամբան եւ աշնան կարելի եղած է ապահովել լոլիկի, խաղողի, ծիրանի եւ այլ միրգերու առատ բերք: Վարչապետը կառավարութեան կարեւոր աշխատանքներէն կը նկատէ փոքր եւ միջին ձեռնարկներու զարգացման հարցը: Կառավարութեան լուրջ մտահոգութիւններէն եղած է բնակչութեան ընկերային կենցաղային վիճակի բարելաւումը, որ ըստ Ա. Մարգարեան, անհնար է առանց հարկային ու մաքսային քաղաքականութեան արմատական վերափոխումին: Ձեռք առնուած միջոցները արդէն արդիւնք տուած են: Կաշառակերութեան դէմ պայքարի տեսակէտէն, վարչապետը կարեւորած է «պետական գնումներու մասին» օրէնքի նշանակութիւնը, զոր կառավարութիւնը մշակած ու ներկայացուցած է Ազգային Ժողովի վաւերացման: Հանրային եւ օրէնսդրական վերահսկողութենէն դուրս մնացած այս ճիւղի գործունէութիւնը, ներառեալ պետական գնումներու նպատակին գործակալութիւնը, կառավարութեան որոշումով, այժմ եռք կը դառնայ կարելի չափով թափանցիկ եւ վերահսկելի:

Վարչապետը չէ ժխտած որ «այս ամէնով հանդերձ Հանրապետութեան բնակչութեան սոցիալական վիճակը դեռեւս մնում է շատ ծանր, յատկապէս աղէտի գօտում» եւ այդ կացութենէն փրկուելու համար, ըստ վարչապետին նախապայմաններէն է արտաքին եւ ներքին քաղաքական կայունութեան ամրապնդումը: Ինչ կը վերաբերի 2001-ի պիւտճէին, Ա. Մարգարեան նշած է որ կառավարութիւնը ուզած է նախ իրատես ըլլալ: Իր գործունէութեան սկիզբէն, կառավարութիւնը յատուկ ուշադրութիւն դարձուցած է սահմանամերձ մարզերու տնտեսական զարգացման ծրագրերու մշակման եւ իրագործման: Եւ այս առընչութեամբ, դուրս չի մնար Լ. Ղարաբաղը: Արտասահմանի հետ ալ, կառավարութիւնը շօշափելի քայլերու դիմած է:

Վարչապետին համար 2000 տարին յիշարժան եղած է մէկէ աւելի պատճառներով, նաեւ կարեւորագոյն կառոյցներու շահագործման յանձնուելու տեսակէտէն: Բացուած է Դաւիթաշէնի կամուրջ – համալիրը, վերաբացուած է Պուշկին լեռնանցքի փապուղին: Լուծում գտած է քաղաքացիական օդային գիծերու ծանր կարգավիճակը, ան դարձած է կառավարութեան առնթեր գերատեսչութիւն և վարչապետի անմիջական հսկողութեան տակ կ'ըլլայ:

Վերջաւորութեան, Ա. Մարգարեան նոր տարուան եւ Հազարամեակի սեմին, մաղթած է. – «Ողջմտութիւն, փորձութիւնները դիմագրաւելու ամուր կամք, լաւատեսութիւն, համախմբուածութիւն եւ մեծ ու լուսաւոր հաւատ Հայրենիքի ապագայի նկատմամբ»:

***

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Դեկտ. 28-ին տեղի ունեցած է կառավարութեան նիստ, զոր վարած է նախագահ Ռ. Քոչարեան: Օրակարգի վրայ էին աւելի քան չորս տասնեակ նիւթեր: Այսպէս վաւերացուած է վարչական իրաւախախտումներու վերաբերեալ Հայաստանի օրէնսգիրքին մէջ փոփոխութիւններ կատարելու օրէնքի նախագիծը, ինչպէս նաեւ քաղաքական եւ իրաւական բարձրաստիճան պաշտօնեաներու իրենց պաշտօնին հետեւանքով զոհուելու պարագային անոնց ընտանիքներուն ընկերային ապահովութիւն սահմանելու մասին նախագիծը եւլն.: Քննարկումի նիւթ եղած են նաեւ չահութաբեր խաղերու եւ խաղատուներու առնչուող օրէնքի կիրարկումը ապահովելու, մաքսային օրէնսգիրքին մէջ փոփոխութիւններ կատարելու, Կ. Դեմիրճեանի ծառայութիւնները հանրութեան ըստ արժանւոյն ծանօթացնելու, աղէտի գօտիի վերականգնումի ռազմավարութեան, Փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան նախարարութեան գործունէութիւնը առաւել արդիւնաւորելու, ուժանիւթի եւլն. հարցեր: Հաւանութիւն տրուած է նաեւ 2001ի պետական պիւտճէի նախագիծին, որ կը ներկայացուի Ազգ. Ժողովին:

***

ՕԾՈՒՄ ՎԱՆԱՁՈՐԻ Ս. ՍԱՐԳԻՍ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Դեկտեմբեր 28-ին Վանաձորի մէջ օծումը կատարուած է նորաբաց Ս. Սարգիս Եկեղեցիին ու Գուգարաց թեմի նոր առաջնորդարանին: Արարողութիւնները կատարուած են թեմին առաջնորդ Սեպուհ Եպիսկոպոս Չուլճեան եւ Ամերիկայի արեւմտեան թեմի առաջնորդ Վաչէ Արքեպիսկոպոս Յովսէփեան:

***

ՄԱՐԶԱԿԱՆ 2000-Ի ՀԱՇՈՒԵՓԱԿ

2000 տարուան ընթացքին Հայաստանի մարզիկները միջազգային մրցումներուն շահած են 65 մետալ: 17-ը ծանրամարտիկներուն կը պատկանի, 11-ը սամբոյի մարզաձեւին, հինգը կռփամարտիկներուն, ինը թիավարներուն, եւ այլն:

***

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷՆ

Ադրբեջանի նախկին երկու նախագահներ՝ Ա. Մութալիպովը եւ Ռ. Գուլիեւը աշխուժութեան նշաններ ցոյց կու տան վերջերս: Առաջինը որ Հանրապետութեան նախկին նախագահ է եւ ներկայիս կ'ապրի Ռուսաստան, վերջերս նախագահ ընտրուած է Քաղաքացիական միասնութեան կուսակցութեան. կուսակցութիւն որ գործունէութիւն կը ծաւալէ երկրին մէջ: Երկրորդը, Ազգային Ժողովի նախկին նախագահ Ռ. Գուլիեւը կուր ընդդիմադիր Ժողովրդավարական կուսակցութիւնը կը գլխաւորէ, երկու ուղերձ յղած է Օ.Է.Ս.Ա.-Ը-ի խորհրդարանական վեհաժողովի նախագահին եւ Ա.Մ.Ն.ու նորընտիր նախագահ Ճ. Պուշին: Գուլիեւ նկարագրելով Ադրբեջանի ներքաղաքական վիճակը, կոչ ըրած է որ լուրջ եւ յուսադրող դիրք բռնեն այնպիսի իշխանութիւն ձեւաւորելու ընթացքին մէջ որ արտայայտէ ժողովուրդին կամքը:

Ադրբեջանցիներու համաշխարհային օրուան առթիւ նախագահ Հ. Ալիեւ ուղերձով մը դիմած է ժողովուրդին. ան ափսոսանքով խոստովանած է որ երկիրը նոր հազարամեակ կը մտնէ ղարաբաղեանին, տարածքին ամբողջականութեան նման բարդ խնդիրներով: Այսուհանդերձ, ուղերձը լաւատես ոգիով մը գրուած է, յիշեցնելով որ Ադրբեջանի Հանրապետութիւնը նեցուկ եւ ձգողութեան կեդրոն է ամբողջ աշխարհի Ադրբեջանցիներուն համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԱՐՄ-ԷԼ-ՇԷՅԽԻ հանդիպումին ջըրնջումէն ետք (Դեկտ. 28), յաջորդական ոճրափորձեր ա՛լ աւելի լարեցին մթնոլորտը Մերձաւոր Արեւելքի մէջ: Մինչ Արաֆաթ Եգիպտոս կ'երթար առանձին, երկու ռումբեր կը նետուէին Թել-Ավիվ, հանրակառքի մը վրայ, 14 հոգի վիրաւորելով. ուրիշ ռումբ մըն ալ կը պայթէր Գազայի գօտիին մէջ, Սուֆայի անցքին: Այս վերջին ոճրափորձին հետեւանքով խորայէլացի երկու զինուորներ սպաննըւեցան: Դատապարտելով այս «վատ յարձակումները», Պարաք ճշդած է սակայն թէ անոնք պիտի չխոչընդոտեն Իսրայէլի կամքը՝ խաղաղութեան յանգելու: Ամէն պարագայի մէջ, Պաղեստինցիներուն համար, Գլինթընի ծրագիրը շատ անորոշ կէտեր ունի եւ Մուպարաք շատ տրամադիր ալ չէ միջնորդի դեր խաղալ եւ ճնշում բանեցնելու Արաֆաթի վրայ: Պաղեստինցի գաղթականներու վիճակը գլխաւոր հարցերէն մէկն է, որու համար առաջարկուած ամերիկեան «լուծումը» չի գոհացներ Պաղեստինցիք: Անոնց թիւը 3,8 միլիոն է, որուն 2,5 միլիոնը հողամասերէն դուրս կ'ապրի 1948-էն ի վեր, փախուստի կամ արտաքսումի պատճառաւ: Այսրյորդանանի մէջ 583.009 է անոնց թիւը, 157.676-ը գաղթակայաններու մէջ կ'ապրի, Գազայի շրջագօտիին մէջ 824.622 են, որոնց 451.186-ը նոյնպէս գաղթակայանի մէջ կ'ապրի: 100 հազար 500 է անոնց թիւը Իրաք, Քուէյթ եւ այլուր, 376.472՝ Լիբանան, 383.199՝ Սուրիա, 1.570.192՝ Յորդանան:

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ Ֆրանսայի հերթական նախագահութիւնը վերջ կը գտնէ Դեկտ. 31-ին: Յաջորդ վեցամսեան կ'անցնի շուէտական հերթապահութեան ձեռքը: Շուէտ, մօտ 9 միլիոն բնակիչներով (2,4% եւրոպական բնակչութեան) Մեծն-Բրիտանիոյ հետ ամէնէն վերապահներէն է եւրոպական համարկումի եւ հարցախոյզներու համաձայն, բնակչութեան հազիւ 40%-ը կողմնակից է եւրոպական անդամակցութեան: Շուէտ 1995 Յունուար 1-էն է միայն որ մաս կը կազմէ Եւրոպական Միութեան: Ֆրանսական նախագահութիւնը քանի մը դրական կողմեր ունեցաւ (պաշտպանութիւն), բայց, Նիսի համաժողովը քաղաքական ձախողութիւն մը կը նկատուի, մանաւանդ Ֆրանքեւգերման յարաբերութիւններու մարզին մէջ:

ՏԻԳՐԱՆ ՉԻՎԻՃԵԱՆԻ համար, կը գրէ Ֆիկարօ (Դեկտ. 29) Դեկտ. 27-ին վեց աւազակներու ձերբակալութիւնը, գողութենէն հազիւ 16 ժամ յետոյ մեծ հաճոյք մը եղած է, մանաւանդ հանգստեան կոչուելուն նախօրեակին: Դատական ոստիկանութեան (Փէ-Ժի) թիւ 2-ը 60 տարեկան է եւ պարտի մեկնիլ Քէ տէ գ'Օրֆէվրէն, բայց կը խոստովանի՝ «սրտի ճմլումով»:

ԵԶԱՆ միսէն ետք, խոզի միսն ալ խնդրոյ առարկայ է եւ Ֆրանսայի բնակչութիւնը այլեւս ի՞նչ ուտելը չի գիտեր, մանաւանդ այս տօնական օրերուն: Փարիզի համբաւ վայելող մեծ ճաշարաններէն մէկը՝ Արփէժը (երեք աստղ Միշըլէնի ուղեցոյցին մէջ) որոշած է այլեւս միայն բանջարեղէն հրամցնել: Լիպերասիոնի հարցումներուն պատասխանելով, խոհարարապետը կ'ըսէ թէ գարունէն սկսեալ ճաշացուցակներէն կը ջնջէ միսը, նաեւ ձուկը, քանի չի կրնար վստահ ըլլալ որ անասնաբուծութեան ապրանք չէ:

ԱՆԳԱՐԱ մօտ 20.000 բանտարկեալ ազատ արձակեց այս օրերուն, իբրեւ հետեւանք ներման օրէնքին, որ կէս առ կէս պիտի պարպէ երկրին բանտերը (ամբողջ թիւը 72.000 է): Այս ներման օրէնքէն չեն կրնար օգտուիլ անոնք որոնք դատապարտուած են անջատողական գործունէութեան համար, նաեւ անշուշտ քիւրտ ապստամբները, Ա. Խօճայեան եւլն.: Անցեալ շաբթուան Թրքական ուժերու «փրկութեան գործողութենէն» 31 բանտարկեալ մեռած է, ըստ պաշտօնական աղբիւրներու: Մարդկային իրաւանց պաշտպաններու մարմինը դատապարտած է փոխ վրէժի այն միջոցները, որոնց դիմած է Անգարա, բոլոր անոնց դէմ, որոնք դէմ արտայայտուած են «փրկութեան գործողութեան» բրտութեան:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ սառնամանիքէն 41 հոգի մեռած են եւ շուրջ 600 հազար հոգի ալ ելեկտրական հոսանքէ զրկուած, գլխաւորաբար Արքանսասի եւ Օքլահոմայի մէջ:

ՄՈՍԿՈՒԱ զինամթերքի վաճառման մրցանիշը կը կոտրէ: Դեկտեմբեր 28-ին, պայմանագիր մը ստորագրած է Հնդկաստանի հետ, որու 24 միլիառ Ֆրանքի զինամթերք կը ծախէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ – ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ, կարգ մը հիւանդներ, որոնք ուղեղի ուռեցքէ կը տառապին դատի դիմած են ռաձեռն հեռաձայներ արտադրողներու դէմ եւ այս դատերուն շնորհիւ փաստաբաններ հարստացած են: Լոնտոնի «Թայմզ»ը կը գրէ որ, առաջին անգամ, խնդրոյ առարկայ ընկերութիւններն են անգլիական Վոտաֆոն եւ ամերիկեան Վերիզոն ու Վերիզոն Ուայրլէսը:

ԵՐԿՈՒ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺԻ ԴԱՏԱՊԱՐՏՈՒԱԾ ՈՒԶԲԵԿՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

Լուրը առնելով «Միջազգային Ներում» կազմակերպութենէն, «Ազգ» օրաթերթը (Դեկտեմբեր 23) կը տեղեկացնէ թէ Ուզբեկստանի Գերագոյն դատարանի զինուորական ատեանը Հոկտեմբեր 6-ին հաստատած է Մայիս 6-ին Տաշքենթի զինուորական դատարանին կողմէ Արմէն Գալուստեանցի եւ Վարդէն Յարութիւնեանի դէմ կայացած մահապատիժները: Անոնք մեղադրուած են կանխամտածուած եւ ծանրակշիռ պայմաններու մէջ սպանութեամբ եւ կողոպուտով: Ա. Գալուստեան մեղադրուած է նաեւ 1998-ին զինուորական ծառայութենէն խուսափելու, իսկ Վ. Յարութիւնեան՝ թմրեցուցիչ ունենալու յանցանքով: Այս վերջինը որ կը պնդէ թէ անմեղ է, ոստիկանութեան կողմէ խոշտանգումի առարկայ եղած է ձերբակալութենէն ետքը, ըստ երեւոյթին՝ որպէսզի խոստովանի: Անոր հայրը սարսափած է բանտին մէջ տղուն վիճակը տեսնելով եւ երբ իրեն տեղեկացուցած են թէ հաւանական է մահապատիժը, տուն վերադարձին անձնասպան եղած է: «Միջազգային Ներում» կազմակերպութիւնը կոչ ուղղած է Ուզբեկիոյ նախագահին եւ դատական իշխանութիւններուն որ վերաքննեն երկու երիտասարդներուն դէմ արձակուած վճիռները:

ԱՄԱՆՈՐԻ առթիւ, «Յառաջ» լոյս չի տեսներ Երկուշաբթի (Երեքշաբթի, Յունուար 2-ի թիւ): Մեր յաջորդ թիւը՝ Չորեքշաբթի, Յունուար 3:

«ՁԵՌՔ ԵՐԿԱՐԵԼ»ՈՒ ՄՈՒԹ ՏԱՐԲԵՐԱԿ ՄԸ

Արեւմտեան շրջանակներու մէջ ցեղասպանութեան վերջերս արծարծուած նիւթին մասին Թրքերէն հրատարակուած էջի մը լուսապատճէնը հասաւ Գերմանիայէն։ Մեծադիր էջ մըն է ան, տպուած՝ «Հինգշաբթի» կոչուած շաբաթաթերթի մը Հոկտեմբեր 19-ի թիւէն։ Գրութիւնը որուն ուշադրութիւն կ'ակնկալէ ղրկողը, խորագրուած է «Անոնք որոնք ձեռք երկարել գիտեն»։ Հեղինակներուն անուններուն – Պէրիվան Այմալ եւ Տօղան Աքհանլը – առաջինէն անմիջապէս յայտնի կ'ըլլայ որ քրտական թերթ է «Հինգշաբթի»ն։ Ղրկուած էջին վրայ գետեղուած է հարցազրոյց – յօդուած մը ուր լրագրողները խօսակից ունեցած են Գերմանիոյ առաջնորդ Գարեգին Արք. Պեքճեանը։

Այդ տուեալը հետաքրքրական է այն առումով որ նիւթին մասին կրօնական դէմքի մը հետ Թրքերէնով լոյս տեսած հարցազրոյցներ մինչեւ այսօր մեծ մասով կատարուած կ'ըլլային Պոլսոյ պատրիարք Մեսրոպ Արք. Մութաֆեանի հետ. ատոնց վերջին օրինակն էր «Ջաման» թերթին մէջ լոյս տեսածը («Յառաջ», Դեկտեմբեր 15) ուր ան բառին ամէնէն լայն իմաստով ընդառաջած էր «անկեղծ գրոյց»ի իրեն եղած առաջարկին։ Ատով տուած էր ապացոյցն ալ թէ Հայաստանեայց եկեղեցիին կրօնաւորը իրեն Թոյլատրուած սահմաններուն մէջ գիտէ նիւթը գետնել ճիշդ հունի մէջ ու ըսել ինչ որ ունի ըսելիք, առանց հաճոյախօսութեան մղումով պայմանադրական տարազներու կառչելու, կամ անկիւններ կլորցնելու։ Բաներ որոնք վստահաբար այլեւս եթէ ոչ զզուանք, գոնէ քմծիծաղ կը պատճառեն գիտակից Թուրք լրագրողին ալ որ այսօր նախկինին նման այնքան չգտնուած ապրանք չէ։

Մեսրոպ Արք.ի այդ հարցազրոյցին թարմ օրինակը համեմատութեան ինքնաբեր եզր մը կ'ըլլայ «Հինգշաբթի»ին մէջ Գարեգին Արք.ի պատասխաններով շարադրուած յօդուածին։ Համեմատութիւն որ մտածել կու տայ նեղ պայմաններ լայնօրէն օգտագործելու եւ լայն կարելիութիւններու մէջ անհրաժեշտին անգամ տեղ չտալու զարմացնող երեւոյթներուն մասին։ Այս տպաւորութենէն բան չի փոխուիր նոյնիսկ կարդալով քիւրտ լրագրողներուն ներածականը ուր կ'ըսուի թէ հայ կրօնաւորներ տարիներէ ի վեր իրենց ժողովուրդին գլխաւոր բանբերը ըլլալու հանգամանքը կը կրեն ու ատով ամէնէն դժուար կացութեան մէջ գտնուողներն են։ Անոնք «յարգելով իրենց պատասխանատուութիւնները, ոչ կը մոռնան իրենց ժողովուրդին տառապանքը, ոչ ալ յարաբերութիւններու բարելաւման համար ձիթենիի ոստը երկարելու մէջ կը թերանան»։

Գարեգին Արք. Պեքճեանի պատասխաններուն մէջ ժողովուրդին տառապանքը յիշելու եւ ձիթենիի ոստ երկարելու նժարը զգալի կերպով հակած է դէպի վերջին արարքը։ Եւ ատիկա, ի վնաս առաջինին։ Եւ ըսել որ գրոյցը սկսած է Պոլսոյ Շնորհք պատրիարքին առընչուած դրուագով մը որ դիւանագիտական որպէս նրբագոյն կեցուածք, սերտելի օրինակ է բոլորին համար։

Գերմանիոյ առաջնորդն է որ կը պատմէ դրուագը. ցեղասպանութեան 50-ամեակի օրերուն, 1965-ին, Թուրք լրագրողներ ափ կ'առնեն Շնորհք պատրիարքին դուռը. «ցեղասպանութիւն գործուա՞ծ է» հարցումը պէտք է յստակ ժխտում մը ունենայ որպէս պատասխան, գոհացնելու համար զիրենք։ «Հարցը պատմաբաններուն պէտք է ձգել» կ'ըսէ Շնորհք Արք.։ Պատասխանի անկնկալութիւնը կը յամառի. «դուք, որպէս պարզ անհատ, ի՞նչ կը մտածէք այս մասին»։ Այն ատեն պատրիարքը կը պատմէ. «1915-ին եօթը տարեկան էի. եօթանասուն հոգինոց ընտանիքէս մայրս ու ես մնացինք։ Աքսորի ընթացքին մայրս ալ կորսնցուցի։ Մայրս որ այն ատեն երիտասարդ կին մըն էր, պարտաւորուեցաւ ամուսնանալ մահմետական թուրքի մը հետ···։ Հիմա դո՛ւք պատասխանեցէք ինծի, ո՞ւր են իմ ազգականներս։ Եթէ այս հարցումին պատասխանը գտնէք, պատասխան կ'ունենաք նաեւ «ցեղասպանութիւն գործուա՞ծ է, թէ ոչ» հարցումին»։

Լրագրողները Գարեգին Արք.ը կը նկատեն Գերմանիոյ 35 հազարնոց հայ համայնքին ամէնէն մեծ հեղինակութեան տէր դէմքը։ Իրենց ուղղած հարցումը անհունօրէն անմեղ է Շնորհք Արք.ի, Մեսրոպ Արք.ի ուղղուածներուն քով. «կը մտածէ՞ք ցեղասպանութեան յուշարձան մը կանգնել Քէօլնի մէջ»։ Պատասխանը ժխտական է. Գարեգին Արք. չի հաւատար թէ ատիկա միակ ձեւն է։ Աւելի՛ն. կը խորհի որ նման բան կրնայ գրգռիչ դեր կատարել···։ Կ'ըսէ. «մինչ մէկ կողմէն խաղաղութիւն կը քարոզեմ մարդոց, գրգռիչ առարկայով մը կարելի չէ խաղաղութեան հասնիլ, կը մտածեմ»։ Կ'աւելցնէ թէ Թրքական պետութեան բռնած ճամբան ալ սխալ է երբ Հայաստանի հետ բարիդրացնութեան պայման կը դնէ Ազրպէյճանը, ցեղասպանութիւնը, եւ այլն։

«Գրգռիչ առարկայ» կոչուածը ցեղասպանութեան զոհերու յուշարձան մըն է որուն օգուտին չի հաւատար հայ եկեղեցականը։ Երեւոյթը զարմացուցած պէտք է ըլլայ լրագրողներն ալ որոնք կը յամառին ու հարցումը հակառակ ուղղութեամբ կը հարցնեն. «Ի՞նչ կ'ըլլար ձեր կեցուածքը եթէ Թուրքեր կամ Քիւրտեր Ի. դարու առաջին մեծ աղէտին պատասխանատուութիւնը ստանձնելով, նման դէպքերու մոռացումն ու կրկնութիւնը արգիլելու համար իրենք ձեռնարկէին յուշարձանի մը շինութեան»։ Պատասխանը չի հեռանար «գրգռիչ»ին առանցքէն. «Ես չեմ կրնար ուրիշներու ընելիքը որոշել. սակայն կը խուսափիմ գրգռիչ քայլերէ» կ'ըսէ Գարեգին Արք.։

Յուշարձանի նիւթով քիւրտ լրագրողներուն պնդումը, հաւանական է որ ակնարկութիւն է Հոլանտայի Ասէն քաղաքին մէջ տեղացի Հայերու եւ Թուրքերու միջեւ ծագած վէճին։ Ամիսներէ ի վեր կռուախնձոր է 1915-ի յուշարձան մը զոր հայ համայնքը կ'ուզէ կանգնեցնել, իսկ Թուրքերը դէմ կը կենան։ Երկկողմանի դիմումներ, պահանջներ գլխու ցաւ են տեղական իշխանութիւններու համար որոնք, յայտնապէս, չեն գիտեր ի՛նչ դիրք բռնել։ Նման պայմաններու մէջ առաջին ակնարկով իսկ Թրքական ջաղացքին ջուր լեցնել չի՞ նշանակեր «գրգռութեան» վերագրումը որ կ'ըլլայ հայ համայնքապետի մը կողմէ։ Ամէն մարդ գիտէ թէ յուշարձան մը որպէս նիւթական ներկայութիւն կրնայ «առարկայ»է մը աւելին չարժել։ Անոր խորհրդանշական իմաստն է որ արժէք է զայն կանգնել ուզողներուն եւ այդ ուղղութեամբ ջանք թափողներուն, նաեւ՝ ակներեւօրէն, անոր կանգնումին արգելք հանդիսացողներուն համար։ Մանաւանդ այս վերջիններուն ի՛նչ պէտք ունէին սովորական առարկայի մը լինել – չլինելուն համար այդքան իրար անցնելու, եթէ չըլլար նիւթեղէնէն անդին գտնուածը որուն բնոյթը շատ լաւ ծանօթ է իրենց։ Նոյն ատեն, շատ մակերեսային այդ կեցուածքը անարդա՞ր չէ մեր բոլոր այն կամաւորներուն որոնք իրենց անձնական կեանքէն, գործի ժամերէն գողցուած պահերու ժողովի կ'երթան, դիմումներ կը ձեւակերպեն, քուլիսային աշխատանք կը տանին յանուն ընդհանուր յիշողութեան պահպանման։ Կարելի՞ է ըմբռնումով մօտենալ երեւոյթին որ նման հարցի մը առընչութեամբ քրիստոնեան կը գետեղէ Հայուն առաջ։ Ի՞նչպէս հաշտեցնել այս տուեալն ու այն միւսը որ եկեղեցին առանձնաբար ու արդարօրէն կը գետեղէ մեր հաւաքական յիշողութեան – ո՛չ միայն ցեղասպանութեան առընչուածը – պահպանման գերագոյն դիրքին վրայ։ Մինչդեռ, կարելի է մտածել որ Գերմանիոյ առաջնորդին մօտեցումով՝ Եղիշէ ու Ղեւոնդ Երէց «գրգռութիւն» կրնային որակել Վարդաններուն դիմադրութիւնը···։

Շատ անհամոզիչ է հարցազրոյցին այն մասն ալ ուր Գարեգին Արք. կ'ըսէ թէ Մարսէյլի պաշտօնավարութեան շրջանին կարելիութիւնը ունեցած է ճանչնալու «այն օրերը ապրած անձեր որոնց պատմածները իսկապէս սարսափազդու անցքեր են։ Կան դառն դէպքեր, մահեր, դառնագոյն տարագրութիւններ»։ Քրտական շաբաթաթերթին նոյն էջին մէջ քանի մը տողով տրուած են Գարեգին Արք.ին կենսագրական գիծերն ալ. 1940-ական թուականներուն Պոլիս ծնած մէկը որ 1960-ականներու սկիզբին Ս. Խաչ Դպրեվանքը աւարտած է, պէտք կ'ունենա՞յ սպասելու Մարսէյլ պաշտօնի կոչուելու որպէսզի հանդիպի վերապրողներու եւ տեղեկանայ պատահարներու դաժանութեան։

Զարմանալու, առաւել եւս հակադրելու կամ դատելու համար բաւարար չի՞մ է նման թերթի մը հրապարակումը. կարելի՞ է առանց վերապահութեան վերաբերիլ հոն գրուածին։ Հարցականներ որոնք կ'ուզեն զրոյցին պատճառած յուսախաբութեան ու անկէ ծագած հակադրութիւններուն դէմ պատուարի մը բախիլ, թէեւ այնքան յստակ է ըսուածը ու այնքա՛ն ցաւցնող։

ԱՐՓԻ ԹՈԹՈՑԵԱՆ

«ՓՆՏՐՈՒՄ ԵՄ ՀԱՐԱԶԱՏՆԵՐԻՍ»

ԵՐՈՒԱՆԴ ԿՈՓԼԵԱՆ

Հայաստանի Պարի Պետական Խումբը եկաւ Իսթանպուլ եւ քանի մը ելոյթներով հանդիսականները կախարդեց ու գնաց։ Իրարմէ գեղեցիկ, բարձր գաղափարական եւ զգացական նիւթերով ու յղացումներով լեցուն յայտագրերուն մէջ շատերուն համար անմոռանալի պիտի մնայ, ապահովաբար այն կտորը, որ ձօնուած էր որդեկորոյս մայրերուն։

Մեր ժողովուրդի պատմութեան մէջ գրեթէ չկայ սիրտ մը, որ արիւնած չըլլայ այդ ցաւով, խոցուած՝ նման անհատոր կորուստով մը, ամբողջ կեանքին ընթացքին կրելով իր սրտին ու հոգիին մէջ իբրեւ զաւկի կսկիծ։ Յետպատերազմեան տարիներուն, Հայաստանի թերթերուն մէջ երկար ժամանակ տեղ գտաւ այն սիւնակը, ուր մարդիկ մեծ յոյսերով կը փնտռէին իրենց սիրելիները, որոնք կորսուած էին եւ կեանքի մէջ մնացածները կը փնտռէին զանոնք՝ «Փնտրում եմ հարազատներին» ընդհանուր խորագրին ներքեւ, նկատելով որ Հայ ժողովուրդը, Թուային համեմատութեամբ, ռուս ժողովուրդէն վերջ ամէնամեծ կորուստը ունեցած է զաւակներէն, ինչպէս կը հաստատէր պաշտօնական վիճակագրութիւններէն ալ, «Հայրենական պատերազմ»ին իբրեւ զոհ։

Առաջին Աշխարհամարտին ալ անհամար եղած են Հայ ժողովուրդին «կորսուած հարազատները»։ Այսօր կ'ուզեմ խօսիլ ինծի ծանօթ մի քանիին մասին միայն, վստահ ըլլալով որ ձեզմէ իւրաքանչիւրը ունի անշուշտ նաեւ իրենները։

Կնոջս մօրեղբայրը՝ Խտրնէգարուցի, ճարտարապետ կը վկայուի ու Իզմիր կ'ուղարկուի իտալական ընկերութեան մը կողմէ, բայց հազիւ հոն հասած, ուրիշ քանի մը Հայ ընկերներու հետ կը սպաննուի ու մարմինը փոսի մը մէջ կը նետուի, ուր գերեզմանը կը կորսուի անհետ։ Աներս, որ բնիկ Քիլիսցի ըլլալով՝ այդ օրերուն շրջանաւարտ կ'ըլլայ Հալէպի Ուսուցչանոցէն եւ իբրեւ սպայ կ'ուղարկուի Ջանաքգալէ, վիրաւորուելով կը փոխադրուի Իսթանպուլ, ուր զոքանչիս հետ ծանօթանալով ամուսնանալէ վերջ կը վերադառնան Հալէպ, իրենց հետ տանելով նաեւ զոքանչիս հայրն ու մայրը, որոնք կը յօժարին կատարել այդ երկարատեւ ճամբորդութիւնը, իրենց կորսուած զաւկին տեղ մը հանդիպելու յոյսով···։

Պարտիզակցի մեր ազգականուհիներէն մէկը, երբ աղջիկը կ'ամուսնանայ եւ ամուսինը պաշտօնով Պէյրութ կ'ուղարկուի, ինքն ալ կ'ընկերանայ անոնց, Ա. Աշխարհամարտին կորսուած զաւակը գտնելու յոյսով։ Եւ, իրօք ալ, մերիններէն աւելի բախտաւոր կ'ըլլայ այդ Արմենուհի Մայրիկը, քանի որ տարիներ վերջ կը գտնէ զայն, իբրեւ··· Մուսուլի Միւֆթի։ Յուզումնալի կ'ըլլայ իրենց հանդիպումը, բաժանումն ալ կ'ըլլայ ողբերգական. քանի որ տղան կ'ըսէ թէ պարտաւոր է համակերպիլ դառն ճակատագրին, իրեն հաւատացողներ ունի եւ չուզեր զանոնք յուսախաբ ընել։ Թէեւ կը Թղթակցին, բայց ամէն մէկը կը շարունակէ ճամբան···։

Քառասուն տարի առաջ, երբ Հայաստանի Երգի – Պարի Համոյթը Պէյրութ եկաւ, խմբավար Թաթուլ Ալթունեան հոն գտաւ ծերունի մեծ մայրը՝ ի մեծ զարմացում բոլորին։ Իսկ անմոռանալի է Հրաչեայ Քոչար վարպետի այնքան գեղեցիկ ու սրտախօսիկ պատմուածքը, որ քաղուած է իրական կեանքէ. – «Նահապետի Քոյրը»։ (Մարաջախտ Բաղրամեանի հանդիպումը քրոջը հետ)։

Վերջացնելէ առաջ կ'ուզեմ այս շարքը ձօնել Թարմ յիշատակին ուրիշ որդեկորոյս մօր մը, նորոգ հանգուցեալ [illegible] Սիմոնեանի, որ տարիներ առաջ Մալէզիոյ մէջ ուղղաթիռի եղերական արկածով մը զոհ տուաւ իր մէկ հատիկը, [illegible] ճարտարապետ Օննիկը, որուն մարմինը բերուեցաւ ու հողին յանձնուեցաւ Սկիւտարի ընտանեկան դամբարանին մէջ, բայց հակառակ ատոր, մօր սիրտը մինչեւ իր մահը չկրցաւ հաշտուիլ այդ գաղափարին հետ եւ տարիներով հաւատաց ու սպասեց, որ օր մըն ալ կը գտնայ իր սիրելի «Օննօ»ն, զոր Մալէզիոյ վայրենիները մեծ հաւանականութեամբ անտառին մէջ գտած էին վիրաւոր վիճակով ու տանելով իրենց գիւղը դարմանած։

Յարգա՛նք երկուքին ալ ու բոլոր կորսուած հարազատներու յիշատակին···։

ԱՐՄԻՆ ՎԷԿՆԷՐ – ՄԻՇԱ ՎԷԿՆԷՐ

(Սեփական թղթակցութիւն «Յառաջ»ի)

Շաբաթ, Դեկտեմբեր 16, կէսօրուան ժամը 12-12.30-ին, իտալական պետական ձայնասփիւռի Գ. ալիքին, ճիշդ կէս ժամ տեւող, չափազանց հետաքրքրական հաղորդում մը տեղի ունեցաւ «Մարդիկ եւ Մարգարէներ» խորագրով կրօնական շարքին, նուիրուած՝ Հայկական մոռցուած ցեղասպանութեան եւ բոլոր այն արդարներուն որոնք ուզած են վկայել։

Արմին Վէկնէր, արդարներէն առաջինը, խօսք առաւ իր 54-ամեայ զաւկին միջոցով, Միշա Վէկնէր, ճարտարապետ, ամուսնացեալ եւ հինգ զաւկի տէր։

Շատ սակաւ անձեր գիտեն թէ հայ ժողովուրդի այդ մեծ բարեկամը Արմին Վէկնէր Հռոմ ծնած զաւակ մը ունի, որ հօր մահուընէ վերջն է որ սկսած է ճանչնալ իր մտաւորական հայրը, լրագրող, բանաստեղծ, գրող, որ կեանքի վերջին տարիներուն, գիշերային մղձաւանջներով յուզուած է յաճախ, անկապ նախադասութիւններ արտասանած ժանտարմաներու, Թրքախառն գերմաներէնով··· Եւ այսօր որդին, Միշան, որ երջանիկ մանկութիւն մը ունեցած է Հռոմի մէջ, հիմա կ'ըսէ կարդալով հօրը նամակներն ու անտիպ դիւանը, կը յայտնագործէ ծնող մը իբրեւ մարդ, մանաւանդ գերմանական բանակին պատկանող սպայ, չէյքոփիլ ողբերգութիւն մը ապրած է, եւ կեանքը վտանգելով, ուզած է վկայել, լուսանկարելով արգիլուած տեսարաններ, մահուան դատապարտուած ժողովուրդի մը հոգեվարքը··· գրած է բողոքի նամակներ՝ իր պետութեան, Միացեալ Նահանգներու ներկայացուցչին···։ Անգութ, կ'ըսէ որդին։ Թուրքիոյ աշխարհագրական դիրքը անցեալին, ինչպէս ներկայիս, արեւմտեան բոլոր խնդիրներուն վրայ, վարագոյր մը ձգած է··· Իմ հայրս չէ ուզած իր հոգեկան տագնապները ինծի փոխանցել, որ բնական կեանք մը վարեմ, եւ սակայն, ես հիմա է որ բնական կեանք մը սկսած եմ վերստին տեսնելով եւ ապրելով աշխարհին իրական պատկերը···

– Հայրդ կրօնակա՞ն զգացումներէ մղուած գործեց։

– Աւելի ճիշդ պիտի ըլլար «մարդկա-

յին» ըսել. Հայրս խորապէս հաւատացեալ մըն էր, բայց Հեռացաւ եկեղեցիէն (բողոքական), որովհետեւ տեսաւ թէ Ա. Համաշխարհային պատերազմին, ինչպէս թէ՛ գերմանական եւ թէ՛ ֆրանսական կողմը, եկեղեցականները զէնքերը կ'օրհնէին... ինչպէս թնդանօթները որ Հազարաւոր կեանքեր պիտի հնձէին... երբ մարդկային արժանապատուութիւնը կ'ոտնակոխուի, ինքնաբերաբար յանցանքի զգացում կը ծնի մեր մէջ:

– Բայց Ֆրանսան եւ Գերմանիան հաշտուեցան եւ Եւրոպայի մեծ ընտանիքին հիմը դրին:

– Ես չեմ հասկցած թէ Թուրքիան երեք սերունդ վերջ, ի՞նչ բանի կը սպասէ: Թուրքիան անտեղի եւ ժամանակավրէպ գոռոզութիւն մը ունի որ մեծապէս արգելք կը հանդիսանայ իր յառաջխաղացումին: Ողջմտութիւնը պիտի յաղթէ՞ արդեօք ի վերջոյ...:

Հ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Պ.

Ս. Ղազար, Դեկտ. 25

C D Reçus

FREDERIC CHOPIN, LES ETUDES

LORRIS SEVHONKIAN, piano

Ambitus : Musikproduktion Hans - M. Kissing; Eichenstrasse 45, 20255; Hamburg

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԺՊԻՏ

Եկեղեցական յանձնաժողովը ստուգում է վանքերը: Վանքերից մէկում ստուգողները տեսնում են, որ աղօթքի ժամանակ վանականները ծխում են: Հարցնում են վանահօրը.

– Սա ի՞նչ խայտառակութիւն է:

– Բայց մենք դիմել էինք սրբազան խորհրդին հարցով. կարելի՞ է աղօթելու պահին ծխել:

– Եւ ձեզ ի՞նչ պատասխանեցին:

– Ասացին ո՛չ: Յետոյ մենք հարցն այլ կերպ ձեւակերպեցինք. կարելի՞ է ծխելու ժամանակ աղօթել: Եւ մեզ ասացին՝ այո:

– ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ –

ՀԱՅՖԱՅԻ Ս. Նիկողայոս հայկական վանքին մէջ, Դեկտեմբեր 23-ին, տեղի ունեցած է ձեռնարկ մը նուիրուած Հայաստանի մէջ քրիստոնէութեան պետական կրօնք հռչակման 1700-ամեակին: Մասնակցած են 200 Հայեր, մեծ մասով Հայաստանէն արտագաղթած: Խօսք առած է Թորգոմ պատրիարք, որ շեշտած է թէ նման հաւաքոյթներ պէտք է առիթ ստեղծեն համախմբումի եւ հայ մշակոյթի տարածման: Ելոյթ ունեցած է «Ծիծեռնակ» համոյթը կազմուած նախկին Հայաստանցիներով: Պատրիարքարանի տուեալներով, Իսրայէլի հայ համայնքը մօտ 5000 անդամներէ կազմուած է: Ս. Նիկողայոս միջնադարեան վանքը Իսրայէլի հայկական սրբավայրերէն մէկն է, կը գտնուի ծովափին վրայ եւ դարձած է Հայերու հաւաքատեղի: Ծանօթ է մանաւանդ անոր համար որ 1804-ին, Նափոլէոն հոն պառկած է եւ սպահներն ալ ծառայած են իր զինուորներուն որպէս հիւանդանոց:

***

ՊԷՅՕՂԼՈՒԻ Ս. Երրորդութիւն Եկեղեցւոյ Ս. Մինաս մատրան մէջ Դեկտեմբեր 11-ին, նշուած է Ս. Մինասի անուան տօնակատարութիւնը: Պատարագած է Մինաս Քհնյ. Ճիհանկիւլեան, քարոզած է Մեսրոպ պատրիարք, նիւթ ունենալով Ս. Մինասի հրաշագործութիւնները: Եկեղեցական արարողութեան յաջորդած է սիրոյ սեղան մը Նարեկեան սրահին մէջ: Հաւաքոյթը կազմակերպուած էր յիշելու համար երկու անուան տօնախմբութիւններ, մէկը՝ պատրիարքին աւազանի անուան, միւսը Մինաս Քահանայի անուան: Հանդիսավարը եղած է Վաղարշակ Զիլճեան, ողջունելէ ետք պատրիարքը, շնորհաւորած է նաեւ Մինաս քահանան: Գեղարուեստական բաժինէ մը ետք, Մեսրոպ Արք. շնորհակալութիւն յայտնած է Թաղային Խորհուրդի անդամներուն:

***

ՊՈՒՐՃ ՀԱՄՈՒՏԻ Յակոբ Տէր - Մելքոնեան հանդիսասրահին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին սկսած են «Փորձառական Թատրոն»ի հիմնադրման 25-ամեակի առիթով ներկայացումներ: Առաջին առթիւ, ներկայացուած է Սեդրակ Էմքրեանի ստեղծագործած՝ «Ամերիկա կ'ուզեմ Ամերիկա» երգիծախառն թատերգութիւնը, որու նիւթը քաղուած է լիբանանեան պատերազմի ստեղծած արտագաղթի, դէպի Ամերիկա գաղթի տրամադրութիւններէն, Հայաստանէն դէպի Ամերիկա հայրենաթող Հայերու չփոթէն ու այս կացութեան մէջ ընտանեկան յարկերու տակ տիրող բախումներէն: Բեմադրութեան հեղինակն է Զօհրապ Նալպանտեան: Ներկայացումը շատ հաճելի պահեր ստեղծած է ներկաներուն:

***

ՊՈԼՍՈՅ Գալուստ Կիւլպէնկեան Սանուց Միութեան սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 14-ին, ոգեկոչուած է գրող, դերասան, բեմադիր Արթօ Պէրպէրեանի յիշատակը, նախաձեռնութեամբ իր այրիին և զինքը սիրողներու: Հանրութեան ներկայացուած է այն գիրքը զոր Պէրպէրեան գրած է, բայց չէ կրցած տեսնել անոր հրատարակութիւնը: Նախ հանդէս եկած են Պօղոս Զալըճեան եւ Հրաչ Հալլաճեան որոնք պարզած են օրուան իմաստը: Ապա, Պօղոս Զալըճեան ծանօթացուցած է ողբացեալ Ա. Պէրպէրեանը, որպէս թատրոնի անխարդախ նուիրեալ մը, անյագ ընթերցող մը, արուեստի խենթ մը: Յետագային շարունակութեան Պօղոս Զալըճեան եւ Պերճ Նորատունկեան իրենց ելոյթներով անդրադարձած են թատրոնի առաջին երկրապագուներուն՝ Թորգոմ Տիւզեանի եւ Վրթանէս Շիշիկեանի, որոնք 1820-ական թուականներուն նախակարապետները հանդիսացած են հայ թատրոնին: Բ. բաժինին մէջ, Պէրպէրեանի կողակիցը՝ Պերճուհի Պէրպէրեան եւ Պօղոս Զալըճեան ներկայացուցած են արուեստագէտին կարեւոր գործերը՝ «Անուշիկ»ը, «Կայա»ն, «Պօքմէտի»ն, «Սպարթաքիւս»ը, «Հին Աստուածներ»ը, «Ետի գօճալը Հիւրմիւզ»ը, «Քաջ Քիչոթ տոն Նազար»ը, «Սէրսէմ գօճանըն գուրնազ քարըսը»ն: Հերման Օգինեան մէջբերումներ կատարած է «Սէրսէմ գօճանըն գուրնազ գարըսը» թատերախաղէն: Հուսկ, Տիկին Պէրպէրեան ներկայացուցած է իր ողբացեալ ամուսնոյն փոթորկոտ կեանքը: Աւարտին տեղի ունեցած է հիւրասիրութիւն մը:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԸԼԸՍԻ ՄԷՋ

ՈՂՋԵՐԹ՝ Ի .ՊԱՏԻՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՒԱԳ ՀԻՒՊԱՏՈՍԻՆ

Կլէնտէյլի «Պրէնտվիւ Գոլեքշըն» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 13-ին, տեղի ունեցած է ողջերթի երեկոյթ մը, ի պատիւ Հայաստանի աւագ հիւպատոս Արմէն Մելքոնեանին, որուն պաշտօնավարութեան շրջանը աւարտած ըլլալով կը վերադառնայ Հայաստան: Ներկայ եղած են հիւպատոսներ, կուսակցութիւններու եւ զանազան կազմակերպութեանց ներկայացուցիչներ: Գնահատանքի արտայայտութիւններ ունեցած են Խրուաթիոյ հիւպատոսը, հայ յարանուանութեանց եւ կուսակցութիւններու ներկայացուցիչները: Շնորհակալութեան խօսք արտասանած է Արմէն Մելքոնեան:

***

Հ. Մ. Ը. Մ.-Ի
12-ՐԴ ՀԱՄԱՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽԱՂԵՐՈՒ
ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Փասատինայի Հայ Կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 1-ին, տեղի ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ.-ի 12-րդ համահայկական մարզական յաղթանակի երեկոյթը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի, որոնց կարգին՝ Հ. Մ. Ը. Մ.-ականներ եւ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի ներկայացուցիչներ: Հանդիսութիւնը վարած է Սագօ Կարապետեան: Հ. Մ. Ը. Մ.-ի Շրջանային Վարչութեան կողմէ խօսք առնելով Ռազմիկ Արխեան, յատուկ շնորհակալութիւն յայտնած է Հ. Բ. Ը. Միութեան, որ այս տարի եւս 9 խումբերով մասնակցած է համահայկական մրցումներուն: Պասքէթպօլի եւ վոլիպօլի մրցաշարքի յաղթական խումբերուն տրուած են բաժակներ եւ մետալներ: Երեկոյթին հանդէս եկած է երգիչ Յարութ Փամպուքճեան:

***

ՀՐԱՆԴ ՄԱՐԳԱՐԵԱՆԻ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՄՏԱՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

Կլէնտէյլի Հ. Յ. Դ. Կեդր. Կոմիտէի կեդրոնին մէջ, Դեկտեմբեր 6-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեանի հանդիպումը գաղութի մտաւորականներուն հետ: Բացումը կատարած է «Ասպարէզ» օրաթերթի եւ «Հորիզոն» հեռատեսիլի կայանի ընդհ. պատասխանատու Ժան Գոսաքեան: Հրանդ Մարգարեան վերլուծած է Հայաստանի անցուդարձերը, խօսած է արտագաղթի, գործազրկութեան, յանցագործութեան, Արցախի մասին, շեշտելով որ «պէտք չէ չափազանցուած պատկերացումներ կատարել» եւ թէ «Երկիրը մեծ կարիքը ունի ընկերային վերելքի, արտագաղթի առաջքը առնելու համար»:

***

Հ. Յ. Դ. ՕՐՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՃԱՇ

Մոնթեպելլոյի «Բաղրամեան» սրահին մէջ, Դեկտեմբեր 8-ին, տեղի ունեցած է Հ. Յ. Դ. Օրուան առթիւ ճաշ մը, որուն ներկայ եղած են 500 հոգի: Հանդիսութիւնը վարած է Ռուբինա Փիրումեան: Խօսք առած են Հ. Յ. Դ. Բիւրոյի ներկայացուցիչ Հրանդ Մարգարեան և Արեւմ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի ներկայացուցիչ Վիգէն Եազուպեան: Գնահատանքի արժանացած են Վարսենիկ Տէր-Մկրտիչեան եւ Յասմիկ Տէրտէրեան, որոնք, իբրեւ անդամներ Համբիկ Սասունեանի պաշտպան յանձնախումբին, 20 տարիէ ի վեր նուիրուած են Համբիկի դատի պաշտպանութեան աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Մանուէլ եւ Ժողէֆին Սասունեան, դաշնակցութեան նիւթապէս եւ բարոյապէս օժանդակելուն համար: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը:

ԼՐԱՏՈՒ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՄԱՏՆԻՉԸ

-1922-

(ՎԷՊ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԷ)

Թ.

Յետոյ իր ազատման առթիւ Սուլթանին կենաց համար սովորական մաղթանքները ընելէ ետքը մեկնեցաւ փաշային քովէն, անպատմելի ուրախութեամբ մը համակուած:

Արձակման ձեւակերպութիւնները լրացընելէ ետքը, Սիմոն դուրս ելաւ ոստիկանատունէն եւ ուղղուեցաւ դէպի Այա Սօֆիա, Թրամվայի ճամբով Սիրքէճի երթալու համար:

Ազատ օդը զոր լիաթոք շնչեց Սիմոն եւ որուն կարօտը կը քաշէր այնքա՛ն օրերէ ի վեր, կարծես զինքը գինովցուց. անխորհուրդ ցուարթութիւն մը, մանկական աշխոյժ մը փչեց երբ ինքզինքը գտաւ կամուրջին գլուխը, մարդկային ժխորի մը մէջ: Բոլոր անցորդները բարեկամներ կ'երեւէին իրեն ու ամէնուն կը ժպտէր: Կալաթա հասնելուն՝ գրեթէ վազելով գնաց մտաւ Շիշլիի Թրամվայը՝ ժամ առաջ նշանածին՝ Նարդիկի քով հասնելու անզուսպ փափաքէ մը մղուած: Զիներուն գանդաղ քնացքը, սպասումները, Մեծ փողոցին վրայ կառքերու խռանցումէն առաջ եկած յապաղումները զինքը կը յուսահատեցնէին ու կը գրգռէին, եւ քանի՛ քանի՛ անգամ ուզեց վար իջնել Թրամվայէն ու ոտքով երթալ՝ աւելի շուտ հասնելու համար: Վերջապէս, երբ Բանկալթիի զինուորական վարժարանին առջեւ կառքը կեցաւ, Սիմոն մեծ շունչ մը առաւ եւ դուրս նետուեցաւ ու արագ արագ սկսաւ քալել խանութներուն առջեւէն: Յանկարծ ծխավաճառի մը կրպակը դրուած հայելիի մը մէջ իր դէմքը նշմարեց: Սոսկումով ետ քաշուեցաւ: Ի՞նքն էր այդ խառնափնդոր մազերով ու մօրուքով երիտասարդը, գունաթափ ու խոր ինկած աչքերով, գլխուն վրայ աղտոտ ու ճմռթկած ֆէս մը... Ինչպէ՞ս կարելի էր այդ կերպարանքով ներկայանալ Նարդիկին, գրկել ու համբուրել զինքը: Այդ կարճատեւ բանտարկութիւնը որքա՛ն փոխեր էր զինքը: Սիմոն աւելի մօտեցաւ հայելիին, մանրակրկիտ կերպով քննեց դէմքը եւ ինքնիրեն մտածեց.

– Ձէ՛, այս կերպարանքով չեմ կրնար ներկայանալ սիրական Նարդիկիս, դէշ տպաւորութիւն մը պիտի ընէ իր վրայ, եւ տպաւորութիւններ կան որոնք դժուար կը ջնջուին. լաւագոյն է որ քիչ մը ուշ, բայց աւելի ներկայանալի դէմքով կը տեսնեմ զինքը:

Ու մտաւ մօտակայ սափրիչի մը խանութը՝ մազերը կտրել ու դէմքը ածիլել տալու համար: Յետոյ նոր ֆէս մըն ալ գնեց եւ կրկին հայելիին դիմելով տեսաւ թէ՝ հին գեղադէմ Սիմոնն էր ինք, Նարդիկի ճանչցած ու սիրած Սիմոնը:

– Հիմա կրնամ երթալ, մտածեց յաղթական ու զուարթ:

Քանի մը վայրկեան ետքը՝ սրտատրոփ Սարգիս աղայի տան դուռը կը զարնէր:

Իսկուհի հանըմ եկաւ բանալու:

– Վա՜յ, զաւակս, դո՞ւն ես, ըսաւ պատասխ իր թեւերուն մէջ ընդունելով Սիմոնը:

Սիմոն ինքն ալ սրտագին գորովով մը համբուրելէ ետքը իր նշանածին մայրը, հարցուց.

– Ո՞ւր է Նարդիկը, հոս չէ՞, դո՞ւրս ելաւ...

Իսկուհի հանըմ տխրութեամբ գլուխը օրօրեց.

– Աղջիկս հոս չէ, ութ օրէ ի վեր ուրիշ տեղ տարին... Փոլիսին ձեռքէն փախցուցին, պատասխանեց:

Սիմոն այս անակնկալին չէր սպասեր. իր զուարթ դէմքը մէկէն ի մէկ մթագնեցաւ եւ գոյնը նետեց: Պառաւը տեսնելով երիտասարդին յուզումը՝ ուզեց սիրտ տալ իրեն.

– Դող մ'ելլեր, տղաս, ըսաւ մայրական գուրգուրանքով մը, Նարդիկը հոս մօտերը Հոռոմի մը տունն է, միւսին Արամը եւ միւսին Սեդրակը գիշեր մը եկան տարին. «Թո՛ղ քանի մը օր ծածուկ մնայ, փոլիսէն կը փնտռեն կոր» ըսին... Եկո՛ւր քիչ մը հանգստացիր, ետքը կ'երթաս կը տեսնես: Խե՜ղճ աղջիկս որչա՜փ ուրախ պիտի ըլլայ երբոր ազատիլդ իմանայ ու քեզ տեսնայ... Բռնուելէդ ի վեր ամէն ժամ մտմտուքի մէջ էր...

Սիմոն երբ Արամի անունը լսեց՝ հանդարտեցաւ, այնքա՜ն մեծ էր իր վստահութիւնն ու հաւատքը ընկերոջը մասին. եւ պառաւին հետ մտաւ փոքր ննջարանին սենեակը, ուր Իսկուհի հանըմ մանրամասնօրէն պատմեց իրեն Արամի եւ Սեդրակի գիշերային այցելութիւնը:

Երիտասարդը սակայն անհամբեր էր, կ'ուզէր անպատճառ ու անմիջապէս տեսնել Նարդիկը: Դժբախտութիւնը այն էր որ Իսկուհի հանըմ չէր գիտեր իր աղջկան գտնուած տան հասցէն եւ միայն կրնար ըսել թէ Թաթավլայի կողմերը պատուաւոր յոյն ընտանիքի մը տունն էր:

– Ես հիմա կը գտնեմ իր հասցէն, ըսաւ Սիմոն վճռաբար, եւ ճամբայ ելաւ դէպի Բերա:

(Շար. 26)

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Րաֆֆի Պալըգճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին իր շատ սիրելի մայրիկին՝ Հռիփսիմէ Պալըգճեանի մահուան տարելիցին (2000, Յունուար 1) ի յիշատակ:

ՆՈՒԷՐ

Ամանորի առթիւ, Պ. Մելքոն Կիւրճեան եւ զաւակը՝ Վազգէն 1.000 Ֆր. կը նուիրեն Հայաստան Հիմնադրամի «Շաւարշ Միսաքեան» դպրոցին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 1.000 Ֆր. «Յառաջ»ին:

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS
DE FRANCE

Séjour d'hiver

La Croix Bleue des Arméniens de France organise un séjour d'hiver à Bellefontaine (Jura) du 11 au 17 février pour les enfants nés entre 1985 et 1993.

Renseignements et inscriptions :
C.B.A.F. — Conseil d'Administration
17, rue Bleue, 75009 Paris
☎ 01. 48. 24. 46. 57
Places limitées.
Date limite d'inscription: 30 décembre

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret : 571 027 317 000 15
Commission Paritaire : N° 55935

MEILLEUR CADEAU POUR LES FETES

EVENEMENT LINGUISTIQUE
DE L'ANNEE

Parlez Arménien en 7 Leçons!
EN 50 HEURES

avec le
MANUEL D'ARMENIEN OCCIDENTAL POUR LES NON-ARMENOPHONES
de
Mme **Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN**

- *Une méthode novatrice et radicale pour apprendre à parler, lire et écrire l'arménien.*
- *Une méthode audiovisuelle testée avec succès auprès des adultes et des jeunes scolaires.*
- *Une méthode utilisable chez soi et en cours collectif.*

3 volumes en couleur + 1 coffret de 4 cassettes audio (2 heures d'enregistrement) = **550 F + 50 F frais d'expédition.**

Contacter :
l'Association MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
Tél : 01. 47. 50. 97. 51.

CABINET TERZIYAN

Toutes Assurances — Toutes Compagnies

MEILLEURS PRIX — MEILLEURES CONDITIONS
AUTO — MULTIRISQUES HABITATION ET COMMERCE
MALADIE — PREVOYANCE RETRAITE VIE CAPITALISATION

13, rue Lamartine, 75009 PARIS
Tél. : 01. 42. 82. 01. 41 +

présente ses meilleurs vœux pour l'année 2001
et souhaite une bonne Fête de Noël

ԹԷՐԶԵԱՆ ապահովագրական գրասենեակը
լաւագոյն մաղթանքներով կը շնորհաւորէ
Ձեր Նոր Տարին եւ Ս. Ծնունդը

ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Սուրբ Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16-ին:
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17.15-ին:
Կը պատարագէ՝
ԺԻՐԱՅՐ Ծ. ՎՐԴ. ԹԱՇՃԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
Ծնունդ եւ Աստուածայայտնութիւն
Տեառն Մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի
Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8.30-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԳԻՏ ԱՐՔԵՊԻՍԿ. ՆԱԳԳԱՇԵԱՆ
Կաթողիկոսական Պատուիրակ Եւրոպայի
Առաջնորդ Հայոց Փարիզի
Պատարագի աւարտին՝ Ջրօրհնէք կը կատարուի:
Պատարագի աւարտին, Հայրապետական Պատուիրակ - Առաջնորդը շնորհաւորութիւններ կ'ընդունի Առաջնորդարանի դահլիճին մէջ:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
Բ. ՕՐ ԾՆՆԴԵԱՆ՝
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:
Կը պատարագէ՝
ՍԻԵՏԻՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՊԱԼԸԳԵԱՆ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց ժամը 17.30-ին:
Պատարագ ժամը 18-ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
Տօն Ս. Ծննդեան
Ժամերգութիւն ժամը 10-ին:
Պատարագ ժամը 11-ին:
Ջրօրհնէք պատարագի աւարտին:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ ժամը 10.30-ին:
Յաւարտ պատարագի հոգեհանգիստ վասն համօրէն ննջեցելոց:

Ս. ՄԱՐԻԱՄ ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԻՍԻ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեանց՝ ժամը 16-ին,
Ճրագալոյցի պատարագ՝ ժամը 17.15-ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ և ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ՝
ՏԵԱՌՆ ՄԵՐՈՅ ՅԻՍՈՒՍԻ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9.30-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին,
Ջրօրհնէք՝ պատարագի աւարտին:
Ծանօթ. – Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:
Պետական տնօրինութեամբ, բոլո՛ր Հայերը (դպրոցական, աշակերտ, պաշտօնեայ, աշխատաւոր եւ ուրիշներ) այսօր կրնան բացակայիլ իրենց զբաղումներէն, իրենց կրօնական պարտաւորութիւններուն համար:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Պատարագի աւարտին Հոգեհանգիստ կը կատարուի «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՊՕՂՈՍ-ՊԵՏՐՈՍ ԱԼՖՈՐՎԻԼ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ
Սկիզբ երեկոյեան ժամերգութեան՝ ժամը 16.30-ին:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ ԵՒ ԱՍՏՈՒԱԾԱՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆ
ՅԻՍՈՒՍ ՔՐԻՍՏՈՍԻ
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10.30-ին:
Ջրօրհնէք՝ պատարագէն ետք:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
Յիշատակ Մեռելոց
Սկիզբ ժամերգութեանց՝ ժամը 9-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Պատարագէն ետք Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
Ճրագալոյց Ս. Ծննդեան
Երեկոյեան ժամերգութիւն ժամը 16-ին:
Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին:
Պատարագ ժամը 17-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
Տօն Ծննդեան եւ Աստուածայայտնութեան
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Պատարագ ժամը 10-ին:
Յաւարտ պատարագի Ջրօրհնէքի արարողութիւն կը կատարուի:
Օրուան պատարագը կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝
ՆՈՐՎԱՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԶԱՔԱՐԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Լիոնի եւ Ռոն – Ալփի Հայոց
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս ԿՈՄԻՏԱՍ երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պր. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ՝
ԻՍԱՀԱԿ Ա. ՔՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ՈՒՐԲԱԹ, Յունուար 5
ՃՐԱԳԱԼՈՅՑ ԾՆՆԴԵԱՆ
Ընթերցուածք ժամը 16.30-ին:
Պատարագ ժամը 17.15-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ
Տարօն Եպիսկոպոս Ճէրէճեանի փափաքն է որոշումը, որ ամէն տարի սոյն թուականը ըլլայ Հայ մանուկներու օր:
Ընդառաջելով իր առաջարկին, Մայր Եկեղեցւոյ «Խ. Աբովեան» միօրեայ դպրոցի հոգաբարձութիւնը եւ վարչական խորհուրդը այս առթիւ կըկ ազմակերպոն՝

ՏՕՆԱԾԱՌԻ ՀԱՆԴԻՍՈՒԹԻՒՆ

Պատարագի աւարտին, Ջրբաշխան սրահին մէջ կը ժամանէ կաղանդ Պապիկը բաշխելու համար նուէրներ ու կաղանդչէքեր զաւակին բոլոր մանուկներուն:
Մեծ հաճոյքով կը հրաւիրուին փոքրիկները, որ ներկայ գտնուին պատարագին եւ մասնակցին սոյն տօնախմբութեան, ուր իրենց հաճելի տեսերիւ մը կը սպասէ:
Կը խնդրուի տեղեակ պահել Թիւը այն մանուկներուն, որոնք պիտի ուզեն ծնողներու հետ միասնաբար, դիմաւորել Հայ Կաղանդ Պապան:
Ծնողնե՛ր, մանուկնե՛ր, եկէք բազմութեամբ:

ՇԱԲԱԹ, Յունուար 6
ԾՆՈՒՆԴ
Առաւօտեան ժամերգութիւն ժամը 8.30-ին:
Հանդիսաւոր պատարագ եւ Ջրօրհնէքի աւանդական արարողութիւն ժամը 9.45-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՃԷՐԷՃԵԱՆ
Հայրապետական Պատուիրակի Փոխանորդ Հարաւային Ֆրանսայի
Պատարագը կ'երգէ Սահակ – Մեսրոպ երգչախումբը ղեկավարութեամբ՝ Խաչիկ Եըլմազեանի:

ԿԻՐԱԿԻ, Յունուար 7
ՅԻՇԱՏԱԿ ՄԵՌԵԼՈՑ
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԶԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ